PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSIS,

DOCTORIS MEDICI, ET

APVD VALENTINOS PVBLICI
Medicinæ Professoris,

IN

MICHAELIS IOANNIS PASCHALII
methodum curandi

SCHOLIA.

Addita in extremo operis disputatio medica, an Cannabis, & aqua, in qua mollitur, possint aërem inficere.

Opus recens recognitum, & Indicibus suis insignitum.

EDITIO NOVISSIMA.

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

M. DC. XIX.

ILL^MO AC REV^MO.

DN. GASPARI A CHIROGA,

Archiepiſcopo Toletano, Hiſpaniarum Primati, & fidei Catholicæ primo cognitori,

Petrus Pereda Medicus, felicitatem.

COGITANTI mihi, Præſul Ampliſſime, cui ſtudiorum meorum primitias conſecrarem, occurrebant multi, quibus me multum debere cognoſcebam: quibúſque honeſtè me labores meos, totámque familiam committere poſſem. Deerat autem aliis magnarum rerum cognitio, quam mihi ad hanc rem apprimè neceſſariam videbam, aliis auctoritas, quæ meas lucubrationes ab omni reprehenſione contineret: aliis denique prudentia, quæ diuturno rerum vſu & experientia comparata, non parum vtilitatis meo ope-

á 2 ri

ri videbatur allatura. Quibus quidem omnibus, vitæ integritas, facilitas morum, generis splendor maximus, & summa inerant ornamenta virtutis. Tu tamen vnus ex omnibus præcipuè occurristi, in quem visa est natura, ex aliis haustas virtutum dotes transfudisse: & qui præter generis nobilitatem, augustam quidem illam, & planè regiam, multiplici rerum scientia, auctoritate, & prudentia, reliquos anteires. Quid enim memorem tuam in ferendis laboribus constantiam? in regendis clientum animis solertiam? in gubernandis populis sagacitatem? Quid referam beneficia, quibus me tibi deuinctum sentio, cùm fratrem meum in fidem tuam recepisti, & receptum maximis honoribus affecisti? Tacebóne humanitatem, qua vnus maximè excellis? Dum enim quantos in litteris feceris progressus contemplor, te earundem ornamentum intueor: dum multarum disciplinarum perfectam cognitionem mihi ob oculos pono, quem tibi anteponam nescio. Denique vbi in omni virtutis genere præstantiam suspicio, tam exiguum tempus ad ista referenda doleo. Quæ ita esse, vel me tacente dignitatis gradus, in quem tanto optimorum hominum applausu euectus es, necessariò comprobat. Illi enim soli ad istam dignitatem, & honoris locum efferuntur, quibus maxima

est

est cum virtute coniuncta sapientia, cum sapientia humanitas, & cum humanitate summa, Christianæ religionis obseruatio. Hæc Philippum Hispaniarũ Regem æquissimum, vbi Archiepiscopus renunciatus es, non latuerunt. Hæc Toletanæ ciuitatis non ignorauit auctoritas. Hæc nullum genus hominum, etsi immane & barbarum, effugerunt. Omnes enim tuam probitatem, humanitatem in pauperes, facilitatem in amicos, & in cæteros integritatis splendorem agnoscũt. Atque, vt hæc omittam, ne videar meridiano Soli accensam facem attulisse, rem per se nobilem sermonis humilitate obscurasse, scias velim, me, Valentinæ vrbis medicum tui perpetuò obseruantissimum, vt medicinæ candidatis meo quocunque labore gratum facerem, Methodum quandam medendi à Paschalio huius vrbis quondam medico insigni conscriptam, emendatiorem excudere, & scholiis illustriorem efficere voluisse. Qua in re quos sim æmulos habiturus, non ignoras, videor enim multos iam mihi blatterantes, & turpia effutientes audire, méque acriter accusantes, quod hæc scholia eo solùm nomine ediderim, vt huic graui medico, & aliis practicis facerem iniuriam, non, vt studiosam iuuentutem, immenso quodam schedarum onere, citra rationem oppressam,

& multoties prauè edoctã meis vigiliis sub-leuarem. Aliquos prætcrea deierantes, ostentationis gratia, non communis vtilitatis ratione hunc laborem suscepisse. Scio & fore alios, qui suo modo studeant aliquam mihi infamiæ notam inferre. Quod omnes, te patrono, quantum aspernet, animus ipse, quem tua nobilitas ad hæc scribenda fecit, testatur. Spero enim me tua humanitate, fide, & nomine tanquam Miltiadis clypeo tectum, intrepidè omnes aduersariorũ ictus elusurum: neque futurum esse quemquam, qui, si te mihi, operíq; meo defensorem audierit, non penitus obmutescat, & eos, quos in me antea dentes acuerat, non facile obtundat. Hos igitur, Præsul Amplissime, primos labores meos, rudes sanè & impolitos, meæ tamen in te obseruantiæ, & voluntatis sempiternæ monumenta accipies, eósq; pro tua sapientia ita foue, vt qui me tui semper studiosissimum audierunt, iidem intelligant quo tibi magis deberem, denuò te maiora apud me beneficia collocasse. Experiẽtur enim ij lectis scholiis fortasse, communi vtilitati à me fuisse inseruitum, & ob eam rem faciliùs, quod à te postulo, perpetrasse. Quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo, efficies enim vt qui in puluere & tenebris diutissimè vixi, excusso nunc puluere & fugatis tenebris,

bris, per te in loca clariora euadam, omnémque laborem contemnam, si hunc tibi gratum cognouerim. Vale litterarum decus, & ornamentum, & totius Hispaniæ sidus fulgentissimum, tuúmque Peredam nominis tui, & gloriæ propugnatorem acerrimum, vt fratrem quem apud te habes, & quem tibi esse charissimum cognosco, ama. Id si feceris, & me tibi iam maximè deuinctum summo beneficio in perpetuum obligabis, & ad maiora aggredienda nunc quasi dormientem excitabis.

***

LECTORI S.

MEDICINA, *quæ tota est practica, cùm habeat finem opus aliquod, nempe sanitatis consecutionem, in duas præcipuas partes diuiditur: quarum vna sanitatem præsentem tuetur: & altera, curando morbos, eam restituit. Curatio morborum ab empiricis experientia, à methodicis verò communitatibus quibusdam perficitur. Quorum curatio non rectè procedit, quia nec omnes morbi curantur experientia, neque curamus hominem vniuersalem. Proinde Hippocrates, Galenus, & alij docti viri methodo rationali, quæ ex indicationibus constat, morbos curant. Sic multi libros ediderunt, in quibus morborum docent curationem methodo rationali. Inter quos Michaël Paschalius enumeratur, vir sua ætate doctus, & expertus: cuius liber per omnium manus circumfertur, & ex ipso multi morborum remedia desumunt. Ceterùm cùm hic vir doctus scripserit tempore, quo multæ falsæ barbarorum sententiæ vigebant, & veritates Galeni, quas modò multorum annorum lectione habemus, erant occultæ. Proinde in eius librum, qui inter*

alios

alios breuiora, & vsitata habet remedia (quod optimum est) scholia scribere decreui: vt ex iis, quæ ipse rectè docuit, & quæ addita à nobis sunt ex rei natura, optima & legitima fieret morborum curatio. Tu lector amicè hæc accipe, neque morosè reprehendas.

AMICVS AD VINCENTIVM GISBERTVM.

QVæris quid, Gisberte, noui sit? nil ego præter
Hoc vnũ scio (namq; aliis, quæ plurima vulgus
Nunc hominum narrrat, non est cur immorer, ad te
Cùm scribam magni Hippocratis, doctique Galeni
Scripta volutantem, vel quæ sunt seria, cúmque
Arctantem breuibus chartis, atque ordine pulchro.)
Alta igitur cùm concepisset mente Pereda,
Est Asclepiadum qui vnus, fœtum, & pariturus
Iam esset, eum excipere ipsa sinu malè sana refugit
Tellus, pallenti inuidia stimulata medentum:
Sic, qua concepit fœtum, non edidit vrbe
Egregij mens culta viri: partus tamen ipse
Aureus hanc vrbem inuisit, quæ flore medentum
Collado tumet, vni cupit ille probari,
Quem stupet hæc, & deinde omnis mirabitur ætas:
Téque adit in lucem nunc aditus, atque salutat
Nomine non solùm nostro, doctique parentis,
Verùm etiam Bonifantis amici, quem auguror olim
Artis Phœbææ sidus fulgere coruscum.
Tu hunc partum Gisberte foue, defende, meretur.

MICH

MICHAEL IOANNES PASCHALIVS AD inuidum.

IAm nouus exorior: iam depositáque senecta
Humo tollentem splendida colla vides:
Me tamen exuta nitidum prodire senecta
Palles? tu palles ergo nitore meo?
Æterno ô vtinam tu iam squallore regare:
Exuuias liceat nec posuisse tibi.
At contrà æterno niteat splendore Pereda,
Cuius sic maculas tersit amica manus.

PAV

PAVLVS ASTOR DERTVSENSIS

PHILOSOPHIÆ CANDIDATVS

de ſui magiſtri Scholiis.

HIppolyti lacera vt vidit,diſiectaque paſſim
Mēbra Deus,pulchris qui nitet vſque comis:
Ingemuit caſum iuuenis miſeratus acerbum,
Atque ſalutari contigit illa manu.
Præſentem ſenſiſſe Deum quæ tacta,& in auram
Hanc ipſam vitæ mox rediiſſe ferunt.
Impete barbarico ſic,& compage ſoluta
Artis,Phœbe,tuæ,membra Pereda legit:
Hippocratis pandénſque ſinus,& laxa Galeni
Æquora percurrens,hinc opem,& inde petit:
Nec magis Hippolytus tibi,quàm tu Phœbe Peredæ
Debes,inuentum qui tibi ſeruat idem.

SYLLA

SYLLABVS CAPITVM QVÆ HOC LIBRO continentur.

LIBRI PRIMI

De

CAPITVM.

LIBRI SECVNDI

FINIS.

PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSIS,

IN

MICHAELIS IOANNIS PASCHALII methodum curandi,

SCHOLIA.

De pilorum decidentia, in quo multa continentur tyronibus necessaria ad curationem omnium morborum.

CAPVT I.

DECIDENTIA pilorum (quam caluitiem appellamus) affectio capitis est, qua vniuersi eius *Descriptio.* capilli defluunt. Prouenit ea aut ob cutis raritatem, aut ob humoris defectum, ex quo ipsi ge- *Causa.* nerantur, atque nutriuntur. Porrò si à cutis laxitate id contingat, promptè & à calore, & à frigore caput læditur: quod raritatis proprium signum est. Sin ex alimenti defectu, primùm extenuantur, deinde concidunt vniuersi. Quam rem in iis, qui tabe laborant, quotidie cer- *Signa.* nimus euenire, maximum inde argumentum desumentes, decidentium pilorum ob alimenti defectum tabis indicium esse. Huiusmodi affectio morbi Gallici symptoma plerunque est, vbi non tam ex prædictis fit causis, quàm ex humorum corruptela: à qua & Alopeciam, & Ophiasim fieri Gal. existimat. Quo in casu cutis colorem spectare oportet. Nam si pro naturæ modo albidior fit, pituitæ soboles erit morbus: sin pallidior, bilis flauæ: sin nigrior, atræ bilis: sin rubicundior, sanguinis. Sed anteactam vitam etiam considerabimus prius,

tamen scientes, quæ qualem humorem soleant adaugere. Pilorum decidentia (nam de vero caluitio hîc non agimus) curatur, primùm, si à sanguine fiat, victu refrigerante & exsiccante, & sanguinem minuente: si à flaua bile, victu refrigerante & humectante, vt sunt aër frigidus arte paratus, nempe floribus, herbis, & liquoribus, si naturalis non reperiatur: cibus sit ptisana hordeacea, lactuca, cucurbita, portulaca, & ius pulli refrigeratum, illis vel similibus. Nocent huic calida, vt piper, cinnamomum, eruca, cæpe, & similia. Si fiat à pituita, curatur primùm victu calfaciente, & siccante. Quare exercitatio, & motus præsertim ventriculo vacuo maximè huic prodest, quemadmodum & vsus rerum calidarum, vt sunt piper, crocus, cinnamomum, fœniculus, & similia: frigida, quæ pituitam augent, nocent: vt pisces, herbæ frigidæ, & legumina omnia præter cicera. Si ab atra bile fiat, primum curatur victu calfaciente, & humectante, & quiete, & aëre similis veris, & iure gallinæ, & arietis, cum borragine, vel buglossa. Quæ atram bilem augent, huic incommoda sunt, vt caro bubula, hircina, leporina, & ceruina, caseus antiquus, & omnia salsa. In omni tamen pilorum decidentia, quæ humores corrumpunt, diligentissimè vitanda sunt, vt inordinata ratio sumendi cibos, veluti si cibus difficilioris concoctionis præcedat alterum facilioris. Fugienda etiam est ciborum multitudo in eadem mensa, tum cibatio post cruditatem, necnon exercitatio immodica statim ab esu: ac denique, & butyrum, si aliis alimentis, præsertim piscibus immixta comedantur, vitari debent: quoniam maximè humores corrumpunt, elephantiasímque efficere solent.

Curatio. Primò Victus ratio.

Deinde curetur decidentia pilorum sanguinea per sectionem basilicæ dextræ, educatúrque sanguinis quantitas respondens plenitudini: habeatúrque ratio præcipua roboris facultatis, secundò magnitudinis morbi, vt Gal. lib. de rat. curandi per sanguinis missionem docuit: quanquam Hippocrat. 4. de rat. vict. in morbis acutis, præter illa duo, ætatem floridam addit, & Galenus in commentatio quartum considerandum esse iudicat, videlicet aëris dispositionem. Hæc tamen omnia sub duobus primis comprehenduntur.

Secundò Sectio venæ.

Tertiò, post sanguinis missionem euacuetur bilis flaua sequenti potione, qua etiam sanguinis feruor, & caliditas immodica remittitur. ℞ medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ. & medullæ tamarindorum in aqua mentæ prius infusorum, si fuerit ventriculi imbecillitas, an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. electuarij de

Tertiò Purgatio.

suc

succo rosarum.ʒ.ij.ß.decoctionis florum cordialium.q. s. misce,& fiat potio sumenda in aurora.

An verò sumpto medicamento purgante ante opus inceptum sit semper dormiendum,discrimen est inter authores:eorum tamen verior pars vult parum esse dormiendum sumpto medicamento purgante benigno & liquido: diutius tamen post medicamentum potens & liquidum: multò diutius post medicamentum medium inter liquidum & solidum, quod à nostris medicis dicitur bolus. Maximè verò dormiendum erit sumpto medicamento siue benigno,siue potenti,in formam pilularum, quia primum minori calore eget, dum reducitur de de potentia ad actum: vltimum verò maiori. *De somno in potione.*

Opere autem incepto semper somnus nocet, nisi sit immoderatum opus egens restrictione. Post opus sufficiens per horam ante prandium ad lauandum ventriculum, & intestina bibat ℥. iiij. iuris sine sale, vt noster Valentinus mos est, vel ℥. iiij. decocti hordei cum cortice,addendo ℥.j sacchari:quo decocto Itali vtuntur. In prandio parcè comedat, & à prandio dormiat. Die verò sequenti mundificentur intestina sequenti, vel simili clystere. ℞. decocti foliorum maluarum,violarum, sicla,furfuris & hordei ℥. xv. olei rosati ℥. iij. sacchari rubei ℥. ij. salis ℥. j. misce,& fiat clyster:& si opus fuerit, adde diacatholiconis ℥. j. *Valentini Itali.*

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile, euacuanda est medicamentis cholagogis, priùs tamen facta illius leui concoctione. Nolo in præsentia demonstrare, quid sit concoctio, neque quomodo medicorum coctio fieri soleat in duplici transmutatione,naturali videlicet (quæ circa alimenta versatur, nihil aliud est, quàm alteratio nutrimenti ad propriam qualitatem nutriti) & altera, quæ in putrida substantia versatur, & est alteratio cessare faciens putredinem manente substantia, autore Galeno vltima parte artis paruæ. Nolo etiam hîc ostendere, an omnis humor præter sanguinem corruptus vel putridus, vel ad nutrimentum ineptus egeat secunda concoctione: neque libet mihi explicare, an tenuis humor, qualis est flaua bilis,indigeat ea, vt reuera indiget: quæ an fieri debeat per reductionem ad mediam substantiam incrassatione (vt crassus humor concoquitur attenuatione) non est præsentis instituti. Quidam ex recentioribus volunt tenuem humorem calidis & attenuantibus medicamentis concoqui, quibus dedit ansam errandi comment. 24. lib. 1. Aphor. quo loco Gal. docet concoctionem in morbis acutis (si necessaria sit) faciendam esse melicrato decocti origani, *De concoctione bilis.*

mentastri, pulegij & similium. Alij volunt tenuem humorem per se nulla concoctione egere, contra quos est autoritas Hippocr Gal. & aliorum autorum ratio, & experientia crisis factæ. 7. vel 14. die morborum, qui fiunt à flaua bile: quæ in eorum initio bona esse non potest propter priuationem concoctionis. Concoctione enim autore Gal. lib. 1. de crisibus, celeritatem, & certitudinem iudicij ostendit. Villanouanus contra Manardum, & contra alios docet nullum humorem corruptum putridum, & ineptum nutritioni, concoqui posse. Hæc omnia in expos. 22. aph lib. 1 tractanda sunt nobis. tamen hoc loco sufficit, humores neque à natura, neque ab arte rectè euacuari posse non præcedenti concoctione: quæ licet à calore natiuo præcipuè fiat, alia tamen multa coadiuuant, vt sunt syrupi, decocta, succi, & aquæ, quæ vias aperiendo in obstructione (quæ in omni febre dependente ex putredine humorum inuenitur) vel reducendo substantiam rei concoquendæ ad mediocritatem, vel illius acrimoniam & intemperiem corrumpendo præparat. Quilibet igitur humor ante vacuationem concoctione eget, crassus tamen difficiliùs concoquitur. Sed vt sit tyronibus omnibus notus catalogus medicamentorum omnium humores concoquentium, quæ sequuntur adiecimus.

Medicamenta humorum biliosum concoquentia sunt, quæ sequuntur.

Primò omnia medicamenta frigida, à primo ordine vsque ad tertium, siue sint in forma decocti, vel succi, vel aquæ: quibus vsi sunt Arabes, & alij multi. Neque quorundam iuniorum ratio de vi perniciosa plumbi, & æris, quibus distillantur aquæ vi ignis, obstat. Cùm etiam omnia medicamenta composita fiant illis vasis: dum tamen decocta & succi inueniri possint, eis est vtendum, propter maiorem facultatem. Aquæ omnes fermè præter rosaceam, violaceam & vitis, carent proprio odore, & sapore. Vbi tamen aquis vtendum est propter defectum simplicium, vel ægrotantium gustum, augenda est quantitas earum. Sunt etiam medicamenta hæc in forma melicrati (quo Græci vtebantur propter sacchari inopiam, vel in forma syruporum, quibus nos vtimur) propter sacchari copiam, & ægrorum delectationem, præcipuè in morbis calidis: nam multi fieri solent syrupi cum melle in morbis frigidis. Pestilentes tamen pharmacopolæ, si syrupos frigidos melle vel saccharo rubro conficiant, ægros interficiunt: quos pœna capitali puniendos censeo.

In pharmacopolas. Flauam bilē concoquentia.

Simplicia flauam bilem concoquentia (quæ officinarum more scribuntur, ne à pharmacopolis vnum pro alio infirmis tribua

tribuatur) sunt hæc: Endiuia, Cichorea, Lactuca, Portulaca, Cucurbita, Vermicularis, Semperuiua, Virga pastoris, Solatium, Vmbilicus Veneris, Nenuphar, & alia similia. Composita, sunt syrupus acetosus S. syrup. endiuiæ. S. syr. de iuiubis, oxysacchare. S. syr. endiuiæ comp. syr. violarum. syr. rosarum. syr. de succo acetosæ. syr. de agresta. syr. de pomis. syrup. acetositatis citri, syrup. acetositatis limonum, syrup. de nenuphare. syrup. de papauere: iulep rosarum & violarum.

Pituitam concoquentia. Simplicia, quæ pituitam concoquere valent calefaciendo, attenuando, incidendo, & aperiendo meatus, sunt fœniculum, petroselinum, hyssopus, scabiosa, betonica, capillus veneris, pulegium, calamentum, satureja, menta, serpillum, origanum, melissa, pæonia, mel, & similia.

Composita, sunt syrupus acetosus s. rhodomel, syrup. de bizantiis, oxymel. s. syrup. de liquiritia, syrup. capillorum veneris. syrup. acetosus compos. syrup. de hyssopo. oximel compos. syrup. de stichados. syrup. de eupatorio. syrup. de absinthio. syrup. de prassio, & oximel scilliticum.

Atram bilem concoquentia. Simplicia, quæ atram bilem concoquere valent, sunt borrago, buglossa, lupulus, fumus terræ, scolopendria, ceterac, tamariscus, rubea tinctorum, & similia. Composita, sunt syrup. borraginis, syrup. buglossæ, syrup. de pomis, syrup. de fumo terræ, s. & comp. quamuis comp. pro parte sit purgans. Syrup. regis Sabor ex Mesue cap. de melancholia sanguinea. syrup. de epithimo. Concoquuntur humores calidi & tenues breui tempore: frigidi & crassi longiori: exhibendo semel, vel bis, vel ter in primis humoribus, videlicet tenuibus, qui parua egent concoctione. In crassis autem & frigidis, multo tempore. Quare errant qui in omni morbo perpetuò ter exhibent hæc medicamenta, cùm quandoque fieri possit vacuatio ab arte sine concoctione ab eadem facta, quando talis à natura perfecta est: *(Error exhibentiū syrupos.)* Dosis tamen syruporum vnaquæque est ℥. j. cum semisse vsque ad duas, & aquarum est trium vnciarum. *(Dosis syr.)* Carpetani solent, & *(Castella.)* optimè, tantum dosim vnam syruporum & aquarum præscribere: etsi opus fuerit maiori concoctione, secundam, quandoque tertiam & quartam dosim præscribunt. Nos verò Valentini tres simul doses describere solemus, quem morem non *(Valentini.)* laudo, cùm sæpe maior sit sufficiens minor concoctione, sæpe maior sit necessaria, vt prædiximus. Galli autem syrupos *(Galli.)* aquis miscent, addentes sacchari parum, & puluerem aliquem: quam mixtionem lento igne confectam syrupum aromatisarum appellant. Concoquetur bilis flaua Valentino more sic. ℞. syrup. endiuiæ. s. & oxysaccharæ. s. an. ℥. iij. misce.

item ♃ aquarum cichoreæ,endiuiæ & lactucæ an. ℥.iij.misce. Eodem modo dabitur forma syruporum & aquarum pituitam vel atram bilem concoquentium,quamuis(vt prædiximus)maiori egeant concoctione pituitosi humores,maxima verò atrabiliarij. ¶ His itaque concoctionibus humorũ fiat eorum vacuatio propriis & necessariis medicamentis, tum simplicibus, tum compositis,quorum catalogum nota.

Purgantia flauam bilem. Simplicia purgantia flauam bilem, sunt hæc, rhabarbarum, scammonium,myrobalani citrini, cassia fistula, manna,tamarindi,succus rosarum,aqua calci,& aloë. Composita verò sunt electuarium de succo rosarum,elect.diaprunis solutiuum,elect. de psyllio, quo non vtuntur Valentini: hiera. f. pilulæ de hiera. f. pilulæ de rhabarbaro,pilulæ aureæ, pilulæ aggregatiuæ, quamuis bilem mixtam cum pituita euacuent,quemadmodum & elect.diaphænicon,cuius vis non transit hepar.

Pituitam. Simplicia medicamenta pituitam purgantia, sunt agaricus, turbit, myrobalani, chebuli, emblici,bellirici,colloquinrida, euphorbium,esula,hermodactyli: Composita, sunt diaphænicon,electuarium indum vtrunque,benedicta hiera.f. & composita,pilulæ de hiera,elephanginæ,aggregatiuæ, de agarico, cochiæ de hermodactylis maiores,lucis fœtidæ,stomachicæ, sine quibus esse nolo.

Atram bilem. Simplicia purgantia atram bilem,sunt myrobalani indi,lapis armenus,lapis lazuli,sena.epithimum,polypodium,sunt tamen præter iuniores,qui damnent lapidem armenum, quia non cognoscitur:& lapidem lazuli,propter eius vehementiam. Si tamen bene prepareretur lapis lazuli, & lauetur, est medicamentum cardiacum, cùm confectio Alchermes Regum hoc lapide etiam bene lauato constet. Composita, sunt diasene,confectio medicaminis, quod scripsit Hamec,Hiera Rufi,pilulę indæ,pilulæ de fumo terræ,de lapide armeno,de lapide lazuli.

De lapide lazuli.

Formulæ purgantium medicamentorum compositorum, quarum tres purgant bilem flauam, tres pituitam, aliæ verò tres,atram bilem,dictæ sunt: perpetuò tamen non est exhibẽda similis quantitas, cùm varianda sit secundum naturam ægri & humoris: certa enim rei quantitas neque calamo scribi potest, neque lingua proferri: imò quod difficilius est, idem homo in diuersis ætatibus diuersam habet naturam,vt constat ex Hip. aph. 20. secundi lib.quibus iuuenibus aluus, &c.Et propterea optimè Hip. libello de purgantibus medicamentis docuit, quæ à medico sunt consideranda in purgandis humoribus: quibus etiam egeat interrogationibus: vbi etiam docuit alimenta non rectè adhibita morbum efficere, quantò magis medicam

dicamenta, à quibus potentiùs alteratur noſtrum corpus.

Prima formula potionis purgantis flauam bilem.

℞. medullæ caſſiæ fiſtulæ recens per ſetam extractæ ʒ. vj. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. ſquinanti ℈. iij. elect. de ſucco roſarum ʒ. iiij. ſyrup. violarum ℥. j. decocti florum cordialium, quod S. miſce, & fiat potio. *Potio.*

Secunda formula buccellarum (quas bolos appellant) purgantium flauam bilem.

℞. medullæ caſſiæ fiſtuæ recens per ſetam extractæ, vel loco eius diaprunis ſimp. ℥. ß. elect. de ſucco roſarum ʒ. iiij. ſacchari quod ſ. miſce, & fiant ſeptem buccellæ, & plures, ſi opus fuerit. *Boli.*

Tertia formula pilularum purgantium eandem bilem flauam.

℞. maſſæ pilularum aurearum ʒ. j. diagridij optimi ℈. iij. fiant cum aqua endiuiæ pilulæ ſeptem, & aurentur, ſi diues fuerit. Poterit æger, ſi nō poteſt deglutire pilulas, neque potionem bibere, aut detinere, ad euacuandam bilem flauam accipere ℈. v. vel vij. diagridij optimi cum ℥. j. ſyrup. violati, vel cum ℥. j. conſeruæ violarum, vel borraginis, vel roſarum, vel cum iure ſine ſale. Poterit etiam ſi abhorret à medicaminibus mali ſaporis, accipere ℥. ij. ſyrup. roſarum alexandrinarum, vel rhodomellis earundem roſarum. *Pilulæ.*

Prima formula potionis purgantis pituitam.

℞. diacatholiconis ℥. ß. elect. indi maioris ʒ. iiij. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi, quod ſ. miſce, & fiat potus. *Potio.*

Secunda formula buccellarum purgantium pituitam.

℞. diaprunis ſimp. ʒ. vj. agarici trochiſcati ʒ. j. elect. indi maioris ʒ. iij. ſacchari, q. ſ. miſce, & fiant ſeptem buccellæ, ſeu boli. *Boli.*

Tertia formula pilularum purgantium eandem pituitam.

℞. pilularum de agarico & de hiera ſimp. an. ʒ. ß. diagridij. ℈. iiij cum aqua fœnic. fiant pilulæ vij. & aurentur. *Pilulæ.*

Prima formula potus purgantis atram bilem.

℞. medullæ caſſiæ recenter per ſetam extractæ ʒ vj confectionis medicaminis hamec & diaſenæ. an. ʒ. iij. ſyrup borraginis ℥. j. decocti florum cordialium, addendo ʒ. ß. epithymi & folliculorum ſenæ, q. ſ. miſce, & fiat potus, fieri poteſt cum ſero caprino decoctum. *Potio.*

Secunda formula bolorum purgantium bilem atram.

℞. medullæ caſſiæ fiſtulæ recens extractæ per ſetam ℥. ß. pulueris epithymi ʒ. j. confectionis medicaminis hamec. ʒ. iij. & ß. ſacchari, q. ſ. miſce, & fiant boli vij. ſaccharo cooperti. *Boli.*

Tertia formula pilularum purgantium atram bilem.

Pilula. ℞ pilularum de fumo terræ & indarum, an. ʒ. ß. diagridij ℈ iij. cum sero caprino fiant pilulæ vij. & aurentur, si non fuerit pauper. Similibus formulis vti poteris addendo, vel minuendo quantitatem medicamentorum purgantium tam simplicium quàm compositorum, secundum variam quantitatem, & naturam humorum, & ægri: vnum est tamen maximè considerandum, ne tempore quo purgare volumus ægrum misceamus plura medicamenta siue simplicia, siue composita: nam tempore breui multorum medicamentorum mixtura non potest vnicam temperaturam, & formam acquirere. Actio illa, quam medici barbari fermentationem appellant, sufficienti & longo tempore eget, quamuis interdum maiori, interdum minori, secundùm variam naturam simplicium, temporis, & regionis. Quemadmodum theriaca magna ad sui generationem, seu fermentationem sex, vt minimum, eget mensibus, antea tamen dum recens, & non fermentata esset, somnum inducit à ʒ. ß. vsque ad j. ʒ posteà verò corruptis formis & temperamentis omnium simplicium, introductáque vnica forma, & temperatura, calida est in fine secundi ordinis. Compositum enim medicamentum purgans si recens fuerit, non potest fœlicem & optatum finem inducere: nam prius vnum medicamentum purgabit altero, quandoque vnum impediet opus alterius. *Error quorundam.* Quare errant Medici nostri in purgandis ægris varia medicamenta miscentes, cùm sufficiat vnum, aut alterum, etiam si humor euacuandus sit mixtus, cum inueniri possit medicamentum vnicam temperaturam & formam habens, quod purgare valeat mixtum humorem. Quemadmodum diaphænicon, & pilulæ aggregatiuæ. Sed quia in vsu medicamentorum purgantium timor est, ne maior copia humoris educatur quàm conueniat ad quam facultas necessariò soluitur, cùm cuicunque vacuationi sit annexus casus virtutis, aliquando quoque ab immodica purgatione fiunt alij affectus præter naturam, vt febris. Quare perpetuò vacuatio parca tutior est immodica: natura enim sæpe vel euacuat, vel resoluit derelictum à medicamento humorem: immodica tamen & laboriosa purgatio ferè semper fieri solet à medicamentis prauam ac venenosam qualitatem habentibus: benigna enim & salubria, vt cassia fistularis, rhabarbatum, manna, tamarindi, & myrobalani omni tempore, omni ætate, & etiam vterum gerentibus audacter tribui possunt.

Si scire cupis quæ sint benigna, & quæ valentia, & qua hæc egeant præparatione & correctione, Mesues suo 1. lib. doctissimè tradit, & post ipsum breui epitome Ioannes Tagautius duobus

duobus libris de purgantibus medicamentis simplicibus, quorum priori vniuersales canones Mesuæ collegit, posteriori verò simplicia omnia Medici summè necessaria quinquaginta quinque capitibus scripsit, & illorum veram cognitionem etiam cum Græcis demonstrat, & aliis paucioribus componuntur omnia fermè medicamenta purgantia, quorum dosis in forma elect. rarò excedit ʒ. iiij. & in forma pilularum ʒ. j. quamuis si clementibus & benignis tantùm componantur, dosis augeri possit.

Ad integram tamen & veram huius rei cognitionem (præter ea quæ Mesues suo antidotario, & Arnaldus de Villanoua, & nunc eruditus Fuchsius suo Nicolai Mirepsij opere medicamentorum scriptam reliquerunt) notare numerum sequentium medicamentorum purgantium, præcipuè eorum quibus nostræ officinæ, & nos vtimur. Hîc tamen quantitatem scammonij, esulæ, colocynthidis, hellebori, & similium potentium, vnciæ vnius electuarium, & drachmæ vnius pilularum demonstrabo, quod non parum necessarium est medico: alioqui tanquam cæcus in foueam caderet. Animaduertendum tamen est ℈ g.xxiiij.continere,quamuis multi granis xx. constare velint, apud primos ʒ. constat xxiiij. ℈. vel viij. ʒ. scire etiam oporret in constituendis electuariis ℥.iij. pulueram indigere ℔.j. mellis, aut sacchari.

Diaphænicon Mesuæ tota compositio constat lib. vj. scammonij quantitas est viginti duarum drachmarum: errant ergo qui duodecim drachmas tantùm miscent. Huius electuarij quælibet vncia constat viginti duobus granis scammonij: propter dactylos tamen eius vis non transit hepar. Dosis eius est à drachmis quatuor & semis vsque ad drachmas decem & semis. *Error nō nullorū.*

Electuarij rosarum compositio Mes. constat libris tribus, & vnciis octo, scammonij quantitas est duodecim drachmarum: quælibet vncia huius electuarij habet grana decem & nouem scammonij cum dimidio: cuius dosis sunt drachmæ quinque.

Confectionis medicaminis, quod scripsit Hamec Mes. constat libris quinque compositio, scammonij quantitas est drachmarum duodecim: quælibet vncia huius electuarij habet grana tredecim cum dimidio scammonij, dosis eius est à drachmis duabus vsque ad quatuor.

Electuarij indi maioris Mes. compositio constat libris sex: habet hæc compositio præter alia potenter purgantia drachmas duodecim scammonij: & eius quælibet vncia habet grana duodecim scammonij: dosis est drachmarum quatuor.

Electuarij indi minoris compositio constat libris quatuor, habent drachmas duodecim scammonij: quælibet igitur vncia huius electuarij habet grana decem & octo scammonij, dosis est dragmarum quatuor & semis apud Mesuen, licèt videatur maior inesse vis huic, quàm electuario indo maiori.

Electuarij diaprunis solutiui Nic. quælibet libra habet drachmas septem scammonij: quare quælibet eius vncia habebit grana triginta octo scammonij: dosis eius est drachmis duabus vsque ad vnciam semis, quamuis Nic. vnius castaneæ quantitatem tribuat.

Electuarij de succo rosarum Nic. compositio libris duabus constat, habétque drachmas duodecim scammonij, quare quælibet eius vncia habet triginta sex grana scammonij, dosis est à drachmis duabus vsque ad quatuor. Nicol. tamen castaneæ quantitatem tribuit.

Benedictæ. s. Nic. compositio est trium librarum cum dimidia, habet hoc medicamentum drachmas quinque scammonij, & drachmas decem esulæ: quælibet eius vncia grana octo cum dimidio scammonij habet, & grana decem, & septem esulæ, dosis est ad modum castaneæ Nicolao, aliis à drachmis duabus vsque ad vnciam vnam.

Hiera Logodionis Nico. compositio est librarum duarum & octo vnciarum, eius quælibet vncia habet scammonij minùs quàm duo grana, & colocynthidis grana triginta sex. Dosis est Nicolao ad modum castaneæ, aliis tamen à drachmis duabus & semis, vsque ad drachmas quatuor: quæ in clysteribus verò datur, vncia vna & semis.

Electuarij Sebesten Montagnanæ compositio est trium librarum & trium vnciarum, & eius quælibet vncia habet grana sex cum dimidio scammonij: dosis est drachmarum quinque vel sex.

Electuarij Elescoph Mes. compositio est libræ vnius cum dimidia, habétque drachmas sex scammonij, & totidem turbit, eius quælibet vncia habet scammonij & turbit an. viginti quatuor grana. Dosis est à drachmis tribus & semis vsque ad quatuor & semis.

Electuarij de psyllio Mes. compositio constat libris quatuor cum dimidia, & eius quælibet vncia habet scammonij grana viginti sex, & tertiam partem grani: dosis est à drachmis tribus vsque ad drachmas quatuor & semis.

Electuarij de psyllio Montagnanæ compositio constat libris octo, habétque eius quælibet vncia scammonij grana viginti quatuor. Dosis est à drachmis quatuor vsque ad quinque.

Pilu

Pilularum aurearum Nic. compositio est trium vnciarum, habet scammonij drachmas quinque, habétque drachma earum scammonij grana quindecim: dosis est à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor, Nicolaus dat nouem vel vndecim ad magnitudinem ciceris, huius magnitudinis septem habet quælibet drachma.

Pilularum aggregatiuarum Mesu. compositio est sex vnciarum, & duarum drachmarum: habet scammonij drachmas sex, & quælibet drachma habet scammonij grana octo & tres quartas grani vnius. Dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularum fumariæ Auicennæ compositio est vnciarum triũ, & trium drachmarum, habet drachmas quinque scammonij, & earum quælibet drachma grana tredecim, & tertiam partem grani vnius: dosis est à scrupulis iiij. vsque ad drachmas ij.

Pilularum fœtidarum Mes. compositio est vnciarum septem, & drachmarum duarum, habet scammonij drachmas tres, & esulæ drachm. duas. & colocynthidis drachmas quinque: quælibet drachma earum habet scammonij grana tria & tres quartas grani vnius, & esulæ grana duo cum dimidio, & colocynthidis grana sex, & quartam grani vnius purgant potenter. Quare errant qui cum Rhase c. de resolutione dant drachmas duas & ß. cùm earum dosis sit à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor.

Pilularum mezereon Mes. compositio est vnciarum duarum, habétque drachmas quinque mezereon, & quælibet drachma earum grana viginti duo cum dimidio: quare earum vsus est suspectus, nisi in morbis magnis, & præsente virium robore: dosis est à scrupulis duobus vsque ad drachmam vnam. *Error quorundam.*

Pilularum hermodactylorum maiorum Mes. compositio est vnciarum octo, habet quælibet drachma earum colocynthidis grana sex, & tres quartas grani, & euphorbij grana tria cum dimidio, & hermodactylorum grana sex, & tres quartas grani: dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum hermodactylorum minorum Mes. compositio est vnciarum trium, quæ habet scammonij drachmas duas & semis, & earum quælibet drachma scammonij grana septem cum dimidio, & hermodactylorum grana quindecim, dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum Arabicarum Nic. compositio est vnciarum vndecim, habet scammonij drachmas octo, & quælibet drachma scammonij grana sex cum dimidio: dosis est ab vncia vna vsque ad vncias duas.

Pil

Pilularum cochiarum Rhasc compositio est vnciarum trium & drachmæ vnius,& quartæ partis drachmæ vnius.habet scammonij drachmas duas & semis & colocynthidis drachmas tres & quartam drachmæ vnius, & turbit drachmas quinque, & quælibet drachma habet scammonij grana sex.& fermè bis tertiam partem grani vnius, & colocynthidis fermè octo grana, & turbit grana propè quindecim. Quare errant qui cum Rhase cap.de cephalalgia drachmas duas & semis dant, cum earum dosis sufficiens sit drachmæ vnius.

Pilularum indarum Mes.compositio est vnciarum septem,& drachmarum quatuor:habet hellebori drachmas quinque, & colocynthidis drachmas quatuor,& eius quęlibet drachma hellebori grana sex, & colocynthidis grana quatuor, & quatuor quintas vnius grani:dosis Mes. est à drachmis duabus vsque ad drachmas tres,quamuis drachma vna nostris temporibus sufficiat,vt multis placet.

Error quorundam.

Pilularum de lapide lazuli Mes.compositio est vnciarum septem,drachmarum quatuor, habet scammonij & hellebori nigri an. drachmas duas & semis: & earum quælibet drachma scammonij & hellebori an. grana tria: dosis est drachmarum duarum cum aqua casei,& succedit fœlix vacuatio.

Pilularum de Agarico Mes.compositio est vnciarum trium, habet colocynthidis drachmas duas, & turbit drachmas quinque,& earum quęlibet drachma colocynthidis grana sex,& turbit grana quindecim: dosis est Mes. drachmarum duarum, alij verò dant scrupulos quatuor tantùm.

Pilularum de elaterio Nico.Compositio est sex vnciarum cuius dimidium est elaterium: quare quælibet drachma habet grana triginta sex elaterij & ideo potenter purgant,& non sunt in vsu.Dosis est ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam.

Pilularum de opopanace Mes. compositio est vnciarum septem & quatuor drachmarum:habet scammonij drachmas duas, & colocynthidis drachmas quinque,& carũ quælibet drachma colocynthidis grana sex, & scammonij grana duo, & quinta duas grani:dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularum de Euphorbio Mes. compositio ex duarum vnciarum: habet hellebori & colocynthidis an drachmas duas, & quælibet earum drachma hellebori & colocynthidis an. grana octo:dosis est à drachma semis vsque ad vnam.

Pilularum sine quibus esse nolo Nico. compositio est vnciarum quatuor: habet scammonij fermè drachmas tres & semis: & carũ quælibet drachma scammonij grana octo: dosis est Nicolao

colao decem, vel tredecim pilulæ ciceribus similes, & est pondus drachmæ vnius, & semis, aliis verò est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Ex his & similibus quæ à doctoribus scribuntur, scire potest medicus dosim medicamentorum compositorum purgantium, quamuis simplicium dosim priùs oportet cognoscere, etiam si talium in compositis propter correctionem & alia maior quantitas dari potest: scammonium enim solum & non correctum malo coroneo raro datur: si quantitas excedat grana septem, in electuario de succo rosarum, vel diaprunis solutiuo, passim dantur grana decem & octo, vel plura, cùm dosis eius sit vnciæ semis.

Vnum tamen est maximè considerandum à nobis, ne vtamur medicamentis potenter, & violenter purgantibus, vt sunt scammonium, colocynthis, helleborus, & similia, nisi rarò, & in magnis morbis, & cùm sunt bene correcta, præsertim in febribus, & morbis calidis. Nostris enim temporibus (quæ in hoc fæliciora sunt) vti possumus semper etiam in vterum gerentibus & pueris clementioribus, quæ benedicta dicuntur, vt sunt *Benedi-*
mannum Arabum, cassia fistula, rhabarbarum, myrobalani & *cta me-*
tamarindi: tempore tamen Græcorum pruna damascena erant *dicamē-*
cognita clementissima in purgando, & aloë quoque. *ta.*

Facta iam totius euacuatione siue per sanguinis missionem *Redit ad*
cum oportet, siue per medicamenta purgantia, necesse est e- *curatio-*
uacuare à parte affecta per partes proximas, scilicet per na- *nem.*
res vel palatum, præcipuè cùm est materia pituitosa: de his ta- *Deriua-*
men cap. de apoplexia fiet sermo copiosior. Laborans hoc mor- *tio.*
bo sæpe post totius euacuationem mandat sequentē apophlegmatismum (quod nostri barbari medici masticatorium appellant) præcipuè ventriculo vacuo. ℞. pulueris mastichis, sinapis, piperis, pyrethri, zinziberis, origani, thymi, pulegij. *Apoph-*
an. ℥ ß. cum syrupo de stichade fiant pilulæ ad ciceris magni- *legma-*
tudinem. Naribus quoq; sæpe tunc admoueatur sequens liquor: *tismus.*
ore tamen pleno aqua: ne descendat ad ventriculum prædictus
liquor. Cuius hæc est descriptio. ℞. succorum cyclamini, sicla, *Errhinū.*
ceparum, & maioranæ an. ℥. ß. pulueris piperis & castorei an.
℥. j. misce. His iam factis, raso capite & confricto panno lineo præcipuè in causa frigida, vbi maiori opus est frictione, admouenda sunt parti affectæ olea, vnguenta, & alia medica- *Vnguentū*
menta, de quibus Gal. primo de compositione secundum locos, *causa ca-*
& Ætius 6. sermone c. 55. & Paulus 3 lib. Nos tamen duo tan *lida.*
tùm vnguenta describemus experta, & optima priùs alopeciæ, quæ fit à causa calida: posteriùs ei, quæ fit à frigida ℞.

pul

pulueris corticum auellanarum, amygdalarum, castanearum, & nucum tostarum an. ʒ.j. pulueris stercoris caprarum. ʒ. ij. olei laurini, & rutæ an. ʒ.ij. olei rosarum. ℥.j. aceti coclearium j ceræ quod ſ miſce, & fiat vnguentum, quo vtere in defluuio hoc pilorum, quod fit à raritate cutis & penuria materiæ pilos generantis: cui etiam confert mixtura ex oleis lentisci, myrtillorum, & omphacino cum laudano. Alterum vnguentum

Causa frigida. conferens causæ frigidæ est sequens. ℞. pulueris vtriuſque hellebori, staphiſagriæ, sinapis, piperis, stercoris columbi, radicum cannarum, & foliorum ficuum an. ʒ j. oleorum euphorbij, castorei & rutæ an. ℥. ij ceræ quod ſ. miſce, & fiat vnguentum, quo ſæpe vngatur pars depilata præcedente forti frictione, & incisione aliquarum partium, quæ non eſt facienda, cùm eſt cauſa calida.

Postquam de pilorũ decidentia egimus, non erit extra præsens institutum in præsentia agere de iis quæ pilos augent, & quæ ipsos aureos efficiunt, & tandem de iis quæ nigros reddũt.

Frequens & aſſidua frictio, & capitis lotio decocto adianti auget pilos, dicitur tricomenes, quia facit luxuriare capillos, & subnaſci, vel polytrichum, quia creat capillorum multitudinem:

Augentia pilos. & dicitur etiam callitrichon, quod crines denſet, criſpet, pulchrioréſque reddat, ab aliis ebenetrichon appellatur, præcipuè genus nigrum: vox enim ebeni capillum significat nigrum: eſt officinis capillus veneris. Pectinatio etiam aſſidua idem efficit: & quæ cauſas pilorum augent præſertim effectricem, vt vinum, & alimenta omnia calida, & vaporoſa.

Idem facit lotio frequens decocti agrimoniæ, corticis vlmi, verbenæ, corticis ſalicis, abſinthij, abrotani, ſeminis lini combuſti, & cineris radicis arundinum, adde in fine parum lactis caprini. Lotio aquæ vitæ addendo parum aquę roſarum, vel myrthillorum idem ſolet efficere.

Aureos reddentia. Aureos efficiunt capillos multa, quorum noſtræ fœminæ ſatis plenam & certam tenent cognitionem: inter ea tamen, quæ maximam habent vim, eſt aqua (qua aurum ab argento ſeparatur, & dicitur ab illis fortis) cautè tamen eſt admouenda, nam ſi tangat cutim & carnem, corrodet.

Aqua mellis per diſtillationem facta vitreo instrumento aureos reddit pilos, & ſine cutis & carnis nocumento, quamuis ipſos ſiccat. Decoctum ſeu lixiuium ex cinere geniſtæ ſeu geneſtæ, (quam ſpartum ſeu ſpartion appellant, & Arabes albahin ſeu albrachim) capillos aureos ſine dubio efficit, hoc quotidie

Nigros efficiẽtia. noſtræ Valentinæ experiuntur.

Nigros capillos multa faciunt, vt Dioſcorides, Gal. Paul & Aëtius

Aëtius volunt, de quibus omnibus in præsentia agere esset præter nostrum institutum: aliqua tamen experta primò simplicia, deinde composita scribemus: semen myrti, semen papaueris nigri, cortex nucis, cortex mori celsi, sumac, alcana, & lac ficuum, folia cupressi, fumus picis liquidæ, fumaria.

Compositum hoc pilos satis nigros efficit, quorum nigror viginti diebus conseruatur, accipe calcis viuæ integræ (quæ dicitur gleba) libræ j. ß. infundatur in aqua per diem facta noua infusione quinquies, eiectis prioribus aquis, postea reiecta aqua, adde illi calci lotæ lithargyrij puluerizati ℥. j ß horis sex, & tali mixtura vnge pilos nocte ponendo desuper folium brassicæ, vel pannum lini: postea præcedenti eorum leui frictione, seu agitatione, lauentur sapone & lixiuio communi clementi: est expertum. Hoc quoque medicamentum ipsos nigros reddit. Accipe lixiuij potentis, quo saponarij vtuntur lib. j. pulueris lithargyrij. ℥. j. bulliant simul, donec pili candidi illo liquore nigrescant, facto sæpe & sensim experimento, deinde conseruetur liquor, quo actu calido, cùm opus fuerit, poteris nigros facere capillos, interponendo pectinem inter cutim & capillos, quos, cùm denigrati fuerint, exsiccari & aqua calida ablui oportet.

Scholium.

DEcidentia pilorum, quam caluitiem.) *Pili vera partes non sunt, quia vita carent, & vero nutrimento. Cùm tamen habeant propriam circumscriptionem in corpore, & per se consistere possint: inter partes numerantur à Gal. 2. de temperamentis, vbi inter veras nostri corporis partes, eorum temperamentum inquirit: & 14. methodi, vbi pilorum defectum morbum in numero partium deficiente appellat. His pilis (qui in corpore generationem habent necessariam, ex excrementum euacuatione) abutitur natura ad ornatum & tegumentorum: vt in illis, qui in capite, & mento implantantur, videre est. Qui verò in superciliis habentur, humores à capite per frontem defluentes, ne oculos ingrediantur, prohibent: sicut pili palpebrarum exigua corpuscula. Cùm ergo decorem inter alia pili in nobis concilient, meritò eorum curam suscipimus, corrigentes affectus, qui in eis præter naturam euenire solent. In pilis consideramus substantiam (hoc est ipsos pilos) in defluuio pilorum, caluitie, Alopecia, & Ophiasi: colorem verò in vitiligine.* ¶ *Defluuium pilorum si largè sumatur, omnia vitia, in quibus pili deficiunt, comprehendit: propriè tamen (de quo nunc agimus) tantùm significat omnium pilorum defectū. Hic morbus est in numero deficiente, non quia deficiat vera pars, sed quia deficit pars ad ornatum corporis necessaria: ac proinde,*

Qua ratione pili partes corporis dicantur.

Quid sit defluuiū pilorum.

cum

modis suffunatur. cùm deficit, est restituenda, ac si esset vna ex partibus, quæ veræ sunt. Habet morbus hic duas causas. Raritatem cutis vnam, & alteram defectum nutrimenti. Raritatem cutis cognoscemus. 1. Quia pili, qui exciderunt, eandem quam antea habebant, crassitiem, seruant: non enim sunt extenuati, cùm alimentum eis non defecerit. 2. ex causa aliqua, quæ præcessit, rarefaciente cutem: med. scilicet calido, aut lotione aliqua calefaciente. Si nutrimenti defectus causa est, eum colliges. 1. ex tenuitate pilorum, excrementũ enim, quod cuti aduenit, est paucum & exiguè apponitur. 2. ex morbo præcedente: solet enim vt plurimum hoc defluuium febrem ardentem, aut tabem sequi, de eo enim Gal. 1. de comp. med. secundum locos cap. 2. sic scribit: consueuit hæc circa pilos oblæsio, sæpe iis qui ægrotarunt accidere, rarò autem citra morbum.

Causa defluuij pilorum.

Quid caluities, & eius causa. Caluities defluuium pilorum est, sed in Sincipite tantùm ob cutis duritiem & siccitatem eueniens: proinde qui in pueritia hanc cutẽ habent multùm siccam, in senectute calui fiunt: vnde non rectè Arist. caluitiem dixit fieri ob inopiam humoris calidi: neque Hiere. ob raritatem cutis, neque Argenterius ob defectum terrei excrementi: reuera enim in caluis excrementum non deficit, non potest tamen penetrare ob cutis densitatem, ac proinde Gal. aliquando caluitiem ad defectũ humorum refert, non quòd deficiant, vt diximus: sed quia non possunt penetrare, & sic videntur deficere. Atque hæc est caluities ætatis discursu facta: est enim altera vt morbi in iuuentute etiam eueniens, potissimum mulieribus ex raritate cutis & defectu alimenti. Hanc autem à prima distingues, quia caluities ratione ætatis adueniẽs, sensim fit, quia sensim cutis densatur: at illa, quæ vt morbi accidit, affatim & repentè fauit.

Duplex Caluities.

Quid sit alopecia & ophiasis. Alopecia & Ophiasis sunt casus pilorum capitis, non omnium, sed aliquorum, vnum in duobus est malum: distinguuntur tamen ob figuram, & squammas: nam in ophiasi læsa capitis pars serpenti assimilatur, squammosáque est. Quæ ab occipite duorum digitorum latitudinem non excedens, vsque ad aures serpit. At alopecia (quæ à vulpe nomen accepit) nullam propriam habet figuram: & in ea cutis squammis caret. vtraque affectio fit à vitiosis humoribus per vitiosos humores seu corruptos non intelligens cum Rondoletio tenues & serosos, sed sanguinem prauum, biliosum, pili. aut melancolicum: ex eo enim (cum minùs rectè mutetur, & nutriat) non assurgunt excrementa, quæ sunt materia pilorum: possumus etiam per vitiosos humores, adustos, aut praua qualitate infectos intelligere. Vitiligo est cutis deprauatus color.

Causa alopeciæ & ophiasis.

Vitiligo quid.

Curatio defluuij pilorum. Curabis supradictos affectus hoc modo, à defluuio pilorum incipiens. hoc n. cùm sit morbus in numero partiũ deficiẽte, curabitur restituendo partem quæ deficit: quæ cum excremento tertiæ concoctionis tanquam ex materia generetur, oportebit alimentũ attrahere parti, vt ea nutrita, excrementis abundet. Opus præterea erit cutẽ roborare, & reducere ad moderatã densitatem. Hæc cõmodè præstabimus medicamentis calefacientibus

cientibus (sic enim legẽdum est, & non humectantibus, vt legitur 2. de comp. secundum locos cap 2.) modicè adstringentia permiscentes, calida enim attrahent sanguinem, & sic sua substantia caliditatem cutis (si aliqua est) temperabit, cùm temperatum, aut minus calidum, id quod magis calidum est refrigeret. Iam ergo æstate raso capite, & hyeme tonsis capillis, frictione vtemur leui, vt ex attracto sanguine calida intemperie curata, roboretur cutis, & ad mediocrem densitatem restituatur. Deinde oleis, lentiscino, mirthino, aut nostro Hispano, cum laudano ad vnguenti formam redactis vngemus caput. Præterea in hoc defluuio pilorum, non est sanguis mittendus ratione affectus: quia neque raritas cutis, neque defectus alimenti euacuationem postulant: neque est purgandum, quia non contingit ex cacochimia, & si in venis vitiosus sit sanguis prædicta exercebimus remedia: non propter affectum pilorum, sed venarum: ac proinde non videtur audiendus auctor, cùm dicit pilorum defluuium à sanguine ortum, curari sanguinis missione: non enim video, quo modo à sanguine aut alio humore oriri possit.

Corrigitur locus Galeni.

Sanguinis missio in defluuio pilorum.

Reprehenditur auctor.

Caluities si ratione ætatis contingat, non potest curari, quia neque curatur densitas à siccitate procedens: at caluities in morbo orta, ea ratione, qua alopecia, curari solet.

Curatio caluitiei.

Alopecia & ophiasis cum ex vitiosis humoribus malè partem nutrientibus proueniant, curantur, purgantes peccantem humorem. Quem ex cutis colore cognosces: cutis enim in qua desiderantur pili, humoris redundantis admittit colorem. Id etiam deprehendes ex anteacta vita, natura hominis, & anni tempore. Neque omittenda hoc in loco erit sanguinis missio, si affectus venarum postulet, hoc est sanguis vitiosus. & si obijcias Gal. hoc remedium omisisse, respondeo, consultò id fecisse, tantum agens de partis affectu. Post purgationem ad Apophlegmatismos accedes: hi enim ex ventriculis cerebri & venis aliquantulum euacuabunt. vltimò administrabis topica, hoc est localia medicamenta. Quæ constabunt ex medicamentis discutientibus prauos humores cutis, & attrahentibus sanguinem. Qualia sunt Thapsia mixta cum cerato ex oleo confecto, vt eius calida vis tepescat: synapi etiam, Euphorbium & alia valdè calida, temperata tamen, ne exulcerent. hoc in loco aduertere oportet, nos non agere de pilorum defluuio à morbo Gallico eueniente, de quo postea disputaturi sumus.

Alopeciæ & Ophiasis curatio.

Obiectio.

Colorem in pilo curabimus, remedium applicantes vtiligini quod alimentum cuti adhærens dissipet, & attrahat sanguinem: vt parte rectè nutrita, excrementum colorem in pilo mutet.

Curatio vitiati coloris in pilo.

An verò sumpto medicamento purgãte.) *Cùm nullum medicamentum purgans actu, cognitum extet, nisi fortè pilula de chamelea Dioscoridis: sed omne potentia, purgandi facultate habeat, inde habuit ortum controuersia, qua quæritur: An post assumptionem medicamenti purgantis sit dormiendum. Batici semper, Valentini tantùm in solidis*

An ab assumptione

medicamentis somnum imperant. Et verò existimo medicamentum siue liquidum sit, siue solidum etiam in vigilia in actum reduci. Nisi ventriculus sit languidus: tunc enim in omnibus medicamentis somnus vtilis est, longior in solidis, breuior verò in liquidis.

medicamēti purgantis sit dormiendum.

Opere autem incepto semper somnus.) *Multis rationibus dormiendum non est, quando humor attractus à medicamentis purgante, incepit expelli. 1. Quia cum excretio per aluum sit actio voluntaria, in somno, (in quo oriatur animalis facultas, non fiat, sequenturq́; ea incōmoda, quæ ex humore in ventriculo & intestinis violeter detento sequi solent, angustia, morsus, cardialgia & similia alia. 2. Quia in somno ex reuocatione sanguinis ad interna, replentur venæ per quas humor peccans à medicamēto trahitur. 3. Quia tempore somni calor reuocās, mutabit medicamentū in familiarē humorem. Cōsuetudo autem quā seruabant auctor, & sui temporis medici ius gallinæ insulsum tribuentes ante prandium, iam abolet a est, & meritò: quia reuera ius gallinæ, aut arietis non extergit: imò impedit purgationem, obtundendo vim medicamenti. Medicamentum autem extergendi vim habens à nobis tribui solet in die purgationis, aut insequenti die. Si in die purgationis tribuatur, statim post medicamenti assumptionem id fiat, quādo medicamentum est validum: vt nulla eius portio in ore ventriculi maneat, vel vt medicamentum ad fundum ventriculi descendat, in his hominibus qui ab amaris sentiunt molestiam, & in his qui facilè vomūt. Die sequenti, quando medicamentum validum est, decocto hordei cum cortice, & pauco saccaro, aut alio extergente vtimur propter dictam rationem. Quòd si purgatio diminuta præcessit, clysterem extergentem, & purgantem, ex diacatholicone, benedicta, aut confectione hamec infundes.*

Cur post assumptionem medicamēti purgātis non sit dormiēdum.

An ab assumptione medicamenti purgantis sit aliquid exhibēdum.

Quid sit humor turgens.

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile.) *Humores in corpore, quidam sunt turgentes, & alij in aliqua parte firmati: Turgentes humores dicuntur illi qui in loco putredinis, tantam tenuitatem & acrimoniam contraxeriit, vt irritata expultrice partium facultate, eos hinc inde expellat, vnde turgentia duas habet conditiones. Prima, vt humor hinc inde moueatur, eo modo quo animal coitum appetens. 2. est, vt pars irritetur ad expellendum. Ac proinde Hip. Turgentiam aliquando collocat in humoribus, cum 4. Aph. sent. 1. eos turgere scribit: & aliquando in parte 3. de fracturis sent. 18. ita vt partem turgere nil aliud sit, quàm incitari ad rei molestæ expulsionem. Humores firmati illi sunt, qui in aliqua quiescunt parte, obstructi, vt in febribus, aut inculcati, vt in tumoribus præter naturam. Iam si humor turgeat, statim hoc est in principio morbi, purgante medicamento educendus est, ex Hip. 2. Aph. sent. 22. indicatione sumpta ex eius tenuitate, ob quam nec ab obstructione eius transitus impeditur. Quod non est difficile intellectu illi, qui non ignorat, obstructionem in vena, aut arteria non claudere omninò meatum. Dices nonne Gal. 1. Aph. com. vltimo in turgentia occasionem arripit*

Quid sit humor nō turgens.

Purgatio humoris turgētis.

arripit propinandi decoctum ex thymo, origano, hyssopo, aut alio simili, quod vehementem extenuandi facultatē habeat? Respondeo, Galenum supradictis uti medicamentis, non propter obstructionem, ut ipsam aperiant ad purgandum, quoniam hoc etiam seruandum est in humoribus non turgentibus: sed quia aliquando, turgente humore in principio non potest purgare, quia medicamentum deficit, tunc accepta hac occasione, exhibui aperientia, ut obstructione aliquantulum aperta, cessset putredo, & cum ipsa turgentia. Si humor sit in parte firmatus, purgandus non est, quin coctio praecedat: iuxta praeceptum Hippocr. 1. aph. sent. 22. ubi concocta medicari (quod est purgare) praecipit, quod semper obseruandum est etiam in multo humore, cùm purgatio concoctionem impediat, & coctio quietem requirat, hac autem concoctio à natura fit, quae semiputrem humorem alterat, reducens ad benignum id quod potest: reliquum verò tanquā inutile expellens, ut in Crisibus experimur: quo tempore solam instituimus victus rationē. Quòd si natura non expellit, aut non integrè expellit, tunc debet medicus ei suppetias ferre, & purgatione facta eius defectum supplere, aliter sequetur recidiua, ut aph. 12. lib. 2. nos docet, ut autem id commodè praestare possimus aduertenda est sententia Hip. 9. lib. 2. aph. quae sic habet, Corpora quaecunque quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere: quod est, ante assumptionem medicamenti purgantis, debet corpus praeparari. Quinque autem modis fieri solet corporis praeparatio: prima cùm ante assumptionem medicamenti vomitu, aut deiectione per aluum purgantis, aqua tepida, & lubricantibus medicamentis consuetam reddimus naturam ad tales euacuationes: quam praeparationem tanquam notam omissam fuisse ab Hippocrate scribit Gal. 4. aph. com. 13. Secundò, Praeparamus corpus humectantes ipsum, alimentis, potu balneo & quiete: quando helleboro purgare volumus 4. aph. sent. 13. ne in violentia motus sequatur conuulsio, ob consensum, qui est inter orificium ventriculi & cerebrum. 3. Praeparatio exercetur, quando humorem crassum attenuamus, sicut 4. cùm glutinosum incidimus. Vltima verò nil aliud est, quàm meatuum apertio, quae videbitur aliquibus concidere cùm 3. & 4. quia incidere glutinosos humores, & attenuare crassos, nil aliud est, quàm aperire. reuera tamen res est diuersa: aperimus enim obstructionem, at incidimus & attenuamus, etiamsi non sit obstructio. Hac autem corporis praeparatio varia, non solis medicamētis, sed alimētis etiā & potu exercēda venit: nam quid proderit assumere medicamentum humorē attenuās, si carnem hircinam, vinum crassum, & alia, quae crassos generare solent humores non omittimus? Ac proinde non mirandum, si medicamentum purgans, etsi optimum, non agat, aut si euacuet, cum torminibus tamen & mala tolerantia. Praeter dictas corporis praeparationes, quas ante dus praestamus ad humores cōmodè purgandū; nullam aliā à Gal. aut Hip. legimus scriptā: proinde existimo errare eos medicos, qui humorē tenuem nuis.

Purgatio est humoris non turgentis.

Quinque modis praeparatur corpus ad purgationem.

An sit praeparāmor te-

b 2 pia

præparant, eum incraſſando. quia ſi humorem craſſum attenuamus, vt liberè educatur, qua ratione adducti humorem biloſum, qui ex ſua natura tenuis eſt, incraſſabunt? Reſpondēt aliqui, eius præparationem nō eſſe incraſſationem, ſed acrimoniæ retuſionem. Quod falſum eſſe hinc intelliges, humor bilioſus poſt coctionē debet purgari iuxta ſententiam Hipp. lib. 1. aph. 22. & cū in coctione bilis victa à natura mitior reddatur, vt Gal. lib. 2. de rat. vic. in mo. acutis com. 44. docet, ſuperfluus ergo erit labor eorum, qui temperare conātur bilem, vt eam expulſioni præparent. Quid autem debeamus in tenui humore efficere, breui accipe. Si humor tenuis peccat tenuitate, incraſſandus eſt, vt craſſior & frigidior factus non penetret, & hoc nomine minorē inferat moleſtiam, vt in dolore colico à bile facto videre eſt. Quia bilis ſi non qualitate, ſed quantitate peccet, ita vt corpore educēda ſit, varia eget præparatione: ſi ſit in pectore, vt in pleuritide contigit, attenuanda erit, conſule Gal. propter eam rationem, quam capite de pleuritide videre poteris; ſi verò humor tenuis in aſperis pulmonum arterijs, à capite diſtillans inclufus maneat, cum in tuſſi impetu aëris educi debeat, aliquantulū incraſſandus eſt, ne ab aëre ob tenuitatem diuulſus, ibidem immoretur, de his tamen præparationibus humoris tenuis non agimus, quia non fiunt eo cōſilio, vt humorē medicamento purgante euacuemus: quem ſi purgare intendimus, nulla procuratione eget, ſicut neque aqua in hydrope. Quòd ſi in tertiana & ardēti febre, quæ à bile fiunt, attenuantibus vtimur, ea propter humorem craſſum, obſtruētem præſtamus: non enim humor tenuis obſtruere poteſt, vt lib. 2. agentes de febribus explicabimus. Ex dictis intelliges, errare eos, qui ſyrupos, humores concoquere affirmant, cùm humoris coctio à ſola natura fiat: niſi dicamus concoquere illa medicamenta, quæ ſeruant naturæ vim, & calidum innatum. Syrupi verò, quos hi concoquentes appellant, corpus præparantes ducendi ſunt, vt paulò ſupra docuimus.

Primò omnia medicamēta frigida.) *Medicamentū, quo corpus ad purgationē paramus, ſyrupus nominatur. Hic duplex eſt, vnus clarificatus in officinis ſeruari ſolitus, qui nil aliud eſt, quàm medicamentum liquidū ex ſuccis, aut aliis plantarum partibus, cum humore aliquo percoctis, & mellitus, aut ſaccaratus, ad ſaporis gratiā, aut cuſtodiæ diuturnitatē. Talis eſt ſyrupus fumi terræ, borraginis, & ſimiles alij, quorum doſis eſt ℥. ij. cum duplo decocto aliquarū herbarum. Alter Apozima dicitur, quod medici in ægrorū domibus præſcribunt ex decoctis herbarū & radicū cum melle aut ſaccaro. Paratur etiam ex aquis, & ex ſyrupis officinarū, decoctis tamē, permixtiſq; ſeminibus aut trociſcis. Solent multi aquis per alābicum extractis cum ſaccaro, aut aliquo ſyrupo clarificato vti: vt corpus præparent. Qui mos non placet Muſa, & aliis ſcrupuloſis hominibus, variis rationibus adductis. Quidā ex eo quòd aqua per alābicum extracta caliditatem contrahāt, ac preinde*

Syrupus duplex.

An liceat vti aquis diſtillatitiis.

proinde in his distillatis aquis, solùm cõcedunt calidarũ vsum & non frigidarum.nisi frigida aqua seruet odorem rei,à qua distillatur(vt est aqua rosarum) tunc enim concedunt ipsam. Alij harum aquarum vsum nõ probant, existimantes eas ex ære aut plumbo prauam acquirere qualitatem. Horum rationes leues sunt: prædicta enim aquæ neque calorem acquirunt, neque qualitatem ex ære aut plumbo. Non acquirunt calorem, quia non vrütur, & ita si calefiunt statim illa caliditas euanescit: non acquirunt prauam qualitatem: quia neque plumbũ, neque æs tunc liquantur. Existimo ego non esse vtendũ his aquis stillatitiis, eo quòd solum medicamenti tenuem partẽ continent, cùm nos aliquando crassam & roborantem desideremus: tũ quia succus potentiùs agere solet. Verùm est, coactos aliquando vti debere stillatitiis aquis, in penuria herbarum, qualem non habemus in hac Valentina ciuitate.

Simplicia flauã bilẽ.) *Hæc medicamenta neque concoquẽtia sunt, neque his debemus præparare corpus ad purgationẽ bilis: vt ex superioribus didicisti. Adde hæc esse frigida, & proinde augere obstructionem.*

℞. Pilularum de fumo terræ.) *Tria hoc loco animaduertit autor: Primum tempore quo purgare volumus, non esse miscenda plura medicamenta purgantia, quia tempore breui non potest fieri fermentatio, ac proinde non poterunt in vnam formã venire. Secundũ cõpositum medicamentum recens nõ posse rectè purgare, quia prius vnũ altero purgabit, & vnum impediet opus alterius. Tertium in purgationibus tutiorem esse euacuationem parcã, immodica. Hæc ille. Quæ trutinam postulant. Quod primò admonet, non posse constare. Quamuis enim medicamenta composita, in officinis seruata, fermentationem patiãtur: potissimùm æstatis tempore, quam colligimus ex eorum ebullitione, non proinde vt eis vtamur, expectãdum erit, vt fermẽtatio absoluta sit. Nã fermentante ipsam & posteà, imò vigente etiã fermẽtatione, ipsis vtimur cum felici successu. Neque enim tunc medicamenti vis impedita est. Secũda admonitio etiam est falsa. Galen. enim lib. quos quibus & quãdo purgare oportet cap. vltimo, agens de mixtione medicamentorum purgantium præcipit, vt medicamenta purgantia, quæ miscentur, sint consentientia, vt æqualis fiat purgatio. Est autem æqualis, quando medicamenta simul operantur, aut quando cessante vno ab actione, alterũ incipit: ita vt fiat vna continua euacuatio. Nã si vno cessante, longo post tempore alterũ incipiat agere, est inæqualis euacuatio, ac proinde damnanda, quia vires, quo tẽpore refici debent,conflictantur. Qua in parte admoneo lectorem, vt in versione Loquillati aduertat vltimum caput libri, Quos, & quãdo purg. oportet, ita enim malè versũ est, vt Latina lectio contrarium habeat ab iis, quæ in Græca continentur. Vltima admonitio authoris seruanda est. Si autem contingat immodica purgatio, quam ex defectu virtutis colliges: succurrere poteris frictione partium extremarũ. Offam etiã panis bis cocti, aut regij à nostris dicti in optime*

Examinantur tria quæ aduertit autor.

Ad vtendum purgantibus in eorum fermentatione.

Æqualis purgatio quid sit.

Mala Loquillati versio.

In immodica purgatione quid faciendum.

mo vino intinctam offeres. Eiusdem etiam panis interiora vino ebriata, & cinnamomo inspersa supra ventriculum appones.

De morbo Gallico. CAP. II.

Descriptio morbi Gallici. EST morbus Gallicus, quem & Hispanum & Neapolitanum nominant, nostro sanè malo hisce temporibus affectus notissimus, antiquioribus verò ne per somnium quidem notus: detestandus tamen perpetuò, qui cùm à pudendis incipiat, in linguam terminatur vario & dolorum & pustularũ prouentu, ac præcipuè noctu corpus discrucians. *Causa.* Fit autem à quatuor humoribus à naturali temperie per exustionem in malignam quandam naturam degenerantibus, a contagio vt plurimum primò affectis. *Signa.* Deprehenditur hoc malum, quia in pudendis à principio pustulæ apparent, crustis obtectæ, siccæ & lactea nonnunquam sanie manantes. Iam & in fronte, & circa radices capillorum pustulæ, seu veriùs dixeris, tubercula diuersi colori oriuntur, modò circa vllius medicamenti opem desiccata, modò hinc inde frequenter renascentia. In capite summa inest grauitas, in collo, humeris atque adeò omnibus articulis perpetuus cruciatus, dolorificis ibi tumoribus præter naturam obortis: qui cùm difficilè discutiantur, tardéque suppurentur, in nodos sæpe ac duritiès migrant. Ad extremum fauces palatúmque & insuper lingua nigris fœtidísque erumpentibus pustulis turpiter exeduntur.

Victus ratio. Hic morbus curatur primò victu humectante, & in actiuis temperato, vel parum calido: quæ atram bilem efficiunt, maximè nocent, vt caro leporina, bubula, hircina, & ceruina, caseus antiquus, omnia salsa, & legumina: similiter quæ facilè putrescunt, vt pisces, & lac. Conferunt, quæ bonum succum efficiunt, vt panis optimi tritici, pullus gallinaceus, gallina, caro arietina hispanica, vitulina, hœdi, coturnicis & similium: de quibus libello de bono & malo succo, libris de tuenda valetudine & de facultatibus alimentorum multa à Galeno tradita sunt copiosissimè: perpetuò tamen consideranda sunt vires ægri, & morbi magnitudo: consideranda quoque est sententia Hippocratis 1. lib. aphor. quibus semel, aut bis, &c in cibandis omnibus ægris, vtatur, si potest, exercitatione: præsertim ventriculo vacuo, abstineat venere & animi perturbationibus, quæ bilem atram augent, vt sunt ira, tristitia, & similes.

Sãguinis missio. Secundò, sanguinis missione, præsertim si fuerit morbus recens: vbi vires sunt maiores secta vena iecoraria, aut communi, vt sanguinis copia respondeat plenitudini, fiátque

vacuo

tuo ventriculo & inteſtinis, niſi timeatur ſubita ſuffocatio, quando bis aut ter ſanguis eſt mittendus.

Tertiò concoctione per hæc vel ſimilia. ℞. ſyrupi fumariæ. & borraginis.an. ℥. vj. ſyrupi fumariæ comp. & de epithymo an ℥.ij.miſce.Item. ℞. aquarum fumariæ, borraginis, lupulorum,& quinque radicum.an ℥.viij.miſce, facta iam concoctione, diebus nouem. *Syrupus preparãs.*

Quartò vacuatione atræ bilis per hoc,vel ſimile medicamentum. ℞. medullæ caſſiæ fiſtulæ recens extractæ ʒ.vj.confectionis medicaminis quod ſcripſit Hamec. ʒ.iij.ß. diachar rami ʒ. ij. ß. ſyrup. borraginis ℥. j.decocti florum cordialium, quod ſ. miſce,& fiat potus.Vel. ℞. pilularum de fumo terræ,& hermodactylorum maiorum an. ʒ. ß. diagridij g̃. iiij. cum aqua buglоſſæ, fiant pilulæ vij. Deinde per aliquot dies roboretur ventriculus, & partes principes, ſanguíſque purior efficiatur electuario diarhodon Abbatis, vel conſerua borraginis, vel bugloſſæ cum aqua,aut decocto borraginis,vel bugloſſæ,vel fumi terræ. Fiat quoque bis, vel ter in menſe corporis purgatio, his, aut ſimilibus pilulis. ℞. pilularum de fumo terræ, hermodactylorum maiorum, & indarum. an. ℈. ij. cum aqua bugloſſæ: fiant pilulæ xv. adde cuilibet earum granum j. optimi diagridij, doſes tres. *Purgatio.*

Quintò vtatur exercitio forti & balneo, donec ſudet copioſè, bibat tunc per aliquot dies oleum commune quantitatis. ℥. iiij. cũ ℥.j. optimi ſacchari. His omnibus ſolet curari Gallicus morbus, ſi fuerit recens: qui ſi habuerit pilorum decidentiam, eget præter iam dicta frequenti capitis raſione, frictione & lotione frequenti decocto pulegij, ſtichados, origani, ſaluiæ, roris marini & camomillæ, & ſimilium. Si his omnibus mederi non poſſumus huic morbo, adhibebitur ſyrupus ſequens. ℞. Corticis ligni indici, ſeu Guaiaci in minimas partes diuiſi. ℥. viij. Interioris eiuſdem ſimiliter inciſi.℥.iiij. ſenæ.℥.ij. epithymi,polypodij an. ℥ j fumariæ, borraginis,cichoreæ, roſtri portini,radicum bugloſſæ.an.m. ij florum cordialium an. m. j. liquiritiæ,radicum diureticarum an.℥.ß. fiat decoctum in libris viginti quatuor aquæ optimæ; priùs per diem in ea infuſo ligno guaiaco ad medietatem ſecundum artem. Cuius percolati accipe libras decem, & cum quatuor libris ſacchari fiat ſyrupus non perfectè decoctus ad modum mulſæ: cui addes pulueris hermodactylorum. ℥.ij. pulueris diarhodon abbatis ʒ.ij. cinnamomi electi ʒ. j. Cuius doſis ſummo mane erunt unciæ quinque, vel ſex. Hic ſyrupus in omni tempore etiam prægnantibus, & febrientibus eſt exhibendus intrepidè. *Exercitatio & balneum.* *Syrupus ex decocto guaiaci.* *Laus huius ſyrupi.*

& si opus fuerit, dum bibit hunc syrupum æger, euacua ipsum per pilulas superiùs scriptas, vel per medicamentum hoc, si non possit deuorare pilulas. ℞. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholicon an. ℥.j. confectionis medicaminis Hamec, & diasenæ an ʒ.vj diachartami & conseruæ buglossæ an ʒ.iij syr. borraginis, quod s misce, & fiat confectio ad modum opiatæ: dosis cochlearia duo semel in hebdomada.

Altera purgatio.

Aqua ligni guaiaci.

Si his peractis semper morbus permanserit, forsan curabitur aquis ligni guaiaci, prima valentiori, quæ bibitur bis in die, in aurora & nocte à cœna parca per quinque horas: & altera clementiori seu debili, quæ sola in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam erit potus: quarum formæ sunt hæ, quamuis secundum variam naturam morbi, & ægri, temporis & regionis possint fieri valentiores, vel clementiores. ℞ ligni guaiaci lima vel torno in minimas partes diuisi lib. j. aquæ optimæ lib. xx. maneant per diem simul. deinde decoquantur ad medietatem, cuius colatura, reiecta parte terrestri, seruetur in vase virreo, quæ erit prima potentior, eius dosis est vnciæ quinque, vel sex. Deinde accipe lignum primæ aquæ, & iterum cum libris triginta aquæ decoquatur: donec quinta pars consumatur, & hæc erit secunda remissior prima. Quibus iam bibitis fiant aliæ duæ eiusdem formæ, vel similis, mutata aliquantum natura earum, si opus fuerit. Et finitis aquis secundæ libræ ligni guaiaci, fiant ex tertia & quarta libra eodem modo, donec æger sanetur. Accipiat qualibet hebdomada tres ex pilulis superiùs scriptis, vel duo cochlearia confectionis purgantis.

Aqua smylacis asperæ.

Fiunt ad idem efficiendum aquæ ex aspera smylace nostri temporis, & est sarça parrilla, que ab India ad Hispaniam aduehitur, forma earum est. Accipe vncias sex dictæ sarçæ parrillæ conquassatæ. & per diem naturalem infunde in libras duodecim optimæ aquæ, deinde decoquatur ad medietatem, cuius colatura in vase vitreo conseruetur, sumenda mane, & vespere, quantitate vnciarum quinque, & hæc est prima valentior. Deinde accipe eandem smylacem asperam prius decoctam, & in libris triginta aquæ decoquito. donec quinta, vel sexta pars consumatur: & hæc erit secunda mitior ad potum in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam. Quibus finitis parentur aliæ eiusdem, vel similis formæ, quemadmodum fiunt ex ligno guaiaco.

Tempus curandi morbum Gallicũ.

Tempus accipiendis iis commodius est Ver, deinde Autumnus. Æstas verò est vehementer inepta & aduersa. Hyems accommodatior æstate, & Vere & Autumno deterior. Nostris quoque temporibus reperta est radix chyna, cuius aqua curare solet morbum Gallicum, & articularem, de qua liber

extat

xtat scriptus à doctissimo Vessalio. Lege etiam methodum ropinandi decoctum huius radicis apud Amatum Lusitanum enturia 2. curat. 31 rectissimè traditam. Victus ratio (dum ibuntur hæ aquæ) præscripta est iam superiùs, quamuis in cœna nullæ carnes sunt exhibendæ, sed panis nauticus, vulgò bis octus, vuæ passæ, vel radix buglossæ condita, vel cucurbita ondita: præcipuè si fuerint Castellani. Semper tamen est seuenda Hippocratica veritas superiùs repetita, quibus semel, ut bis, &c.

Curatur quoque morbus hic vsu vini sancti, quamuis bilios & dispositis ad hecticam minus, quàm aqua ligni guaiaci onferat. Eius forma hæc est. ℞. corticis ligni indici lima vel orno diuisi in partes minimas ℥. ix. interioris eiusdem ℥. iiij. olliculorum senæ, epithymi, polypodij an. ℥. j. fiat decoctum in bris viginti quatuor aquæ ad medietatem, de cuius colatura ccipe lib. decem, quibus probè calefactis adde vini generosi b. quindecim, & omnia simul maneant in vase fictili, donec alor absumatur, postea conseruetur mixtura in vasis vitreis: uibus adde pulueris hermodactylorum vncias duas: bibat in urora & vespere libram semis, huius vni loco primæ aquæ orentioris, & fiat ex ligno, & cortice iam prius decoctis aqua ro potu in prandio & cœna cum libris viginti quatuor aquæ, onec quarta pars consumatur, qua bibita & vino fiat secundò odem modo, vt dictum est superiùs, cum de aqua ligni guaiaci gebamus. Hoc tamen breuiùs quàm aquæ solæ curare potest tiam antiquum Gallicum morbum. *Vinum sanctum.*

Si fuerit antiquus, & curatu difficilis, fortioremque poscat urationem, facta iam clementiori medicina nisi morbi & ymptomatum magnitudo solitum ordinem inuertat (nam uthore Celso lib. 2. non potest vehementi malo succurrere, isi æquè vehemens auxilium) potentioribus opus erit, inter uæ à multis expertum est, & à me laudatum medicamentum mercurio, brachiis, & aliis partibus externis admotum ordie consueto, consentientibus viribus ægri, quia vbi illæ non dsunt, non oportet laborare: neque facultas ipsius argenti ui est tunc pertimescenda, cùm olim sæpe morbis multis uioribus admoueretur, vt scabiei. Galenus tamen nunquam eit periculum de eo, an interiùs sumptum, vel exteriùs adotum interficiat. *Antiqui & difficilis morbi curatio.* *Facultas argenti viui an timenda.*

Expertum à nobis vnguentum hoc. ℞. axungiæ porcinæ e sale ℥. iij. oleorum laurini, de lilio & rutæ an. ℥. j. ß. theriaæ magnæ ʒ. iij. rubeæ tinctorum ʒ. ij. argenti viui ℥. iij. croci, nnamomi, an ʒ. j. musci & ambræ an. ℈. iij. misce, & fiat vnguen *Vnguentum.*

guentum. Poterit augeri, vel minui aucto, aut imminuto mercurio, habita ratione vitium ægrotantis, & morbi. Certa rei quantitas neque præfiniri poteſt, neque ſcribi. Aliquando ſufficit prima vnguenti admotio . aliquando duæ ſunt neceſſariæ, aliquando tres, & plures quàm ſex, quod per ſudores, alui excretiones, & oris deprehendes. Partes quibus admouetur, ſunt extremæ, videlicet brachia, tibiæ, ſpina, & venter verſus inferiores partes.

Quæ partes inungendæ. At cor & ventriculus omnino cuſtodiantur, ne ab illó medicamento lædatur pars nobilis, vel ei, & toti ſeruiēs. Vnguentum cùm admouetur, ſit actu bene calidum, & habitaculum, & ſi non ſudauerit, ægri pedibus apponantur lateres calidi cum vino: quòd ſi his non ſudauerit, neque oris excretiones, neque alui deiectiones habuerit, cum iis vel ſaltem aliqua ex ipſis euacuationibus ſoleat hoc medicamentum morbum hunc curare: tunc totius ſuffitu erit opus dempto capite, ne vis venefica per nares & palatum cordi, & aliis partibus noceat. Quare æger ſtans veſtiatur conopæo, quod vulgò dicitur pauallon, capite ſolo nudo apparente, & inter illius tibias ſupra prunas ſpargatur ſequens puluis. ℞. cinnabrij. ʒ. j. rubeæ tinctorum, cinnamomi, & croci. an. ʒ. ß. miſce, & fiat puluis ad primum ſuffitum, & ſi opus fuerit, fiant duo vel tres: tunc, imò etiam tempore vnguenti ex mercurio habeat in ore cryſtallum vel aliquem liquorem aſtringentem, & repellentem ad defenſionem dentium & oris. Si verò fuerint vlcera, & caliditas, quemadmodum fermè ſemper eſſe ſolent, lauetur ſæpe os ſequenti mixtione. ℞. aquæ plantaginis ℥.iiij. aquæ portulacæ, roſarum, & lactucæ an. ℥.ij. ß. rhodomellis, ſyrupi roſarum, & oxyſaccharæ. S. an. ℥ ij. pulueris aluminis vſti, & maſtichis. ʒ. ij. miſce: hoc vel ſimili medicamento curantur oris vlcera Aliarum verò partium vlcera omnia, ſi fuerint ſine oſſium corruptione ſolent curari ſine medicamentis externis, facta curatione totius corporis per ea, quæ diximus: oſſium tamen corruptio cauterio eget, & propria curatione, quæ ab erudito chirurgo adminiſtrabitur. Nonnulli in curatione huius morbi antiquiſſimi, & fortiſſimi, præter iam dicta vtuntur pilulis addendo grana aliqua pulueris Ioannis de Vigo: ego non auderem vti illo puluere, ne in parua quidem quantitate & correcto: quia eſt corrodens medicamentum: fit ex argento viuo, & aqua, ſeu lixiuio forti & potenti, quo aurifices vtuntur. Illius tamen autor Vigo ſecunda parte ſui operis in peſte dat duo grana huius pulueris, quæ (ipſo dicente) vomitu & ventris profluuio violenter purgant, in

Puluis Ioānis de Vigo non probatur in pilulis.

in colica quoque grana duo eiusdem pulueris cum drachma semis philonij Romani laudat tanquam vtile & optimum auxilium: eius tamen vis corrodens externis partibus clemens est, & sine periculo, & pauci doloris: aliquando tamen opus est miscere parum vnguenti albi, ne dolor magnopere intendatur,& ideo vnguento superiori loco argenti viui indere parum huius pulueris, potentius hoc esset, & tutius, quàm interius assumere. Qui deuorandum esse hunc puluerem censent, aquis frigidis, & cordialibus, & aliis corrigunt. Huius pulueris emendatio, autore Petro Andrea Matthæolo Senensi fit. ℞. pulueris præcipitati ex Mercurio (qui fit, vt docet idem Matthæolus, libro de ratione curandi morbi Gallici. j. ℥ ij. aquarum plantaginis & acetosæ. an. ℥. ij. macerentur per noctem, & summo mane prioribus aquis eiectis de integro alias eiusdem ponderis superinfunde in vase æneo, seu testaceo, ad ignem collides, & non cesses agitare ferrea, vel lignea spatula, donec in puluerem redigantur, ex quo sic correcto poteris pilulas, quæ sequuntur, componere, & fiet maior correctio. ℞. electuarij cordialis Conciliatoris. ℈. ß. margaritarum præparatarum, hyacinthorum, pulueris præcipitati, seu Vigonis an. g̃. v. pulueris diamusci,& diamargaritonis frigidi.an.℈.ß.fiant ex his catapotia quinque,quæ sumantur ante solis ortum. Hæc enim eodem autore breuiter tempore Gallici morbi dolores tollunt educendo vomitu & eiectione pituitam, & atram bilem. Plurima aliorum morborum genera idem doctor hoc puluere curauit,addendo diuersa medicamenta,pro ratione diuersorum morborum, quod ego quemadmodum dixi, periculosum existimo, etiam si præter autoritatem Pauli, & Arabis Auicenæ, tot experimentis sit credendum, & cum Hippocrate extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sint Laudat similiter hic autor in hoc, & aliis morbis, qui ex atra bile fiunt, pilulas ex helleboro, quas Mes. capite de eo ex Haly describit: earum tamen vsus in vere tantùm iuuenibus & robustis confert.

Puluis Ioannis de Vigo exterius admotus laudatur.

Correctio pulueris.

Pilulæ.

Scholium.

EST morbus Gallicus.) *Variæ ac diuersæ de Morbi Gallici essentia sententiæ apud doctores extant sententiæ. Montanus hunc morbum, intemperiem iecoris calidam & siccam in certa specie nobis ignotam esse existimat. Fracostoreus ad humorem pituitosum eum refert: Musa eũ venenum,& contagionem epydemiale facit. Hi omnes decipiuntur. Montanus quia videmus multoties iecur calidum & siccum,& nõ inferre* omnis

Variæ sententiæ de essentia morbi Gallici refutantur.

omnes humores: Fracostoreus, quia hominis melãcholici sanguinei & biliosi eo afficiũtur: Musa verò, quia hic morbus caret illis symptomatis, quæ à veneno contingunt, neque plures interficit, neque causam habet communẽ. His ergo omissis simul cùm ortus, & eius originis inuestigatione quia ad curationẽ nõ est necessaria, breui eius essentiam hãc ratione accipe. Morbi, qui nostrum inuadunt corpus, quidã manifesta qualitate afficiũt, vt qui calidi, frigidi, humidi, & sicci sunt. Alij verò toto tẽperamente, vt venena, & quæ contagione inficiunt, inter quos est morbus Gallicus. Qui nil aliud est, quàm Morbus totius substantiæ inficiens iecur & humores in eo contentos. In hac definitione, morbus est genus, quo communicat cũ aliis morbis: reliquæ partes definitionis differentiæ sunt. Cùm dicimus totius substãtiæ, separamus hunc morbum ab aliis, qui manifestæ qualitatis sunt: vltima parte qua eum inficere iecur, & humores in eo contentos diximus, distinguimus morbum Gallicum, ab aliis morbis etiam totius substãtiæ, peste, scabie, ophtalmia, & aliis qui non agunt in iecur, sed alias respiciunt partes. Modus, quo his morbus generatur, hic est. Etsi contactu, osculis, poculis, pectinibus, vestibus, linteis, lactatione infantis facto, hic morbus contrahatur aliquando: vt plurimum tamen ex venereo congressu ob coniunctam conuersationem & calorem id contingit. Ex eo enim in pene, aut mulieris pudendo aliqua portio humoris infecti relinquitur, qui aliquando generans vlcus, & aliquãdo sine vlcere inficit humores proximos, & hi vicinos quoad iecur concipit illam prauam qualitatem: quã communicat humori cacochymo, hoc est in massa superfluitãte: si talis non reperitur, partẽ sanguinis inficit, inde sequũtur morbi varij, cùm humor infectus non possit gubernari à natura. Hac ratione si sanguis infectionem admittat, fiũt phlegmones, & pustulæ rubræ. Si verò vnus ex aliis humoribus, molestus cum sit ad aliquã partem decũbat, faciet pustulas, tumores, dolores & vlcera, distincta tamen pro varia humoris natura, verũ tamen est, tãdem in hoc morbo humores crassos generari, & abũdare in corpore: si iecur sit frigidum, pituitã, si calidum, atram bilem. Quæ cùm non possit gubernari, neque à natura mutari ob prauã qualitatẽ detinetur & aduritur, ita vt perueniẽs ad partes eas exulceret non parcens etiã ossibus ex sua natura duris, hic morbus antiquis medicis ignotus, nostris tẽporibus Dei beneficio, vt effrenẽ hominũ libidinem reprimeret, apparuit. Quãuis hoc nõ placeat Vallesio (viro in medicina studioso & docto) qui 4. Epy. com. 1 hunc morbũ veteribus cognitum fuisse confirmat, ex Hippocrate, qui 3. Epyd. Sec. 3. sent. 4. morbos recenset, quos in morbo Gallico in dies experimur, vlcera sordida, capitis & menti glabritiẽ sine febre, & cũ exulceratione pudenderũ, & faucium, ossa etiã excisa & nudata. Mirandũ tamen est de tanto viro, hactenus non animaduertisse in morbo tam populari rem aliquam nouam veteribus incognitam, quam poterat ex contagione, causis, & curatione colligere.

Essentia morbi Gallici.

Modus quo generatur morbus Gallicus.

Vallesius reprehenditur.

Ex

: contagione, quia illa antiquorum vlcera alios nō inficiebant, at ea
a nunc in hoc apparēt morbo, cōtagiosa sunt, & ex ipsis solet sequi
fluuiū pilorū. Ex causa, quia apud antiquos pilorū decidentia duas
itium habuit causas, vt in primi capitis scholio docuimus: at morbus
illicus vnam tātum habet eis ignotā, nempe vitium excrementi: ita
de dolores, qui etsi eos expertos habuerit antiquitas, nō tamē illi sem-
r exacerbabātur nocte, vt in huius morbi doloribus contingit. Curatio
eterea hunc morbū nouum esse demonstrat. Pustulæ enim cutis apud
os, purgato corpore cessabant. Quas in hoc morbo nisi totum habitum
poris euacuemus, perseuerantes & cū ingentissimo dolore experimur.
lores apud antiquos anodynis cessabant: at in hoc morbo magis
acerbantur. Et in summa, nisi medicamenta Alexipharmaca, quæ
pugnent prauam morbi Gallici qualitatem, adhibeantur, nunquam
rabitur perseuerante semper humorū infectione. sunt autem Alexi-
armaca smylax aspera, indica, lignū Guaiacū & Argentū viuum.

Hic morbus curatur primo victu.) Malè præscribit autor rationē — *Auctoris lapsus.*
ctus hominibus morbo Gallico affectis, non semper debet esse humi
, sed aliquando humida, & aliquādo sicca. humida cùm natura est — *Victus ratio in morbo Gallico.*
ca, & humor redundans siccus. Sicca verò in natura humida & hu-
ore humido. Neque etiam debet semper alimentum in actiuis qua
atibus temperatum assumi, cùm enim est infectio in bile, refrigeran-
alimento: cùm in pituita, aut melancholia, calfaciente vtendum est.
uia si imperamus in his alimenta temperata, prout licebit, debent al-
ari. In corpore frigido calidis, pipere borragine: in calido frigidis, la-
ca, ptysana & similibus.

Secūdò sanguinis missione.) Semper constante virtute in Gallico — *Sāguinis missio.*
ectu sanguinem mittes, si sit plethora, vt euacues: si cacochymia ob
nguinem vitiosum.

Tertiò cōcoctione.) Omnem morbum Gallicū in Melancholico hu- — *Purgatio.*
ore collocat auctor, ac proinde non est mirandum, si syrupi ab eo præ-
ipti respiciant. Nos verò qui hunc morbum in omnium etiam alio-
m humorum exuperantiis collocamus, non vnum solùm, sed eum qui — *Purgatio. In morbo Gallico varij sūt morbi, & varia symptomata.*
dundat, præparare solemus.

Quartò euacuatione atræ bilis.) Pro vario humore peccāte, & pro-
le infecto, vario medicamento purgante vtere: neque sequaris au-
rem, semper purgando melancholiam, crassissimè enim errabis, &
m maximo ægrotantis dispendio.

Quintò exercitio fortè.) Morbus Gallicus nostri æui tyrānis, his fa-
lis gaudet, pustulis, vlceribus pudendi, bubonibus, gomorrhea, deflu-
s pilorum, tumoribus præter naturam & tādem doloribus: ex quibus
s tempora colligimus. Principium, cùm pudendi vlcera apparent, lo- — *Tempora in morbo Gallico.*
imur enim modò de his, qui eū coitu contraxerunt. Augmentū cum
uina inflammantur, & maius augmentum, cùm iecur & humores

in eo

in eo cōtenti inficiuntur, statū verò ex totius corporis infectione, quam ex pustulis, doloribus, tumoribus & pilorum defluuio cognoscimus. vbi aduertendū est, hunc affectū, in quocunque tempore coniunctum habere humorē. Nā in principio humor fluit ad vlcus, in augmēto ad bubonē, quo tempore in iecore humores iam sunt infecti in statu omnia mala, quæ in cute apparent, ex humoribus etiam pendēt. Qua ratione his omnibus malis succurres, breuiter explicabo.

Curatio pustularum. *Si pustulæ in cute appareant, cùm oriantur ex humore praua qualitate infecto, ac proinde irritante partes ad sui expulsionē, curandæ sunt, primò sanguinē mittentes in plethora, vt euacuemus, in cacochimia, ob sanguinis vitium: sanguinis autem missio non solùm bis aut ter, sed constante virtute, etiam sexies & septies facienda est. Postea purgato humore peccante, tandem ad decoctum ex smylace aspera & Guaiaco deueniendum: vt sudoribus habitum corporis euacuemus. Pustulas verò exiccabimus aqua forti, aut aqua plātaginis cū alumine decocta.*

Curatio vlceris pudendi. *Si vlcus sit in pudendo, cùm hoc caliditatem aliquā habeat ex motu & fricatione contractam, prius auferenda erit lotione ex aqua rosacea, nenupharis aut alia, quæ frigida sit: deinde sordes (quæ impediunt vlceris cōsolidationē) auferes pauco puluere Vigonis cum vnguento albo permixto, vt extersio sit sine morsu. Quod si labia vlceris dura sint aut vlcus difficiliter curetur, solo puluere tunc vtendū erit: quo & extergimus, & partē illā callosam consuminus, vlcere mundificato cicatricē induces, miscens alumē, tartarū, & æruginē, cū vino albo & aqua rosacea, ita vt aluminis sit maior quantitas, minor Tartari, & adhuc minor æruginis: & si difficulter vlcus cicatricē admittit, vnguēto ex mercurio vngēda sunt inguina, & pudendū. Hoc enim exiccat vlcera, corrigit intemperiē, & extinguit morbi seminarium.*

Curatio bubonis. *Bubonē hoc modo curabis. Cū bubo sit intēperies cum affluxu humoris, habet aliquid factum, & aliquid quod fit: id quod fit præuidebis, reuellēs aliò humorē fluētem ad locū affectū. Reuulsio hæc sāguinis missione exercebitur, secta basilica eiusdem partis, quæ cū loco affecto rectitudinem seruat. Id verò quod in tumore factū esset, curari debet, euacuatione, quæ sectione venæ pedis eiusdem partis cōmodè fit: vltimò applicabis supra bubonē emplastrū diachilonis puluerē iridis inspersū, vt digeratur humor per halitū. Quòd si non possit digeri sed ad suppurationē mutetur medicamēta suppurātia adhibenda erunt. Pus autē extrahemus nō quemadmodū chirurgi faciūt medicamento caustico aperientes abscessum quoniā dolorē excitabimus magnū, & inde fluxionem ad partem languidam ex sua natura: sed scalpello sectionem facies, foliū myrti repræsentāte, vt puri via pateat ex Gal. 13. metho. c. 5. Neque enim hac in parte sequendus est Musa ante suppurationē aperiens bubonē ne dolore excitato augeamus affectū.*

Curatio gonorrheæ. *Gonorrhea sequitur, quæ duplex est, vna propria, in qua assiduè semē emittitur, de qua non agimus modo: altera impropriè dicta, cum*

per

r pudendum substantia alba fluit, quæ non est semen, sed pus. Quod
ligimus, quia semen sine dolore emitti solet, at pus cum dolore, hæc
proprie & per similitudinem. Gonorrhea est, quæ in morbo Gallico
paret, ex multis enim vlcusculis in parte interna penis ortis pus egre-
tur, dolorem sentientes non solùm in illa puris excretione, sed etiam in
dendi erectione, ob partis vlceratæ tensionem. Curatur hæc sanguinis
issione primò, ne ob dolorē attracto humore fiat inflãmatio, & vt per-
o humoris peccantis euacuetur. Quæ purgabimus, & vltimò exterge-
us, cicatricémq; inducemus, in vlceribus, d coquētes hordeū cū rosis,
que mel rosatū colatum permiscentes. Quo decocto syphone siue piulco
pè vrina meatū lauare oportet, aut hoc alio. ℞ aquæ plãtaginis ℥.
ij aqua rosarum ℥.iij rhodomellis ℥.ij. collyrij albi rasis ʒ. iij. dissol-
antur, & misce. Si sit magnus dolor, collyrium fit cū opio: vrinæ.n. acri-
onia (quia in transitu vlcuscula mordicationem parit) temperanda
it, bibentes decoctionem maluarum & liquiritiæ cum serupio rosa-
o aut violaceo. Et si magnus sit ardor, syrupo de mucilaginibus à
lathæo de Gradi, descripto vtemur, quē capite de ardore vrinæ à me
bes descriptum. Solet aliquando in vlceribus prædictis cū multum
rant, caruncula innasci, & impedire trãsitum vrinæ. Quæ curabi-
ir ea ratione, quã Laguna & Amatus Lusitanus docet. Decidētia Curatio
lorum in morbo Gallico ostendit antiquos medicos eum non cognouis- decidētiæ
. Ipsi. n. vt in 1. habes scholio, à duabus tãtū causis defluere pilos scri- pilorū in
ērūt, cū in morbo Gallico à nulla ex illis eueniat, sed à prauitate ex- morbo
ementi. Remedia ad eiusmodi defluuiū multa habet Antonius Mu- Gallico.
in suo li. de morbo Gallico inscripto. Ego vnū solum describam, quo
vtaris, prohibebis ne pili decidant, & excisi renascantur: quod exper-
issimum habemus, hoc autem est vnguentum ex Mercurio paratum,
o humeri articulos, vertebras colli, & retro aures inungere debes,
oad in ore iam incipiant vlcera apparere. Tumores præter naturam
abunt sanguinis missione, seruata rectitudine, facta purgatione, de-
cto smylacis, & supra tumorem hoc vtens medicamento ℞. emplá-
i de ranis & cõtra durities ana partes æquales, extendantur super a-
tā ad formā dādā. Dolores in morbo Gallico sine tumore aliquo solent
olestiam inferre alicui, aut multis partibus: hi curantur primò sangui-
is missione, vt impediamus fluxum humoris ad partē dolentem. 2 hu-
oris peccantis purgatione, & decocto ligni Guaiaci aut smylacis, & si Modus
s non cessent vnguento ex Mercurio partem dolentem vrgemus: aut si quo parā-
in multis partibus dolor, vniuersaliē faciemus vnctionē. Præterea in tur deco-
prædictis affectibus, decoctum ligni Guaiaci & Smylacis à nobis pro- ctum ex
uatum fuit non solùm vt sudorem moueremus, sed vt prauam morbi Guaiaco
ualitatem his medicamentis, quæ illi toto temperamento contrarian- & smi-
ir radicitus (si fieri hoc potest) euelleremus. Solet autē decoctum va- lace indi-
è parari. Aliqui libram ligni in duodecim libris aquæ decoquunt ea.

ad

ad medietatis consumptionẽ. Quibus omissis, cùm vehementem decoctionem imperent, nos duplex solemus parare decoctum, vnum (quod vulgo aiguafort dicitur) decoquentes vsque ad medietatem: quatuor uncias ligni minutatim incisi, & per quatuor horas in duodecim libras aquæ infusi: secundum illud idem lignum in triginta libris aquæ vsque ad tertiæ partis consumptionem igni lento etiam coquentes. Qua eadem ratione smylacem præparamus, primò decocto mane & vesperi vtimur, vt sudorem moueamus: secundò verò in prandio & cœna loco aquæ consuetæ. Quòd tertio quoque die faciendum est: vbi aduerte in his decoctis rectè administrandis naturam, ætatem, & tempus anni esse consideranda. Nam si hæc calida sint, in decoctione miscenda, quæ temperent caliditatem horum medicamentorum, qualia sunt borrago, & endiuia: si verò frigida, quæ aliquantulum augeant calorem, stœchadem, maioranam & similia miscebis. Neque oportet hoc in loco aliquorum consuetudinem sequi, cum syrupis humores præparantibus miscent senam & alia medicamenta purgantia. Ex Hippocrate enim didicimus, coctionem postulare quietem. Aliquando tamen, quando scilicet hic morbus totum habitum corporis occupauit, possumus cum multis euacuationibus per cutem, vrinam, & aluum præcedente semper purgatione. Qua ratione hoc decocto vtimur aliquando. ℞. polypodij, senæ & hermodactylorum ana ℥.j.ß. radicum diureticarum ℥.ij. & borraginis fumi terræ, cicoreæ, agrimoniæ an. man. j. ligni sancti minutatim incisi & smylacis asperæ ana ℥.iij. senæ, Polypodium, & hermodactyli ponantur in ligatura, & decoquantur omnia in duodecim libris aquæ vsque ad medietatis consumptionem.

Quando liceat in morbo Gallico multis uti euacuationibus.

Præterea cùm decoctum propinamus, an victus in principio debeat esse tenuis aut crassus, non caret controuersia. Itali (sicut in morbis acutis efficere solent) victu vtuntur crasso, vsque ad diem decimumquartum gallinas, hepata gallinarum, lactes, hædos & similia concedentes: at postea panem biscoctum solum, aut cum vuis passis. Hispani contra victum tenuem laudant in principio, crassum verò procedente morbo, eóque in progressu morbi procurantur multæ euacuationes, quas non poterit ægrotus inedia vtens tolerare. Meliùs tamen faciet, qui cum distinctione cibabit: in robustis vtens Italorum victu, at Hispanorum in his, qui vires habent languidas.

Curatio per vnguenta. Varia argenti viui præparatio.

Si fuerit antiquus & curatu difficilis, quando tumores & dolores perseuerant, ex quibus colligimus morbum iam esse in habitu, deueniendum est ad vnctiones factas vnguento ex Mercurio, seu argento viuo parato: solet autem argentum viuum multis modis parari, primò ea ratione qua docuit Vigo suum præparare puluerem: assumentes argentum viuum, idque in alambico vitreo collocantes, cum certa quantitate eius aquæ, qua aurifices aurum ab argento separant, eo vsque percoquentes, donec tota humiditas assumpta sit, & massa remaneat: qua rupto vitro

extractio

ra ita præcipitatum dicitur. Quo vtendum non est in vnguentis, quæ nt ad morbum Gallicum parari, ob eius vehementiam qua exiccat us, ita vt febrem inducat hecticã. Iacobus Syluius corio præparat: it enim argẽtum viuum in corio, & exprimit, assumitque eam por- nem, quæ corium penetrauit, quia tenuis est: reliquam crassam tan- um inefficacem relinquens. Alioqui præparant coquentes illud cum o. Alij ipsum vrunt in vitreo vase sine humere aliquo. Mathiolus parare solet argentum viuum & præcipitatum Vigonis, aqua plan- inis vel solani, quod nonnulli tanquam rem secretam seruant. In Valentina ciuitate præparamus argentum viuum cum axungia a, quia hæc eius motum retardat, tum quia nolumus vrere dicamentum, quod sua frigiditate debet agere. Vnguentum ergo rei accommodatum non potest describi, quia pro vario affectu, na- & tempore, variè solet parari. vsui tantum tamen nobis hoc est. . Mercurij ℥. iij. ß. extinguatur in axungia porcina sine sale exa- mè, olei laurini & vulpiniana. ℥. ij. cineris vitis ℥. j. ß. theriacæ gnæ ℥. ß. mastichis, & thuris an. ʒ iij cerusæ ʒ. j ß. misce, & fiat imentum ad modum vnguenti: huius compositionis basis est Mer- ius, axungia illud extinguit, hoc est facit, ne hinc inde moueatur, simul temperat ipsum sicut thus & theriaca magna: cinis facit m penetrare, & exiccare vlcera, olea discutiunt, cerusa verò ob ulentiam additur, hoc vnguento inungenda est pars, aut articuli. que audiendi sunt, qui existimant humorem, qui tumorem in cute erat, per eandem partem esse euacuandum, cùm per ipsam impetum iat: nullum enim inuenies medicamentum, quod eius crassitiem nuet, præter hoc vnguentum. Argentum enim viuum adiutum s medicamentis, ex toto corpore euacuat, suáque frigiditate humo- ab habitu corporis repellit interius ad loca euacuationi accommo- a. Mathiolus (quem multi sequuntur) ex puluere Vigonis, aqua ntaginis extincto, pilulas construit ex granis quinque istius pulue- electuario diamargaritonis frigido, confectione Gentilis contra me- cholíam, & syrupo aliquo. Alij bolum componunt ex præcipitato & diaca confectione. Abstinere tamen oportet ab his, neque per os as- enda sunt, eo quòd exiccant partes principes, & dissenteriam sæ- mè inducunt. Si enim habemus medicamenta, quæ humorem secu- urgant, cur purgabimus cum periculo? Aliqui hunc morbum curant itu ex cinnabrio vulgò vermillo: quo etiam medicamento ob vehe- ntiam non vtor. Quòd si eo vtaris, caue ne inspiretur vapor, quia infestissimus thoraci & neruis.

Vnguentum ex argento viuo.

Pilulæ Mathioli damnantur.

Curatio per suffitum.

: vlceribus capitis manantibus, quæ à Græcis achores, & à junioribus barbaris tinea dicuntur. Et de cura- ione pediculorum capitis, & aliarum partium.

c CAP.

CAPVT III.

Descriptio vlcerum capitis manātium. QVas Græci Achores dicunt, Plinius manantia capitis vlcera appellat. Vulgus, quia vestium rineis simillima sunt, capitis tineas nominauit. Est autem, autore Paulo, hic morbus affectio quædam capitis tenuissimis foraminibus cutem perforans, quibus glutinosus humor depellitur. *Causa.* Causam habet nitrosam, salsámque pituitam, seu mixtum quendam humorem, qui partim tenuem saniem ac mordacem, partim verò crassum succum in se habet: vnde si qui excernitur humor tenuis sit, bi- *Signa.* liosam dominari saniem coniicimus, sin crassus, atque glutinosus, pituitam. *Pediculorum generatio & causæ.* Pediculorum verò generatio, quam perdiculationem Latini, Græci phthiriasim nominant, à calidis fit humoribus, crassis tamen, sed cutim subeuntibus, atque in eius profundo pediculos generantibus. Quod plurimum etiam iuuat, & immundicies, & crassorum ciborum, earúmque rerum vsus, quæ excrementa ad cutim detrudunt, vt ficus. Morbus per se patet.

Curatio Victus. Curatur primò hic morbus victu temperato in actiuis, & humido, & alimentis boni succi: vt pullo gallinaceo, gallina, & similibus. Omnia quæ atram bilem generant, maximè nocent: de quibus capite superiori de curatione morbi Gallici abundè dictum est.

Cõcoctio. Secundò materiam apparentibus his, & similibus. ℞. syrupi fumariæ. S. borraginis. an ℥. iij. rhodomellis, syrup. endiuiæ compositi. an. ℥. ij. misce. Item. ℞. decocti borraginis, fumariæ, radicis buglossæ, & petroselini addendo parum epithymi libram vnam semis.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus per medicamenta conferentia, quæ humorem terrestrem mixtum cum seroso tenui purgant: de quibus superiori cap. disputauimus, vt. ℞. diacatholiconis. ʒ. vj. confectionis medicaminis Hamec. ʒ. iij. diacarthami & electuarij de succo rosarum an. ʒ. j. syr. buglossæ. ℥ j aquæ bor- *Iteranda purgatio, modò leuis sit.* raginis quod s misce, fiat potus. Præter hanc primam purgationem est vtilis & necessaria leuis purgatio, bis saltem in mense, inter quas accipiat electuarium diarhodonis abbatis, vel conseruam borraginis cum decocto, vel aqua buglossæ, vel borraginis. Hæc & similia tollunt nocumenta, quæ ventriculo, hepati, cordi, & toti corpori inferre solent purgantia medicamenta, fiat leuis purgatio per pilulas has. ℞. pilularum indarum. ℈. iiij. agarici trochiscati. ℈ ij. cum aqua buglossæ, fiant pilulæ quindecim: adde diagridij. g̃. decem, & aurentur ad vsum, tres pro dosi. Si non potest deuorare pilulas, vtatur ha

mixtura

mixtura. ℞. diacatholicon. & diasenæ: an ℥ j. diacarthami & confectionis medicaminis Hamec. an. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. ij syr. borraginis. q. s. misce, & fiat confectio: dosis cochlearia duo.

Quartò, vacuantibus à parte affecta per loca propinqua, videlicet, per palatum & per nares: vt si succus siciæ admoueatur naribus, vel puluis piperis, vel mandat mastichen, vel alia composita: de quibus capite de apoplexia abundè dicemus. *Derivatio.*

Quintò, repellentibus, & astringentibus, si incipiant achores, quod lotione assidua partis affectæ, decocto bacchatum myrti, plantaginis, rosarum, portulacæ & similium fiet: vel vngatur bis in die hoc vnguento. ℞ vnguenti albi. ℥. j. ß. vnguenti rosati santalati. ℥. ß misce. *Repulsio.*

Sextò, cùm morbus est in augmento, vel vigore, per ea quæ materiam partis affectæ extrahunt, & dissoluunt: primò fiat lotio decocto viticæ, lapathij, fumariæ, fœnugræci, camomillæ, & similium, raso priùs capite: & vngatur hoc vnguento. ℞. succi lapathij. ℥. j. olei camomillæ & laurini, an. ℥. j. ß. olei rosarum. ℥ ß. aceti cochlearium. j sulphuris ʒ. ij. tuthiæ, spumæ argenti. an ʒ. j ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. In hoc vlcere & aliis capitis affectibus laudantur à Galeno primo de compositione medicamentorum secundum locos, & à Paulo 3. lib. & ab Ætio. 6. sermone multa medicamenta: semper tamen à clementioribus est incipiendum, vt sunt duo superiora. In infantibus tamen omnia sunt suspecta, nisi quæ sequuntur. Primò post rationem victus nutricis debitam, capiti infantis sæpe admouentur semen sesami mansum, vel medulla, seu interior pars ossium mali persici, vel frictio sæpe fiat carne porcina veteri cum cuti, decocta vino albo. Hæc conferunt ad dolorem, & impediendum incrementum, quamuis omnes fermè cutanei morbi capitis impediant epilepsiam futuram in ipsis. Cùm ægroti nouem iam, aut decem annos nati sunt, fueritque hic morbus confirmatus, & factus ab humoribus adustis similiter, & crassis, cuti adeò contumaciter adhærentibus vt in se quippiam schirrosum habeant, hi post vacuationem egent medicamentis valentioribus, de quibus Gal. Paulus, & Aëtius locis iam dictis satis plenè scripserunt. Inter quæ sal, fæx vini adusta, & arsenicum laudantur: & alia his similia, sequens tamen medicamentum spectatum & probatum est in tinea, & aliis vetustis vlcerib. ℞. vtriusque hellebori, sulphuris viui, atramenti, auripigmenti, calcis viuæ, vitreoli. aluminis, gallarum, fuliginis, cineris clauellatarum an. ℥. ß. argenti *Resolutio. Vnguentum. Ab ætate contra indicatio. Vnguentum præstans. ssimum*

 ß. argenti

ß.argenti viui extincti, viridis eris.an. ʒ.ij.fiat ex his puluis, & cum sequentibus misceatur. ℞ succorum borraginis, scabiosæ, fumi terræ, & lapatij acuti an ℥.j.ß.bulliant omnia, & adde fæcis olei antiqui ℥.iiij.aceti ℥ ij.picis liquidæ ʒ.ij.ceræ, quod s misce, & fiat vnguentum quo sine dubio curabitur hic morbus, dummodo post curationem ipsam fiat bis saltem in anno corporis euacuatio, ne natura assueta emittere à toto ad caput, iterum expellat. Hoc quoque vnguentum est optimum. ℞ gallarum ʒ.iij. seminis cuscutæ ʒ ij.arsenici rubri, aristolochię an. ʒ.iij.salis armoniaci, fuliginis furni, sulphuris, amygdalarum amararum, colocynthidis, radicis papaueris, foliorum fici, foliorum oliuæ, radicis arundinis viridis, aluminis, siephmemimitæ, mirrhæ, aloë, olibani an. ʒ.j.ß.fiat ad formam vnguenti cum aceto ad solem.

Vnguentũ mise.

Historia. Hoc quoque est probatum & habet minorem vim & intrepidè potest medicus vti eo. ℞.cineris capillorum humanorum ℥.j.corticum auellanarum combustarum ℥ j.ß.fecis olei ℥.iiij. mellis sine spuma ℥.iij. mirrhæ ℥. j. ß aloës ℥. ß.croci ℥.iij. misce, & fiat vnguentum. Primum ex tribus iam dictis est potentius, & eo liberata fuit quædam iuuenis, quæ quatuordecim annos laborauit hoc morbo.

Curatio cũ pileis. Curatur etiam hic affectus à multis doctoribus, & à nostris fœminis nouem pileis, hac forma. Accipe pannum cæruleum laneum, super quem expende picem nigram, & resinam pini, & impone capiti raso, actu calidum: ibique adhæreat nouem diebus, deinde violenter extrahatur pileum adeò, vt pili euellantur saltem vulsellis, quas vulgò pinças vocamus, vel aliis ferreis instrumentis: postea lauetur caput decocto rerum dictarum, addendo parum hederæ: deinde imponatur secundum pileum eadem forma: & eodem modo imponatur tertium, & quartum, vsque ad nonum, seruando eundem ordinem, & modum in omnibus. Curabitur dubio procul, & forsan perpetuò habebit pilorum glabritiem, non secus ac si esset verum caluitium: semper tamen saltem per annum ab hac curatione fiat frequens corporis purgatio.

Curatio pediculorum. Pediculi interficiuntur, & prohibentur ne fiant: primò debita ratione victus per ea, quæ bonum gignunt succum, & sanguinis corruptionem impediunt, & excrementorum augmentum: quare nimia copia ciborum, & eos immoderatus sumendi ordo nocet, similiter & ocium, & alia multa de quibus in libris de tuenda sanitate, & libello de bono & malo succo agit Galenus. Secundò per sectionem venæ iecorariæ, præcipuè si sint rubri pediculi, aut corpus sanguineum. Tertiò vacuantibus

Victus ratio.

Sectio venæ.

mate

teriam putrem, à qua fiunt, per medicamenta propria hu-
ri, præcedenti illius concoctione per accommodata medi- *Purgatio.*
nenta: de quibus omnibus j. cap. dictum est: semper tamen
ùs est cognoscenda causa per sua signa Quandoque sola ve-
m mutatio satis idonea est ad curationem morbi huius.
artò post vacuationem curatur balneis aquæ marinæ, vel *Balnea*
octi lapathij, hederæ, absinthij, lupinorum, & similium. Qui- *& lotio-*
s si addas parum hellebori & staphisagriæ, maior vis inerit *nes.*
neo, seu lotioni

Multa sunt, quæ pediculos necant, vt argentum viuum mix- *Necantia*
n cum sanguine porci, & admotum scapulis, & parti mediæ *pediculos.*
er thoracem & ventriculum. Hoc vnguentum potenter eos *Vnguen-*
at, si cum zona imponatur corpori, maximè si partes multæ *tum.*
poris eo vngantur. ℞. olei ℥. iij. Mercurij extincti ℥. j. ceræ
ß. misce, & fiat vnguentum.

De dolore capitis à quacunque causa contingat.

CAPVT IV.

Dolor capitis, quem cephalalgiam Græci vocant, barba- *Descri-*
ri sodam, affectus est caput infestans, qui si diuturnus sit, *ptio &*
phalea appellatur: graue quidem malum est, & quod vel le- *diuisio*
occasione vehementes excitet accessiones, ita vt neque stre- *doloris*
um, neque vocis vllius vehementiam, neque splendorem to- *capitis.*
are possis infirmus: sed obscuritatem, tranquillitatémque in-
cubiculum quærat, idque ob doloris vehementiam: quippe
alleo se nonnulli percuti arbitrantur, alij caput distendi, alij
rer affliguntur: idque aut media solum capitis parte, & he-
crania dicitur: aut omnibus simul, atque adeò vel intra cal-
riam vel extra, quod inde diiudicare poteris. Quibus enim
tra caluariam morbus est, iis ad radices oculorum morbus
rrigatur.

Prouenit generatim hoc malum, aut ob nudam intempe- *Causa*
em, aut ob succorum redundantiam, aut ob intemperiem *generales.*
nul, & succorum copiam, nonnunquam per consensum a-
rum partium: sæpe etiam à causis externis (quas procatar- *Causa so-*
cas dicunt) vt vstione, frigore, ictu, & ebrietate, aliisque *lius in-*
iusmodi. Si ab intemperie sola acciderit, à frigore qui- *temperiei.*
m, atque calore obortus capitis dolor vehementior erit,
aliis qualitatibus remissior: aut fortasse nullus, nisi frigo- *Signa so-*
aut calori coniungatur. Communem autem notam habe- *lius in-*
t à quacunque fiat intemperie, quod nulla aderit grauitas *temperiei.*

in capite: quæ semper, cùm ab humore fit capitis dolor, adesse solet. Si à succorum redundantia contingat dolor capitis, si quidem à sanguine, causam habet immoderatam victus rationem sanguinem generantis, vel quod ab euacuationibus, & exercitiis, aliisque rebus eius copiam minuentibus cessauit infirmus: cognoscetur id per has notas, rubor in facie adest, & oculis: venæ distenduntur, non maiores tantùm, sed etiam minores adeò, vt quæ præ tenuitate nullam sui phantasiam præbebant conspicuæ fiant. Pulsus magnus vehemens ac plenus, vrina subrussa & crassa, dolor capitis grauans. Si à bile, hunc efficere possunt capitis dolorem, quæcunque immoderatè vniuersum corpus, atque adeò caput & calfaciunt, & siccant & bilis insuper copiam coaceruant: cuiusmodi sunt ira, dolor sollicitudo, vigiliæ, labor, exercitatio, inedia, abstinentia, cibi bilem procreantes, ætas vigens, hominis temperamentum biliosum, æstas, atque alia id genus. Qui sic affecti sunt, dolore acriore, magisque pungente, quàm superiores tentantur: os his amarescit, sitiunt, & generatim omnia quæ bilem generare diximus, pro notis sint: quin ea quoque, quæ in iis quos calor solis infestat, reperiuntur: accidit autem ipsis morsus interim maior, & pallor faciei, siccitásque oculorum, & narium, & linguæ. Si à pituita, quæcunque pituitam in capite coaceruant, hanc peperisse affectionem certum est, vt holera, fructus, pisces, lac, aër frigidus, vitaque nullis negotiis impedita, ac deses. Quæ omnia considerare oportet, & insuper ægri temperamentum, ætatem, anni tempus, & faciei alborem, vt ab his in morbi notitiam deducamur. Demum si à melancholia, causæ, & signa ex capite de melancholia petenda sunt. Si per consensum dolor capitis fiat, à ventriculo, vt plurimum oritur, sæpe etiam ab aliis partibus, vt vtero, hepate, & splene: vbi consideranda suntsigna, quæ primogeneam affectionem ab ea, quæ per consensum est, distinguunt: ea sunt, quod pars quæ per consensum aliam infestat, prior ipsa laborat, & pro modo intensionis & remissionis eius morbi, quo ipsa afficitur. Illa similiter, aut intentiùs, aut remissiùs affligitur: adde quòd hæc iugiter, illa quæ per consensum & sympathiam ægrotat, non necessariò semper, sed per interpellationem condolet. Affectiones verò, causæ, & signa partium, à quibus per sympathiam caput laborat, ex propriis capitibus desumenda sunt. Si à causis procatarcticis, nempe ab vstione, aut calore, causas ex sermone laborantis venabimur, cuiusmodi sunt longior in sole mora, aut in balneo, ira, exercitium, rerum

Causa sanguin. doloris. *Signa sanguinis.* *Causa doloris biliosi.* *Signa biliosi doloris.* *Causa doloris à pituita.* *Signa pituitæ.* *Quando est per cōsensum aliarum partium.* *Causæ & signa doloris à causis externis.*

cal

calidarum, odoramenta, & flammæ vicinitas Indicium laborantium, cute attactu calida, & primo statim manus iniectu aridiore quamprimùm elucet. Sic præterea affecti, præsertim qui ob ardorem laborant, rubris admodum sunt oculis. Si ab aliis fiat causis externis dolor capitis, eadem vtemur methodo, causas ab ægro exquirentes. Quibus scitis, morbus proculdubio constabit.

Curatur sex remediorum generibus dolor hic, si à sanguine fit: primò victus ratione frigida, & sicca, videlicet aëre (si naturalis non sit) arte refrigerato herbis, floribus, & aquis cum aceto, vtrosis, myrto, plantagine, violis & similibus. Cibus sit frigidus, & qui paucum generet sanguinem, vt sunt, lac amygdalarum dulcium parum tostarum (ne oleum earum noceat capiti) ptisana hordeacea cum iure pulli gallinacei, si opus fuerit, lactuca cocta, & postea cum aceto rosato, similiter cucurbita, & cichorea, & similia maximè conueniunt. Quæ sanguinem multum augent, & calefaciunt, nocent, vt caro & oua. Magis etiam quæ vaporosa sunt, vt vinum, eruca, sinapi, cæpe, & alia: prima mensa iuuant, quæ aluum lubricant, vt pruna damascena, & vuæ passæ sine granis. Secunda quæ prohibent vaporum ascensum, claudendo ventriculi orificium, vt sunt caro malorum cotoneorum saccaro condita, mala cotonea, & pira tosta, & coriandrum præparatum. *Curatio sanguinei doloris. Victus.*

Secundò, sanguinis missione, præcedenti ventris lenitione per hunc clysterem, vel similem. ℞. maluarum, foliorum violarum, siclæ, furfuris, mercurialis. au. m. j. fiat decoctum, de quo accipe vncias quindecim, cui adde olei violarum ℥. j. olei rosarum ℥. iij. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholicanis an. ℥. j. salis ʒ. misce, & fiat clyster. Facta iam ventris vacuatione, scindatur, si fuerit plenitudo totius, media vena, quæ rectitudinem habet cum capite, quia ad cephalicam terminatur & ab hepate vacuat per iecorariam, & mittatur sanguis respondens plenitudinem. Si verò non fuerit plenitudo totius, cephalica secetur, nisi ex suppressis mensibus, & hæmorrhoidibus dolor factus fuerit. Tunc enim Tibiæ, vel pedis vena incidenda est, secta vena media primò & secundò humerali, si oportuerit. *Sãguinis missio.*

Tertiò, repellentibus sanguinem fluentem ad caput potestate & actu frigidis, si fuerit in æstate, & æger iuuenis: & in hyeme & sene tantùm potestate frigidis, qualia sunt aqua, aut succus rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plantaginis, semperuiui, solani, singula per se, vel mixta cum illis, aut *Repulsio.*

cum aceto, & oleo rosarum suturæ coronali facta rasione sæpe admoueantur, vel ab alto in modum torrentis impellantur ad maiorem penetrationem, quamuis Galenus ea in parte capitis statim sensit citissimam clarissimámque refrigerationem sola infusione rosacei frigidi. Hæc tamen repellentia, astringentia, & roborantia partem affectam, nocent, si fuerit febris. Inhibent enim transpirationem febrilis vaporis, augéntque febrim: nocent quoque cùm materia iam partem obsederit, quia ibi eam detinent. Denique si fuerit cephalalgia cum catharro nocent, quia per compressionem eam augent.

Contra indicantia.

Purgatio. Quartò, purgantibus bilem flauam turgentem, aut proximam turgenti medicamentis cholagogis. Pars enim calidior, & tenuior sanguinis in bilem conuertitur. Medicamenta hæc simplicia, & composita multa sunt, de quibus capite 1. egimus. Vnum tamen est maximè notandum, huic affectui præter naturam non conferre purgantia medicamenta vehementia, quæ malefica & insalubria dicuntur, sed bona & salubria, vt cassia fistularis, manna Arabum, tamarindi, pruna damascena, rhabarbarum, & myrobalani citrinæ. Prima enim calefaciunt nimis sanguinem, & eum ad superiora mouent. Altera verò sanguinis feruorem tollunt, bilémque benignè vacuant: vt ℞. cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum, an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua indiuiæ ʒ. j. ß. decocti florum cordialium, prunorum damascenorum, iuiubarum, & drachmæ vnius corticum myrobolanorum, citrinarum quod sufficit, misce & fiat potus, cui adde syrupi violarum ℥. j. Si non possit bibere potum, vel amat magis pilulas, accipiat ʒ. j. pilularum de rhabarbaro, vel ʒ. j. pilularum de hiera. S. hæc purgant sine nocumento.

Salubria medicamenta quæ.

Potio.

Pilulæ.

Sectio venæ ad deriuandum. Quintò, sanguinis missione ex vena frontis vacuante materiam sanguineam à parte affecta, & materiam biliosam, & sanguineam in capite fixam digerentibus, seu clementer resoluentibus: qualia sunt fotus capitis ex seminibus altheæ, fœnugræci, lini, floribus camomillæ, meliloti, & similibus in sufficienti aqua coctis. Oleum camomillæ, vel de semine lini, vel lumbricorum, si capiti admoueatur idem faciet. Similiter si pullus gallinaceus, vel paruus canis, vel pullus columborum recens per spinam scissorum, vel pulmo arietis actu calidus.

Topica.

Alteratio. Sextò, remediis frigidis sanantibus intemperiem calidam relictam in capite ab humoribus calidis: qualia sunt quæ diximus

us in tertio genere. Hoc quoque vnguentum erit optimum ter hæc genera remediorum. ♃. olei rosatum ℥. j. olei violarum ℥ ß. mucilaginis psyllij ʒ. iij. aceti rosati cochlearium. j. ræ quod s. misce, & fiat vnguentum.

Biliosa cephalalgia eisdem sex præsidiorum generibus curatur: primò victu refrigerante, & humectante, prohibente generationem bilis, aut genitam temperante: qualis est victus febricitantium febre biliosa, frigidior tamen sit victu laborantium cephalalgia sanguinea. *Curatio biliosæ.* *Victus.*

Secundò, venæ humeralis sectione, præcipuè si dolor sit vehemẽs reuulsionis gratia, ne fiat inflammatio in membranis cerebri, minor tamen copia sanguinis euacuanda est in hac, quam in sanguinea. *Reuulsio.*

Tertiò, concoquentibus materiam biliosam medicamentis annotatis primo cap. & his: ♃. syrupi rosarum ℥. iiij. oxycratæ. S. ℥. ij. misce. Item ♃. aquarum cichoreæ, endiuiæ, & rosæ. an. ℥. iiij. misce, vel ℥. ix. decocti prædictorum, vel similium medicamentorum. *Cōcoctio.*

Quartò, vacuantibus bilem medicamentis cholagogis, de quibus vide caput primum vt hoc. ♃. medullæ cassiæ fistulas recens extractæ, & medullæ tamarindorum. an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iij. squinantij. ℨ. iij diaprunis solutiui ʒ. iij. syr. violarum ℥. j. decocti florum cordialium quod s. misce, & fiat potus: vel si abhorret à potu. ♃ pilularum de rhabarbaro, & assaiaret. an. . ß. diagridij ℨ. iiij. cum aqua buglossæ, fiant pilulæ septem, & urentur. *Purgatio.*

Quintò, & magis tertio post secundum genus repellentibus : refrigerantibus frigidis etiam actu, de quibus diximus in curatione sanguineæ cephalalgiæ: quamuis in hac frigidiora onferant. *Repellentia.*

Sextò, calidam intemperiem alterantibus frigidis, sincipiti [...]sso ex alto inflictis: qualia sunt iam dicta in curatione sanguineæ cephalalgiæ, & fortiora vsque ad narcotica & stupefacientia tactum. His tamen cautè vtere, ne noceas parti principi, & frigidæ, soporémque altissimum inducas, à quo pauci berentur, sed quomodo eis & quando sit vtendum, capite de [...]randa phrenitide demonstrabitur, & cap. de colico dolore. [...]aribus quoque sunt admouenda frigida, vt aqua rosata, & similia, non nostra camphora, quia calida est. *Refrigerantia.* *Obseruatio.*

Pituitosa cephalalgia eisdem sex remediorum generibus curatur. Primò, victu calefaciente, & siccante, vt aere æstiuo, vel arte facto per ignem, ac suffitu cinnamomi, caryophyllorum, *Curatio pituitosæ.*

c 5

lorum, & similium aromatum, vel anthos, vel calendulæ, vel aliorum similium. Cibus sit panis fermentatus & salsus, habens parum anisi: vel melanthij, vel saccari, vel sit bis coctus. Carnes sint musculosæ, & auium montanarum, & animantium, quæ exercitio vtuntur, & non sint pituitosa. Piper, & alia aromata maximè cōferunt, & omnia calida, nisi vaporosa sint: vt allium, cæpe, & similia: hæc enim nocent, quia caput fetiunt, & vapores sursum ferunt. Quare sinapi, eruca, & crocus (nisi in parua quantitate vt medicamenta) lædunt, pisces, herbæ frigidæ, & legumina, ciceribus demptis, & tandem pituitosa similiter nocent.

Victus.

Vaporosa vitanda.

Concoquentia. Secundò apparantibus pituitam, attenuantibus, & incidentibus: de quibus 1. cap. vt hoc, vel simili. ℞. rhodomellis ℥. vj. oxymellis S. iiij. misce. Item. ℞. decocti saluiæ, fœniculi & petroselini lib. j. ß.

Vacuantia. Tertiò, vacuantibus pituitam medicamentis phlegmagogis, de quibus cap. 1. & hoc ℞. diacatholiconis ʒ. v. agatici trochiscati. ʒ. j. diaphæniconis. ʒ. iij. rhodomellis. ʒ. j. aquæ fœniculi q. s. misce & fiat potus: vel si magis amat pilulas. ℞. pilularum assaiaret, & cochiarum an. ʒ. ß. diagridij g. iij. cum aqua sticados, fiant pilulæ septem: & aurentur, si fuerit diues. In hac cephalalgia bis & ter est necessaria purgatio, secunda vehementior prima per pilulas cochias, & tertia vehementior secunda per pilulas cochias, & fœtidas, vel de opoponaco, vel serapino, aut per potum ex electuario indo maiori, & hieta logodionis, & aliis similibus, præcedenti maiori concoctione ante secundam purgationem per syrupos de duabus radicibus, & de sticados, & oxymelli compositum, & decoctum rerum calidarum: & ante tertiam purgationem præcedat maxima concoctio per syrupum de quinque radicibus, syrupum de sticados S. & oxymel squilliticum cum decocto rerum intensè calidarum: vel aquis, vt sunt saluia, ros matinus, sticados, anethum, origanum, & similia. Et quia hæc cephalalgia diuturna est, præter has tres purgationes magnas vtilis erit, & necessaria purgatio frequens sine custodia, clementior siue per scrupulum vnum pilularum cochiarum factis tribus pilulis, siue per cochlearium electuarij indi maioris, vel huius mixturæ: ℞. diaphæniconis & diacatholiconis an. ℥. j. agatici throchiscati & turbit gummosi an. ℥. ij. electuarij indi maioris ℥. ß. rhodomellis. q. s. misce, & fiat confectio ad modum opiatæ.

Obseruatio.

Auertētia. Quartò reuellentibus, seu auertentibus deorsum pituitam, quæ sursum per impetum ruit: qualia sunt præter dicta

rtio genere, acres clysteres, & balani, seu suppositoria, de
ibus capit. de morbo comitiali, & de apoplexia, & partium
rremarum dolorifica vincula, & frictiones validæ, & lotio ea-
ndem partium decocto rerum capitalium: cuiusmodi sunt
s marinus, saluia, ruta, sticados, & origanum, & similia. Cu-
ucurbitulæ ceruici & scapulis affixæ sunt optimæ in hoc gene-

Repellentia quoque remisse frigida, & calidis astringenti-
is mixta sunt vtilia: & etiam in lethargo cum Galeno 13. me-
odi: vt ♃. aquæ rosarum ℥. vna aceti ℥. ß pulueris castorei
. j. misce. *Repellentia cum astringentibus.*

Quintò, particularis euacuatio post prædictas, & post pri-
iam purgationem est necessaria per loca propinqua parti af-
ctæ, videlicet per palatum & nares: qualia sunt succus sicla-,
ut maioranæ naribus instillatus, vel puluis piperis, aut sæpe
manducet ex sequentibus apophlegmarismis, seu masticato-
is. ♃. pulueris mastichis ʒ. ij. pyrethri, zinziberis, & galangæ
n. ʒ. j. cum syrupo de sticade, aut aqua maioranæ, aut cera fiant
lobuli ad magnitudinem lupinorum. De his tamen capite de
poplexia copiosiùs. *Deriuantia.*

Sextò, dissipantibus pituitam capitis, & corroborantibus
entriculum, & totum corpus, ne iterum tanta copia pitui-
æ gignatur. Electuarium, rosatæ nouellæ vel aromatici ro-
ati Gabr. vel diacimini multis diebus in aurora in quantita-
e duarum drachmarum cum decocto, vel aqua, vel syrupo
capitali comedatur, dissipabit enim pituitam capitis. Idem
acit diamuscus dulcis, vel amarus, vel theriaca magna, vel
mithridatum. Hæc mixtura erit optima in hoc genere. ♃.
iamusci dulcis ℥. j. ß. diambræ ℥. ß. pulueris aromatici ro-
ati Gab. pulueris diagalangæ, & rosatæ nouellæ. an. ʒ. ij.
yr de sticade q. s. misce & fiat confectio, cui adde theriacæ
magnæ, & mithridati an. ʒ j. dosis est cochlearium vnum cum
qua saluiæ, vel sticados, vel his simili. Parti dolenti admo-
enda sunt & vnguenta calida, & fotus ex decocto rerum
apitalium. Hoc vnguentum est optimum tunc. ♃. olei rutæ
& lauri an. ℥. j. pulueris euphorbij, castorei, & sticados an. ʒ.
j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum. In diuturno dolo-
e, ne æger in pessimos cerebri morbos incidat, vel in suffusio-
em (quam cataractam medici barbari appellant) venæ tem-
porum incidantur, sanguísque copiosè per eas egrediatur:
hoc tamen auxilium, quanquam multis placet, mihi est su-
pectum, quia periculosum est, & nostris temporibus inusi-
atum. Et in eo vtile hoc potentiale causticum, si suturæ co-
onali admoueatur. ♃. vnguenti rosati ℥. j. cantharidarum
ʒ. ij.

Discutientia, & roborantia. *Mixtura vtilis.* *Topica.* *Vnguentum.* *Auxiliũ suspectum.*

Cauterium. ℥.ij pulueris sinapis,& stercoris columbini an.℥.j.misce.Hunc antiquum dolorem curant multa,& parua actualia cauteria aurium.Alij cauteria actu futuræ coronali admouent: hæc enim materiam partis dolentis extrahunt. Alij filo lineo,vel argenteo per ceruicem traiecto, quod setale vocant, hunc dolorem antiquum curant. Oleum pyrethri & castorei, si capiti admoueatur, optimum est auxilium. Semen quoque rutæ cum castoreo, si cum vino & oleo decoquantur,& parti laboranti apponantur, erit præsens medicamentum.Idem potest efficere cataplasma ex centurea, betonica, & branca vrsina, si cum vino & oleo fiat.

Curatio melancholiæ. Cephalalgia, quæ fit ab atra bile curatur,quemadmodum melancholia,de qua cap 9.huius libri.

Curatio eius, quæ fit per consensum. Cephalalgia per consensum totius, vt in febribus, vel partis alicuius,videlicet ventriculi,iecoris,splenis,vel matricis,curatur per præcisionem causæ priùs curato morbo partis primò affectæ: nisi symptomata ad se curam trahat: horum tamen suis in locis fiet mentio. Sed quia frequentiùs fit per consensum ventriculi: tunc si fit multitudo bilis euaporantis, euacuetur. Et comedat panem succo malorum granatorum acidulcium,vel agrestæ,aut acetosæ intinctum, aut cum rob malorum cotoneorum.

Curatio eius, quæ fit ab æstu Cephalalgia ab æstu curatur eodem modo,quo curantur cephalalgia sanguinea,& biliosa vltimo genere remediorum.

Curatio eius, quæ fit ab ictu vel casu. Victus Sectio venæ. Cephalalgia à casu,vel ictu,curatur primò tenui victu, prohibente generationem tumoris præter naturam in parte affecta.Nutriatur ergo lacte amygdalarum,cucurbita,saccaro condita, vuis passis,pyris,& cotoneis rostis:abstineat à carnibus & vino.

Secundò, sanguinis missione per sectionem venæ mediæ, si fuerit plenitudo:vel humeralis,si non fuerit.Si vulnus fit, consule doctum chirurgum.Si autem tumor fuerit absque vulnere, ab initio parti affectæ oleum rosaceum cum puluere myrthillorum & rosarum est admouendum: vel mica panis cum aceto, & aqua decocta cum eodem puluere: post tertium diem hoc medicamentum est necessarium.℞.emplastri contra conquassationem,& oxierocei an.partes æquales,extendantur super alutam ad formam datam partis dolentis.

Curatio eius, quæ fit ab ebrietate. Cephalalgia ab ebrietate quandoque in mortem terminatur, aliquando non: quare ea, quæ Arist. tertia parte problematum docet, sunt maximè animaduertenda. Aphorismus quoque sextus quinti libri, & quinquagesimus sexti libri non est tradendus obliuioni, videlicet si ebrius quispiam repentè ob

obmutuerit,&c.& quicunque sani dolore capitis,&c. *Victus.*

Curatur hæc cephalalgia primò tenui, aut tenuissimo victu,& prohibente vaporum ascensum. Si vinum in ventriculo sit,ipsum euomere est necessarium frictione,aut titillatione radicis linguæ,& oris digitis propriis, aut calamo oleo madefacto,vel per potum vnciarum trium syrupi acerosi. S. vel per decoctum seminis raphani,aut seminis anethi cum syrupo acetoso.S.Si per vomitum vinum non egeritur, tunc per vnciam vnā hieræ.S. aut vnciam semis diaphæniconis euacuetur: deinde dormiat,postea balneum ingrediatur,& partes extremæ oppositæ vinculis & frictionibus dolorificis afficiantur, vt ad se trahant atque à parte læsa reuellant: & oxyrhodinum hoc capiti sæpe apponatur. ℞.aquæ rosarum ℥.ij.olei rosarum ℥. j. aceti ℥ ß.misce. Brasicæ,præcipuè radix, prohibent futuram ebrietatem, & curam factam. Vltimò alatur pullis gallinaceis, cum agresta,vel acetosa decoctis pyris,& malis cotoneis tostis, & in fine mensæ puluere coriandi cum saccaro.Potus sit aqua decoctionis coriandri præparati,aut brasicæ. *Vomitus.* *Potio.* *Oxyrhodinum.*

In cephalalgia tamen antiqua,siue continua, siue cum intermissione, necessaria est frequens purgatio per pilulas clementes,seu benignas,quales sunt de Hiera.S.Galeni, & assaiaret & similes à cœna,vt vis earum citiùs & meliùs ad caput ascendat. Neque hoc pugnat Hippocrati,neque Gal.licet Fuchsius in suis paradoxis aliter sentiat: miscuit enim Gal. succum aliorum cum medicamentis caput purgantibus.Quare Aëtius sexto sermone dum minuit croci quantitatem in Hiera, quoniam caput purgat,non est laudandus, neque crocus (vt ipse vult) caput multum percutit, cùm, autore Plinio, qui crocum prius biberint,crapulam non sentiant. *Antiqua cephalalgia curatio.* *Fuchsius.* *Aëtius.* *Plinius.*

Scholium.

DOlor capitis,quem cephalalgiam.) *Nomine capitis eas partes intelligimus, quæ cerebrum continent, proinde omnes siue externæ,siue interna sint,considerandæ veniunt. Externæ sunt, Pili,cutis,pinguedo,membrana carnosa,& periostiō,quod in hac parte Pericranium appellari solet. Cranion est pars media. Partes internæ sunt dura & tenuis meninx,cerebrum,cerebellum,glandula ossis cunei. Nerui orientes à cerebro,mamillares processus, & alia. Ex his partibus quædam sentiunt, quædam sensu destituuntur. Non sentiunt pinguedo, cranion & cerebrū,reliquæ omnes sentiunt. Quamuis de venis,& alteriis controuersia sit ob locum.Gal.qui habetur 16.de vsu par.c.12.vbi venas* *Caput quid, & variæ eius partes.*

nas & arterias sensu omninò expertes facit: ille tamen locus corruuptè tibi apparebit, si legas eiusdem lib. c. 2. ibi enim partes sentientes enumerans non omittis venas, & arterias, sicut nec in multis aliis locis. Dolor symptoma est, actio scilicet deprauata sensus tactus, quia in eo obiectũ percipimus aliter atque est. Morbus, ad quem sequitur, est soluta continuitas, manifesta, aut occulta. Manifesta fit à rebus contundētibus, & secantibus, occulta verò ab intemperie nuda, aut cũ affluxu, dummodo sit calida, aut frigida, quia humida & si ea media, alio inferunt dolorẽ: fit etiã à tensione ab spiritu, aut humore facta. Quas omnes causas ad duas possumus reducere, externas, & internas. Dolorẽ capitis Gal. duplicem statuit. 3. de loc. affect. c. 9. distinctum ratione maioris, aut minoris, vnum recentem, qui cephalalgia. & alterum inueteratum, qui cephalaa dicitur. In cephalalgia curatione hac omnia cõsidera. Primùm à qua causa fiat dolor, vt ei prospiciamus. 2. an sit in partibus externis, an internis: Quia si est in externis, faciliùs curatur, neque postulat ita vehementia med. vt dolor à causa interna: praterquã quod hic dolor requirit ea med. qua penetrẽt. 3. An dolor sit proprius c. hoc est excitatus à causa existente in c. an verò sit per consensum: ita vt causa extra c. in ventriculo, iecore, parte alia, aut toto corpore: hinc enim habebimus cognitam partem, cui med. sunt applicanda. 4. & vltimum cui intentos esse oportet, est: An caput sit languidum siue natura, siue occasione, ita vt facilè suscipiat causas dolorificas. An verò sit robustum, afficiatur autẽ à magnitudine causa. Hoc enim animaduerso intelligemus, an caput sit roborãdũ necne. Signa causarũ doloris capitis in contextu leges.

Dolor symptoma est.

Morbus.

Consideranda in cephalalgia curatione.

(Curatur sex remediorũ generibus.) *Sanguis si causa est cephalalgia, sua multitudine distendens venas id prastabit. Proinde alimẽti quantitas minuenda, vt paucus sanguis generetur: vnde nõ video, qua ratione exhibeat auctor victũ frigidũ, nisi ratione consuetudinis id faciat: nõ enim necessum est, vt plethora intemperies calida sit cõiuncta.*

Sanguis quomodo causa sit celaphalalgia.

Secundò sanguinis missione.) *Ante sectionem vena oportet clystere euacuare intestina, ne à primis venis substantia inutilis attrahatur. In cephalalgia sanguinea cõplexus est affectuũ, sunt autẽ affectus dolor, & plenitudo. Ex his dolor rarò viget, ac proinde curato à causa, plenitudine scilicet est inchoanda. Plenitudo euacuationẽ postulat: cùm autẽ ea qua euacuant varia sint, in. dia, frictio, balneum purgatio, & sanguinis missio: quo ex his vtendũ sit, deliberamus ex methodo medendi, quã doctissimè Ludouicus Coilado praceptor ex variis Gal. locis in sua Isagoge ad faciendã medicinam nobis tradidit. Cùm ergo plethora sit affectus magnus, non poterit media, frictione, aut balneo euacuari, quia hac sunt parua remedia: postulabit ergo nõ purgationẽ, quia hac cacochymia debetur: sed sãguinis missionẽ, qua cito & multùm euacuat sanguinem redundãtem: atque hac est qualitas remedij. Quantitatem eius ex affectu, anni tempore, atate, & aliis colligemus.*

Sanguinis missio.

Deliberatio sãguinis missionis.

Occasio

Occasionem ex absentia cruditatis ventriculi, & animi deliquij, quæ impellentia sunt. modum verò vtendi (hoc est ex qua vena sanguinem mittere oporteat) colligimus ex loco affecto. Qui cùm cerebrum sit, cephalicam secabimus, vnde malè auctor basilicam incidere iubet. Quasi humeraria non etiam euacuet ex vena caua, ac proinde à toto corpore possumus etiam secare communem quæ à capite & basilica euacuat. Si dolor capitis ex suppressione mensium aut hæmorrhoidarum oriatur, distingues. Nam si causa in capite fuerit iam coaceruata, cephalicam secabis: & deinde prædictas mouebis euacuationes, sedato dolore. Si verò tantùm fuerit consensus, ex crure secabis venam. Quòd si dolor capitis sit cum mensium fluxione, tunc considera, an hæc euacuatio sufficiat ad plethoram deponendam. Si sufficit, non est secanda vena: si non sufficit, ex cephalica eam quantitatem sanguinis euacuabis, quæ vnà cum illa menstrua euacuatione plenitudini satisfaciat.

Tertiò repellentibus sanguinem.) *Et si sanguis possit discutientibus euacuari, id non licet in principio, ne ipsũ caliditate attrahamus: euacuabimus ergò medicamentis replentibus. Si distillatio cum dolore coniuncta sit, considera an sit vrgens: si dolor vrgeat, vtere repellentibus, si vrgeat distillatio nõ his, sed frictionibus, ligaturis, & similibus. Repellentia autem bregmati applicantur, vt per suturas penetrent.* *Repellentia.*

Quartò purgantibus.) *Si cephalalgia sit à plethora, nulla cacochimia coniuncta, non erit purgandum.*

Secundò venæ humeralis.) *Aliqui sentiunt in cephalalgia biliosa non esse secandã venam: ne ægrum ducamus in ebullitione cholericorũ, euacuato sanguine, qui est frenum bilis. Hos omittimus tãquam barbaros, in sanguinis missione non solus sanguis, sed etiam innatãs bilis euacuetur. Nisi ergo multa sit quãtitas bilis, & exigua sanguinis, in hoc affectu sanguinem mittemus, non vt bilem educamus, id enim purgatio præstat, sed vt reuelamus. Quia vnà cum sanguine vitiosa quantitas bilis effluens minuetur, & contrarium acquiret motum.* *In biliosa cephalalgia secãda est vena.*

Sextò calidam intemperiem.) *In biliosa cephalalgia aliquando cogimur importunam vigiliam, & magnum dolorem corrigere, sopientes facultatem animalem: cauere tamen semper oportet, ne intemperiem contrariam frigidam inducamus. Vtemur ergo decocto lactucæ, & seminis papaueris, miscentes chamemelum, caryophyllos, aut cinnamomum ob penetrationem: hisque irregabimus caput. Si hæc nõ possunt somnum conciliare ad radices. Mandragoræ, & hyoscyamum, aliaque fortiora, deueniemus. Vngemus etiam tempora oleo violaceo, aut papauerino, aut vnguento populeone, additis granis iij. aut iiij. opij, corrigentes opium oleo styracis, chamemelino & aliis.* *Ad vigiliam.*

Pituitosa cephalalgia.) *Cùm raro vires constent ob frigiditatem humoris, & cùm cruditas sit in ventriculo, & habitu corporis: proinde in hac cephalalgia sanguinem non mittimus. Coquẽda ergo est cru-* *In pituitosa cephalalgia non*

ditas

mittimus sanguinem. *ditas primarum venarũ rhodomell· oxymelle simplici, & mulsa, cum decocto fœniculi, capillorum veneris, & stœchados in pauca quantitate. Ea cocta purgabitur pilulis ex hiera, ex hiera etiã cũ mulsa. Cruditatem verò vena caua fortioribus concoquemus, syrupis de hyssopo, serpillo, stœcados: coctione apparente, valẽtioribus purgabimus, vt docet auctor.*

Purgatio.

Dolor capitis per consensum. Cephalalgia per consensum.) *Dolor capitis aliquando contingit ob consensum totius corporis, qualis est ille, qui in febribus potissimum biliosis excitatur, vstilagines enim tenus facilè caput petunt. Distingues ergo de febre, est enim intermittens, aut continua. In intermittenti dolor capitis in hora accessionis excitatur. Tuncque non oportet caput irrigare oxyrrhodino. Quia eius frigiditas detinebit vapores, qui post accessionem dolorem conseruabunt, qui solet vnà cum accessione cessare, ac proinde euacuatione non eget: nisi voluerimus eo perdurante vti frictionibus crurum, & ligaturis. Si febris sit continua, aut habet dolorem criticum, aut symptomaticum. Si dolor est criticus, non est sedandus: si symptomaticus, distingue. Si dolor incipit vnà cum febre, curandus erit sectione venæ, & repellentibus, ne dolor attrahat humores ad caput. Si verò dolor non incipiat cum febre, sed post primam aut secundam accessionem: si cessante exacerbatione cessat, non erit curandus: si non cessat, curandus erit ob causam prædictam.*

Cephalalgia à casu.) *Aliquando in parte interna capitis dolor citatur ex casu, cui admirabile est medicamentum à Guidone descriptum. Quod ex iure gallinæ, aut (si est pauper) decocto intestinorum, aut ventriculorum (vulgò malcuinat) constat: in quo atterendus est panis, fiat cataplasma, cui misce puluerem ex rosis, mirtillis, coriandro præparato, baccis lauri, caryophyllis, cinamomo, loto odorato (vulgò treuol) & aliis calidis.*

De Phrenitide. Cap. V.

Descriptio & diuisio. PHrenitis inflammatio est cerebri, aut membranarum eius cuius tres in vniuersum ponuntur differentiæ à Gal. pro numero principum cerebri facultatum. Prima est, cùm sola læditur imaginatio, quæ in priore ventriculo sedem habet. Secunda, cùm ratio illæsis aliis corrumpitur, quod in medio ventriculo fit. Tertia, cùm memoria amittitur manente & imaginatione, & ratione, qui morbus posteriori cerebri parti inest, quæ omnia fusissimè à Galeno tractantur iiij. de loc. affect. Comitatur autem phreneticos peruigilium: nonnunquam tamen inquietus, & turbulentus quidam somnus ita vt subinde exurgentes exiliant, & vociferentur. Cæterùm si sanguinea sit phrenitis ridentes delirant: sin biliosa, velut furore quodam perciti sunt. Qui pleniorem signorum notitiam desiderat, adeat Paulum libr. 3.

Sedes cerebri diuersas lædi scribit. Aëtius ser. 6. c. 2.

Signa.

Oritur

Oritur autem phrenitis, aut à sanguine exuperante, aut à flaua bile cerebri substantiam, aut meningas eius imbuente. Non- *Causa.* nunquam per consensum à ventriculo fit, aliquando à toto, vt in febribus, & paraphrenitis vocatur.

Morbus igitur hic incipiens quinque auxiliorum generibus *Curatio.* curatur: primò victu tenui refrigerante, & astringente, vel *Victus.* aqua hordei, ptisana hordeacea, aut succo malorum granatorum, vel limonum, aut lacte amygdalarum tostarum: cucurbita sacchato condita, radice buglossæ condita, pyris, aut malis cotoneis tostis, vel lactuca, aut cichorea cocta, & cum saccharo & acero præparata. Abstineat omnino à vino, & carnibus, bibat aquam hordei, nisi facultas esset imbecilla, tunc *Quæ vitanda sunt.* enim ius pulli, aut gallinæ teneræ est necessarium: in declinatione quoque & vinum bene dilutum aqua. Aër si frigidus natura non est, arte refrigeretur & humectetur aqua rosarum, aceto, floribus, & herbis per aream sparsis. Obscurus quoque sit, diuersi enim colores & figuræ nocent. Astantes blandè eum alloquantur, quandoque tamen acerbius ipsum increpare debent.

Secundò auertentibus, vt cephalica secta, si non fuerit ple- *Auertentia.* nitudo: nam si adsit, media aut cubiti vena hepatica est secanda. Aliquando etiam tibiarum, aut pedum venæ sunt secandæ, videlicet si ex suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus genita fuerit phrenitis. Præter primam sanguinis missionem sæpe ne- *Sectio venæ.* cessaria est secunda, & tertia, vbi fuerit plenitudo, & morbus post primam & secundam sanguinis missionem augetur. Perpetuò tamen robur virium sit præsens, quo deficientes, vel si ætas fuerit ante decimumquartum annum, vel post septuagesimum, sanguis extrahatur per cucurbitulas cum scarificatione *Cucurbitula.* inter scapulas appositas, quamuis præsente robore virium extra hanc ætatem possit secari vena. Auertunt quoque cucurbitulæ *Frictiones & vincula.* sæpe ceruici, scapulis & partibus infernis admotæ. Similiter frictiones, & vincula artuum & partium extremarum, & lotiones tibiarum decocto rerum partim attrahentium, partim inducentium somnum.

Vacuatio quoque per medicamenta cholagoga præcipuè *Purgantia.* salubria, & benigna auertit: vt hoc. ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ʒ. iij. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iiij. syr. violati ℥. j. decocti florum cordialium, quod s. misce, & fiat potus. Si fuerit magna copia bilis, medicamenta purgantia valentiora, vt (electuarium de succo rosarum, & diaprunis solutiui) erunt necessaria, vt quinto genere auxiliorum dicemus.

d Tertiò

Repellentia. Tertiò, repellentibus materiam fluentem, qualia sunt oxyrhodinum ex parte vna aceti, duabus olei rosarum, & quatuor aquæ rosarum, & alia: de quibus capite de sanguinea, aut biliosa cephalalgia dictum est. Hæc omnia sincipiti sunt admouenda, vel ab alto infligenda, aut collo pannus lineus madidus liquore repellente est circumponendus, vt impediatur motus, & *Admonitio.* ascensus humorum. Omnia tamen hæc ante mutanda sunt, quàm incalescant. An verò intensè frigida actu oporteat esse, *Odores.* an remissè, dictum est capite de cephalalgia sanguinea. Odora frigida naribus adiungantur sæpe, vt aqua rosarum, acetum, violæ, mirtus, nenuphar, santali, & similia.

Corrigentia intemperiem. Quartò, corrigentibus calidam intemperiem à bile, aut sanguine bilioso relictam, & laxitatem viarum per quas ascendit: quæ sunt frigida & astringentia omnia, vt syrupus rosarum, de agresta, granatorum acidorum, & coroneorum cum duplo aquæ rosarum, aut portulacæ, aut plantaginis, vel solani. Hæc & similia sumantur mane, aut post cœnam, vt pereant citiùs caput cum vaporibus à cibo elatis. Sincipiti quoque & fronti sunt admouenda dicta capite de cephalalgia sanguinea, aut biliosa.

Digerentia. Quintò, digerentibus & vacuantibus materiam, quæ in meningibus superest per ea quæ bilem purgant, si non suffecerit prima & vnica purgatio (de qua in secundo genere diximus) secundò per similia, vel valentiora medicamenta cholahoga, fiat vacuatio sumptis prius medicamentis concoquentibus bilem: qualia sunt iam dicta in superiori quarto genere remedio-*Topica.* rum. Capiti quoque ad materiam euacuandam, resoluendo admoueantur tertia quaque hora pulmo arietis calens naturali calore (si fieri possit) aut pullus gallinaceus, capo, canis paruus, catulus, aut columbus per spinam sectus, & exenteratus, habens tamen calorem aliquem vitalem: etsi supra hæc animalia sic parata apponatur parum pulueris sequentis, erit effica-*Puluis.* cius remedium, somnúmque inducet. ♃. florum camomillæ, & meliloti an. p ij. rosarum, violarum, & coriandri *Admonitio.* præparati an. p. ß. corticum papaueris albi ʒ. iij. contundantur omnia. Hæc resoluentia non conferunt, nisi in vigore & declinatione: ante tamen vigorem in ipso incremento est opti-*De curatione symptomatū huius morbi.* mum auxilium ex alto in caput instillare lac humanum, aut caprinum actu calidum.

Et si vigiliæ fuerint immodicæ, vt sæpe sunt, præsertim in biliosa phrenitide, ex alto infunde capiti hoc decoctum. ♃. hordei sine cortice ℥. j. coriandri præparati, & corticum papaueris albi an. ℥. ß. florum camomillæ, rosarum, & violarum an.

p. j.

p.j.radicis iuschiami ʒ.ij. fiat decoctum cum libris tribus aquæ ad dimidium. Quia per vigilias febris & inflammatio augen- *Vigiliæ.* tur, facultásque omnis soluitur, summa cura oporret somnum *Decoctū.* conciliare: præter iam dicta primò temporibus, & suturæ coronali admouendum est vnguentum populeonis: secundò in cœna vtetur iure pulli gallinacei, si opus fuerit, cum lacte drachmæ vnius seminis papaueris albi. Tertiò naribus sæpe instilla oleum violaceum,aut papauerinum cum granis tribus, aut quinque opij. Quartò admoueatur ano suppositorium mellis cum pauco opio.

Quintò, & vltimò: cum alia iam dicta non suffecerint, & morbus fuerit acutissimus, bibat drachmam semis vsque ad drachmam vnam philonij Romani, dummodo non sit defectus caloris innati: quia ab his & similibus medicamentis *Narcotica quo* narcoticis interiùs sumptis extinguitur paucus calor. Hæc *ca quo* tamen & similia ante annum sunt pessima, & post annum, quo *meliora.* antiquiora, tanto meliora: vt docet Galenus duodecimo methodi

Ischuria, seu vrinæ suppressio est alterum symptoma huius *Suppressio* morbi, cuius curatio capite proprio tradetur. Vnctio tamen *vrinæ.* radicis penis, & pectinis oleo scorpionum cum cuniculi pinguedine, & titillatio eiusdem penis promouet vrinam suppressam. Eandem suppressam mouent parietaria, & apium, & alia diuretica vino cocta pectini admota.

Paraphrenitis est delirium non continuum; sed cum in- *Paraphre-* termissione, symptomáque febris ardentis, & non inflamma- *nitidis* tio facta, sed fiens. Hanc febrem nostri medici proprietariam, *curatio.* seu habentem prauam & veneficam qualitatem appellant: cuius symptomatis curatio similis est fermè curationi phrenitidis, cùm quæcunque curant morbum factum, curent & fientem, mitioribus tamen auxiliis hic affectus indiget. Maior & prior cura est adhibenda febri tanquam causæ, quàm affectui: nisi symptoma ad se curam omnem traheret propter sui magnitudinem. Animaduertendum tamen est ne victus sit *Febris* tenuis, vt in phrenitide absoluta, quia hæc febris propter ma- *prius cu-* lignitatem suam venenatam facultatem, & spiritum vitalem *randa, si* resoluit. *nil obstet.*

Quare maiori copia alimentorum eget, qui enim virili- *Obserua.* ter comedunt, liberantur meliùs à peste: nutriatur ergò laborans hoc symptomate iure gallinæ cum aqua carnis & succo agrestæ, aut acetosæ, aut malorum cotoneorum, aut limonum, aut citri. Si fuerit magna imbecillitas, vtilis & necessarius erit hic, aut similis huic clyster nutriens & refrigerans,

 & pur

& purgans. ℞. iuris pulli gallinacei decocti cum hordeo sine cortice lib. 1. cassiæ fistularis præparatæ (si sit aluus dura) ℥. j. olei violarum ℥. iij. sacchari rubri ℥. j. mucaginis psyllij aqua rosarum extractæ ℥. ß. vitellorum ouorum numero 2. misce. *Clyster optimus.*

Præter repellentia & reuellentia, siue per sanguinis missionem, siue per purgationem, & alia iam dicta superiùs, oportet humectare, refrigerare, & mundificare os & linguam primò lacte amygdalarum dulcium, siue saccharo, & coctione: deinde mucagine seminis psyllij, & cotoneorum aqua rosarum extracta, his sæpe & similibus os obluatur. *Os & lingua quibus abluenda.* Ad totius refrigerationem, & humectationem vtile est electuarium diatrium santalorum, aut diarhodonis abbatis, aut diamargaritonis frigidi, si manè cum aqua endiuiæ aut buglossæ, aut iure pulli gallinacei refrigerato, hordeo sine cortice, aut lactuca, aut alia simili herba frigida sumatur aliquot diebus. *Electuarium.* Cor omni tempore, etiam ante vacuationem (quia non potest obstructione laborare, vt aliæ partes) hoc epithymate refrigeretur sæpe, atque adeò in horas. *Epithyma.* ℞. aqua rosarum ℥. iiij. aquarum acetosæ & buglossæ an. ℥. ij. aceti albi ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi & santalorum omnium an. j. misce. Ad calorem febris remittendum, & corroborandum, & resistendam prauæ qualitati & venenosæ est optima hæc confectio cordialis. *Cardiaca confectio diuitibus.* ℞. theriacæ de citro ℥. j. ß. confectionis de hyacintho & requiei magnæ an ℥. iij. conseruæ acetosæ, buglossæ an. ℥ ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & coralli rubri præparati an. ʒ. j. margaritarum electarum ʒ. ß. foliorum auri numero 2. syrup. acetositatis citri, quod s. misce, & fiat confectio. Cuius dosis est cochlearium vnum omni hora cum aqua acetosæ, aut rosarum, aut buglossæ. Si fuerit pauper sola theriaca de citro erit bona. *Pauperibus.* Similiter ad eundem affectum, & ad sitim conferet sæpe, præcipuè ventriculo vacuo, bibere aquam decocti hordei cum hac mixtura. ℞. iulep. rosarum ℥. iiij. syrupi acetositatis citri ℥. ij. misce. *Mixtura.* Aut cum hoc condito. ℞. conseruæ rosarum ℥. ij. conseruæ acetosæ, violarum, & nenupharis an. ℥. j. conseruæ borraginis ℥. ß. sacchari, quod satis est, misce, & fiat conditum auro coopertum. *Conditũ.*

Scholium.

Deliriũ. PHrenitis inflammatio est cerebri.) *Delirium (quod ex primo prorhetico. com. 1. insania dicitur) comprehendit sub se delirium in melancholicis, & furentibus, phrenitim & paraphrenitim,*

Phrenitis duobus modis sumitur.

itina, quæ ex consensu aliarum partium fit. Phrenitis, de qua modò disputamus, duobus sumitur modis. Primò largè, ita vt Typhomaniam etiam cõprehendat, quæ est delirium cum inclinatione in somnum. De qua loquitur Hippocrates 3. Epid. par. 3 sent. 45. cùm sic scribit. Nullus autem phreniticorum vehementer insaniuit, vt in aliis: sed alia quadam veternosa in somnũ delatione, capite grauati moriebantur. Eodem etiam loco sent. 62. sic habet, Sopiebantur in primis phrenitici, cùm enim haberent, vt Galen. ait in com. caput affectum per se, facilè illud suscepit humores crudos, qui tunc abundabant, à calore ad ipsum delatos. Hunc affectum nempe delirium cum inclinatione ad somnum vulgò appellamus modorrha, aut modorilla. De hac phreniti-de impropriè, quæ non est inflammatio, non disputamus modò: sed de altera quæ propriè phrenitis dicitur. Hæc nil aliud quàm delirium continuum cum febre acuta. Delirium genus est, quod communicat cum aliis deliriis: illa dictione continuũ, differt phrenitis à paraphrenitide, hoc est, à delirio, quod in accessionibus febrium, pleuritide, peripneumonia, & ex vaporibus calidis ab ore ventriculi ad cerebrum ascendentibus contingit. Vltima definitionis parte phrenitis distinguitur à mania, & melancholia. Vallesius 3. epid. par. 1. comm. vltimo existimat de essentia phrenitidis non esse delirium continuum, quoniam hoc interrumpitur aliquando, neque semper æquè fit, quoniam ægrotus ad mentem redit. Hoc colligit ex Hippocrate, qui supradicto loco agens de ægroto in Dealcis horto habitanti, quarta inquit die vigilauit, delirauit aliquantulum, quinta nõ dormiuit, delirauit septima: similiter octaua dormiuit, intelligebat. Hic homo phreniticus erat, & ante solutionem morbi intelligebat, ergo non est necessum vt phreniticus semper deliret.

Phrenitis quid.

Vallesij lapsus.

Ad Galenum autem (qui phrenitim delirium continuum habere scribit) respondet, dici cõtinuum, quia reditus ad mentem non habet certas intermissiones, & statas periodos, certè vir alioqui doctus non rectè considerauit phrenitidis essentiam. Si enim delirium ex inflammatione sequitur, perseuerante inflãmatione quomodo intermitteret, non erit continuum? Tum si phrenitis non est delirium continuum, quomodo distinguetur à paraphrenitide? Neque id rectè ex Hippocrate deprompsit; nunquã enim Hippocrates intermittere delirium in phrenitide scripsit: & si in illa sententia id voluit, non erat vera phrenitis, sed paraphrenitis. Quòd si sit phrenitis illa, de qua loquitur, vt reuera est, non etiam rectè colligit, quia Hippocrates illa dictione (intelligebat) significat ægrotum parum delirasse, id colligo ex die 11. in qua ægrotus omnino, aut vt Vallesius vertit, semper mẽte cõstitit: si omnino, ergo antea delirium remissum fuit, sed nõ omnino. Phrenitis symptoma est in actione læsâ principe. Morbus, ad quẽ sequitur est inflãmatio cerebri, aut membranarũ eius: vbi per inflammationem tumorem præter naturam intellige, non quemlibet, sed eum, quem Erysipelas appellamus, in eo enim humor

Phrenitis an sit morbus, an symptoma.

 putre

putrescens cerebrum calefacit, & delirium excitat cōtinuum ob caloris perseuerantiam: fit febris ob putridos vapores cordi communicatos. Aliqui contendunt cerebrum non posse inflammationem pati, quia est pars rara, sicut & pulmo, carens venis & arterijs: secundo ex Gal. qui tertio de Praes. ex pul. capite 8. pulmonem non posse affici schirris sentit. Contrariam sententiā habemus ex Gal. 4. de Praes. ex pul. c. 8. vbi cerebrum intemperiem cum fluxione & circa fluxionē posse pati scribit. Inflammatio ergo potest esse in cerebro & membrana tenui. Quae duae partes adhaerentes cum sint, affectiones sibi cōmunicant. Quod non est dicendum de dura meninge quae cum separata sit, sola potest affici, neque cerebrū ei consentire. Quod si aduertisset Vallesius, non scripsisset libro 5. epid. posse esse inflāmationem in cerebro sine delirio, ex eo quòd in fracturis capitis viderit, inflāmatione existēte in dura meninge, hominē non delirare. Rationes supradictae nil concludunt. Prima, quia pulmones ob raritatem rarò Erysipelate afficiuntur: cerebrum verò, cum sit molle & non rarum, eo frequenter corripitur. Tum supponit rem falsam, cerebrum enim arterias & venas habet, sed paucas. Secunda ratione, etiam si ostendat Galenum existimare cerebrum pulmones schirris non affici, reuera tamen mos est Galeni, id quod rarò fit contemnere ac si nunquam contingeret: qua ratione quintanos circuitus non admittit, sicut neque schirrum in cerebro & pulmone: cū reuera in his partibus contingat, vt aliquando vidimus in pulmone arietis: & vnà cum Ludouico Collado in hominibus anatome dissectis, rarò tamen id euenit, quia schirrus ex crasso sanguine generatur, & pulmo nutritur ex sanguine tenui, & cerebrum ex humido: ac proinde Gal non scripsit simpliciter non posse cerebrum & pulmonem schirris affici: sed fortasse non posse affici: dicet quis, si phrenitis est propria cerebri passio, cur Gal. 4 lib. de cau. pul. c. 14. phrenitim non solùm ex tenui meninge, sed & ex septo trāsuerso ortum habere scribit? ideò enim vt ipsemet docet. 5. de loc. affec. c. 3. veteres septum appellabant phrenas, quia hac parte inflāmatione affecta phrenitis sequi solet. Vallesius ad analogiam id refert, quae est inter septum & cerebrum. Cuius sententiae falsitas apparet ex varia & distincta natura cerebri & septi, cerebrum enim totum est spermaticum, at septū multa parte carnosum. Tum quia similitudo substantiae est inter cerebrum & membranam. Quod si similitudo id faceret, cur eandem non habet pulmo, & pleura, ex quorum inflammatione etiam sequitur delirium? obiectioni ergo hac ratione satisfacere oportet. Cum ea inflāmatio quae in septo est, respirationem impediat (est enim septū respirationis instrumētum) calor augetur in Thorace & corde, sanguisque attenuatur & bilescit, eóque nomine cerebrum ascendens herisypelas in eo generat: vel (quod idem est) phrenitim. Hoc de locis aff. c. considerans Gal. dicebat delirium factum à septo, pulmone, pleura, & orificio ventriculi differre, quòd à septo factum sit continuum: quod

An cerebrū possit timore affici.

Vallesij lapsus.

De phrenitide ex septo transuerso orta

Vallesij lapsus.

quod vero ab alijs partibus excitatur, intermittat. Differt tamen secti phrenitis, ab alia quæ primò in cerebro fit, quòd in hac statim apparet delirium: in illa verò, quæ ex septo pendent, primò febris ex inflammatione, & deinde delirium sequatur. Et ideo Gal. delirium ex septo ortum parum à continuo distare affirmat, vbi non negat esse cõtinuum, cùm ibidem continuum faciat: sed parum ait à continuo distare, hoc est inter hæc exiguum hoc esse discrimen vt diximus: quod vnum vnà cum febre incipiat, & alterum parum post febrem. Quo tẽpore apparens continuitatem sicut & primum seruat. Vnde non est monitorẽ quod Vallesius admoneat Galenum, vt sileat illam dictionem parum, se facit quæ (vt ex dictis patet) necessario scribi debuit. Causa phrenitidis est fluxio sanguinis biliosi ad cerebrum. Differentiæ phrenitidis tres sunt, quas hac ratione colligo. Cùm phrenitis delirium sit, & delirium commune sit imaginationi, & rationi, meritò vna differentia phrenitidis dis erit, cum delirium in imaginatione, & altera, cùm in ratione reperitur, tertia verò, cùm vtraque actio læsa est. Inde colliges præsenti loco duos errores auctoris. Primum, cùm memoriam læsam differentiam psus phrenitidis appellat. Alterum collocans actiones principes in cerebri ventriculis, quæ in corpore eius sedem habent. Temperamentum enim cerebri tanquam animæ instrumentum illas actiones exercet.
Male Vallesius Galeni.
Causa phreniti-
dif-
ferẽtiæ.
Duo lapsus auctoris,

Morbus igitur hic.) *Cùm febris acuta in phrenitide sit, & sitis, non est quod aqua hordei marceremus ægrotantem, sed frigida simplici vtamur. Et cùm consuetudo in morbis sit seruanda, vinum bibant, paucum tamen & bene dilutum. Vtemur etiam carnibus, pullo scilicet gallinaceo solo, aut cum hordeo confracto (à nobis dicitur farto) lactuca, aut acetosa, quæ oxalis dicitur. In summa requirunt phrenitici victum frigidum & humidum, aut frigidum etsi coniunctam habeat siccitatem, quia hæc debiliter agit.* Potus.

Secundò auertentibus.) *Cùm phrenitis sit inflammatio habens aliquid factum, & aliquid fiens, id quod fit, debet prohiberi ne fiat, & factum curari. Quæ omnia cõmodè in principio præstamus sanguinis missione, quæ reuellit humorem aliò, & euacuat ex parte inflammata, inanitis enim eius venis iterum remigrat humor ad eas. Debet secari cephalica, etsi sit plethora, quia rectitudinẽ seruãs cum parte affecta, ex citam & multam euacuationem facit hanc autẽ venã secamus, etsi fiat phrenitis ex suppressione mensium: quia ex Galeno reuulsio non est facienda ex loco, à quo fluit humor, sed ex eo, ad quem fluit. Iubet etiam auctor bis aut ter esse secandam venam quando est plethora: qui ostendit, se ignorare sanguinis missionem in phrenitide tunc esse sistendam, quando non fluit tam multus sanguis ad locum affectum.* Curatio phrenitidis.

Vacuatio quoque per medicamenta.) *In phrenitide medicamento purgante non est vtendum, vt postea dicemus.*

Tertiò repellentibus.) *In principio phrenitidis debemus euacua-*

re humorem in parte affecta inclusum. Quod prater sanguinis missionem, m [illegible] etiam medicamentum frigidum: hoc enim, vt auctor est Gal. 5. lib. sim. c. 4. duplici ratione eu [illegible] primò, repellendo, secundò vnà cum calore mutato edu [illegible] humiditatem. Repellemus ergò oxyrrhodino, (quod ex aqua rosarum, oleo rosarij, & pauco aceto constat) aqua solarum aceto, succo lactuca cum aceto, & alijs similibus, in quibus acetum miscemus, quia prater frigiditatem quam habet, sua partium tenuitate alia cum eo mixta medicamenta deducit, per bregmatis suturas, per quas non solùm vis medicamenti, sed & eius substantia vsque ad cerebrum penetrat.

Humorē ex cerebro non educi purgatione.

Quintò digerentibus.) *Materia, qua in cerebro continetur, non purgatione totius corporis, qua per aluum, aut vomitu fit, educenda est: sed per proprios cerebri meatus. Quod in declinatione, in qua euacuationis solius indicatio vrget, ferè ab omnibus obseruatur, capiti applicantes digerentia. Hoc nos non laudamus, quia ex Galeno humor faciens Erisypelas, tenuis cùm sit, facilè dissipatur. Aliqui hoc medicamento vtuntur. ℞. capitum papaueris numero 2. seminis lactuca. p. 1. cortices radicis mandragora ʒ. j. florum cordialium ʒ. ij. chamemeli pug. ß. cariophyllorum numero 6 contundantur, & fiat puluis: quem immittunt in pulmonem arietis, aut intra columbum & bregmati apponunt. Hoc medicamentum inutile est in declinatione, optimum tamen in augmento & statu, cùm repellat, somnum conciliet, & leuiter digerat, qua omnia in statu desiderantur.*

Examinatur medicamētum.

Vigilia prospiciēdum.

Et si vigiliæ fuerint immodicæ.) *In augmento phrenitidis debemus ob vigiliam sopire facultatem, quam in lethargo excitamus. Vigilia symptoma est ad se aliquando trahens curationem, cùm ita est immodica, vt deijciat vires: in ea enim ob perpetuum motum ad externa calidum innatum dissipatur, & vnà cum ipso spiritus. Decoctio ab auctore proposita optima est, adde tamen ei calendulam, cariophyllos, aut aliud calidum, quod narcoticam vim medicamenti reprimat, & penetrare ipsum faciat. Lotio etiam pedum cum decocto foliorum lactuca, capitum papaueris crassè contusorum & chamemelo. Si hac non prosint, vtere vnguentis. c. de capitis dolore scriptis. Hæc etiam potio, qua frequenter vtor, vtilis est. ℞. emulsionem ʒ. j. seminis papaueris in aqua nenupharis extractam syrupi papaueris. ℥. j. ß. confectionis de hyacintho ℈. ij. cum aqua nenupharis q. s. misce, & fiat potio.*

Paraphrenitis.) *Delirium in accessione febris ardentis à magna fit caliditate, neque ibi est venenum, vt auctor existimat, cum symptomata veneni absint. An verò cardiaca confectio hoc loco proposita aliquid valeat, ex his qua capite de Syncope à me explicantur, intelliges.*

De

De Lethargo. Cap. VI.

Ethargus, quem Latinorum nonnulli veternum nomi- *Descri-*
nant, affectio est phrenitidi contraria: ab obliuione sic di- *ptio.*
a, quòd ea correptos rerum omnium obliuio inuadat: vnde
arcorem, & inexpugnabilem quandam dormiendi necessita- *Diuisio.*
m cum obliuione & alienatione mentis eam dixeris. Lethar-
(authore Aëtio) duplex origo est: quandoque enim à præ-
rdiis, & visceribus per sympathiam oritur: quandoque in cere-
o primò incipit: ac quibusdam statim ab initio euenit, qui-
isdam non nisi ex acutorum morborum decidentia, præci-
è ex phrenitide, vbi ob medicamentorum stupefacientium
m ea cerebri pars fuerit refrigerata. Sæpissimè etiam à febre
nocha in Lethargum inciditur: & à pluribus aliis ægritudi-
bus, & generatim, omnibus, quas ingentes inanitiones con-
quuntur. Sed nec obliuisci oportet, quòd sæpe in singulis diu-
rnarum febrium circuitibus ægrotantes sopor inuadit, quem-
admodum in quotidianis, hemitritæo, & quartanis etiam non-
nunquam vsu venit. Fit hoc malum à putrescente pituita po- *Causæ.*
eriorem cerebri partem imbuente, & refrigerante, in somno
npellente.

Comitatur autem lethargicos lenta quædam febricula, nec *Signa.*
deo vehemens, vt ea, quæ laborantes caro præcedere solet:
uia in re lethargus & carus distinguuntur. Pulsus horum ra-
us est, magnus & vndosus, spiratio rara & imbecilla. Somno-
nti omnes huiusmodi sunt, desidiosi, ignaui interrogantibus
grè respondent: sunt etiam vsque adeò obliuiosi, vt ad meien-
um sæpe excitati, porrectam matulam manu tenentes obli-
iscantur. Delirant porrò, & expergefacti clamantes intuen-
ur, sed illico ad somnum reuertuntur. Oscitant frequenter, &
uasi claudendi oris obliti hiantes persistunt. Supini iacentes
d pedes delabuntur, & increbrescente morbo velut cadauera
gnes decumbunt. Quibusdam aluus humidior est, aliis ita
ca, vt nihil reddat. Lotium præterea quale iumentorum esse
olet, emittitur. Ad extremum stertentes veluti sepulti arctissi-
mo somno tenentur.

Curatur lethargus quinque remediorum generibus. Pri- *Curatio.*
mò, victu tenui calfaciente, & exiccante, vt aëre calido arte *Victus.*
facto, si sit hyems, aut autumnus, suffitu rerum calfacientium,
sereno & lucido. Parietes quoque ardeant picturis diuersis co-
loribus: nutriatur mulsa, aut iure cicerum nigrorum, aut ptisa-
na hordeacea, cum decocto fœniculi facta, aut granis pineis
sacchare conditis (est pygnonada Hispanis) aut cortice citri

condito. Si facultas sit imbecilla, iure columborum & cicerum indigebit: semper tamen Aphorismum decimum octauum primi libri sequere, considerando tempus, regionem, ætatem & consuetudinem infirmi. Omnia pituitosa alimenta maximè nocent & vaporosa præter portorum barbas, quæ si cum hordeo decoquantur, sunt optimæ. Inter cætera ceparum esus copiosus magis lethargum gignit, vuæ quoque recentes hunc morbum efficiunt. Potus sit decoctum cinnamomi, aut seminis fœniculi, aut aqua mellis potens, videlicet constans quatuor partibus aquæ, & vna mellis, & hæc erit nutrimentum optimum, vinum maximè nocet, nisi in declinatione, & in ægro imbecillo & nisi sit debili stomacho.

Quæ alimẽta nocẽant.

Auertẽtia.

Secundò, auertentibus, vt sectione humeralis, aut mediæ, si sit plenitudo: extrahaturque sanguinis copia respondens plenitudini & viribus: & quia semper reformidanda est cruditas, ne sanguinis quantitas sit copiosa, diligenter obseruabitur. Auertunt etiam & clysteres acres, de quibus capite de apoplexia, quamuis aliquantò mitioribus indigeat lethargus. Cucurbitulæ scapulis admoueantur sæpe, & aliquando cum sanguinis vacuatione, præsertim si æger fuerit iuuenis, & sanguineus. Vincula & frictiones dolorificæ partium extremarum satis reuellunt. Vomitus sine violentia solius ventriculi auertit à capite, siue fiat sola frictione & titillatione oris, & linguæ, siue oxymelle S cum decocto seminis raphani, aut anethi, vel cum syrupo acetoso. S. & eodem, aut simili decocto. Vacuatio per Hieran. S. aut Agaricum trochiscatum auertit satis, aut per vnciam semis diaphæniconis.

Repellẽtia.

Tertiò, repellẽtibus actu calidis, quæ sint minus frigida quàm in phrenitide, & primo & secundo die capiti, præcipuè posteriori parti rasæ admoueatur oxyrhodinum ex aceto, oleo, & aqua rosarum: post secundum diem adde oxyrhodino pulueris castorei drachmam vnam, & semper iuxta septimum adde quantitatem eius, & loco olei rosati adhibe oleum ex lilio, & parum aceti squillitici.

Vacuantia.

Quartò, vacuantibus materiam à capite per medicamenta purgantia, præcedente priùs concoctione syrupis, & aquis, aut decoctis materiæ pituitosæ (de quibus caput primum vide) videlicet vsu rhodomellis, oxymellis compositi, aut syrupi ex hyssopo, aut ex stæchade cum oxymelle squillitico.

Potio. Hoc, aut simili potu fiet vacuatio: ℞. diacatholiconis ʒ. v. electuarij indi maioris ℥. iij. ß. agarici trochiscati ʒ. j. rhodomellis ℥. j. decocti communis quod sufficit misce, & fiat potus. Alexander Trallianus solebat purgare lethargicos medicamento:

℞.

.j. castorei ℈. diaridij ℈. ij. cum aqua, aut syrupo, vel decocto fiat potus, & post illum omnes fermè autores laudant ad, quamuis nostris temporibus minuenda sit quantitas diadij, & augenda castorei, vt ♃. pulueris castorei ʒ. j diahri- g̃. vij cum rhodomelle, fiant pilulæ, aut potus. Ex hoc habemus medicamentum purgans bilem flauam, mixtum cum medicamento non purgante, fieri, purgans pituitam, vt in superiori mixtura experientia docuit. Similiter purgatorium is mixtum cum purgatorio pituitæ purgat pituitam, vt in electuario indo scammonium mixtum cum turbit, & aliis gat pituitam. Vacuatio quoque per loca proxima, videli- *Deriuantia.* per nares & palatum est necessaria: quare sæpe naribus & ato admoueatur parum huius decocti. ♃. pulegij, origa stœchados, rutæ an m. j. sinapis, euphorbij an. ʒ. j fiat de- *Errhina.* tum cum libra vna aceti ad tertiam partem. Intrudatur uis hic naribus: ♃ Pulueris hellebori & condisci an ʒ. ij. fce. Os & palatum sæpe fricentur mithrydato, & theriamagna, & sale, hæc & similia in forma apoplegmatismi, & *Apophlegmatismus.* him vacuant materiam à capite per dicta loca, de his capi- ie apoplexia sermonem habebimus copiosè: sed tamen opor- scire, lethargum semper omnia remedia desiderare mino- , tum quia minor est morbus, quàm apoplexia, tum propter rem.

Euacuat & resoluit materiam sal cum milio bene tostus, ca- *Obseruat.* us, & admotus capiti raso. Idem fiet hoc cataplasmate: ♃. ca- arum p. ij. sinapi p. j. cum aceto fiat cataplasma Cucurbitulæ iè ignitæ occipiti affixæ idem faciunt. Optimè quoque euat castoreum mixtum cum humanis capillis adustis, & aceto norum capiti raso, & excitat à somno.

Eandem aut saltem parem vim habet hoc medicamentum: *Topica.* .pyrethri, sinapis, scyllæ an. ℥. j. castorei, euphorbij an. ʒ. v. n succo aphrodillorum, aut sampsuchi, fiat cataplasma: si te appositionem horum pili euellantur cum dolore, erit lius. Si morbus hoc diuturnus fiat, æger multis diebus in ora bibat tria, aut quinque grana castorei cum rhodolle, aut syrupo de stechade, aut aqua saluiæ, aut sampsu- : vel accipiat drachmam vnam mithridati, aut theriacæ max, aut diagalangæ, aut diatrium piperum: post hæc & in vi- e maxime confert balneum decocti rerum calfacientium, vt egij, thymi, roris marini, saluiæ, rutæ, & similium. Obserua *Historia.* toriam Tralliani, quam Fuchsius lib. 1. cap 13. de morbis cu- dis refert.

Quintò, per ea, quibus symptomata huius morbi curan- *Symptomata.* tur,

matis curatio. tur, quæ solent esse duo præcipua, somnus videlicet profundus, & excrementorum primæ & secundæ concoctionis suppressio. Primi curatio ex superioribus, præsertim quarto genere remediorum expositis peti potest: præter illa pedes, & tibiæ fricari debent vehementer cum sale & aceto. Odor rutæ deco-

Somni profundi curatio. ctæ cum aceto excitat à somno, similiter euulsio violenta pilorum ex partibus infernis & supernis, sonus tubarum, & voces scrofularum excitant à somno. Fumus qui æditur ex vstione pilorum hominis maximam ad hæc vim affert. Simili ratione fumus pennarum vulturis eiusdem est facultatis pulmo suillus capiti admotus. Tantundem efficiet sanguis testudinis fronti appositus. Æque est efficax frictio plantarum pedũm vrtica & sinapi aceto decoctis. Pili capræ viti, & cornu cerui, & capræ adustum si naribus admoueantur, possunt expergefacere quamuis altissimè dormientem. Ad expellenda stercora, glandes acres, & clysteres multum valent, (de quibus aliqua scripta ex-

Suppressa vrinæ curatio. tant capite de apoplexia) & alia pleráque hoc capite secundo, & quarto genere remediorum explicata, maximo adiumento erunt. Suppressio vrinæ curatur iis, quæ diximus in extremo capite de curatione phrenitidis, & iis quæ dicenda sũt c.xlvj. huius morbi proprio.

Scholium.

Circa lethargi essentiam refutantur. LEthargus, quem Latinorum.) *Lethargus ex sententia multorum fit ex pituita non putri irrigante cerebrum. Qui ducti sunt in hanc sententiam ex Gal.1. Prorre. par. 1. com. 1. vbi scribit, Lethargum tunc cõtingere, cùm pituita diluerit & humectauerit cerebrum. Hi errant, vt ostendis febris, qua comitatur Lethargum, qua sine putredine pituita excitari nõ posset, cùm pituita humor frigidus sit. Neque Galeni locus eis fauet, quia etsi in eo pituitã madefacere cerebrũ scriptũ sit, intellige tamẽ ita madefacere, vt simul putrescat. Quod ei contingit, cùm tumorẽ efficiens inculcatur, vt prohibitã habeat transpirationem: hoc ex eodẽ loco colliges, vbi Gal. phrenitim ait fieri, cùm bilis locum, in quo princeps anima pars residet, prehẽderit: nõ enim inde rectè colliges, bilẽ sine putredine phrenitim efficere. Quòd autẽ in lethargo pituita putreat Gal. 13. meth. c. 21 nos docuit, vbi noxiũ humorẽ, qui citra febrem altos inuehit sopores, in apoplexia, & catho co reperiri scribit: humorem verò putridũ cũ febre in lethargo. Quòd autẽ tumorem efficiat pituita,*

Lethargus symptoma est. *eodẽ lib. c. 20. videbis: vbi Gal. Lethargũ vitiũ contrariũ phrenitidi secundum speciẽ esse affirmat, atque hæc est causa, cur in principio similia postulent remedia. Lethargus est symptoma in actione principe læsa; est enim abolita memoria, & ratiocinatio infirma: sic & imaginatio.*

Qua

a in parte duos practicorum errores collige, primum auctoris Rōdole- & aliorum lethargum diuidentium in lethargum morbum, & lethargum symptoma. Si enim est actio læsa, quomodo erit morbus? secundum auctoris, & aliorum etiā, qui ex phrenitide, cùm in ea multum refrigeramus cerebrum, lethargum fieri dicunt. Si enim somnus ille fit refrigeratione cerebri, & non ab œdemate, quomodo erit lethargus? Obiiet nobis aliquis, in lethargo nónne pituita putrescens calore concipit, quomodo ergo inclinationem ad somnum generat? Respondeo, lethargus intemperies cum affluxu humoris. Hic autem humor totus non putet, sed aliqua eius pars, reliqua suam seruat naturam. Pars quæ putet, vapores mittit ad cor paucos, & nonnil calidos, indéque ortum habet in lethargo febris lenta. Reliqua verò pars, quæ non putruit, somnū inducit refrigerando & humectando cerebrum: hac enim ratione denatur, & spiritus animales incrassantur, quo tempore liberè facultas non potest alterare, vt ex 13. method. cap. 1. colliges. Duo practicorum errores. Morbus in lethargo.

Secundò auertentibus.) *Cùm lethargus sit tumor præter naturam, postulat in principio reuulsionem, & euacuationem: quod commodè præstat sanguinis missio ex cephalica, quia rectitudinem seruat cum loco affecto, & hac ratione citò & multùm euacuamus. Neque est quod timeamus cerebri refrigerationem, cùm caleat à febre, & ab humore putri.* Sanguinis missio.

Tertiò repellentibus.) *Repellimus in principio eo modo, quo diximus superiori c. Aliqui diuidunt medicamentum repellens in illud quod verè repellit, quale est oxyrrhodinum, & in illud, quod impropriè repellens ab ipsis nominatur, eo quòd vnà cum frigiditate habet aliquam caliditatem, quale est illud, quod c de phrenitide descripsimus eo contextu qui habet. Quintò digerentibus, &c. Hac tamen diuisio ad libitum est ficta, cùm calidum non repellat, adde in principio inflammationis calorem nullum habere vsum: dices posse nos miscere calida ob penetrationem: neque propter hanc causam licet, cùm acetum frigidum existens id præstet.* Repellēs medicamentum. Refutantur quidam.

Quartò vacuantibus materiam.) *Cùm medicamentum purgans non educat humorē in tumore inclusum, sed eum qui est in venis, omittendū est, in declinatione ergo lethargi euacuandus est humor à capite discutientibus, quæ aliquantulum vehementia debent esse ob humoris crassitiem: huiusmodi sunt oleum rutaceum, de spica, vnguentum Aragon, & Marciat. Vtemur medicamēto purganti, quod per nares (errhinum dicitur) euacuet attrahendo, vt est euphorbium, helleborum albū & alia mitiora, qualis est succus betæ. aut per os (apophlegmatismus appellatur) quod præstabimus vngentes palatum hiera simplici: vel cum ea aliquid ex euphorbio miscentes, medicamentum etiam masticatum vtile erit. Capiti pileos applicabimus ex rebus calidis mastiche satureia, carioph yllis, corticibus citri, ruta, thymo, his puluerātis; & cum* In lethargo non purgandum. Discutientia.

tum ℥.ij pliris arcoticon. Nicolai permixtis. His enim cerebrū corroboratur, & humor discutitur. Aut sacculos discutientes bregmati appone.

Somnus quid. Quintò per ea. *Somnus naturalis à cerebro fit: hoc enim, cum requiescere vult, aut spiritus reficere, somnum inducit animalibus, primo de cauſ. ſymp. t. vlt. Est ergo somnus naturalis quies facultatis animalis à cerebro inducta. Quies non est omnimoda, sed per quietem intelligit Gal. remissionem facultatis, reuera enim tempore somni descendit ad instrumenta sensus & motus, sed minor. Hac autem remissio à cerebro efficitur: vnde malè Arist. humiditatem constituit causam somnū efficientem, cùm ipsa potius sit causa iuuans: hoc superiori loco significauit Gal. Sic enim habet cerebrum cùm quiescere vult somnum inducit, præsertim cum altrix in eo facultas humiditate fuerit instaurata. Malè etiam Argentorius somnum dixit fieri à reuocatione caloris natiui, eo quod hic est instrumentum commune, cum instrumentum facultatis animalis sit spiritus animalis, & somnus in cerebro fiat. Maiorem videtur habere difficultatem locus Gal. 3. de cauſ. pul. cap. 9. vbi scribit, somnum fieri cùm natiuus calor ad alimentum se conuertit: huic tamen loco satisfacimus dicentes Gal. in eo non tradere causam somni, quam cerebrum esse docuit: sed tradere id quod in somno contingit, in eo enim fit reuocatio caloris consentiente facultate vitali, facultate animali: vt colligo ex 3. de cauſ. pul. c. 8. in somno hoc naturali facultates naturalis, & animalis roborantur: naturalis, quia calor reuocatur, animalis, quia quiescit ab opere. In eo verò somno, qui prater naturam est, cum calidum innatum longo tempore priuetur motu ad exteriora, & perseuerantem seruet motum ad interna, suffocatur. Ac proinde huic symptomati occurrere oportebit. Est autem somnus prater naturam longus, & qui difficilem habet expergefactionem Fit autem à frigiditate, & humiditate. Humiditas n grauat cerebri facultatem. Frigiditas verò, vt diximus, stupidum reddit cerebrum, ipsum condensans, & incrassat spiritus animales, & hac ratione impedit alterationis descensum. Excitabimus ergo ex hac friditate & humiditate dormientes: calidis & siccis, & attenuantibus pituitam, & discutientibus eam: id præstabimus decoquentes satureiam, rutam, thymum & alia cum aceto, & naribus inspirantes vaporem Bregmati adhibebimus vnguentum, ex oleo rutaceo, castorei, succo scilla cum cera constructum. His tamen medicamentis vtere in augmento, non in principio, ne attrahas ad partem affectam.*

Aliqui laxātur. *Somnus prater naturam.*

De Vertigine. CAP. VII.

Descriptio. CVm in morbo obtenebrationes, hebetudinésque oculis obuersantur, & omnia rotari & circumferri videntur, malum illud est, quod Latini vertiginem, Græci verò scothoma appellant Valeant ergo barbari, qui nodum in scirpo quærunt, scotomiam à vertigine differre volentes. Nam si

discri

crimen vllum ponendum sit in affectione, non in omnis erit constituendum. Vnde Gal. 4 de rat. victi. in morbis atis, commentario 43. differre inter se dinon, & scodinon tumat, cùm enim caput circumagi videtur, dinos id est, rtigo vocatur affectio. Cùm autem & præter id, tenebrisus fuerit aspectus, scotodinos, hoc est tenebricosa vertigo citur. Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motiom, qui vel in capite generatur, vel sursum ex infernis exllitur partibus. Qui præter ea, quæ dicta sunt, plura de vergine volet cognoscere, adeat Gal. loco superius citato, & 3. loc. affect. nobis enim breuitatem affectantibus hæc sas sunt. *Causa.*

Curatio non potest esse eadem in omnibus, semper tamen, quæ humores, & spiritus immobiles reddunt, conferunt: vt er temperatus, aut frigidus, & obscurus, quies cibus frigidus, & astringens, excepta vertigine, quæ à pituita fit, quæ calidis indiget cibis. Sit quoque tenuis victus, quia morbos ex repletione (cuiusmodi est apoplexia) gignit, nisi ex coitu, & fame fiat, in quibus cibi boni, & multi sanguinis sunt necessarij. In omni vertigine nocent alimenta difficilis concoctionis, & vaporosa, & rerum aspectatio, quæ in orbem torquentur, ante quæ celeriter mouentur, despicere ab alto, & ambulare per loca periculosa. Ita, tristitia, & timor maximè nocent. In initio mensæ, quæ aluum molliunt, vt pruna damascena, passæ vuæ sine granis, sunt comedenda: in fine, quæ os ventriculi astringunt, & impediunt ascensum vaporum: vt caro malorum cotoneorum condita, aut coriandrum præparatum. Potus sit aqua ex cinnamomo, & aqua mellis, aut aqua decoctionis coriandri, si fuerit à causa calida. Vinum non bibat, nisi habeat ventriculum imbecillum, aut sit totius corporis defectus. In accessione quies est necessaria, & frictio partium infernarum, & odor rosarum, myrti, & similium, quæ spiritum animalem quiescere faciunt. Si verò accessio fuerit magna, aut longa, vacuatio per acrem clysterem, aut glandem fiat, de quibus capite de epilepsia, aut apoplexia dicemus. Aliquando in ipsa accessione est necessaria sanguinis missio per venæ sectionem, vel per cucurbitulas cum scarificatione, ne transeat in epilepsiam, aut apoplexiam. Extra accessionem, quando est ex sanguine præcedenti debita ratione victus iam dicta, fiet sanguinis missio per sectionem venæ hameralis aut mediæ, si sit magna plenitudo: deinde concoquatur bilis per duos, aut tres dies syrupo rosarum cum decocto coriandri. Post hæc euacuetur bilis hoc, aut simili medicam *Curatio in accessione. Victus. Quæ fugienda. Reuulsio. Curatio extra accessionem ex sanguine.*

dicamento. ♃. medullæ cassiæ fistula is recens extractæ ℥. ß.

Purgatio. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. dia prunis solutiui ʒ iij. ß. syrupi rosarum ℥. j aquæ buglossæ quod s. misce, & fiat potus. vel fiat vacuatio per ʒ j pilularum de rhabarbaro: vltimò fiat corporis refrigeratio & partium corroboratio per electuarium diarhodon Abbatis cum syrupo rosarum, aut aqua frigida, & astringente: & hepar vngatur ceroto santalato.

Refrigerātia, & corroborantia.

Ex bile flaua. Quando fit a bile flaua, eadem est curatio dempta sanguinis missione, quæ aut non fit, aut si fiat, minor copia sanguinis in hac, quàm in sanguinea extrahatur.

Ab atra bile. Ab atra bile rarò, aut nunquam fit: si autem fiat, inquire eius curationem capite de curatione melancholiæ. Quum est per consensum ventriculi, à quo sæpe nasci solet, vomitus statim est vtilis, quem concitat decoctum seminis raphani, aut anethi, aut atriplicis cum syrupo acetoso. S. aut maiori, vbi opus est oxymelle. S. aut cum vncia vna oxymellis scillitici. Rarò in hoc morbo conuenit vomitorium potentius, quia nocet commotio magna. Deinde euacuetur humor, qui est in ventriculo, per propria medicamenta purgantia præcedenti concoctione per rhodomel, aut syrupum de hyssopo, aut oxymel compositum cum decocto, aut aquis conterentibus. Hiera. S. aut pilulæ elephanginæ, aut agaricus trochiscatus aut diaphænicum, aut pilulæ stomachicæ optimè euacuant materiam detentam in ventriculo. Tandem quæ ventriculum corroborant, conferunt, siue sint interna, siue externa: de quibus cap. de curatione imbecil. ventriculi satis copiosè dicemus. Mica panis cũ succo malorum coroneorum sæpè comesta ventriculo vacuo vertiginem tollit.

Per consensum.

Vomitus.

Euacuatio.

Corroboratio.

Si fiet per consensum vteri, aut aliarum partium, suis in locis patefiet curatio.

A pituita. Quando est à pituita (à qua fit sæpe) post victum tenuem & calidum, secundò, decoquatur pituita per medicamenta dicta cap. j. incipiendo à mitioribus: vt est rhodomel, vsque ad valentiora: vt sunt oxymel compositum, syrupus de quinque radicibus, & oxymel scilliticum cum aquis, aut decoctis conferentibus.

Victus.

Cōcoctio.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus pituitam curatur, qualia sunt: agaricus, turbit. Hiera. S. & comp. diaphænicon, electuarium indum, & pilulæ de agarico, & alia multa dicta cap. j. Sed quia hic morbus diuturnus esse solet, multis purgationibus est vtendum, sumpto initio à leuioribus ad valentiora, præcedente semper concoctione apta, & debita. Hoc medicamentum

Obseruatio.

tum

m est medium. ℞. diacatholicon ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. iaphænicon ʒ.iij.ß. rhodomellis ℥.j. decocti saluiæ, quod s. *Pilula no* fcee & fiat potus. Hæ pilulæ sæpe deuorentur, sunt efficaces, *bilissima.* léntque plurimùm ad affectum hunc tollendum, & radicitus ellendum. caput & omnes sensus confirmant. ℞. nucis muatæ, cubebarum, caryophyllorum, xyli aloës, mastichis an. ʒ. cardamomi, spicæ. seminis maioranæ, rutæ, pæoniæ, siseleos, inziberis, asari, piperis an. ʒ. ß. agarici electi ʒ. iiij. colocynidis ʒ. iij myro olanorum chebulorum ℥ ij serapini, helleori an. ʒ j. salis gemæ, nitri an. ℈. ß. aloës hepaticæ pondus uplum, fiant pilulæ cum benedicta. Harum dosis est drachmæ nius, & in vsu frequenti scrupuli vnius. Vacuatio per loca pro- *Deriua-* inqua, videlicet per nares, & palatum est necessaria in formis *tio.* liuersis, de quibus dictum est cap. de cephalalgia pituitosa, & cap. de lethargo. copiosius tamen dicemus de eis cap. de apoplecia, vbi nomina omnium harum formarum, & barbara, & Latina indicabimus.

Vltimò, euacuanda est, & resoluenda materia capitis per in- *Resolu-* terna, & externa medicamenta, & cerebrum corroborantia : vt *tio, &* ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut diatrion piperon, aut *corrobo-* diagalangæ multis diebus sumpta cum ℥. j. aquæ saluiæ, aut *ratio.* stichados, aut roris marini, aut similis naturæ capitalis in forma aquæ, aut decocti, aut syrupi Ceruix & caput vngatur oleo *Topica.* rutæ, aut laurino, aut costino aut ex castoreo. Emplastrum ex ruta, scilla, serpillo, satureia, & cepa cum melle, & oleo camomillæ confectum capiti raso admotum cum lana succida omnem vertiginem tollit. Quidam laborans vertigine antiqua, *Exem-* post vacuationem per pilulas cochias curatus fuit lotione assi *plum.* dua capitis rasi decocto camomillæ, & rosarum. In diuturna vertigine, & fermè incurabili est summum auxilium venas non pulsatiles post aures abscindere. Quorumdam experientia pro- *Exem-* batum auxilium est cauterium prædictarum partium. Passus est *plum al-* quidam vertiginem propemodum insanabilem, amisso fere sen- *terum.* su cap. & cum immenso stupore ob frigus intensum & post multa remedia, quæ nihil profuerunt, cataplasmata ex sola vrtica toti capiti raso per noctem admoto curatus est, factis postea multis ampullis plenis aquosa pituita, à quibus multa emanauit pituita.

Scholium.

CVm in morbo ob tenebrationes.) *Cum visa iudicamus cir-* *Vertigo* *cumuolui, symptoma hoc à Græcis dynos, à Latinis vertigo dici-* *quid.*

 tur

tur. 4. acut. com. 42. cùm autem tenebricosa simul coram oculis apparent cum visus amissione, scotodinos dicitur affectio, à latinis vertigo tenebricosa. 4. aphor. cum. 17. prædicta duæ affectiones ratione maioris & minoris distingũtur: tenebricosa enim vertigo maiorem causam arguit, nempe bilem adustam. Vertigo aliquãdo e febribus euenit. 4. acutorum sent. 42. conante natura humores euacuare, de qua non agimus modò, sed tantùm de ea, quæ citra febrem contingit. Quæ vel fit ex proprio capitis affectu, vel per consensum. Per proprium affectum fit, cùm humor, qui causa est vertiginis, est in cerebro. Id deprehendes ex eo, quòd nullius partis affectæ signum apparet. Per consensum, cùm à ventriculo, vtero, alia parte est prima mali origo, vt ex signis affectæ partis cognoscere poterimus. Vertigo est symptoma in actione læsa, deprauata scilicet imaginatio, quæ rem quietam circumuolui iudicat. Hoc symptoma ex alio sequitur, quod est vitium excrementi, cùm inæqualiter mouetur spiritus flatulentus in capite. Vnde intelliges non rectè colligere Lupeium ex 4. acut. com 42. ex sola ventriculi vellicatione fieri vertiginem: reuera enim illa vellicatio ex humore fit, ex quo excitati vapores vertiginis sunt causa. Neque existimandum est, vt ferè omnes scribunt, vertiginem tunc fieri, cùm spiritus flatulentus in cerebri ventriculis inæqualiter mouetur: sed opus est, vt ille spiritus descendat ad oculum, & ante humorem crystallinum motum illum exerceat: aliter enim non apparebunt res in gyrum moueri. Causa istius motus aut est externa, vt motus in gyrum, & vini potio: aut interna, quæ, vt diximus, vel est in capite, aut in alia parte. Morbus, ad quem sequitur vertigo, est intemperies frigida, in qua diminutus calor flatum excitat.

Vertigo duplex. *Vertigo symptoma.* *Lupeius reprehenditur.* *Reprehenduntur alij.* *Causa motus spiritus in vertigine.*

Extra accessionem quando est ex sanguine.] *Cùm omnis vertigo fiat à causa frigida 4. acut. com. 42. quia à calore diminuto spiritus eleuari solent: difficile certè videtur qua ratione plethora vertiginis causa sit, nisi dicamus id fieri, eò quòd à plethora fiant intercceptiones venarum, hoc est repletiones, à quibus solet calor obrui, & spiritus non rectè difflari, cùm in vertigine sanguinem mittimus, Aëtius præcipit euacuationem aceruatim non esse faciendam, quia vertiginosi facilè concidant: quod non erit seruandum, cùm sanguinis missio iacente homine exercetur.*

Vertigo à causa frigida fit.

De epilepsia, seu morbo Comitiali. CAP. VIII.

Descriptio. MOrbus comitialis (quem epilepsiam Græci vocant) concussio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprosthotano, opisthotano, & tetano conuulsionis speciebus, sed temporum interuallis accidens: neque hac solùm re ab illis differens, sed mentis quoque, ac sensuum oblæsione: vt auctor est Gal. lib. iij. de loc. affect. cap. v. Cuius tres sunt differentiæ, quarum prima in cerebro per primatim affectionem fit; secunda

Diuisio.

secunda per consensum ab ore ventriculi: tertia, quæ tamen & ipsa rarò accidit, cùm à parte aliqua incipit affectus, post sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit: vt in eo puero accidit, è cuius crure velut frigida quædam aura per coxam, & lumbos in caput tendens quotidie cerebrum afficiebat: visus quoque est (autore Paulo) morbus comitialis ab vtero in quadam muliere, quo tempore vterum gerebat, qui post edito fœtu quieuit. Omnibus tamen his formis commune est, quod cerebrum afficitur. Fit autem hic morbus à crasso humore pituitoso, aut melancholico, spiritus animalis meatum, qui in cerebri ventriculis est, obstruente. Cùm verò per sympathiam, quis laborauerit, simile quiddam cerebrum patitur, ventriculo à re aliqua infestato: nam vt singulare hunc cernimus quoties aut ciborum mole grauatur, aut putres humores ipsum infestant, ita etiam & neruorum principium concuti credibile est, vt à se expellat, quicquid sit, quod à parte primò affecti ad ipsum effertur. Præcedit hunc morbum mœstitia corporis, atque animi inconstantia cum motu minimè voluntario, eorum, quæ perceperunt, obliuio, insomniorum visiones turbulentæ, dolor capitis, & faciei pallor: lingua præter hæc, inordinatè mouetur, quam etiam nonnulli mordent. Inuadente accessione statim concidunt, conuelluntúrque, nonnunquam stertunt, & circumaguntur. Præcipuum verò, ac maximum signum est oris spuma: nam cætera communia sunt, & in aliis morbis. Obnoxij huic morbo ante omnes sunt pueri, & inter hos recens in lucem editi, post hos adolescentes, ab his ætate constantes, omnium minimè senes & decrepiti. Hæc affectio proxima est apoplexiæ, cùm idem locus vtrobique laboret, & idem humor in causa sit: verum apoplexia ob omnimodam carentiam illius potentiæ quæ ad neruos defluit: morbus autem comitialis, propter motum vitiosum generatur, vt habet Gal. ij. aph. com. xlv.

Causa. *Causa humoris biliosi per sympathiam.* *Signa.*

Morbus comitialis, si hæreditarius fuerit non suscipit curationem: si non fuerit hæreditarius, & cerebrum primò afficitur, difficilis est curatu: præsertim si æger sit natus xxv. annum, affectúsque fuerit ante illam ætatem simili, aut eodem morbo. Infans recens natus (cuius multi fratres in eadem, aut simili ætate perierunt epilepsia) præcedenti priùs optima præuisione in victu materno, si ante primam lactationem parum huius mixturæ acceperit, liberabitur à futura epilepsia. ℞. saccari optimi bene puluerizati ℥. ij. olei sisamini recentis, aut amygdalarum dulcium quod s. misce, & fiat confectio ad modum loch: quæ non solùm ante primam lacta-

Curatio. *Infantiū curatio praeseruans.* *Victus.*

tionem, sed multis diebus est sumenda, semper tamen ventriculo vacuo. Aliqui loco olei ponunt butyrum recens, purgat hoc medicamentum prauos humores ventriculi, & intestinorum, à quibus praui vapores ascendunt, epilepsiámque efficiunt. Paulus Ægineta infanti nato ante lac exhibet mel. Nostræ fœminæ Valentinæ consilio medicorum ante lac etiam primùm exhibent cum melle parum decocto puluerem radicis pæoniæ, & fel testudinis, aut parum limoniatæ smaragdorum.

Duo medicamenta præstātissima. Ego sequutus multorum experientiam hæc duo medicamenta summopere laudo, primum bis, aut ter in die sumptum, alterum verò semel in hebdomada: hæc enim corroborant cerebrum, neruos & ventriculum, & purgant ab eisdem partibus. ♃. limoniatæ smaragdorum ℥. ij pulueris radicis pæoniæ maris, & seminis eiusdem an. ʒ. j. coralli rubri præparati ʒ. ij. visci quercini, & cranei humani puluerizati an. ℈. ij. pulueris vermium rubi, & succi rutæ an. ℈. j. corn. cerui vsti & vnicorni an. ℈. ij. pulueris pullorum hirundinis adustorum ʒ. ß. rhodomellis, aut syrupi de hyssopo quod s. misce & fiat confectio: ex qua sæpe accipiat infans quantitatem vnius castaneæ ♃. Hieræ picræ. S ℥. ij. agarici trochiscati ʒ. iij. rhodomellis ℥. iij. misce, & fiat confectio. Dosis semel, aut bis in

Clyster in accessione. hebdomada cochlearium vnum. Aliquando est necessarius hic aut similis clyster præsertim in accessione ipsa. ♃. decocti rutæ, saluiæ, & roris marini an ℥. iij. ß. olei rutæ ℥. j. ß. hieræ

Glandei. logodionis ʒ. iij. salis. ʒ. j. misce, & fiat clyster. Glandes, seu suppositoria hæc & similia sunt optima: pulueris hieræ picræ. S. ʒ. iij. salis gemæ ʒ. ß. mellis quod sufficit, misce, & fiant duo suppositoria, aut tria. In ipsa quoque accessione frictiones extremorum, vincula dolorifica & cucurbitulæ scapularum sine scarificatione ante primum annum, & post cum scarifica-

Auertentia, & reuellentia in accessione. tione maximè conferunt. Curantur quoque infantes hoc laborantes morbo cauteriis paruis auribus, & superiori parti ceruicis, quam nonnulli nucam appellant, admotis. Radix pæoniæ maris secta ad modum coronæ collo appensa præseruat ab epilepsia.

Diligentior curatio in gratiam Valentinorum. Eandem aut similem vim habet corallium, aut lapis smaragdus, aut hyaspis viridis. At quia infantes, & pueri in nostra vrbe Valentia sæpe laborant hoc mor◌o, & pereunt, præter dicta in curatione, & præseruatione eorum, his decreui alia non pauca addere. De infanti summo mane postposito lacte, saltem iij. horis, quantitatem vnius ciceris huius mixturæ, & liberabis eum ab epilepsia, Deo fauente. ♃. succi rutæ

coch

:hlearium vnum , folia auri numero v. lapidis ſmaragdi
:parati ℥. x. miſce. Eandem,aut maiorem habet facultatem
:um Plinij auxilium , quod affert Antonius Carthaginenſis,
·miculorum lanuginoſorum in rubo repertorum , quorum
s aut quatuor lacte,vel aqua melliſſæ ſimul deuorentur Pro-
t mirum in modum infantibus hoc medicamentum , accipe
ɔæ album perforatum, plenum theriaca magna , & croco,
:octum in furno, & ab eo exprimatur ſuccus: cochlearia
a bibat infans, reliquum in forma emplaſtri ventriculo im-
ne. Confert quoque multum huic infantili morbo ʒ. j. fre-
enter ſumpta hieræ. S. cum decocto roris marini , aut ſal- *Syrupus.*
:. Summe prodeſt huic morbo puerorum , ventriculo mun-
.cato cochlearium vnum huius ſyrupi. ℞. florum bugloſſæ,
rraginis , roſarum , radicum , & ſeminum pæoniæ , gentia-
, limaturæ eboris , vſneæ an. ℥. ß. cranei humani ʒ. ij. cro-
℥. x. fiat decoctum in libris iiij. aquæ ad medietatem , de
o colato accipe libram vnam , & cum ſaccharo ſufficienti
t ſyrupus.

Si morbus comitialis fiat ex lacte in ventriculo infantium *Si ex la-*
agulato , à quo ſymptomata veneni generantur , hoc cata- *cte coa-*
aſma ventriculo bis aut ter admotum deiicit ventriculi re- *gulato in*
:tionem. ℞. foliorum vlmi p. iij. decoquantur in vrina pue- *ventri-*
rum & cum vnciis duabus butyri fiat cataplaſma : paris, aut *culo.*
aioris facultatis eſt hoc. ℞. foliorum maluarum , abſinthij,
vlmi an. p. ij. decoquantur in vrina hominis , & cum vnciis
ıabus butyri, & fermenti,& ℥. j. olei nardini fiat cataplaſma:
ıod ter admoueatur ventriculo ante , & retro. Sal cum melle *Sal cum*
:iicit ventriculi repletionem , ſiue ſit ex lacte coagulato , ſiue *melle.*
ɔrrupto,vel ab alia cauſa, autore Gal. v. de ſanit. tuenda, & iij.
: facultatibus alimentorum,cap. 14. Si mel & ſal lacti miſcean-
ır,ipſius in ventriculo coagulationem impediunt. fallitur ergo
uicenna fen. 6. lib. 4. tr. 2 c. 21. de congelatione in ſtomacho, *Error A-*
.cens ſal ita lactis coagulationem, vel (vt ita dicam) caſeatio- *uicennæ.*
em efficere.

Si ſuperioribus non euacuatur lac concretum in ventri-
ılo , neque eius ſymptomata finiuntur , præbe infanti ℈. ß. *Potiones.*
ɔaguli hædi , aut leporis, cum aqua pauca calamenti. Aut
ı, præſertim grandioribus hanc potionem. ℞. Pulueris ca-
ımenti ʒ. j. theriacæ magnæ , & coaguli hœdi an. ℈. ß. aquæ
ıbeæ tinctorum ℥. j. ſyrupi acetoſi. S. ℥. ß. miſce. Hæc coagu-
, quamuis lac coagulatum non ſit , id coagulant , coagula-
ım verò diſſoluunt , & per inferiora , aut per vomitum de-
:llunt , quemadmodum theriaca magna veneno affectos

 curat,

curat,& sanos veneno afficit. Hæc tamen theriaca magna sola (teste Gal.in libello de theriaca ad Pisonem)nocet pueris, præsertim calidis, quia superat vires caloris naturalis, & spiritus infantium,& multum lætificat,& cordis spiritus dissoluit:mixta tamen cum aliis,& eius parua quātitas dari solet audacter, præsertim in hoc morbo mortem denuntiante.

Vis theriaca magna.

Valentinæ fœminæ ad deiiciendam ventriculi infantium plenitudinem,& cruditatem,exhibent mixturā seminis sinapis, milij & sesami cum rhodomelle,& oxysaccara cōposita, has non damno. Aliæ eis dant puluerem contra indigestionem, qui vulgò dicitur,la Pellejana, quia eius inuentrix fuit fœmina Valentina dicta Pellejana: constat medicamentis calidis, & ferri fece, quare has minus laudo. Aliæ præbent eis succum bursæ pastoris, quæ à Valentinis nominatur paxeripeu, hoc medicamentum restringit, & non purgat, nisi per accidens, ideoque has damno. Aliæ homicidæ imprudentes infantibus exhibent cerussam, aut argentum viuum, aut minium,quod medicamentum Betici vulgato prouerbio derident. Aliqui pharmacopolæ eos interficiunt medicamentis valenter purgantibus,quos summè reprehendo, & pœna capitali dignos censeo.

Fœmina Valentina.

Pellejana damnatur.

Bursa pastoris.

Aduerte in pharmacopolas.

Aliquando infantes afficiuntur capitis vlceribus manantibus,& tumoribus aurium,& mandibularum:& aliquādo per nares, & palatum mucorem, & excrementa piruitosa depellunt: per has enim vias cerebrum, & nerui deponunt excrementa, quæ retenta parere solent morbum comitialem. Quare errant imperiti medici, & fœminæ, dum hæc curare nituntur. Possem ego in præsentia exempla aliquot adducere, sed breuitatis causa prætereo.

Error empericorū.

Si fuerit æger grandior iam factus, in ipsa accessione summo studio oportet statim eum excitare, ne pereat subitò, aut in apoplexiam incidat: semper tamen considerandum est, an fiat per consensum ventriculi, aut aliarum partium: vt medicus possit iis partibus priùs medicinam facere, de quibus suis locis dicemus. Quæ verò solent laborantem ex accessione excitare,& liberare, sunt vincula extremorum dolorifica, frictiones etiam illarum partium cum sale, & aceto, clysteres acres, & suppositoria valentiora, de quibus cap. de apoplexia loquemur: voces & strepitus magni excitant,quamuis maximi, & repentini soni extra accessionem eam inducere possint, & aliquando mortem inferre, vt contigit filio Matthæi de Gradi, repentino tubarum clangore. Conferunt quoque in ipsa accessione in conspectum ægri illata magna lumina subito capite, &

Grădiorum curatio.

In accessione.

Auertētia.

Exēplū.

:orpore ægri erectis,& apertis palpebris. Si vinciantur dolo-
cè testes ægroti fiet dubiò procul, vt ab epilepsia excitetur.
oc quoque medicamentum sæpe naribus admotum idem ef- *Deriuãtia.*
:re solet: ℞. succi Cyclamini, pulueris seminis rutæ, & coa-
li leporis an ℥.ij. mouet enim sternutationem, & excitat: sed
ùs scindenda est vtraque humeralis, vel inter scapulas per cu-
rbitulas cum scarificatione sanguis est mittendus. Quòd si
ædictis non liberatur ab accessione, naribus impone sæpe
rum huius pulueris: ℞. hellebori ℥.j. castorei, euphorbij, con-
ĩ an. ℥.ß. misce, & fiat puluis.

Ioannes Agricola in lib. quem de Herbis inscripsit, cuius- *Aqua cerasorum.*
m aquæ meminit ex cerasis, quam etiam multi experti
nt, ipsius verba subiiciam. Ex cerasis distillata aqua certissi-
um statim affert remedium, cùm primum in os epileptici
m paroxismo correpti inditur. Vnde illico reuiuiscit, & eo-
m temporis puncto surgit liberatus, neque vllo spasmo am-
ius conuellitur, donec per cœmentum noua materia aucta,
: fieri solet, alius paroxysmus oriatur. Elicitur hac arte in
is exstillationi accommodum, imponuntur cerasa nõ multò
atè decerpta, adhuc succi plena, fiat humoris intra cerasa
ontenti ex igne medioeri eliquatio, quem diligenter, vt rem
retiosam, atque ære multo redimendam, curabis asseruan-
um, de quo in os epileptici paroxysmo laborantis coeffun-
as ℥.iiij. aut plures, & statim inhibebis impetum violenti
norbi. Considerabis tamen ex tribus cerasorum generibus,
a esse ad hanc distillationem eligenda, quæ Valentinis di-
untur reginals, dulcia quidem illa plus quàm alia duo ge- *Extra accessionẽ.*
era, quorum alterum magis rubrum, alterum magis nigrum.

Extra accessionem si fiat à pituita, à qua ferè semper de-
endet, curatur quinque auxiliorum generibus. Primò vi- *Victus.*
tu calefaciente, & exsiccante, vt aëre, natura, aut arte para-
o, zinzibere, cinnamomo, caryophyllis, rore marino, stæca-
e, & similibus igni appositis, dummodo hæc non moueant, *Mouẽtia epilepsiã.*
t detegant epilepsiam, qualia sunt pellis caprina, odor he-
atis caprini, & suffitus cornu illius, lapis gagates ignitus
aribus subiectus conuulsionem concitat. Hoc quoque facit
uffitus sulphuris, apium, vt multorum est sententia, quibus
idetur Plinius assentire, epilepsiam detegit. Contrarium
cribit Gal. libello de puero patiente morbum comitialem,
Galeni sit. Suffitus ex galbano, & odor myrrhæ epilepsiam
nouent, præsertim corpore nõn euacuato, quamuis non-
ullis displiceat, cum apud eos, maximè huic morbo confe-
ant, præsertim in declinatione. Dioscorides tamen sentit

myrrham calfacere, astringere, glutinare, exsiccare, & sopire: nonnulli sunt, qui affirment prædicta & similia medicamenta in accessione ipsa conferre, & intermissione nocere, & detegere, vt dictum est initio huius capitis de theriaca magna, & de coagulo in lactis coagulatione. Cibus sit qui bonum, & paucum, & calidum sanguinem efficiat, vt est ius pullorum columborum agrestium cum ciceribus nigris, & pauco pipere: & quia solet esse diuturnus hic morbus, & eget multis euacuationibus, maiori nutritione & liberaliore opus est. Vtatur ergo turture, perdice, pullo gallinaceo, gallina tenera, lepore paruo, & cuniculo: semper tamen parum piperis, aut cinnamomi, aut zinziberis addatur: aut eruca, aut sinapi melle conditum. Carnes arietinæ sunt bonæ, præsertim in Hispania: capita tamen

Quæ nocent. arietum & hircorum pessima sunt, reperitur in eis succus putridus male olens, à quo forsan fiet epilepsia. Coturnix noxia est in hoc morbo, & forsan Arabes loco eius perdicem scripserunt, quanquam apud eos æquè perdix & coturnis nocent, quia solent laborare epilepsia. Similiter anguilla, pisces, legumina omnia præter cicera, herbæ frigidæ, lacticinia, & omnia vaporosa, & cepæ, allium, & quæ sunt difficilia concoctu maximè obsunt. Cœna fit minor prandio.

Potus. Potus erit aqua mellis, aut cinnamomi. Si verò habuerit ventriculi imbecillitatem, bibat vinum optimum bene aqua dilutum

Reuulsio. per horam saltem ante potum. Immodica agitatio, & motus nocet præsertim à cibo, coitus quoque & animi perturbationes.

Preseruatio. Secundò, sanguinis missione (præsertim si sint signa sanguinis cum pituita) per sectionem duarum simul humeralium, & extrahatur sanguis respondens plenitudini. Si ætas & virium robur absint, extrahatur sanguis per cucurbitas cum scarificatione ex scapulis. Si ex suppressis mensibus, aut hemorrhoidibus genitus est hic morbus, venæ tibiarum, aut pedum sunt secandæ, in vere tamen magis conuenit sanguinis missio ad præseruationem.

Cōcoctio. Tertiò, conquentibus pituitam, vt rhodomelle, oxymelle. S. & comp. syrupo de hyssopo, de stæchade, de duabus radicibus, oxymelle scillitico, cum aquis, aut decocto capitali: videlicet, saluiæ, pæoniæ, stæchados, & roris marini, & similium. Hæc materia per multos dies est apparanda, primò mitioribus, secundò post primam purgationem mediis, tertiò post secundam purgationem valentioribus, & si opus fuerit, quartò & quintò.

Purgãtia Quartò, phlegmagogis, de quibus primo capite diximus,

vt

e drachma vna hieræ. S. cum drachma vna agarici trochiſcati acto potu cum decocto, aut aqua capitali, pilula elephanginæ, e agarico, Hiera compoſita, benedicta, pilulæ maſtichinæ, diaphænicon, electuarium vtrunque indum: pilulæ cochiæ optimè euacuant pituitam. His pululis ſine magna cuſtodia vti poterit: ℞. pilularum cochiarum, agarici trochiſcati, & pilularum aſſaiaret an. ℈ ij. optimi diagridij g̃. xv. cum aqua pæoniæ fiant pilulæ xv. & aurentur: ad vſum tres pro doſi: aut ſi magis amat aliam formam: ℞. diacatholicon. ℥. j. ß diaphænicon ℥. j. agarici trochiſcati. ʒ. ij. electuarij indi maioris ʒ. iiij. pulueris roſatæ nouellæ ʒ ij. rhodomellis, quod ſufficit, miſce, & fiat confectio. Doſis ſemel in hebdomada cochlearium vnum. *Pilulæ ad vſum.* *Cõfectio.*

Quintò, reſoluētibus materiam reliquam, & cerebrum calefacientibus, & ſiccantibus, & roborantibus, ne poſtea ſimilem materiam generet: qualia ſunt theriaca magna, mithrydatum, & diamuſcus dulcis, & pliris arcoticon, & conſerua acori veri: quorum drachma vna multis diebus ſummo manè cum vnciis duabus aquæ, aut decocti, aut ſyrupi capitalis ſumatur, poſt primam & alias purgationes maximum in hoc genere auxilium erit. *Reſolutio.*

Sequens quoque confectio eſt optima in hoc genere omni hora ſumpta, præſertim manè: ℞. limoniatæ ſmaragdorum. ℥. j. ß. diamuſci vtriuſque an. ℥ ß. theriacæ magnæ ʒ. ij. pulueris galangæ, calami aromatici, & radicis pæoniæ an. ʒ. iij. cranei humani ʒ. j. ſyrupi de ſtæchade quod ſatis eſt, miſce, & fiat confectio. Hoc electuarium eſt mirabile: ℞. pulueris roſatæ nouellæ, & aromatici roſati an. ʒ. j. ß. pulueris calami aromatici, & galangæ an. ℈. ij pulueris cranei humani, & coralli rubri præparati an. ℈. j ſacchari diſſoluti in aqua pæoniæ quod ſ. miſce, & fiat electuarium in tabulis. Curatur hic morbus radice eryngij cum melle condita, ſi multis diebus comedatur: aut ſequenti conſerua: carnis radicis pæoniæ, & eryngij prius benè decoctæ lib. mellis quod ſ. miſce, & fiat conſerua: adde pulueris galangæ, & calami aromatici, & cinnamomi an. ʒ. iij Nicolaus Florentinus vir magni nominis noſtris temporibus curauit nobilem quandam xl. annos natam, quæ ab infantia affecta fuit eodem morbo (quod Gordonius tanquam difficile non credit) hoc medicamento: ℞. herbæ ſancti Pauli, ſeu paraleſis (hæc dicitur à Gattinaria coſtus, ſeu pipella, & à Dioſcoride Phlomitis, & eſt verbaſculum) m. iij. & cum iuſta mellis parte fiat conſerua, cuius cuilibet libræ adde pulueris caryophyllorum, py- *Confectio optima.* *Electuariũ mirabile.* *Radix eryngij.* *Cõſerua.* *Obſerua.*

rethri, & radicis pæoniæ an. ʒ. iiij. Dosis est vnciæ ß. cum aqua aut syrupo capitali. Vncia vna & semis aquæ herbæ prædictæ cum pauco saccharo, si triginta diebus bibatur, curat hunc morbum. Eandem habet vim oleum terebinthinæ, si in quantitate medij cochlearij sumatur. Drachma vna sequentis pulueris est eiusdem fermè facultatis ℞. cinnamomi electi, galangæ, spicæ nardi an. ℥. ß. pulueris cranei humani ℥. j. ß. misce.

Cauteria laudantur. Laudatum & expertum remedium in hoc sunt cauteria actualia, & potentialia suturæ coronali admoti, euacuant à parte affecta. Probatum est aliquos epilepticos vulneribus capitis affectos, curatis vulneribus nunquam in morbum comitialem recidisse. *Scillæ vis.* Medicamentum ex scilla est in hoc morbo summum remedium, præcedenti tamen priùs euacuatione consentanea, autore Gal. in libello de puero morbo comitiali laborante, quod omnes post Galen. experti sunt. Accipe cæpe narcissi diuisum in partes minimas, ponatúrque in vase vitreo, in quo priùs mel conseruatum fuerit, luto, aut alia re bene obturato, & per quadraginta dies caniculares soli exponatur, & singulis quibúsque diebus multùm moueatur, & agitetur: quo tempore exacto, accipe liquorem ex scilla expressum, & cum sufficienti mellis quantitate fiat confectio. *Confectio ex scilla.* Cuius dosis in iuuenibus, & senibus sit cochlearium vnum in singulos dies: puerorum verò dosis à quarto anno vsque ad decimum quartum erit dimidium cochlearij. *Consiliũ.* Infantibus recens natis vsque ad quartum, & quintum annum minimè conuenit: illorum enim ætas non fert huius medicamenti valentem facultatem: neque potest vacuationes necessarias priùs tolerare. In periculosis remediis non laudo audaces medicos: hoc enim auxilio infantem, & canem recens natos subitò mori vidimus.

Scholium.

Duobus modis fit Epilepsia. Vallesij lapsus. MOrbus comitialis.) *Cùm Galenus Epilepsiam appellat conuulsionem, nomine conuulsionis motum conuulsiuum intelligit. Epilepsia duobus modis fit: primo, proprio cerebri affectu, secundo per consensum: Vallesius lib. 13. de loc. affect. Omnem Epilepsiam aut fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, ac proinde miratur qua ratione possit fieri per consensum. Non animaduertens solam eam Epilepsiam, quæ est propria cerebri passio, à dictis humoribus fieri, eam vero quæ per consensum fit à vapore, aut alteratione ad cerebrum*

brū ascendēte, ipsúmque irritāte ad eius expulsionē. Est tamen aduertendum epilepsiam fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, non omnes, sed secundū aut tertium: nunquam enim fit, ab obstructione anterio um ventriculorum: ratio est, quia in epilepsia debet impediri transitus spiritus animalis, quod in obstructione anteriorum ventriculorum non contingit. Ex his multorum errores effugies. Primò Rondeletij: qui epilepsiam sentit fieri ex obstructione meatuum, qui in anterioribus cerebri ventriculis pituitam ad glandulam huic rei dicatam expurgant. Quoniam etsi demus talem obstructionem, & pituitam in anterioribus ventriculis detentam, cùm non sit prohibitus transitus spiritus ad principium spinalis medullæ, non sequetur Epilepsia. Secundus error est eiusdem existimantis obstructionem cerebri, quæ Epilepsiæ causa est, à tenui humore etiam fieri: reuera enim hoc repugnat naturæ humoris tenuis, qui penetrare potest, & non obstruere. Tum hoc etiam repugnat curationi eius epilepsiæ, quæ est propria cerebri passio ab obstructione pendens: hæc enim attenuantibus crassos humores, & incidentibus glutinosos perficitur, quorum nullum humori tenui conuenit. Tertius error adhuc maior est Ioannis Langij, qui sentit Epilepsiam aliquādo fieri ab obstructione à vapore crasso orta. Qua enim ratione vapor impediet transitum spirituum? Epilepsia proximè accedit ad apoplexiam, eò quòd obstructio incepta facilè poterit crasso humore addito perfici. Aduenit hæc frequenter pueris, cùm septimestres sunt, & perseu rat vsque ad annos pubertatis. 2. aph. sent. 45. lib. 5. sent. 7. pueris aduenit frequenter ob voracitatem, & robur facultatis expultricis. Cessat autem in pubertate ob magnam mutationem, quæ viris ab ætate & coitu contingit, mulieribus verò ex menstrua purgatione. Post pueros frequenter hoc malum adolescentibus euenit, omnium minimè senibus, quia cùm languidam habeant expultricem facultatem, non facilè mouetur ad expellendum rei alicuius molestiam, quod Lupeius non animaduertit.

Ventriculi qui obstruuntur in epilepsia.

Rondeletius labitur in duobus.

Langij error.

Epilepsia accedit ad apoplexiam.

In quibus ætatibus adueniat.

Morbus comitialis si hæreditarius.) *Cùm sani homines sanos, & agri agros generent: Epilepsia hæreditaria erit, cū patre, aut matre ea affectis, filius imbecillitatem capitis contrahit: hæc (quamuis ab autore incurabilis fiat) curari potest roborato capite, & optimo victu. Præseruantur ab ea pueri, quorum fratres simili malo perierunt, melle cum pauco fœniculo cocto & despumato, & postea permixto cum oleo amygdalarum dulcium. Mel enim cum fœniculo attenuat crassos humores, & eos concoquit, oleum verò amygdalinum fluidam aluum fertat. Præterea ex medicamentis, quæ laudantur ab autore, primum exhibendū non est: quia si pueri exiguum alimentum, et si familiare, non possunt ferre in ventriculo, qua ratione medicamentum ex tam variis & multis inutilibus rebus commixtum ferre poterunt? Præsertim cùm supradictum ex melle medicamentum id efficiat. Tum si in officinis*

Hereditaria epilepsia.

Præseruatio.

habe

habemus paratos syrupos pituitam incidentes & melancholiam attenuantes, ad quid craneũ humanum, smaragdus puluis vermium rubi, & si ri'ia? Certè hic, & similes viri cùm ad manum habeant medicamenta, vt admirationi sint, ad ea quæ difficulter parantur, & cũ minori utilitate, ne dicam incommodo confugiunt. Secundum medicamẽtum aucloris, si in ventriculo non sit pituitosus humor collectus, optimum est. Tertium verò, quòd incipit, ♃. furci ruta, est omittendum: in eo enim auri folia inutilia, & smaragdus maximè lædens obstruendo, & incrassando humorem ingrediuntur, omittere etiam oportet Plinij medicamentum. Et in summa qui existimant aliqua esse medicamenta, quæ epilepsiam curant occulta vi, decipiuntur maximè. Quia hic morbus manifestus est, nempe obstructio aut res cerebro contraria: siue sit alteratio, siue vapor, remedia ergo erunt etiam manifesta agentia, qualia sunt illa, quæ morbo contrariantur.

Epilepsia non habet medicamenta toto temperamento operantia.

Si morbus comitialis fiat ex lacte.) *Epilepsiam ex lactis corruptione curabis, prius interdicendo lac, deinde purgando ventriculum puluere hiera picra, & rhodomelle si validus puer sit ita vt sit ʒ aut ʒ j. & ß. puluris, & rhodomellis ℥. ß. cum decocto fœniculi: in grandioribus puluere prædicto & terebentina ʒ. ij. cum decocto prædicto. Suppositorio reuellere poteris à ventriculo, ex ʒ. j. pul. hiera. 5. Gal. faciens duo suppositoria in sufficienti quantitate mellis, & addendo vnicuique, si opus fuerit, salis gemmæ ℈. ij. Neque opus erit vti coagulis, cùm habeamus oximel Rhod mel, & alia similia lac coagulatum dissoluentia.*

Epilepsia ex lactis corruptione.

Valentinæ fœminæ.) *Hanc plenitudinem commodè deponemus hoc medicamento. ♃ hiera. 5 Gal. ʒ. j. oxizaccari. 5. ℥. j. decocti hordei, quod s. misce, & fiat potio.*

Plenitudo ventriculi.

Extra accessionem si fiat.) *Omnia calida & euaporantia, quia calefaciunt cerebrum, & vapore illud replent, fugienda sunt. Sanguis mittendus est ex cephalica, vt reuellamus à capite, & euacuemus ex cerebri ventriculis, vena enim cerebri inanita humorem attrahent ex eius ventriculis.*

Euaporantia fugienda.

Quintò, resoluentibus materiam.) *Nullum præstantius remedium curat Epilepsiam, quam sit optima victus ratio, & locus etiam siccus. Quòd si aliquis habeat Epilepsiam, cuius curationis nulla sit spes, huic opus erit tempore veris sanguinem mittere ex parte longinquiori, ex pede scilicet vt reuellamus: tunc enim nullus est adhuc in capite affectus postulans euacuationem. Purgatione etiam & optimo victu vtentes, accessio epilepsiæ, non ita frequenter, vt solebat, neque cum tanta molestia apprehendet.*

In desperata epilepsia aliquid agẽdum.

De melancholia. CAP. IX.

Descriptio.

MElancholia quædam est mentis alienatio citra febrem ab humore melancholico proueniens qui mentis sedem,

quæ

quæ cerebrum est, occupat, & eius temperiem immutat. Trifariam ea fit, vt autor est Galen. Interdum enim vniuerso, qui in venis continetur, sanguine melancholico affecto, cerebrum ipsum communem etiam totius corporis noxam sentiens ob generale vitium afficitur: nonnunquam vero reliquo sanguine naturam seruante, & innocuo existente, solus is qui in cerebro inuenitur, dignus est, qui notetur, cùm in melancholicam naturam sit alteratus. Quod bifariam contingit: aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet genitus est, cùm videlicet internus calor, aut bilem, aut crassum, atrúmque sanguinem superassauerit. Quæ sanè distinctio non parum ad curationem conducit. Siquidem vbi vniuersus corporis sanguis melancholicus extiterit, auspicari curationem à sanguinis missione conuenit: vbi verò solum is, qui in cerebro continetur, infirmus (quantum ad hanc attinet dispositionem) secta vena non indiget, quamuis ob aliam causam secari possit, quod aut propter plethoriam erit faciendum, aut præseruationis gratia, vt Ætius opinatur. *Causa & diuisio.*

Est præterea tertium melancholiæ genus, quod à ventriculo oritur, medicis plerisque hypochondriacum flatuosúmque nominatum, propter ascendentem in cerebrum melancholicam quandam exhalationem similem ei, quæ oculorum suffusiones inducit.

Operæ pretium autem erit, communes primum notas recensere, post ad peculiares deuenire. Sunt verò communes notæ, metus, tristitia, hominum, odium & auersio. Variæ præterea sunt melancholicorum imaginationes: alij se fictilia vasa arbitrantur esse: alij animalia bruta, alij mortem expetunt: quam sibi non rarò consciscunt: simul etiam & perhorrescunt eandem, atque abominantur: quod admiratione magis dignum est. Nonnulli semper rident, Democritum imitati, alij Heraclitum referentes, in perpetuo sunt luctu. Sunt qui se Deo plenos, & cœlesti nomine afflatos opinentur, futuráque prædicere posse. Sed longum esset omnes horum imaginationes recensere, & longius multo omnium causas reddere, cùm hæc vna res ex earum genere sit, quæ fieri non possunt. Verùm si quis exercere se in hac contemplatione volet, licebit sanè illi per me, verum ea lege vt philosophiæ conuenientia dicat, verbi gratia siccitatem, in eo qui se testem esse credebat, causam explicabit: in eo verò, qui se caput non habere arbitratur, & leuitatem, quam spiritus eleuatus præstabat. In cuius curationem, præter alia dicitur excogitasse Philotimus pileum plumbeum, cuius pondere oppressus *Signa communia.*

ſus caput ſe habere intelligeret. Iam ad peculiares notas accedamus. Eos qui per conſenſum totius corporis melancholici fiunt, hæc ſequuntur: graciles ſunt, malicentiq; e, venas habent latas, hirti ſunt, ſqualent, duri, nigri, aliquando rufi, nonnunquam flaui, denique vndiquaque & ex toto melancholici apparent, idq; ue aut propria natura, aut propter vigilias, ſolicitudines, iras, mœrorem, ciborum vſum & anteactam victus rationem, quæ ad torrendum ſanguinem, & in melancholicum conuertendum aptiſſima eſt. Quæ poſtquam optimè conſideraueris, cubiti inſuper venam ſecato, certiſſimam enim hinc coniecturam facies: ſecabis autem mediam, quod ſi emanans ſanguis melancholicus ſit, pro laborantis viribus educatur, ſin purus & ſincerus, nequaquam: ſumpto hinc argumento, quòd ſolùm is, qui cerebrum occupat, ſit melancholicus: qui aliter eſt, educendus. Hipochondriaca melancholia ſic dignoſcitur. Primò enim ſtomachi accidentia emergunt, flatus inquam gurgulationes, cruditates, eructationes acidæ, & alui deſiccatio, & ab egeſtionibus, vomitu, & eructatione percepta leuitas, & quod æger omnes moleſtias circa hypochondria verſantes percipiat.

Signa particularia.

Initiò quinque auxiliorum generibus ſanatur, nam, confirmata ægrè, aut omnino nunquam curari poteſt. Primò, victu humectante, & in actiuis temperato, vt eſt ius arietis, & gallinæ cum borragine, aut bugloſſa alteratum. Bibat vinum bugloſſatum, id eſt, habens radicem bugloſſæ, rubrum, medium in ætate, & ſubſtantia, bene dilutum aqua. Quæ atram bilem gignunt, maximè nocent, vt ſalſa omnia, caro ceruina, hircina, bubula & leporina, niſi hæc tria animalia eſſent propinqua ortui: tunc ratione humoris optimi ſunt alimenti. Legumina quoque nocent, & multum calida, qualia ſunt eruca, ſinapi, piper, zingiber, & ſimilia. Animi perturbationes, & coitus immodicus ſatis nocent, aliquando tamen prodeſt, ſi moderatus ſit. præſertim ſi ex ſemine detento, & corrupto profectus fuerit hic morbus. Blandè iis inſeruiendum eſt, aliquando tamen acribus ſunt increpandi & tractandi, ſed perpetuò cautè. Nam aliqui ſunt obiurgandi, verberandi & vinciendi, ne manus violentas medico, aut aliis inferant. Sæpe oportet obſeruare melancholici phantaſiam: & imaginationem. Si quis enim eorum mente ſua informet & fingat, in ventre ſe habere ranas, aut ſerpentes (vt quidam melancholici iam figurarunt) promittat medicus ſe animalia illa facilè expulſurum, & poſt purgantis medicamenti effectum ea animalia deiectionibus immixta viua ægroto oſten-

Victus ratio.

Cibi melācholici.

stendat. Si æger cibum, potúmque fastidiat, ei omnia fermè genera alimentorum, vt licebit, sunt offerenda, vt possit gratum sibi accipere. Si verò nihil, aut parum comederit, hoc nutriatur clystere. ℞ iuris gallinæ, decoctionis florum cordialium lib. j oleorum violarum & amygdalarum dulcium an ℥. ij butyri recentis, & cassiæ fistularis præparatæ an. ℥. j. vitellorum ouorum nu. 2 misce, & fiat clyster. Nutriatur quoque bonis odoribus, præcipuè hac mixtura sæpe naribus admota. ℞. succi pomorum redolentium lib. j. aquæ rosarum ℥. iij. vini albi optimi, & bene olentis ℥. j. ß. misce. Somnus conciliandus est iis, quia longa est eorum vigilia, & maximè eis nocet. Quod si lactuca, & lac seminis papaueris non possint somnum inducere, tibiæ, & pedes sæpe lauentur decocto lactucæ, violarum, foliorum salicis, & arundinum, corticum papaueris albi, & iuschiami. Naribus quoque & fronti, aut temporibus admouenda sunt olea violarum, aut papaueris, aut vnguentum populeon.

Clyster nutriens.

Somnum inducentia.

Topica soporifera.

Secundò, apparantibus atram bilem syrupo de pomis, de buglossa, de borragine, de fumaria S. & comp. de epithymo cum duplo aquarum, aut decocti buglossæ, barraginis, fumariæ, lupulorum, scolopendriæ. Hæc tamen multis diebus sunt bibenda quia terrestris est, & admodum resistit atra bilis.

Præparatio.

Tertiò, vacuantibus melancholiam, quæ si sit sanguinea, aut cum præsentia sanguinis: & si fiat per consensum totius, statim à legitima & iusta victus ratione est vena media seu communis secanda, autore Gal iij. de loc. affect. cap. vj. sanguinísque tantum extrahendum est, quantum respondeat plenitudini, cum ex repressis mensibus, aut hæmorrhoidibus inhibitis nascitur, venæ tibiarum, aut pedum sunt incidendæ, & in confirmata iam & veteri frontis vena aperienda erit. Vacuanda quoque erit lenibus & clementibus, qualia sunt epithymus, & aqua casei, & myrobalani indi: vt ℞. pulueris epithymi ʒ. ij. aquæ casei ℥. iiij. misce: vel epithymi ℥. ß. corticum myrobalanorum indorum ʒ. j. ß. fiat decoctum in vnciis sex seri caprini, donec vnciæ duæ consumantur. Deinde valentioribus, vt folliculis sene, diasene, confectione medicaminis quod scripsit Hamec, pilulis indis, & de fumo terræ. Multi quoque lapidem armenum, & lapidem stellatum, seu lazuli laudant in purgando hoc humore, sed ego his non auderem vti simplicibus, neque in compositione, quia primus incognitus est, secundus verò est malignus, nisi fuerit bene electus, & præparatus lapis stellatus, in die tamen purgationis per pilulas ab opere bibat æger decoctum fru

Vacuatio

Sectio venæ.

Quæ vena secãda.

Purgatio lenis.

Valentior.

Decoct

die purgationis sumendum. fructuum, & florum humectantium: vt sunt vuæ passæ sine granis, pruna damascena, violæ, borrago, & similia: ne intemperies sicca à medicamento sicco multum inrendatur. Quia morbus hic est diuturnus, necessaria est vacuatio frequens, quæ fiet optimè hac confectione. ℞. cassiæ fistulæ præparatæ ℥.ij. confectionis medicaminis Hamec, & diasenæ an. ℥. j. conseruæ

Cõfectio. borraginis. ℥. ß. pulueris diarhodon abbatis ʒ. ij. syr buglossæ, q. s. m. & fiat confectio. dosis est cochlearia duo semel

Puluis saluberrimus. in hebdomada. Puluis hic optimus & ferme diuinus est, expertúsque à multis grauissimis medicis, & eo multi melancholici curati sunt. ℞. epithymi ʒ. iiij. lapidis lazuli optimi, agarici trochiscati an ʒ. ij scammoni ʒ j. caryophyllorum numero

Laudes huius pulueris. 20. misce, & da ʒ. ij. cum sero ouino, aut caprino, aut aqua borraginis, aut buglossæ: hoc medicamenrum dilige, & eo vtere, si vis salurem ægris restituere, & honores assequi. Dicitur à quibusdam puluis benedictus.

Auersio. Quartò auertentibus à cerebro & corde ad ignobiles partes: vt partium extremarum frictionibus, vinculis, fotu ex decocto rerum parum calidarum, cucurbitulis, balneis, & clysteribus: vt

Clyster. hoc: ℞. maluarum, fumariæ, borraginis, lupulorum an. m. j. epithymi, senæ an. ʒ. iij fiat decoctum. de quo accipe lib. j. cassiæ fistularis præpararæ ʒ. j. olei violarum & sesaminis an ʒ. ij. salis. ʒ. ij. misce, & fiat clyster.

Discutientia, corroborantia, & alterantia. Quintò, reliquias resoluentibus, & corroborantibus caput & cor & randem humectanribus, & intemperiem capitis & totius siccam sanantibus primum fit per diamuscum dulce, & amarum, per electuarium de gemmis, per electuarium lætificans, Rhasis in quantitate drachmarum duarum, cum aqua buglossæ Fit etiam resolutio, & illarum partium prin-

Cõfectio. cipum corroboratio per hanc confectionem. ℞. margaritarum ʒ. ß. hyacinthorum, zaphirorum, smaragdorum, vtriusque corallij an. ℈. ß. cinnamomi, macis, galangæ, nucis muscatæ an ℈. j. caryophyllorum, piperis longi cubebarum, ligni aloës, storacis, calamithæ, seminis basiliconis an. ℈. ß. croci ℈. j. musci ambræ an. gr̄ iiij. sacchari candi, carnium vuarum passarum an. ℥. j. conseruæ borraginis, & buglossæ an. ℥. j. aquæ rosarum, muscatæ sac ℥. j. chari optimi, quod sat est,

Simplicia roborantia caput. misce & fiat confectio: dosis quolibet mane drachmarum trium cum vnciis tribus aquæ buglossæ. Corroborant etiam caput auellanæ & amygdalæ tostæ à cibo, & coriandrum præpara-

Pileum corroborans. tum, & sequens pileum, ℞. coriandri præparati ℥. ij. rosarum, florum borraginis, buglossæ, & violarum an. ℥. ß. cubebarum, nucis muscatæ, stechados, maioranæ, anthos an. ℈. j. corticum

papa

papaueris albi ʒ.iij.in puluerē redigantur omnia & fiat pileum.
Intemperies ſicca curatur balneo totius capitis ex maluis, violis, althea, lactucis, borragine & bugloſſa, capitibus & inteſtinis veruecum. Capiti raſo admoueatur butyrum recens, & *Altera-*
farina hordei, vel hoc vnguentum, quod ſpinæ etiam admouen- *tio.*
dum eſt ad totius humectationem. ♃. olei amygdalarum dul- *Vnguen-*
cium ℥.ij. olei violarum, & papaueris an. ℥.j. ß. butyri recentis *tum hu-*
℥.j. mucilaginis altheæ & fœnugræci an. ℥. ij. axungiæ gallinæ *mectans.*
ʒ.iij. ceræ quod ſ. miſce, & fiat vnguentum.
Si ſit per conſenſum partium circa hypochondria, habita *Hypochō-*
ratione victus iam dicta ſuperius, cui addes in hac & in omni *driaca ex*
carnem accipitris. cum ſucco maiorana, quæ habet miram fa- *ratio.*
cultatem in curanda melancholia, & pulli noctuæ. Eſt etiam *Accipi-*
experta in curatione eius aqua per diſtillationem ex muribus *tris &*
boni paſtus cum gallina & aquis cordialibus facta: forſan eſt *murium*
in muribus vis, & natura curandi hunc morbum, quemadmo- *vis.*
dum in accipitre, qui accipiter nutritur muribus. In præcedenti quoque euacuatione, & aliis multis remediis præter ſanguinis miſſionem, quia rarò in hac confert, ſummoperè eſt reſoluen-
dus flatuoſus ſpiritus, quod primò & præcipuè fiet per clyſte- *Clyster*
rem hunc, & ſimilem, tertio quoque die iniectum. ♃. blitis, *flatus di-*
matricariæ, cuſcuthæ, meliſſæ, maioranæ an. m. ß. polypo- *ſcutiens.*
dij, ſenæ carthami an. ℥. j. epithymi, thymi an. ℥. ß. ameos ſeminis anethi, ſeminis fœnuculi & carui an. ℥. iij. fiat decoctum, de quo accipe ℔.1 cui adde diaſenæ, hieræ logodionis, & confectionis medicaminis Hamec. an. ℥. ß. olei camomiliæ, *Topica.*
& de lilio an. ℥. ij. ſalis. ʒ. ij. miſce. Spiritus flatuoſus diſſipatur fotu ex camomilla, meliloto, calendula, rore marino, radicibus quinque diureticis, ſeminibus anethi, fœniculi, cymini, ameos, carui, & baccis lauri ventriculo ſemper vacuo, ſal-
tem bis in die, & poſt fotum quotidiè ad diſſipandum flatum *Fotus.*
venter vngatur hoc vnguento. ♃. olei anethi, de lilio, laurini & rutæ an. ℥ j. pulueris roſatæ nouellæ & diacymini an. ʒ. ij.
ceræ quod ſufficit, miſce & fiat vnguentum. Si ante cibum co- *Vnguen-*
medat cochlearium vnum huius pulueris, flatus valenter diſſi- *tum.*
patur. ♃. coriandri præparati ℥.j. pulueris bugloſſæ ℥.ß. cina- *Puluis.*
momi electi, corticis citri, ſeminis fœniculi, aniſi, & carui, an. ʒ. iij. origani ʒ. ij. ligni aloës ℥.j. ſacchari ℥. iiij. miſce,
& fiat puluis. Syrupus ſequens eſt ad flatum diſſipandum ac- *Syrupus*
commodatiſſimus, & caput cum corde corroborandum. ♃. *diſſipans*
ſerici crudi ʒ. ij. ſeminis baſiliconis, caryophyllorum, folio- *flatus, &*
rum citri an. ℥. j. corticum mali cidonei & corticum citri an. *firmans*
ʒ. iiij radicum bugloſſæ, nu. 7. foliorum bugloſſæ m. iiij. fiat *caput.*
decoctum

decoctum in quantitate debita aquæ, de qua accipe quantitatem conuenientem ad lib. iiij. optimi sacchari, & fiat syrupus, aromatizetur hoc puluere masticis, zinziberis, galangæ zedoariæ, spicæ an. ℥. ij. ligni aloes, caryophyllorum, nucis, muscatæ, an ℥. j. musci, ambræ an ℈. j. Dosis ℥. ij. Pauperes tamen loco eius, & diuites si velint vtantur electuario rosatæ nouellæ, aromatico rosato, diacymino, & similibus. Si melancholia fiat per consensum hepatis, aut splenis, aut vteri, aut aliarum partium curatis illis facilis erit curatio huius morbi, de quibus suis in locis agemus.

Pauperibus vtilia.

Scholium.

MElancholia quædam est.] *Melancholia hoc in loco, non humorem, sed affectum è causa nomen assumentem significat. Est enim delirium sine febre cum metu & tristitia. In hac definitione delirium est genus, quo communicat cum phrenitide & mania. Reliquis verò partibus melancholia ab eis distinguitur, quia phrenitis est cum febre, mania sine metu & mœstitia. Pars affecta est cerebrum, vt constat ex actione eius læsa. In ea n. imaginatio est deprauata, multipliciter tamen 2. de caus. symp. cap. vltimo, ita vt stultorum infinitus sit numerus. Morbus ad quem sequitur (loquentes de ea quæ proprius affectus) est intemperies frigida, & sicca cerebri ex melancholico humore orta. Humor melancholicus, cùm non solum habeat generationem ex hepate frigido, sed ex caliditate sanguinis tenuem partem consumente: proinde non est mirandũ si per febriles morbos multi melancholici fiant. Melancholia hac aut fit per proprium affectum, aut per consensum. Per proprium affectum euenit, quando humor melancholicus in ipso cerebro continetur. Quod bifariam contingit, primò cùm melancholia ibi generatur, secundo cùm aliunde fluit. In cerebro generatur à caliditate sanguinem excitante, eúmq; melancholicum efficiente, vnde corriges locum lib. 3. de loc. affec. c. 6. qui sic habet. In cerebro (hoc enim subaudiendum est) melancholicus humor genitus est, cum videlicet internus calor, aut flauam bilem, aut crassum atrúmque sanguinem assauit. Delendum enim est totum hoc* (aut flauam bilem, aut) *quia flaua bilis assata fit atra bilis, non autem melancholia. Aliunde fluit melancholicus humor cum liẽ (à quo expurgatur) minus rectè ipsum attrahit: Aut, iecur multam generat melãcholiã: aut, cùm ab alia causa in venis coaceruatur, tunc enim in cerebro, languidum si sit, colligitur. Per consensum excitatur melancholia, quãdo ex hypochondriis ortum habet, quam solet medici hypochondriacam nominare. Hanc melancholia morbi diuisionem consideramus propter curationem: quia si in toto corpore contineatur sanguis melancholicus, secabimus venam, vt reuellamus à cerebro. Si verò*

Quid melancholia.

Morbus in epilepsia.

Duplex melancholia.

Corrigitur Gal. locus.

verò in hoc affectu solus sanguis, qui est in cerebro melancholicus sit, abstinendum erit à vena sectione, euacuemus optimum sanguinem, & qui necessarius est ad coctionem melancholici humoris: nisi ipsum eduxeris ratione plethore.

Est præterea tertium melancholiæ genus.] *Melancholia per consensum hac est. Quæ fit à vaporibus melancholicis ex venis ventriculi ascendentibus ad caput, etiamsi non sint acres: vnde hac in parte consenerrauit Iacotius. Hic autem melancholicus humor in venis ventriculi detentus, & obstructionem faciens aliquando putrescit, & aliquando non. Si putrescit, calorem in illis venis generat, quem intellexit nomine inflammationis Diocles, non autem phlegmonem, vt multi malè voluerunt, eritque cum siti. Quòd si hac putredo effatu digna sit, Melancholia habebit febrem adiunctam. Si humor in venis prædictis non putrescat, ichores melãcholici ad ventriculum descendentes acidum ructum, ladéntque eius coctionem: cúmque error primæ coctionis non possit emendari in secunda, corpus male nutritum gracilescet.*

Melan- cholia per consen- sum.

Melancholia signa communia sunt metus, & mœstitia, si multum perseuerent, 6. aph. sent. 23. adde tamen sine causa manifesta: signa communia hac dicuntur, quia conueniunt melancholiæ, quæ est proprius affectus, & illi quæ per consensum accidit. Causa tristitiæ & timoris est cerebri, & spiritus animalis (qui ex sua natura debet esse lucidus) obtenebratio. Hac autem, in ea quæ fit per proprium affectum, ab humore, at in illa, quæ lege consortij accidit, à vapore nigro pendet. Quod autem hac sit optima causa Gal. 2. de caus. symp. cap. vltimo, exemplo ostendit: si enim tenebræ externæ timorem & mœstitiam inducunt, nónne meliùs id efficient illæ, quæ internæ sunt? dices non metus, & mœstitia sunt cordis passiones? cur ergo causam earum in cerebro collocamus? Respondeo, ex opinione mali ortum habere prædictas passiones, spiritum autem denigratum deprauare imaginationem, ita vt excitet opinionem mali præsentis & futuri, & hac ratione incutere timorem & tristitiam.

Melan- cholia si- gna.

Quintò, reliquas resoluentibus.] *Si in melancholia, quæ proprius est cerebri affectus, intemperiem & frigidam & siccam habemus in cerebro, debemus ergo cerebrum humectare, & ex eo humorem euacuare, quod commodè præstat balneum, caput etiam tonsum lauabimus decocto ex capite arietino, chamemello, violis, fœnugraco, & floribus bugloßi. Hinc videbis errorem auctoris, & aliorum practicorum & quidem, & ex rebus sic constituta. Si enim cerebrum humectandum in melancholia est, qua ratione hi id exsiccantium caput roborantium in hoc affectu confectione per os assumpta, longa est? Si ex capite deuemus euacuare humorem, topicis id præstandum erit, & non internis? Debet præterea medicus in melancholia lienem roborare, vt attrahat melancholicum succum, quod præstabit oleo de absinthio & aliis.*

Male au- ctorem, & alios practicos in melan- cholia ex- plicantia propina- re.

Lapsus auctoris. Si fit per consensum partium.] *Ea quæ dicit auctor de carne accipitris, muribus, & pullus noctuæ, falsa cùm sint omittantur: quia* *Curatio melãcholia hypochondriaca.* *hypochondriaca hæc affectio ratione cognoscitur, ac proinde remedia ratione inuenta, & non experientia admittet. Curabitur ergo victus ratione humectante, secundò humor obstructionem in venis ventriculi efficiens præparabitur syrupis, in prima melancholia ab autore pro-* *Purgatio.* *positis: ita vt illa, in qua putredinem habet humor (quam ex siti colligimus) misceamus syrupum endiuiæ compositum cum decocto endiuiæ, borraginis, & aliorum, quæ aliquantulum refrigerant. Tertiò, hoc medicamento purgabimus. ♃. pul. hieræ picræ. ʒ. iij. aut iiij. confectionis hamec ʒ ij. dissoluantur in decoctione hordei q. s. & fiat potio. Hamec melancholiam educit, at hiera serosos & tenues humores in ventriculo contentos, & simul ipsum roborat, ne eos recipiat, poteritque frequenter vti hoc medicamento. ♃. pul. hieræ. s. Gal ʒ. iiij. rhodomellis.* *Vnguenta ad lienem.* *℥. j. cum aqua fœniculi q. s. duobus tamen aut tribus diebus præassumpta decoctione ex hordeorum cortice, & fœniculo parata. Lien* *Ad animi deliquium.* *vngatur hoc vnguento, quod corroborat ipsum, & attenuat humorem melancholium. ♃. olei absinthij, de capparibus, tamaricis & ircos. ana ℥. j. ß. ammoniaci dissoluti in aceto ℥. iij. brioniæ ʒ. iij. massa emplastri de meliloto loco ceræ q. s. fiat vnguentum Et cùm aliquando ex flatu in hac affectione fiat animi deliquium vtemur hoc medicamento. ♃. confectionis Gentilis contra melancholiam ℥. ij. conserua borraginis ℥. j. misce: hæc cum aqua melissa accipienda est. Cui, si vigiliis molestetur æger, adde syrupi papaueris. ℥. j.*

De Incubone. CAP. X.

Descriptio. INcubo, vel incubus, quem Græci ephialtem appellant: sumpta quidem appellatione vel ab eius nominis viro, aut quod magis credibile est, à vocis significatione, cùm hoc morbo correpti inuadi se ab alio opinentur: porrò & à Themisone pnigamon aut pnigalion dicitur: quod præfocari ægrotantes videantur. Vtut tamen nominetur, malum est, vbi aliquis in somno opprimi se & incumbente quadam mole, teneri arbitratur. Cæterùm oritur is morbus à crapula potissimum, & iugi in ventriculo cruditate, vaporibus nimium inde in cerebrum ascẽdentibus, qui & ipsum obruant, & iter spiritibus animalibus aut *Signa.* facultati animali per neruos occludant. Qui sic affecti sunt, tardè admodum difficiléque mouentur, torpent in somno, cùm in corpus cerebri facultas non defluat, suppressam vocem aut frustrà conantur rumpere, aut incertam, inarticulatámque reddunt. Ad hæc suffocari se imaginantur; & ab ingruente aliquo detineri, denique ea omnia, quæ vigilantes epileptici perpetiuntur, hæc eadem per quietem perferunt, qui hac molestantur

ſtantur affectione. Cum ſumma tandem anxietate tenuiori facto ſpiritu, & in halitu digeſto diſcuſsóve, & reſeratis cerebri meatibus ſubitò expergeſiunt. Succurrendum huic malo eſt incipienti, ſi enim ſemel inualuerit, graues ſæpe affectiones parit, epilepſiam ſcilicet, Maniam, & Apoplexiam, cum horum velut præludium quoddam fit, autore Æcio. Hic tamen ſi inter ſomnum, & vigiliam ſuperuenerit, malus eſt, deterior verò ſi cum ſudore frigido.

Curatio. Curatio eius ſimilis eſt curationi morbi comitialis, quamuis mitior, ſemper tamen æger à ſomno excitetur violenter, & cum increpatione, ſæpe quoque fiat in eo vacuatio per Hieram S. Galeni, & agaricum trochiſcatum.

Scholium.

INcubo vel incubus.] *In incubone cerebrum læſum eſſe confirmant medici ex actionibus eius læſis, quæ ſunt, imaginatio ſenſus & motus. Imaginationem læſam colligunt, quia qui hoc malo detinentur, exiſtimant quiddam ſibi incumbere. Quamuis id Rondoletius & alij ad plenitudinem venarum thoracis referant. Senſus etiam læſus eſt, quia vt aiunt, is in ſomno torpidus eſt, ſicut & motus voluntatis difficilis. Ex his aliqua falſa ſunt: imprimis, quod ait Rondoletius ſtare non poteſt, quia ſi plenitudo eſt in thorace, ſenſum grauitatis inducit in vigilia, non autem in ſomno, in quo mens aliò intenta eſt. Adde hanc plethoram non lædere imaginationem. Falſum etiam eſt, id quod ij dicunt, in incubone ſcilicet actiones ſenſus & motus lædi: dicere enim eſſe ſenſum in hoc malo affectis, cum dormiunt, torpidum, nonne ridiculum eſt? quaſi in aliis dormiētibus ſit acutus? Quod autem motus læſum non ſit, conſtat ex eo, quod brachia & crura mouent, reſpirant etiam. Vnde dicendum eſt, Incubonem eſſe ſymptoma, in actione læſa principe. Eſt enim imaginatio deprauata, quæ contigit ex ſpeciebus rei alicuius ſuffocantis, & opprimentis, in cerebro motis. Tunc enim exiſtimant ſe eſſe oppreſſos, ita vt, ſi velint loqui, quaſi detineantur. Dices cur in vigilia non contingit? Reſpondeo, non eſſe neceſſum, vt quæ in ſomno, eadem in vigilia afficiant: ſomniamus enim dormientes, & non vigilātes. Videamus modo, quem morbum ſequatur hoc ſymptoma. Aliqui exiſtimant, morbum eſſe obſtructionem ventriculorum cerebri: & hi differunt, quia multi exiſtimant obſtructionem hanc eſſe, in anterioribus ventriculis, aut in principio ſpinalis medullæ ab humore factam. Alij ſequuti Poſſidonium à vaporibus frigidis & craſſis ſpiritus animales per neruos ferri prohibentibus, eam fieri ſentiunt. Qui omnes errant maximè: nam ſi tanta eſt obſtructio, vt impediat tranſitū ſpirituum, fiet ergo caros epilepſia, aut apoplexia. Tum ſi obſtructio eſt incubus, cerebrum afficitur*

Sententia aliquorū de incubone. — *Rondoletius refutatur.* — *Refutantur alii.* — *Quid ſit incubo.* — *Morbus quem ſequitur.* — *Refutantur aliqui.*

non vt similaris pars, sed vt instrumenta, vt Altomarius ex Aetio probat: qua ergo ratione erit læsa imaginatio? Sententia Possidonij nulla ratione potest admitti, non enim potest ratio capere modum, quo vapor possit impedire transitum alicuius substantiæ, cum sit tenuis, & sicut aër facilè cedens. His omissis dicimus, in incubo, si cerebrum afficiatur proprio affectu, morbum esse intemperiem frigidam & siccam: si verò per consensum, morbum esse, aut in via: si vapor, ex obstructione venarum ventriculi ascendat: aut tumorem præter naturam, si scyrrum lienis sequatur.

Vera sententia.

Inde colliges errorem multorum medicorum sentientium hunc affectum fieri à Dæmone, ductl in hanc sententiam ex eo, quod quidam Dæmones appellentur à theologis incubi. Hi enim etiam si hoc nomine appellentur, non quia hunc affectum efficiant: sed à coitu, quia assumentes aerea corpora, sub virorum forma mulieribus incubent sicut & succubi appellantur illi Dæmones, qui fœminã mētientes, viris succumbūt Et ex horum coitu natos fuisse gigātes multi ex Theologis affirmant. Ex supradictis intelligis quam malè omnes causam istius morbi ad crapulã & cruditates referant, cum hæc nunquam imaginationem lædant.

Error multorũ.

Curabitur hic morbus ea ratione, qua melancholia.

De iis qui amore insaniunt. Cap. XI.

EX amore posse aliquos insanire argumento est Antiohus Seleuci filius, qui Stratonicam nouercam miserè deperiuit, atque alij quamplurimi, quorum frequens est in historiis mentio, & in poëtarum monumentis non rara, quamuis sub fabularum inuolucro. Est verò (vt Ouidius cecinit) amor res plena soliciti timoris: solicitudo autem, vt ait Paul. Ægineta, animi quædam affectio, cum videlicet ratiocinatio in vehementi, ac laborioso quodam motu cōstituitur. Occasionem huic morbo exhibet res ipsa amata. Deprehenditur malum, quia oculi concaui fiunt, lachrymas nullas offendunt, sed voluptate quasi perpetua perfusi apparent, agitantur & subsiliunt identidem palpebræ, & aliis omnibus corporis partibus illæsis ac consistentibus, solùm hi amantibus concidunt. Pulsus peculiaris huic morbo nullus est, quod medicorum aliqui sunt opinati, sed quales solent esse illorum, qui multis solicitudinibus sunt implicitι. Erasistrati denique arte oportet vti, vt morbus ex toto detegatur. Præcipua huius morbi curatio tradita est capite de curatione melancholiæ, præter illa, duo sunt maxima remedia eorum, qui amore insaniunt, primum & firmissimum dare ei, quam diligit. Cum hoc non suppetat, alterum est necessarium, & primò stude, ne fiat melancholicus, per ea quæ

Descriptio. *Descriptio sollicitudinis.* *Nota.* *Curatio.* *Preseruatio.*

dixi

diximus cap. 9. nam ij imaginationem læsam habent, & aliquoties rationem, quare statim fugiat: absentia enim & aliarum rerum occupatio est summum remedium, autore Ouidio libello de remedio amoris. *Auersio.*

Ocia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Da vacua menti, quo teneatur opus.

Consule igitur Poëtam eo in libro. Necessariæ ergo sunt venationes, piscationes, ludi, instrumenta musica, ambulatio per loca viridia, & iucunda, vbi aues & philomelæ resonant, communicatio, & frequens cum amicis, & consanguineis confabulatio prodest: & tandem opitulatur multùm profectio ad longinquas regiones, præcipuè ad insignes vrbes, vt Valentiam & Barchinonam apud Hispanos: Lutetiam Parisiorum apud Gallos, & Romam Christianorum caput, quod si hæc non satis sint cum Ouidio,

Hortor vt & pariter binas habeatis amicas,
Fortior est plures si quis habere potest.

Et post hæc omnia sic finit curationem Ouidius,

Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
Successore nouo vincitur omnis amor.

Aliquando curatur hæc insania ebrietate, & coitu non immodicis.

Scholium cap. seq.

ATtonitum morbum Græci. *) Malè video ferè omnes medicos apoplexiam definientes, priuationem sensus & motus in toto corpore, hac enim ratione, qui vulneratus vsque ad cerebri ventres repentè concid t sine sensu, & motu, tum & phlegmonode cerebri dispositione affectus apoplexiam habebit. Quod, quàm falsum sit, optima eius definitio ostendet. Est apoplexia sensus, & motus amissio in toto corpore, ob impeditum transitum spirituum animalium facta. Prima parte definitionis, apoplexia cum paralysi conuenit: Secunda verò ab ea distinguitur, cũ paralysis non habeat sensus & motus defectũ in toto corpore. Vltima verò parte separamus apoplexiã ab ea sensus & motus priuatione, quæ etsi in toto corpore fiat, euenit tamen ex dissipatione spirituum animalium: qualis est illa, de qua loquitur Gal. 7. de placitis, quæ sequitur cerebri vulnus vsque ad vẽtriculos penetrãs: ab eo etiam, quæ fit ex repletione venarum & arteriarum cerebri, quæ contingit ex consumptione spirituum animaliũ cerebri, eueniẽte ex eo, quod spiritus vitales ex arterys nõ possint ad cerebri vẽtriculos descẽdere. Causa apoplexiæ est, quicquid replet cerebri vẽtres, ita vt nõ possit animalis spiritus permeare, hæc autẽ repletio, aut si mauis obstructio, fit ab humore crasso pituita scilicet, aut melãcholia, aut à phlegmone maxima tenuis*

Error multorũ circa essentiam apoplexiæ. *Apoplexiæ definitio.* *Causa apoplexiæ.*

meningis, ita vt eius magnitudo internũ cerebri meatum repleat. Quæ vera cum sint, non est quod sequaris Vallesij sententiã lib. 7. epid. com. 83 scriptam: qua sentit ab omni humore fieri apoplexiã, & quod peius est, quasdam apoplecticas passiones à crasso flatu admitti: quia bilis flaua tenuis cũm sit, permeabit per meatũ, non autẽ obstruet. Quod autẽ non obstruat vapor, superiori scholio diximus. Obstructio (quæ morbus est in vijs) in apoplexia magna est, ac proinde Gal. lib. 3. de loc. affect. in apoplexia corpus cerebri magis lædi, quam ventriculos scribit, quasi dicat, cerebrum, vt est instrumentum, lædi, quia totus ventriculus est repletus: cum enim totus nõ repletur, vt in epilepsia euenit, tunc læsos vẽtriculos appellat Gal. & non corpus cerebri læsum. Et quanuis Gal. aliquando per corpus cerebri eius substantiam similarem intelligat, malè Vallesi. 5. epid. com. 47. explicat, quid sit vergere humorẽ ad corpus, aut ad animam: nõ enim vergere ad corpus cerebri, est vergere ad eius superficiẽ externã & vergere ad animã ad internã: cum pars externa & interna cerebri, idem habeant temperamentũ, in quo animã constituit Gal. & nos animæ instrumentum. In apoplexia aliquando seruatur respiratio, aliquando non, & inde ortæ sunt differentiæ apoplexiæ, à Gal. traditæ 2. li. aph. com. 42. ex quibus tres sunt apoplexiæ illius, quæ fortis dicitur: quarta debilis est. Prima differẽtia ea est, in qua prohibitæ est respiratio, quæ curationem non admitit, sed citò interficit, tandiu in ea viuentes ægros, quandiu illi qui præfocati moriuntur. Secunda differentia apoplexiæ est cum violenter respirãt. Tertia in qua non est violenta respiratio, inæqualis tamen & inordinata. Vltima (quã debilem appellauimus) cum respiratio aliquem seruat ordinem. Et hæc, inquit Gal. si debitè fiant necessaria, citò curatur. Quod cũ sit contra aphoris. in quo Hipp. debilem apoplexiam non facile curari scribit, proinde vbi est citò: legendum est, fortè, ex græco codice. Vel si seruemus lectionem per citò curari, intelligemus, statim in paralysim transire. Hic trãsitus euenit humore penetrante neruorũ substantiam, & hoc nomine impediẽte facultatis alteratione. Quod in epilepsia non contingit, quia humor eã generans ita crassus est, vt non possit peruadere neruos. Obijcies Gale. 4. li. de ratione victus in acutis com. 27. Epilepsiam in paralysim finiri scripsisse. Respondeo verum hoc esse sed rarò euenire: id autem quod rarum est, cum contemnat Galenus ac si non esset, ideo in libr. 4. de locis affect. c. 2. epilepsiam nunquam in paralysim finiri existimauit.

Lapsus Vallesij. | Cur in apoplexia dicatur corpus cerebri læsũ. | Lapsus Vallesij. | Differentia apoplexiæ à fortiorantis dicitur. | Explicatur Gal. | Apoplexia trãsit in paralysim nõ epilepsia.

Sanguinea apoplexia.) *Sanguineæ apoplexiæ meminit, cuius hactenus manifestè saltim non fecit mentionẽ. Nos verò ex his quæ diximus, vario modo curandã apoplexiam intelligemus. Si apoplexia fiat ex phlegmone tenuis meningis, curabimus eam primò sanguinẽ mittentes, & applicantes capiti repellentia: & vt summatim dicamus ea præstabimus, quæ c. de phrenitide diximus, vtentes tamen digerentibus in declinatione, quia humor non habet eã tenuitatẽ, vt possit sine his exhalare*

Apoplexiæ curatio.

halare. Aduertendum tamē est, practicos in sanguinis missione in qualibet apoplexia facta hunc seruare ordinē. Primò secant venam saphenam aut poplitis, quia amplior est, deinde cephalicam, & tertiò venā frontis: vel vt Rondoletius, Hollerius, & alij facere iubent, venam iugularem, ita vt fiat exigua plaga ob hæmorragiæ metum. Cæterùm mirandum est de his hominibus, rationem curandi non aduertentibus: si enim est affectus cerebro, quam rectitudinem seruabit cum ipso vena pedis. Præterea quis ausus erit venam iugularem secare, si legat Gal. lib. 5. methodi, magnarum venarum sectionem formidantem propter periculum, quod imminet: quia in harum sectione sanguis aut non potest, aut difficilè saltim supprimitur: ita vt immineat periculum transuersæ sectionis in vena. Adde in sectione venæ semper imperandam esse magnam plagam, ne sanguis tenuis relicto crasso effluat. Vltimò id quod de sectione venæ frontis & linguæ imperant, in angina, dolore capitis diuturno, & similibus locum habet: non autem in apoplexia, in qua ob breuitatem hæc remedia carent occasione. Nos sequuti Galeni doctrinam semper secamus cephalicam, & meritò, quia hac ratione ex loco affecto citò, & multum euacuamus. Reprehēdūtur practici in sāguinis missione. Vera sententia de sāguinis missione in apoplexia.

Pituitosa apoplexia.) *Vt plurimùm fit apoplexia ex pituita, quia multa solet in cerebro frigido ex natura abundare. In cuius curatione auctor nullam fecit mentionē sanguinis missionis, sentiens cū multis barbaris, hanc inutilem esse, cum abundet pituita, & absit plethora: quasi solū in plethora sit sanguis mittendus. Solent autem communiter medici, apoplexiam hanc curare clysteribus acribus, medicamentis vomitum cientibus, & purgatione. Acribus vtantur clysteribus, existimantes eos à toto corpore purgari. Quod possunt probare ex 4. lib. acut. com. 20. vbi ait Gal. autorem illius li. in dicta sententia in Angina clysterem purgatorium exhibere, non vt solùm alimenti excrementa, sed & vt passum locum euacuaret: Vomitu vtuntur, vt deponant plenitudinem ventriculi: purgatione verò, vt pituita, quæ morbi causa est, euacuetur: hæc est illorum sententia vndiquaque peccans. Primò in acribus clysteribus, ex valide purgantibus constructis: hi enim solùm euacuant ex intestinis, & primis venis, non ex toto corpore: quod ratione cōfirmamus, & autoritate. Ratio hæc est, medicamentum, purgans vt agat, debet in actum reduci: sed per clysterem iniectum non potest reduci in actum, ergo neque purgare. Maior manifesta est ex eo, quòd medicamentum purgans potestate tale est. Minorem confirmamus ex natura acris medicamēti, quod statim irritat intestina, & proinde expellitur. Autoritas, quæ hoc ipsum probamus, ex Gal. desumpta est. 4. lib. aph. com. 2. vbi propositis medicamentis errhina & apophlegmatisma appellatis, quæ ex parte nempe cerebro euacuant: addit, clysterem quoque ex hoc genere fecis. Si ergo clyster ex parte euacuat, intestinis scilicet & primis venis, quæ ratione in apoplexia: Hoc primo vtūtur me-* Reprehēditur curatio apoplexiæ pituitosæ. Clysteres non euacuāt ex toto corpore.

dicamēto, quod neque affectum, neque eius causam respicit. Ad id quod ex 4. acut. adferunt satisfacimus, dicentes Galenum solùm scribere id, quod instituit auctor illius lib. (qui non est Hippocrates) non autem hoc approbare, potissimum cum sit contra rationem. Errant secundò supradicti medici in medicamentis vomitorijs, quia cum hæc solum ventriculum euacuent, non curabunt apoplexiam, quæ est cerebri affectus.

In principio apoplexia, non est purgandum. *Vltimò statim in principio purgantes crasse peccare videntur: nam si æger est in accessione apoplexiæ, non poterit purgans medicamentum deglutire. Si post accessionem, iam non apoplexia, cum terminata sit in paralysim. Dices purgari tunc humorē pituitosum: si hoc affirmas, non etiam effugies: nam aut ille humor est in venis, aut in ventriculis cerebri. Si est solum in venis, iam non curas affectum vrgentem, morbum scilicet, qui est obstructio cerebri. Si verò humor est in cerebri ventriculis, cum extra venas diffusus sit in parte contentus, per proprios meatus partis debet euacuari. Adde humorem esse firmatum in parte, ac proinde post coctionem esse euacuandum. Quæ cum ita sint, inde videbitis quantum erret ille, qui non curans à bono præceptore methodum curandi perdiscere, ad eos libros, quos practicos vocant, confugit: hic enim præterquam quod decipietur passim, multos interficiet. Curabitur ergo apoplexia ex humore crasso facta hoc modo, methodo rationali.*

Apoplexia ex humore crasso facta vera curatio. *Apoplexia est symptoma, actio scilicet abolita sensus & motus. Morbus, ad quem sequitur, est obstructio ventriculorum cerebri, tertij vel quarti. Causa istius morbi est humor pituitosus, ex venis ad ventres cerebri descendens. Sunt ergo tres affectus complicati in hac apoplexia, symptoma, morbus, & causa morbi: ex his affectibus actio læsa cum habet suam essentiam in fieri, & ab alio dependentem, non poterit curari contrariis. Oportebit ergo vrgentiori succurrere, nempe obstructioni, & si possumus, non negligentes causam. Hac commodè præstabit sanguinis missio ex cephalica vena, quæ (præterquam quod potest exerceri in accessione & post accessionem) reuellit & euacuat ex loco affecto: reuellit enim humorem fluentem ad cerebrum, euacuat autem ex cerebri ventriculis: venæ enim tenuis meningis & cerebri inanitæ attrahent ex ventriculis humorem.*

Dubium. *Dubitabis, si ventriculus est plenus, nónne à sanguinis missione abstinebis, cum eam impediat, ne crudus humor feratur ad venas? Respondeo, nos sanguinem mittere propter vrgentem affectum, noxa enim illa, quæ ex cruditate sequetur, deinde poterit emendari: quod quamuis ex Galeni methodo curandi colligamus, habemus tamen Gatinariam auctorem ex Arabum familia subscriptorem, qui c. de phrenitide in prinsipio (inquit) secanda vena est etiam ventriculo pleno.*

Finita apoplexia in paralysim quid faciendum. *Finita accessione apoplexiæ, quando iam terminata est in paralysim, considerabimus, an æger habeat inclinationem ad somnum, quam si habeat, etiam sanguinem mittemus, non ratione paralysis, quæ morbus longus est, sed ratione apoplexiæ, non præsentis sed eius, quæ futura timetur.*

oportet

oportet enim magis inanire venas cerebri, ne ex ipsis fluat pituita, quod simul cucurbitulis & frictionibus præstabimus. Quo tempore clysterem parabimus acrem, & euacuentur pituitosa excrementa ab intestinis & primis venis. ℞. centaurę minoris. m. j. furfuris, fœniculi, anethi, seminis lini ana pug. j. decoquantur in sufficienti quantitate aquæ, de colatura sume lib. 1. in quã dissolue, hieræ logodionis ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei rutacei ℥. iij.

De Apoplexia. Cap. XII.

ATtonitum morbum Græci apoplexiam nominant, est autem apoplexia animalium functionum in vniuerso corpore subita cessatio, cum videlicet omnes pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi vim amiserunt propter noxam communi neruorum origini cerebro inquam illatam. Hæc eadem cùm alterutram tantùm partem infestauerit, dextram nempe, aut sinistram, Hemiplexia & paralysis Græcè, resolutio Latinè dicitur, de qua sequenti capite sumus dicturi. Initium huic morbo dare procatarcticæ causæ sæpenumero consueuere, cum videlicet caput alicuius, aut casu, aut vehementi aliquo ictu vulneratum est, aut aliqua alia re percussum Tunc enim ad eam partem humores confluunt, vt quæ propter ingentem cerebri concussionem eos ad se venire permittat. Aëris quoque admodum frigidi occursus eandem solet noxam cerebro inferre. Nam & caput, spongiæ instar velut manibus apprehensum constringit: & illius humores, atque excrementa in internos cerebri meatus cumulatim retrudit. Magna tamen ex parte à causis internis prouenit, nempe à copiosa pituita, quæ nihil aliud est, quàm frigidus quidam, crassus atque viscidus humor, qui cerebri ventriculos confertim & semel impletos ita obturat, vt animalibus spiritus nequaquam peruios esse patiatur. Quod si, vnde generatus sit hic humor, quæsieris, meminisse debes, quæ superiùs cùm de cephalalgia agebamus, dicta sunt, & quòd nimiæ cruditates, crebræque potissimum ebrietates huiusmodi succos peperêre. *Descriptio.* *Causa.*

Porrò tam grauis hæc affectio est, vt probè de ea scripserit veteris medicinæ vetustissimus autor Hippocr. Apoplexiam fortem soluere est impossibile, debilem verò non facile, cum illa statim interficiat, hæc verò in paralysim transiens non nisi longo tempore curetur. Interficit autem propter respirationis læsionem, à qua etiam hoc habet, vt vel fortis, vel debilis dicatur. Nam si prohibita sit penitus transpiratio, maxima est

&

& acutissima apoplexia; sicut omnium maximè debilis, quæ parum habet in anhelitu impedimenti, quæ inter has duas interiacent, pro vt magis ad alterutram accedunt, fortiores aut debiliores dicentur. Læditur verò maximè anhelitus, cùm priuatur: quando verò respiramus, sed magna cum vi læsus sanè est, & tunc anhelitus, sed minus, minus etiam cum neque intentus, neque violentus est: inæqualis tamen atque inordinatus. Præter hæc etiam intermissus editur, omnium tamen minimè cùm aliquem seruat ordinem. Et mirari quidem subit, quomodo musculis omnibus feratis, & motus carentibus in apoplexiis illi, qui respirationi inseruiunt, quamuis difficulter moueantur, tamen plerunque. Videtur autem hoc fieri propter respirandi necessitatem, quæ neruorum vim excitat ad operationem. Præcedit hunc morbum (autore Paulo) capitis confertus, & acutus dolor, venarum, quæ in iugulo sunt elatio, vertigo oculorum incerti & discurrentes lucis splendores, extremarum partium sine causa refrigerationes, dèntium stridores, in somno lotium emittitur atrum, paucum, & farinaceum habens sedimentum. Qui iam in hoc malo sunt sensu omnino carentes (vt Ætius ait) mortui viuunt, quapropter clausis oculis dormientium more decumbunt stertentes. Opprimi hoc mali genere senes, atque eos maximè qui temperatione sunt magis pituosa: quod si iuuenem, & æstiuo tempore corripuerit, maxima est apoplexia, & quæ magnam arguat causam, vt ex aphorismo 34. sectionis secundæ didicimus.

Nota præsentis morbi. Signa.

Curatio sanguinea. Reuulsio.

Sanguinea apoplexia tribus remediorum generibus curatur. Primò reuellentibus, vt secta vena basilica primum, si magna est plenitudo, aut vtraque cephalica simul: quia seruata rectitudine in morbo breuissimo & fortissimo cephalicæ sectio est vtilior. Frictionibus totius corporis, præcipuè partium infernarum, & earundem ligaturis dolorificis, lotionibus calidis, cucurbitulis, sine scarificatione primò, deinde cum scarificatione, clysteribus, & glandibus acribus, minùs tamen potentibus quàm in pituitosa.

Deriuatio.

Secundò, vacuantibus materiam cerebri, & ventriculorum eius iterum secta vna, aut duabus cephalicis, pòst vena frontis. Deinceps fit vacuatio per hoc, vel simile medicamentum. ℞. hieræ picræ. S. ℥. j. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ cichoreæ. q. s. misce, & fiat potus

Alteratio.

Tertiò, alterantibus intemperiem calidam à sanguine relictam: vt oleo & aceto rosatis, & similibus: quæ initio non conducunt (quamuis repellant) propter obstructionem. Electuarium

diarho

diarhodon abbatis est in hoc genere optimum.

Pituitosa apoplexia, quæ ferè semper fit, curatur quatuor auxiliorum generibus, primò victu tenuissimo, præsertim primis tribus diebus, deinde solo iure pullorum columbi cum ciceribus nigris, & pipere nutriatur, & aqua mellis, & nucleis pineis saccharo conditis. *Pituitosa.* *Victus.*

Secundò auertentibus, vt acribus clysteribus caput & pituitam vacuantibus, qualis est hic : ℞. vtriusque cyclamini, centaureæ minoris, hellebori albi, colocynthidis in ligatura positæ an. m. j. fiat decoctum in lib. tribus aquæ ad consumptionem duarum, cuius ℥. vj. in anum mittantur, & si citò ab ano elabantur, rursus repetantur, & infundantur, donec humorum copia vnà cum clystere deiiciatur, sequens clyster est optimus, & potens: ℞. saluiæ, roris marini, stechados, rutæ, hyssopi, & pulegij an. p. j. fiat decoctum, de quo accipe libram vnam, cui adde hieræ logodionis ℥. j. pilularum cochiarum ʒ. j. olei rutæ & de lilio an. ℥. ij. salis gemmæ ʒ. j. ß. misce, & fiat clyster. Glandes acres quoque auertunt, & euacuant, & maximè sunt necessariæ, præcipuè cùm clyster accipi, aut retineri non potest, quales sunt hæ : ℞. pulueris Hieræ logodionis ʒ v. salis gemmæ, colocynthidis, & hellebori an. ʒ. j. mellis q. s. misce, & fiant tria suppositoria filo appensa. *Auersio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam crudam (quia hic morbus est acutissimus, dependens à materia fixa in membro principe, & ideò quodammodo turgida, quare moram, & tempus apparendi non concedit) etiam valentibus, & largioribus medicamentis purgantibus: virtus enim expultrix in iis est sopita, & meatus angusti, vt sanguis & spiritus per ipsos permeare non possint. Huiusmodi sunt pilulæ cochiæ, pilulæ fœtidæ, pilulæ de sarcocolla & euphorbio, dissolutæ ʒ. j. ß. earum cum ℥. ij. aquæ stechados, & ℥. j. syrupi de hyssopo: aut fiat vacuatio per hunc aut similem potum: ℞. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati ℥. j. rhodomellis. ℥. j. aquæ saluiæ quod sufficit, misce, & fiat potus. Deinde fiat vacuatio per loca propinqua gargarizatu, vulgò gargarisma dicitur, & errhinis (quæ dicuntur à medicis & pharmacopolis barbaris nasalia, aut caputpurgia) & sternutamentis & apophlegmatismis, quæ à nostris dicuntur masticatoria. Hæc, quia magnam agitationem propè affectam partem efficiunt, nocent ante vacuationem vniuersalem, aut totius corporis, nisi in maxima necessitate, vbi timetur subitò mors. *Purgatio sine præparatione in moris.* *Potus.* *Deriuatio.* *Auerte.*

Errhina, seu caputpurgia medicamenta, quæ sternutamenta efficiunt, aut sunt. *Errhina.*

Mitiora, vt { Aquæ capitales distillatæ, anagallidis vtriusque succus, ceparum succus, cyclamini succus, brassicæ succus, succus siclæ, succus foliorum enulæ campanæ. Aut,

Valentiora, vt { Ireos succus, marrubij succus, radicis nigellæ succus, hellebori succus, radicis agrestis, cucumeris succus, castoreum, piper, helleborum album, euphorbium.

Apophlegmatismi. Apophlesmarismi (vocant nostri masticatoria) aut sunt,

Mitiores, vt { Hyssopus, origanum, thymus, pulegium, cappares:

Valeriores, vt { Synapi, mastix, radix acori, zinziber, piper, pyrethrum.

Hoc schemate continetur cognitio medicamentorum à capite purgantium per proxima loca, tam habentium facultatem mitem, & clementem, quàm eorum, quæ sunt valenti facultate prædita: quorum formas tyronibus in hunc modum describemus. Gargarizatus clementis formula: ℞. maioranæ, origani, saluiæ, roris marini, stæchados an. p j. fiat decoctum in lib. ij. aquæ, donec tertia pars absumatur, cuius collaturæ adde rhodomellis, oxymellis compositi an. ʒ. iiij. misce, & fiat gargarizatus. Valentioris formula est: ℞. aquarum saluiæ, stæchados, betonicæ, roris marini an ℥. iij. aquæ vitæ ℥. j. hieræ S. ℥. j. mithridati, & theriacæ magnæ an. ʒ. ij. oxymellis scillitici ℥. ij. syrupi acetosi S. & rhodomellis an. ℥. iij. misce, & fiat gargarizatus, quo sæpe os & palatum abluatur. Formula errhini solidi mitioris est hæc: ℞. pulueris maioranæ, saluiæ, piperis, caryphyllorum & nucis muscatæ an. ʒ. j. terebinthinæ & ceræ, quod s. misce, & fiant errhina, seu nasalia effigiem pyramidis referentia. Valentioris errhini formula hæc est: ℞. pulueris pyrethri, piperis longi, hellebori, castorei an. ʒ. j. terebinthinæ & ceræ an q. s. misce, & fiant errhina, seu nasalia forma pyramidis, quæ naribus imponantur.

Formulæ omnium. Forma errhini liquidi, seu caput purgij mitioris: ℞. succi betæ, brassicæ, & ciclamyni an. ℥. iij. misce Valentioris formula hęc est: ℞. succi ireos, marrubij & cucumeris syluestris an. ℥. ij. pulueris nigellæ, & piperis an. ʒ. j. pulueris hellebori & euphorbij an. ʒ. ß. misce, & huius parum naribus instilletur. Forma pulueris hæc medicamenta naribus immissa sternutamenta efficiunt, & caput purgant.

Forma apophlegatismi, seu masticatorij minoris hæc est.

est. ℞. pulueris piperis, mastichis, zinziberis & galangæ an. ʒ. ß. origani, thymi, pulegij an ʒ. j. cum oxymelle S. & pauca cera, fiant formulæ ad magnitudinem lupinorum. Valentioris formula hæc est. ℞. pulueris sinapis, stafisagriæ, piperis, & pyrethri an. ʒ. j. ß. hellebori ʒ. j. cum oxymelle scillitico & cera, fiant formulæ ad magnitudinem lupinorum, quorum vnus in ore detineatur semper & manducetur.

Post hæc capiti raso admoueatur hoc vnguentum, seu sinapismum. ℞ olei costini, castorei, & de euphorbio an ℥. j. pulueris sinapis, euphorbij, & serapini an. ʒ. j. aceti cochlearium vnum, ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. Demum frixorium ferreum, seu candentem sartaginem tantopere oportet capiti admoueri, vt capilli ægri commoueri videantur. *Topica.*

Et quia ab hac apoplexia, quæ debilis vocatur, multi euadunt, non omnes (Galeno teste) quibus signa lethalia sunt, moriuntur: multi etiam citra expectationem vllam sanantur, quia accidunt monstra in rerum natura: ad cognoscendum viuat ne, an mortuus sit æger, cum sit simillimus mortuis. obseruanda erunt hæc signa, quæ à respiratione colligitur, priusquam operi manum aduoueamus, ne vsu veniat nobis quod aliquibus medicis, qui in mortui aluum clysterem infuderunt, & venam cadaueris iusserunt secari. Si lana carpta, aut gossipium carptum naribus, aut ori admota, vel candela accensa, aut cyathus aquæ plenus pectori etiam appositus moueantur, vitæ certissimum est indicium. Speculum quoque tersissimum ori & naribus admotum, si maculetur, respirationem, & vitam testatur: & quamuis nulla indicia vitæ appareant, si fuerit æger imbecillus, aut suapte natura frigidus, non est sepeliendus nisi post tres dies. Illo enim spatio mouentur omnes corporis humores, & extra illud, aut mortis aut vitæ euidens demonstrabit signum: & ideò Euangelium secundum de Lazaro inquit, fœtet, quia quatriduanus est: primis tribus diebus aliqui corde frigidi visi sunt reuixisse. *Obseruatio. Mortis, aut vitæ exploratio. Tempus sepeliendi.*

De paralysi, quam Latini resolutionem dicunt. Cap. XIII.

Dictum superiori capite iam est paralysim tunc fieri, cum alterius lateris nerui dextri scilicet, aut sinistri mota pariter ac sensu priuantur, quibus si pauca quædam adiecerimus, nihil (vt reor) quod ad naturam morbi spectat, desiderabitur. Est ergo paralysis alterius lateris mollificatio cum priuatione sensus & motus. Animaduerte *Descriptio.*

uertere tamen oportet, quod non semper integrum latus resoluitur: nam & tota manus, & totum crus interdum (vt inquit Galenus) resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, & vt verbo rem complectat, sæpenumero vnius tantùm membri sensus deperditur, ac motus, vt linguæ, oris, vesicæ, & aliarum corporis partium. Portò cùm in paralysi nunc motus, nunc sensus, sæ pe verò vterque simul pereat, resolutio potissimum tunc dicitur (autore Gal.) cùm motus amissus est. Nam cùm sensus tantùm eripitur, expertem sensus particulam magis dicimus, quàm resolutam, quamuis id etiam in vsu sit, vt resolutam appellemus. Vnde tamen id accidat, vt perdito sensu particulæ seruetur motus, & contra: & quare etiam ambo simul intereant, consulere quintum caput oportet quarti libri de morbo & symptomate: nunc illud nouisse satis erit, propter horum amissionem paralysim fieri. Sequitur hic morbus frequenter apoplexiam, & (Galeno autore quarto de victu acutorum, commentario vigesimo octauo) paraplexia priuatim dicitur. Quare generalius nomen erit paralysis, omnem resolutionem complectens, siue ea apoplexiam sequatur, *Causa.* siue aliunde proueniat. A quacunque verò fiat occasione, humorem frigidum, crassum, & lentum causam habet, qui neruos obstruens, spiritibus motum ac sensum deferentibus viam *Nota.* præcludit. Morbus cuius ex amisso sensu, ac motu facile patet: monere tamen interim conuenit imperitiores huius artis in faciei resolutione, quando alterius parti nerui resoluti sunt, vt in ea affectione (quam Græci caninam conuulsionem appellant, vulgus Medicorum oris torturam dicit) malum non in ea parte consistere, in quâm altera inclinata est, sed in illâ, quæ seipsam declinat, & in contrarium trahitur: cui etiam medicamenta sunt admouenda, quod ad curationem non paruam *Pars delapsa laborat.* affert momentum. Sed quando oris tortura fit à conuulsione, ægra pars trahit ad se sanam, vt docet Gal. lib. 2. de causis morborum, cap. 7. & lib. 3. & 4. de locis affectis. Errant ergo Auicenna, & Gentilis calumniantes Galenum optimum veritatis indagatorem. Cognosces torturam fieri à conuulsione, dolore, tensione, & duritie quadam. Contraria sunt, quando fit à resolutione.

In quo differant paralysis & stupor.

Differt verò hic morbus ab stupore, quamuis sub eodem genere vterque contineatur, magnitudine: cum enim incipit affectio, stupor fit: postquam verò consummata fuerit, resolutio: vnde Galenus libro 2. de locis affectis cap. 1. mediam quandam dispositionem stuporem facit inter resolutionem, & integram valetudinem.

Cur

Curatio resolutionis quinque remediorum generibus constat: primò, victu calefaciente, siccante, & pituitæ generationem prohibente, vt aëre arte parato, suffitu rerum calefacientium, si opus fuerit, initio tamen, dum fluit materia & ante euacuationem, calefactio fiat remissa, ne si maior fiat, humores calefiāt, & augeatur fluxus. Panis sit bis coctus, & aniso inspersus, vel semine melanthij, vt est mos Agarenorum, ab illis dicitur xenuz. Carnes sint auium montanarum, quales sunt perdices, turtures, columbi sylnestres, & similes iis. Bibat aquam cinnamomi, aut aquam mellis, quia vinum nocet neruis, tum quod in acetum in iis conuertitur, tum etiam quòd ad ipsos demittit humores: quamuis in medicamentis cum melle, aut sacchato non noceat acetum, vt in oxymelle. S & similibus. *Curatio.* *Victus.*

Secundò concoquentibus pituitam incidendo, tenuando & tergendo eam clementioribus, primò per v. aut vj. dies: vt ℞. rhodomellis ℥.x. Item ℞ aquarum saluiæ & fœniculi an. ℥.iij. misce. Secundò, valentioribus, vt sunt syrupi de hyssopo, de stæchade cum oxymelle S. & comp. Tertiò, valentissimis, vt sunt syrupi de v. radicibus, oxymel compos. & scilliticum. & syrupus de stæchade. His omnibus simul, aut aliquibus cum dupla quantitate aquarum, aut decocti rerum capitalium paratur pituita, perpetuò tamen sit quantitas maior syruporum sine aceto, quia, vt dixi, maximè neruis nocet. *Præparatio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam primò clementioribus, vt sunt Hiera. S agaricus trochiscatus, pilulæ elephanginæ & assaiaret. Secundò & tertiò valentioribus, vt sunt pilulæ de agarico, pilulæ cochiæ, fœtidæ. de sarcocolla, de euphorbio, & similes: electuarium indum vtrunque, post ergo primam concoctionem clementem fiat vacuatio sic. ℞. pilularum de Hiera S. & agarici trochiscati an. ℈ ij. fiant pilulæ vij. aut ℞. diacatholicon. ℥ ß. agarici trochiscati ʒ. j. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. rhodomellis ℥. j. aqua fœniculi q. s misce, & fiat potus. Post secundam concoctionem fiat per hoc, aut simile medicamentum vacuatio. ℞. pilularum de agarico, & cochiarum an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ. fiant pilulæ vij. aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. electuarij indi maioris ʒ iij rhodomellis ℥. j. aquæ saluiæ quod s. misce, & fiat potus. Tertiò, & quartò, si opus fuerit, fiat vacuatio per pilulas fœtidas, aut de sarcocolla, quamuis inusitatæ sint hæ de sarcocolla, vel ℥. ß. electuarij indi maioris, vel diachartami facto potu cum aqua, aut decocto capitali addendo ℥. j. rhodomellis: quia pilulæ diutius in ventriculo detinentur in iis & similibus morbis, qui à ventre longo interuallo distant. *Purgatio.*

Laudantur magis, fitque per eas melior & maior euacuatio.

Auersio. Quartò, auertentibus materiam in partem contrariam, ne fluat ad spinalem medullam: quod fiet per medicamenta purgantia: de quibus tertio genere diximus, per clysteres & suppositoria dicta cap. præcedenti. Auerti etiam potest materia errhinis, sternutatoriis, apophlegmatismis, & gargarismatis, de quibus in extremo cap. superiori abundè diximus. Huic tamen mitiora, & illi valentiora conueniunt, quia apoplexia maximus & acutissimus est morbus.

Resolutio, & corroboratio. Quintò, dissipantibus & resoluentibus materiam partium affectarum, & cerebrum, & ipsas roborantibus. perpetuò tamen est diligenter animaduertenda sententia Gale. autea 1. locorum affectorum illius, cui ex casu è curru digiti resoluti erant, quem sanauerat admoto emplastro spinali medullæ:

Obseruatio. qua parte affecta nerui ab ea ad digitos progredientes obstructi erant: ab aliis impetitis medicis medicamenta tantùm digitis imponebantur. ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mitridati cum aqua, aut syrupo calido capitali multis diebus sumpta hæc omnia efficit. ʒ. ij. diamusci dulcis eandem habent vim, si multis diebus deuorentur, radix acori condita, aut eryngij est optima. Hæc confectio habet quoque eandem, aut similem facultatem.

Cõfectio. ♃. diamusci dulcis ℥. ij. acori conditi ℥. j. conseruæ anthos, & stechados, an. ʒ. iij. theriacæ magnæ, & mithridati an. ʒ. ij. pulueris galangæ, piperis, cassiæ ligneæ, calami aromatici an. ʒ. j. syrupi de stechade, quod satis est, misce, & fiat confectio: Dosis. ʒ ij. cum ℥. ij. aquæ, aut decocti, aut syrupi capitalis.

Topica. Partem resolutam, & spinalem medullam, iuxta vertebras, per quas oriuntur nerui, quibus sensus & motus illi parti datur, vnge bis in die hoc vnguento.

Vnguentum. ♃. olei euphorbij, castorei, rutæ, & de lilio an. ℥. j vnguenti aragon & dialtheæ compositæ an. ℥. ß. ceræ quod satis est, misce, & fiat vnguentum. Aliquando præsertim præcedenti hac vnctione, & existente humore in profundo cucurbitulæ admotæ parti resolutæ materiam dissoluunt. Balnea potentia calida & sicca naturalia, & artificiosa, sunt optima, vt sunt sulphurea, & quæ fiunt ex decocto roris marini, camomillæ, saluiæ, rutæ,

Historia. origani, & similium. Quidam affectus diuturna resolutione post consentaneas vacuationes curatus fuit hoc medicamento: Accipe lapidem molarem ignitum quem sparge vino maluatico, cuius suffitu & euaporatione pars resoluta calefiat bis in die, post vaporem vngatur hoc vnguento. ♃. olei de euphorbio ℥. iiij. olei rutæ ℥ j. castorei, pyrethri, trionpiperon an. ʒ. j. pulueris rosarum ʒ. j. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguent.

Hæ

Hæ pilulæ ſunt maximè efficaces in hoc genere. ℞. caſtorei, aſſæ fœtidæ an ℈ j. ligni aloës electi ℈ i. cum mithrid. to, pilulæ xij. fiant: quarum doſis ſunt tres tertio quoque die danda ante ſolis ortum per horam. Si multis diebus bibat ℥. iij. aquæ roris marini cum granis tribus pyrethri, erit ad hæc optimum remedium. *Pilulæ.*

In reſolutione, quæ fit cerebro primo affecto, cauterium actuale in initio colli iuxta nucam, vulgò ita dictam, eſt efficax remedium, & alterum poſt vltimam vertebram, ſed eorum penetratio debet eſſe non magna. Si verò ſit particularis, cauterium fiat in parte affecta, ſed prouidendum eſt, ne his, aliiſque remediis calidis pars reſoluta inflammetur, vt ſæpe fieri ſolet ab imperitis medicis. *Aqua roris marini.* *In paralyſi per primariā affectionem obſeruatio.*

Si reſolutione laboret aliquis, propterea quòd ex alto ceciderit, aut propter inflictum vulnus, deſperatus eſt ille æger, præſertim ſi tumor induruerit, à quo obſtruantur nerui, & tandem reſoluantur. Si verò ab aliquarum vertebrarum luxatione reſolutio genita ſit, per reductionem vertebrarum in ſuum locum curabitur. Poſt reductionem ad diſſoluendum humorem, ſi ſit in neruis, hoc medicamentum affectæ parti ſemel in die admoueatur. ℞. farinæ fœnugræci, bdellij, ammoniaci an. ℥. j. piperis albi, ſeminis been an. ℥ ß axungia anatis ʒ. iij. olei de lilio ℥. j. ſemis, miſce & fiat ex his ſecundum autem cataplaſma, ſeu emplaſtrum, quod parti reſolutæ & origini neruorum admoueatur. *In paralyſi ex caſu, aut ictu, &c.* *Emplaſtrum reſtituto membro ad mouendum.*

Scholium.

Dictum ſuperiori capite.] *Paralyſis aut eſt exquiſita, in qua ſenſus & motus deficiunt aut non exquiſita, quando alterum eorum ſeruatur: quæcunque ſit, aut eſt in medio corpore, aut in vna tantùm parte. Si medium occupat corpus, morbus erit in cerebro, aut in principio ſpinalis medullæ: quod diſtingues ex dimidia capitis parte affecta, aut non affecta. Si paralyſis vnius tantum partis ſit, tunc in neruo illius partis quærendus eſt morbus, ac proinde exortus neruorum quid ſit, ſunt intelligendi, lege lib. 2. de cauſ. ſymp. cap. 5. Paralyſis eſt ſymptoma. actio ſcilicet abolita. Morbus, ad quem ſequitur, eſt obſtructio ab humore craſſo, aut tumore facta. Dices, ſi nerui non ſunt caui, quomodo obſtruentur? Reſpondeo Gal. obſtructionem appellare 2. libro de cauſ. ſymp. Omne illud, quod impedit tranſitum humoris, aut alterationis. Quamuis tamen hæc ſententia probabilis appareat, exiſtimo tamen in paralyſi morbum eſſe in numero addito, eſt enim additus humor impe-* *Diuiditur paralyſis.* *Paralyſis quid ſit.* *Morbus in paralyſi.* **Obiectio.**

diens actionem: neque poterit dici humor ille obstructio, si propriè loquamur: quia neruus caret cauitate, & hac ratione suffusio etiam diceretur obstructio. In curatione paralysis reuellunt practici humorem ab spinali medulla purgatione, omittentes sanguinis missionem, malè tamen, cum hac sola reuellat humorem à parte affecta, quod non poterit rectè praestare purgatio carens in principio occasione, humore existente crudo, & non sequace. Si obijcias humorem esse frigidum in paralysi, & ideò non esse mittendum sanguinem: Respondebo, aut humorem frigidum esse multum & secretum à sanguine, aut habere satis insignem quantitatem sanguinis admixtam. Si multus est, & secretus à sanguine, tunc non mittemus sanguinem, quia non constant vires: si verò multum sanguinem habeat permixtum, sanguinis missio exercenda erit. 6. epy. par. com. 43. non ratione morbi, quia cùm fiat ex pituita, purgationem postulat: sed ratione affectus venarum, hoc est sanguinis vitiosi. Sanguine vt decet, misso & humore purgato, discutiemus in parte inclusum topicis medicamentis, ita vt in principio sint leuia, vt totum euacuent humorem, aliter enim euacuata parte tenui reliquum indurabunt, & incurabilem efficient affectum. Deinde hoc vteris vnguento. ℞. olei laurini & vulpini an. ℥. ij. ß. axungia vrsi ℥. j. ß. sagapeni, opoponacis ana ʒ. iij. vnguenti marciaton ℥. j. ß. ceræ parum, & fiat vnguentum, quo caput, aut principium spinalis medullæ, aut principium nerui, si sit paralysis particularis, inunges.

Practici taxantur. *Obiectio.* *Sanguinis missio in paralysi.*

De conuulsione. Cap. XIV.

Descriptio.

CONuulsio, quam Græci spasmon appellant (auctore Gal. 6. aph. com. 39) affectio est inuoluntaria ad similem venientibus neruosis partibus dispositionem, quam etiam in motibus voluntariis assumunt. Vnde & ab eodem rectè dictum est libr. 5. de morbo & symptomate, conuulsionem esse, quæ neruos musculósque ad eundem cogit affectum, in quem ipsi ab animali facultate, cùm habitum naturalem seruarent, ducebantur. Quæ si ita sunt, constabit sanè conuulsionem in conuulsis partibus factam hac sola ratione à motu naturali differre, quòd præter voluntatem nostram conuulsio fiat, cùm in ea non ab arbitrio, sed à morbi imperio nerui in suam originem conuellantur: qua sola in parte dissimiles sunt naturalis motus, quem voluntarium dicimus, & is qui in conuulsionibus reperitur, cætera similes sunt ferè. Quod rem ipsam consideranti, & Galeni insuper librum tertium de locis affectis, & quintum de morbo, & symptomate legenti, facilè constabit.

Eodem

Eodem enim modo fiunt : nam voluntarius motus interim intentus versus principium musculis, interim ab irruente spiritu impletis perficitur, ita conuulsio eodem modo accidere solet. Nam & spiritus intra ipsos generantur, qui eos inflare possint,& complures etiam affectus,qui illos intendere queant: *Diuisio.* cuiusmodi est phlegmone: quos omnes Galenus ex Hippocrate in duo capita reuocauit, plenitudinem, & inanitionem. Phlegmone plenitudinem parit, ardentissimæ & aridissimæ febres inanitionem. Porrò quòd neruosa corpora omnia tendi possunt, siue oppleta ea sint, siue inanita, argumento sunt musica instrumenta:etenim rumpuntur eorum chordæ, siue in humido, vaporosoque, siue in arido & squallenti cucubiculo intentis etiamnum chordis collocentur. Quod cùm intel- *Species.* ligant huius rei haud ignari artifices, eas antequam reponunt, laxare solent. Conuulsionis in vniuersum tres species traduntur Græcis appellatæ nominibus, quarum prima emprosthotonus dicitur, id est, tensio ad anteriora, & fit quoties caput, ceruix reliquumque corpus in pectus contrahitur. Secunda opisthotonus, id est, tensi ad posteriora, acciditque cùm caput in dorsum conuellitur, scapulisque velut annectitur. Tertia ex vtraque composita, tetanus appellatur, Latinis tensio, Celso rigor: qua affectione qui laborant, recta ceruice velut frigore concreti rigent ita, vt neque in hanc neque in illam partem flecti possint: sed quasi ab vtraque impediantur, in neutram inclinant. Quæ sanè species aut differentia conuul- *5.lib.aphoris.4.* sionis reliquis periculosior est autore Hippocr. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si verò hos effugerint, salui fiunt: peracutus enim morbus est: vnde & iudicationem fieri oportet in primo circuitu dierum criticorum, non toleranti natura longiori tempore tentionis laborem. Et contingit sanè per has differentias interdum vniuersum corpus conuulsione tentari, interdum vnam partem, proinde ac in paralysi quoque fieri diximus. Conuulsio verò *Simile.* vniuerso corpore (vt omnes quidem autumant) talem quampiam partem effici necesse est: quæ vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis origo aut quoties vel crus, vel altera tantum manus conuellitur, illius membri conuulsio neruorum, qui ad ipsum perueniunt, originem affectam fuisse declarat rami cuiuspiam exemplo in arbore. Atque huius quidem conuulsionis, quæ scilicet particulare aliquod membrum afficit, multæ sunt differentiæ: quippe si quis violenti aliquo dentium stridore vexetur, maxillares musculi conuulsione laborant, per inuersiones verò

& strabismos conuelluntur oculorum musculi. Iam & gonorrhæa conuulsionis species censetur, verum distinctione adhibita: si enim rigido pene semen effluat, veluti conuulsio quædam est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sed longum esset omnes differentias recensere.

Causa. Causas huius morbi, tametsi superiùs obiter eas attigimus, clarioris tamen & vberioris institutionis causa accuratius repetemus. Duæ ab Hippocrate in vniuersum ponuntur plenitudo, & inanitio: oppleris siquidem, aut vehementer exinaniris neruosis partibus conuulsiones accidunt, quemadmodum euenire in lyricis fidibus antea dictum est: & in tergoribus quoque ac loris accidere, Gal. ait: verùm tertium eis adiicere conuenit, nempe consensum aliarum partium, à quibus conuulsio non rarò excitatur, quam conuulsionis differentiam,

Aduerte. qui Arabum sequuntur placita, spasmum non proportionatum ad materiam appellant, quòd scilicet non contingat propter materiæ multitudinem neruos implentis, neque propter eiusdem inopiam eos inanientis, atque exsiccantis: fit autem quoties aliquid à parte primò affecta ad cerebrum ascendit, quod vt excutiat, vehementer & inquierè concutitur. Solet autem per consensum infestare neruorum originem, ita vt ad ipsam aliquid ascendat, quod hanc conuulsionem inuehat, vel impactus neruosis partibus erodens aliquis humor, vt in eo qui propter æruginem in ventriculo contentam conuulsionem patiebatur, vt videre est v. aph. com. j. aut venefica aliqua qualitas, aut spiritualis substantia cerebrum elata, vt de puero refert Gal. qui quotidie in epylepsiam incidebat, propter nescio quid, quod a crure in cerebrum ascendebat simile illi, quod ab scorpione, & ab aliis venenatis feris in icta parte relinquitur, quod cum mole minimum sit, facultate maximum est. Iam & neruorum punctura hoc ipsum efficere potest (quod Galen. confirmauit tertia parte artis medicinalis) quoniam ea pars cerebro continuatur, promptáque est ad conuulsionem excitandam: & vniuersim, id omne quod propter illatum parti nocumentum cerebrum ita afficit, vt ipsum ad expulsionem rei noxiæ per huiúsmodi motus excitet, hoc genus conuulsionis efficere potest.

Nota. Notis quibus morbus dignoscatur, non est opus: satis enim per se patet, à qua tamen fiat causa, sic deprehenditur. Conuulsio, quæ à plenitudine fit, sanum corripit subitò eueniens, aut saltem non multò post morbi initia: quæ verò propter inanitionem accidit, non similiter euenit, sed post ardentes febres, plurimásque euacuationes, siue per sudores, vomitum,

deiectio

deiectiones infernas, sanguinis profusionem, siue aliquo alio modo factæ fuerint. Hæc enim omnia, atque alia his similia cùm corpus exhauriant conuulsionem inaniendo inducunt. Tertiam illam differentiam quæ per consensum est, ab ægrotantis, aut assidentium sermonibus oportet exquirere.

Conuulsio ex repletione pitui osa (à qua frequentiùs fit) curatur sex remediorum generibus. Primò calfaciente, & siccante victu simili resolutorum victui, de quo præced. cap.

Secundò, pituitam conquoquentibus, primò clementibus, *Curatio* secundò valentioribus, tertiò valentissimis, de quibus cap. su- *pituitosa.* periori abundè diximus, nisi doloris vehementia, & magnitu- *Victus.* do ordinem peruerteret, tunc oporter vacuare materiam, etiam *Purgatio* si non sit turgida, ne pereat æger. Ante concoctionem etiam *sine præ-* per medicamenta valenter purgantia, quorum formas ca- *paratio-* pite superiori docuimus, & sequenti etiam genere tra- *ne.* demus.

Tertiò, purgantibus materiam paratam, si intermissionem *Purgatio.* fecerit dolor, aut crudam, si vehemens & magnus fuerit. Quales sunt pilulæ de agarico, de hiera composita, cochiæ, fœtidæ de sarcocolla, & de serapino, & opopanace: quamuis tres vltimæ non sint deuorandæ, nisi ægri vires validæ sint, & morbus magnus, & alia minus valenter purgantia medicamenta non satis idonea sint. Electuarium etiam indum purgat pituitam, & alia de quibus 1. cap. & capitibus de cephalalgia pituitosa, de apoplexia, & de resolutione satis copiosè diximus. Primum ergo propter tyrones post primam mitiorem concoctionem, sequentibus pilulis fiat vacuatio. ℞. pilulatum cochiarum, & agarici trochiscati an. ℨ. ß. cum aqua *Vacuatio* saluiæ fiant pilulæ vij. aut hoc: ℞. diacatholicon. ℥. ß. ele- *secunda* ctuarij indi maioris ℨ. iij. ß agarici trochiscati ℨ. j. rhodomellis *validior.* ℥. j. aquæ pæoniæ q. s. misce, & fiat potus. Secundò, post secundam valentem concoctionem his pilulis euacua. ℞. pi- *Tertia.* lularum cochiarum, de agarico fœtidarum an. ℈. j diagridij gr. iij. cum aqua saluiæ, fiant vij. pilulæ: aut ℞. electuarij indi maioris ℨ. iij. j. ß. agarici trochiscati, & turbit electi an ℨ. ß. salis ℈. ß. Rhodomellis. ℥. j. ß. aquæ stæchadis q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, post tertiam valentiorem concoctionem fiat his pilulis vacuatio: ℞. pilularum fœtidarum ℈. ij. pilularum cochiarum ℈. j. diagridij. gr. iiij. cum aqua roris marini fiant pilulæ vij Aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ℨ ß. diachartami, & electuarij indi maioris an. ℨ. iij. rhodomellis ℥. ß. aquæ roris marini, quod satis est, misce, & fiat potus. Quartò, auertentibus ad inferiora materiam, vt clysteribus *Auersio.*

acribus,& glandibus,frictionibus, & vinculis dolorificis in parte contraria,errhinis,apophlegmatismis gargarisatu, & similibus,quorum copiosam tractationem vide cap.xij.de euacuatione apoplexiæ.

Discussio. Quintò, digerentibus, seu resoluentibus materiam neruis affixam internis, & externis, vt vsu longo diamusci vriusque, mithridati, aut theriacæ magnæ, confectionis anacardinæ, & similium. Acorus conditus est etiam in hoc vtilis cum aquâ, aut decocto, aut syrupo capitali. Hæc mixtura

Confectio. confert multum in hoc genere: ℞. diamusci dulcis ℥. j. diag.langæ ℥. ß. pulueris diacymini & aromatici rosati an. ʒ. ij. pulueris calami aromatici, galangæ, & radicis pæoniæ an. ʒ. j ß. radicis acori conditæ ʒ iij. syrupi de stœchade. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum

Topica. aqua roris marini, aut alia simili. Vnctio ex oleo de lilio vulpino,de semine lini, rutaceo, de castoreo, & de euphorbio, & similibus est optima. Admouere etiam parti conuulsæ pulmones arietum, aut animalia parua bruta recens per dorsum incisa, est quoque optimum remedium ad resoluendum, vt sunt pulli gallinacei,columborum, parui canes,& catuli. Confert quoque manum, aut partem conuulsam in bouem, aut aliud animal recens cæsum immittere, & ibi, dum calescat, tenere. In vinum nouum feruens immittere manum est vti-

Balnea. le. Probatissima sunt in hoc morbo balnea, præsertim naturalia, vt sulphurea, aluminosa, & salsa, aut à nobis parentur ex sulphure, sale, alumine, & herbis, & floribus capitalibus incoctis. Suffitus, & vapor prædicti decocti per lapides ignitos in cacabum iniectos, si toto corpore, aut parte resoluta (si totum non fuerit) sub conopæo, ne expiret vapor exceptus maximè conducit: post quem aut balnea vnctio melior

Vnguētū. erit,& validior oleis iam dictis, & hoc vnguento: ℞. olei rutæ, & de lilio an. ℥. j. ß. olei de euphorbio & laurini an. ℥ j. dialthεæ compos. & vnguenti aragon.an ℥. ß. pulueris castorei,& diacymini an. ʒ. j. ß. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum.

Linimētum. Præstantissimum quoque est remedium partes conuulsas oblinere adipe anseris pinguis, exenterati, & cati parui minuratim concisi, & lardo veteri, myrrha, thymno,terebinthina abietis, farti, & consuti, & tosti. Accipiatur adeps non primus, sed secundus decidens, & distillans in vas fere plenum aceto. Post perfectam tosturam anser in paruas partes diuisus eodem aceto percoquatur, à quo fuit adeps extractus & alio,si non sufficiat primum vsque ad separationem ossium, & iterum colligatur adeps supernatans, qui mixtus cum priori

val

valentiori reseruetur ad idem hoc, quod supra diximus, efficiendum. Sequens, quoque vnguentum est optimum: ℞. olei ruræ, lumbricorum, & de lilio an. ℥. j. ß. olei castorei & costini an. ℥. j. agrippæ, dialtheæ, & marciaton an. vnciam ß ceræ quod satis est. misce, & fiat vnguentum: quo pars conuulsa vngatur, & vertebræ, per quas nerui oriuntur illi parti sensum & motum tribuentes, aut ceruix, & tota spina, si fuerit vniuersalis conuulsio. *Vnguentum.*

Sextò, corrigentibus symptomata, præcipuè dolorem, qui aliquando solet esse tam intensus, & intolerabilis, vt vix æger possit illum ferre. Balneum olei communis est bonum mediocriter calidum, melius si sit cum decocto seminis lini, fœnu græci, lumbricorum, foliorum, maluæ, violatum, & camomillæ: optimum erit balneum ex oleo vulpino, sed hoc maiori pretio emitur. Dolorem hunc lenit oleum rosaceum cum ouorum vitellis aliquot. Eiusdem, aut maioris etiam facultatis panis calidus est, cùm è furno educitur, cum lacte caprino. Oleorum camomillæ, lumbricorum, & terebinthinæ mixtura pari facultate pollet, aut maiori sæpè. Aliquando præcipuè in maximo dolore, & aliis iam expertis est necessarium hoc, aut simile medicamentum narcoticum. ℞. olei rosati ℥. iiij thebaici ʒ. ß. iusquiami, papaueris albi. ana. ʒ. ij. corticum mandragoræ ʒ. j. aceti. ʒ. ij. misce, & fiat instar vnguenti. aut ℞. medullæ panis tritici. p. ij. lactis q. s. vitella ouorum numero iij. opij. ℈. ß. misce, & fiat cataplasma, adde croci in puluerem redacti ʒ. ß. *Symptomatum correctio per topica.*

Si ex sanguine fit conuulsio, à quo raro dependet, vena secanda est contraria, vt si brachium dextrum conuellatur basilica sinistra & vicissim: si verò tibia, basilica eiusdem partis: si totum, basilica dextra, aut vtraque simul, si sit magna plenitudo. In omni parcè sanguis extrahatur, ne vires dissoluantur, quod docet Ætius serm. vj. c. 18. agens de sanguinis missione in resolutione, quæ parem exposcit curationem. Oportet autem moderatè detrahere sanguinem, ne refrigeretur. *Sanguinea. Sectio venæ.*

Si fit conuulsio à bile flaua, aut ab atra bile, vacuetur statim, præcedenti tamen iusta concoctione, præcipuè quæ gignitur ab atra bile, per propria medicamenta, de quibus c. ix. *Bilosa & atrabilia ris.*

Si est ab inanitione & siccitate, curatur humectantibus alimentis, & medicamentis, vt cap. de hectica, lib. 2. longius demonstrabitur, videlicet iure gallinarum pinguium, caponum, perdicum, vituli, arietis, suis teneri & similium animantium cum herbis, aut rebus humectantibus, vt est cremor hordei. Ius etiam aut aqua testudinum, limacum, & ranarum *Eius qua est à siccitate. Victus humectans.*

in salubribus aquis degentium confert, lac humanum primò, secundò asininum, tertiò caprinum alimentum salutare est in hac conuulsione. Vinum generosum, dilutum potenter humectat. Balneum ex foliis maluarum, violarum, radicum altheæ, caricarum, passularum enucleatarum, capitum & pedum agnorum est optimum ad humectandum. Partes conuulsæ, & tota spina vngatur hoc vnguento: ♃. oleorum sesamini, amygdalarum dulcium & violarum an. ℥ ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci an. ℥ j. ß axungiæ gallinæ ℥ ij ceræ, quod satis est, misce, & fiat vnguentum.

Vnguentum.

Eius quæ est ab ictu venenatorum. Si conuulsio est ab ictu animalium venenatorum, extrahe venenum admoto parti affectæ ano galli gallinacei, aut gallinæ glabro, scabiosa pertrita, & cum vitello oui instar cataplasmatis apposita venenum educit, ideoque carbunculis pestiferis imponitur. Cæpe crudum, vel coctum, admotum parti læsæ, eiusdémque succus venenum expellit. Idem efficit theriaca magna applicita (quanquam vtilior est interius assumpta) cucurbitula cum scarificatione parti punctæ affixa est adiumento.

Venenū educ etia.

Eius quæ est à casu & percussione. Si à casu, aut percussione aliqua conuulsio sequatur, post victum tenuem, & sanguinis missionem, & euacuationem per clysteres, parti affectæ, quæ parum emolliant, dolorem sedent, & moderatè resoluant, sunt admouenda, vt est hoc: ♃. hordei decorticati, camomillæ, farinæ fœnugræci, foliorum maluarum an. p. ij. omnia decoquantur, & cum oleo camomillæ, rosarum, & terebinthinæ fiat cataplasma.

Eius quæ fit ex punctura neruorum. Si ex punctura non penetrante nerui est, scindatur neruus, aut perforetur: melius enim est viuere parte vna priuata sensu, & motu, quàm mori. Deinde apponantur quæ resoluant, & exsiccent humorem in neruis inculcatum, & aperiatur vulneris os, vt possit optimè & liberè pus effundi, & ideò oleum pypericum, sulphur, euphorbium cum oleis lumbricorum & rosarum, & pauca terebinthina erit optima mixtura in hac conuulsione.

Scholium.

Conuulsio quid. CONuulsio quam Græci.) *Conuulsio est motus deprauatus partium neruosarum, quo versus suum principium retrahuntur. Prima parte huius definitionis communicat conuulsio cum palpitatione, tremore, & aliis motibus deprauatis: reliqua parte ab illis distinguitur. Per partes neruosas cum Gal. 5. libr. aphor. com. 1. intelligim*

Pars neruosa.

ginaus neruos, ligamenta, fibras musculorum, & tendones. Principium harum partium varium est, nam principium nerui est cerebrum, aut neruosa spinalis medulla, ligamenti, ac tendonis, finis musculi: fibrarum musculi, eius caput. Harũ partiũ omniũ, aut vnius retractio conuulsio appellatur. Quòd si Gal. aliquãdo Conuulsionẽ appellat retractionẽ musculorum versus suum principium, id facit, quia musculus est instrumentum motus voluntarij. Aduerte tamen hanc definitione esse conuulsionis, cùm fit, nam conuulsio facta motus est abolitus. Causa conuulsionis sunt, omnia quæ prædictorum corporum longitudinem abbreuiare possunt, quæ ad duo capita reuocat Hippocr. lib. 6 aphor. sent. 29. repletionẽ videlicet, & inanitionem exemplo cordarum vsus. Quòd si aliquãdo frigiditatem causam cõuulsionis scribat, de causa externa loquutur. Auctor tertiã causam conuulsionis addit consensum aliarum partium, decipitur tamen, quia per aliarum partium consensum non fit conuulsio, sed motus conuulsiuus, qui cerebri est affectus, aut principij spinalis medullæ, & non neruorum. Neque etiam sequendus est, cùm dicit neruos in conuulsione ab spiritu posse contrahi, nam hæc contractio non perdurat, vt ostendit ea affectio, quam vulgò rampa appellamus: tum Galenus 2. de caus. symp. ex sententia pneumaticorum loquitur. Differentias conuulsionis lege apud auctorem. Difficile tamen alicui videbitur, conuulsionem ex repletione nerui fieri sine sensus & motus læsione, quia si neruus repletur, non poterit alteratio facultatis permeare. Respondeo in conuulsione repleri neruum inæqualiter, ita vt quædam nerui partes liberæ sint, & per ipsas alterationem descendere. Partium harũ principium. Explicatur Gal. Causa conuulsionis. Auctoris lapsus. Obiectio.

Cõuulsio ex repletione.] *In curatione conuulsionis eius causas aduerte, quia ea pro varia causa variatur. Si fiat ab humore pituitoso (ex eo enim vt plurimum euenire solet) auctor purgat, auertit, & topica adhibet medicamenta, rectè quidem: Omittit tamen vnũ remedium maximè necessarium, quod reuellit & euacuat humorem, quod est sanguinis missio. Hæc in principio imperanda est, ita tamen exerceatur, vt non euacues quantũ postulat morbus, quia aliquid omittendũ est propter symptoma, nempe dolorem qui ob vigilias & sudorem vires deijcit: aduerte etiam sanguinem solũ esse mittendum in hoc affectu cum pituita satis insignem quantitatem sanguinis habuerit admixtam. Si à sanguine fiat conuulsio, etiam venam secabis. Conuulsio nunquam à bile ortum habet, quia, vt diximus, tenuis est, & proinde non potest replere corpora neruosa, ac ideò ne sequaris auctorem. Cùm conuulsio fiat ab humoribus frigidis, & crassis, aliqui inter quos est Vega, sequuti Cornelium Celsum contendunt, ad eius curationem nobis licere excitare febrem, vt humores attenuati euacuentur, & eorum frigiditas corrigatur. Quam sententiã possumus auctoritatibus corroborare: prima est Hip. qui 4. aph. sen. 57. sic scribit. Qui à cõuulsione, id est epistotono, & emprosthotono, aut distensione neruorũ, hoc est tetano tenentur, breui febre* Sanguinis missio. Lapsus auctoris. An in conuulsione liceat nobis excitare febrem.

febre superueniente liberantur, vbi Gal. In commentario, duas (inquit) habet medicamentum intentiones, in conuulsione, superfluam soluere humiditatem, & calfacere frigiditatem, quas duas febris complet. Praeterea 2. aphor. sent. 26. Febrem (ait) conuulsioni superuenire melius est, quàm contra. Tertiò Hippocrates 6. epid par 6. sen 7. Si prius (inquit) epilepsia capiantur aliqui, & quartana superueniat liberantur: & quamuis hæc loca videantur ostendere licere nobis in hoc affectu febrem excitare: multò clarius idem Hippocr. 2. epy. sec. 5. statim post principium, id visum fuit docere, si puerperis (inquit) conuulsio fiat, ignem excitato: ex quo loco multi colligunt non solùm posse nos excitare febrem, sed & putridam, cùm Hip. semper per ignem intelligat magnam febrem. Cæterùm existimo non licere ad curandam conuulsionem febrem excitare, quia in ea, nõ possumus deliberare, de quantitate occasione, & modo viendi quæ sunt remedij conditores. Rationes proposita ex auctoritate desumpta nihil persuadẽt: nam omnes, quæ in aphorismis & lib. 6. epy. habentur, tantum docent, febrem, quæ conuulsionem & epilepsiam sequitur, eas sanare, aut melius esse febrem sequi conuulsionem quàm contra: quia si febris sequitur conuulsionem ex repletione ortam, calore iuuabit Maiorem vim videtur habere locus qui habetur lib. 2. epy. ex quo aliqui ex nomine ignis persuasi, colligunt debere nos magnam febrem, hoc est putrem excitare, nam diaria non est magna febris. Hi maximè decipiuntur, non enim est in nostra manu febrem mouere putrem, imò si Hippocratis animus fuit, excitandum esse febrem, nomine ignis diariam intelligit, si aduertamus dictionem, excitatò, quia nos calefacientibus medicamentis & alimentis, solam hanc generare possumus. Et quamuis hæc ita sit, censeo, Hippocratem non voluisse excitare febrem, sed nobis præcepisse, vt medicamentis calidis, ex quibus illa oriri potest, vtamur, quibus curare solemus conuulsionem: vel dicere possumus Hippocratem in epydimiis particularia exempla scribere, non tamen artem vniuersalem constituere: quam cum in aphorismis proposuerit, proinde in ipsis aliter, ac in epydimiis in febre in conuulsione loqui.

De Tremore, Cap. XV.

Descriptio. TRemor (vt auctor est Gal. v. de morbo & symptomate) contrarius quidam motus est ex contrariorum in se motuum successione prouenieus. Cùm enim facultas imbecillior reddita membrum in sublime tollit, ipsa verò grauitas deorsum trahit, pugna quædam fit inter facultatem & membri grauitatem non permittente facultate deorsum ferri membrum, vt in resolutione membrorum solet, neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, vt consueuerat, dum valebat. Itaque

vicissim

vicissim facultas nunc vincitur, nunc vncit, atque hinc nascitur tremor ex duobus scilicet morbis contrariis compositus motus, altero, dum membrum sursum à facultate fertur, altero, dum ob grauitatem, & morbum deorsum premitur. Fit autem in vniuersum tremor ex imbecillitate neruorum, quod palam senectus ipsa (vt Paulus ait) testatur, in qua est incurabilis tremor, specialiter verò id omne quod motricem facultatem imbecilliorem reddit, huiusmodi solet symptomata inducere: cuiusmodi est frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ potus non in tempore sumptus, pituitosi humoris abundantia, vini multi, præsertim meracioris immoderatior vsus, senectus, & animi affectiones, vt timor. Vnde his qui per prærupta ingrediuntur, crura tremunt, & qui incurrentem in se feram videntes fugiunt, tremuli euadunt, neque non toto corpore tremunt, quibus coram terribili aliquo magistratu negotium est, quippe loqui iussi ne vocem quidem citra tremorem reddere poterunt. Signa ex ægri temperamento, & sermonibus patebunt: si iis enim animum aduertas, proculdubio non solùm notas, sed & causas quoque intelliges. *Causa.* *Nota.*

Tremor curatur abscissa causa eius: sed quia fermè semper fit à pituita, vt resolutio, & conuulsio ex plenitu line, superuacaneũ esset in præsentia eandem rem iterum tractare postquam satis abundè c. duobus præcedentibus de ea dictum est, mitioribus tamen remediis indiget hic affectus, quàm resolutio, & conuulsio ex repletione pituitosa quia à minori fit causa. *Curatio per remedia mitiora.*

De Ophthalmia. Cap. XVI.

Ophthalmiam medici aliqui duplicem faciunt, veram & non veram: non veram conturbationem oculi, seu vacillationem appellant, & ab externa aliqua occasione fit, verbi gratia: sole, igne, fumo, paluere, ictu aliisque id genus, & à Græcis taraxis dicitur, hoc est, lucis perturbatio, vt apud Paulum videre est, qui sic eam nominat, & velut genus quoddam facit eius (quæ vera dicitur) ophtalmiæ. Porrò tam facilis curatu hæc est, vt vel cognita tantùm causa, ac separata discutiatur, modò id in principio fiat, alioqui neglecta in veram sæpe opthalmiam transit. Est autem vera appellata ophtalmia, quam Latini lippitudinem nominant, adnatæ membranæ, seu (vt barbari dicunt) coniunctiuæ inflammatio. Fit hoc genus morbi (de vltima, quæ dicitur vera, loquor) aut ob plenitudinem vniuersi corporis, ob quam adnata quoque humoribus plena distenditur, vel propter *Diuisio.* *Definitio.* *Causa.*

acri

ſtat ſarcocolla, aqua roſarum, vel potius lacte muliebri nutrita, & ſoluta.

Ophtalmia antiqua curatio. Si antiqua fuerit ophtalmia, & intermittens præcedenti debita victus ratione, & humoris concoctione ſyrupo roſarum, & rhodomelle, cum aqua, aut decocto ſeminis fœniculi, purgabis ʒ j pilularum lucis ma. aut ſine quibus eſſe nolo, aut de agarico ſemel in hebdomada Iterum purgabis ℈.j prædictarum, aut ſimilium pilularum: & oculis non ſunt admouenda *Cautio.* repellentia intenſè frigida, imò iis ſemper adde parum aquæ fœniculi, aut rutæ, ne fiat albugo, aut ſuffuſio oculorum: hanc tamen & vlcera oculorum gigni prohibet filum collo traiectum per tres digitos ſub nuca, priùs tamen apprehende forcipi cutem, donec ſenſus tactus abeat, & poſt acui incerto filo *Ceruix filo traijcitur.* craſſo facto ex pilis caudæ equinæ, vel (ne tantus dolor excitetur) ſeta, vel lino perforamus, vt in vulnere. Acu ablata filum maneat, quod vlcus diu apertum ſeruet, vt per id patis multitudo euacuetur. Diuitibus aureum annulum immittunt, loco fili acu ablata. Quotidie remouent dictum filum vel annulum, & *Hiſtoria.* mane, veſperíque tergunt terram. Hoc auxilio reuellente & vacuante multis oculi acies fermè amiſſa fuit in priſtinam ſanitatem reſtituta, vt ego ſæpe expertus ſum in pleriſque, & in filio meo nato octo menſes.

Scholium.

Inſtrumenta animalia cõmunicatã habẽt facultatem. Ophthalmiam medici.) *Inſtrumenta animalia 1. de loc. affect. c. vlt. aliunde, hoc eſt à principio (quod cerebrum eſt) medio neruo, facultatem accipiunt: proinde euenit, in his aliquando lædi actionẽ morbo non in ipſis ſed in principio, aut parte, quæ defert facultatem, exiſtente. Præterea in his inſtrumẽtis vna pars ſimilaris eſt quæ operatur,* *Vna pars ſimilaris agit in inſtrumento.* *reliquæ verò ei præbent vſum, & ideo in actione eorum læſa, morbus aut erit in parte, qua operatur, aut in aliis. Quod in oculo verum eſſe deprehendes, hic enim à cerebro per neruum opticum facultatem accipit, pars autem quæ in ipſo videt, eſt tunica aracnoides, vna cum humore cryſtallino, reliquæ oculi partes ei præbent vſum. Dices nonne Gal.* *Viſionis inſtrumentum.* *humorem Cryſtallinum, viſionis inſtrumentum appellat? Reſpondeo, nomine humoris cryſtallini Galenum, etiam membranam intelligere, vt latè in libris de ſymptomate & morbo explicatum habeo. Oculi* *Ophtalmia quid.* *actio (quæ viſio eſt) inter alios morbos ſolet lædi ab ophtalmia, quam* *Cauſa ophtalmiæ.* *Latini lippitudinem appellant, hæc nihil aliud eſt quàm inflammatio adnatæ membranæ: nomine inflammationis intelligentes tumorem præter naturam, qui in hac membrana, ob multas, quas habet venas, ſolet accidere. Cauſa ophtalmiæ aut eſt externa, aut interna. Exter*

terna sol. fumus, & alia quæ dolorem, aut calorem in oculo excitando fluxionem mouent. Interna causa est fluxio sanguinis, quæ fit à plenitudine corporis, aut venarum capitis, aut ab humoris acris flexione. Quæ in parte nobis non placet sententia Montani & Iacotij, existimantium ophtalmiam fieri etiam per essentiã sensim collecto excremento in membrana adnata: nam ex Galeno, ex his excrementis sensim collectis fit apostema & non tumor, qui ex eius sententia semper fluxionẽ sequitur. Malè etiam multi ophtalmiam à flatu fieri sentiunt, hic enim bene poterit ob tensionem dolorem generare, non autem ophtalmiam, quæ est inflammatio. Præterea sententia auctoris, quæ diuidit ophtalmiam in veram, & non veram, sequenda non est: quia à quacumque causa fiat ophtalmia, est dictæ membranæ inflammatio. Altomarius ophtalmiam morbum compositum ex intemperie, tumore, & soluta continuitate, appellare solet. Decipitur tamen quia tumor, si non lædit actionem, non erit morbus, sed symptoma, sicut & soluta vnitas. Est ergo ophtalmia intẽperies mẽbranæ adnatæ, cum fluxione humoris, quæ si actionem vitiat affectum generando in humore crystallino, erit causa morbi, aliter verò morbus. Tumor & soluta vnita symptomata sunt, quæ ad intemperiem cum affluxu sequuntur, sicut & dolor, qui in hac parte membranosa, ac proinde multùm sensili ita maximus aliquando esse solet, ut ad se curationem attrahat, cum fiat causa augens affectum, nempe tumorem.

Montanus & Iacotius errant.

Auctoris lapsus.

Altomarius decipitur.

Practicorum error circa missionem sanguinis.

Secundò aduertentibus sanguinem fluentem.] *Auctor & alij practici in ophtalmia, si plethora sit in corpore, secant basilicam: si verò suppressio mensium, secant venam pedis. Qui quantùm errent intelliget, qui ex Galen. didicit, reuulsionem faciendã esse ex parte, ad quam fluit humor, & ex vena, quæ cum loco affecto se aperit. Secanda ergo erit ob principio dictas causas in hoc affectu cephalica eiusdem partis, quæ citò & multum euacuat ex oculo affecto. Purgatione etiam auctor in principio reuellit, sequutus fortasse Gal. qui 13. metho. cap. 11. phlegmonem oculi incipientem sola purgatione vno die se curasse scribit. Hoc poterimus refellere, eò quòd humor in ophtalmia non turgeat, tum quia in principio inflammationis, non solùm reuellere, sed ex parte affecta debemus euacuare, quod non poterit præstare medicamentum purgans. Aliqui respondent verũ esse in ophtalmia solùm in principio sanguinem esse mittendum, aliquando tamen, cùm vires non sufficiunt ad eam euacuationem, posse nos purgare, cùm purgatio minores postulet vires, quàm sanguinis missio, atque hoc considerando Gal. 13. method. faciendo id, quod potuit purgasse. Alij satisfaciunt, contendentes etiã in principio ophtalmiæ semper esse secandam venã, neque id violasse Gal. 13. method. nam ibi non purgauit in tumore præter naturam, sed in phlegmone oculi, hoc est ardore, id enim existimant intelligere Galenum per phlegmonem. Horum sententia nobis non placet, quia non semper in principio ophtalmiæ debemus sanguinem mittere, licet enim aliquando purgare, ut si*

An in ophtalmia liceat purgare.

& strabismos conuelluntur oculorum musculi. Iam & gonorrhæa conuulsionis species censetur, verum distinctione adhibita: si enim rigido pene semen effluat, veluti conuulsio quædam est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sed longum esset omnes differentias re-

Causa. censere. Causas huius morbi, tametsi superiùs obiter eas attigimus, clarioris tamen & vberioris institutionis causa accuratius repetemus. Duæ ab Hippocrate in vniuersum ponuntur plenitudo, & inanitio: oppletis siquidem, aut vehementer exinanitis neruosis partibus conuulsiones accidunt, quemadmodum euenire in lyricis fidibus antea dictum est: & in tergori-

Aduerte. bus quoque ac loris accidere, Gal. ait: verùm tertium eis adiicere conuenit, nempe consensum aliarum partium, à quibus conuulsio non rarò excitatur, quam conuulsionis differentiam, qui Arabum sequuntur placita, spasmum non proportionatum ad materiam appellant, quòd scilicet non contingat propter materiæ multitudinem neruos implentis, neque propter eiusdem inopiam eos inanientis, atque exsiccantis: fit autem quoties aliquid à parte primò affecta ad cerebrum ascendit, quod vt excutiat, vehementer & inquietè concutitur. Solet autem per consensum infestare neruorum originem, ita vt ad ipsam aliquid ascendat, quod hanc conuusionem inuehat, vel impactus neruosis partibus erodens aliquis humor, vt in eo qui propter æruginem in ventriculo contentam conuulsionem patiebatur, vt videre est v. aph. com. j. aut venefica aliqua qualitas, aut spiritualis substantia cerebrum elata, vt de puero refert Gal. qui quotidie in epylepsiam incidebat, propter nescio quid, quod a crure in cerebrum ascendebat simile illi, quod ab scorpione, & ab aliis venenatis feris in icta parte relinquitur, quod cum mole minimum sit, facultate maximum est. Iam & neruorum punctura hoc ipsum efficere potest (quod Galen. confirmauit tertia parte artis medicinalis) quoniam ea pars cerebro continuatur, promptáque est ad conuulsionem excitandam: & vniuersim, id omne quod propter illatum parti nocumentum cerebrum ita afficit, vt ipsum ad expulsionem rei noxiæ per huiusmodi motus excitet, hoc genus conuulsionis efficere potest.

Nota. Notis quibus morbus dignoscatur, non est opus: satis enim per se patet, à qua tamen fiat causa, sic deprehenditur. Conuulsio, quæ à plenitudine fit, sanum corripit subitò eueniens, aut saltem non multò post morbi initia: quæ verò propter inanitionem accidit, non similiter euenit, sed post ardentes febres, plurimásque euacuationes, siue per sudores, vomitum, deiectio

deiectiones inferinas, sanguinis profusionem, siue aliquo alio modo factæ fuerint. Hæc enim omnia, atque alia his similia cùm corpus exhauriant conuulsionem inaniendo inducunt. Tertiam illam differentiam quæ per consensum est, ab ægrotantis, aut assidentium sermonibus oportet exquirere.

Conuulsio ex repletione pituitosa (à qua frequentiùs fit) curatur sex remediorum generibus. Primò calfaciente, & siccante victu simili resolutorum victui, de quo præced. cap.

Secundò, pituitam conquoquentibus, primò clementibus, secundò valentioribus, tertiò valentissimis, de quibus cap. superiori abundè diximus, nisi doloris vehementia, & magnitudo ordinem peruerteret, tunc oportet vacuare materiam, etiam si non sit turgida, ne pereat æger. Ante concoctionem etiam per medicamenta valenter purgantia, quorum formas capite superiori docuimus, & sequenti etiam genere tradémus. *Curatio pituitosæ. Victus. Purgatio sine præparatione.*

Tertiò, purgantibus materiam paratam, si intermissionem fecerit dolor, aut crudam, si vehemens & magnus fuerit. Quales sunt pilulæ de agarico, de hiera composita, cochiæ, fœtidæ de sarcocolla, & de serapino, & opopanace: quamuis tres vltimæ non sint deuorandæ, nisi ægri vires validæ sint, & morbus magnus, & alia minus valenter purgantia medicamenta non satis idonea sint. Electuarium etiam indum purgat pituitam, & alia de quibus 1. cap. & capitibus de cephalalgia pituitosa, de apoplexia, & de resolutione satis copiosè diximus. Primum ergo propter tyrones post primam mitiorem concoctionem, sequentibus pilulis fiat vacuatio. ℞. pilularum cochiarum, & agarici trochiscati an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ fiant pilulæ vij. aut hoc: ℞. diacatholicon. ℥. ß. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß agarici trochiscati. ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ pæoniæ q. s. misce, & fiat potus. Secundò, post secundam valentem concoctionem his pilulis euacua. ℞. pilularum cochiarum, de agarico fœtidarum an. ℈. j diagridij g. iij. cum aqua saluiæ, fiant vij. pilulæ: aut ℞. electuarij indi maioris ʒ. iij. j. ß. agarici trochiscati, & turbit electi an. ℥. ß. salis ℈. ß. Rhodomellis. ℥. j. ß. aquæ stæchadis q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, post tertiam valentiorem concoctionem fiat his pilulis vacuatio: ℞. pilularum fœtidarum ℈. ij. pilularum cochiarum ℈. j. diagridij. g. iiij. cum aqua roris marini fiant pilulæ vij Aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ ß. diachartami, & electuarij indi maioris an. ʒ. iij. rhodomellis ℥. ß. aquæ roris marini, quod satis est, misce, & fiat potus. Quartò, auertentibus ad inferiora materiam, vt clysteribus *Purgatio. Vacuatio secunda validior. Tertia. Auersio.*

acribus,& glandibus,frictionibus, & vinculis dolorificis in parte contraria,errhinis,apophlegmarismis gargarisatu, & similibus,quorum copiosam tractationem vide cap.xij.de euacuatione apoplexiæ.

Discussio. Quintò, digerentibus, seu resoluentibus materiam neruis affixam internis, & externis, vt vsu longo diamusci vtriusque, mithridati, aut theriacæ magnæ, confectionis anacardinæ, & similium. Acorus conditus est etiam in hoc vtilis cum aqua, aut decocto, aut syrupo capitali. Hæc mixtura

Confectio. confert multum in hoc genere: ℞. diamusci dulcis ℥. j. diag. langæ ℥. ß. pulueris diacymini & aromatici rosati an. ʒ. ij. pulueris calami aromatici, galangæ, & radicis pæoniæ an. ʒ. j ß. radicis acori conditæ ℥ iij. syrupi de stæchade. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum

Topica. aqua roris marini, aut alia simili. Vnctio ex oleo de lilio vulpino,de semine lini, rutaceo, de castoreo, & de euphorbio, & similibus est optima. Admouere etiam parti conuulsæ pulmones arietum, aut animalia parua bruta recens per dorsum incisa, est quoque optimum remedium ad resoluendum, vt sunt pulli gallinacei,columborum, parui canes,& catuli. Confert quoque manum, aut partem conuulsam in bouem, aut aliud animal recens cæsum immittere, & ibi, dum calescat, tenere. In vinum nouum feruens immittere manum est vtile.

Balnea. Probatissima sunt in hoc morbo balnea, præsertim naturalia, vt sulphurea, aluminosa, & salsa, aut à nobis parentur ex sulphure, sale, alumine, & herbis, & floribus capitalibus incoctis. Suffitus, & vapor prædicti decocti per lapides ignitos in cacabum iniectos, si toto corpore, aut parte resoluta (si totum non fuerit) sub conopæo, ne expiret vapor exceptus maximè conducit: post quem aut balnea vnctio melior

Vnguentũ. erit,& validior oleis iam dictis, & hoc vnguento: ℞. olei rutæ, & de lilio an. ℥. j. ß. olei de euphorbio & laurini an. ℥. j. dialthææ compos. & vnguenti aragon. an ℥. ß. pulueris castorei,& diacymini an. ʒ. j. ß. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum.

Lenimẽtum. Præstantissimum quoque est remedium partes conuulsas oblinere adipe anseris pinguis, exenterati, & cati parui minutatim concisi, & lardo veteri, myrrha, thymno, terebinthina abietis, farti, & consuti, & tosti. Accipiatur adeps non primus, sed secundus decidens, & distillans in vas fere plenum aceto. Post perfectam tosturam anser in paruas partes diuisus eodem aceto percoquatur, à quo fuit adeps extractus & alio, si non sufficiat primum vsque ad separationem ossium, & iterum colligatur adeps supernatans, qui mixtus cum priori

val

valentiori reseruetur ad idem hoc, quod supra diximus, efficiendum. Sequens, quoque vnguentum est optimum: ℞. olei rutæ, lumbricorum, & de lilio an. ℥. j. ß. olei castorei & costini an. ℥. j. agrippæ, dialtheæ, & marciaton an. vnciam ß. ceræ quod satis est, misce, & fiat vnguentum: quo pars conuulsa vngatur, & vertebræ, per quas nerui oriuntur illi parti sensum & motum tribuentes, aut ceruix, & tota spina, si fuerit vniuersalis conuulsio. *Vnguentum.*

Sextò, corrigentibus symptomata, præcipuè dolorem, qui aliquando solet esse tam intensus, & intolerabilis, vt vix æger possit illum ferre. Balneum olei communis est bonum mediocriter calidum, melius si sit cum decocto seminis lini, fœnu græci, lumbricorum, foliorum, maluæ, violarum, & camomillæ: optimum erit balneum ex oléo vulpino, sed hoc maiori pretio emitur. Dolorem hunc lenit oleum rosaceum cum ouorum vitellis aliquot. Eiusdem, aut maioris etiam facultatis panis calidus est, cùm è furno educitur, cum lacte caprino. Oleorum camomillæ, lumbricorum, & terebinthinæ mixtura pari facultate pollet, aut maiori sæpè. Aliquando præcipuè in maximo dolore, & aliis iam expertis est necessarium hoc, aut simile medicamentum narcoticum. ℞. olei rosati ℥. iiij thebaici ʒ. ß. iusquiami, papaueris albi. ana. ʒ. ij. corticum mandragoræ ʒ. j. aceti. ʒ. ij. misce, & fiat instar vnguenti. aut ℞. medullæ panis tritici. p. ij. lactis q. s. vitella ouorum numero iij. opij. ℈. ß. misce, & fiat cataplasma, adde croci in puluerem redacti ʒ. ß. *Symptomatum correctio per topica.*

Si ex sanguine sit conuulsio, à quo raro dependet, vena secanda est contraria, vt si brachium dextrum conuellatur basilica sinistra & vicissim: si verò tibia, basilica eiusdem partis: si totum, basilica dextra, aut vtraque simul, si sit magna plenitudo. In omni parcè sanguis extrahatur, ne vires dissoluantur, quod docet Ætius serm. vj. c. 18. agens de sanguinis missione in resolutione, quæ parem exposcit curationem. Oportet autem moderatè detrahere sanguinem, ne refrigeretur. *Sanguinea. Sectio venæ.*

Si sit conuulsio à bile flaua, aut ab atra bile, vacuetur statim, præcedenti tamen iusta concoctione, præcipuè quæ gignitur ab atra bile, per propria medicamenta, de quibus c. ix. *Bilosa & atrabilia ris.*

Si est ab inanitione & siccitate, curatur humectantibus alimentis, & medicamentis, vt cap. de hectica, lib. 2. longius demonstrabitur, videlicet iure gallinatum pinguium, caponum, perdicum, vituli, arietis, suis teneri & similium animantium cum herbis, aut rebus humectantibus, vt est cremor hordei. Ius etiam aut aqua testudinum, limacum, & ranarum *Eius quæ est à siccitate. Victus humectans.*

in salubribus aquis degentium confert, lac humanum primò, secundò asininum, tertiò caprinum alimentum salutare est in hac conuulsione. Vinum generosum, dilutum potenter humectat. Balneum ex foliis maluarum, violarum, radicum altheæ, caricarum, passularum enucleatarum, capitum & pedum arietinorum est optimum ad humectandum. Partes conuulsæ, & tota spina vngatur hoc vnguento: ♃. oleorum sesamini, amygdalarum dulcium & violarum an. ℥ ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci an. ℥ j. ß axungiæ gallinæ ℥ ij ceræ, quod satis est, misce, & fiat vnguentum.

Vnguentum.

Eius quæ est ab ictu venenatorum.

Si conuulsio est ab ictu animalium venenatorum, extrahe venenum admoto parti affectæ ano galli gallinacei, aut gallinæ glabro, scabiosa pertrita, & cum vitello oui instar cataplasmatis apposita venenum educit, ideoque carbunculis pestiferis imponitur. Cæpe crudum, vel coctum, admotum parti læsæ, eiusdémque succus venenum expellit. Idem efficit theriaca magna applicita (quanquam vtilior est interius assumpta) cucurbitula cum scarificatione parti punctæ affixa est adiumento.

Venenũ edu:etia.

Eius quæ est à casu & percussione.

Si à casu, aut percussione aliqua conuulsio sequatur, post victum tenuem, & sanguinis missionem, & euacuationem per clysteres, parti affectæ, quæ parum emolliant, dolorem sedent, & moderatè resoluant, sunt admouenda, vt est hoc: ♃. hordei decorticati, camomillæ, farinæ fœnugræci, foliorum maluarum an. p.j. omnia decoquantur, & cum oleo camomillæ, rosarum, & terebinthinæ fiat cataplasma.

Eius quæ fit ex punctura neruorum.

Si ex punctura non penetrante nerui est, scindatur neruus, aut perforetur: melius enim est viuere parte vna priuata sensu, & motu, quàm mori. Deinde apponantur quæ resoluant, & exsiccent humorem in neruis inculcatum, & aperiatur vulneris os, vt possit optimè & liberè pus effundi, & ideò oleum hypericum, sulphur, euphorbium cum oleis lumbricorum & rosarum, & pauca terebinthina erit optima mixtura in hac conuulsione.

Scholium.

Conuulsio quid.

CONuulsio quam Græci.) *Conuulsio est motus deprauatus partium neruosarum, quo versus suum principium retrahuntur. Prima parte huius definitionis communicat conuulsio cum palpitatione, tremore, & alijs motibus deprauatis: reliqua parte ab illis distinguitur. Per partes neruosas cum Gal. 5. libr. aphor. com. 1. intelligim*

Pars neruosa.

ginaus neruos, ligamenta, fibras musculorum, & tendones. Principium earum partium varium est, nam principium nerui est cerebrum, aut spinalis medulla, ligamenti, ossis tendonis, finis musculi: fibrarum musculi, eius caput. Harũ partiũ omniũ, aut vnius retractio conuulsio appellatur. Quod si Gal. aliquãdo Conuulsionẽ appellat retractionẽ musculorum versus suum principium, id facit, quia musculus est instrumentum motus voluntarij. Aduerte tamen hanc definitione esse conuulsionis, cùm sit, nam conuulsio facta motus est abolitus. Causa conuulsionis fuerit, omnia quæ prædictorum corporum longitudinem abbreuiare possunt, quæ ad duo capita reuocat. Hippocr. lib. 6 aphor. sent. 29. repletionẽ videlicet, & inanitionem exemplo cordarum vsus. Quòd si aliquãdo frigiditatem causam cõuulsionis scribat, de causa externa loquitur. Auctor tertiã causam conuulsionis addit consensum aliarum partium, decipitur tamen, quia per aliarum partium consensum non fit conuulsio, sed motus conuulsiuus, qui cerebri est affectus, aut principij spinalis medulla, & non neruorum. Neque etiam sequendus est, cùm dicit neruos in conuulsione ab spiritu posse contrahi, nam hæc contractio non perdurat, vt ostendit ea affectio, quam vulgò rampa appellamus: tum Galenus 2. de caus. symp. ex sententia pneumaticorum loquitur. Differentias conuulsionis lege apud auctorem. Difficile tamen alicui videbitur, conuulsionem ex repletione nerui fieri sine sensus & motus læsione, quia si neruus repletur, non poterit alteratio facultatis permeare. Respondeo in conuulsione repleri neruum inæqualiter, ita vt quædam nerui partes liberæ fiant, & per ipsas alterationem descendere.

Partium neruosarũ principium.

Explicatur Gal.

Causa conuulsionis.

Auctoris lapsus.

Obiectio.

Cõuulsio ex repletione.] *In curatione conuulsionis eius causas aduerte, quia ea pro varia causa variatur. Si fiat ab humore pituitoso (ex eo enim vt plurimum euenire solet) auctor purgat, auertit, & topica adhibet medicamenta, rectè quidem: Omittit tamen vnũ remedium maximè necessarium, quod reuellit & euacuat humorem, quod est sanguinis missio. Hæc in principio imperanda est, ita tamen exerceatur, vt non euacues quantũ postulat morbus, quia aliquid omittendũ est propter symptoma, nempe dolorem qui ob vigilias & sudorem vires deiicit: aduerte etiam sanguinem solũ esse mittendum in hoc affectu cum pituita satis insignem quantitatem sanguinis habuerit admixtam. Si à sanguine fiat conuulsio, etiam venam secabis. Conuulsio nunquam à bile ortum habet, quia, vt diximus, tenuis est, & proinde non potest replere corpora neruosa, ac ideò ne sequaris auctorem. Cùm conuulsio fiat ab humoribus frigidis, & crassis, aliqui inter quos est Vega, sequuti Cornelium Celsum contendunt, ad eius curationem nobis licere excitare febrem, vt humores attenuati euacuentur, & eorum frigiditas corrigatur. Quam sententiã possumus auctoritatibus corroborare: prima est Hip. qui 4. aph. sen. 57. sic scribit. Qui à cõuulsione, id est episthotono, & emprosthotono, aut distensione neruorũ, hoc est tetano tenentur, breui febre*

Sanguinis missio.

Lapsus auctoris.

An in conuulsione liceat nobis excitare febrem.

febre superueniente liberantur, vbi Gal. In commentario, duas (inquit) habet medicamentum intentiones, in conuulsione, superfluam soluere humiditatem, & calfacere frigiditatem, quas duas febris complet. Præterea 2. aphor. sent 26. Febrem (ait) conuulsioni superuenire melius est, quàm contra. Tertiò Hippocrates 6. epid par 6. sen 7. Si prius (inquit) epileptia capiuntur aliqui, & quartana superueniat liberantur: & quamuis hæc loca videantur ostendere licere nobis in hoc affectu febrem excitare: multò clariùs idem Hippocr. 2. epy. sec. 5. statim post principium, id visum fuit docere, si puerperis (inquit) conuulsio fiat, ignem excitato: ex quo loco multi colligunt non solùm posse nos excitare febrem, sed & putridam, cùm Hip. semper per ignem intelligat magnam febrem. Cæterùm existimo non licere ad curandam conuulsionem febrem excitare, quia in ea, nõ possumus deliberare, de quantitate occasione, & modo vtendi quæ sunt remedij conditores. Rationes propositæ ex auctoritate desumptæ nihil persuadẽt: nam omnes, quæ in aphorismis & lib. 6. epy. habentur, tantum docent, febrem, quæ conuulsionem & epilepsiam sequitur, eas sanare, aut melius esse febrem sequi conuulsionem quàm contra: quia si febris sequitur conuulsionem ex repletione ortam, calore iuuabit Maiorem vim videtur habere locus qui habetur lib. 2. epy. ex quo aliqui ex nomine ignis persuasi, colligunt debere nos magnam febrem, hoc est putrem excitare, nam diaria non est magna febris. Hi maximè decipiuntur, non enim est in nostra manu febrem mouere putrem, imò si Hippocratis animus fuit, excitandum esse febrem, nomine ignis diariam intelligit, si aduertamus dictionem, excitato, quia nos calefacientibus medicamentis & alimentis, solam hanc generare possumus. Et quamuis hæc ita sit, censeo, Hippocratem non voluisse excitare febrem, sed nobis præcepisse, vt medicamentis calidis, ex quibus illa oriri potest, vtamur, quibus curare solemus conuulsionem: vel dicere possumus Hippocratem in epydimiis particularia exempla scribere, non tamen artem vniuersalem constituere: quam cum in aphorismis proposuerit, proinde in ipsis aliter, ac in epydimiis in febre in conuulsione loqui.

De Tremore, Cap. XV.

Descriptio. TRemor (vt auctor est Gal. v. de morbo & symptomate) contrarius quidam motus est ex contrariorum in se motuum successione prouueniens. Cùm enim facultas imbecillior reddita membrum in sublime tollit, ipsa verò grauitas deorsum trahit, pugna quædam fit inter facultatem, & membri grauitatem non permittente facultate deorsum ferri membrum, vt in resolutione membrorum solet, neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, vt consueuerat, dum valebat. Itaque

viciſſim

vicissim facultas nunc vincitur, nunc vncit, atque hinc nascitur tremor ex duobus scilicet morbis contrariis compositus motus, altero, dum membrum sursum à facultate fertur, altero, dum ob grauitatem, & morbum deorsum premitur. Fit autem in vniuersum tremor ex imbecillitate neruorum, quod palam senectus ipsa (vt Paulus ait) testatur, in qua est incurabilis tremor, specialiter verò id omne quod motricem facultatem imbecilliorem reddit, huiusmodi solet symptomata inducere: cuiusmodi est frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ potus non in tempore sumptus, pituitosi humoris abundantia, vini multi, præsertim meracioris immoderatior vsus, senectus, & animi affectiones, vt timor. Vnde his qui per prærupta ingrediuntur, crura tremunt, & qui incurrentem in se feram videntes fugiunt, tremuli euadunt, neque non toto corpore tremunt, quibus coram terribili aliquo magistratu negotium est, quippe loqui iussi ne vocem quidem citra tremorem reddere poterunt. Signa ex ægri temperamento, & sermonibus patebunt: si iis enim animum aduertas, proculdubio non solùm notas, sed & causas quoque intelliges. *Causa.* *Nota.*

Tremor curatur abscissa causa eius: sed quia fermè semper fit à pituita, vt resolutio, & conuulsio ex plenitudine, superuacaneũ esset in præsentia eandem rem iterum tractare postquam satis abundè c. duobus præcedentibus de ea dictum est, mitioribus tamen remediis indiget hic affectus, quàm resolutio, & conuulsio ex repletione pituitosa quia à minori fit causa. *Curatio per remedia mitiora.*

De Ophthalmia. Cap. XVI.

Ophthalmiam medici aliqui duplicem faciunt, veram & non veram: non veram conturbationem oculi, seu vacillationem appellant, & ab externa aliqua occasione fit, verbi gratia: sole, igne, fumo, puluere, ictu aliísque id genus, & a Græcis taraxis dicitur, hoc est, lucis perturbatio, vt apud Paulum videre est, qui sic eam nominat, & velut genus quoddam facit eius (quæ vera dicitur) ophtalmiæ. Porrò tam facilis curatu hæc est, vt vel cognita tantùm causa, ac separata discutiatur, modò id in principio fiat, alioqui neglecta in veram sæpe opthalmiam transit. Est autem vera appellata ophtalmia, quam Latini lippitudinem nominant, adnatæ membranæ, seu (vt barbari dicunt) coniunctiuæ inflammatio. Fit hoc genus morbi (de vltima, quæ dicitur vera, loquor) aut ob plenitudinem vniuersi corporis, ob quam adnata quoque humoribus plena distenditur, vel propter acri *Diuisio.* *Definitio.* *Causa.*

actimoniam humoris in oculum influentis, vel propter crassorum humorum, aut flatuenti spiritus tensionem.

Nota. Notæ sunt adnatæ, rubor, ex oculis lachrymæ manantes, & in maioribus oculi angulis, qui ad nasum sunt, sordes quædam aceruatæ, & vniuersim omnia, quę in inflãmationibus reperiuntur externis: quia perpetuò interna sequitur febris, symptoma necessarium: ab hac tamen febris non procreatur, nisi sit dolor ingens, & corpus paratissimum ad eam.

Curatio. Curatur vera ophtalmia sex remediorum generibus, primò victu refrigerante, vt aëre natura frigido, vel industria nostra sparsa area aqua, floribus & foliis refrigerantibus: & aëre obscuro quia lumen resoluit spiritus, humorésque commouet: & *Victus.* victu tenui, quo partes inanitæ retineant tenacius humores ne ad oculum confluant. Carnes, oua, vinum, quæ sanguinem augent interdicta sunt: somnus & quies laudantur: his enim oculus quiescit, & humores.

Reuulsio. Secundò auertentibus sanguinem fluentem, vt sectione cephalicæ eiusdem partis, si non fuerit magna plenitudo: tunc enim media, aut iecorata est secanda. Si verò in vtroque oculo *Sectio venæ.* fuerit ophtalmia, vtraque cephalica est secanda, aut vtraque media. Sanguinis copia, & numerus sectionis venarum respondeat plenitudini, magnitudini morbi, & viribus ægri. Sed si *Aduerte.* hæc, aut alia quæuis inflammatio à mensibus, aut hemorrhoi-*Auersio.* dibus detentis proficiscatur, vena tibiarum, aut pedum est secanda. Fit quoque auersio in hoc morbo per clysteres parum acres ex cassia pręparata, diacatholicon, & similibus: per frictiones partium extremarum, per ligaturas dolorificas, per cucurbitulas sine scarificatione, & cum scarificatione in scapulis, & per fotum ex aqua calida partium extremarum, & per purgationem hanc, aut simplicem factam medicamentis benignis, & salubribus: vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem *Repellentia topica.* in aqua endiuiæ ʒ. j. ß. syr. rosarum ℥. j. aquæ buglossæ quod sufficit, misce, & fiat potus.

Tertiò, repellentibus materiam fluentem fronti admotis, si fluxio fit per venas, & arterias extra cranium, vt sæpe accidit: quia hæc tunica à pericranio producitur, qualia sunt aquæ rosarum, plantaginis, portulacæ, solani. albumen oui, acetum, cortices granatorum, balaustiæ, & bolus Armenus præparatus aqua frigida maceratus. Si verò per venas, & ar-*Topica oculis apta.* terias intra cranium materia fluat, nocent hæc repellentia capiti, & fronti admota, cùm materiam versus neruos opticos impingant: tunc enim naribus & oculis sunt repellentia admouen

mouenda. Ipsi oculo, aut oculis immittimus sæpe aquam rosaceam albumini oui, permixtam, aut lac cum è mamma emulgemus, aut hanc mixturam. ℞. aquæ rosarū ℥.iiij. collyrij albi rhasis sine opio ʒ.ij. tuthiæ præparatæ ʒ.j. sarcocollæ nutritæ ʒ ß misce, & fiat collyrium, adde corallij rubri præparati ℈.j. mica panis lacte caprino cocta & oculis admota est etiam optima ad repellendum, & dolorem sedandum. Sed si his dolor non vincatur, adde emulsionem seminis papaueris, & mucaginem psyllij, & in summo dolore fit collyriū album rhasis cum opio: hoc tamen medicamentum, & simile narcoticum non est oculis admouendum, nisi in vehementissimis doloribus, & quando alia mitiora, & securiora non sufficiunt: quia spiritus crassos reddunt, & videndi facultatē infirmant. lege com.31.6.lib.aph. in maximis tamen doloribus, & vigiliis, vbi etiam mors timetur, necessaria sunt hæc medicamenta narcotica. Vide historiam de quadam nobili, cap. de opthalmia doctoris Gatinariæ. *Admonitio.*

Quando dolor est remissior, alia priora absque narcoticis satis sunt, vt in non vera, quæ sæpe curatur sola absente causa externa, seu primitiua, & aliis leuioribus, quæ superius diximus: vel decocto seminis fœnugræci, & seminis psyllij, aqua rosarum, & oculis calens admotum, optimum remedium est.

Quartò apparantibus bilem non naturalem, & crassam syrupo aceroso S. & rhodomelle, aut syrupo malorum granatorum, & endiuiæ comp. cum syrupo rosarum, cum aquis fœniculi rosarum. & plantaginis, & similibus. *Præparatio.*

Quintò, materiam concoctam euacuantibus, vt rhabarbaro, myrobalanis citreis, agarico trochiscato & pilulis de rhabarbaro, aut aggregatiuis, & aliis pari facultate præditis, vt hoc est: ℞. diacatholicon ʒ.v. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ.j.ß. electuarij de succo rosarum ʒ.iii. diaphænicon ʒ j.ß. syrupi rosarum ℥.j. decocti florum cordialium q.s. misce, & fiat potus. Sanguinis missio ex cephalica eiusdem partis euacuat omnes humores, à parte affecta, & ab aliis proximis. *Purgatio.*

Sextò, reliquias materiæ ex oculo vacuantibus, & resoluentibus: vt admoto decocto seminis fœnugræci, seminis fœniculi, & camomillæ, spongia, aut molli lintheo. Balneum & vini potus cum Hippocr. 6. Aphor. potenter resoluunt. Idem efficit ouum, ita coctum, vt concretum & induratum sit, oculis impositum. Pari vi pollebit drachma. j. aloës cum vnica j. aquæ fœniculi, si oculo applicentur. Hoc medicamentum oculos roborat, reliquias siccat, & absumit. Idem præstat *Resolutio. Topica. Corroboratio, & alteratio.*

ſtat ſarcocolla, aqua roſarum, vel potius lacte muliebri nutrita, & ſoluta.

Ophtalmia antiqua curatio. Si antiqua fuerit ophtalmia, & intermittens præcedenti debita victus ratione, & humoris concoctione ſyrupo roſarum, & rhodomelle, cum aqua, aut decocto ſeminis fœniculi, purgabis ʒ j pilularum lucis ma. aut ſine quibus eſſe nolo, aut de agarico ſemel in hebdomada Iterum purgabis ℈.j. prædictarum, aut ſimilium pilularum: & oculis non ſunt admouenda *Cautio.* repellentia intensè frigida, imò iis ſemper adde parum aquæ fœniculi, aut rutæ, ne fiat albugo, aut ſuffuſio oculorum: hanc tamen & vlcera oculorum gigni prohibet filum collo traiectum per tres digitos ſub nuca, priùs tamen apprehende forcipi cutem, donec ſenſus tactus abeat, & poſt acui incerto filo *Ceruix filo traijcitur.* craſſo facto ex pilis caudæ equinæ, vel (ne tantus dolor excitetur) ſeta, vel lino perforamus, vt in vulnere. Acu ablata filum maneat, quod vlcus diu apertum ſeruet, vt per id patis multitudo euacuetur. Diuitibus aureum annulum immittunt, loco fili acu ablata. Quotidie remouent dictum filum vel annulum, & *Hiſtoria.* mane, veſperique tergunt terram. Hoc auxilio reuellente & vacuante multis oculi acies fermè amiſſa fuit in priſtinam ſanitatem reſtituta, vt ego ſæpe expertus ſum in pleriſque, & in filio meo nato octo menſes.

Scholium.

Inſtrumenta animalia cōmunicatā habēt facultatem. OPhthalmiam medici.) *Inſtrumenta animalia 1. de loc. affect. c. vlt. aliunde, hoc eſt à principio (quod cerebrum eſt) medio neruo, facult item accipiunt: proinde euenit, in his aliquando lædi actionē morbo non in ipſis ſed in principio, aut parte, quæ defert facultatem, exi-* *Vna pars ſimilaris agit in inſtrumento.* *ſtente. Præterea in his inſtrumētis vna pars ſimilaris eſt qua operatur, reliqua verò ei præbent vſum, & ideo in actione eorum læſa, morbus aut erit in parte, qua operatur, aut in aliis. Quod in oculo verum eſſe deprehendis, hic enim à cerebro per neruum opticum facultatem accipit, pars autem quæ in ipſo videt, eſt tunica aracnoides, vna cum humo-* *Viſionis inſtrumentum.* *re cryſtallino, reliquæ oculi partes ei præbent vſum. Dices nonne Gal. humorem Cryſtallinum, viſionis inſtrumentum appellat? Reſpondeo, nomine humoris cryſtallini Galenum, etiam membranam intelligere,* *Ophtalmia quid.* *vt latè in libris de ſymptomate & morbo explicatum habeo. Oculi actio (quæ viſio eſt) inter alios morbos ſolet lædi ab ophtalmia, quam* *Cauſa ophtalmia.* *Latini lippitudinem appellant, hæc nihil aliud eſt quàm inflammatio adnata membranæ: nomine inflammationis intelligentes tumorem præter naturam, qui in hac membrana, ob multas, quas habet venas, ſolet accidere. Cauſa ophtalmiæ aut eſt externa, aut interna. Ex-*

ter

terna sol. fumus, & alia quæ dolorem, aut calorem in oculo excitando fluxionem mouent. Interna causa est fluxio sanguinis, quæ fit à plenitudine corporis, aut venarum capitis, aut ab humoris acris flexione. Qua in parte nobis non placet sententia Montani & Iacotij, existimantium & ophtalmiam fieri etiam per essentiã sensim collecto excremento in membrana adnata: nam ex Galeno, ex his excrementis sensim collectis fit apostema & non tumor, qui ex eius sententia semper fluxionẽ sequitur. Malè etiam multi ophtalmiam à flatu fieri sentiunt, hic enim bene poterit ob tensionem dolorem generare, non autem ophtalmiam, quæ est inflammatio. Præterea sententia auctoris, quæ diuidit ophtalmiam in veram, & non veram, sequenda non est: quia à quacumque causa fiat ophtalmia, est dicta membrana inflammatio. Altomarius ophtalmiam morbum compositum ex intemperie, tumore, & soluta continuitate, appellare solet. Decipitur tamen quia tumor, si non lædit actionem, non erit morbus, sed symptoma, sicut & soluta vnitas. Est ergo ophtalmia intẽperies mẽbranæ adnatæ, cum fluxione humoris, quæ si actionem vitiat affectum generando in humore crystallino, erit causa morbi, aliter verò morbus. Tumor & soluta vnitas symptomata sunt, quæ ad intemperiem cum affluxu sequuntur, sicut & dolor, qui in hac parte membranosa, ac proinde multùm sensili ita maximus aliquando esse solet, ut ad se curationem attrahat, cum fiat causa augens affectum, nempe tumorem. Montanus & Iacotius errant. Auctoris lapsus. Altomarius decipitur. Practicorum error circa missionem

Secundò aduertentibus sanguinem fluentem.] *Auctor & alij practici in ophtalmia, si plethora sit in corpore, secant basilicam: si verò suppressio mensium, secant venam pedis. Qui quantùm errent intelliget, qui ex Galen. didicit, reuulsionem faciendã esse ex parte, ad quam fluit humor, & ex vena, quæ cum loco affecto se aperit. Secanda ergo erit ob principio dictas causas in hoc affectu cephalica eiusdem partis, quæ citò & multum euacuat ex oculo affecto. Purgatione etiam auctor in principio reuellit, sequutus fortasse Gal. qui 13. metho. cap. 11. phlegmonem oculi incipientem sola purgatione vno die securasse scribit. Hoc poterimus refellere, eò quòd humor in ophtalmia non turgeat, tum quia in principio inflammationis, non solùm reuellere, sed ex parte affecta debemus euacuare, quod non poterit præstare medicamentum purgans. Aliqui respondent verũ esse in ophtalmia solùm in principio sanguinem esse mittendum, aliquando tamen, cùm vires non sufficiunt ad eam euacuationem, posse nos purgare, cùm purgatio minores postulet vires, quàm sanguinis missio, atque hoc considerando Gal. 13. method. faciendo id, quod potuit purgasse. Alij satisfaciunt, contendentes etiã in principio ophtalmiæ semper esse secandam venã, neque id violasse Gal. 13. method. nam ibi non purgauit in tumore præter naturam, sed in phlegmone oculi, hoc est ardore, id enim existimant intelligere Galenum per phlegmonem. Horum sententia nobis non placet, quia non semper in principio ophtalmiæ debemus sanguinem mittere, licet enim aliquando purgare, ut si* sanguinis. An in ophtalmia liceat purgare.

h *fiat*

fiat ophtalmia à bile, de qua loquitur Gal 13. method. tunc enim purgatione vtemur, qua ex venis euacuantes bilem reuellimus à loco affecto.

Obiectio. *Dices est inflāmatio, debemus ergo ex parte euacuare? Respondeo, hanc inflammationem esse exiguam, & ex humore tenui factam qui citò exhalat, ac proinde non egere euacuatione, quæ fit per sanguinis missionem, verum est posse sanguinem mittere, si sanguis sit prauus. Obijcies iterum, humor est firmatus, debet ergo prius concoqui, & postea euacuari. Respondeo, hoc intelligendum esse in morbis venarum, & non in aliis.*

Repellentia in principio ophtalmia. Tertiò repellentibus.] *In principio ophtalmia cum humor extra venas fluxerit, opus est ipsum ex ea parte euacuare, non calidis, quia attrahent humorem, sed repellentibus, quæ adstringentia sunt. Deliberare autem debemus de his inter alia naturam partis considerantes: hæc enim cùm sit membrana, ac proinde multum sensilis, non feret medicamenta multum frigida, & adstringentia: quia ipsam contrahent, & exasperabunt. Applicabimus ergo oculis, & non naribus, vt male vult auctor, ea quæ moderatè repercutiunt, qualia sunt rosa, & albumen oui confractum. Supra frontem tamen bene possumus validè repellentibus vti, albumine oui cum aceto, bolo armeno, aut sanguine draconis.*

Extergentia semper in ophtalmia sunt vtilia. *Præterea cum inflammatio fit in parte, quæ non tegitur cute dura & crassa, semper ex ipsa aliqua humoris portio resudat, & ideò cum repellentibus digerentia semper miscere oportebit: huiusmodi sunt, collyrium album, Rhasis sine opio cum aqua rosacea, aut plantaginis.*

Quomodo applicandum medicamentum. *Applica autem medicamenta oculis instillando ipsa, aut pannum lineum, vel tenuem stupam madefa-, & sic vtere, dummodò non permittas ea exsiccari, aut calefieri: instillamus, aut lineo panno vtimur, quia pars non potest ferre grauia & ponderosa medicamenta, in qua re auctor errat simul cum aliis, micam panis, aut pomum applicans: non sinimus ea exsiccari, quia adhærebit, & deinde extrahitur cum dolore, à quo augebitur affectus: non sinimus calefieri, ne attrahant.*

Dolor in ophtalmia. *Dolor in hoc affectu ob vehementiam, aliquando ad se attrahit curationem, quo tempore vtere opiatis medicamentis, collyrio albo rhasis, cum opio, aut oui albumine agitato cum decocto papaueris albi. Rarissimè tamen contingit, vt ad hac veniamus medicamenta, quæ visum hebetant, quia rarò talis contingit dolor.*

In augmento. *In augmento morbi repellentia cum digerentibus misce his, ita tamen vt repellentium facultas vincat, quia fluxio augetur. Coque ergo myrtos, aut rosas cum semine lini: aut fœnugræcum cum aqua plantaginis, aut (quod est elegantissimum remedium) albumen oui, & aquam rosaceam cum pauco vino miscebis.*

In statu. *In statu æqualiter miscenda sunt digerentia & repellentia.*

Quartò, apparantibus bilem.] *Bilem præparat, & purgat, quasi ophtalmia à sola bile oriatur, & non à sanguine optimo, melancholico etiam, aut pituitoso. Dices, est ne purgandum in hoc affectu? Respondeo, purgandum esse sine aliqua præparatione in principio, si ophtalmia à*

bile

bile fiat: at si humore crasso eueniat, apparentibus signis concoctionis purgabimus ipsum.

Sextò reliquias materiæ] *In declinatione cum nil fluat ad oculos, digerentibus solis euacuanda est materia.* *In declinatione.*

Si antiqua fuerit ophtalmia.] *In antiqua ophtalmia filo per collum traiecto sub nuca vtitur, de quo remedio hoc modo deliberabis. In antiqua ophtalmia fluxio perseuerat, hac reuelli debet euacuatione alimia. Dequa: & cum sanguinis missio, purgatio, inedia, cucurbitula, & alia similes non prosint: deueniendum ergo erit ad duo remedia, quorum vnum est cauterium, & alterum filum per collum traiectum: & cum cauterium multum dolorem inferat, & vlcus ex ipso relictum non ita facilè possit apertum seruari, proinde ad filum deuenimus: atque hac est qualitatis deliberatio. Quantitatem colligimus ex vlcere, quod magnum non debet fieri: occasionem ex euacuationibus totius corporis præcedentibus: modum vtendi ex loco affecto, qui cum sit oculus, vt ab eo reuellamus, & euacuemus parti contraria, & proxima remedium applicamus, qualis est ceruici superior pars. Remedia in ophtalmia supradicta nobis significare visus fuit Hip. 6. aph. sent. 31. vbi sic scribit: dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut vena sectio, aut medicamentum epotum soluit. Si non sit plethora, & dolor fiat à sanguine crasso venas ad nata membrana replente, à vini potione soluitur: quia vinum fundit humorem, & suo motu ipsum educit, quod idem 7. aphor. com. 48. habet Gal. Si dolor à bile acri oriatur, dummodò absit plethora, balneum vtile est, quia ab eo bilis acrimonia temperatur, si ophtalmia sit in declinatione, cum ad partem affectam nil influat, fomento calido, quod humorem dissipat, vti oportebit, sicut vena sectione in principio, & purgatione in principio, aut postea, vt supra docuimus.* *Antiqua ophtalmia. De liberatio remedij.* *Explicatur aph. 31. lib. 6.*

De imbecillo aspectu. CAP. XIX.

OCulorum visus, vt aliarum partium operatio, tripliciter læditur (autore Gal. cap. 80. artis medicinalis) aut quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo cernimus: de vltimis duobus in præsentia non agimus, cum de iis in sequentibus capitibus, & aliis locis verba facturi simus. De prima igitur læsione hoc loco sermonem instituimus, quæ est affectio oculorum, qua minus æger videt. Cuius variæ sunt causæ externæ, & internæ iuxta illud carmen: *Descriptio causa.*

Allia, vina, venus, puluis, ventus, faba, fumus.
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Ex his, aut aliis fit hic affectus, aut per consensum totius, vt in hectica, aut aliarum partium, de quibus suis locis, vel oculis primariò affectis. Quorum omnium causæ, & notæ *Nota.*

ſatis ex ægri dictis, & per ſe patebunt.

Curatio. Quando vitium proprium eſt in oculo ab humore largiori, curatur quinque generibus remediorum: primò, victu tenui exſiccante, dummodò ſit cibus facilis concoctu, obſeruetúrque ordo traditus à Gal. in lib. de alimentorum facultatibus, & de ſanitate tuenda, circa ordinem, horam, quantitatem, *Victus.* & qualitatem ciborum. A cibo comedenda ſunt, quæ vaporem prohibeant ad caput ferri, vt panis toſtus, coriander toſtus, aut conditus, caro cydoniorum, vel ipſa cydonia toſta, aut pira, addendo parum ſacchari, & ſeminis fœniculi, hoc enim oculos roborat, vt in ſerpentibus, & buffonibus experientia demonſtrat. Rapæ ſi bene concoquantur, ſua proprietate viſum roborant. Viperarum carnes bene apparatæ ſimiliter *Vis vipa-rum.* aciem oculorum confirmant. Eius præparatio cap. de elephantiaſi demonſtratur. Auis pica, & hepar hirci tota ſubſtantia corroborant aſpectum. Similiter & lentium frequens *Noxia oculis.* vſus, ſi ab humiditate naſcatur imbecillitas. Quæ verò huic affectui maximè nocent, ſunt cruditas, coitus immodicus, & ſomnus diutnus

Præpara-tio. Secundò apparantibus materiam, primò melle roſato colato, & oximelle S. cum aquis aut decocto fœniculi, hyſſopi, ſaluiæ, & ſimilibus. Secundò ſyrupo de hyſſopo, de ſtæchade, oximelle compoſ. cum decocto, aut aquis ſuperiùs dictis, & ſimilibus.

Purgatio. Tertiò, materiam concoctam vacuantibus, primùm pilulis ex Hiera S. elephanginis, maſtichinis, agarico trochiſcato, aut Hiera S. Secundò pilulis de agarico, ſine quibus eſſe nolo, & lucis. m. Vltimò ſi opus fuerit valentibus pilulis cochiis, aut fœtidis. Doſis omnium horum medicamentorum ex dictis primo capite, & ex doctrina Meſ. & Nicolai in eorum antidotarijs eſt ſatis cognita.

Auerſio. Quartò auertentibus ad infernas partes, aut poſteriores, vt clyſteribus, glandibus, ligaturis brachiorum, & crurum frictionibus, fomento, & lotione ex decocto rerum capitalium, multo pexu verſus occipitium reuerſi capitis, apophlegmatiſmis, errhinis, auterio poſt aures aut in coronali commiſſura, vel filo collo affixo, de quo dictum eſt in fine 6. cap.

Robora-tio, & re-ſolutio. Quintò, roborantibus partem affectam, & reſoluentibus reliquias materiæ: vt nuce muſcata quotidie ſumpta viſus recuperatur: myrobalani quoque cepulæ, ſi duæ bis in hebdomada, aut ter ſumantur, viſum reficiunt. Idem præſtant acorus conditus, theriaca magna, mithridatum, diamuſcus, & pliris

& pliris arcoticon, si multis diebus in quantitate ʒ. j. vsque ad ʒ. ij. sumat æger. Hoc quoque auxilium validè visum corroborat: ♃ succi fœniculi depurati ℥. vj. succi rutæ depurati ℥.iij.mellis ℥.j.sacchari ℥.ß.foliorum auri num. iij. misce, per duos, aut tres dies æstatis insolentur omnia, facta sæpe permutatione ab vno vase in aliud, vt omne excrementum abiiciatur. Eandem, & maiorem habet vim hæc aqua oculis sæpe admota: ♃.chelidoniæ, fœniculi, rutæ, sileris montani, euphragiæ, verbenæ, rosarum rubrarum an. libr. ß. pulueris caryophyllorum, & piperis an.℥.ij. ex his fiat aqua per distillationem instrumento vitreo & igne pauco. Puluis auis picæ, si oculis admoueatur, ipsos vehementer iuuat. Idem præstat succus, aut puluis hepatis hircini assi: cui si addas parum pulueris caryophyllorum, & piperis erit efficacior. Hoc medicamentum visum maximè confirmat: ♃. tuthiæ Alexandrinæ quinquies incensæ, & extinctæ aqua rosarum ℥. ß. balsami optimi ℥. iij. vini albi odoriferi ℥. j. misce. Serpentes nemorales abscissis capitibus & caudis, si coquantur vino albo & fœniculo, donec caro ab ossibus separetur, visum mirũ in modum tuentur. Hoc medicamentum est omnium in hac re nobilissimum: ♃ sileris montani, maioranæ, euphragiæ, rutæ, chelidoniæ, fœniculi. an. ℥. iij. zinziberis,spicæ, piperis longi, caryophyllorum, tuthiæ incensæ & pòst restinctæ, vt diximus sarcocollæ nutritæ lacte asinæ, ligni aloës an. ℥. 1. fellis vnius anguillæ, & vnius accipitris, & vnius hirci montani, si possimus nancisci, balsami ℥. ß. mellis rosati colati ℥ iij. Omnia simul mixta, & redacta in puluerem, quæ possunt redigi, vase vitreo, bene obturato insolentur in æstate per xl. dies, & in hyeme sub stercore quolibet die bis, vel ter agitetur illud vas, postea conseruetur liquor vase vitreo, qui oculis admotus sæpe visum corroborat, & auget etiam. In senibus tantam vim habet hoc medicamentum, vt aliquibus visum sit nullum medicamentum huic simile, aut par hactenus extitisse, quorum summam veritatem ego felicissimo successu sæpè expertus sum.

Acuentia visũ.

Medicamentum nobile.

Scholium.

Oculorum visus.) *Confusè terrè procedit auctor in hoc cap. quod intelliges, si legas capit. 2. de cau. symp. vbi inquirit Galen. causas læsa visionis. Si ergo rectè voluerimus curare, hoc modo proceden dũ erit. Imbecillas affectus est symptomia, morbus ad quem sequi*

Practicorũ error.

sequitur, aut est intemperies, aut morbus instrumentarius, aut communis, qui soluta vnitas dicitur: morbo intellecto contrariis ipsum curabimus. Praterea qua multi ex practicis scribunt de medicamentis tota substantia corroborantibus aspectum, qualia sunt auis pica, hepar hirci, rapa, & similia, falsa sunt, & fictitia: quia morbi actionem videndi hebetantes manifesti sunt, ac proinde contrariis medicamentis, etiam auferendi. Neque obyciat fœniculum. Hoc enim caliditate sua digerendo humiditatem confert: qua eadem ratione opus erit curare affectum, de quo loquitur auctor in hoc capite, & simul omittere aurum, hirci hepar, tuthiam incensum & extinctam in vrina pueri, & alias compositiones ab ipso propositas, cum aliqua inutilia, & multa simplicia vnius facultatis contineant, quòd maximum vitium est.

De curatione albuginis oculorum.

CAPVT XVIII.

Diuisio. ALbuginum oculorum duæ sunt differentiæ, quædam enim in summa corneæ superficie consistunt, & Græcis nephelia, atque vlæ, Latinis verò nubeculæ, caliginásque & tenues albugines nominantur: quæ verò in interiori parte sunt, & vt Paulus ait, alterius radices egerunt, hæleucomata Græcis, Latinis albugines crassæ dicuntur.

Descriptio. Vtraque autem, cicatrices sunt, ac maculæ in cornea post vulnerum curationes relictæ: sic autem appellantur, quod oui albumen referant: omnes enim cicatrices (autore Ætio) in nigro oculo candidæ videntur: densata enim cornea tunica subiectus cæruleus color non amplius pellucet. Eminentes præcipuè albescunt, planè minùs candicant, cauiores parti nigræ oculorum quodammodo assimilantur. Hæc Ætius. Morbus intuenti patet, non est igitur opus signis.

Causa. Albugo in senibus est incurabilis, præsertim antiqua, in *Curatio.* iuuenibus difficilis curatu, in pueris & infantibus, facilior, semper tamen est similis curatio præcedenti, in victus ratione, vacuatione auertentibus, præsertim per filum, de quo cap. 16. His omnibus iam factis, & admotis oculis medicamentis dictis in quinto genere auxiliorum præcedentis capitis, *Fotus.* præter illa, frequens fotus ex decocto seminis fœniculi, fœnugræci, camomillæ, rutæ & raparum est vtilis, & necessarius: post quem potentius medicamenta poterunt albuginem dissipare, & omnino abstergere. Mel, & eius aqua bene eam *Abstergentia.* tollit, similiter & aqua distillationis ex rhodomelle. Puluis sacchari candi habet eandem vim, & maiorem, si addas parum

rum pulueris ossis sepiæ. Sequens aqua optima est in hoc, & à me in meo filio probata, qui natus erat octo menses: ℞. fœniculi m. ij. rutæ chelidoniæ an. m. j. mellis optimi ℥. iij. sacchari candi, & rhodomellis an. ℥. j. tuthiæ Alexandrinæ, & sarcocollæ nutritæ an. ʒ. ij. vini albi optimi cochlearia duo, misce, & fiat ex his aqua per distillationem igne pauco. *Aqua probata.*

De suffusione. Cap. XIX.

QVod Latinis suffusio sonat, hoc Græcis hypochima, & hypochysis, barbaris verò cataracta dicitur, & nihil aliud est, quàm frigidi, crassi, & lenti humoris, & glaciei instar congelati inter ceraroidem tunicam, id est, corneam & crystaloidem, seu mauis humorem tenuem effusio. Causæ iam dictæ sunt, nempe humores crassi per nimias cruditates iuxta pupillam inter corneam, & crystaloidem aceruati: præter hæc etiam violentus vomitus, & ictus, & ventriculi affectiones. Notæ ab Ætio hæ referuntur. Inchoante suffusione pusilli culices, & caliginosa quædam corpuscula assiduè oculis occursare solent, quibusdam veluti lanarum filamenta, & telæ araneorum, quibusdam circa lucernas circuli offeruntur: quæ cùm apparere incipiunt, pupilla minus accuratè spectantibus interdum pura videtur, interdum colorem pelagi præse ferre. Sed increscente ægritudine accidentia quoque increbrescunt, quæ vbi ad summum peruenerint ægri excæcantur, & pupilla ad candidum colorem sine vllo penitus splendore mutatur. Quamuis in variis suffusionibus varij colores conspici soleant: quædam enim aëris colorem, quædam vitri imitatur, quædam subalbescit, quædam ad cæruleum vergit, quædā glaucescit, quædam insanabilis est: hæc Ætius. Porrò tunc cognoscitur, num sanabilis sit suffusio, quoties altero oculo clauso pupilla eius oculi, in quo est suffusio, & clarior apparet, & dilatatur, vt docet Galen. 4. de morbo & symptomate, cap. 2. Si culpa neutrius oculi accidat suffusio, in vtroque oculo, & non in altero tantùm, id fit, & per interualla quoque, & priùs aliquid in ventriculo præsentitur. *Definitio.* *Signa.* *Curatio.*

Suffusio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum imbecilla visio, & albugo, sed valentioribus. Quæ absoluta est, & confirmata, accusatur: eget tamen viro docto & probato: si verò absoluta nondum fuerit, curatur primò victu calido, & sicco (quia materia est vaporosa, & aquosa) de quo diximus cap. 16. Sed si aër conueniens desit, vt in hyeme, arte oportet moliri, igne, scilicet, & suffitu. Abstinentia *Victus.*

quoque,& ieiunium huic morbo diuturno plurimùm est salubre. Cœna sit leuis, si semel comedisse his non sufficit, vino, iusculis, & pituitosis alimentis minimè vtendum est: semper enim sunt eligenda calida & sicca.

Præparatio & vacuatio. Secundò & tertio concoquentibus materiam aquosam, & vacuantibus per ea, quæ diximus cap. 10. & alia similia, sed toties est coquenda materia, & vacuanda, donec in totum sit affectus curatus, non solùm semel, sed bis, ter, quater.

Auersio. Quartò, auertentibus, vt acribus clysteribus, balanis, frictionibus, fotibus partium extremarum, & aliis omnibus, de quibus dictum est satis cap. 16.

Resolutio. Quintò, resoluentibus, & dissipantibus reliquias materiæ primò interiùs sumptis, vt ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut ij. ʒ. diamusci dulcis multis diebus cum syrupo, aut aqua capitali sumptis tempore capiendi somni, vt cum sibi vapore eorum vis rapiatur in cerebrum. Si sæpe accipiantur ℥. ij. confectionis Ham. Mesp. cap. de imbecillitate visus valenter & optimè dissipabitur materia. Admouenda sunt oculis aliqua præter dicta duobus superioribus capitibus, quæ possint resoluere, & tergere maculam, albuginem & suffusionem non confirmatam: semper tamen optima præcedat corporis euacuatio,

Tergentia. aliàs fieret attractio vaporis, & aquæ ad oculos. Inter ea quæ potenter omnem albuginem, & suffusionem non confirmatam tergunt, est sagapenum mixtum aqua fœniculi, & aqua mellis, & sacch aro concreto. Idem præstat puluis capitum hirundinum, si cum aqua distillationis vrinæ puerorum, & fœniculi oculis sæpe admoueatur, post hæc valentiora conferunt, vt sunt genera fellis: sed priùs oportet experiri antè dicta, & aqua destillationis corticum fabarum. Hæc quoque aqua est optima,

Aqua efficacissima. & efficacissima, ℞. vini albi ℥. iij. succi fœniculi sine sedimento ℥. ij. camphoræ ʒ. j. ruthiæ Alexandrinæ ʒ. j. ß. zinziberis ʒ. ß. mellis ℥. iiij. omnia simul in vase æneo IX. diebus in vmbra conseruentur, postea per filtrum fiat distillatio, cuius aquæ duæ guttæ manè & sero oculis instillentur: vltimò verò, & cùm alia non sufficiant, sunt admouenda fella, priùs mitiora, videlicet piscium, suum, agnorum, gallinarum, & perdicum: deinde acriora, vt accipitris, falconum, & aquilæ. Vltimæ verò est

Curatio. admouendum fel viperæ: sed quia est venenosum eo non esse vtendum censeo, sed in eius vsu oportet os plenum esse aqua, & theriaca magna, ne aliquid venenosum in ventriculum, aut thoracem descendat: fel tamen tauri, & apri est viperæ tutius & satis potens.

Soch

Scholium.

QVod Latinis suffusio.) *Suffusio non est morbus in via, vt voluit Vega: quia nullam obstruit cauitatem. Sed ex Galeno est morbus in numero addito: est enim in oculo additus humor ad eius actionem non necessarius, imò eam impediens. Hic humor, concretus in humore aqueo continetur, prohibens quominus species rerum visarum ad humorem crystallinum perueniant. Vel quod verius apparet, est ipsemet humor aqueus concretus ex alimento crasso, à quo nutritur. Causa istius morbi, est affluxus crassi humoris, qui vel à capite prouenit, præsertim si imbecillitatem habuerit natiuam à frigiditate sola, aut cum humiditate coniuncta, pendentem, vel à toto corpore, cùm ob prauam victus rationem humor crassus augetur. Solet curari suffusio, si incipiat (quia inueterata solam acum postulat) considerantes fluxionis causam si à capite fluat humor, eius intemperiem corrigemus, euacuato priùs humore purganti medicamento: si à toto corpore fluat, sanguinem mittemus, ob sanguinem prauum, & deinde purgabimus, & vltimò ad Topica deueniemus, quæ sensim digerant humorem in oculo concretum: qualia sunt decoctum fœniculi in vino albo, aqua etiam chelidonij, aut fœniculi, aut rutæ, cum tuthia & similia. Hæc curatio communiter solet exerceri. Si tamen voluerimus rem penitiùs considerare, intelligemus, hanc non esse optimā curationem, quia suffusio incipiens, vt experientia longa docere tibi poterit, nunquam dictis medicamentis curatur, quia humor sub membranis inclusus ea contēnit. Meliùs ergo erit omittere supradictam curationem: quæ impedit perfectam humoris concretionem, & hoc nomine veram curationem: quæ exercebitur, si statim vtamur, extremitatibus animalium, eorundē cerebris, & alio victu incrassante, vt humor concrescat, & durior fiat: & hac ratione possit acu, à pupillæ regione in oculi angulum mutari, atque hæc est curatio eius suffusionis, quæ proprius est affectus.*

Quid suffusio. *Causa suffusionis.* *Curatio.* *Refutatur prædicta curatio.*

De dolore aurium. CAP. XX.

AVres perinde, ac aliæ quoque partes nostri corporis dolore infestantur, & vehementi, plurimo enim sensu pollent. Dolent autem nonnunquam propter causas externas, cuiusmodi sunt refrigeratio in peregrinatione à ventis frigidis proueniens: interdum propter intromissum humorem in balneis aquarum frigidarum, aut insigni aliqua qualitate præditarum. Oritur etiam & ex causa calida, à quacunque occasione accidat, vt sole, igne, vento, balneis, atque aliis id genus. Præterea & ex ictu, vulnere, contusione, acri aliquo medicamento, aut vermi in aurem in-

Dolor quid sit ex lib. de sympto. causis. *Causa.*

h 5 gres

Nota. gresso. Internæ quoque causæ multæ sunt, vt intemperies aliqua, aut nuda, aut cum humoris affluxu, inflammatio, flatulentus spiritus, vlcus, ac vermes intra aures geniti. Signa causarum externarum ex ægri sermonibus colligi possunt.

Internarum verò notas sic exquires: si nuda fuerit intemperies, nulla adest grauitas, sed si calida fuerit, ardor, & maius acumen doloris: si frigida, obtusior quodammodo dolor est, & frigus sentitur. Idem de reliquis est iudicandum. Si verò præter qualitatem humor quoque infestat, præter iam dicta grauitas inest, ac pondus quoddam. Omni autem intemperiei, seu nuda fuerit, seu cum humore, hoc est commune, vt à similibus lædatur, iuuetur autem moderato contrariorum vsu. Si sit inflammatio, adest febris, grauitas, pulsatio, & dolor intolerabilis: si flatulentus spiritus, tentio, & tinnitus in aure sentiuntur: si vermes, interiorem motum quendam æger sentit, & in splendido aliquo loco cerni possunt, vel ex iis aliquis foras prodit. Si vlcus, pus inde promanat.

Curatio si ab intemperie calida. Curatur quinque remediorum generibus, primò, victu tenui, & refrigerante: quare à carnibus & vino abstinendum est. Sit eorum cibus lac amygdalarum, cremor hordei lentes, cichorea, lactuca, pyra, & mala cydonia assa, & potus aquæ hordei.

Reuulsio. Secundò, auertentibus secta vena humerali eiusdem partis, si non fuerit plenitudo: vel media, existente plenitudine. Mittatur sanguis respondens dolori, & plenitudini semel, bis, & ter si opus fuerit. Si ætas, & vires non ferant sanguinis missionem per sectionem venæ, per cucurbitulas, & scarifi-

Auersio. cationes inter scapulas sanguis extrahatur, fiátque debita reuulsio. Clysteres refrigerantes, & parum acres, cucurbitulæ, ligaturæ, & frictiones partium extremarum, & fotus quo-

Purgatio. que auertunt, & maximè conferunt. Vacuatio per medicamenta benigna similiter auertit, & est necessaria, vt per hoc, aut simile. ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ʒ. j. ß. medullæ cassiæ fistularis recent. extractæ ʒ. vj. syrupi violarum ℥. j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus. Si magis amat pilulas (quamuis vtilior sit potus) ʒ j. pilularum de rhabarbaro fieri potest euacuatio, aut aliis pilulis, quæ bilem purgant.

Topica repellentia. Tertiò repellentibus, vt in oxyrhodino, aut lacte humano, vel caprino, vel ouino. Hæc, & similia parum calida sunt auribus instillanda. Aut oleo de portulaca. aut violato, aut de nenuphare, aut de papauere. Oleum rosaceum & terebinthina simul mixta dolorem aurium tollunt, & repellunt, si

oleum

oleum rosaceum sit in magna quantitate, & terebinthina in parua. Sed si dolor fuerit vehemens qui autore Galeno com. 38. primi presagiorum facultates destruit, ad se trahit curationem, egétque narcoticis medicamentis, quę non abscissa causa ipsum dolorem curant. De his Galenus 3. de compositione medicamentorum secundum locos satis abundè: inter alia tamen laudat mixturam ex lacte humano cum albumine oui, & pauco opio: laudat quoque Galenus castoreum cum opio æquo pondere vtrumque, aut si dupla portio castorei: vel viciſſim, si maior & vehementior fuerit dolor. Hæc mixtura est etiam optima in hoc genere: ♃. micæ panis, aut farinæ hordei lib. ß sapæ, quod sufficit, misce, & fiat cataplasma: adde castorei ℥. ß. opij & croci an. ʒ. ij. Hæc tamen narcotica non sunt admouenda, nisi cum alia non possunt curare, aut in maximis doloribus aliis non conferentibus. *Symptomatis curatio.*

Quartò, diſſipantibus, & resoluentibus reliquias materiæ, vt oleo lumbricorum, camomillæ, amydgalarum dulcium, sesamino, terebinthina sola, & decocto camomillæ, fœnu-græci, & seminis lini, altheæ, & similibus. *Curatio. Resolutio*

Quintò, frigidis sanantibus intemperiem calidam in auribus relictam, qualia sunt oxyrhodinum, & alia dicta tertio genere, & oleum rosaceum cum mucagine seminis psyllij. *Alteratio.*

Si inflammatio in suppurationem terminetur (quod per doloris, & febris remiſſionem post augmentum cognoscitur) pus per incisionem instrumento ferreò factam extrahendum est, aut vocibus, & sternutamentis, aut medicamentis parum acribus, si non appareat pars suppurata: deinde abstergentibus, & mundantibus, & postremò glutinantibus, & exſiccantibus curabitur. In his tamen consule chirurgum doctum.

Dolor ab intemperie frigida, præcedenti debita vacuatione: si fuerit cum materia, curabitur oleo camomillæ, nardino, ex lilio, laurino, rutaceo, & costino, cæpe tostum etiam curat illum dolorem. Succus rutæ cum sanguine anguillæ statim mitigat omnem aurium dolorem. Succus roris marini cum oleo rosaceo, & sapone Gallico vetuſtiſſimos aurium dolores curat: adeps pulmonis vulpis auribus admotus, est optimum præsidium in dolore aurium. Idem præstat spolium serpentis decoctum oleo, aut succo conuenienti calido, aut frigido habita ratione causæ: pili Naquetæ facultate præditi sunt à tota substantia curandi omnem aurium dolorem. *Si à frigore sit.* *Topica sedantia dolorem.* *Pili Naquetæ.*

Scholium.

Dolor auris. AVres perinde.] *Dolor auris symptoma est. Morbus ad quem sequitur, est soluta vnitas, aut manifesta quæ fit ab ictu, contusione, & aliis, aut occulta, quæ ab intemperie calida, vel frigida, aut à re distendente prouenit.*

Curatur quinque remediorum.] *In hoc capite relictis aliis causis solum curat auctor dolorem à phlegmone ortum, vbi significare voluit phlegmonem sola caliditate dolorem generare, cum reuera tensionem in ea considerare debuisset.*

Quæ vena secanda. *Purgatio.* Secundò auertentibus.] *Semper secanda est cephalica, ob causam multoties repetitam. Quòd si in venis sitt acochimia, purgabis etiam non cassia, & chabarbaro, quæ clementer id efficiunt, neque eorum vis multum se diffundit: sed aliis fortioribus, diapruni, electuario de succo rosarum, & similibus.*

Topica. Tertiò repellentibus.] *Cum repellentibus misce acetum, vt penetret, neque acetum lædet, si partẽ consideremus, quæ sicca cùm sit, acria medicamenta sustinet. Oleo ergo rosaceo, & pauco aceto vteris. Omitte autem terebinthinam, quæ ab autore proponitur, quia præter caliditatem, impedit penetrationem medicamenti. Aduerte tamen hactenus nõ curasse dolorem, sed eius causam, nempe phlegmonem. Tunc autem eum curabimus, cùm neglecta phlegmone, solius symptomatis habebimus rationem. Si ergo dolor vrget, stuporem inducenti medicamento vteris, qualis hoc est: ℞. olei rosarum ℥.j opij. g̃.iiij. aceti parum vt penetret. Quæ in parte omitte medicamentum ex mica panis, & sapa constructum, quoniam quæ ipsum componunt, opij vim refringent, neque etiam parti affectæ cataplasma applicatur, quæ in parte interiori condita est.*

Rondeletius & auctor labuntur. *Quæ Rondoletius scribit de cocleis, de medulla cruris porci saliti, & auctor de pilis Naquera, & alia tota substantia sedantibus dolorem, omittantur, acsi non essent scripta: quia causam doloris cognoscimus, & ideò remediis manifesta qualitate operantibus curabitur.*

Quintò frigidis.] *Non est, quòd hac frigida applicemus, quia si intemperies ex humore calido orta fuit, dissipato humore non remanebit.*

De sanguinis è naribus profluuio.

CAPVT XXI.

Causa. SAnguinis è naribus profluuij, quòd Græci hæmorrhagiam appellant, multæ sunt causæ, partim internæ, partim etiam externæ, eas autem omnes breuitatis gratia iuxta Galeni placita 5. method. medend. in tria capita reducimus: fluit enim sanguis à venis, arteriísve nasi, vel reseratis illorum orificiis, vel tunicis ruptis, diuisísque, vel sudoris instar

instar transcolatus. Porrò reserantur arteriarum venarumque ora, aut propter nimiam sanguinis multitudinem, quæ vel in toto sit corpore, capite, vel hepate, liene: vel vtero, præsertim si non probè fluant menses, vt ex Aph. 33. sectionis 5. deprehenditur: in caput enim tunc fertur, atque inde per nares vi erumpit: nonnunquam & citra plenitudinem propter vasorum imbecillitatem hoc ipsum accidit, aut ob acrem aliquam qualitatem in humoribus repertam. Diuiditur autem tunica ex vulneratione, contusione, ruptione & erosione velut sudor transmittitur, aut tunica ipsa rarefacta, aut sanguine tenuiore facto, quod multis de causis contingit: aut quia plus æquo exercitationibus homo sit vsus, aut medicamentis calidis sanguinem tenuantibus, aut victus ratione, qui sanguinem biliosiorem reddiderit. Notæ tum ex *Nota.* ægri sermonibus, tum ex eius intemperamento, aut anteacta vita colliguntur, quamobrem omnes eas recensere non erit opus, hoc tamen animaduertere oportet, cum à capite sanguis per nares profluit, in eo summam adesse grauitatem: cùm ab hepate, in hypochondrio dextro: cùm ab splene, in sinistro: cùm à matrice, circa vmbilicum dolores, ac tensiones quasdam sentiri: cùm per crisem sanguinis profluuium fit, ea signa accidunt, quę ab Hippocr. numerantur 3. Prognosticorum *Aduerte.* 33. prognostico, & à Galeno in libris de crisibus, atque alibi frequenter.

Sanguinis profluuium, à quacunque fuerit parte ortum si vi- *Curatio.* res non deficiant, non est sistendum, quia eo multis liberamur morbis, vt in libris de indiciis Galenus testatur. Non criticum verò, quatuor remediorum generibus sistetur, primò, victu refrigerante, & astringente meatus, per quos sanguis fertur, vt aëre arte parato per acetum, aqua rosarum, lactucæ, plantaginis, folia salicis, myrti, lactucæ, nymphæ, & similium. Cibis ex succo acidulcium granatorum, limonum, aran- *Victus.* ciorum, acetosæ: & similium paratis, qui, si glutinosi fuerint, magis laudantur, quales sunt pedes, & capita vituli, arietis, hœdi, & aliorum animalium, amydum, farina orizæ, caseus recens pinguis, oua dura, quia paucum & crassum sanguinem gignunt, præsertim albumina. Initiò cum facultas non est imbecilla, abstine à vino, carnibus, & ouis sorbilibus & tremulis, largiorem, & liquidiorem sanguinem generantibus. Potus sit aqua calybeata, tandem animi & corporis quies est necessaria illis, & silentium.

Secundò, auertentibus, in quibus præcipua spes curatio- *Auersio.* nis versatur, vt crurum, & brachiorum dolorificis ligaturis, frictio

frictionibus, fotibus ex aqua actu & potestate calente, cucurbitulis sine scarificatione hypochondrio appositis è regione naris, à qua sanguis effluit, & inter scapulas cum scarificatione, vbi vena scindi non possit ad virium defectum, aut ætatem puerilem, quamuis sanguinis missio per venæ sectionem sit remedium efficacissimum ad reuocandum impetum fluoris in contrarium: secanda est vena media eiusdem partis, si sit totius plenitudo, vel humeralis, si non sit plenitudo: quòd si ab vtraque nare fluat sanguis vtraque media, aut humeralis simul scindatur. Post primam sanguinis missionem, si secunda fuerit necessaria, & tertia, semper secanda est humeralis eiusdem partis: aliquando tamen priùs est facienda sanguinis missio, per sectionem venæ pedum, aut tibiarum, videlicet cùm ex detentis mensibus, aut hæmorrhoidibus nascitur hoc profluuium, præsertim si natura tentauerit per infernas partes sanguinem vacuare, & hæc sit vniuersalis regula Hippocr. Gal. rationi & experientiæ accommodata. Duo quoque sunt, quæ maxime auertunt subitò reuocando sanguinem, calorem, & spiritum, timor incussus, & aqua frigida iniecta faciem ægri incogitantis: sed videndum ne sit æger maximè imbecillus, aut morbo comitiali obnoxius, quia hæc duo epilepsiam efficerent, aut subitò interficerent. Ligatura arcta testium, vel eorum ablutio aqua frigida, si subitò fiat, potenter auertit.

Sectio vena reuellit. *Admonitio.* *Consiliũ.*

Tertiò, sistentibus, & cohibentibus sanguinem, & glutinantibus sumptis, vel admotis, vt lactuca, portulaca, & aliis alimentis dictis initio huius cap. syrupo rosarum, cydoniorum, malorum granatorum, de acerositate limonum, & citri, præcipuè vbi sanguis est biliosus, & nimis tenuis, & conserua rosarum, acerosæ & nenupharis ℈. ij aut ʒ. j. trochiscorum de tertia sigillata, aut de carabe cum ℥. ij. aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut similium cohibent sanguinem. Naribus, collo, & fronti sunt admouenda quæ refrigerant, & impellunt inchoando à mitioribus ad valentiora. Prima mixtura bona est ex aqua rosarum, albumine oui, & aceto, cui si addas puluerem astringentem, vnientem, & obstruentem, erit efficacissima: qualis est ex rosis, balaustiis, gallis sumac, farina moletrinarum, mastiche, aloë, & mirrha, rhure & pilis leporis, & similibus.

Sumenda & admouenda. *Repellentia.*

Ex his omnibus, aut aliquibus accipe ij. ʒ. cum aqua, aut succo astringente, naribus impone, & collo, & fronti: sed si supra venas ruptas apponatur medicamentum, citiùs sistet sanguinem. Gypsum cum albumine oui, aut aqua, aut aceto

naribus admotum videmus potenter sanguinem sistere.

Puluis limacum cum crusta tostorum sistit sanguinem, & puluis ranarum combustarum. Aliqua sanguinem sistunt statim à tota substantia, seu proprietate, vt stercus asininum, vrtica, porrum, ocimum, seu basilicon. Hæc enim recentia, trita, & in nares immissa, aut illorum succus possunt sanguinem inhibere. Acetum potens cum gossypio, aut panno lineo sæpe fronti, aut collo applicitum illico sanguinem sistit. Quædam vetula Monspessulana sola menta naribus imposita curauit sanguinis profluuium è naribus trium dierum. Cinis panni linei priùs atramento tincti aceto mixtus, & cum gossypio naribus immissus consilio cuiusdam viri sapientis curauit hoc profluuium. Medicamentum ex puluere corticum ouorum, & gypsicum albumine oui, naribus & fronti adiunctum cito, reprimit sanguinem. Idem fit mixtura luti reperti in mola fabrorum, & bolo armeno cum albumine oui. Cauteria actu, & medicamenta scarotica, quæ vtendo scharas, & crustam gignunt, potentissimè sanguinem, & subitò inhibent, sed si schara deciderit, maior & periculosior hæmorrhogia fiet. Quare eis non est vtendum, nisi cum alia iam scripta, & similia non suffecerint. Quando salus deplorata est, & victa à morbo facultas omnium prædictorum, narcoticis curatur, quæ sanguinem glaciant, & membra stupefaciunt, vt athanasia recenti, & requie magna à scrupulis duobus vsque ad scrupulos quatuor, & philonio antiquo Persico, aut Romano à drachma scenis vsque ad ʒ. j. Hæc somnum conciliant, & hoc etiam modo fluorem sedant, sed hæc & similia narcotica partibus externis admota, tutiora sunt, vt cap. 5. de curatione phrenitidis docuimus.

Sistentia sanguinem à tota substantia.

Vetula curatrix.

De Narcoticis.

Quartò, auferentibus causam hæmorrhagiæ; vt medicamentis cholagogis, si biliosus fuerit sanguis, qualia sunt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, & tamarindus, & hæc mixtura vel similis. ℞. medullæ tamarindorum ʒ. vj. rhabarbari electi & corticum myrobalanorum citrinarum an. ʒ. j. syrupi rosarum ℥. j aquæ buglossæ, quod f. misce, & fiat potus. Si verò sanguis fuerit pituitosus, præcedenti coctione per rhodomel, & aquam basiliconis phlegmagogis curatur, vt diacatholicon. ʒ. vj. corticum myrobalanorum. Kebulorum & agarici trochiscati an. ʒ. j. syr. de menta. ℥ j. aquę buglossæ, quod f. misce, & fiat potus.

Purgatio.

Cōcoctio. pituita.

Potio.

Sche

Scholium.

Qua sanguinis excretio sit toto genere præter naturã.

SAnguinis è naribus.] *Sanguinis excretio ferè semper est toto genere præter naturam. Addit Galenus illam dictionem ferè, propter eam sanguinis euacuationem, quæ singulis mensibus mulieribus per vterum contingit: hæc enim, cùm non sequatur affectum morbosum, toto genere præter naturã non est. Aliarum partium sanguinis euacuationes toto genere præter naturam dicuntur, quia semper sequuntur aliquem morbum, vnde malè Fuchsius, & alij existimant, sanguinis euacuationem dici toto genere præter naturam, quia id quod euacuatur, est sanguis nobis familiaris, inde enim sequeretur euacuationem eam sanguinis, quæ per vterum singulis mensibus accidit, esse toto genere præter naturam, in ea enim optimus sanguis excerni solet.*

Causa fluxionis sanguinis. *Sanguinis profluuium fit à causis externis, & internis: externæ sunt duæ lib. 3. de caus. symp. c. 2. vulnus, & ruptio: vulnus à re vulnerante, ruptio vero à tensione fit. Conuulsio additur ab aliquibus, malè tamen, cum hæc media ruptione, aut medio vulnere sanguinis profluuium efficiat.*

Causa interna tres. *Causa interna sunt tres ex eodẽ Gal. Prima in facultate consistit, cùm scilicet retentrix vasorum fuerit imbecilla, aut expultrix immodicè irritata. Secunda est sanguinis vitiũ, cùm peccat quantitate, aut qualitate. Tertia causa est vasorum noxa: quæ tripliciter contingit, primò, cùm vas est tenue, secundò, cùm molle: & tertiò cùm durum, ab his enim tribus facilè rumpuntur vasa.*

Liberatur Galenus à cõtradictione. *Obijcies Gal. lib. 5. methodi, alias causas, nempe ruptionem, erosionem, & apertionem proposuisse. Respõdeo has causas sanguinis profluuij 5. lib. method. propositas, à superioribus non distingui, quia ruptio à plethora fit, erosio à sanguine bilioso, apertio verò à vitio facultatis, aut à plethora. Quid de diapedesi?*

An diapedesis sit profluuiũ sanguinis. *Respondeo, non esse profluuium sanguinis, sed cruenti seri, vt 3. de caus. sympt. docet Galenus, vel si concedamus, diapedesim esse sanguinis euacuationem, ad anastomosim erit reducenda, quia ex lib. 5. meth. od. cap. 2. diapedesis duobus modis fit, primò attenuato sanguine, & tunica vasorum rarefacta, secundò aperis ortificiis exiguorum vasorum. Ex dictis habemus causas profluuij sanguinis in genere, ac prom..e eius, quod per nares fit, de quo præsenti capite.*

Criticum profluuium sãguinis. Sanguinis profluuium.] *Sanguinis per nares profluuium aut est criticum, aut symptomaticum. Criticum præuideri potest signis traditis ab Hippocr. 3 prog. sent. 33. Primum est dolor capitis, nõ quilibet, sed grauis, pulsans, & calidus, potissimum si perseuerct circa frontem, & tempora com. 11. eiusdem lib. Secundum visio hebes à copia sanguinis impedito transitu spiritu animalis ad oculos. Tertium fulgoris motus circa oculos, ex splendore sanguinis proueniens. Quartũ, tensio in hypochondrio sine dolore. Quintũ, colli dolor, & temporum grauitas. Sextum rubor oculorum, maxillarum, & narium. Septimum lachryma oculorum*

quo

quorum signorũ rationem lib,3. orison habemus explicatam. Symptomaticum profluuiũ cognoscetur ex eo, quod non solui morbum,& praecedente cruditate eueniat. Criticum profluuium non est sistendum, quia in eo inutile expellitur,& fit proinde cum cõmodo animaliũ: symptomaticum verò sistere oportet, quod fit à natura irritata,& cum incõmodo. Symptomaticũ.

Secundò auertentibus.] *Symptoma hoc, quod in excretis toto genere prater naturam consistit, cum vrgeat, ad se trahit curationem: quod praestabimus, à naribus auertentes sanguinem primò missione, qua ex cephalica, basilica, aut si magis volumus reuellere, ex vena pedis fieri potest: cum enim nullus sit affectus particularis euacuationem postulans, non seruamus rectitudinem, sed loci distantiam. Inde colliges, non rectè auctorem in solo sanguinis profluuio, quod fit ex retentis mensibus, aut hamorrhoidibus, secare venam pedis. Neque hoc etiam in loco animaduersio Hollerij, & Rendeletij locum habet, qua praecipiunt in profluuio sanguinis in vena exiguam sectionem faciendam esse, tunc enim tenuiori sanguinis portione euacuata exigua fieret reuulsio, qua in sectione magna commodè praestabitur tota massa euacuata: nunquam enim fiet optima reuulsio sine sanguinis motu. Sanguine misso cucurbitulis vtemur affixu hypochondrio, quod rectitudinem seruet cum nare, à qua fluit sanguis, ita vt si ex nare dextra fluat, supra iecur, si ex sinistra supra lienem apponantur. Causam huius rei intelligemus ex duplici rectitudine: vna enim est natura, seu loci, quam partes dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris admittunt, qua natura dicitur, quia eam semper cum commodo animalis videmus naturam seruare, ita vt si affecta sit pars dextra, per dextram, & si sinistra, per sinistram rem molestam euacuet. Altera rectitudo vasorum est, qua non ex parte eo modo quo diximus, sed ex vena, qua cum loco affecto se aperit, desumitur: qua ratione vtramque basilicam cum iecore rectitudinem habere dicimus. Ex his facilè causam habebis, ob quam in profluuio sanguinis per nares, hypochondrio supradicto cucurbitula applicanda sit, causa enim est duplex rectitudo, qua tunc seruatur. Auertit etiam auctor sanguinem frigida aqua inspersa in faciem agri incogitantis, tu etiam agroto sciente poteris vti hoc remedio, quia aqua sua frigiditate operatur, & non propter animi pathema.* Symptoma curatur. Sanguinis missio. Lapsus auctoris. Animad uersio Rondoletij & Holleri non admittitur. Cur ubi supra iecur, & quam prã hypochondrium, & cur.

Tertiò sistentibus.] *Qua de medicamentis sanguinem sistentibus scribit, non laudo, quia morbus, ex quo profluit sanguis, ratione cognoscitur, & proinde curabitur remediis ratione etiam inuestigatis. Si obijcias Gal. qui lib.9. simpl. cap.8. scribit lapidem reperiri contactu solo sanguinem cohibentem: respondeo illum lapidem sistere solum illud sanguinis profluuium, quod à causa nobis occulta excitatum fuit, quale est illud, quod hamorrhois serpens inducit.* Aduerte de medicamentis toto temperamento toto temperamento scienti bus sanguinem.

Quartò, auferentibus.] *Curato symptomate (nempè sanguinis profluuio) quod vrgebat, ad curandum morbũ descendere oportet, considerantes* Curatio morbi.

i

siderantes an causa præsens sit, necne, quia si sit præsens, auferenda erit. Si ergo profluat sanguis ex anastomosi emplastica, & astringentia vtilia erunt: si ex erosione magna, causticæ dummodo astringentia sint, & possint applicari, conducent. Si magna non est, aqua plantaginis, & alia adstringentia sufficient, quæ simul humorem contemperabunt, & vlcus vnient. Si verò à vulnere contingat prædicta sanguinis euacuatio, glutinantibus vlcus vtendum esse nemo dubitat.

De rubedine faciei. CAP. XXII.

Causa. RVbedo faciei malum est nulli manifestum, cùm oculata fide cognoscatur. Quare superuacaneum erit in enarratione causarum, & signorum immorari, hoc tantùm dixisse sat erit, prouenire eam affectionem sæpe à causis exterioribus, vt verbi gratia à sole, sæpissimè verò propter calidam hepatis temperaturam immodicam, à qua sanguis biliosus fit, aptiórque est ad ascensum.

Victus. Curatur primò faciei rubedo & macula, à sanguine bilioso nascens, victu refrigerante, de quo cap. v. de curatione phrenitidis.

Reuulsio. Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem venæ mediæ, si fuerit plenitudo, aut humeralis dextræ, si desit ipsa plenitudo: euacuato sanguine secundùm naturam, & plenitudinem ægri, frictionibus, ligaturis, & fotibus partium infernarum, & cucurbitulis cum scarificatione, & sine scarificatione, & filo collo traiecto, præcipuè si antiqua, aut magna fuerit macula rubra.

Præparatio. Tertiò, parantibus humorem biliosum per medicamenta vtilia, qualia sunt syrupus rosarum, oxysacchara S. syrupus acetosus S. syrupus de acetositate citri, & limonum, cum decocto, aut aqua endiuiæ, plantaginis, portulacæ, acetosæ, & similium.

Purgatio. Quartò, vacuatione per medicamenta, qualia sunt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, cassia fistularis, & tamarindi, diaprunis solutiuum, & electuarium de succo rosarum, & similia. ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ an. ʒ. iij. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. aquæ cichorei, quod sufficit, & fiat potus.

Alteratio. Quintò, refrigerantibus hepar, & prohibentibus bilis, & sanguinis calefactionem: vt electuario diatrion santalorum, diarhodon Abbatis, & diamargariton frigidi, cum aquis, aut syrupis refrigerantibus, de quibus tertio genere remediorum est dictum: aut cum infusione ʒ. j. rhabarbari in ℔. j. aquæ endiuiæ,

endiuiæ, & ceroto santalato hepati admoto.

Sextò, vacuantibus clementer & resoluentibus materiam partis affectæ, & repellentibus, & inducentibus albedinem: vt lacte humano, caprino, aut ouino, vnguento citrino, lacte, seu emulsione quatuor seminum frigidorum mundatorum, & lacte seminis papaueris, & lacte virginali, quod fit ex duplici aqua satis tenui, & dissimili lacti, sed ambæ simul mixtæ substantiam lacti similem constituunt, modus faciendi hic est. ℞ aceti ex vino albissimo facti ℔. ß. lithargyrij dealbati ℥. ß. misce, & postea per elychnium distilletur aqua ex vno vase in aliud. Item ℞. aquæ fontanæ ℔. ß. salis armoniaci. ʒ iij. infunde per noctem, deinde distilletur per elychnium aqua ab vno vase in aliud: conseruentur in vasis vitreis, & postea vtriusque aquæ guttis duabus mistis sæpe laua faciem: habet hoc lac magnam vim corrumpendi rubedinem, & albedinem inducendi faciei. Ego expertus sum sæpe, & hoc lacte curantur ij, qui facie leprosa videntur esse, & dicuntur à Gallis coporrose. Aqua ex lacte caprino & albuminibus ouorum [illegible]reo vase per distillationem facta, & faciem candidam, & [illegible]lchram reddit. Eandem vim habet aqua limacum, seu cochlearum. Simili facultate valet aqua ex floribus typhæ. Aqua quæ fit ex vna gallina secta in exiguas partes, & ℥. ij. sacchari, & ℥. j. chrysocollæ (boracem vocant) faciei omnes maculas detergit. Idem fiat mixtura pinguedinis renum hædi, sacchari, & chrysocollæ noctu faciei admota, dummodò die sequenti facies lauetur aqua raphani, aut alia simili. Aqua aut succus qui ex raphono diuiso in partes, & melle, aut sacchato fit, potenter tergit, & tollit omnes faciei maculas. Hæc mixtura (quæ ab Hispanis muda dicitur & à Rhase quinto ad Almansorem cap. 17 gumeta) faciem pulchriorem reddit, eiúsque labes detergit, si initio noctis apponatur, & mane aqua raphani aut alia lauetur. ℞. radicis lilij albi, raphani, amygdalarum amararum an ℥. [illegible] mellis. q. s. misce, & fiat ad modum opiatæ, aut confectionis. Idem aut par efficere potest mixtura ex semine brasicæ, amygdalis amaris & melle. Decoctum lupinorum aqua pluuia factum abstergit næuos faciei, interiora nucleorum persicorum, eorumdémque oleum eandem habent facultatem. Aqua radicis lilij albi tergit faciei omnes maculas, & rugas illius tollit. Sanguis leporinus non dissimilis est superioribus facultate in delendis labeculis oris: similem vim affert in his aqua vitæ, qua vtuntur Germanæ in abluenda facie. Aqua per distillationem ex sanguine leporis & vino omnes faciei

Lac virgineum.

Aqua faciem tersiorem, & candidiorem reddentes.

maculas eruit, faciémque formosam efficit. Idem præstat aqua ex floribus fabarum, stercus columborum cum acetosi, in forma vnguenti factum fuerit, faciem emaculat, quo nobilis quædam fœmina septem diebus, curata fuit. Hæc aqua est optima, & ferme diuina ad maculas faciei: imò etiam ad vestigia exanthematum & papularum remouenda. ♃. florum fabarum p. iij. stercoris columborum ℥. j. aceti ℥ iij. aquæ vitæ ℥. iiij. sanguinis leporis ad pondus omnium, misce, ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Hæc aqua similiter omnes maculas faciei tergit, etiam illas, quæ dicuntur panis, & barro vulgo. ♃. florum fabarum ℔ ß. terebinthinæ optimæ decies lotæ ℥. j. aloes ℥ j. lactis caprarum ℔ j misce, & fiat aqua igne paruo, & instrumento vitreo: adde in fine extra ignem chrysocollæ ℥. ij. camphoræ ʒ. j. sed postea sæpe moue vas.

Historia.

Aduerte.

Ad tergendos tumores paruos faciei, qui dicuntur Latinis vari, nobis barros, mane & vespere laua faciem mixtura ex albumine oui, & aqua rosarum benè mixtis, & post ad cutem defendendam vnge eam adipe hœdi parato more Valentino.

Habet similem facultatem hæc aqua. ♃. centupedes, animalcula sunt, quæ dicuntur porcelletes à Valentinis nu. 12. sacchari candi ℥. ij. succi limonum ℔. j. ex his fiat aqua, quæ est óptima in hoc. Hæc aqua similiter multam efficientiam habet, & experta est quemadmodum & aliæ. ♃. cucurbitulam vnam absque cortice diuisam in partes minimas, xij. oua sine vitellis, & cum corticibus, boracis, sacchari candi an. ℥. j. lactis capræ ℔. ß. terebinthinæ abietis decies lotæ. ℥. ij. ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Inter alia maximè laudata medicamenta hanc aquam probabis in hac re. Oleum myrrhæ est optimum & expertum ad omnes faciei maculas abstergendas, fit hoc modo: Accipe myrrham in puluerem redactam positam in vase terreo, & sæpe iuxta ignem moue illud vas, & à myrrha egredietur oleum compressa panno lineo, quemadmodum fit, oleum amygdalarum, aut sesaminum. Hæc aqua faciem candidissimam, & pulcherrimam efficit sine detrimento vllo, & ea sæpe nobiles fœminæ Valentinæ suas abluunt facies. ♃. sublimati pellucidi puluerizati ℥. ß. aquæ fluuiatilis ℔. iij. in vase vitreo, & diu violento motu misce, & postea adde tria albumina ouorum benè prius agitata, ita vt ab eis spuma separetur, & deinde omnia sæpe moue, sicque post tres dies hac aqua vtere.

De dolore dentium, & de ipsis denigratis, & mobilibus. Cap. XXIII.

De

Dentium dolores partim à causis externis excitantur, partim ab internis. Externæ causæ sunt casus, percussio, & vsus rerum immoderatè calidarum, vel frigidarum. Res etiam duras & contumaces vel mandisse, vel dentibus diuisisse, & in vniuersum, id omne, quod eos, aut alterare potest, aut commouere. Internæ autem causæ erunt intemperies aliqua, vel nuda, vel cum humore, aut frigido, aut calido: abscessus porrò existens vel in ipsismet dentibus, vel in neruo, qui illorum radici inseritur: vel in gingiuis, propter quas etiam contingit dentes dolere. Sæpe ab stomacho malum ascendit propter sublatos vapores: frequentissimè tamen prouenit propter humorum defluxum (quem rheuma appellant.) Imbibitus enim ille humor calidus nonnunquam, nonnunquam frigidus, sæpe etiam salsus, vel in gingiuis, vel in neruo, vel in ipsis dentibus dolores, & vehementes parit. Signa causarum externarum ex sermonibus ægri sunt petenda. Internarum verò hæc sunt, si intemperies fuerit nuda, quæ in capite sit, & per consensum dentes afficiant, non est dolor aggrauans, quemadmodum esse solet, vbi humor quoque infestat. Quòd si fuerit calida intemperies, acutior est dolor, quàm si frigida. Si abscessus fuerit, in dente ipso dolor sentitur, quo etiam auulso sedatur dolor. Si in neruo, in intimis partibus dolor discruciat. Si in gingiuis, circa ipsas erit, & præter id, tumor quoque in ipsis cernitur. Si fuerit fluxus humoris à capite per frontem, & tempora sentiente ægroto, in mandibulas, & dentes humor descendit, qui si sanguis fuerit pulsatio quædam adest, tumor ac calor. Si bilis, acutus est dolor, ac pungens, ac vix tolerabilis. Si pituita, dolor est remissus, & candicant in ore partes omnes, & multa insuper est saliuæ copia. Si melancholia, liuent & gingiuæ, & dentes: nec dolor tantùm infestat, & aliquando duræ apparent gingiuæ. Porrò si à ventriculo dolor hic nascatur, quod fieri posse diximus, priùs in ipso & dolor, & quædam conturbatio sentiuntur.

Causa. *Nota.*

Dentium dolor, si fit à sola intemperie profectus, alterantibus contrariis absque euacuatione curatur, de quibus dicemus vbi de curatione doloris, qui fit à materia post illius euacuationem agendum erit. Cùm est à sanguine, curatur primò victu refrigerante, & abstinentia vini, carnium, & ouorum, & omnium quæ nocent dentibus in omni fermè causa vt potus actu frigidus, præsertim à cibo, vel potu actu calido, lac, dactyli, & ventriculi cruditas.

Curatio. *Victus.*

Secundò, sanguinis missione per sectionem mediæ venæ eiusdem partis, si sit plenitudo in toto corpore, & dolor in

Reuulsio.

altera parte dentium: si verò in omnibus, scindatur media dextra: cum verò non est plenitudo, humeralis est secanda ita, vt sanguinis copia respondeat ex æquo naturæ ægroti, & morbi.

Præparatio. Tertiò, parantibus bilem, vt sarupo rosarum, endiuiæ S. grannatorum, & similibus cum aquis, aut decocto cichoreæ, endiuiæ, lactucæ & portulacæ.

Purgatio. Quartò, purgantibus bilem per medicamenta chologoga, vt sunt rhabarbarum, myrobalani citræ, cassiæ fistulæ, electuarium diaprunis solutiui, & de succo rosarum, pilulæ de rhabarbaro, & similia, quorum formulæ notæ sunt ex dictis præcipuè c.j.

Quintò refrigerantibus moderatè, quia frigidum omne inimicum est ossibus, ex Hippocr. v. aph. vt decocto hordei, lacte humano, aut ouino, aut caprino parum calidis, aut lacte amygdalarum dulcium, aut aqua rosarum, aut mirtyllorum, & similium.

Alteratio. Si fit à bile dolor dentium, similis est fermè facienda medicina ei, quæ cephalalgiæ biliosæ adhibebatur. Si verò à pituita, curatio fermè talis erit, qualis pituitosæ cephalalgiæ, non secus fiet, si sit ab atra bile.

Si verò dolor dentium fuerit ab inflammatione gingiuarum, curatur vt phrenitis, aut angina.

Cùm est dolor dentium à distillatione humoris à capite, obserua quæ dicenda sunt cap. xxv. quia hæc curatio similis

A calore. est illi: in omni tamen quæ fit à causa calida per distillationem post vacuationem, & corroborationem partis primò affectæ, à qua fluit humor, est optimum hoc auxiliū: ℞. balaustiarum, rosarum, mirtyllorum, sanguinis draconis, mastichis, sandaracę Arabum, hypocistidos, spodij an. ʒ. iij. fiat decoctum in lib. ij. aquæ ad dimidium, de quo per colato accipe ℥. ix. cui adde syrupi rosarum ℥. iij. rhodomellis & oxysaccharæ S. an. ℥ j. misce, & fiat mixtura, qua sæpè abluantur os, & dentes.

A vermibus. Quando dolor est à vermibus, curatur rebus amaris, & acribus quæ habent facultatem interficiendi ipsos, qualia sunt absinthium, myrrha, aloë, lupini, colocynthis, & tithymalus. Ex his fiat decoctum, quo laua sæpè os. Suffitus ex semine porri, & iusquiami ipsos enecat, & etiam sensum omnem e-

Vermes necantia. ripiendo dolorem curat: hoc tamen & alia narcotica (vt philonium) non sunt admouenda, nisi in maximis doloribus, & cū alia non iuuerint. Si dolor fiat à corruptione dentium, ipsorū extractio est necessaria. & sufficiens cura, quæ ab experto viro fiet instrumētis ad hoc necessariis, & sine magno dolore. Aliqui eos medicamentis euellūt, sed cum maiori dolore,

quam

quamuis tithymali lac cum farina mixtum dentes (vt quorundam est opinio) sine dolore extrahit. Quando dolor dentium est ab vlceribus prauis & corrodentibus, cõsule chirurgum doctum, & interim vtere hoc liquore sæpe: ℞ aquarum plantaginis, & foliorum oleastri an. ℥. iij. syr. acetosi S. ℥. j. rhodomellis ℥. j. aceti scillitici ℥. ß. pulueris aluminis vsti ʒ. ij. misce. *Dolores dentium sedantia.* Vlcera tamen oris parua, & superficiem carnis tantùm occupantia (quibus pueri & infantes laborant, dicuntur à Græcis aphtæ, & ab Arabibus alcola) curantur hoc auxilio: ℞. aquæ plantaginis ℥. iij. aquarum lactucæ, & portulacæ an. ℥. j. ß. rhodomellis, & syr. rosarum an. ℥. ij. syr. acetosi S. ʒ. j. misce.

Vnum hoc est maximè animaduertendum, exuuias, seu senectam serpentis omnem dentium dolorem curare à tota substantia, siue per suffitum, siue alio modo. Quare in dolore dentium infantium, cùm oriuntur, solent multi fieri, tunc morbi, autore Hippocrat. 3. Aphorism. videlicet febris, ventris profluuium, & conuulsio: hæc enim curantur aut prohibentur fieri, si gingiua theriaca magna perfricetur, aut lacte canis, aut puluere cerebri leporis. *Cura in motu dentium.* Suffitus spolij serpentis est in hoc optimus, & lotio facta illius decocto: hæc enim facilem efficiunt exitum dentium, & sine magno dolore. Si dentes liueant, aut nigricent, corpore euacuato sæpè perfricentur hoc puluere: ℞. salis ℥. j. pulueris ossis sepiæ & pumicis an. ℥. ß. misce, & fiat puluis: adde pulueris aluminis ʒ. ij. *Quando liuent & mouentur.* Aqua vitæ dentes candidos reddit si sæpe ea os abluatur, excrementa pituitosa purgat, & gingiuas corroborat. Rhodomel etiam tergit dentes, & decoctum lupinorum, myrrhæ, & mastichis cum melle ad modum mulsæ est optimum. *Dentifricium.* Puluis hic est optimum dentifricium ad mobiles dentes fulciendos, gingiuarum carnem augendam: ℞. mastichis, sanguinis draconis, thuris, sandaracæ Arabum, ossium omnium myrobalanorum, nucum cupressi an. ʒ. iij. santalorum omnium, succi liquiritiæ an. ʒ. ij. seminis portulacæ, rosarum, coralli rubri præparati an. ʒ. j. ß. foliorum myrti, baccharum myrti, psidiæ an. ʒ. j. spodij, cinnamomi, caryophyllorum, nucis muscatæ an ʒ. ß. boli Armenici aqua rosarum abluti, amydi, gummi Arabici, dragaganti an. ℈. j. grani tinctorum ʒ. v. lapidis hæmatitis ℥. ß. misce, & fiat puluis, quo sæpe fricentur dentes. Vinum album decoctionis rerum astringentium, qualia sunt superiùs dicta, & similia, est præstantissimum dentifricium.

Scholium.

DEntium dolores.) *Dolor dentium symptoma est, quod sequitur solutam vnitatẽ: hæc aut est occulta, aut manifesta: occulta ab intẽperie calida, aut frigida, siue sit nuda, siue cum affluxu humoris, manifesta verò à rebus vlcus generantibus, ortum habet. Curabimus ergo hunc dolorem, si vrgeat narcoticis medicamentis, si non vrgeat, iis qua causæ contraria sunt, omittentes ea medicamenta, quæ ab auctore, & aliis toto temperamẽto hunc dolorem curantia describuntur, non enim extant.*

De Angina. Cap. XXIV.

Descriptio. SYnanche, vel cynanche (quam Latini Anginam vocant) autore Gal. 4. de locis affectis, nil aliud est, quàm spirandi difficultas, nullo existente vitio, neque in pectore, neque in pulmone: vnde omnes affectus, qui gutturi accidunt, quos spirandi difficultas comitatur, Hippocrates, atque alij veteres anginæ nomine appellabant, vt ex 3. Prognosticorum est colligere. *Genera.* Definitur etiam angina à Galeno 4. de ratione victus in morbis acutis, partium, quæ in gutture sunt, phlegmone. Cuius quatuor traduntur genera ab eodem 4. de locis affectis cap. 5. his verbis: Atque hæc sunt quatuor earum genera, primum vbi fauces inflammantur, fauces voco internum oris locum, ad quem simul conueniunt & gulæ, & gutturis partes extremæ. Alterum, cùm neque reliquit oris partes, neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur: laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, vbi gutturis partes tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt: hactenus Galenus. Quem locum si paulò inferius legas, quintum etiam genus videbis positum ex vertebrarum ceruicis luxatione. Recentiores medici inter quos Aetius & Paulus nominantur, sic de Anginæ differentiis disputant, vt multum interesse putent inter synanchen, & parasynanchen, & cynanchen, & paracynanchen: sic enim de illis sentit Paulus lib. 3. Inflammatis faucium interioribus musculis ea oris affectio fit quæ Græcis synanche dicitur: exterioribus verò phlegmone infestatis, parasynãche. Pari quoque modo & in gutture, cuius inflãmatis interioribus quidem musculis, cynãche: exterioribus verò, paracynãche nascitur. Quę sanè

ſanè nominum curioſa diſtinctio, tametſi aliàs non videatur eſſe improbanda, vt 4. aphor. commento 34. apertè tamen à Galeno damnatur. 3. Prognoſt. comm. 18. & 4. de locis affect. cap. 5. quippe (vt eo loco dicit Galenus) tunc primum homines res ipſas neglexerunt, cùm nimio ſtudio nomina quærere inciperent. Oritur hic morbus propter nimiam ſanguinis aut copiam, aut efferueſcentiam, qui in partes iam dictas impetu ruit, & oborta inflammatione reſpirandi anguſtiam parit. Omnibus fermè, vt ait Paulus, eadem euenta ſunt: verbi gratia non niſi recta ceruice, & difficulter ſpirant, dolor adeſt, & aliquando febris, rubórque ſemper tum vultus, tum colli, atque tumor quoque. Quibuſdam os perpetuò hiat, diductúmque eſt, & deglutire omnino ſic affecti non poſſunt, atque dolore afficiuntur, idque præcipuè, cum potus eis per nares effluit. *Cauſa.* *Nota.*

Angina, quia morbus acutiſſimus eſt ſtatim initio antequam abſoluta fiat, ſex generibus remediorum curatur. Primò, victu tenui & refrigerante prohibente phlegmonem augeri: vt aëre frigido, & inedia vnius vel duorum dierum, ſi vires poterunt ferre, vel ſaltem ſola ptiſana hordei, vel amylo lacte amygdalarum parato, aut lacte amygdalarum, aut iulep roſarum, aut ſucco malorum grauatorum, aut cichorea cocta, aut cucurbita ſaccharo condita, aut cydoneis toſtis, aut pyris: liquida tamen faciliùs deglutiuntur. Potus ſit aqua hordei, vini enim, ouorum & carnium abſtinentia eſt ſummè neceſſaria: quia hæc ſanguinem augent, & calefaciunt. *Curatio.* *Victus.*

Secundò, auertentibus impetum ſanguinis fluentis ad partem affectam, & prohibentibus augmentum inflammationis: vt ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium, ſi vires ferunt: eam tamen partiri eſt tutius. Secatur cephalica ſtatim propter neceſſitatem ſubitam euacuationis, etiam magiſter meus Falco doctor Monſpeſſulanus, vir magnæ doctrinæ, & experientiæ id faciebat: & hæc aliquando bis, & ter eſt ſecanda, dum fluit humor. Si vires, & ætas non ferunt ſanguinis miſſionem per ſectionem venæ, auerſio fiet per cucurbitulas cum ſcarificatione inter ſcapulas: cùm verò ſiſtit fluxio, vena ſub lingua ſcinditur. Auertunt etiam purgationes per clementia medicamenta factæ, cum ſanguis eſt deprauatus qualitate aliqua, aut in alios humores eſt conuerſus vt hoc medicamento, aut ſimili: ℞. medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. ſyr. violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. ſ. miſce, & fiat potus. Auertimus *Reuulſio.* *Cucurbitula.* *Derinatio.* *Purgatio.* *Auerſio.*

timus quoque clysteribus clementioribus, cùm est inflammatio à sanguine, aut bile: si verò fuerit à pituita, valentioribus. Reuellunt etiam cucurbitulæ scapulis affixæ. Frictiones & ligaturæ partium extremarum quoque auertunt, & fotus earundem ex aqua calida.

Repellētia sumpta & admota. Tertiò, repellentibus materiam & prohibentibus cynanchen augeri, qualia sunt frigida, & astringentia leniter gargarizata, relicta, donec incalescant in vltimis faucibus: hæc enim partem affectam roborando, & vias per quas materia fluit contrahendo optimè inflammationibus huius incrementum prohibent. Quorum aliqua sunt simplicia, & alia composita, vt aqua, & succi rosarum, plantaginis, & portulacæ, lactucæ, acetosæ, solani, granatorum, nucum viridium, mororum, & acetum. Ex his & similibus fieri possunt multa composita medicamenta: vt ℞. hordei decorticati, & lentium an. p.j. plantaginis, lactucæ, & solani an m.j fiat decoctum, de quo accipe lib.j. dianucum, & diamoron an. ℥. ij. oxysaccharæ rosarum an ℥. j. ß. misce, & fiat gargarisma hoc, & simile.

Indicatio à temporibus morbi sumēda. Absolutè repellentibus vti oportet initio: vbi verò habenda ratio etiam est materiæ, quæ fluxit simul, & fluentis, miscenda sunt medicamenta, dissipantia, & resoluenda, cum repellentibus, eorum tamen vis æqualis, aut inæqualis respondere debet proportioni materiæ delapsæ, & fluentis: vbi tamen intentio repellendi excedit dissipandi necessitatem duplo, fiat hic, aut similis gargarismus: ℞. hordei decorticati p.j. lactucæ, & plantaginis an. m. ij. liquiritiæ rasæ ℥. ß. ficus numero x. camomillæ, p. ß. fiat decoctum, de quo colo transfuso accipe ℥ x. diamoron, & dianucum an. ℥. ij. rhodomellis ℥. ij. ß. syrup. de liquiritia, & oxysacchara S. an. ʒ. j. misce, & fiat gargarismus.

Præparatio. Quartò, apparantibus pituitam, aut materiam mixtam, vt melle rosato colato, oxymelle S. syr de liquiritia, & de hyssopo cum decocto, aut aqua liquiritiæ, absinthij, & similium.

Purgatio Quintò, vacuantibus materiam hanc per medicamenta mixta, vt est diaphænicon, pilulæ aggregatiuæ, & similia, aut hoc potu: ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ℥. j. diaphænicon. ʒ iij. rhodomellis ℥ j. aquæ buglossæ, quod satis est, misce, & fiat potus.

Resoluētia. Externa. Sextò, dissipantibus & resoluentibus materiam externis, & internis: vt oleo camomillæ, amygdalarum dulcium, sesamino, de semine lini de lilio, laurino, rutæ, & similibus. Hoc medicamentum, seu cataplasma collo admotum potentissimè, & optimè resoluit: ℞. farinæ fœnugræci, seminis lini,

&

& camomillæ an p. j. pulueris vnius nidi hirundinum: omnia simul cum sapa decoquantur, & in fine adde olei de lilio, & anethi an. ℥. j. ß. croci puluerizati ʒ. j. misce, & fiat cataplasma. Filum laneum purpura tinctum, & quo postea vipera est strangulata, collo appensum curat anginam. Cataplasma ex farina hordei, & de succo apij potenter dissipat, & resoluit materiam anginæ: expertum à multis, & à me est. Hic gargarismus dissipat, & resoluit materiam satis: ℞. camomillæ. p. j. dactylorum, vuarum passarum ana. p. j ß. fœnugræci. p. j. ß ficus. x. numero, fiat decoctum, de quo colo transfuso accipe ℥. viij. diamorum ex maturis moris, & sapæ an. ℥. j. rhodomellis, & oxymellis comp an. ℥. j. ß. misce, & fiat gargarismus. Stercus canis album cribratum cum melle mixtum instar loch, si deglutiatur, est præstantissimum remedium ad resoluendum. Eandem, aut similem habet vim puluis hirundinum vstatum solum, aut cum melle. Hæc & similia in vigore, aut declinatione tantùm conferunt. Si verò angina nequeat resolui, quæ curandi ratio aptior est, sed in suppurationem tendit, quod febris & doloris intensio demonstrant, suppurantibus curatur, vt gargarismo, & emplastro ex rebus, quæ pus gignunt: qualia sunt fœnugræcum, semen lini, malua, radix altheæ, radix lilij, oleaginea & pingua. Facto pure abscessus rumpatur instrumento ferreo, si videri possit, aut manso deglutino pane duriori, vel digito altius immisso, aut candela: caput tamen inclinetur, ne pus descendat in thoracem. Deinde vlcus est abstergendum rhodomelle, & decocto hordei, & similibus: postremo verò est glutinandum mastiche, thure, bolo armeno, sanguine draconis, & similibus.

Interna. *A tempore.* *Curatio anginæ suppurandæ.* *Ruptio abscessus.*

Scholium.

Synanche, vel Cynanche.] *De nomine, differentiis, & causis Anginæ, lege auctorem: aduerte tamen Anginam esse morbum acutum, ex quo imminet periculum, non ob partis, quæ læditur, præstantiam, sed ob situm, quia huius partis tumor statim respirationem lædit. Dices, cur in angina maiorem dolorem sentimus deglutientes res liquidas, & paucas, quàm solidas, & maiores? Respondeo, id prouenit ex maiori musculorum contractione.*

Angina morbus est acutus. *Dubitatio.*

Secundò, auertentibus.] *In Angina (quæ est tumor præter naturam à quocunque humore procedens) duplex est morbus: vnus intèperies, & alter tumoris magnitudo deglutionem, & aëris ingressum impediens. Curabitur ea ratione, qua alij tumores in principio sanguinis*

Morbi in Angina curatio.

missio

missione, ut reuellamus, & ex cephalica, ut simul euacuemus ex parte affecta. Neque hoc in loco rectè præcipit Vega, in Angina ex suppressis mensibus secandam esse venam malleoli: cùm enim Angina sit affectus urgens, ab ea incipienda est curatio, & deinde ventriculum est ad menses mouendos, adde reuulsionem non esse faciendam ex loco, à quo fluit humor, sed à loco, ad quem fluit. Quæ dicit auctor de purgatione, an vera sint, inferiùs videbis.

Repellentia. Tertiò, repellentibus.] *Humor extra venas effusus, faciens tumorem præter naturam in faucibus, statim in principio, cùm adhuc seruet suam naturam, euacuandus est, non calidis, quia hæc magis attrahent, sed aliis remediis, quorum vnum fuit sanguinis missio, quæ euacuans venas partis causam dedit, ut humores iterum remigrarent ad venas. Alterum verò est frigidum, & adstringens, interiùs gargarisatum, quod humores ad venas repellit. Aduerte tamen neque ad morbi declinationem semper esse miscendum extergens aliquod, sicut in omnibus inflammationibus, quæ teguntur cute tenui, per quam semper aliquid resudat. In principio ergo vteris decocto hordei cum cortice, & aceto, & similibus. In augmenti principio, cum extergentibus, & adstringentibus pauca digerentia miscebis, decoquens cum hordeo paucum glyciriza, addito deinde aceto, aut diamorone. In incrementi secunda parte, quæ primam partem status comprehendit, extergentia cum æquali quantitate digerentium, & adstringentim permiscenda sunt. Decoquemus ergo croci & myrrhæ an. ℥. j. in ℔. j. aqua ad medietatis consumptionem, ei addentes diamoronis ℥. vj. In declinatione verò solis vtere digerentibus, decocto glyciriza, aut hyssopi, & similibus. Semper tamen aduerte, repellentia maiora, aut minora esse permiscenda pro affectu maiori aut minori.*

In Angina vsus extergentium.

Purgatio. Quartò, apparantibus.] *In Angina non est, quod vtamur medicamento purganti, eius enim nulla est occasio, nisi sit cacochimia, ex qua fluat humor ad partem affectam.*

Quæ applicanda parti externæ. Sextò, dissipantibus & resoluentibus.] *Parti externæ in collo non sunt applicanda repellentia sola, neque cum calidis mixta, ne humor ad interiora recurrens affectum augeat, & ideò medicamentum ex nido hirundinum compositum omittatur, quia etsi in eo sit stercus digerens, est tamen terra repellens: neque tempus conteras in medicamentis collo appensis, quæ tota substantia operari creduntur, non enim reperiuntur ob causam multoties repetitam: vteris ergo externis calidis, quæ vim habent leuiter digerendi, & attrahendi, oleo communi, aut camæmelino, & lana succida. Atque hæc est curatio Anginæ, quæ resolutione terminatur: est enim altera illius, quæ coctione finitur supparato humore, de qua lege auctorem.*

Medicamentum ex nido hirundinum reiicitur.

De coriza, catarrho, raucedine, & tussi.

CAPVT XXV.

Corizæ, catarrhi, raucedinis, ac tussis eadem propè est natura: omnes enim hæ affectiones fiunt ab humore excrementoso a capite in subiectas partes descendente: qui quidem humor, si in nates fuerit distillatus, atque eas aggrauet, coriza. Græcis malum dicitur, Latinis grauedo. Si verò humor fluat in os, palatum, & fauces catarrhus simpliciter appellatur: quæ sanè vox Latinis distillationem sonat. Si verò idem humor descendens, in fauces, & guttur, & asperam arteriam cadat, & interiorem eius membranam asperiorem, atque inæqualem reddat, raucam tunc vocem fieri necesse est, & morbus nascitur branchus Græcorum idiomate dictus, raucedo verò Latinè. Ex his etiam colligere possumus, raucedinem esse catarrhum, non tamen grauedinem, quod Galenus 3. de symptomatum causis cap. 11. & 2 Prognosticorum commentario 49. docet. Idem Paulus confirmat 2. lib. cap. 28. & Aëtius serm. 8. cap. 53. Quare decipitur doctissimus Brassauolus, credens catarrhum esse vocabulum commune ad omnes defluxus humorum, quod barbari medici rheumati tribuunt, iuxta illud, *Descriptio.* *Diuisio.* *Grauedo ad nares.* *Catharrus ad fauces.* *Raucedo ad asperam arteriam.* *Brassauolus.*

Si fluit ad pectus, dicetur rheuma catarrhus.
Ad fauces branchus, ad nares dico corizam.

Porrò eius humoris, qui sic à capite descendit, causa est cerebrum, seu quod à frigore in frigidam intemperiem deductum sit, seu quòd ab æstu calefiat, atque repleatur. Vinum quoque, si vltra modum haustum sit, caput replet, & balnea calidiora, & largior perfusio capitis ex aqua calida, maximè si aliàs calidius caput existat, & cibus sanè, qui in ventre incoctus per inferiorem partem non excernitur in caput impetum facit: quod sic repletum in partes se inferiores eo modo, quod dictum est, demittit excrementa. Atque hæ sunt generales harum affectionum causæ, particulares verò multæ sunt. Et coriza sanè non ob aliam causam videtur fieri, quàm ob humoris descensum: raucedo verò non ob hanc solam causam, sed à vehementioris quandoque atque altioris vociferationis conatu, & egelidi aëris, spiritúsve ingressu. Tussis autem multæ sunt causæ, quas Paulus Aegineta lib. 3. sic colligit. Cæterùm ex aliis quoque occasionibus tussis fit, sæpius quidem ex distemperantia, quandoque calidiori, ceu in febribus, nonnunquam frigidiori, quemadmodum in tempestatibus Aquilonis, quæ aridior est plerunque. Quin & tussis aliorum sæpenumero morborum symptoma est, morbi *Causa.*

scili

scilicet lateralis, peripneumoniæ, inflammationis iecinoris, phtisis,& aliorum similium.

Nota. Notæ hæ sunt, quicunque aliqua ex dictis affectionibus laborant, si à calore ea nascatur, hi circum partes affectas caloris nõnihil sentiunt, fluxio quædam acrium humorum, ac tenuiũ cùm per nares, tum maximè per os defluit. Rubor partes faciei nariúmque inficit. Quibus contra ex frigore, partium circa caput, & frontem fit distentio, meatuúmque, quia à percolandi adminiculo isthmoides vocantur, obturatio, ita, vt resonare vox deorsum per nares nequeat.

Longiore illis tempore permanent,& accidunt tusses, pituitæque excretiones, nunc quidem crudæ, nunc verò liquidæ, interdum virides. Nonnullis febris oboritur nihil eos iuuans, qui ab æstu inuaduntur: eos autem, qui ab algore, plurimùm, cùm ad concoctionem promoueat.

Quando tussis aliorum morborum symptoma est, ex aliis capitibus notæ sunt petendæ: omnis tamen distillatio siue ad nares, siue ad os & eius partes, est à materia calida, aut frigida, aut mixta ex iis,& vtraque cum causa effectrice simili, aut dissimili, vt cum materia est calida, à frigore comprimente distillans, aut frigida materia à calore liquante. Cùm ambę causæ sunt similes, eadem remedia requirunt, si verò causæ sint contrariæ, remedia postulant contraria, sed maior habenda est ratio vrgentioris causæ, altera tamen non neglecta.

Curatio distillationis à causa frigida. Distillatio à capite ad nares, aut os à materia frigida, quæ sæpius fit, & aëre frigido facta, sex remediorum generibus curatur: primò victu calfaciente moderatè, ea tamen, quæ caput offendunt, nocent, vt vinum, sinapis, allia, cæpe, coitus, & somnus diurnus, præsertim à cibo,& similia.

Praeparatio. Secundò, materiam frigidam apparantibus, vt rhodomelle, syr. de liquiritia, syr. capillorum veneris, de hyssopo, & oxymelle S. cum aquis, aut decocti liquiritiæ, hyssopi, passularum, fœniculi,& similium: oportet tamen miscere quæ motum,& fluxum humoris impediunt, vt est syrupus rosarum, & decoctum coriandri: quamuis in materia calida frictioribus vti oportet, vt est syrupus de papauere.

Consilium.

Purgatio. Tertiò, purgantibus materiam pituitosam, vt agarico, turbit, pilulis de agarico, diaphœnicon, electuario indo mai, pilulis cochiis, & similibus. Sed quia morbus hic aliquando est diuturnus, multis egens vacuationibus, post primam hic pilulis vti poterit: ℞. Agarici trochiscati ʒ. j. pilularum assaiaret & cochiarium an. ʒ. ß. optimi diagridij. ℈. xij. cum aqua stæchados, fiant pilulæ quindecim. Vtatur his. Dosis erunt

tres

tres quaque hebdomada.

Quartò, auertentibus, vt ligaturis, frictionibus extremorum, & fotibus, cucurbitulis in naribus, & scapulis, & clysteribus acribus, vacuatione per loca propinqua, videlicet per nares, si humor ad partes oris fluat, errhinis & sternutamentis clementioribus: de quibus capite de apoplexia. Si verò ad nares distillat humor per palatum, & os, facienda est vacuatio reuulsoria, vt mastiche, aqua mellis cum puluere hyssopi, & aliis clementioribus apophlegmatismis. In diuturna & assueta distillatione, præcipuè à materia calida, filum ceruici traiectum est optimum remedium ad auertendum: de quo auxilio cap. 16. & 17. dictum est. Multi vtuntur, & benè ad reuellendum, cauterio in sutura coronali, aut post aures: per vlcus enim à cauterio factum materia diu, & salubriter euacuatur. *Auersio.* *Deriuatio.*

Quintò, sistentibus fluxum, vt mastiche deglutita, & thure, spica, gummi iuniperi succo liquiritiæ, & similibus: hoc tamen genus auxiliorum magis confert distillationi, quæ fit à materia calida mobili: hæc enim indiget incrassatione, vt bolo armeno, saccharo rosaro, syrupo rosarum, syr. de papauere, & aliis etiam narcoticis, vt trochiscis de spodido, de carabe, & de terra sigillata, ne fiat vlcus in naribus, aut in partibus oris, & aspera arteria, & tandem in thorace. Vltimò vtendum est pilulis de cynoglossa Mes. cùm alia non sufficiunt, & distillatio est maxima. *Sistentia fluxum.* *Admonitio.*

Sextò, corroborantibus caput, quæ est pars primò affecta, & à qua materia descendit, vt puluere ex coriandro, caryophyllis, mastiche, & similibus, aut hoc sacculo: ℞. coriandri præparati ℥. iij. rosarum, mastichis, thuris, caryophyllorum anthos, stæchados, & macis, an ℥. j. fiat ex his saccus ad magnitudinem manus, qui capite raso coronali commissuræ admoueatur. Capitis lotio ex decocto rerum capitalium laudatur in hoc genere. Diamuscis dulcis, rhetiaca magna, mithridatum, electuarium aromaticum rosatum, & similia cum aqua, decocto, aut syrupo capitali valenter corroborant caput, & dissipant materiam eius. *Corroborantia, & resoluentia.* *Externa, & topica.* *Interna.*

Distillatio, quæ fit à materia, & causa omnia calida, sex etiam remediorum generibus curatur contrariis, vltimò tamen genere oportet aliquando curare vlcera narium, & oris, quæ solent succedere: in his tamen curandis consule dictum chirurgum. *A causa calida.*

Tussis, multas habet causas, vt diximus, aut fit à sola intemperie, aut ab vlcere, vt in tabe: aut à tumore ventris, vt in hydrope, aut à morbo laterali, aut inflammatione iecoris, aut *Tussis causa.*

à mate

à materia frigida, quæ à capite distillat, à qua sæpe fieri solet.

Curatio tussis à causa frigida. Quare de curatione huius in præsentia agam. Huic sex remediorum generibus mederi possumus: primò, victu calefaciente, & exsiccante, de quo dictum initio huius capitis: sal, & acetum maximè nocent huic, quia mouent tussim, quamuis cum

Victus. melle, aut saccharo sit vtile, & necessarium ad purgandum pectus, & attenuandam materiam crassam.

Praeparatio. Secundò, apparantibus materiam ad fluendum paratam, crassam attenuantibus, & lentam incendentibus & tergentibus, vt rhodomelle, oxymelite S. syr. capillorum veneris, de liquiritia, de hyssopo, de prassio, & oxymelite compos. cum decocto pectorali, simul & capitali.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus materiam hanc frigidam, pilulis de agarico, cochiis, de benedicta, hiera composita, electuario indo maiori: sed quia hic affectus diuturnus aliquando est, & eger post primam euacuationem aliis, vsus harum pilularum

Pilula. est vtilis & necessarius: ℞. pilularum de hiera simplici, & co-

Confectio. chiarum an. ʒ. ß. pilularum de Agarico ʒ. j. cum aliqua hyssopi fiant pilulæ duodecim. Tres pro dosi qualibet hebdomada. Si à pilulis alienus est, hoc medicamento vacuatio facienda est. ℞. diacatholicon. ℥. j. ß. diaphænicon, & electuarij indi maioris an. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. ij. rhodomellis, quod satis misce, & fiat confectio. Dosis singulis hebdomadis à cochleario vno vsque ad duo.

Auersio. Quartò, auertētibus omnibus dictis superiùs hoc capite, vbi de curatione distillationis ad nares, aut os agebamus quarto genere remediorum.

Eductio materia. Quintò, concoctam pulmonibus materiam facilem ad expuendum reddentibus, in quo pars præcipua curationis consistit, vt eclegmate, seu loch sano & experto, aut de pino, aut de pulmone vulpis, aut electuario Diairis: syrupis pectoralibus, aut hoc loch: ℞. loch sani & experti, loch de caulibus

Loch. an. ℥. j. pulueris Diairis ℥. ß. sacchari candi, & penidiarum an. ʒ. j. succi liquiritiæ ʒ. ij. syr. de hyssopo quod satis est, misce, & fiat loch: adde ad corroborandum pulmones, pulueris pulmonis vulpis ʒ. ij. quo & aliis omnibus vtendum est sæpè, & omni hora paulatim deglutiendo, vt ab vna via in aliam medicamentum possit per poros penetrare. In hoc ge-

Topica. nere confert multùm foris admouere emplastrum filij Zachariæ, & de meliloto an. æquales partes super aluram ad formam & magnitudinem thoracis, vel bis in die hoc vnguento illinere, ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium, & de lilio an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci ℥. ß. croci puluerizati ʒ. j. ceræ, q. s.

q. s. misce, & fiat vnguentum.

Sexto, materiam reliquam resoluentibus, & digerentibus, suffitu sulphuris, & trochiscorum & aliorum, de quibus cap. sequenti de asthmate, & etiam omnibus auxiliis dictis sexto genere remediorum distillationis, de quo superiùs.

Resoluvt *suo.*

Scholium.

CORizæ catarrhi.] *Catarrhos Græcis, fluxio est Latinis, cùm à capite ad subiecta membra excrementum descendit. Hæc fluxio, vt autor est Galen. 3. de caus. symp. cap. 4. aliquando habet proprium nomen, aliquando eo caret. Proprium habet nomen ea, quæ ad nares, os (quæ nomen generis seruat) fauces, gurgulionem, & ad oris glandulas fertur. Proprio caret nomine ea quæ fit ad ventriculum, & asperam arteriam, quæ multorum malorum causa est: quia ex ventriculi fluxione, vitiata eius concoctione, crudi humores generantur, ex quibus obstructiones sine febre, & aliquando cum febre, apoplexia, & alij cerebri frigidi morbi oriri solent. Sicut ex ea distillatione, quæ asperam occupat arteriam, aliquando asthma, cum excrementum crassum est, & aliquando phtisis, si tenue & calidum sit. Distillatio symptoma est in excretis. Morbus ad quem sequitur, aut est similaris aut instrumentarius. Similaris intemperies calida, aut frigida cerebri, diuerso tamen modo hæ distillationem generant: nam calida intemperies attrahendo, aut fundendo humorem eam efficit. Frigida verò refrigerando cerebrum, & hac ratione multa coaceruando excrementa, aut ipsum comprimendo, eo modo, quo nos manibus spongiam. Morbus instrumentarius est repletio venarum, & ventriculorum cerebri, quæ solet etiam fieri à toto corpore: hæc tamen repletio, exigua cùm sit, neque carum, neque apoplexiam, neque epilepsiam efficere potest. Signa pete ex auctore.*

Catarrhos. *Nomina eius.* *Noxæ ex distillatione ad ventriculum, & asperam arteriã.* *Distillatio quis affectus sit.*

Tussis etiamsi in vniuersum fiat ab his, quæ intercipiunt respirationem, hæc tamen omnia ad quinque causas reducere possumus cum Galeno. Prima est humor distillans à capite. Secunda humor collectus in aspera arteria, in pleuritide, & peripneumonia. Tertia compressio septi transuersi. Quarta magna asperitas faucium. Quinta intemperies frigida inæqualis partium respirationi seruientium.

Secundò, materiam frigidam apparantibus.] *Hinc disces quam inepte curant hi, qui tempora hoc est doctrinam Auicennæ consequuti fuerunt: auctor enim iam secundò præparat humorem ad purgandum, non sollicitus de symptomate. Proinde eius curatione omissa, hac ratione curabis. Si distillatio, hoc est fluxio excrementi vrgeat (quod continget, si ad ventriculum, asperam arteriam, aut partem principem firmetur)*

Tussis causa. *Curatio distillationis.*

k *tunc*

tunc relicto morbo, ei prospiciendum est: primò sanguinem mittentes, secundò medicamentis per os assumptis, & capiti applicatis, fluxionem sedantes, & ea sedata morbo prospicientes, qua omnia ea ratione, qua dicemus, prastabis.

Sanguinis missio. Quartò, auertentibus.] *In distillatione facta ab intemperie frigida cerebri non audent practici venam secare, opus autem est, vt audaces fiant, potissimum in remedio adeò vtili. Mittendus ergo sanguis est, vt reuellamus humorem ad partem fluentem, & simul ex cerebro aliquid excrementi euacuemus: quod commodè prestabimus secta communi vena in brachio, qua caput, & partes inferiores respicit. Auertes etiam modis ab auctore propositis: quod si diuturna sit distillatio, duo cauteria, vnum in singulo brachio vtiliter experieris.*

Sistentia fluxum. Quintò, sistentibus fluxum.] *Siue humor à cerebro distillans à causa calida proueniat, siue à frigida, sistendus est statim si vrgeat. Quod prestabimus ore tenentes medicamentum, quod incrasset humorem, & eum ineptum ad fluxionem reddat, quale est hoc. ℞. mastichis ʒ. ij. pirethri ʒ. . cum mucilagine tragacanthi, fiant trochisci ad magnitudinem lupini, quorum vnum teneat in ore. Eo etiam tempore, quo ager dormire voluerit, assumat ʒ. iij. electuarij de papauere cum pauco syrupo papaueris. Capiti etiam, vt dolore attrahatur humor ad cutim, ceratum ex thapsia vtilissimè apponetur, siue fiat in forma solida, siue in liquida.* *Cerati ex thapsia dua forma.* *In forma solida paratur hoc modo. ℞ cera ℥. viij. terebenthina q. s. misce ad ignem, donec ad emplastri substantiam perueniant, in fine misce pulueris radicis thapsia si recens sit ℥. iij. si inueterata ℥ iiij. cuius cerati sufficientem accipe quantitatem, & super alutam extende ad formam media cucufa, quam bregmati raso appone Liquidum fit ceratum in forma vnguenti, liquantes ℥. v. cera cum oleo, quoad formam vnguenti accipiant, & deinde miscentes ℥. ij. pulueris ex thapsia. Quo vnguento vnges bregma, quo vtendum est, quia melius, & citius vesiculas in cute excitat, quàm ceratum solidum, quò multoties vsus sum cum magno vsu. Aduerte tamen, apparentibus vesiculis in cute, cessandum esse ab vnctione, ne ob dolorem fiat, attractio saguinis, phlegmon. Quod si ceratum non potes efficere, sinapismum construes ea ratione, qua docent Paulus, & Aetius.*

Sacculus bregmati applicandus. Sextò, corroborantibus caput.] *In hac distillatione sedato symptomate ad morbum deueniendum est, nempe ad intemperiem frigidam cerebri, quam auferre debemus, & simul excrementa cerebri frigida digerere, bregmati, vbi multa sunt futura, hoc medicamentum applicantes. ℞. pul. rosarum & coriandri praparati ana. ʒ. j. gummi iuniperi. ʒ. iij. salis tosti ʒ ij. gariophyllorum ʒ. j. ß. fiat omnium puluis, ex quo fiet sacculus, ad trianguli figuram. Et si in corpore sit pituitosa cacochymia, ea praparata purganda erit.*

Distillatio, quæ fit à materia.] *Si à causa calida distillatio proueniat,*

ueniat, sanguinem mittes, fluxionem inhibebis, assumptis per os: non enim applicare oportet ceratum ex thapsia, ne augeamus intemperiem. Deinde curabis morbum, nempe intemperiem calidam, lauans caput aqua tepida, permiscens cum ea parum aceti, vt penetret: & postea vnge bregma oleo omphacino, rosaceo aut alio quod frigidum sit.

Tussis multas habet causas.] *Tussis symptoma est in motu depravato facultatis expultricis: hac à diuersis morbis ortum habet, ac tussis. proinde non vno modo sed variis curanda erit. Si à distillatione oriatur, curabitur ea ratione, qua docuimus. Si à secunda causa eueniat, medicamentis attenuantibus, & inscindentibus. Si à tertia curare oportebit schirrum, aut iecoris inflammationem, aut hydropem, si ex ea pendeat. Si tandem à quinta procedat causa, cohibita respiratione sedabitur.* *Curatio tussis.*

De Orthopnæa, Asthmate, Dyspnæa.
CAPVT XXVI.

TRia sunt nomina apud Græcos, quæ eandem rem fermè significare videntur, videlicet dyspnæa, asthma, & orthopnæa, quæ omnia suspiriosos, & anhelosos significant, de quibus Cellsus lib.4.cap.4. abūdè egit. Propriè à Græcis dicitur dyspnæa difficultas anhelitus modica, quamuis Paulus.3. libr.cap. 26. velit esse difficultatem spiritus & animæ, & commune accidens alia plurima præter hæc comitans. Asthma Græcis est difficultas anhelitus vehementior, & cùm æger non potest spirare sine anhelatione. Orthopnæa verò est, cum respirare non potest, nisi recta ceruice spiritus trahatur: fiunt hæ affectiones (vt inquit Ætius) cum aut crassiorum & tenuium humorum multitudo pulmonis bronchia obstruxit, aut tumor quispiam abscessui similis in ipso consistit. Similiter autem difficulter spirant, quibus aspera arteria multa distillatione madet, repletaque est. Ab aliis quoque fit causis, vt ab vlcere pulmonum: quæ omnia sic docet distinguere Æt. Distillatio etiam sanis ex manifesta causa repetente accidit, in totum verò citra febrem comitantibus etiam propriis distillationis signis. Si verò tumor abscessui similis in pulmone fiat, necessario febris sequitur, neque ita post inflammationem, in pus conuersa, pus reiicitur cum tussi. Qui autem propriè orthopnoici, & difficulter spirantes appellantur, in totum febrem non ferunt, grauitatis autem sensus eis contingit, neque quippiam purulentum per sputum reiectant. Cùm igitur asthma fieri possit à sanguine extra venas, eius curatio cap. 28. de sanguinis sputo describetur, aut ab inflammatione pulmonum, de qua cap. 17. de peripneumonia: aut ab vlcere pulmonum, de qua cap. 29. *Causæ.* *Nota.* *Curatio.*

de phtisi, aut à luxatis vertebris spinæ, cuius ratio in reductione eius in proprium situm consistit: aut fit à materia crassa pituitosa pulmones obstruente, & ab hac vltima causa ferè semper pendet. Quare in præsentia de curatione eius agendum est: prius tamen oportet scire, an æger sit in ipsa accessione, an in quiete. Quia morbus hic, quemadmodum comitialis, & articularis, habet accessiones aliquando ordinatas, aliquando inordinatas. In ipsa accessione curatio fit per solas frictiones, ligaturas & cucurbitulas extremorum ad reuellendum, ne subitò suffocetur æger, qui ceruice erecta vigilet, & dormiat parum, & non in die, quies summè necessaria. Quare tunc vacuatio per medicamenta purgantia, & per sanguinis missionem maximè nocet, mouens humores, & augens fluxum ad pulmones & tracheas atterias. Si tamen ipsa accessio fuerit magna & longa, subitam suffocationem indicans, indiget vacuatione per clysteres acres, & per sanguinis missionem secta vena, aut per cucurbitulas inter scapulas. In tempore quietis curatur asthma pituitosum sex remediorum generibus: primò victu calido & sicco, vt aëre æstatis, aut arte parato, rore marino, saluia, stæchade, & aliis calidis medicamentis, vt cibo, pane scilicet furfuraceo, & salito, & bene fermentato: carnibus auium montanarum, & animalium concoctu facilium, & non humidorum, assis, aut tostis, non neruosis, nec pinguibus: vt potu parco in pastu, & post pastum nullo, qui sit aqua cinnamomi, vel decoctionis anisi, vel seminis fœniculi: eorum tamen sitis vehemens est ob calorem cordis refrigeratum minus quam res exigit: tunc enim laua os ægri lacte caprino, vel ex amygdalis dulcibus expresso sine sacchar o, a it aqua frigida, aut mucagine seminis psyllij, vel cydoniorum Sed quia potus comprimit septum transuersum ventriculo distento & difficultatem respirandi auget, quoniam ventriculus concoquit cibum, donec ab eo egressus sit potus, maximè nocet.

Curatio à pituita in accessione per reuellentia.

Sectio venæ, & purgatio nocet nisi longa sit accessio.

Curatio extra accessioně.

Victus.

Præparatio.

Secundò apparantibus materiam collectam in cerebro, pulmone, vel aliis partibus transmittentibus, qualia sunt calefacientia, incidentia, tenuantia, & tergentia: initio clementiora, ne resoluto tenui crassum ineptum expuitioni relinquatur. Conueniunt primò syrupus de liquiritia, syr. capillorum Venc. oxymel. S. cum decocto pectorali, aut aquis capillorum Ve. & liquiritiæ. Secundò post primam vacuationem concedunt syrupus de hyssopo, de prassio, & oxymel compositum cum aquis, aut decocto hyssopi, prasij, fœniculi, dactylorum, & vuarum passarum. Tertiò post secundam vacuationem prosunt

Syrupi clemětes.

Syrupi vehemětiores.

ad

ad concoquendum syr. de quinque radicibus cum oxymelle compos. & scillitico cum decocto aut aquis prasij, hyssopi, radicis lilij siccæ: quia succus eius valenter purgat in parua quantitate: inter has tamen coctiones & purgationes intercedant dies aliquot, vt natura quiescat. Et quia hic affectus chronicus est, necessaria medicamentorum omnium fermè frequens permutatio, ne natura longa consuetudine iis similis fiat, ac proinde reluctetur, aut ab eis nihil patiatur. Præterea ob occultam quandam proprietatem, seu familiarem quasi amicitiam quædam magis amat nostrum corpus, & alia refugit propter inimicitiam, quod sola experientia demonstrare potest. *Vehementissimi syr.* *Consiliũ.*

Tertiò, purgantibus materiam, si multa est in pulmonibus aut etiam non multa in toto. Nam si pauca fuerit in pulmonibus vt per sputa expelli possit, non opus est purgatione. Prima ergo purgatio fiet per ʒ. j. pilularum de agarico, aut per potum ℥. j. diacatholiconis, & ℥. j. agarici trochiscati cum decocto pectorali, aut aqua capillorum Veneris. Secunda purgatio fiet per has pilulas. ℞. pilularum cochiarum, & de agarico an. ʒ. ß. diagridij gr. iij. cum aqua hyssopi. fiant pilulæ vij. & aurentur si opus fuerit: vel fiat per hunc potum. ℞. diaphænicons ʒ. iij. electuarij indi maioris ʒ. ij. agarici trochiscati. ʒ. j. diacatholiconis ʒ. v. rhodomellis. ℥. j. decocti pectoralis. q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, si opus fuerit, fiat purgatio per ʒ. j. pilularum cochiarum, aut fœtidarum, aut de sarcocolla, vel per hunc potum: ℞. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. rhodomel. ℥. j. aquæ hyssopi. q. s. misce, & fiat potus. Si opus fuerit, quia morbus est chronicus, vtatur his pilulis semel vel bis in mense: ℞. pilularum de hiera compos. & de agarico an. ʒ. j. ß. agarici optimi, & turbit electi an. ʒ. j. salis gemmæ ℈. j. zinzib. ℈. ß. cum aqua hyssopi. fiat massa, cuius dosis quinque pilulæ ponderis ℈. ij. Si verò non possit pilulas transglutire, quæ magis huic morbo conueniunt, quam purgantia liquida, quia priora diutiùs in ventriculo detinentur, ideoque magis & à partibus longinquioribus, meliùs purgant: hac mixtura fiet purgatio ad vsum: ℞. diacatholiconis ℥. ij. electuarij indi maioris ℥. j. agarici trochiscati ʒ. ij. turbit gummosi ʒ. j. syrupi capillorum ve. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum. *Purgatio.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Pilula laudatur in hoc morbo.*

Quartò auertentibus auxiliis, vt iis quæ per nares & palatum purgant, errhinis scilicet apophlegmatismis, & aliis multis, de quibus cap. 25. præcedenti, quales sunt clysteres, *Deriuatia.*

& glandes acres, & cauteria in capite.

Promouẽ tia sputũ & robo- rãtia pul mones. Quintò, promouentibus sputa, hoc est, incidentibus, dilatantibus asperam arteriam, & roborantibus pulmones: horum quædam sunt simplicia, vt capillus ve. liquiritia, vuæ passæ, crocus, ficus, iniubæ, hyssopus, scabiosa, ariostolochia, folia & semen vrticæ, enula campana, pulmo omnis, præcipuè tamen vulpis, dulcia omnia, salsa, amara, & acria simul. Ex his fiunt decocta, syrupi, looch, & electuarium, vt syrupi capillorum Ve. de liquiritia, oxymel S. syrupus de hyssopo, de prassio, oximel compos. oximel scillitieum, looch sanum & expertum, looch eaulium, looch de pulmone vulpis, looch de pino, electuarium Diairis, hæc & similia detineantur in ore, & sensim transglutiantur, vt à gula in asperam arteriam per poros penetrare possint, aut saltem eorum vis. Hæc mixtura, seu confectio est optima in hoc genere quinto: ℞. succi liquiritiæ, hyssopi, scillæ radicis lilij an ʒ. viij. capillorum Ve. ficeorum ʒ. vij. seminis vrticæ, cardamoni, piperis, aristolochiæ rotundæ, nasturtij, borae, earui, amygdalarum amararum an ʒ. v. fiat ex his cum melle sufficiẽti confectio, cuius sumat cochlearium vnum, dosis sit mane & vesperi, cũ vnciis, tribus sequentis liquoris: ℞. earicarum, dactylorum an. nu. x. radicis liquiritiæ, hyssopi, calamenti, prassij, capillorum Ve. an. ℥. j. radicis apij, fœniculi, & seminis eorum, seminis vrticæ, & fœnugræci an. ℥. ß fiat decoctum in ℔. xij. aquæ donec tertia pars consumatur, percoletur, & cum ℔. duabus mellis fiat instar mulsæ. Hæc aqua in hoc genere remediorum est vtilissima: ℞. pulmonum hirci castrati in paruas partes diuisi num. iij. pulmonem vnum vulpis, si nancisci possumus, capilli Ve. m. vj hyssopi, m. ij. radicis ari, seu serpentariæ coneusæ ℥. ij. liquiritiæ recentis, si licet aliunde parari ℥. iij. fiat ex his aqua instrumento vitreo, & igne pauco: eius dosis ℥. iiij. cum pauco sacchuro cando, aut sacchuro communi. Aqua ligni guaiaci, seu indi cum medicamentis pectoralibus facta, est etiam optima, & experta à me in hoc genere remediorum. Ius galli gallinacei veteris, medicamentis pectoralibus factum, est ab omnibus laudatum, & expertum. Thoraci sunt admouenda medicamenta, quæ in hoc genere conferunt, vt faciliùs & citiùs medicamenta pectoralia sputum promoueant, vt ℞. olei amygdalarum dulcium, & sesamini an. ℥. j. olei de lilio ℥. ß. croci puluerisati ʒ. j. axungiæ gallinæ ʒ. ij. eeræ, quòd satis est, misce, & fiat vnguentũ, vel: ℞. emplastri filij Zachariæ, & de meliloto an æquas partes, extendantur super alutam ad formam & magnitudinem pectoris.

Syrupi. *Loch.* *Electuaria.* *Cõfectio.* *Liquor.* *Aqua stillatiua.* *Aqua ligni sãcti.* *Ius galli veteris.* *Topica.*

Sextò,

Sextò, reliquias materiæ ſiccantibus, & diſſipantibus, vt mitridato, theriaca magna, diamuſco dulci, & amaro, pliris arcoticon, & ſuffitu cum thure, & ſulphure: quamuis ſulphur interius cum melle, aut ouo, aut ſyrupo pectorali conferat huic morbo. Ab aliquibus laudatur ſuffitus ex Arſenico, ego tamen non laudo, etſi ſit aquis cardiacis caſtigatum. Nonnulli in vltimo genere pręben pilulas ex myrta, coſto, ariſtolochia, caſſia lignea, croco & arſenico: ego ſemper damno hæc medicamenta, & his ſimilia, quanquam arſenici ſit parum. Cauterium in furcula ſuperiori thoracis in hoc genere remediorum à multis doctiſſimis medicis maximè laudatur. *Reſolutio.* *Aduerte.* *Cauterij laus.*

Scholium.

TRia ſunt nomina apud Græcos.) *Diſpnæa nomen Græcum Latinè ſonat vitium in reſpiratione, aut læſio reſpirationis: quæ ratione ſub ſe comprehendi reſpirationem frequentem, celerem, interceptam, anheloſam, & rectam. In hac cõmuni ſignificatione loquitur Gal. de diffi. reſpi. cap. 2. Et cùm variæ ſunt læſiones reſpirationis, illæ quæ exiguæ ſunt, appellantur aliquando à Gal. nomine generis, difficiles reſpirationes: & cum exigua læſio variè poſſit comparari, variæ etiam habebit nomina Si enim comparemus quamlibet noxam reſpirationis cum abolita reſpiratione, omnes læſiones reſpirationis erũt exiguæ, & ideo ſeruabunt nomen generis, qua ratione Gal. 4. de loc. affe. c. 7. aphnæam, hoc eſt, abolitam reſpirationem ſeparauit à diſpnæa: omnes alias reſpirationũ læſiones illi, quæ maxima eſt, oppones. Si verò omittentes ablatam reſpirationem vnam læſam, reſpirationis læſionem cum alia comparemus: illa, quæ exigua eſt, hoc eſt denſa, dicetur difficilis reſpiratio, nomen generis huic tantum differentiæ accommodantes, & hac ratione loquitur Gal. 3. de diffi. reſp. c. vlt. & 6. epid. par. 3. com. 9. Ex quibus omnibus hanc vltimam reſpirationis læſionẽ aſſumentes, tanquam vnam differentiam, tres ſtatuemus in vniuerſum difficilis reſpirationis differentias. Prima erit illa paulò ante dicta, quæ ſeruat nomen generis, & nil aliud eſt, quàm denſa reſpiratio. Secunda dicitur aſthma, & tertia orthopnæa. Aſthma eſt denſa reſpiratio ſine febre, qualis apparet in his, qui diu accurrerunt: quæ vt colligitur ex ſeptimo de compoſ. ſecundum locos capite ſexto. duo habet ſymptomata coniuncta, vnum eſt arctatio thoracis ſenſibilis, ſecundum eſt orthopnæa, id eſt recta ſpiratio. Vnde apparet error practicorum ſeparantium ab aſthmate orhopnæam. Dices, nonne tu hanc tertiam difficilis reſpirationis differentiam ab alijs diſtinctam ſtatuiſti? Reſpondeo, verum hoc eſt, quia aliquando orthophnæa reperitur ſine aſthmate in ſuppuratis peripneumonicis, & alijs, in quibus recta ſpiratio cum non* *Diſpnæa nomẽ cõmune.* *Tres differentiæ difficilis reſpirationis.* *Aſthma quid.* *Practicorum error.*

Causa difficilis respiratio nis. *sit sine febre, neque fiat ab obstructione sed compressione, non dicitur asthma. Difficilis respiratio causam habet humorem frigidum, parũ obstruente: asthma tuberculũ, & eundem humorem, sed obstruentẽ magis arterias asperas, quæ in pulmone habentur. Inde intelliges, deceptum fuisse Iacotium existimantem Monachũ collegij de Arras asthmate mortuum integris pulmonibus solùm abscessu in vena arteriali existẽte. Qua enim ratione ex illo abscessu possit lædi respiratio, non video. Decipitur etiam idẽ sentiens ex resiccatione, vt in chymistis aurificibus, fabris ferrarijs & alijs, fieri asthma: nam cùm aspera arteria magnum habeant meatum, nunquam in his siccitas poterit asthmatis esse causa. Verũ est hos aliquãtulum asthmaticos apparere ob vaporẽ crassum obfluentem prædictas arterias. Ex vnctione autem morbi gallici, si asthma contingat, proueniet à crasso humore, ab argento viuo ad asperas arterias expulso. Orthopnæa fit ab obstructione in asthmate, aut à compressione asperarum arteriarum pulmonis in suppuratis peripneumonicis, & his, qui multo humore corpus pulmonis habent imbutum.* *Animaduersio.* *In hoc capite aduerte auctorẽ solùm tradere curationem prædictorum affectuum, qui sine febre sunt, & sequentur morbum in via, nempe obstructionem asperarum arteriarum ab humore crasso factam. In curatione asthmatis aduerte medicamenta insindẽtia, quæ vtilia sunt, assumenda esse non simplicia, sed cum medicamẽto aliquo humido permixta, quod est Gal. præceptum 5. simpl. cap. 12. in affectibus thoracis, & pulmonis, ratio est, quia humor in pectore non debet siccari: at cùm amara sicca sint, ideo cum re liquida & humida permiscenda sunt, vt penetrãdo inscindant humorem, & siccitate non lædãt.*

De Peripneumonia, & Pleuritide.

CAP. XXVII.

Definitio. QVia Peripneumonia, quæ est pulmonum inflammatio, & pleuritis, seu lateralis morbus, quæ est inflammatio membranæ costas succingentis, vel musculorum ei propinquorum, (autore Galen. 5 de loc. affect.) iisdem fermè remediis curantur: hoc capite de his duobus affectibus non immeritò agere statuimus. *Causa.* Fiunt ab iisdem propè causis, quamuis peripneumonia à sanguine magis pituitoso, & pleuritis à bilioso, vt docet Galenus commentario 33. libr. 6. Aphor. vtriusque tamen affectus causa externa calida per se, & frigida per accidens comprimendo esse potest. Peripneumonia quoque fit ab angina, à pleuritide & capitis distillatione: nonnunquam verò (vt ait Paulus) eius origo est sola inflammatio. *Pleuritis contagiosa.* Lateralis morbus aliquando est epidimialis, sitque

fitque per contagionem, quemadmodum pestis. Peripneumonia (vt vult Gal. 2. de locis affect. cap. 3.) deprehenditur ex tanta respirandi difficultate, & angustia, vt suffocati laborantes videantur, ac recti sedere cogantur, quem affectum orthopnæam nominant: Ætius tamen sexto serm. cap. 66. omnes peripneumoniæ notas depingit longo satis sermone nimirum febrem acutam, grauitatem thoracis absque dolore, inflammatis tamen pelliculis thoracis sentitur dolor, faciem rubicundam præcipuè malas, nasum in summo simum, appetentiam læsam, linguæ siccitatem, aquæ frigidæ maiúsque etiam aëris desiderium, tussim siccam, vel, si expuant, spumosum id est. *Nota.*

Accidentia inseparabilia pleuritidis (si Galeno & veritati credimus) sunt febris acuta, dolor perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, respiratio frequens & exigua, pulsus paruus arteriam duram, & quodammodo tensam indicans, tussis magna ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his, has incoctas pleuritides appellat Galenus loco superiùs citato. 5. scilicet de locis affect. cap. 1. quæ vel celeriter hominem rapiunt: vel longo temporis spatio finiuntur, quo in loco multas doloris lateris species proponit. *Curatio Pleuritidis. Victus.*

Curatur vera pleuritis sex generibus remediorum: primò, ratione victus tenui vsque ad quartum diem, cum vires ferre possunt, vt lacte amygdalarum dulcium sine pane, ptisana hordei colata, vel non colata: à quarto vsque ad septimum pane loto & lacte amygdalarum cum sacchare, & radice buglossæ condita saccharo, post septimum iure pulli refrigerato, cremore hordei, semper tamen ægri natura & consuetudo est consideranda. Bibat aquam hordei, aut saccharatam, aut ex decocto liquiritiæ remissè calidam, vinum nullo modo bibendum est, nisi vires sint admodum imbecillæ: tunc enim vinum dilutum, & ius gallinæ, aut aqua eiusdem per distillationem conuenirent, aut in declinatione. Dormiat supra affectam partem, talis enim incubatio minorem dolorem infert, augetúrque calor partis affectę, & magis resoluit materiam phlegmonis.

Aluus sit facilis, vt nimium semel in die. Animi perturbationes, quæ augere possunt inflammationem, tollantur, vt ira, timor, & similes.

Secundò, auertentibus materiam, quæ augere possit inflammationem, vt sectione venæ internæ cubiti, quam vocant hepaticam, eiusdem partis, seruata semper rectitudine, vt duplex scopus propositus sit, alter ad reuellendum: alter ad va- *Reuulsio & vacuatio simul.*

cuandum : quod fieri non poteſt per ſectionem venæ partis oppoſitæ. Si non apparet vena interna cubiti, communis ſecanda eſt, aut humeralis, ſi duæ aliæ non appareant: ſemper tamen ſanguinis copia reſpondeat morbi magnitudini, naturæ ægri, viribus, regioni & conſuetudini. Si morbus ſemper augeatur poſt primam ſanguinis miſſionem fiat ſecunda, & tertia, ſi opus fuerit, & vires patiantur: ſemper tamen ab eadem vena, poſtea quam ex diuerſis fieri non poteſt : quemadmodum in inflammationibus & tumoribus aliarum partium, in quibus, cùm fluit humor, facienda eſt ſanguinis miſſio ex parte longinqua per reuulſionem. cùm iam fluxit ex parte eadem, aut propinqua, vt in angina diximus. Si vires deficiant,& ætas non ſit florida, ſanguis mittatur per cucurbitulas cum ſcarificatione inter ſcapulas, ſi non ſit plenitudo, & in natibus, ſi fuerit plenitudo. In quacunque parte fuerit dolor, etiam ſi infeſtet partes, quæ ſunt ſub ſepto tranſuerſo, vt docet Galen. comment. 11. ſecundi de ratione victus in morbis acutis, quamuis vacuationem per medicamenta purgantia Hippocrates tum eligat, ſequens aphoriſmum 22 primi libri, quæ ducere oportet : ſed ego cum Galeno ſemper ad reuellendum & euacuandum ſimul magis laudo eius ſententiam, quia inflammationibus internis, & febribus ardentibus medicamenta purgantia, præcipuè Græcorum ſunt ſatis calida, & valenter mouent, ideóque timenda. Præterea alui profluuium in pleuritide, & peripneumonia, ſi aduenìat malum, vt

Auerſio. Hippocrates 6. libr. Aphoriſ. 16. ſcribit. Quare in his duobus morbis benedictis medicamentis & ſalubribus purgabis ſuo tempore, quarto videlicet genere remediorum. Auertunt quoque frictiones, ligaturæ partium extremarum, & clyſteres.

Praparatio. Tertiò, materiam apparantibus (quæ ſi fuerit turgida abſque coctione vacuanda eſt) vt ſyrupo violarum, ſyr. endiuiæ S. cum aquis endiuiæ, cichoreæ, & borraginis, aut cum decocto hordei ſine cortice, violarum, & liquiritiæ; idque cum materia eſt biliosa, quæ ſi fuerit admodum tenuis, ſyrupo, nenupharis,& de papauere eſt incraſſanda: craſſa verò aut mixta cum craſſa ſyrupo capillorum Vene. de liquiritia, de hyſſopo, cum oxymellite S.& decocto pectorali, eſt concoquenda.

Purgatio. Quartò, purgantibus non valentioribus, qualia ſunt Græcorum, ſed clementioribus, & ſalubribus, quæ Arabes & noſtra ætas cognouerunt, exceptis ſtipticis, & aſtringentem ſubſtantiam habentibus, vt eſt rhabarbarum, & mirobalani, præcipuè in tota ſubſtantia : eorum tamen infuſio eſt probata,

&

& laudata, & aliquando scammoniata correcta, quando salubria non sufficiunt, vt in electuario de succo rosarum, & diaprunis solutiui, & in parua quantitate, & mixta aliis salubribus: vt ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ʒ.vij.medullæ tamarindorum (quum est ardentissima febris) ʒ. iij. (nec timeas acetositatem tamarindorum) infusionis rhabarbari per noctem in aqua endiuiæ factæ ℈.iiij.syr.violarum ℥.j.decocti florum cordialium.q.s. misce, & fiat potus. Si copia bilis fuerit magna, adde ʒ.ij. diaprunis solutiui: & si crassa & mixta cum pituita, adde ʒ.ß. agarici trochiscati vel ℈. ij. aut si amat magis pilulas, quæ minus in hoc morbo conferunt, has accipiat hora idonea: ℞. pilularum de rhabarbaro, & agarici trochiscati an. ʒ.ß. fiant pilulæ septem cum aqua endiuiæ, & aurentur, si non est pauper.

Quintò, sputum materiæ pleuritidis, quæ in pulmonem & thoracem exudat, facile, & fluidum reddentibus in omni tempore phlegmones, & omni hora diei, aliis atque aliis medicamentis, vt syrupo violaceo, de iuiubis, capillorum vene. de liquiritia, syrupo acetoso S. & oxymelle S. pilulis bechichis, saccharo cando, violato, electuario diatragacanto frigido, & similibus, & hoc eclegmate, seu loch: ℞. penidiarum, sacchari candi, violati an. ℥. j. pulueris diatragacanti frigidi ℥.ß. succi liquiritiæ, & pulmonis vulpis an. ʒ. ij. gummi crani ʒ.j. syrupi violarum ℥. ij. ß. syrupi acetosi S. ℥. j. misce, & fiat loch. Hæc omnia que sputum promouent, retineantur ore, & sensim deglutiantur. Hic liquor seu sirupus non perfectè decoctus sputum promouet: ℞. capillorum veneris, violarum an. m. ij. iuiubas num.x.vuarum passarum sine granis p.ij. liquiritiæ ℥.ij. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras duas, pòst parum ferueant. Foris ad sputum excitandum confert hoc vnguentum: ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥.j. ß. emplastri filij Zachariæ loco ceræ.q.s. misce, & fiat vnguentum: vel ℞. emplastri filij Zachariç q s. extendatur super alutam ad formam medij folij papyri. Quidam in hac inflammatione parti affectæ admouent repellentia medicamenta, & malè, quia augent inflammationem.

Spiritum iuuantia. *Loch.* *Liquor.* *Topica.* *Obseruatio.*

Sextò, reliquam materiam resoluentibus, & dissipantibus, vt vnguentis, emplastris, cataplasmatis, & fotu per spongiam ex decocto camomillæ, meliloti, seminis lini, fœnugræci, furfuris, vel per vesicam plenam simili decocto. Saccus ex millio, sale, & furfure bene tostis est optimus in hoc genere remediorum. Hæc tamen omnia: & similia initio veræ pleuritidis maximè nocent, & in augmento: valenter enim augent inflammatio

Resolutio. *Vesica.* *Sacculus.*

Error inductorum. mationem. Quare errant multi indocti medici, qui inconsiderate fomentis & calefactoriis vtuntur. Solet enim (Galeno autore comment. 31. sexti lib. Aphor.) in his fomentum aliquantum mollire dolorem, sed alteram fluxionem aduocare: experientiæ tamen gratia ad cognoscendum qualis sit

Curatio tentatiua vulgò dicta. affectio Hippocrates & Galen. medici sapientissimi, & prudentissimi iis vsi sunt. In non vera pleuritide ad flatum dissipandum optima sunt, & iis vbi dubitat medicus an sit vera, an non vti oportet: semper tamen cautè, ne attrahatur humor ad laborantem locum, & ne ex non vera fiat vera, vel si vera fuerit ne augeatur. Si autem pleuritis supputetur, à qua pauci liberantur, natura non est impedienda, sed potiùs

Medicamentum internum pus efficiens. eam ars imitari ferè semper conatur, vt hoc medicamento interno: ℞. maluæ, bis maluæ an. m. j. ficuum. p. j. seminis lini, & fœnugræci an. p. ß. fiat decoctum, de quo percolato, accipe libras tres. cui adde butyri recentis ℥. j. olei amygdalarum dulcium ℥. iij. misce, & sæpe in die transglutiat paulatim parum huius medicamenti. Foris admoueatur hoc cata-

Cataplasma ad idem. plasma, ℞. foliorum maluarum. m. j. radicis altheæ m. j. caricarum, seminis lini an. p. j. omnia decoquantur, & postea cum vnciis duabus farinæ fænugræci, & cum ℥. ij. & ß. olei sisamini, & ℥ j. butyri, addendo ℥. ß. axungiæ gallinæ ʒ. ß. croci, & duos vitellos ouorum, misce, & fiat cataplasma: quod parti affectæ admoueatur.

Qua abscessum rumpunt. Confecto pure rumpatur abscessus frequenti tussi, & vociferatione, vomitu, & sternutamentis, & corporis vehementi concussione. Deinde abstergatur vlcus aqua hordei cum cortici sac-

Abstersio. charata, & si non suffecerit ipsa, cum hydromelle ex decocto furfuris & cicerum, præsertim si non sit febris. Vltimò verò vl-

Glutinantia. cus glutinabunt terra sigillata, bolus Armenus & alia quæ dicentur capite de Phtisi, sed in hoc, similibúsque vlceribus consule doctum chirurgum.

Scholium.

Peripneumonia quid. Causa. Signa. QVia Peripneumonia.] *Peripneumonia est inflammatio pulmonis, vbi inflammatio tumorem præter naturam significat, potest enim fieri peripneumonia à quocunque humore, vt plurimum tamen contingit ab humore pituitoso, & crasso, quia in substantia laxa qualem habet pulmo, meliùs moram facit. Signa eius sunt febris acuta, dolor grauis, difficilis respiratio, rubedo malarum, & pulsus mollis. Febris acuta (qua acutior est, quàm in pleuritide, etsi fiat à*

causa

causa calida, & peripneumonia à frigida) contingit à duabus causis, prima à vicinia cordis, secunda à vasorum cum corde communicatione. Dolor grauis fit, quia pulmo paucos & exigues habet neruos, & ideo in eo dolor ratione membranæ vsum ambientis sentiri debet. Difficilis respirati cum orthopnea contingit, quia pulmo est instrumentum respirationis ac proinde peripneumonia est affectus acutissimus, à quocunque humore fiat: pernitiosissimus tamen, si fiat à sanguine bilioso, quia habet maiorem febrem, ob quam ita augetur vsus, vt non possit ei respiratio sufficere. Rubedo malarum non apparet in hoc affectu statim in principio, sed postea vaporibus ascendentibus, & in malis detentis, exhalant enim ab humore crasso, quod non contingit in pleuritide, quæ vt plurimum fit à bile, cui citò dissipari proprium est. Pulsus mollis euenit in hoc affectu, vt autor est Gal. lib. de pul. ad Tiro. propter raritatē pulmonis, & irrigationē arteriæ à pituita: quamuis enim ratione inflammationis debuerit esse durus, pituita tamen, & partis natura id impediunt, & occultant exiguam arteriæ tensionem. Pleuritis nomen est Pleuritis. *æquiuocum, nam primò significat quemlibet lateris dolorem, etsi sit citra inflammationem: & hunc affectum nominare solemus lateris dolorem, aut pleuritidem spuriam. Secundò propriè significat inflammationem membranæ pleuræ, quæ multis donatur venis. Vnde errat Iacotius pleuritidem etiam in periostio collocans: in eo enim paucæ & exiles venæ, inflammationi non suppeditabunt materiam. Pleuritis propria rursus diuiditur in exquisitam, & non exquisitam. Exquisita* Pleuritis propria diuiditur. *dicitur, cùm membrana primùm inflammatur. Non exquisita, cùm membrana secundariò, hoc est ad inflammationem musculorum internorum intercostalium afficitur: cùm enim pleura his musculis adhæreat, & sit veluti tegumentum eorum, proinde fieri non potest, vt illi musculi inflammentur, quin pleura quoque inflammetur, & contra: sicut in tenui meninge: & cerebro euenire c. de phrenitide diximus. Has duas pleuritides ex Gal. 5. de locis affectis c. 2. distingues ex pulsu, qui in exquisita magis durus est. Signa Pathognomonica pleuritidis, sunt febris* Signa. *continua, & acuta: dolor punctorius, pulsus serratilis & durus, difficilis & frequens respiratio, & tandem tussis. Febris hunc affectum comitatur, quia inflammatio propinqua est ipsi cordi & eius inuolucro. Dolor propter tensionem soluta continuitate, punctorius verò, qui est tensio in membranis, quæ acutum habet sensum: dicitur autem punctorius, quia ægroti habent talem sensum, qualis solet sentiri in acus punctura. Et cum membranæ ex sua natura sint extensæ, & inflammatio tendat membranam, proinde etiam vicinæ partes inflammationis etiam tendi solent, & hac ratione dolor ferè per totam membranam extenditur: vnde prouenit, vt dolor aliquando ad iugulum ascendat, & aliquando in hypochondriis sentiatur. Pulsus est durus in pleuritide non propriè, sed apparentia, quia tensa est arteria: serratilis verò, quia inæqualiter*

arte-

esolutionem,& corruptionem. Quintum,suppurationem dextri lateris *Vallesius*
sse peiorem,eo quod pars debilitata robustior erat,tum quia maiori cum repreh- *reprehen-*
ericulo vritur & secatur. Hæc si examinemus, inueniemus primum *ditur.*
verum esse,alia verò omnia esse falsa: innituntur enim falso supposito,
quod est partem dextram esse calidorem, quia habet arterias maiores,
tacentes enim nullus anatomicorum id animaduertit. Imò si dissecans
corpus attentè id aspiciat, arterias dextræ partis æquales magnitudi-
nis cum arteriis sinistræ reperies, hæc enim est naturæ iustitia, quam
in duobus oculis & auribus experieris. Imò si arterias spectemus sini-
strum latus erit calidius, cum arteria magna versus ipsum declinare
videatur, si hoc ita est, non ergo dextrum latus erit calidius sinistro,
neque plus sanguinis continebit, & inde sequitur non esse robustius,
neque in eo plures & maiores fieri inflammationes, neque plures re-
solutiones, & corruptiones, neque erit peior suppuratio in eo, quàm in
sinistro,neque sectio, & vstio sinistri lateris minori cum periculo fiet,
sed cum æquali, cum æquales partes, & præstantes æque vulnerentur.
Sedabitur ergò controuersia breuiter hoc modo. Si cætera sint paria solo *Sedatio*
discrimine existente in situ,æquè periculosa est pleuritis dextri lateris, *cõtrouer-*
ac sinistri, cum æqualis dignitatis partes occupet. Fortasse tamen Val- *sia.*
lesium,& alios,vt existimarēt dextrum latus esse calidius, ac proinde
robustius,decepit brachium dextrum.Cùm non sit par ratio: nam bra-
chium dextrum plus moueatur,quam sinistrum,& ideò & calidius &
robustius est,quod lateri dextro non contingit.

Curatur vera pleuritis) *Ratio victus in pleuritide, & aliis in-* *Ratio vi-*
ternis inflammationibus,distincta est ab ea,quam tradit Gal.11.meth. *ctus.*
in febribus in quibus cum tota materia ad vnam expulsionem seruetur,
in principio crassiori (vt perdurent vires) in statu verò tenuiori vi-
ctū(ne impediamus naturam) vtendum est.Contra in pleuritide &
aliis internis inflammationibus, in principio tenuem adhibere oportet
victū, vt fluxione minuamus,at in statu fluxionis, quãdo coctio appa
ret,crassum,vt vires roborentur ad sputū educendū: quod ex Hippocra-
te primo acut.sen.23.colliges:si os,inquit,madescat, & quæ expuuntur
ex pulmone talia sint,qualia esse oportet,sorbitionis quantitatē auge.

Aquam bibant cum liquiritia,aut capill.veneris,aut pauco cinna- *Potus.*
momo decoctam,& sit tepida,vt humor inscidatur,& attenuetur qui
ab aqua frigida solet incrassari, Vinum paucum solemus concedere ob
consuetudinem.

Secundò auertentibus.] *Cùm pleuritis sit tumor præter natu-* *Curatio.*
ram,in principio postulat reuulsionem, & euacuationem simul seruata
rectitudine,non solum naturæ vt voluit Rondeletius, sed naturæ simul
& vasorum Secabis ergo basilicam eiusdem partis,quæ ex parte affe- *Vena se-*
cta magis & citiùs euacuat,quàm alterius partis: & hoc propter il- *ctio.*
lam venam,quæ ex axillari orta, & sub osse pectoris delata, commu-
nicat

Obiectio. nicationem cum vena azigos ramis habet. Dices non semper esse venam secandam in principio pleuritidis, quia ex Hippo. 2. de ratione victus in acut. sent. 11. in pleuritide, quæ habet dolorem vergentē ad hypochōdria, purgandum est. Respondeo pleuritidem omnem, etiamsi habeat dolorem vergentem ad hypochondria, in principio postulare sanguinis missionem, quoniam hoc solum remedium potest ex parte affecta reuellere, & euacuare, neque Hippoc. in supradicta sententia contrarium docuit. Quòd si dixit, esse purgandum, id fecit, vt nos doceret, id quod habet proprium illa pleuritis, in qua dolor ad hypochondrium vergit, in qua, cùm post sanguinis missionem & coctione apparente videamus inclinare humorem ad venas inferiores, per ipsas purgatione educemus ipsum: hoc autem communem rationem curandi pleuritidem non tollit, quæ cùm sit inflammatio, sectionem venæ statim requirit. Quem locum (ignoscant mihi eius manes) Galenus non rectè explicauit.

Duo auctoris lapsus. Tertiò, materiam apparantibus.) Bis peccat autor primò in pleuritide turgentia statuens, cùm in ea humor in vna parte firmatus sit. Secundò purgans, si enim humor peccans in thorace continetur, per

Multorū lapsus. sputum est educendus, & non purgatione, natura enim vt in plurimum per hanc partem eum expellit. Addo vt in plurimum, quia aliquando cum exigua est pleuritis, per aluum eum expellere solet, 6. aphor. com. 16. aliquando etiam per vrinam, quod rarò etiam contingit, ac proinde in hoc eam non imitamur.

Quintò, sputu materiæ.) Facta reuulsione, & aliqua humoris euacuatione ex parte affecta, quod ex accidentibus remissis intelliges, opus erit humorē resudātem ex inflammatione euacuare. Quod aliqui vt præstare possint, sic distinguūt: si humor in thorace contentus sit crassus, debet inscindi: si verò tenuis, incrassari, ne aëri cedens in thorace remaneat. Hi tamen decipiūtur, quia etsi illud verum sit in humore, qui

In pleuritide sēper tamē sunt inscindētia exhibēda. distillans à capite in asperis pulmonis arterijs recipitur, in pleuritide falsū est, in ea enim, cum humor ex cauitate pectoris debeat asperas pulmonis arterias ingredi per poros membranæ pulmonem ambientis, attenuantia medicamenta semper desiderantur: quod elegantissimè docet Gal. 13. method. c. 18. Vbi aduerte hæc medicamenta attenuantia,

Modus vtendi medicamentorum. lambendo, & supino homine, sensim esse deglutienda, vt asperam petant arteriam. Quæ autem medicamenta exteriùs applicanda sint, ex humoris natura, & loco colligemus: si enim humor sit tenuis, qualis vt in plurimum solet esse in pleuritide, leuiter digerendum est, potissimùm si sit in musculis inflammatio, hoc commodè præstabit emplastrum filij

Exteriùs quæ applicanda. Zachariæ. Si autem humor sit crassus, & in pleura membrana, augenda erunt digerentia, qualia sunt emplastrum de meliloto, pulueris iridis, & ciclaminis. Repellentibus nunquam vtaris, ne ex venis exiguis pul-

Lapsus auctoris. sus humor augeat affectum, tum ne partes vicinæ noxam suscipiant.

Sextò, reliquam materiam.] Pleuritis signis supra positis de-

pre

prehenditur habet etiam pleura sua signa: vnde id quod auctor dixit de curatione pleuritidis tentatiua, non potest constare: reuera enim Hippo. fomenta calida applicat, non vt tentando discat, sed ob vnam ex duabus causis: prima est, vt curet affectum, aliquando enim inflammatio exigua est, & exigua fluxio, quæ ex Gal. 6. epy. par. 3. com. vlt. sine sanguinis missione curari possunt, degerentibus medicamentis dissipatis humoribus. Secunda verò causa, ob quam fomenta calida applicat, est, vt leuato aliquantulum dolore non fluat sanguis ad affectum locum. Atque hæc de pleuritide.

Curatio peripneumoniæ.

Peripneumonia, cùm sit acutissimus morbus, & non possint ægri cum illa læsione respirationis multum perdurare, in principio sanguinis missionem postulat copiosam, non enim semel, sed bis, ter, & quater eadem die sanguinem mittemus, ex basilica cuiusuis brachij, quoad ex remissione accidentium, cognouerimus fluxionem sisti. Et cum propter acutiem hic morbus quarto die veniat ad statum, tenuissimo victu vtendum erit, assumentes mulsam cum decocto liquiritiæ, capil. veneris, aut hordei cum cortice, decocto etiam cicerum vti possumus, aut iure pulli gallinacei, in quo cicera, & petroselinum decocta sint. Educemus id, quod resudat in inflammatione, sylliquiritia, capil. ven. & oxymelite simplici, cum decocto rerum attenuantium. Aduertere tamen oportebit, an sputum sit coctum, necne. Si sit coctum, augebis victum, ius gallinæ exhibens: si sit crudum, thoraci digerentia, & consequentia appones, vehementiora tamen, quàm in pleuritide, cum profundiori loco contineatur affectus: sic emplastro diachilonis magni, & filij Zachariæ, addes puluerem iridis, aut aristolochiæ, aut ceroto ex thapsia vti poteris: hæc n. inscindunt humores & eos ad externa attrahunt. Si inflammatio suppuretur, periculum certò crescit.

De sanguinis sputo. Cap. XXVIII.

Species.

OMnes sanguinis expulsiones (autore Gal. lib. 6. cap. 2. de causis symptomatum) toto genere præter naturam censentur, excepto sanguinis profluuio, quod mulieribus ab vtero defluit: sanguinis tamen deiectio per os & cruentum sputum aliis est deterius, præsertim quando ex pulmonibus emanat, quia tabem efficere solet. Hoc accidit nonnunquam à causa externa, & aliquando ab interna, quas omnes cap. 21. de sanguinis è naribus fluxu scripsimus: eas tamen ex Gal. sensu longiùs erudite colligit Aëtius serm. 8. cap. 59. Causæ externæ ex sermonibus ægri, aut assistentium cognoscuntur: internæ verò per hæc indicia, quæ omnia ferè Ætius loco superiùs adnotato demonstrat. Si enim ob sanguinis plenitudinem accidat, ante reiectionem sentitur grauitas & post meliùs, leniúsque habet. Si propter oris, venarúmque apertionem, calidus victus, &

Causa.

Nota omnium causarum, & partium à quibus sanguis fluit.

morbus calidus præcessit. Si ob venarum erosionem, cruentum apparet sputum, non subitò, sed paulatim sanguinis cum tussi expuitur, & semper peius habet. In magna tamen erosione confertim sanguis cum tussi expuitur sine casu, & externa violenta causa. Quando est ex pulmone, sanguis educitur spumosus, subalbidus, atque ex interuallo cum tussi sine dolore prodit: si verò cum leniori tussi absque spuma pituitosus fit, ex aspera arteria educitur: si niger, & in grumum concretus sanguis cum tussi, & dolore partis affectæ reiicitur, ex thorace est; si verò ex locis, quæ sunt circa fauces, & palatum, ex oréne, an è gingiuis sanguis feratur, ex sensu deprehendes. Nonnunquam propter hirundinem deuoratam alicui parti inhærentem per palatum sanguis tenuis & serosus educitur, si tamen à capite sanguis defertur, titillatio palati adest, & frequens excretio: aliquando cum tussi, & præcedenti capitis colore, aut pondere. In colore, sanguis niger, aliquando pituitosus, & aliquando mixtus cum pure. Si ex ventriculo, parua copia sanguinis vomitu educitur. Si ex hepate, aut splene, colore & dolore partis affectæ percipitur.

Curatio. Sputum sanguinis curatur quinque auxiliorum generibus: primò, victu refrigerante, & astringente, vt aëre, in æstate sparsis humi herbis, floribus, & aquis frigidis, & aceto rosato, vt cibo tenui saltem primis diebus, & glutinoso, vt hordei farina,

Victus. succus aggrestæ, aut acetosæ, aut malorum granatorum acidulcium solus, aut cum aliis est optimum alimentum. Post primos dies præsertim cùm est necessaria instauratio maior, succus gallinæ, aut perdicis cum iure pedum arietinorum, aut vitulinorum citò & multum nutrit, & sanguinem crassiorem reddit. Farina orizæ cum lacte benè cocta, aut cum iure pedum, est optima. Denique omnia, quæ sanguinem incrassant, & venarum ora obturant, huic morbo vtilia sunt, vt caseus recens, lentes, pyra, mala cydonia, portulaca, & similia. Potus sit aqua chalybeata nisi ventriculi, aut totius imbecillitas vino egeat: sit tamen id rubrum, & benè aqua chalybeata dilutum, quà omnia alimenta sunt coquenda. Quies animi & corporis, silentium, & somnus fluxus omnes cohibent.

Reuulsio. Secundò, auertentibus à rupta vena, vel aperta, vt sectione venæ internæ cubiti frequenter, vt sexta quaque hora, si opus

Auertentia. fuerit, pauco tamen misso sanguine, cum multus per sputum reiectus fuerit: si verò paucus & æger sit pletoricus, largiori. In mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis sanguis mittatur per sectionem venarum pedum, aut tibiarum. Auertunt quoque cucurbitulæ coxis, natibus, & inguinibus affixæ, & ligaturæ, & frictio

rictiones dolorificæ, & fotus ex aqua calida partium inferna-um. Calor enim, & dolor trahunt ad se, & hac ratione auertunt a parte affecta.

Tertiò, æquantibus sanguinem & ipsum reducentibus ad iustam proportionem quatuor humorum, quibus constitutus est sanguis ipse, vt tenui victu parum nutriente, si fuerit largior sanguis, si acer, biliosus ac mordax syrupo rosarum myrtillorum, endiuiæ & cydoniorum, & similibus cum duplo aquarum, aut decocti, aut succi acetosæ, endiuiæ, rosarum, portulacæ, & plantaginis: vt ℞. syrupi rosarum, & acetositatis citri an ℥. iiij. Item ℞. aquarum endiuiæ, portulacæ, & acetosæ, an ℥. iij. misce: sumptis his, aut similibus tribus diebus, aut quatuor, vacuanda est bilis non scammoniatis, neque aliis valentibus & acribus medicamentis purgantibus, sed astringentibus: vt ℞. medullæ cassiæ fist. recens extractæ ℥. j. corticum myrobalanorum citrinarum, & rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ an. ʒ. j. syrupi rosarum ℥. j. aquæ portulacæ q. s. misce, & fiat potus. Si pituita fuerit sanguini mixta, rhodomelle, & aqua absinthij fiat concoctio eius, & euacuatio per myrobalanos cepulas, vel rhabarbarum, vel turbit sine zinzibere: vt ℞. corticum myrobalanorum cepularum, & rhabarbari electi an. ʒ j. Turbit electi ʒ ß rhodomellis ℥. j. aquæ absinthij ℥. ij. misce, & fiat potus: quod si malit pilulas: ℞. corticum myrobalanorum cepularum, & agarici trochiscati an. ʒ. ß. cum aqua fœniculi, fiant pilulæ vij & aurentur, si non est pauper. Quartò, glutinantibus vlcus, & contrahentibus oris hiatum, & tandem sistentibus sanguinem: hoc tamen genere auxiliorum semper est vtendum & statim cum æger visitur, ne sanguis immodicè fluat: vt portulaca mansa, & ore retenta, lapide hæmatite, corallo albo vsto, bolo armeno, terra lemnia, balaustiis, semine myrtillorum, dragaganto, gummi Arabico, mastiche, & similibus simplicibus. Sunt quoque composita, quæ eadem, aut simili facultate valent, & vasis hiatum opplent, vt trochisci ex terra sigillata, & trochisci de karabe & de spodio: horum singulorum, siue simplicium, siue compositorum ʒ. j. cum aquis, aut syrupis astringentibus ex dictis potenter astringit, & glutinat: asininum stercus recens odoratum, vel potum, quodcunque sanguinis profluuium sistit. ℞. succi stercoris asinini ʒ. ij syrupi myrtillorum ℥. j. aquæ portulacæ ʒ. ij. misce, & fiat potus: quem bibat nitio. acta frigidam, & omnia alia medicamenta, & etiam alimenta omnia, si fieri possit. Narcotica medicamenta huic morbo sunt necessaria, etiam in initio, ne subitò pereat æger,

Reuocatio sanguinis ad proportionem.

Restrictio sanguinis, aut venæ obturatio.

Admonitio.

aut ne fiat tabes, si breui tempore non consolidetur vena: ideóque in hoc sanguinis profluuio Galenus audacter iis vtitur, præter tamen trochiscos superiùs in hoc genere laudatos, qui sunt narcotici, quamuis parum opij suscipiant, præter etiam requiem magnam, & athanasiam, quæ sunt narcotica composita clementia, cum prædicta non sufficiunt, vtendum est philonio Romano, aut Persico, aut Tharsensi ab ℈ j. vsque ad ʒ. j. semper tamen his narcoticis, aut similibus non egent, qui calidum innatum imbecillum habent, ne ab iis admodum frigidis omnino extinguatur, vt multis contingit, qui perpetuò dormierunt ex potu narcoticorum: sed trochisci, qui sequuntur, sunt optimi, & à multis experti in hoc morbo.

Narcotica.

Aduerte.

℞. acaciæ, balaustiarum, nucis cupressis, gallarum, hypocystidos, nucleorum vuæ syluestris, caudæ equinæ, corrigiolæ, myrti, sumac an. ʒ. ij. thuris, mastichis, myrrhæ, lapidis hæmatitis, carabæ, santalorum, corali rubri, sanguinis draconis, terræ sigillatæ, boli armenici, aluminis fossi an. ʒ. v. stercoris asinini sicci, capræ & leporis, spongiæ combustæ, centaureæ minoris, cornu cerui vsti, spodij, cupullorum rosarum rubrarum, bedeguar, rhabarbari tosti an. ℈. iiij. seminis papaueris albi, seminis iusquiami albi an. ʒ. j. corticum mandragoræ, opij castorei, casiæ ligneæ an. ℈. ij. croci, amphoræ an. ℈. j fiant trochisci cum succis, aut aqua plantaginis, & portulacæ. Dosis ʒ j. cum ℥. ij aquæ aut succi portulacæ, aut plantaginis, aut sanguinariæ: sed iis non est vtendum, nisi post tres menses, vt minimum. In vsu tamen horum, & aliorum medicamentorum, quæ sanguinem à pectore fluentem sistunt, semper sunt permiscenda quæ pulmones & thoracem iuuant, vt electuarium diadragantum frigidum, syrupus de liquiritia, & succus eius, & similia. Quare hoc medicamentum est huic affectui summè vtile.

Obserua.

℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ij. gummi dragaganti, gummi Arabici, & cerasi an. ʒ. iij. (dissoluantur in aquis portulacæ, & plantaginis) succi liquiritiæ, boli armenici præparati, terræ sigillatæ, lapidis hæmatitis, corali præparati, sanguinis draconis, mastichis, thuris an. ʒ. j. Karabæ ʒ. iij. ſi syrupi papaueris, & myrtillorum an. æquas partes, & quæ satis sint confectioni faciendæ ad modum loch, cuius cochlearium vnum frequenter teneat æger ore, & sensim transglutiat. Thoraci admoneantur medicamenta actu, & potestate frigida, & repellentia, atque astringentia, eáque sæpe, quales sunt succi, aut aqua plantaginis, portulacæ, rosarum, solatri, & similes cum pauco aceto & bolo armeno. Vnguenta frigida, vt cerotum santalatum est bonum.

Topica.

Quin

Quintò, corrigentibus symptomata, præcipuè sanguinis concretionem: vt oxymellitæ S. & compos. dosis sunt ℥.ij. huic symptomati confert coagulum hœdi, vel leporis ab ℈. j. vsque ad ʒ. j. cum vino albo. ʒ. j. theriacæ magnæ, aut diacurcumæ, cum aqua hyssopi, aut scabiosæ, est etiam optimum auxilium huic symptomati: hoc medicamentum est expertum. ℞. amyli ʒ. ij. ß. farinæ fabarum, seminum melonum, & maluæ an. ʒ. iij. ß. boli armenici, seminum, cydoniorum an. ʒ. ij. farinæ hordei sine furfure ʒ v. gummi Arabici, dragaganti an. ʒ. j. ß. oxymellis S. quod sufficit, misce, & fiat confectio ad modum loch, qua sæpè vtatur. *Grumos sanguinis dissoluentia, & expurgantia pedus.*

Scholium.

OMnes sanguinis expuitiones.] *Ea quæ in hoc cap. habentur, intelliges ex his, quæ cap. de sanguinis è naribus profluuio diximus. In sputo sanguinis primum curabis symptoma, nempe euacuationem sanguinis, eo quod vrget, & potissimùm, si sit ex pectore, tunc enim statim debet sedari, antequàm fiat inflammatio. Id præstabis sanguinis missione, & victu incrassante, simili etiam medicamento, quale est hoc. ℞. trochiscorum de karabe, & terra sigillata, an ʒ. j. ß. lapidis hæmatitis ʒ. j. conserua rosarum ℥. j. aqua plantaginis, & capillorum veneris (vt faciat penetrare) q. s. misce, & fiat confectio, cuius assumat æger quantitatem vnius nucis cum aqua plantaginis, & capillorum ven. Vltimò, si hæc & similia non prosint ad narcotica deuenies. Symptomate curato morbo prospicies, siue sit vlcus, siue ruptio, siue anostomosis.* *Quid sit primò curandum.*

Quintò corrigentibus.] *Sanguinem concretum inscindes posca, hoc est aqua & aceto mixtis, & per os assumptis, mulsa etiam & oxymelite, vnde non est, quod vtaris coagulis ab auctore propositis.* *Sanguinis côcretum inscindentia.*

De Empyemate, id est, suppuratione, & tabe.

CAPVT XXIX.

EMpyema Græcis, Latinis suppuratio, est affectio pectoris eorum, quibus in succingente costas interiùs membrana abscessus, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, aceruatim ruptus est, & in vacuum pectoris locum effusus inter pulmonem & membranam costas succingentem. Vnde constat ex non curata pleuritide hanc affectionem maiori ex parte nasci, quod Aph. viij. sed. v. vetustissimus *Descriptio.* *Causa.*

Hippocrates docuit. Interdum tamen & ex sanguinis eruptione hoc malum oritur, dirupto scilicet vase aliquo in thorace, & ad cicatricem non perducto. Iam & propter confluxum à capite per mutatam anginam in pulmone sæpe fit iuxta aphorismum decimum sectionis quintæ. Ex causis quoque procatarcticis fieri potest, sed raro. Supputati sic deprehenduntur, si inflammatio præcesserit, deinde vehementes febres quieuerint, & ex magna parte quoque dolor, grauitatis autem sensus remanserit intus in lateribus in profundo thoracis, simúlque transfluere aliquid appareat iuxta multiplices reclinationis permutationes, & maximè cùm ab vno latere in alterum decumbunt, tunc sanè multitudo puris manifestatur, & fluctuationis cuiusdam sonitus sæpè sensibiliter in reclinationibus ipsorum auditur. Cognoscitur itaque suppuratio facta tum ex prædictis, tum quod nihil relatu dignum reiectarunt in eo, qui præcesserit vehementi lateris dolore. Sed quoniam vicina admodum affectio huic morbo phthisis est (autore Hippocr. 5. sect Aphor. 10.) non iniuria de vtraque affectione vno capite agetur. Dicamus ergo de phthisi aliquid, vt deinceps curationem aggrediamur. Phthisis pulmonis exulceratio ab omnibus censetur, ex empyemate (vt dictum est) nata, nonnunquam verò & ex defluxu humoris acris, atque erodentis oritur. His autem notis cognoscitur, totius corporis summa adest extenuatio, nares acutæ sunt, tempora collapsa, oculi concaui, scapulæ alarum more prominentes, ad hæc tussiunt qui sic affecti sunt, & quod expuitur, fœtidum est, & febri corripiuntur hectica, quam insequuntur ea omnia, quæ à Galen. numerantur 1 de differentiis febrium cap. 11. quæ si probè consulas: præter hæc etiam, quæ ab Hippocr. dicuntur Aphoris. 11.12.& 14. sect. 5. plenam habebis signorum cognitionem ad hanc affectionem dignoscendam. Suppuratio hæc diligenter est curanda, ne fiat vlcus in pulmonibus, & tandem insanabilis morbus ob motum perpetuum pulmonum, eorúmque substantiam raram, & hecticam febrem coniunctam: quæ sola est incurabilis, si fuerit confirmata. Magis etiam insanabilis est, si sit coniuncta cum vlcere pulmonum, quod indiget mundificatione, & exsiccatione: hectica verò instauratione, & humectatione, quamuis ouis tabe laborans agnoscat medicamentum, quo curatur.

Nota. *Descriptio & causa phthisis.* *Nota.*

Curatio suppurationis. Curatur suppuratio hæc medicamentis purgantibus pus iam dictis capite de pleuritide in fine, cùm terminatur per suppurationem post ruptum abscessum: aliquando tamen vbi

magna

magna est copia puris, incisio est facienda secundum longitudinem costarum, inter quartam & quintam thoracis mendosas, facta prius experientia fili actu humidi admoti supra locum, si exsiccatur. Sed aduerte, ne totum pus, vel illius magna quantitas extrahatur semel, sed multis purgationibus, quamuis citò & caute in habitatione calida propter conseruationem caloris innati & spiritus. Nostris enim temporibus fuit integræ sanitati restitutus hac curatione quidam nomine Lupus, qui ex vulnere magno partis superioris thoracis in suppurationem peruenerat magnam cum febre acuta & maxima difficultate respirationis educto pure per nouam incisionem partis inferioris thoracis non vno die, sed multis, ne vires deficerent. *Obseruatio.* *Historia.*

Phthisis, si curari possit, quinque generibus remediorum curatur: primò, victu refrigerante, & humectante habita ratione hecticę: si verò spectes vlcus, febris causam (quod prius & magis curandum esse volunt autores) calido & sicco victu curabis. Sit ergo in actiuis qualitatibus temperatus victus, sed siccior vlceris gratia, ob id Galen. quinto methodi phthisicos ad Tabias mittebat, vbi erat aër siccior, & sanabantur. Sint cibi faciles concoctu, boni & multi sanguinis: quia calor est imbecillus, & corpus macrum: sint etiam tenues & liquidi ob eorum vias siccatas, & contractas, & causa febris refrigerent parum, & propter vlcus sint apti ad detergendum. Ab his etiam ad consolidandum & glutinandum, quæ omnia insunt lacti, & sacchato rosato. Lac enim facilè concoquitur, ac maximè nutrit butyro & caseo, optimi est succi, liquidum quoque est, & subfrigidum, tergit acrimonia seri, & sapore dulci substantiæ butyrosæ alit, glutinat caseo: facultates tamen variæ lactis augentur, vel minuuntur diuersa ratione victus. Refrigerans facultas augetur lactuca, cichorea, endiuia, portulaca, & similibus. Tergens verò vis augetur hordeo, adianto, fœniculo, & hyssopo. Natura glutinosa crescit rubo, lentisco, salice, & similibus. Humanum lac est omnium præstantissimum, omnium tamen tenuissimum est lac camelorum, deinde equarum, post asinarum. Caprarum lac est temperatum, sed vaccarum lac & ouium magis nutrit Humano tamen lacte nobiliori omnibus, & magis familiari est nutriendus hoc morbo laborans, fugátque ipsum ab vberibus, dummodo sit sana, & iuuenis lactans, nec candida admodum aut nigra. Bonis quoque nutriatur cibis, fugiat venerem tanquam pestem. Si verò non possit, vt infans lac à mammis sugeret, summo studio ipsum bibat actu *Curatio phthisis.* *Victus.* *Lactis facultas.* *Qualia sint omnia ferè lactis genera.*

calidum, calore naturali, quod fiet ingenio astantium in aëre temperatè calido. Primò bibat vnciam vnam, deinde sensim progrediatur ad ℥. vj. vel octo, parum sacchari addendo, ne coalescat in ventriculo, alij addunt parum mellis, aut salis, sed ego magis laudo saccharum, dummodo non adsit ventris profluuium, quod prohibet lactis vsum, quemadmodum & alia multa, vt distillatio à capite, dolor capitis, febris putrida, præsertim ardens, suspensa hypochondria & murmurantia, inimicitia & discordia inter ipsum & ægrum: vbi tamen illius vi & ope maximè eget ægrotus, quibusdam dissentientibus oportet eum nutriri, præcedenti tamen aliqua correctione, vt in ventris profluuio lac fiat acidum per sex horas, aut per noctem eductis partibus butyrosis, facta eius commotione in vase vitreo, aut terreo quibusdam virgulis & spuma sæpe extracta, erit illud lac adstringẽs, & refrigerans: quemadmodum est lac, in quo extinguitur quinquies ferrum ignitum, aut chalybs, quo nutriatur sine saccharo. Asininum lac post humanum eligatur tanquam tenuius, & facilè concoctu, deinde caprinum, præcipuè ad refrigerandum & tergendum, quia est serosius. Ouinum & vaccæ valentiùs glutinat, & magis (vt diximus) nutrit: quia butyrum & caseum imitatur. Humanum tamen ad omnia est præstantissimum, si esset eius copia. Non est dormiendum ægro hausto lacte, sed quiescendum, ne lac crudum in corpus trahatur. Quare tunc frictio cutis maximè noceret, saccharum rosarum his omnibus facultatibus præditum est quamuis recens magis tergat, antiquum verò conglutinet, sed de eo in quarto genere remediorum loquemur. Nutrimentum gallinarum iuuenum, caponum, perdicum attaginis, hœdi, turturis, coturnicis est optimum, & ius eorum cum hordeo, & ciceribus cum amydo, & cum lacte amygdalarum dulcium, & quatuor seminum frigidum maiorum, cancri fluuiatiles bene præparati, similiter limaces saltem eorum aqua, aut ius bene nutriunt, humidúmque gignunt nutrimentum, glutinosum, & tardè dissolubile. Testudines, & ranæ degentes in aquis salubribus maximè laudantur ab omnibus. horum tamen mentio fiet capite de curatione hecticæ lib. secundo. Hæc aqua est optima & omnibus melior, & huic morbo vtilior, omnibúsque facultatibus necessariis prædita est. ♃. foliorum lactucæ. m.iij. capillorum veneris m. j. hyssopi. m j. liquiritiæ receptis si fieri possit ℥.iij. pulmones duos hirci, aut vituli, pulmonem vnum vulpis, si reperiatur, carnis cancrorum secundum artem paratæ (quam obseruabis cap. de curatione hecticæ secundo lib.

Modus sumendi lactis. *Lac dis-suadentia.* *Lege Galenū lib. de facul-ta. alim. de lacte.* *Lac asininum.* *Sumpto lacte non est dormiẽdum.* *Aqua præstantissima.*

libro) ℥. iiij. carnis testudinis nemoralis, carnis limacis benè paratæ ana ℔. ß. carnis ranarum bonarum ℥. iiij. sacchari candi ℥. viij. pulueris diadragāti frigidi ℥. iij. boli armenici præparati ℥. ij. fiat ex his omnibus aqua instrumento vitreo, & igne pauco: quolibet die summo manè bibat ℥. iiij. illius cum pauco saccharo. Potus sit aqua hordei, & vinum album tenue benedilutum authore Rhase, inter Arabes viro multæ experientiæ. Quidam laborantes tabe persanati sunt solius lactis potu, & si ferrum, aut chalybs, aut lapilli candentes in eo fuerint extincti, erit præstantius, sed ego non laudo permixtionem lactis cum aliis alimentis.

Secundò, abigentibus causas phthisis, quæ si fuerit distillatio curatur, vt diximus capite 25. Si verò vas ruptum, curetur vt diximus præcedenti capite: si humor in pulmonibus erodens, apparetur & vacuetur, vt diximus cap. de catharro. *Causæ remotio.*

Tertiò, tergentibus vlcus pulmonis dulcibus & amaris vt rhodomelle, syr. de liquiritia, syr. capillorum veneris, de hyssopo, de prasio, & decocto pectorali, & cicerum solo cum sacchaio, aut aliquo ex prædictis syrupis. Dosis vnciæ tres, quamuis frequenter & omni hora sensim transgluttiendo sit vtile, & necessarium aliquod ex supradictis medicamentis. *Detergẽtia vlcus.*

Quartò, implentibus carne vlcus, & glutinantibus, hæc tamen propria sunt opera naturæ præcipuè præcedenti debita tersione, vt bolo Armeno, sanguine draconis, & similibus cum syrupo pectorali. Saccharum tamen rosatum: antiquum potenter glutinat ratione substantiæ rosatum, quamuis recens tergat magis, vtrumque tamen nutrit ratione sacchari. Quare recenti opus est, cùm vlcus est sordidum, & vetusto, vbi fuerit tersum: hoc multis iam morti proximis fuit sanitas restituta, præcipuè si semper etiam in prandio & cœna eo nutriantur ægroti. Aliqua sunt quæ totius substantiæ proprietate prosunt huic morbo, vt pulmo vulpis. pulmo ericij siccarus. ex his & aliis fiat loch, vt ℞. pulueris pulmonis vulpis, & ericij. an. ʒ. iiij. pulueris diadraganti frigidi ℥. j. sacchari rosati ʒ. vj. gummi cerasi, & Arabici an. ʒ. ij. syr de liquiritia. q. s. misce, & fiat confectio, ad modum loch. Est etiam herba quædam nobis incognita, qua ouis curatur, ipsamque naturali cognitione inquirit, & amat, vt autoritate Democriti aliqui scribunt. *Sarcotica, vel carne vlcus impletia.*

Quintò, corrigentibus symptomata, vt alui profluuium, de quo capitibus 36. 37. & 38. dicemus. Fit tamen hoc sym- *Correctio symptotum.*

ptoma ab imbecillitate facultatis retentricis, & concoctricis ventriculi,& aliarum partium: puluis diarhodonis Abbatis est optimus,& in vsu frequenti,emaciationem laborantium phthisi corrigunt aqua carnis, iura optima dicta primo genere remediorum,& alia,quæ dicemus capite de hectica, libro secundo. Si verò fuerit confirmata & antiqua phthisis, insanabilis est, blandè tamen tractanda & callus excitandus per siccantia. Vixit enim quædam fumaria phthisica viginti octo annis, inspirato sæpe aëre sicco fumi.

Historia annotanda.

Scholium.

Duæ empyematis significationes.

EMpyema Græcis.] *Empyema à Latinis suppuratio dicitur: hac duobus modis sumitur, ex 7. aphor. comm. 44. primo pro mutatione in pus, in qualibet contingit parte, qua ratione Hippocr. libr. prædicto sent. 45. hepar suppuratum appellat, & primo prognost. sent. 36. suppurationes forti vrgentes [illegible], contrarias malas scribit. De his etiam suppuratis intelligenda sunt signa, quæ 2. progn. sent. 60. ab Hippocrate traduntur. Secundo modo sumitur suppuratio propriè, pro ea collectione puris, quæ fit in thoracis cauitate, & pulmonis asperis arteriis. Altomarius ex Gal. libr. 5. aphor. comment. 8. & 2. progn. com. 60. tertiam significationem scribit suppurationis, qua suppuratio dicitur mutatio in pus, earum tantùm inflammationum, quæ in pectore continentur. Nos tamen rem considerantes, ex illis Galeni locis duas tantùm suppurationis significationes scripsimus, & sic non est hac in parte sequendus Altomarius. Hæc puris collectio solet fieri ex pleuritide, & peripneumonia, cùm ad suppurationem veniunt, & rumpitur abscessus: tum ex distillatione pituitæ à cerebro, in qua reuera pituita non venit ad suppurationem, cùm nec possit nutrire, nisi priùs mutetur in sanguinem, mutatur tamen in similem puri substantiam, vt patet ex Galeno 7. aphor. com. 30.*

Altomarius reprehenditur.

Phthisis vnde dicatur.

Phthisis (quæ à Græcis Atheniẽsibus dicitur ptois à verbo phteiro dicitur, quod est corrumpo, aut absumo, & proinde à Latinis dicitur Tabes quæ consumptionem significat. Inde duplex phthisis significatio exorta est, quam scribit Gal. primo epid. par. 2. com. 13. vna & prima significat quamlibet corporis extenuationem, siue ex defectu alimẽti quæ atrophia dicitur) siue ex febre hectica, siue ex pure in thorace contento, aut ex quauis alia causa exsiccante contingat. Secunda propriè tabes significat eam corporis extenuationem, quæ sequitur ad insanabilia vlcera pulmonis. Vnde mirandum est de Altomario, & aliis, cachexiam Tabis speciem facientibus, cùm homines cachectici non sint extenuati, nutriuntur etenim, quamuis malè. Quòd si Hippocrates in epidimiis

Secunda Tabis significatio.

Quid sit.

mijs aliquos natiua tabe laborasse scribit, per tabem nullam ex dictis natiua intelligit, sed tantùm inclinationem ad ipsam, quæ reperitur in his, qui tabes. caput habent languidum, ita vt facilè impleatur, & ad pulmonem fluxiones mittat, primo epyd. par. 1. com 18. tum & in his, qui angusto constant pectore, non quia habent pulmones languidos, & qui facilè corrumpuntur, vt malè voluit Fernelius: sed quia humores, in loco angusto inclusi non rectè difflamur, & sic facilè putrent.

Curatur suppuratio hæc.] *Empyema morbus est in numero addito, est enim in thorace addita pars toto genere præter naturam, non necessaria ad actionem, imò quæ causa est actionis læsæ. Debet ergo auferri, hoc est, pus debet euacuari tussi, vt locus, in quo continetur, nobis indicat: assumi tamen debent medicamenta, quæ ipsum attenuant. Et ideò summo mane assumere poterit æger mel despumatum, aut puluerem iridi, cum mulsa, aut sequentia duo medicamenta. Primum ℞. syrupi de hyssopo ℥. iij. syrupi violarum & oxymellis scillitici ℥. ß. misce. Secundum ℞. loch caulium, loch sanum & expertum ana ℥. j. succi l. quiritiæ ʒ. iij. pul. diairis & diapendionis an. ʒ. j. ß. conserua capillorum veneris ʒ. iij. cum oxymelle scillitico, & syr. violarum, quod sat est, misce, & fiat loch. Quod si pus ex inflammatione rupta sit, quod continetur in thorace, post puris expurgationem cicatricem inducemus exiccantibus, qualia sunt. ʒ. j sulphuris cum melle, aut miscebis cum ouo, aut decocto scordij sulphur, aut eiusdem scordij puluerem. Aut bolum armenum cum melle, vel decocto scordij mixtum exhibebis. Suffumigium etiam facere oportet ex sandaraca arabum, thure, & mastiche, aut ex tussilagine, quæ est vngula caballina officinarum. Si pus prædictis medicamentis non expurgatur, ad sectionem deuenies: quamuis ferè hi omnes moriantur.*

Empyema quis morbus sit.

Attenuantia pus.

Cicatricem inducentia.

Phthisis si curari possit.] *Pulmonis vlcus tunc curari potest, cùm non habet inflammationem coniunctam, ea enim præsente, impossibile est ipsum curare, ob causam à Gal. propositam 5. method. c. 8. in quo etiam capite habes curationem vlceris pulmonis. Frequenter autem solet euenire corporis extenuatio ex materia, & thorace in puris similitudinem mutata, & à capite distillante, quam tabem impropriè appellamus. Cognosces autem hanc materiam non esse pus, quia in his hominibus neque inflammatio interna, neque profluuium sanguinis præcessit. Oportet autem hanc diligenter curare quia febrem excitat putrem, in qua moriuntur ægri: hac tabe mortuus fuit Antiphonis filius 7. epyd. sent. 27. Curabitur priùs distillationi prospiciendo illis, quæ c. de catharro diximus: extenuanti etiam victu, & medicamentis, quæ inscindunt humorem crassum. Purgabimus etiam pituitosum excrementum pilulis de agarico, & aliis.*

Quando vlcus pulmonis curari possit.

Tabis impropriè curatio.

De Palpitatione cordis, & syncope.

CAP.

CAPVT XXX.

Descriptio. *Causa.* Palpitatio cordis, seu tremor (quam recentiores medici malè cardiacam appellant) motus cordis deprauatus est, nimium dilatatio eius preter naturam. Fit palpitatio propter inclusum vaporem crassum, ac multum. Hæc enim est generalis causa omnium palpitationum, cuiuscunque fuerint loci, vt docet Gal. 5. de symptomatum causis: quamuis quinto de locis affectis scribens causas affectuum præter naturam cordis, & ventriculi de huius affectus causis, porrò inquit vtriusque partis, tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones aut sola duntaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnunquam ab erisipelate, aut inflammatione, aut aliquo præter naturam tumore fieri solent. *De syncope, eiusque descriptione, & causis.* Ab iisdem causis, sed maioribus fit syncope: quæ est (autore Galeno lib. 12. method.) præceps virium lapsus, qui sæpe à causis externis accidit, vt à dolore, timore, ira, & terrore, & vacuationibus maximis, vigiliis, & inedia, & aliis multis, quę vires dissoluere valent. Deprehenduntur hæ affectiones, *Nota palpitationis cordis.* palpitatio quidem, ex ægroto euidenter sentiente hoc malum, & ex pulsu, qui in causa calida velox est, & aliquando cum febri: in frigida, contrarium apparet. Si ab humore intra pericardion collecto palpitatio cordis fuerit, pulsus est mollis, & languidus.

Nota syncopes. Cognoscemus syncopem ex pulsu maximè languido, & deficienti: ex frigore extremorum, & colore faciei albo, & exangui, ex sudore frigido, & priuatione sermonis & motus totius. Quando per consensum ventriculi fit syncope, sentitur prius dolor in ipso ventriculo, & grauitas, & sæpe nausea, ac vomitus cum angustia præcedit, de quo capitibus sequentibus agemus.

Curatio palpitationis. *Victus.* Curatur palpitatio cordis quinque remediorum generibus, primò, victu, si causa calida est, refrigetante, vt aëre refrigerato rosis, santalis, aceto, violis, nenuphare, myrto, addito vino, & ambra, vt frigida promptius penetrent ad cor. A causa verò frigida, calfaciente, vt aëre commutato, & alterato rore marino, maiorana, basilicone, saluia, moscho, ambra, melissa, & similibus. In his cordis morbis ratio aëris præcipua est habenda. Mox enim penetrat ad cor inspiratus aër. Cibi sint boni succi, & faciles concoctu, refrigerari in calida, acetosa, aceto, agresta, succo malorum medicorum (vulgò naranjas vocant) limonum, & citrorum: & in frigida causa, maiorana calefacti, basilicone, rore marino, fœniculo, & simili

similibus. Vinum in hoc est optimum, sed in calida vitetur, præcipuè generosum, & vaporosum: dilutum tamen aqua hordei, aut rosarum vel alia refrigerante confert, in omni tamen causa, si ventriculus sit imbecillus, bibat vinum, aut aqua cinnamomi.

Secundò, sanguinis missione, præsertim si fuerit à sanguine, & æger carnosus, per sectionem iecorariæ dextræ, non vnam tantùm, sed plures, si non fuerit senex. Si verò fiat à flatu implente ventriculum sinistrum cordis, secunda est basilica sinistra, & parcè sanguis mittendus. *Reuulsio.*

Tertiò, apparantibus materiam crassam tenuantibus, & calidam frigidis, eius acrimoniam remittentibus: sed tam calidis, quàm frigidis moderatis: ne offendatur cor, pars princeps, & fons vitæ. Quare in causa calida medicamentis frigidis aliqua aromata calida sunt miscenda, vt eorum frigiditas immodica reprimatur: & vix etiam frigida mista calido medicamento promptiùs (vt dixi) ducatur ad cor. Optimè igitur trochiscis de camphora additur crocus, & alia quædam calida secundum quosdam: quamuis calida sit officinarum camphora. Calida ergo materia apparatur per duos aut tres dies syrupo violato, rosato, endiuiæ simplici & cõp. & in magna caliditate syrupo acetositatis limonum, aut citri cum aquis aut decocto rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plantaginis, nenupharis & similium. Frigidam verò, & pituitosam incidunt, & tenuant mel rosatum colatum, syrupus de hyssopo, oxymel S. & com. syrupus de duabus & de quinque radicibus cum aquis fœniculi, melissæ, betonicæ, scabiosæ. Hæc materia eget maiori concoctione, quæ non fiet tribus tantùm diebus, nec forsan sex: quamuis ob loci nobilitatem vacuatio sit facienda aliquando non expectata concoctione. Materiam melancholicam concoquere valent ea, quæ diximus 1. cap. vt sunt syrupus borraginis, buglossæ, fumariæ S. de pomis, de epithymo, & syrupus fumariæ compos. cum aquis buglossæ borraginis, melissæ, & sero caprino. Sed hæc terrestris materia eget magna concoctione. *Præparatio. Consilium. Cãphora nostra calida est. Aduerte.*

Quartò, vacuantibus materiam calidam medicamentis cholagogis, de quibus diximus cap. 1. sed in hoc affectu semper sunt miscenda cordiaca, & rarò conueniunt scammoniata, quia nocent cordi, nisi bene correcta: & quando clementia non sufficiunt: vt ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iij. medullæ cassiæ fist. recens extractæ, aut mannæ electæ ℥. j. syr. borraginis ℥. j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus. Si sit materia pituitosa, hoc aut *Purgatio. Obserua. Calida causa.*

aut simili medicamento vacuabitur: ♃. agatici trochiscati ℈. iiij. corticum myrobalanorum chebulorum ʒ j. diacatholiconis ʒ.vj. rhodomellis ℥.j.ß.aquæ fœniculi,q.s. misce, & fiat potus. Si verò sit materia melancholica, hoc aut simili medicamento vacuetur: ♃. corticum myrobalanorum indorum ʒ. j. ß. pulueris epithymi ʒ. j. seri captini ℥.iiij.misce.& fiat potus. Quandoque necessarium est, laborantem cardiaca biliosa vacuare ʒ.iij.diaprunis solutiui cum aliis iam dictis, & laborantem pituitosa ʒ.ii.electuarij indi maioris:& melancholica cardiaca.ʒ.iiij.confectionis medicamentis hamec cum cassia aut manna,quando humores redundarint.

Melancholia materia.

Auersio. Quintò, auertentibus materiam à corde ad partes ignobiles, præsertim vrgentibus symptomatis,& in ipsa accessione,vt secta vena malleoli,præsertim in mensibus detentis,aut hæmorrhoidibus, & vinculis dolorificis, & fotibus partium extremarum, clysteribus,& cucurbitulis.

Corroboratio, & alteratio. Sumenda S. & cōpos. refrigerantia. Sextò, corroborantibus cor, & ipsius intemperiem corrigentibus, sumptis, vel admotis. In calida sumantur ex simplicibus, spodium rosæ,violæ,nenuphar,acetum,corallus, succus limonum, succus citri. Ex compositis electuarium diarhodonis Abbatis, diatrium santalorum, diamargaritonis frigidi, confectio de hyacintho, confectio Gentilis cordialis contra melancholiam, conseruæ acetosæ, rosarum, & violarum. Sæpe enim his & similibus vti debet multis diebus summo mane: accipiat ʒ iij. electuarij diarhodonis Abbatis, aut diamargaritonis frigidi cum ℥.iij. aquæ acetosæ, aut syrupi rosarum, aut alio ex prædictis liquidioribus. Accipiat si diues sit omni hora in hac cardiaca cochlearium vnam huius confectionis cum pauca aqua rosarum aut acetosæ, aut alia simili. ♃ conseruæ rosarum,& acetosæ an ℥.j. confectionis de hyacintho, & Gentilis cordialis contra melancholiam an. ℥. ß. pulueris diarhodonis Abbatis, & diamargaritonis frigidi an. ʒ. ij. margaritarum electarum & ossium de corde cerui an. ʒ. j. foliorum auri numero iii. syrupi acetositatis citri. q. s. misce, & fiat confectio: adde masci & ambræ an ǧ.iij Cordi admoneatur sæpe hoc epithyma, aut simile, in hyeme actu calidum, & in æstate aut frigidum, aut remissè calidum: ♃. aquæ rosarum ℥. iiij. aquæ acetosæ ℥. ij. aquæ melissæ, & vini albi odoriferi an. ℥. j. pulueris diamargaritonis frigidi,& trochiscorum de camphora an ʒ. j. croci puluerizati ℈. ß. misce, & fiat epithyma. Sacculus hic cordi semper admotus, est optimus in hac calida cardiaca. ♃. florum nenupharis, rosarum, violarum, & buglossæ an. ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigi

Diuiti.

Admonenda refrigerantia. Epithyma.

Sacculus.

frigidi ʒ j. ß. santalorum omnium an. ℈ j. musci, & ambræ an. ℥. v. fiat sacculus ad formam cordis, seu scuti cum sindone coccinea. Si tamen fuerit pauper, epithyma ex sola aqua rosarum cum aceto, & croco, erit optimam ad corroborandum. Similiter in omni palpitatione cordis odor succi pomorum, aquæ rosarum, & nympheæ cum pauco vino albo & musco simul cum ambra potenter corroborat cor. In frigida sumantur calida simplicia cardiaca, & composita, vt buglossa, melissa, zedoaria, doronicum, cortex citri, crocus, moscus, ambra, & similia composita, vt diamoschus dulcis, & amarus, electuarium de gemmis, diamargaritonis calidi, confectio Alkermes, & similia: multis diebus ventriculo vacuo accipiat ʒ. iiij. electuarij diamargaritonis calidi, aut electuarij de gemmis cum ℥. ij. aquæ melissæ, aut basiliconis, aut alia similia. Omni hora accipiat cochlearium huius aut similis confectionis. ℞ theriacæ de citro, & diamusci dulcis an ℥. j. confectionis Alkermes ʒ. iij. conseruæ buglossæ ℥. ß. pulueris diamargaritonis calidi, & electuarij de gemmis an. ʒ. ij. margaritarum electarum ʒ. j. foliorum auri numero iij. syrupi buglossæ. q. s. misce, & fiat confectio. Hoc epithyma in hac frigida cardiaca est optimum: ℞. aquæ melissæ, & buglossæ an. ℥. iiij. vini albi odoriferi ℥. j. pulueris vtriusque diamargaritonis an. ʒ. j. croci puluerizati, & coralli rubri præparati an. ʒ. ß. musci & ambræ an. ℥. iij. misce, & fiat epithyma. Hic sacculus, aut similis est optimus in hac cardiaca: ℞ florum buglossæ, citranguli, & coriandri præparati an. ʒ. ij. corticis citri, caryophyllorum, cinnamomi, zedoariæ, doronici, basiliconis an. ʒ. j. ß rosarum ʒ. j. musci, & ambræ ℥. v. fiat ex his puluerizatis sacculus ad formam cordis cum sindone coccinea. Si fuerit hæc palpitatio à vermibus, capite 51. dicemus de ea. Si autem à veneno, oportet scire per propria notas veneni speciem, & naturam, vt propria medicamen a cardiaca exhibeantur. Sed hæc ab Italis & Romanis tractantur frequentius, cùm apud eos multi veneno pereant. Lege tamen librum de venenis doctoris Santes & Ordenies. Lege etiam Alexipharmaca Nicandri, & eiusdem antiquissimi medici, & poëtæ librum quoque de theriaca vtilissimum, quem noster ciuis & amicus doctor Petrus Iacobus Steue fidelissimè interpretatus est, doctissimisque expositionibus illustrauit.

Pauperi. Odorifera pro sunt. Sumenda calefacientia. Cōfectio. Admouēda. Epithymia. Sacculus. Si fuerit à veneno palpitatio.

Syncope curatur primò per aspersionem faciei, & aliarum nudarum partium aquæ frigidæ, præsertim rosatæ. Prohibet enim hoc remedium spiritus resolutionem, dummodò non proueniat syncope à causa frigida, vel alui profluuio: tunc maxi

Curatio syncopes. Admonenda.

maximè nocerer aquæ frigidæ inspersio, sed cum est ab æstu, aut febris incendio spiritibus resolutis, saluberrima est aqua frigida, aut rosata sola, aut aceto faciem ægri aspergere, & nutrire spiritus bonis odoribus naribus admotis, nisi sit syncope ab vteri præfocatione: quia tunc odora naribus admota nocerent, vt dicemus capite de vteri præfocatione. Spiritus tamen intus in corde quasi conculcati, quod sæpè contingit in hoc morbo, reuocandi sunt ad partes externas frictionibus, & ligaturis partium extremarum, & cucurbitulis, & euellendo pilos, & naribus auribúsque dolorem inferendo, ne fiat subita strangulatio. Si syncope fiat ob spiritus resolutionem post sanguinis vacuationem, aut alui fluorem, aut aliam euacuationem, nocent maximè, quæ dolorem inferunt, & quæ reuocant spiritum ad partes externas: odora tamen omnia sunt optima & necessaria: auctore enim Gal. com. 11. secundi libri Aphor. quæ citò nutriunt, sunt liquida, vinum citiùs, & omnium maximè & celerrimè sunt odores, vt hæc optima mixtura: ℞. aquæ rosatæ ℥.iiij. aquæ florum aranciorum ℥. ij. vini optimi albi, & succi pomorum redolentium an. ℥. j. musci, & ambræ ana. ℈. vij. misce, & sæpe

Victus. naribus & faciei admoueatur parum huius mixturæ. Nutriatur aqua carnis gallinæ iuuenis, aut capi, & perdicis, & arietis, quam nostri Valentini Destillar appellant. Hæc enim celeriter nutrit, ac subitò fermè in sanguinem & spiritum transmuratur: ideoque à multis laudatur, tanquam vltimum & maximum alimentum ad cordis & totius corporis imbecillitatem. Quæ cor corroborant, spiritumque viralem instaurant, vel saltem perfectiorem efficiunt, multa sunt, de quibus dictum est superiùs hoc capite. Curatio syncopes, quæ ab aliis

Admonitio. fit causis tradita est à Galen. 12. methodi, & 1. de arte curatiua ad Glauconem, & nos in curatione aliorum morborum eam trademus.

Scholium.

Palpitatio cordis quid. *Hollerius & Iacotius taxantur.*

PAlpitatio cordis.] *Palpitatio cordis est dilatatio eius, & compressio præter naturam. Hic autem motus non fit à facultate, quia pulsus diceretur. Sed à flatu exitum quærente. Vnde est symptoma, quod refertur ad actionem læsam, est enim motus deprauatus. Hinc apparet error Hollerij in suo libr. de curandis morbis cap. 27. & Iacotij scholio: existimantium palpitationem cordis fieri ab excretice facultate cordis, conantes expellere id, quod molestum est: hac enim ratione palpitatio non esset motus à solo morbo factus, quod falsum esse*

intelli

intelliget, qui c. 2. lib. 2. de symp. causis perlegerit. Quòd motus palpitationis, qui violentus est, & partis cauæ, simul & mollis, fiat ab spiritu, celeritas dilatationis eius, & compressionis ostēdit: cuius humor causa esse non potest. [*Causa palpitationis.*] *Palpitatio cordis fit ab spiritu crasso, in eius sinu contento, & exitum quærente. Hic aut ibi generatur, aut aliunde ascendit. Si ibi generatur, palpitationem (quæ est affectus proprius) generat. Si aliunde ascendit, ex vtero, ventre, aut alia parte, fit palpitatio per consensum. Dices, nonne est tertia palpitatio, quæ fit ab humore in pericardio contento quam Gal. 5. de loc. affect. ca. 1. palpitationem cum significatione appellat? Respondeo, hanc esse palpitationem propriam, cum in ea, ab spiritu genito in pericardio (quod à corde non distinguitur) cor dilatetur. Dicitur autem cum significatione fieri, qui fit cum Typo, hoc est, cum signo manifesto, ab humore enim in pericardio incluso cor comprimitur, ita vt in principio palpitationis sentiant ægri compressionem, quam nos etiam ex pulsu deprehendere possumus. Quacunque ergo ratione contingat palpitatio cordis, semper fit ab spiritu flatulento, in corde detento: qui paucus non est, nam in viscere calido statim discuteretur, sed multus, ita vt aliquando suffocationem ferè inducat caloris, & sic animi deliquiū, & syncopē, & aliquando omnino, suffocato calore, mortem. Quod cum cōsideraret Gal. lib. 5. de loc. affec. Omnes hos ante quinquagesimum annum mori scribit. Cum palpitatio omnis ab spiritu fiat, Gal. 2. de cau. symp. c. 2. omnem partem palpitantem esse refrigeratam colligit. Si enim multum calida est, vaporem excitabit, & discutiet, si multū frigida non eleuabit vaporem: debet ergo esse frigida, sed parum* [*Morbus in palpitatione.*] *Ex his habebis palpitationem cordis sequi morbū similarem, nempe intemperiem frigidā. Hæc in palpitatione, quæ est proprius cordis affectus, in ipsomet corde consistit, ac in ea, quæ est per consensum, in parte humorem generante. Aduerte tamen, cor refrigerari, aut in propria essentia, aut (quòd vt in plurimum cōtingit) aggrauatione caloris facta à multo humore, tunc enim calor cordis, comparatione facta ad illum humorē, dicitur diminutus, ita vt non possit vapores ex eo eleuatos discutere. Flatus autem materia est humor potissimum crassus, qualis est melancholicus. Vt syncopes essentia intelligatur, aliqua oportebit supponere maximè necessaria. Primum est, vires nostri corporis sitas esse in natura partium solidarum, carnosarum, & spirituosarum: ita vt partes carnosæ, & solidæ, sint actionum principia, at spiritus, instrumenta.* [*Primum suppositū ad syncopes essentiam.*] *Secundum est, prædictarum partium naturam postulare quantitatem, seu molem elementorum, & debitum qualitatum temperamentum, si vires debent esse validæ, & actiones firmæ. Tertium suppositum est, etsi vires in natura omnium corporis partium, positæ sint, potissimum tamen in tribus, quæ principes dicuntur (corde, cerebro, & iecore) consistunt: ab his enim corpus gubernatur.* [*Secundū.*] [*Tertium.*] *Quod quamuis ita sit, præcipuè vitam in corde collocamus, quia in eo generatur materia (nempe spirituosus sanguis*

m *à qua*

à qua calidum innatum, quod est vitæ instrumentum in toto corpore conseruatur: & ideò nemo potest mori quin cor cesset agere. Ex his, quod quærimus, facilè inuentum erit. Si enim vita in quantitate, & qualitate partium præcipuarum, & maximè cordis sedem habet, tunc labentur vires, cum aliqua ex dictis partibus (& potissimum cor) quantitate deficiet, aut qualitate alterabitur. Animi igitur deliquium, & syncope, nil aliud sunt quã virium lapsus. Quòd si inter hæc est aliquid discrimen, leue tamen positũ in ratione maioris & minoris: ita vt animi deliquium via sit ad syncopem. In animi enim deliquio sentiunt ægrotantes vires deficere (& hic est eius terminus) non autem in syncope: in ea enim cùm sit maior affectus, nec sentiunt, nec mouentur: quamuis possit esse syncope sine animi deliquio præcedente. Obiiciet quis, si animi deliquium, & syncope, sunt passiones cordis, qua ratione affectus eos ex actionibus facultatis animalis distinguimus, in animi deliquio sentientes defectum sensus, & motus voluntarij, non autem in syncope? Respondeo aliorum sententias omittens reuera animi deliquium, & syncopem, affectiones esse cordis, consentire autem ad eas cerebrum, ex defectu enim spiritus vitalis generari non potest animalis. & hac ratione eam considere, quæ cùm habeat actiones nobis manifestas, proinde ex illis affectiones cordis colligimus. Quæ cùm ita sint, eadem ergo erunt vtriusque affectionis animi deliquij, & syncopes, causæ, consistentes in illis rebus, quæ dissipant substantiam partium, aut spirituum, aut earum euertunt temperamentum: toto temperamento operãtia, vt venena, aut qualitate manifesta, vt quæ calore, frigiditate, humiditate, aut siccitate agunt. Hac ratione in cholera morbo, diarrhœa, dysenteria, lyenteria, muliebri profluuio, sudore, animi pathematis, in quibus sanguis ad externa mouetur magna medicamẽti purgãtis euacuatione, & similibus, ob substantiæ spiritus dissipationem fit animi deliquium, sicut in marasmo, ob dissipationem substãtiæ solidæ. In cruditate ventriculi fit animi deliquium, ab intemperie calida cordis per consensum genita, sicut in stulimo à frigida: in apoplexia verò, antequàm prehendat, in principiis accessionum, in magnis inflammationibus viscerum, gangræna, & in illis animi pathematis, quæ habent motum ad interna, animi deliquium ab intemperie frigida ex suffocatione caloris orta prouenit. In balneo & sole, animi deliquium ex intemperie & dissipatione spiritus ortum habet. Atque hæ sunt alterationes manifestæ prædictum generantes affectum. Præter quas en venenum, quod qualitate occulta, hoc est toto temperamento alterando animi defectum inducere solet.

Quid syncope, & animi deliquium, & eorum discrimẽ.

Causa syncopes, & animi deliquij.

Error auctoris, & aliorum practicorum.

Curatur palpitatio cordis.] *Nescio quid in mentem venerit auctori, & aliis practicis, in curatione palpitationis distinguentibus, an fiat palpitatio à causa calida, an à frigida: quia siue loquantur de causa efficienti, siue materiali, semper est frigida vt diximus. Ac proinde ipsis omissis, perpetuò victus rationem attenuantem hoc affectu administrabis*

Victus in hoc affectu.

strabis ex aqua humores tenues generantur: & semper fugies alimenta melancholica.

Secundò, sanguinis missione.] *Hoc in loco distinguere videtur auctor palpitationem à flatu ab ea quæ à phlegmone fit: quasi sit palpitatio sine flatu. In palpitatione ergo omni sanguinem mittes. Si causa eius sit plethora grauans, vt euacuemus, si cacochimia ob vitiū sanguinis, cum quo multa cacochimiæ portio educi solet, & sic reuelli à loco affecto. Obijcies eam palpitationem quæ ex humore in pericardio contento ortum habet, in qua non debemus sanguinē mittere, vt euacuemus, quia nō fit à plethora: neque vt reuellamus, quia non fit à cacochimia venarū. Respondeo esse sanguinem mittendū in ea vt euacuemus, nam cum illa aqua exciderit à venis, poterit iterū ad eas remigrare: vel possumus dicere, sanguinem mitti ob reuulsionem, quia vacuato humore ex venis, non descendet ad pericardion. Si fiat sanguinis missio, vt reuellamus, & euacuemus, & brachio aut saphena. Quòd si sint suppressi menses, non est tunc eorum habenda cura, quia palpitatio vrget.* Labitur auctor. Sāguinis missio.

Tertiò apparantibus.] *Materia palpitationis, cùm vt plurimum crassa sit, melancholia scilicet, postulabit attenuantia, qualia sunt syrupus de bizantiis, endiuiæ compositio, oximel, rhodomel, cum decocto melissæ, thimi, & similium. Vnde distinctio auctoris de causa calida aut frigida omittenda est, nunquam enim fit à materia calida.* Syrupi.

Quartò vacuantibus materiam.] *Malè auctor in palpitatione cordis vtitur medicamento purgante bilem, cùm hæc non sit causa palpitationis. Purganda ergo erit pituita, aut melancholia.* Auctoris lapsus.

Sextò, corroborantibus cor.] *Cùm palpitatio cordis à flatu fiat, vt diximus exteriùs, & interiùs, ea quæ ipsum dissipare possunt, vtilia erunt. Exteriùs, thoraci ea parte, qua respicit cor, applicandi sunt sacculi parati ex rebus calidis, qualia sunt cinnamomum, camemelum, cariophylli, & similia, quæ extenuandi habent vim. Hoc medicamentum optimū est. ♃. foliorum roris marini, thimi, & satureiæ an. ʒ. melissæ ʒ. j ß. cinnamomi, & cariophyllorum an. ʒ. j. rosarum siccarum ʒ. iij. musci, ambræ an. ℈. iij fiat ex omnibus pul. tenuissimus, ex quo fiat sacculus. Per os similiter confectio Gentilis contra melancholiā, & alia flatum discutientia, assumenda sunt. Ex his præsenti loco multos auctoris errores animaduertes, primum, cùm exteriùs, & interiùs iubet assumi, & applicari medicamēta quæ frigida sunt, sentiens cum multis aliis palpitationem cordis geri ab eius feruore. Secundum construens illas cardiacas confectiones ex margaritis, ossibus, gemmis, pulueribus frigidis & aliis, quæ augent materiā flatus, & eiusdem dissolutionem inueniunt. Tertium, palpitationem quandam à vermibus factam nobis vendens, cùm talis non extet, sicut nec palpitatio à veneno.* Dissipantia flatū. Nota multos auctoris errores.

Syncope curatur primò.] *Syncopem curamus aut in accessione, aut extra accessionem. Cùm in accessione eam curamus, tunc solius*

symptomatis habemus rationem, quo tempore cùm calor sit in partibus internis incoleatus, modis omnibus nitimur eum exterius euocare leuiter fricantes, & maximè eam, quæ est in ore ventriculi, quia hac iucunda frictione calor natiuus excitatur. Nares etiam comprimimus, quia tunc ob vsum respirationis excitatur facultas, & calor roboratur. Odorare etiam facimus vinum, vt spiritus reficiantur, propter quam etiam causam inspergimus frigidam aquam supra faciem, hæc enim excitat facultates naturales sopitas in syncope. Cùm extra accessionem syncopem curamus, tunc non symptomati prospicimus: sed morbo, à quo pendet, qua ratione præuenimus syncopem. Si ergo syncope eueniat spiritu dissipato, ipsum reficiemus vini potu, qui celerrimè id præstat, si non sit interna inflammatio, delirium, capitis dolor, aut febris cùm cruditate ventriculi. Vinum autem in regione, ætate, & tempore frigidis calidum, in contrariis frigidum exhibendum est, remedia etiam adhibenda sunt causæ, quæ dissipat spiritus. Si syncope eueniat, ex substantiæ solidæ euacuatione, alimentis boni succi, & facilis concoctionis impedietur. Si intemperies eius est causa, contraria intemperies, si venenum, alexipharmacum medicamentum proderit. Quòd si intemperies syncopem generans à multitudine fiat, sanguinem mittemus. Atque hæc sunt medicamenta cardiaca verè, non illa quæ à barbaris medicis, & eorum sequacibus cordialia appellantur, ex auro, argento, gemmis, terra, lapidibus, & ossibus indiscriminatim in omni morbo constructa.

Aduerte syncopis verã curationẽ.

Quæ medicamenta cardiaca.

De imbecillitate ventriculi, & de dolore & inflammatione eiusdem.

CAPVT XXXI.

QVanquam quælibet ventriculi læsio imbecillitatem gignit, ea tamen, quæ in coctione est, etiam si valida sit appetentia, dicitur ventriculi imbecillitas. Quo affectu laborantes stomachicos appellant medici, quemadmodum & hepaticos Gal. nominat 6. de symptomatum causis eos, qui imbecilla coctione iecinoris infestantur. Hæc coctio, vt quælibet alia actio, tripliciter læditur, vt diximus, Gal. autore 3. de symp. diffe. cap. 80. artis medicinalis: quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo: vltimum symptoma dicitur à Græcis, Apepsia, & Latinis cruditas: duo priora dicuntur homonymos, mala scilicet concoctio ventriculi: quæ si tarda sit, cruditas quoque dicitur, ita vt cibi vix propriam suscipiant transmutationem, & hæc à Græcis dicitur bradypepsia, de qua in præsentia agimus. Si verò omninò corrumpātur cibi, vt nullam

bonam

bonā coctionem admittere possint, sub mala & vitiosa coctione comprehenditur, quamuis nullum proprium habeat nomen. Tarda concoctio fit, quia cibi difficulter concoquuntur, vt quòd potentiā illos non superat, vel quòd somnus breuior fuit, quàm vt eos vincere posset, vel quia immodica copia sumpta sit, vel quòd concoctioni repugnent, vel quòd inordinatè sumantur. Quòd si præter hæc acrem aliquam, aut alienam habeant qualitatem, non tam imbecillam concoctionem, quàm corruptam pariunt Potentia illos non superat. aut quia per essentiam læsa sit, aut propter aliquem morbum instrumentorum, vtcunque tamen fiat, imbecilla reddita est. Per assentiam verò læditur ventriculus, cùm intemperie aliqua primarum qualitatum laborat vel simplici, vel coniugata: nuda, vel cum humore. Per instrumentorum verò morbos, vt sunt erysipelata, ædemata, phlegmones, scirrhi, abscessus, atque alij huiusmodi morbi. Deprehenditur hoc malum. Si culpa quidem ciborum fuerit, & potus, ab ægro, & alijs scies: liberalioris tamen potus indicium est fluctuatio, cibi verò, grauitas in ventriculo percepta. Deinde num ingesti cibi fuerint concoctu difficiles, vt panis in clibano non benè coctus, vel fermenti expers (quē azymum appellant) aut carnes bubulæ, suillæ, hircinæ, asininæ, atque camelinæ, nam his vltimis Alexandriæ homines vescuntur. Deinde imbecillitas ventriculi, quæ cibos superare non potest, cognoscitur: si ab intemperie nuda proueniat per ructus. Nidorem enim referentes calidam arguunt intemperiem, acidi verò frigidam. Præterea vbi calor infestat, sitis adest, secus vbi frigus: si humor quoque cum intemperie affuerit, deprehenditur & ex grauitate, & ex ructibus, & ex iis, quæ foris emittuntur, aut deorsum per secessum, aut sursum per vomitum. Tumores verò præter naturam, vt erysipelata, ædemata, & reliqui propriis signis cognoscuntur, & qui his tumoribus laborant, contrariis non in totum iuuantur. Ab iisdem his causis, quæ supra numeratæ sunt, duæ quoque affectiones fiunt, dolor scilicet ventriculi & inflammatio: dolor ab intemperie sola fit, aut ab humoribus calidis & frigidis sine putredine. Inflammatio verò ab influxu humoris calidi, & sanguinei putridi, dolor per se manifestus est. Inflammatio deprehenditur, quia in ventriculo dolor adest immensus, assiduus, & qui nullis medicamentis admotis mitigari potest: præterea tumor, æstus, qui tactu diiudicari queat, febris grauitas, & nausea.

Causæ.

Nota.

Causæ doloris, & inflammatio.

Nota.

Hæc ventriculi imbecillitas nullam propriam habet curationem, cùm à multis causis (vt diximus) fieri possit: sed ces-

sat morbus eius causa profligata.

Curatio imbecillitatis revalescentium per roborantia. Sæpe tamen reualescentibus à diuturno, aut magno morbo adest imbecillitas ventriculi, quæ curatur roborantibus qualitate tum manifesta, tum occulta: de quibus in vltimo genere remediorum dicemus:neque verò in ventriculo imbecillo sunt vtilia calida, sicca,& astringentia: præsertim cùm est ab intemperie calida, vt docet Galen.7.method.contra suos præceptores: imò in frigida causa calida medicamenta prudenter sunt admouenda, & exhibenda, ne ex accidenti resoluatur naturalis calor. Sed quia frequentiùs fit hoc symptoma à morbo frigido, cum materia, illius curationem in præsentia ponimus & describimus.

Curatio intemperiei frigidæ cum humore. *Victus.* Curatur ergo hæc quinque generibus remediorum: primò, victu calfaciente,& exiccante, & cibis facilibus concoctu, vt sunt perdices,coturnices, turtures, & similes. Ius arietis cum menta aut fœniculo, aut saluia, aut petroselino est vtile. Exercitatio moderata ante cibum confert. Coitus maximè nocet, & animi perturbationes. Bibat vinum rubrum Saguntinum, aut simile benè dilutum,aut aquam cinnamomi, aut decoctum seminis [illegible]. vel anisi.Omnia pituitosa alimenta nocent, vt pisces,legumina,& herbæ frigidæ.

Præparatio. Secundò,curantur apparantibus pituitam,vt rhodomelle, syrupo de absinthio, syrupo de menta, oxymelle S. & compos. cum decocto, aut aquis fœniculi, seminis anisi,mentæ, absinthij,maioranæ, & similium. Concocta pituita per sex, aut octo dies.

Tēpus coctionis. *Purgatio.* *Error Arabum.* *Hieræ cōmēdatio.* Tertiò,vacuantibus ipsam pituitam myrobalanis, chebulis, qui simul purgant & corroborant ventriculū, eorum enim vsus continuus est optimus, & expertus aloë,agarico,turbit, pilulis de Hiera S.quæ magis purgat quam sicca.autore Gal. 7. methodi. Errant ergo Arabes dicentes ipsam cum melle minori vi præditam esse. Pilulis elephanginis, pilulis stomachicis, electuatio diaphænicon, & similibus, quæ non attrahunt ab aliis partibus longinquis ad ventriculum. Hiera tamen S obtinet principatum in morbis vētriculi curandis.Quare ℥.j. eius cum rhodomelle, & decocto fœniculi purgat clementer ventriculum, si semel in hebdomada capiatur, vel ℈.iiij.pilularum hieræ S.aut elephanginarum erit fœlix in huius morbi curatione successus.

Flatus discutiētibus & alt[er]antia. Quartò, dissipantibus flatum, & intemperiem frigidam corrigentibus, vt puluere diarhodon Abbatis, & rosatæ nouellæ simul, aut aromatico rosato, si maiori calore indigemus, aut diacymino, aut diagalanga, aut diatriompiperon ʒ.j. aut

aut duæ. Ex his cum aqua absinthij, aut mentæ, aut fœniculi pondere unciarum duarum quolibet die ventriculo vacuo valdè dissipant flatum, & curant intemperiem frigidam, aut grana sex, septem, vel octo piperis integri deuorata hora ante cibum, aut drachma vna theriacæ magnæ, aut mithridati mane sumpta in septimana. Vinum ex absinthio est optimum in hoc genere. Hoc medicamentum est optimum, si æger fuerit senex, & morbus antiquus: ♃. pulueris diagalangæ, pulueris diatrionpiperon an. ℨ. iij. pulueris aromatici rosati, & rosatæ nouellæ an. ℨ. iij. pulueris diacymini ℨ. j. conseruæ anthos ℥. ß. diamusci dulcis ℥. j. mellis myrobalanorum chebulorum, aut communis. q. s. misce, & fiat confectio. dosis cochlearium vnum, aut duo cum vino optimo, aut aqua fœni, aut melissæ. Supra ventriculum pellis vulturis est optima in hoc genere: similiter vnguentum hoc: ♃. olei absinthij, anethi & de lilio an. ℥. j. pulueris mentæ, caryophyllorum, & cinnamomi an. ℨ. j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum, quod bis in die actu calidum ventriculo admoueatur tam parti posteriori, quàm anteriori: quia posterior pars est propinquior ventriculo: vel ♃. emplastri stomarici. q. s. extendatur super alutam ad formam scuti, seu ventriculi: fiat duplicatum vt tam pars anterior, quàm posterior defendantur ab externis, & meliùs dissipetur flatus, & intemperies frigida corrigatur: vel fiant duo sacculi ex absinthio sicco, menta, camomilla, aniso, semine fœniculi, carui, cymino, cinnamomo, gariophyllo, cortice citri, & similibus.

Topica. Lege cōsilium vndecimum Ioannis Baptistæ Montani Veronensis.

Quintò corroborantibus, ventriculum internis, & externis qualitate tam manifesta, quàm à proprietate, seu tota substantia: quales sunt ventriculorum gallinarum pelliculæ interiores. Sylvius tamen cum Gal. has pelliculas, & mergi & struthiocameli damnat. Gal. 3. de aliment. facultatibus cap. de differentia, quæ est in partibus animalium volatilium ventriculum mergi, & struthiocameli tantùm damnat. 11. de facultatibus simplicium medicamentorum improbat gallinæ & mergi pelliculam internam ventriculi, contra quosdam antiquos. Dioscorides tamen lib. 2. cap. 41. ventriculi inquit, galli pelliculam internam siccatam, & tritam cum vino in potu conferre stomachicis. Puluis hic ante cibum sumptus quantitate vnius cochlearij cum vino, aut iure corroborat ventriculum: ♃. coriandri præparati ℥. ij. seminis anisi fœniculi, cinnamomi electi an. ℨ. iij. pelliculaꝝ internarum ventriculorum gallinarum secundum artem præparatorum ℨ. ij. corticis citri, & ligni aloes an. ℨ. j. ß. corallii rubri præparati

Corroboratio per sumenda & admouenda. Sumēda. Puluis.

℥.j. saccari optimi ℥.vj.misce, & fiat puluis. In longis morbis præsertim calidis puluis solus diathodon Abbatis summo manè & ante pastum cum pauco iure ventriculum vehementer corroborat. Corallus si tangat regionem ventriculi diu, corroborat ipsum: eandem habet vim lapis smaragdus, pulegium montanum, & betonica quoque corroborant ventriculum. Manus sana & iuuenis alicuius sæpe detenta supra ventriculum suo naturali calore eum confirmat: eodem modo si aliquod animal viuum, vt canis admoueatur ventriculo.

Admonenda.

Doloris ab intemperie nuda curatio.

Dolor ventriculi, si sit à sola intemperie, curatur contrariis ei, vt si à flatu & frigida intemperie fiat, mederi illi debemus per ea, quæ diximus quarto genere remediorum hoc capite, & etiam per frequentem forum, saltem quolibet die bis vacuo ventriculo hoc decocto spongiis madidis, vel philtro: ♃ absinthij, mentæ, camomillæ, calendulæ, anathos an. m. j. galangæ, corticis citri, spicæ, caryophyllorum, nucis muscatæ, cinnamomi, zingiberis an ʒ.ij. seminis fœniculi: anisi carui, & cymini an. ʒ. iij. rosarum, coriandri preparati an. ℥.j. vini optimi rubri ℔. iij. aquę chalybeatę ℔. ij. fiat ex his decoctum ad consumptionem tertiæ partis. Si à calida intemperie, per frigida curatur: si cum materia, per illius euacuationem, per sanguinis missionem, si ætas, & facultas adsint, & æger sit carnosus: quamuis in omni vehementi dolore habita ratione ipsius sit necessaria sanguinis missio ex sententia omnium. Si vero alij humores abundauerint, illorum euacuatio per medicamenta purgantia est necessaria. Aliquando tamen hoc symptoma eget curatione coacta per narcotica, & non per causæ ablationem, si fuerit vehemens, & non expectans, propriam curationem, de quibus cap. de colica dolore: quamuis propter ventriculi maximum sensum solet hic sæpe esse fortis. In vsu horum semper sunt consideranda, & mente tenenda, quæ diximus capite de phrenitide, de facultate ægri, & de fermentatione medicamenti narcotici, quia ante sex menses non possumus eo vti. In vehementi igitur ventriculi dolore accipiat hunc potum: ♃. philonij Romani ʒ. ß. syrupi de absinthio, & aquæ melissæ an. ℥ j misce. Tutior est athanasia, & requies magna tutiora etiam sunt externa, in primis temperatè calida, deinde narcotica regioni ventriculi admota, & mica panis cum cortice papaueris, lacte & croco: vel absinthium cum foliis mandragoræ coctum oleo rosarum, vel menta: & absinthium & folia mandragoræ decocta cum oleo papaueris, addendo parum croci.

Ab intemperie cum affluxu humoris.

Sectio venæ.

Purgatio.

De vsu narcoticorum.

Quæ tutiora sint.

Topica.

Inflamma-

Inflammatio ventriculi curatur, vt hepatis phlegmone

&

& phrenitis, videlicet primò, victu tenui, & refrigerante: secundò, sanguinis missione ex basilica ad reuellendum, hanc quoque reuulsionem faciunt clysteres, frictiones, ligaturæ, & fotus extremorum. Tertiò: repellentibus externis, de quibus capite de cura phrenitidis, & internis, vt syrupo rosarum, myrtillorum & cydoniorum cum aquis plantaginis, portulacæ, lactucæ, & similium sæpè sumptis, & omni hora, in æstate, & iuuene, actu frigidis, in hyeme, & senibus, tepidis. Quartò, in augmento repellentibus, & digerentibus, seu resoluentibus, vt syrupo rosarum, & de absinthio simul, aut rhodomelle cum decocto hordei, & camomillæ: in statu resoluentibus solis, vt syrupo de absinthio, rhodomelle, & decocto camomillæ. Quintò, intemperiem calidam relictam alterantibus, & corroborantibus partem affectam, vt syrupo rosarum, & decocto seminis psyllij, & cidoniorum, & similibus. Si verò in suppurationem terminetur, curatur per ea, quæ diximus in fine cap. 27. de curatione pleuritidis.

Curationis ordo. Victus ratio. Reuulsio. Repellentia externa & interna. Indicatio à temporibus morbi. Alteratio, & corroboratio.

Scholium.

QVamquam quælibet.) *Ea quæ auctor docet in hoc capite, vera sunt: solùm aduertere oportet eum, & alios errare, cùm scribunt esse medicamenta toto temperamento roborantia ventriculum. Solùm enim corroboratur cùm languidus est medicamentis intemperiem eius oppugnantibus, adstringentibus etiam, quæ densantia ipsam virtutem vniunt, & substantiæ dissipationem impediunt.*

Auctoris & aliorũ error.

De singultu. Cap. XXXII.

SIngultus velut quædam ventriculi conuulsio, est, non tamen vera censetur, cùm in musculis non fiat; quod ad conuulsionis essentiam requiritur. Ventriculis verò musculus non est, neque eius hostiolum, vt apertè Galenus demonstrat lib. 6. de morbo & symptomate, cap. 2. Vtcumque tamen res habeat, motus est ventriculi, quo ad expulsionem rerum molestarum, aut quantitate, aut qualitate mouetur. In hoc differt à vomitione, quod (vt ait Galenus) per vomitiones ea, quæ in spatio continentur, eiiciantur: per singultum verò ea, quæ ventriculi corpus impleuerunt. Fit generaliter (vt autor est Hippocrates 6. sect. Aphor. 39.) aut à plenitudine, aut inanitione: & præter has causas etiam ab humoribus

Descriptio. Causæ.

vellicãtibus, & rebus acri facultate præditis: item quoties quispiam affatim deuorauerit calidum aliquod medicamentum, deinde calidam potionem biberit, & ex cruditate, etiam præsertim in pueris. Morbus per se patet, causæ partim ex ægri dictis, partim ex his quæ supra cap. de conuulsione dicta sunt, percipi poterunt.

Nota.
Curatio.

Si ab intemperie nuda, per alterãtia cõtraria.
Si ab affluxu humoris pituitosa per ea quæ dicta sunt.
Laus Rhasa

Singultus, qui ab inanitione fit, rarò curationem suscipit, similis tamen est curationi conuulsionis ex inanitione, de qua cap. 14. dictum est, & hecticæ, diurna capite octauo, secundi libri dicemus. Si à sola intemperie fit, per alterantia contraria curatur, plerunque tamen fit à plenitudine humoris pituitosi, cuius curatio similis omnino est curationi imbecillitatis ventriculi, quæ fit ab humore frigido pituitoso, de qua capite præcedenti abundè diximus. Si vis tamen hunc & alios affectus præter naturam ventriculi rectè curare, lege octauum lib. Galeni de compos. medicamentorum secundum locos, & quintum continentis Rhasis, qui inter Arabes primas tenet: fuit enim vir magnæ experientiæ, & in omnibus Galenum magis, quàm alij omnes Arabes amplectitur.

Si ab acrimonia, & mordacitate.
Vacuatio.
Antecedens præparatio.
Vomitus vtilitas.
Alteratio.
Sedantia singultũ.

Si fiat à rebus acribus, & mordacibus, vt à piperibus, præsertim sumpto vino, & aqua calida, super id, vt Galen. docet octauo de compositione secundum locos, & comment. 40. sexti Aphorismorum: tunc necessaria est vacuatio per rhabarbarum & myrobalanos citrinos, cum manna electa, aut cassia fistulari: & si opus fuerit, vbi materia est fixa nimis, & multa, adde drachmas tres, aut quatuor electuarij diaphænicon, præcedenti leui præparatione per syrupum rosarum & acetosum S. cum decocta hordei. In omni tamen materiali singultu est vtilis vomitus, præsertim si materia non fuerit fixa, & non penetrauit tunicas ventriculi. In hac, quæ fit à causa calida, post vacuationem electuarium diarhodon Abbatis est optimum, & potus solius aquæ frigidæ: quæ omnem ferè singultum curat, aliquem per se, & aliquem per accidens, quemadmodum & animi perturbationes, vt ira, tristitia, timor, & gaudium, si subitò acciderint, sternutatio, cohibitus anhelitus, frictiones, & vincula extremorum, cucurbitula magna, & similia singultum curant. Si verò fiat ab inflammatione, ipsa curata curabitur & singultus. In antiquo tamen singultu, qui fit à materia frigida, præter ea quæ dicta sunt capite præcedenti, hoc medicamentum est optimum & expertum: ℞. squinantij, calami aromatici, anisi, marathri, foliorum mentæ, & absinthij, costi an. ʒ. j. croci, ligni aloës, ambræ, caryophyllorum, aloës Alexandrinæ an. ʒ. ij. apij, coriandri

dri præparati, seminis papaueris albi, cassiæ ligneæ an. ℈. j. conseruæ aranciorum ʒ ij. sacchari.q.s. misce, & fiat confectio, vel in hyeme cum melle, cuius vncia semis cum decocto fœniculi, aut alio simili huic summo manè per aliquot dies curat singultum indubitatò. Similiter post vacuationem curatur singultus, si ventriculo admoueatur castoreum cum oleo rosaro, aut si accipiat æger ʒ. ij. seminis rutæ cum pauco vino, aut decocto fœniculi in singultu magno: & vbi alia non contulerint, præsertim cùm sit à maximo ventriculi sensu, ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. philonij Romani cum syrupo papaueris, & aqua absinthij, aut mentæ, est vltimum, & probatum remedium. *Vltimum remediũ.*

De appetentia immmodica, quam caninam appellant.

CAPVT XXXIII.

APpetentia immodica, quam caninam appellant, tunc fit, cùm ventriculus ea comedendi rabie vexatur, vt satiari qui sic affecti sunt, non possint, nec post ingestos ad nauseam vsque cibos: quos cum citra noxam ferre nequeant, eorum plenitudine velut intolerabili quadam sarcina grauati ad vomitum, quod vltimum est remedium, confugiunt, vt per eum à tam graui pondere liberentur. Verùm cùm inexplebilis sit eorum appetitus, denuò ad cibos famelici connectuntur, & in similem priori necessitatem detrusi, iterum vomere coguntur: quod eo vsque perseuerat, donec velut canes (vnde etiam morbo nomen inditum est) in edendo, atque euomendo toti sunt: quo fit, vt quæ dum inchoabat, vomendi erat necessitas, consuetudo inualescente morbo efficiatur. Causæ à Galeno sic breuiter explicantur quarto de morbo & symptomate, cap. 7. Caninæ igitur appetentiæ causa vna est acidorum humorum vitium, altera verò (vt dictum est) plurima totius corporis inanitio, siue ipsa caloris vim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Porrò acidorum humorum vitium erosionem, quæ suctioni proportione respondet, inducit, appetentiámque (vt inquit Gal.) haud aliter quàm naturale pathema excitat. Cognoscitur eorum, quæ ingesta fuerunt, deiectione si multa simul & liquida fuerit, & ructu insuper acorem referente, corporis verò inanitio, quæ (vt inquit Aëtius ob plurimi caloris vehementiam fit, qui instar igni cibos consumit, cutem rarefacit, & exhalationem mouet, sic deprehenditur, *Descriptio.* *Causæ.* *Nota.*

vcu

ventris egestiones longè pauciores produnt, quàm pro eorum, quæ ingeruntur, modo, & proportione: & stercus insuper quod egeritur, siccius est. Quòd si propter retentricis facultatis imbecillitatem, quæ cibis dominari non potest, corporis facta sit dissipatio: tunc multus est deiectionum proventus.

Curatio. Si fiat hæc immodica appetentia ab inanitione, vt in conualescentibus, curatur cibo boni succi, facili concoctu, & sæpe sumpto, non tamen multo. Alimenta pinguia semper laxant ventriculum, excitant nauseam, & appetitum deiiciunt, quamuis sint difficilia concoctu. Si fiat à ventriculi imbecillitate, illa remota cessabit affectus. Si à iecoris calore, similiter sublata causa tolletur & effectus. Si à vermibus, ipsis eductis sanabitur, vt cuidam puellæ contingit, quæ fame canina laborans à verme duodecim cubitorum sanitati restituta fuit, verme illo magno purgato. Si ob succum melancholicum à liene ad ventriculi os largiùs transmissum fiat, vt Arabibus placet, quod non repugnat Galeno volenti retentricem facultatem corroborari melancholia, cùm per accidens ipsa contrahendo, & comprimendo inanitionem faciat, & appetitum augeat: ideóque melancholica alimenta augent appetitum præcipuè sale condita, horum tamen omnium curatio suis locis referenda. Si à pituita immodica, frigida, acida, os ventriculi infestante, à qua sæpiùs fit, curatur quinque remediorum generibus, primò, victu calido, & sicco communi omnibus pituitosis affectibus, demptis acribus, vt sunt cæpe, allia, porra, sinapi, & acida, quæ excitant appetentiam, & ob id nocent huic affectui: quanquam aliis pituitosis affectibus sint salubria, quia incidunt, tenuant, & tergunt pituitam: menta tamen, & saluia, petroselinum, fœniculus, cicera, & similia sunt salutaria cocta cum carne arietina, aut hœdina. Potus sit vinum vetus mediocriter dilutum, vel aqua decoctionis fœniculi.

Ab imbecillitate.

A calore hepatis.

A vermibus.

Historia.

A succo melancholico.

A pituita acida.

Victus.

Præparatio. Secundò, apparantibus materiam hanc medicamentis iam sæpè dictis, præsertim primo capite, & 31. de curatione imbecillitatis ventriculi: vnum tamen iterum scire oportet, syrup. acidos non conuenire huic affectui, vt est oxymel S. & compositum, & similia: ne excitent appetentiam, nisi pauca quantitas ipsorum sumatur, & sint aliis mixta.

Obseruatio.

Purgatio Tertiò, vacuantibus materiam pituitosam, medicamentis frequenter dictis præsertim 1. cap. & 31. huius libri. Inter composita tamen diaphænicon est vtile, & quantitate ʒ. iiij. vsque ad ʒ. vj. quia eius vis non transit hepar, & purgat materiam mixtam ventriculi.

Diaphænicon quale sit.

Quartò,

Quartò, resoluentibus reliquias materiei medicamentis sæpe descriptis, maximè cap. 31. quarto genere remediorum: vt theriaca magna, mithridato, diagalanga, electuario rosatæ nouellæ, & aromatico rosato, cum aqua aut decocto fœniculi, anisi, aut petroselini, & similium. Vinum quoque generosum post cibos pingues, & oleaginosos statim famem caninam sedat, autore Gal. comment. 21. secundi aphor. non tamen eam, quæ fit ex longa inedia, vel alui profluuio, aut fluxu sanguinis, aut aliqua alia vacuatione. Nam qui huiusmodi aliqua causa esuriunt, plurimum offenduntur, vini potu. in eo comment. Galenus distinguit bulimon à fame canina. *Resolutio. Sumenda. Vini generosi facultas.*

Quintò, prosternentibus appetitum, & laxantibus ventriculum: qualia sunt cibaria & iura omnia pingua, vt oriza cocta cũ pinguibus rebus, & hoc medicamentum, aut huic simile: ℞. decocti maluarum, & seminis lini. an. ℥. iij. olei sesamini, & butyri recentis an. ℥. j. misce, & fiat potus. Si ab intemperie calida ventriculi fames canina oriatur, (quæ autore Galeno 4. de symptomatum causis appetentiam prosternit per accidens, meo quidem iudicio quemadmodum & fames augetur à frigore per accidens) curatur alimentis coctu difficilibus, vt sunt castaneæ, caro bubula, suilla, panis azimus, & similia. *Appetitus ablatio. Ab intemperie calida. Victus.*

Scholium.

APpetentia immodica.] *Calidũ innatum perpetuò dissipat substantiam triplicem corporis, solidam, humidam, & spirituosam, insensibiliter tamen per occulta cutis spiramenta: indéque orta est nutritionis necessitas, nisi enim loco substantiæ dissipatæ, altera substitueretur similis, breui animalia perirent: propterea natura indidit animalibus appetitum alimenti, aut suæ conseruationis, quod idem est, qui appetitus fames dicitur, hæc duplex est, vna naturalis, omnibus corporis partibus communis, qua alimentum appetunt nullo præcedenti sensu rei deficientis, eo enim non eguerunt, quia alimento coniunctæ sunt, sicut & plantæ cum quibus hoc appetitu communicant. Est fames altera, quæ dicitur animalis, eo quòd fiat cum sensu, est enim appetentia alimenti, quæ suctionis sensum sequitur, hanc solum in orificio ventriculi sentimus, ob multos & magnos neruos ibi disseminatos. Quæ fit eo modo, quo docet Gal lib. 2. de causis symp. partibus circa cutem attrahentibus ex vicinis, & his ex aliis, quo ad vsque suctio perueniat ad orificium ventriculi, & in eo molestiam inducat. Inde colliges errorem Vallesius Valleriola, & aliorum sentientium melancholiam ex liene ad ventrem* *Nutritionis necessitas. Fames duplex. Fames animalis. Vallesij, Valleriola, & aliorum error.*

trem expurgari,vt excitare famem. Hæc enim non erit secundum naturam cùm à partium suctione non fiat,imò erit canina, cùm melancholia perpetuò in illis venis contenta sensum suctionis faceret. Appetentia animalis necessaria est animalibus, vt excitet ipsa ad quærendum alimentum, quoniam ipsis non est coniunctum. Neque hæc appetentia est facultas, vt malè aliqui existimarunt,sed finis naturalium facultatum mouens eas ad agendum, & potissimum attractricem,& proinde ad ipsam refertur quia ita ei adhæret, vt pro modo appetentiæ attrahat ventriculus. In hac appetentia tria sunt symptomata, cùm non fit, cum imbecilliter fit, & cum malè fit. Rursus appetentia, quæ malè fit,quam deprauatam appellamus,duplex est: vna ratione motus, quæ canina dicitur,in qua immodicè appetimus alimenta. Altera in qua alimenta praua qualitatis appetuntur,per prauam qualitatem aliena alimenta,& ea,quæ non sunt alimenta (qualia sunt testa, & carbones) intelligentes. Hoc capite auctor solùm agit de canina appetentia. Hæc à duabus causis ortum habet. Prima est frigiditas orificij vêtriculi, quæ vel est nuda,cuius meminit Gal.2 aph.com.21.vel cum humore acido,de qua loquitur eodem loco,& 2.de causis symp.Secunda est immodica corporis dissipatio. Curationem lege apud auctorem. Solùm aduerte duo,primum est, famem caninam ab intemperie frigida nuda factam,curari calidis, vt potu vini,dummodo non sit austerum. Secundum,famen caninam curari pinguibus, quoniam hæc dissoluendo ventriculum auferunt sensum suctioni similem.

Fames ex melancholia non est naturalis. — *Appetētia non est facultas.* — *Symptomata in appetitu.* — *Canina appetentiæ causa.* — *Duo aduertenda.*

De cibi fastidio. Cap. XXXIV.

Cur appetentia est necessaria.

APpetentiam nobis omnibus prouida natura indidit ne eius, sine quo constare animantium vita non potest, per negligentiam obliuisceremur, ea in hunc modum fit. Cùm quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dissipetur, principiò partes cui subditæ inanes redduntur, hæ verò, quia talis est natiua earum facultas, à vicinis partibus ad se alliciunt alimentum, vt id quod fuit exinanitum, repleatur: mox illæ rursus ex sibi vicinis, atque eodem modo aliæ ex aliis sibi proximis, donec ad ventriculum deuentum sit: & ab ipso suctio fiat, reliquis omnibus partibus ante ipsum per eam suctionem iam euacuatis. Quam quidem suctionem cùm venter ferre non possit, sed inde veluti deuellatur, huiusmodi molestiæ remedium cibum exquirit: atque inde tum fames, tum appetentia nascuntur. Est enim fames suctionis sensus, appetentia verò implendi desiderium, vt copiosius Galenus docet lib. 4. de causis symp. cap.7. Porrò cùm trifariam appetentia lædatur, perinde ac omnes corporis

poris functiones: vnus læsionis eius modus est, cùm animal nihil appetit: contraria sanè canino appetitui affectato, norexia Græcis, Latinis appetentiæ amissio, aut abolita appetentia, nobis verò cibi fastidium appellata. Hæc fit (vt loco citato ait Galenus) vel quia suctionis sensus perit, vel quia suctio non fit, vel quia corpus non inanitur. Præter has causas etiam alias recenset Aëtius lib. 9. cap. 21. in hunc modum. Contingit autem sæpe ob immoderatam ventris, & intestinorum fluxionem, & ob biliosum humorem in ventrem delatum, tenacis & acris, ac porri speciem referentem, & ob pharmaci potionem, & sanguinis immoderatam detractionem, & in continuis ac vehementibus febribus, stomachi, ac ventris inflammationem, item hepatis, vesicæ, ac vuluæ. Contingit etiam in cholica & voluulosa affectione. Maxima autem, quod quis non esuriat, causa, caliditas existit: quæ solidat corpora laxando dissoluit, & ad attractionem imbecilliora reddit: humida autem diffundit, atque amplius extendit. A pluribus etiam aliis causis appetitus periit, quas facilè quiuis inueniet. Notæ, cum à fluxu ventris hæc passio fit, manifestæ sunt. Si à biliosis humoribus, ventriculi morsus adest, nauseáque, & sitis vehemens: si ab humoribus putridis, etiam interdum febris adest: at quibus crassi, lentique humores fastidium cibi pariunt, ij nec rosionem ventriculi, nec sitim patiuntur. Communiter autem omnibus superuenit nausea. Indicia vero, quibus calida intéperies dignoscatur, quæ huic morbo occasionem præbuit, sæpè in aliis capitibus dicta sunt. *Causæ.* *Notæ.*

In omni tamen cibi fastidio nocent pinguia, & oleaginea, & crocus, cum ipsis augent appetitum, odorifera omnia alimenta, præsertim si habuerint naturam contrariam causæ, acria etiam, vt cæpe, allia, porrum, piper, sinapi, cinnamomum, gariophyllus, nux muscata, & similia: pari modo stiptica omnia vt menta, absynthium, pyra, cidonia. Acida quoque omnia, vt acetosa, agresta, alicetum, succi granatorum, citri, limonum, & arantiorum. Salita omnia, quoque mouent appetitum, vt caseus, oliuæ, capparis, caro suilla, & similia. Seruetur tamen modus præscriptus 9. cap. huius lib. obseruata semper natura infirmi. Nam sunt inimicitiæ quædam inter nonnulla alimenta, & singularem hominem: quemadmodum & esse potest amicitia magna, & familiaris, quæ solo experimento cognoscenda est. Deinde materia est præparanda, si calida fuerit & biliosa per syrupum acetosum S, & rolatum, cum decocto hordei: si frigida per rhodomel, & oxymel S per [illegible]r. de absinthio, de menta, cum decocto fœniculi, & simili *Curatio. Victus. Appetentiam augentia. Præparatio materiæ calidæ & frigidæ.*

Purgatio calida. milibus, de quibus 1. cap. Deinde vacuanda est materia calida, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, hiera S. & non medicamentis, quæ attrahunt ab aliis partibus ad ventriculum: vt ℞. rhabarbari optimi infusi per noctem in aqua endiuiæ cum pauco vino albo, & corticum myrobalanorum citrinorum an. ʒ. j. pulueris hieræ S. ℈. ij. syr. violatum ℥. j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus: aut ℞. pilularum de hiera S & rhabarbari electi an. ʒ. ß. cum syr. rosarum Alexandrinarum fiant pilulæ vij. & aurentur, si non est pauper. Si materia fuerit pituitosa, vacuanda est agarico trochiscato cum hiera simplici; & myrobalanis chebulis: vt ℞. agarici trochiscati, & corticum myrobalanorum chebulorum an. ℥. j. pulueris hieræ S. ℈ j. ß. rhodomellis ℥. aquæ fœniculi ℥. iij. misce, & fiat potus. Si materia mixtam habuerit pituitam, & bilem ʒ. iiij. diaphænicon vacuanda est, aut ʒ. j. piluiarum aggregatiuarum. Postremò, curatur resoluentibus, & corroborantibus ventriculum, vt in causa calida puluere diathodon Abbatis quolibet desumpto quantitate ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. cum ℥. j. syr. rosarum. In frigida, syrupo de absynthio cum aqua hordei cum cortice, mastiche, interiùs & exteriùs, & similibus, vt carne cydoniorum in calida cum saccharo condita, & in frigida cum melle, in qua electuarium rosatæ nouellæ, & magis puluis conducit, & aromaticum rosatum cum aqua aut decocto absynthij, mentæ, alia simili. Theriaca magna, mithridatum, aut diamuscus dulcis, aut diambra resoluunt, & corroborant ventriculum, si sæpe magnitudine drachmæ vnius capiantur cum liquore aliquo calido, vt est decoctum cinamomi, corticis citri, coriandri, fœniculi, anisi, & similium. Hoc ventriculo admodum tam posteriori parte, quàm anteriori resoluit, & corroborat: ℞. emplastri stomatichonis partes stomatichonis partes duas, mastichis partem vnam, extendatur super alutam ad formam scuti: aut ℞. olei nardini, absinthij & de lilio ana ℥ j pulueris rosatæ nouellæ, cinnamomi, gariophyllorum, mentæ & corticis citri an. ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum, quod mane, & vespere ante cœnam actu calidum ventriculo admoueatur.

Purgatio frigida. — *Materia mysta.* — *Resolutio, & corroboratio* — *Emplastrum.* — *Vnguentum.*

Scholium.

Auctoris lapsus. Appetentiam nobis.] *In hoc capite solùm aduerte, non rectè auctorem inappetentiam à causa frigida fieri scripsisse, hæc enim potius appetitum inducit, comprimendo orificium ventriculi, & hac ratione sensum suctioni similem efficiendo.*

D[c]

De Cholera. Cap. XXXV.

QVam barbari cholericam, & cholericam passionem appellant, hanc tunc Graeci, tum etiam Latini choleram dicunt, quæ (autore Paulo lib. 3. cap. 39.) immoderata est ventri perturbatio, quæ multo bilis fluxu, & supernè per vomitum, & infernè per alui deiectiones fit. Contingit ob multam cruditatem, quæ nonnunquam prauorum admodum alimentorum (vt docet Gal 2. de alimentorum facultatibus, capite de peponibus, & libello de cibis boni & mali succi, vbi ex boletis, inquit non bene coctis cholera excitatur) interdum verò vitiosorum succorum culpa oritur. Malum sic deprehenditur, per superiora, & inferiora excretio fit. Vtroque enim ostiolo ad expulsionem ventriculus vtitur, & eò, quòd ad gulam superius, & eò, quod ad pylorum, id est, ianitorem, vt testatur Gal. 6. de morbo & symptomate, cap. 2. Sitiunt præterea qui hoc morbo laborant, & copioso sudore madent, pulsúmque habent concisum, & in musculis manuum ac pedum, maximéque suratum contractionem, ac tensionem quandam sentiunt. Quæ per vomitum redduntur, aut acescunt, aut amara planè sunt. Deiectiones vel pituitosæ, vel melancholicæ, vel biliosæ, nonnunquam etiam carnium recenter cæsarum lotioni similimæ excernuntur. Facies sæpenumero, qualem Hippo. describit 1. Prognostic. conspicitur, & color non dissimilis ei, qui in iam morituris cernitur, nec in numero. Frequenter enim hanc affectionem mors insequitur, nisi celeriter medicus opem tulerit: denique & in ventriculo, & intestinis summus adest dolor, angustia, & vellicatio. *Descriptio.* *Causa.* *Nota.*

Primò, victus debita ratio instituenda est, parum frigida. Calor enim humores mouet, & frigus si immodicum sit (quamuis immobiles ipsos efficiat, spiritum & colorem natiuum resolui prohibeat) nocet, humores ipsos subitò ad intestina reuocans. Alimenta sint boni succi, & facilia concoctu, parum & sæpe sumpta, præsertim deficientibus viribus. Nam sæpius vtilis est abstinentia, vt reddantur cæteræ partes quasi auaræ. Ius ergo ex gallina tenera, & perdicibus, ex animalium quæ bonum succum gignunt, extremitatibus est bonum, melior succus eorum, & optima aqua per distillationem expressa, præsertim si parum aquæ rosarum, aut florum myrtyllorum, aut malorum cydoniorum misceatur cum cynnamomo, antequàm fiat aqua. Si fuerit ciborum magnum fastidium, vua pensilis erit vtilis, oua sorbilia, testiculi gallorum, & hepata *Curatio.* *Victus.* *In causa frigida.*

gallinatum sunt salutaria, & alia dicta cap. superiori. Potus in causa frigida sit vinum generosum aqua dilutum, seruata consuetudine ægri, aut aqua cinnamomi, aut seminis fœniculi.

In calida. In calida verò aqua hordei, aut aqua decoctionis coriandri præparati, aut vinum granatorum. Animi perturbationes maximè nocent, præsertim quæ ad interiora reuocant, vt timor & tristitia.

Vomitus. Secundò, si materia & causa fuerit in ventriculo, vomitu curatur aqua tepida cum pauco aceto & saccharo, aut decocto

Præparatio. seminis raphani cum syrupo acetoso S. Si verò fuerit multa materia, & aliunde venerit ad ventriculum & intestina, apparatur syr. rosarum, syrupo de agresta, oxysacchara S. syrupo de endiuia S. & similibus, cum aquis rosarum, plantaginis, portulacæ, & aliis eiusdem naturæ.

Purgatio materiæ pituitosæ. Tertiò, vacuantibus cum corroboratione, vt rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & chebulis, si fuerit materia pituitosa: vt ℞. rhabarbari electi parum tosti ß. j. corticum myrobalanorum cittrinorum parum tostorum ℈. iiij. syr. rosarum ℥. j.

Si repletio sit ex cruditate. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potus. In repletione tamen ex cruditate sola hiera S. bene purgat, aut ʒ. j. pilularum stomachicarum, aut ʒ. j. agarici trochiscati, aut ʒ. iij. diaphænicon.

Error iuniorũ medicorum super assatione rhabarbari. Amatus Lusitanus centuria 2. curatione 44. & alij iuniores ante ipsum malè rhabarbarum assatum, & myrobalanos in hoc, & in aliis ventris profluuiis damnant, cùm hæc duplicem habeant substantiam, vnam tenuem, igneam, & aëream, alteram verò terrestrem, crassam, & adstrigentem. Prima purgans, mundificans, & abstergens per modicam assationem, & torrefactionem amittitur, crassa verò, & astringens sola summè necessaria est, quando materiam & causam profluuij cum corroboratione & astrictione, & absque acrimonia clementissimè educere volumus. Credunt iuniores medici idem esse assationem, adustionem, incinerationem, & calcinationem, quod falsum est.

Reuulsio & resolutio. Quartò, reuellentibus, & trahentibus ad cutem: vt balneo, quo rarò est vtendum propter facultatis imbecillitatem, frictionibus, & ligaturis extremorum, & cucurbitulis.

Corroboratio. Quintò, roborantibus ventriculum, & intestina, & pro-

Sumẽda. Potus aquæ epidæ. hibentibus motum humorum, & symptomata quædam, vt potu solius aquæ rosatæ tepidæ, quantitate vnciarum quatuor, maximè cum fit à sola bile: est à me expertum remedium, & laudatum à grauissimis medicis ℞. ʒ. j pulueris diarhodon Abbatis, cum ℥. j. syr. de agresta, aut alio simili, est in hoc

genere

genere optimum remedium. Similiter rob de agresta, de cydoniis, miua cydoniorum non aromatizata, nisi causa cholerę esset cruditas, tunc etiam aromatizata esse debet: & syrupus de menta, de absinthio puluis rosatæ nouellæ, & electuarium eiusdem, puluis seu electuarium aromaticum rosarum Gabrielis, & similia calida medicamenta stomachica interna, & externa, de quibus cap. 31. de imbecillitate ventriculi abundè dictum est. Hæc quoque mixtura est optima in hoc genere, in calida causa & venenosa. ℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. iij. conseruæ acetosæ ℥. j. coralli rubri præparati, & boli Armenici præparati an. ʒ. j. margaritarum electarum, pulueris crystalli præparati an. ʒ. j. ß. sacchari optimi. q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Dosis est cochlearium vnum *Conditū.*
mane, & quacunque hora cum aqua acetosæ, aut portulacæ, aut calibeata aqua. Ventriculo, & toti etiam ventri admo- *Admo-*
uenda sunt adstringentia, & corroborantia, vt oleum masti- *uenda.*
chinum, rosarum, myrtillorum, cydoniorum, nardinum, de absinthio cum pulueribus astringentibus: vnguenta ex iis fieri *Vnguen-*
possunt: vt ℞. olei de absinthio, myrtillorum, & cydonio- *tum.*
rum an ℥. j. pulueris mastichis, thuris, trochiscorum de spodio an ʒ. j. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum: aut ℞. farinæ hordei lib. j. pulueris spodij ℥. iij. albuminum ouorum nu- *Cataplas*
mero iij. succi plantaginis, aut bursæ pastoris, aut caudæ equi- *ma.*
næ quod s. misce, & fiat cataplasma: adde parum aceti calibeati, & semel in die ventri admoueatur actu frigidum, vel parum calidum: aut ℞. micæ panis tosti. p. j. carnis cydoniorum melle conditæ ℥. ij. mente, absinthij an. m. j. vini rubri, aut aceti calibeati, si est causa vehementer calida, quod s. misce, & *Cucurbi-*
fiat cataplasma: adde pulueris caryophyllorum, cinnamomi, *tula vo-*
ligni aloes, mastichis, spicæ an. ʒ. ij. Magna cucurbitula ven- *mitū &*
triculo & vmbilico admota detinet vomitum, & deiectionem. *deiectio-*
Multi in hoc genere remediorum laudant aquæ frigidæ subi- *nem co-*
tam irrorationem supra crura, & pedes, & testes: sed hoc fa- *hibet.*
ciendum in ægro robusto. Aliquando necessaria sunt narcotica, vt requies magna, micleta, athanasia, & alia valentiora, vbi alia non prosunt, seruatis iis, quæ diximus superius capite de phrenitide, & capite de sanguinis profluuio è naribus, & quæ dicentur capite de ventris profluuio sequenti. Si adsit initium vlcerationum intestinorum, curabitur per ea, quæ dicemus cap. 38. de curatione dissenteriæ.

Scholium.

Cholera morbus. QVam barbati cholericam.] *Cholera est ventris perturbatio, qua rem molestantem supernè per os, & infernè per aluum expellit. Vnde pars affecta erit ventriculus, vt ex 3. de caus. symp. cap. 2. colligimus: ita vt in eo facultas expultrix irritata immodicè moueatur. Neque video qua ratione adductus Valles. 5. libr. epy. com. 10. hoc symptoma etiam ad retentricem ventriculi referat, cùm fiat ab irritatione, & veteres in eius definitione solius excretricis facultatis meminerint. Praterea ex definitione prædicta colliges, de essentia choleræ esse vtramque euacuationem, sic Eutychides li. 5. epy. sent. 75. in principio morbi vomitu affectus, & non deiectione, cholera non laborabat: nisi in quarto die, in quo non solùm vomuit, sed & per aluum deiecit. Quòd si antè deiectionē choleram vocatum morbum habuisse scriptum sit, in illa sententia, dicendum est, librum non esse Hippocr. Et quamuis vtraque euacuatio propriè cholera conueniat, aliquando tamen post dictas euacuationes solet vomitus cessare ob imbecillitatem facultatis expultricis, quo tempore hunc affectum choleram esse non possumus negare, sicut neque quando declinante affectu, vomitus cessat. Causa choleræ in genere est quicquid totum ventriculū molestat: hoc autem ex omnium medicorum sententia vel est alimètum corruptum, vel bilis acris à venis expulsa ad ventriculum. ¶ Ego tamen existimo choleram morbum semper fieri ab vna causa, nempe à fluxione humoris biliosi, & acris à toto corpore ad ventrem: quod confirmo, primùm ex nomine, nam ideò hic affectus cholera dicitur, quia in eo cholera, id est bilis euacuatur: secundò ex Gal. 3. de nat. fac. c. 13. vbi in choleris per venas, quæ ad intestinum & vētrem pertinent, totum corpus euacuari scribit. Tertiò ex imbecillitate, quæ in choleris in toto corpore sentitur, quæ non sequetur ad solam humoris corrupti in ventriculo euacuationem. Dices, nonne Gal. lib. 2. de alim. fac. cap. de peponibus, ex vitioso succo ex peponibus genito choleram morbum fieri dicit? Respondeo, eo loco Gal. vitiosum succum non in ventriculo, sed in venis coaceruatum cholerā efficere nos docuisse: quòd si aliquando corruptum cibum cholera causam statuat, intelligendum est, illum irritando id efficere, quod manifestè colliges ex li. 4. de rat. vic. in morbis acutis com. 103. vbi sic habet. Nempe ea choleraceorum eduliorum communis est malitia, cùm & humida & acria fuerint. Talia siquidem similiter corrumpunt, suáque acrimonia vasorum eorum, quæ ad ventrem decumbunt, ora remordent, atque fluxionum earum, quæ ex toto corpore in eum fiunt, causa efficiuntur. Hac Gal. Ex quibus videat Valles. qua ratione possit fieri cholera ex redundantia immodica, vt ipse scribit: hoc in loco aduerte, ea quæ superiùs diximus de cholera simpliciter dicta, intelligi, nam est altera, cuius meminit Hip. 4. de ratio. vict. in acut. sent. 109. quæ cholera sicca appellatur, quam Valles. 7. epyd. com. 81. siccam appellari sentit, quia in ea non excernitur humor, sed quia habet solam irritationem ad euacuationes*

Margin notes: Vallesius taxatur. — An duplex euacuatio sit de essentia cholera. — Causa cholera ex aliis. — Propria sententia. — Reprehēditur Vallesius.

tiones, quæ per os, & aluum fiunt: existimat enim choleram siccam & humidam nasci eisdem causis ea ratione, qua nausea & vomitus. Cuius viri sententia quàm falsa sit intelliges ex com. supradicta sententia, in quo Galenus choleram siccam appellat eam, in qua non humor, sed flatus acrimoniam habens per os, & aluum emittitur, qua ratione Hippocrat. hydropem tympanitem, hydropem siccam appellare solet, quia ab spiritu fit. Ex supradictis intelliges etiam, quàm malè auctor inter signa choleræ simpliciter dictæ deiectiones pituitosas, aut melancholicas enumerit.

Primò, victus debita ratio.) *Qui in choleris statim in principio victum adstringentem imperant detento humore acri mortis sunt auctores. Oportet ergo in principio istius affectus victu refrigerante vti, quia, vt diximus, cholera à causa calida ortum habet, & ita multoties curaui choleram potu solo aqua niue refrigeratæ. Quòd si alimentis vtamur temperatis, erunt alteranda rebus frigidis. Cessante autem vomitu & remissa molestia, aut quando iam alimentum incipit detineri, tunc adstringentibus, quæ roborare possunt ventriculum, vtemur: aut si his nolumus vti (quod melius erit) sufficiet sola victus ratio côueniens. Ea alimenta quæ in causa frigida ab auctore conceduntur, omittenda sunt, quia cholera à frigida causa non fit.*

Tertiò vacuantibus.) *Si natura rectè humorem ex ventre euacuet, nil oportet nos mouere. Si euacuet, sed aliquãtulum diminutè (quod ex molestia colliges) tunc vomitoriis ab auctore paulò superiùs descriptis vtere: poteris tamen vti eo, quod paratur ex aqua tepida decoctionis hordei cum cortice, aceto, & pauco sacchAro, hoc enim vomitũ mouet, & simul extergit, & retundit acrimoniam humoris. Quod si natura ita diminutè irritantem humorem expellat, vt ex eius copia anxietas, & excrementorum frigiditas sequantur, tunc cum hoc medicamento educemus: ℞ cassiæ praparatæ ℥. vj. pulueris hiera picra ʒ. iiij. decocti hordei cum cortice. q. s. misce, & fiat potio: quam qualibet hora diei assumere poterit. Qua in parte errat auctor, & cum eo Vallesius, purgantes humorem, & simul corroborantes ventrem: cum solum intendamus illum tam molestum educere humorem, post cuius purgationem, si euacuatio remittat, opportunè roborantibus vtemur.* *Euacutio in cholera.*

Quintò roborantibus ventrem.) *Hoc in loco remedia tantùm sunt ea quæ frigida cùm sint, constringendo roborant ventrem. Id, quod auctor dicit de medicamentis calidis choleram ex cruditate curantibus, falsum est, cùm ex humore semicocto non fiat cholera. Conditum etiam auro coopertum omittatur, quia præter expensam, non est gratum. Præterea ea omnia, quæ docet facienda, vt vomitum compescamus, inutilia sunt: quia si vomitus multus est, & nos humorem ita prauam violenter detineamus, certam inducemus mortem.* *Quæ roborent ventrem.* *Authoris lapsus.*

De Diarrhæa. CAP. XXXVI.

Descriptio. Diarrhæam Barbari corrupto vocabulo diarriam appellant. Est autem ac si diceres simpliciter alui profluuium, cùm sine exulceratione & inflammatione fit. *Diuisio.* Cuius variæ sunt species ac differentiæ, quas sigillatim recensebimus causas simul ac notas euiusque breui perstringentes. *Criticum quod non est cohibendum.* Alui ergo profluuium seu à toto corpore seu ab aliqua eius parte oriatur, aliquando quidem fit natura per indicationes (quas crises appellant) humores inutiles expellente.: aliquando verò vi symptomatum. Magnopere tamen diiudicari oportet, an hoc vel illo modo alui fluor contingat. Si enim crisi naturæ fiat, curatione non indiget iuxta Hippocratis præceptum aphorismo vigesimo sectionis primæ, quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque nouare aliquid siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere oportet. Porrò num per naturæ crises sequutus sit alui fluor, consulere oportet ea, quæ ab Hippocr. dicta sunt libr. 2. prognosticorum prognostico 14. & à Galen. ibidem in commentario, & libr. 3. de crisibus: maximum tamen signum est, si confert, & ægri tolerant. Quod si symptomaticum fuerit, & non à natura vincente factum, curationem requirit, & de huiusmodi alui profluuio hoc loco agitur: cuius vna differentia est, quoties ab hepate nascitur ob multitudinem bilis ad aluum defluentis, quæ irritat ad excretionem, vnde ventriculus & intestina, non expectata in totum concoctione, chylosam substantiam expellunt, & huius alui profluuij meminit Galen. aphoris. 20. sectionis secundæ. *Chylosũ & biliosum simul.* Deprehenditur, quia in deiectionibus commixtus linioso humori chylus apparet, & quia iuuenibus temperamento biliosis accidit, & æstiuo tempore, & noctu magis, & citissimè in dyssenteriam degenerat. *Nota.* *Chylosũ tantum.* Prouenit etiam nonnunquam obturatis mesenterij venis, quibus hepar velut manibus vtitur, dum alimentum ad se trahit. Notæ sunt, quòd in deiectionibus nihil præter chylum cernitur, & in dextro hypochondrio grauitas quædam sentitur, & anteacta vita, quæ humores crassos generaret, extitit: verùm animaduertere oportet, sæpè prædictas venas obturari propter abscessum aliquem in ipsis existentem: quod cognoscitur, quia febris adest, calor, ac dolor dextri hypochondrij: *Lyenosum.* lienis quoque vitio accidit, quod sic dignoscitur, egestiones nigræ sunt, sinistrum hypochondrium dolet, idest in eo grauitas & cætera melancholiæ signa cernuntur, iam & *Ex vitiato ventriculo.* ventriculus huius mali origo est, vel quia eius expultrix facultas fortior est, vel quia retentrix imbecillior, vel quia intemperie aliqua laborat, & concoquere cibos non potest.

Consi

Consideranda verò sunt ad id deprehendendum, quæ supra de ventriculi affectionibus sunt dicta, & quod cibus semicoctus protruditur, & in ventriculo dolor, & grauitas sentiuntur. Multis à capite alui profluuium prouenit: cognoscitur verò, quia distillatione aliqua laborant, & dolor, & grauitas capitis præcesserunt: & quòd ea quæ deiiciuntur, spumosa sunt iuxta Hipocr. septima sectione, aphor. 29. sunt & aliæ differentiæ, quæ à nobis prætermittuntur, quod illorum in allis capitibus mentio fiat. *Ex capite.*

Diarrhæa curatur primò, victu refrigerante, & astringente, vt aëre arte parato, aceto, aqua rosarum, & similibus: quem si epidemalis fuerit (vt anno 1450. Ferrariæ omnibus fermè hominibus accidit) omnino oportet relinquere, & saluberrimum quærere, si fieri tamen non possit, considera quæ dicentur cap. 9. secundi libri, semper tamen necessaria sunt, quæ simul restringunt, & veneno resistunt. *Curatio. Victus.*

Cibus, sit paucus, & parum nutriens, præsertim initio, & facilis concoctu, vt reliquæ corporis partes quasi auaræ reddantur, propriúmque retineant alimentum. Tunc enim pyra, & cydonea tosta satis nutrirent, aut ius pulli gallinacei aqua calybeata factum, & eius caro tosta. Vbi diuturna fuerit diarrhæa, aut facultas imbecilla, nutriatur hepate gallinæ, ouis sorbilibus, testibus pullorum gallinaceorum, succo carnis gallinæ aut perdicis aut arietis iure pedum arietinorum, suillorum, & similium, amido, aut oriza assata, aut pane bis cocto, & cum iure optimi nutrimenti & aqua calybeata facto: perdix tam assata, quam elixa restringit. Si facultas fuerit admodum imbecilla, nutriatur aqua carnium gallinæ perdicis, & arietis quæ fit per distillationem, vase vitreo apposito supra aliud vas semiplenum aqua efferuescente, miscendo ante illius distillationem aquam malorum cydoneorum, aut myrtillorum, semper tamen ante cibum comedat offam parum assatam immersam miua cydoncorum, aut rob cydoneorum aut de agresta. Acria omnia nocent quemadmodum glutinosa, & astringentia iuuant. Toties & tantum cibi sumendum, quoties, & quantum consueuerat capere, licet parum & sæpe sint alendi, qui facultatem habent imbecillam. *Cibus. In diuturna. Perdix sit per restringit. Noxia & vtilia. Admonitio.*

Potus sit aqua chalybeata, aut puluuialis, si tamen fuerit ventriculo imbecillo, aut si solitus vinum bibere. sit rubrum & astringens, quale est Saguntinũ, bene aqua chalybeata dilutum. Tandem quiete animi & corporis vtatur, & somno magis, quàm vigilia. Quando ventris profluuium fit à medicamento immodicè purgante, acrimonia obtunditur quatuor aut *Potus. Si fit ab hypercatharsi.*

sex vnciis aquæ calidæ, aut decocti hordei cum ℥. j. sacchari, vel hoc potu: ℞. mucaginis seminis psyllij, & cydoneorum an. ʒ. ij. decocti hordei ℥. iij. misce. Hæc tamen immodica purgatio multis curatur modis, causis eius abscissis, primo per ea, quæ vim medicamenti purgantis frangunt, incrassant, & à corpore expellunt compingendo, vt sunt mucagines supradictæ, aut per ea quæ canales, & partes seruientes expulsioni roborant, & constringunt, vt est mastix, & similia: aut per ea, quæ ad contrarium vacuant, & trahunt, qualia sunt vomitus, balneum, frictiones & cucurbitulæ: aut per ea, quæ laboriosum motum sedant, per quietem scilicet, & somnum, & per ea, quæ cor corroborant, & animum oblectant. Si quis tamen hanc rem perfectè cognoscere cupit, legat caput Mesuæ de medicamento immodicè vacuante theoremate tertio, Canone primo.

Si ab hæmorrhoidibus. Sanguinea diarrhæa, si sit ab hæmorrhoidibus, curabitur cap. 52. huius libri.

Si à suppressis mẽsibus. Si à mensibus suppressis nascatur, cap. 56.

Curatio critica. Si critica, vt in synocha, nulla eget curatione, nisi modum excedat: tunc curatur sanguinis missione, per sectionem venæ cubiti internæ, extracto pauco sanguine: maior tamen copia sanguinis est educenda, cùm diarrhæa sanguinea est à mutilatione membri.

Cõfectio. In vtraque tamen præcedenti sanguinis missione vtile, & necessarium est hoc, aut simile medicamentum: ℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ij. miscletæ ℥. j. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati, Karabæ, mastichis, boli Armenici præparati an. ʒ. ij syrupi myrtilorum, quod satis est misce, & fiat confectio. Dosis manè, & omni hora cochlearium vnum cum aqua caudæ equinæ, aut sanguinariæ.

Curatio biliosa. Diarrhæa biliosa, præcedenti victu prædicto initio huius capitis, curatur vacuatione bilis per medicamenta stiptica: vt ℞. rhabarbari parum assati & corticum myrobalanorum parum assatorum an. ʒ j. syrupi rosatum ex infusione siccarum ℥. j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potus.

Obseruã. Aliquando initio, vbi materia fuerit multa, ante purgationem necessarius est vsus syruporum de agresta, cydoneorum, rosarum ex infusione siccarum, & similium, cum dupla quantitate aquarum, aut decocti portulacæ, plantaginis, & similium: & tunc fiet vacuatio per rhabarbarum non tostum, & per mirobalanos non tostos.

Curatio pituitosa. Diarrhæa pituitosa curatur, si materia fuerit multa, per vacuationem factam myrobalanis chebulis eodem modo paratis, & aliquando addendo scrupulum vnum agarici trochiscati, præcedenti concoctione facta per rhodomel, per decoctum, & syrupum de absinthio.

Melãcho Diarrhæa melancholica curatur per vacuationem factam

myr

myrobalanis Indis, & epithymo, præcedenti concoctione per syrupos, & medicamenta dicta capite primo: quamuis aliquando si fuerit ob obstructionem lienis, hæc diarrhæa egeat propria curatione, de qua capite 45. huius libri loquemur copiosè Deinde auertentibus curatur, vt vomitu, autore Hipp. lib. de locis in homine, quo libro docet vomitū curari vomitu, & ventris profluuium ventris profluuio. Sanguinis missione, si sint signa sanguinis & robur virium. Mouentibus sudorem & vrinam cientibus, præsertim si simul ventrem restringant, & vrinam prouocent, vt cydonea. Frictione externa totius corporis, demptis infernis partibus. Postea curatur per ea, quæ intestina lauant, & simul corroborant, doloremq́ue sedant, ac defendunt illæ ab vlcere, vt clystere hoc paucæ quantitatis. ℞. decocti hordei ℥.vj. sacchari ℥.ij misce, adde lutea duo ouorum. Ex folis vnciis octo lactis (in quo lapides marini extincti fuerint, aut chalybs ignitus) clyster est optimus, & vtilissimus huic profluuio ventris: in dysenteria tamen sunt maioris momenti clysteres, & magis ad multa necessarij. Deinde curatur incrassantibus, meatus constipantibus & corroborantibus retentricem facultatem, vt thure, cymino assato, & aceto infuso, aniso tosto, semine nasturtij assato: hæc tamen calida magis prosunt, si sit profectus morbus à causa frigida, quamuis in calida sint vtilia, præcipuè si misceantur his syrupi aut aquæ astringentes frigidæ, vt syrupus myrtillorum, rosarum ex infusione siccarum, syrupus de agresta. cydoneorum & similium. Simplicia tamen & composita medicamenta huic profluuio necessaria sunt, omnia fermè frigida. quamuis mastix calida obtineat principatum in omni profluuio, quare ea perpetuò vtendum est etiam loco salis in cibis. Oriza etiam assata est optima, adeps quinque caprinus, quo multi diarrhæa laborantes etiam inueterata sanati sunt, mixta cum pane facto in modum dictum ab Hispanis migas. Drachma vna casei antiqui in aqua chalybeata per diem infusi, deinde decies, eadem aut simili aqua loti, si sæpè cum cibis, aut syrupo, aut liquore aliquo astringente comedatur, curat omne ventris profluuium. Similiter ʒ. j. virgæ cerui in puluerem redactæ. Coagulum hædi ab scrupulo vno vsque ad ʒ. j. cum ℥. ij. aut iij. aquæ plantaginis aut portulacæ, aut alia simili adstringente, potissimè curat hoc profluuium, incrassantur eo humores, ac coalescunt. Sed hoc auxilio & antiquo caseo non est vtendum, nisi post alia remedia clementiora, vt sunt omnia simplicia astringentia, vt balaustiæ, spodium, hypocystis, sanguis dra-

[Margin notes:] lica curatio. Preparatio & euacuatio. Reuulsio. Sectio venæ. Sudoris & vrinæ prouocatio. Clyster lauans. Constipatio, & corroboratio. Aduerte. Mastiches commendatio. Adeps caprinus. i. capra, aut capri castrati. Virga cerui, coagulum hædi. Tempus vtendi. Simplicia.

conis, thus, sandaraca Arabum, nux cupressi, myrtillorum bac-
Compo- cæ, & similia. Composita etiam vtilia sunt multa huic pro-
sita astrin fluuio, vt syrupus rosarum ex infusione siccarum, syrupus cy-
gentia. doneorum, syrupus myrtillorum, syrupus de Ribes, syru-
pus de agresta, miua cydoneorum, rob de agresta, aut cydo-
neorum, conserua rosarum vetus, conserua cydoneorum, ca-
ro cydoneorum saccharo condita. Hæc composita summo
Ante ci- mane sumpta sola, vel cum aqua calybeata conferunt, & etiam
bũ sumẽ- tempore sitis. In prandio tamen, & cœna semper in fine no-
da esse. cent, quia impellunt cibum, ideóque initio mensæ offa to-
Micleta. sta & madefacta aliquo ex supradictis syrupis, aut rob sumen-
da est. Micleta omne ventris profluuium curat, siue per os,
siue per clysterem iniecta, est ab omnibus, & à me probata
diligenter. Sunt multa alia medicamenta composita à variis
doctoribus scripta, & longa experientia probata, lege Anti-
Qui au dotarium Mesuæ, Nicolai, & Arnaldi de Vilanoua, in qui-
tores le- bus medicamenta omnia composita inuenire licet: quamuis
gendi in nostris temporibus extet opus diuinum Nicolai Mirepsij, à
hoc Leonardo Fuchsio Latinitate donatum. Hoc medicamentum
Cõfectio est à me, & à multis expertum in hoc profluuio, præcipuè à
causa ca- causa calida: ℞. granorum myrti, spodij, sumach, santalo-
lida pro- rum omnium, gummi Arabici an. ʒ. j. ß. ossium myrobala-
batissima norum omnium assatorum ʒ. vij. coriandri præparati tosti ʒ.
iiij. seminis acetosæ, seminis plantaginis, seminis rosarum
an. ʒ. j. omnia in puluerem reducta infunduntur cum succis
plantaginis, agrestæ, & acetosæ, per diem, deinde exsiccata,
& cum sufficienti quantitate miuæ cydoneorum fiat confectio
ad modum opiatæ. Dosis ʒ. iij. cum aqua, aut succo aliquo
astringente.

Causa fri In causa frigida hoc medicamentum est expertum: ℞. li-
gida. gni aloës, spicæ, galliæ muscatæ, cyperi, calami aromatici an.
ʒ. j. cymini infusi per diem in aceto, deinde tosti seminis por-
ri tosti an. ℈. ij. ß. seminis nasturtij tosti ʒ. iij. granorum myr-
ti ʒ. viij. balaustiæ, conchularum tostarum, thuris, fructus len-
tisci an. ʒ. j. ameos. ʒ. j. ß. omnia benè puluerizata infundan-
tur in vinum rubrum Saguntinum, aut simile per diem, de-
inde exsiccentur, & iterum infundantur in aquam cydoneo-
rum, aut aliam similem, & cùm siccata fuerint omnia cum
sufficienti quantitate miuæ aromaticæ fiat confectio. Dosis
ʒ. iij. cùm ℥. ij. aquæ, aut succi, aut syrupi ex superius dictis
Deliquij alicuius. Quando laborans ventris profluuio afficitur animi
curatio deliquio à materia venenosa, hoc remedium est optimum:
quod sym ℞. cenluræ rosarum antiquæ, & micletæ ana. ℥. j. confectio-
nis

nis de hiacintho, & confectionis Gentilis cordialis contra melancholiam ana. ℥. ß. coralli rubri præparati, margaritarum electuarum, seminis portulacæ an ʒ. ij. lapidis smaragdi ℈. j. syrupi cydoneorum, quod satis est, misce, & fiat confectio cordialis. Dosis cochlearium vnum omni hora cum aqua cydoneorum. Lapis smaragdus curat profluuium ventris venenosum auctore sene Auenzoar. Nostris enim temporibus curatus fuit hoc lapide illustris Ioannes de Mendoça post multa alia auxilia. Quare hac in re non est audiendus Aloisius Mundella, qui sua prima epistola damnat vsum lapidis smaragdi contra Arabes, à quibus certè aliqua scripta sunt partim à Græcia prætermissa, partim ignorata, vt docet Andreas Turinus nostræ ætatis doctissimus medicus. Posteà, imò semper vacuata causa ventri sunt admouenda vnguenta, emplastra, cataplasmata astringentia, præcipuè si præcedat fotus hoc, aut simili liquore factus: ℞. aceti calybeati partim vnam, aquæ calybeatæ (præsertim si fuerit in qua extinguantur enses, pugiones, & gladij igniti) partes duas, foliorum & fructuum myrti, cydoneorum, mespillorum, sorborum an. m. ij. nucum cupressi num. x. fiat ex his decoctum ad medietatem, & reseruetur ad fotum. Bis in die admoueatur ventri hæc mixtura: ℞. mastichis, & emplastri stomatichonis ana, æquas partes, extendatur super alutam ad formam scuti, & magnitudinem ventris. Hoc quoque vnguentum, si bis, aut ter, in die admoueatur, est optimum: ℞. olei mastichis, cydoneorum, & myrtillorum an ℥. j. pulueris sanguinis draconis, thuris, & gummi draganti ana. ʒ. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum. Hoc cataplasma, aut simile; si quolibet die semel ventri admoueatur, ventris hoc profluuium curabit: ℞. micæ panis tostæ & infusæ in acetum calybeatum, carnis cydoneorum cum melle condita ana partes æquas, decoquantur cum oleo mastichino, & vino rubro, addendo pulueris mastichis, thuris, sanguinis draconis an. ʒ. ij. misce, & fiat cataplasma. Emplastrum diaphænicon Mesuæ ex Alexandro Tralliano, & est secundæ descriptionis (Syluius non credit esse Alexandri) omne ventris profluuium sine dubio curat, ventriculúmque corroborat, est à me sæpe probatum. Fotus rerum astringentium (vt sunt folia & fructus dicta) per annum confert non parum huic morbo. Similis est & expertus fotus pini habentis nodos igniti, & postea extincti vino rubro.

Postremò curatur hoc profluuium quemadmodum alia omnia immodica profluuia narcoticis medicamentis:

quia

ptoma est. — *Confectio.* — *Aqua smaragdi facultas.* — *Historia.* — *Arabum defensio contra Aloisium Mundellam.* — *Turinus.* — *Arabum Topica.* — *Fotus.* — *Emplastrum.* — *Vnguentum.* — *Cataplasma optimum* — *Emplastrum diaphænicon.* — *Fotus.* — *Narcotica.*

quia somnus omnes vacuationes detinet præter sudorem, iis tamen non est vtendum, nisi cùm alia non contulerint, & præsenti aliqua constantia virium: multi namque his medicamentis perierunt extincto calore natiuo. Quare doctus & prudens medicus primò iis externis admotis vtatur, minus enim hæc nocent, & à medico, & ab astantibus amoueri possunt & debent somno iam incepto: ne nobis contingat quod multis medicis eruditis Italis, præcipientibus famulis, vt statim ab incepto somno amouerent narcotica fronti, aut ægrorum capiti admota, quibus præceptis oblitis, multi perierunt perpetuò dormientes. Secundò, si hæc externa non suffecerint, parti inferiori sunt admouenda narcotica in forma suppositorij, aut clysteris. Tertiò, & in maxima fermè necessitate opiatis interiùs deuoratis vtendum est.

Somnivis. Quid cauendum sit docto medico. Suppositoria, aut clysteres.

Topica efficacissima ad somnum inducendum. Primò igitur fronti & naribus admoueatur parum huius mixturæ: ℞. vnguenti populeonis, & olei papaueris an. ℥. j. Thebaici grana v. misce, solum tamen vnguentum populeon aliquando somnum inducit. Hoc etiam medicamentum laudatur in hoc genere: ℞. lactis fœminei ℥. ij. Thebaici g̃. v. misce, vel ℞. olei violarum & papaueris an. ℥. j. Thebaici g̃. v. misce.

Clyster ad somnum. Secundò, si externa non suffecerint, hic clyster, aut similis somnum affert: ℞. lactis caprini, aut ouini ℥. viij. olei papaueris ℥. ij. philonij Romani ʒ. ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. philonij Romani, & micletæ an ʒ. j. pinguedinis caprinæ, aut ceræ. q. s. misce, & fiant duo suppositoria cum philo magno bombicis, aut lini.

Narcotica sumenda. Tertiò, & vltimò, laudantur interna narcotica, quoque hatanasia, & requies magna sent tutiora. Dosis horum duorum à drachma semis vsque ad ʒ. j.

Potentiora. Postea potentiora, vt sunt trochisci de Karabe, de spodio, de terra sigillata. Dosis est ab scrupulo vno vsque ad ℈. ij. aut drachmam vnam. Pilulæ Nicolai contra fluxum sunt probatæ in hoc numero. Dosis est quarta pars vnius drachmæ, fiant ad magnitudinem grani Orobi. Valentiora sunt philonium Romanum, Tarsense, & Persicum ad scrupulos semis vsque ad drachmam semis, vel drachmam vnam. His tamen narcoticis non est vtendum, nisi post sex menses, & quanto vetustiora sunt, tantò tutiora, vt sæpe diximus cum Gal. 12. method. Theriaca recens à drachma semis vsque ad drachmam vnam inter narcotica adnumeratur. Hoc quoque medicamentum in genere remediorum nareoticorum recensetur: ℞. micletæ ℥. j. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ß. trochiscorum

Pilulæ Nicolai. Narcotica vetustiora laudātur.

de

de karabe, de spodio, & de terra sigillata an. ʒ. ij. pilularum. Nicolai contra fluxum. ʒ. j. requiei magnæ. ʒ. ij. ß. syrupi myrtillorum. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis semel in die drachmæ duæ cum aqua, aut syrupo astringente ventriculo vacuo. Pilula hæc sumpta hora vndecima noctis omne ventris profluuium curat, experta à me, & à multis medicis Valentinis, eius author fuit doctor Tortella: ℞. opij ℥. j. parci ponderis, cinnamomi, cassiæ ligneæ, croci an. ℥. iiij. cum glutine, tragaganti fiat pilula vna. Composita tamen narcotica post sex menses, & post annum sunt tutiora, vt diximus cum Gal. quia vis opij, & forma corrupta est saltem maiori ex parte, quod in theriaca fermentata demonstratur, quæ calida est in fine secundi ordinis. *Pilula doctoris Tortella.* *Quando sunt tutiora narcotica.*

Scholium.

Diarrhæam barbari.] *Diarrhaa, quam Latini alui profluuium appellant, est immodica per aluum excretio alicuius humoris, siue hic sit pituita, siue bilis, siue melancholia, siue corruptus humor in ventriculo, cuius excretionem diarrhaam ventralē appellare solent, siue etiam fiat cum crisi, siue sine crisi, siue cum febre, siue sine febri: quamuis diarrhaa rarò fiat ex toto corpore sine febre. Humor hic, qui in diarrhaa euacuatur, aut generatur in ventriculo, aut aliunde fluit. Si in ventriculo, aut generatur culpa ventriculi, quando intemperatus est, aut prauum humorem in cauitate continet, aut culpa alimenti cùm peccat quantitate, aut qualitate. Si humor aliunde ad ventriculum confluat, aut id contingit ex toto corpore, vt in febribus, cholera, morbo, & super purgationibus: aut ex vnica tantùm parte, hepate, liene, capite aut alia, quam ex signis eius partis affecta cognosces.* *Diarrhaa.*

Si diarrhaa ventriculi culpa contingat, curabitur eius intemperiem corrigendo: si sit humor in eius cauitate, ipsum euacuando. Si verò alimentum eius sit causa, diminuemus eius quantitatem, aut aliud mutabimus. *Error auctoris.*

Diarrhæa curatur primò.] *Diarrhaa bene potest esse epydemialis, & sine veneno, & proinde non est, quòd semper cum adstringentibus censeamus, qua veneno resistunt.* *Alius error.*

Sanguinea diarrhæa.] *Excretio sanguinis per aluum non dicitur diarrhaa sed dysenteria, & ideo non erat, quod hoc in loco eius faceret mentionem.* *Curatio diarrhaa.*

Diarrhæa biliosa.] *Biliosa diarrhaa, qua frequenter molestare solet, aut est critica, aut symptomatica. Critica in febribus post coctionem apparet, qua non est sistenda, quia in ea solus humor peccans excernitur.*

tur, sed solum intestinorum habenda est ratio, ne exulcerentur ex acrimonia humoris, lac tepidum infundentes. Symptomatica verò, quæ in principiis febrium accidit, fit à natura irritata ab acrimonia humoris, aut à calore, quod idem est, quæ, velit nolit Vallesius, semper est mala, quia cùm vtilis humor cum inutili mixtus in ea euacuetur, fit cũ incómodo animalis. Neque ratio eius aliquid probat, quia etiamsi videamus aliquos homines robustos ferre hanc euacuationẽ, non proinde colligemus eam esse bonam, reuera enim debilitauit ægrum, qui ob robor eã potuis ferre noxã, & ex accidenti iuuari multo humore inutili euacuato. Hãc ergo euacuationẽ in principiis morborum factã sistemus, non sanguinis missione, quia ex Hippocr. fluente aluo sanguinem non detrahes, sed temperabimus bilis acrimoniam syrupo rosarum, acetositatis, citri, & similibus, cum decocto endiuiæ & borraginis: deinde purgabimus bilem ea ratione, qua purgat auctor. Vbi aduerte nos parum terrefacere mirobalanos, & rhabarbarum vt minuatur in eis vis purgans, & augeatur vis corroberans, vt ea ventriculus roboratus non ita facile recipiat humorem. Cibus & potus debet refrigerare, & adstringere: & ita ante assumptionem alimenti miua citoniorum cũ pauco pane torrefacto vtilis erit. Quòd si perseueret affectus, mane per aliquot dies cochlearium vnum micleta conueniet, vel pilulas ex ea construemus hoc modo, ♃. specierum confectionis micleta ʒ. j. cum syrupo rosarum siccarũ, fiant pilulæ nouẽ, quas vna vice accipiat æger. Quæ si non prosint, ad pilulas Nicolai contra fluxum deueniendum est. Ex ʒ. j. facientes pilulas xxx. & assumentes ix. hora decima, aut vndecima noctis, quam quantitatem, poteris pro robore, & imbecillitate ægrotantis augere, aut minuere. Hæ enim pilulæ ratione medicamentorum adstringentium roborant ventrem, & incrassant humorem, propter opium verò somnum conciliant, & sic sistere faciunt diarrhæã, quia somnus omnes euacuationes cohibet, quæ egent ope facultatis animalis. Infernè per aluum infundes lac, in quo lapides igniti extincti sint. Regionem hepatis illines vnguento refrigerante, quale est rosatum sandalatum, mixtum (vt penetret) cũ pauco aceto aut cerato refrigerante Gal ex 10 meth. Quãuis enim ex vniuerso corpore bilis fluat, in iecore tamen focus est putredinis, & per ipsum transit bilis, antequam ad intestina proueniat. Si in febrium accessionibus bile descendente ad ventriculum fiat cardialgia, tunc propina vinum aqua dilutum, aqua enim refrigerat ventrem, & vinũ etiam facit humoris distributionem. Præcauebis autem in sequẽti accessione animi deliquium, si antequàm prehendat, panem vino madefactum, aut syrupum adstringentẽ assumat. Si biliosa hæc diarrhæa citra febrem accidat, prædicta curatione aluum firmato: si ex toto corpore fluit bilis, eam purgabis: si ex vna parte, eam corroborabis, & caussam generationis bilis submouebis. Roborabimus etiã ventriculum, qui est pars recipiens, medicamentis exterius applicatis: quæ adstringentia sint,

Margin notes: Diarrhæa symptomatica. — Contra Vallesium. — Diarrhæa symptomatica qua ratione sistenda. — Purgatio. — Quæ assumenda medicamenta. — Per aluũ quæ infundenda. — Iecoris cautio. — Animi deliquiũ in accessione febris. — Ventriculi roboratio.

sunt, quale est emplastrum factum ex malo cotoneo, in vino austero decocto, puluerizato cum cinnamomo, mastiche, & myrtillis. Quòd si Diarrhœa biliosa hæc alui fluxio ex acri medicamento euenerit, curabitur medicamentis acrimoniā temperantibus succo agresta aut granatorum, fermentatione ex alica (pro qua nostra similagine vtemur.) Enematis etiam emplasticis ex lacte calybeato, & amylo paratis, vt c.1. diximus. Diarrhœa ex acri medicamento.

Diarrhœa pituitosa curatur.] *Si in hac diarrhœa pituita in ventriculo generatur copiosa, aut ventriculus multas generet cruditates, inedia, & abstinentia, potu (vt coquatur humor) vtemur, purgabimus & roborabimus ventrem, & optima imperabimus alimenta. Si à capite descendat pituita, ipsi prospiciemus ex ratione, qua capite de distillatione diximus. Purgabimus pituitam ex ventre, & vltimo corroborantibus vtemur, capite de imbecillitate ventriculi descriptis.* Curatio diarrhœa pituitosa.

Diarrhœa melancholica.] *Si diarrhœa sit ab humore melancholico, & critica, sinenda erit, si symptomatica, sistenda, purgantes humorem corticibus myrobalanorum indorum parum torrefactis, & deinde adstringentibus, & aliis superiùs propositis vtentes. Si sit ex atra bile, & critica præcedentibus signis coctionis, optima erit. Si symptomatica, lethalis, nihilominus tamen in ea idem præstabimus, ac in superiori ex melancholico humore orta.* Melancholica curatio.

De lyenteria, id est, læuitate intestinorum.

Cap. XXXVII.

Lyenteriam, quam Latini læuitatem intestinorum nominant, Galen. aphor. sect. 6. tum carentiam concoctionis dicit esse, cùm scilicet neque secundùm consistentiam, neque colorem, vel odorem in ventriculo facta fuerit mutatio ciborum: tum velocem exitum eorum, quæ comeduntur, & bibuntur, quæ talia deiiciuntur, qualia fuerant deuorata. Veteres medici, qui primi lyenteriæ nomen huic affectioni indiderunt, id voluere significare, tale quippiam per hanc affectionem intestinis euenire, quale extrinsecus in corporis cuticula ex cicatricibus contingere solet: existimarunt enim fieri ipsam propter internæ superficiei intestinorum læuitatem, ob quam cibos in eis contentos non amplius retinent, vt cum suam & sibi à natura inditam asperitatem seruarent, retinebant. Siquidem graui aliqua dysenteria præcedente, intestina ab erodentibus humoribus altè exulcerantur, deinde cicatricibus densis & læuibus succedentibus ipsa tum densa, tum læuia redduntur: vnde propter densitatem ciborum per corpus distributio fieri non potest, cum ora vasorum sint velut obturata, vasorum inquam, quæ ali- Descriptio.

men

mentum ex intestinis ad se attrahunt: propter leuitatem verò, cibus antequam plene concoquatur, nullo retinente delabitur, atque sic de lyenteria sentiunt: quos Galenus non probat.

Diuisio ex Paulo. Quam rem (vt puto) animaduertens, Paulus Æginera lib. 3. cap 40. duplex lyenteriæ genus facit, alterum quidem quod ex intestinorum exulcerationibus, & eorum cicatricibus oritur, quod mali genus intestinorum tormina plerumque sequitur. Aut ex aliis distillationibus rheumatisque inducitur. Alterum verò, quod ex infirmitate languoréque facultatis, quæ alimentum in stomacho retinet, prouenit: hac enim languente, ac imbecilla, cibi neque concoquuntur, concoctive distribuuntur, sed crudi humidi, & nihil immutati excernuntur

Causa. continuo fluxu tentata aluo. Ex his quæ dicta sunt, constare potest à quibus causis hoc malum proueniat: fit enim vel ab exulcerationibus, & cicatricibus intestinorum, vel à facultatis imbecillitate. Interdum & post voluulosa tormina, & post

Signa. alui ingens profluuium sequitur. Aliquando etiam & aqua inter cutem per ventrem euacuata contingit. Signa sic ab Aëtio adnotantur libr. 6. cap. 51. Ex quacunque igitur causa lyenteria orra sit, ægri cibum non sentiunt, & malum corporis habitum acquirunt, quod vtrumque malum inemendabile est: succedit enim ægri assidua excretio cruda, colore subalbida, inæqualis, & aquosissima citra sanguinis ac bilis complexum. Adest autem simul & ardor per tota præcordia se dilatans, quem cibi fastidium comitatur. Videtur autem bonum & amicum signum in eis ructus acidus esse, indicat enim iucundi quippiam factum esse, & ventrem ac intestina non velut inania cibum sinere pertransire: hactenus Aëtius. Verùm hoc vltimum confirmat etiam aphorismus supra citatus primus sectionis sextæ in longis læuitatibus intestinorum, si acidus ructus fiat, qui prius non erat, signum bonum, &

Curatio lyenteriæ ex acrimonia. quæ à Galeno in commento dicuntur. Præcedenti cap. multa scripsimus non solùm diarrhææ vtilia, & necessaria, sed lyenteriæ & omni ventris profluuio: ideóque paucis curationem hanc expediemus.

Victus. Derogatio. Si intestinorum & venticuli leuitas fuerit à re acri irritante expultricem facultatem, & retentricem imbecillam efficiente, curatur primò ratione victus conueniente, de qua

Corroboratio. superiori capite. Secundò, vacuatione materiæ calidæ per rhabarbarum tostum facta, & per myrobalanos citrinas similiter tostas. Deinde per frigida stiptica corroborantia, vt sunt

Curatio ex vlceribus. electuarium diathodon Abbatis, syrupus de agresta, syrupus rosarum ex infusione siccarum, & similia. Si fuerit ab vlceribus

bus ventriculi & intestinorum (quod per excrementa cognosces, & per dolorem, quo tempore sumendus est cibus, præsertim acer, & expellenda excrementa) curatur per abstergentia, mundificantia, & consolidantia, de quibus cap. de pleuritide & suppuratione dictum est. Si fiat à materia multa ventriculo affixa (à qua sæpius fit) curatur primò, victu tenuante, incidente, tergente, vt rebus salsis parum amaris; & parum acribus. Secundò paretur pituita rhodomelle, syrupo de absinthio & oxymelite S. cum decocto, aut aquis absinthij, fœniculi, mentæ, & similium. Tertiò vacuetur vomitu aut deiectione facta per vnciam semis diaphænicon, aut per ʒ. j. pilularum elephanginarum, aut stomachicarum, aut per ʒ. j. agarici trochiscati. Postremò corroboratione facultatis concoctricis, & retentricis medicari poterimus per ea, quæ diximus cap. 31. de curatione imbecillitatis ventriculi. Hoc cataplasma est in hoc genere bonum ℞. mentæ siccæ, balaustiæ, myrti, corticis mali granati, anteræ; florum roris marini an. ʒ. j. myrrhæ, masticis, gummi Arabici an. ʒ. ij. vini rubri & succi cydoneorum an. æquas partes & sufficientes pro cataplasmate. Hoc medicamentum est in hoc expertum. ℞. pulueris caudæ equinæ, balaustiæ, mentæ, mastichis an. ℥. ß. foliorum myrti, seminis lini tosti an. ℥. iij. syrupi myrtillorum. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ duæ sunt mane & vespere cum syrupo, & aqua aliqua adstringente. Hoc cataplasma ventriculo & ventri sæpe admotum, est optimum in hoc genere. ℞. acaciæ, psidiæ, gypsi, granorum vuarum, boli Armenici, hypocistidos, balaustiæ, galbani, myrti, mastichis an. ℥. ß caryophyllorum, cinnamomi an. ʒ. ij. vini rubri optimi, & succi cydoneorum an. æquas partes, & sufficientes pro cataplasmate. Semper ante cibum comedat æger duo, vel tria cochlearia miuæ aromaticæ, aut duas offas tostas & madefactas prædicta miua, desuper addendo parum coriandri præparati, & cinnamomi, vel parum pulueris scripti capite 31. Ius carnis perdicis elixæ aqua calybeata, & prius plenæ cera noua, pinguedine hirci castrati & cydoneis, mespilisque curat hoc, & quodcunque aliud ventris profluuium.

Curatio lyenteriæ ex materia affixa ventriculo. *Victus.* *Præparatio.* *Vacuatio.* *Corroboratio.* *Topica.* *Cataplasma.* *Confectio sumeda.* *Cataplasma optimum.* *Ius perdicis.*

Scholium.

LYenteriam, quam Latini.] *Lyenteria est affectus præter naturam, in quo celeriter ea, quæ comeduntur talia deijciuntur, qualia deuorata fuerunt. 4. aph. com. 12. vel ex 6. aph. com. 10. bre-*

Lyenteria quid.

nius, est coctionis carentia. Qua in parte errat Hieremias existimans in ea tenuem alimenti partem concoqui. si enim non retinetur, quomodo concoquitur. Hic affectus est symptoma in his quæ immodicè excernuntur, sequens etiam aliquando aliud symptoma, nempe debilem actionem facultatis retentricis. Præterea hic affectus solet sequi morbos instrumentorũ omnium, quæ ad aluum pertinent, qualia sunt ventriculus & intestina. 4. aph. com. 12. sic Hippocr. prædicti commentarij

Obiectio. sententia sic habet. Quorum alui leuitate intestinorum laborant, &c. Vnde cùm Galenus lib. 6. aph. comment. 1. agens de lyenteria solius ventriculi meminit, adde intestina, aut ea nomine ventriculi intellige. Dicet quis, si ventriculus est instrumentum concoctionis, & in lyenteria alimentum crudum manet, qua ratione lyenteriam etiam in in-

Lyenteria duos morbos sequitur. testinis collocamus. Respondeo intestina etiam concoquere, etsi leuiter, cùm habeant communem tunicam cum ventriculo, ac proinde si alimentum in ipsis moram faceret, concoqueretur: in lyenteria verò cùm crudũ omnino excernatur, signum est ipsum neque in ventriculo, neque

Primus. in intestinis detineri, & lyenteriam esse affectionem ventriculi & intestinorum. Morbi, ad quos sequitur lyenteria, duo sunt. Vnus est intemperies qualibet imbecillam reddens retentricem facultatem, & potissimum frigida, & humida, quia hæc molles reddit fibras, quæ robur

Secũdus. postulant ad retentionem. Rursus hæc intemperies frigida & humida, aut est nuda, aut (quod vt in plurimũ contingit) ortũ habet ab humore pituitoso in ventriculo generato, aut aliunde fluente. Atque hæc est lyenteria, quæ non sequitur immediatè morbum, sed aliud symptoma, quod est actio abolita facultatis retentricis. Secundus morbus lyenteriã efficiens est soluta continuitas partis internæ ventriculi, & intestinorum, quæ fit ab acri humore: in hac enim parte aliquandò contingunt exulcerationes multæ proportionem habentes cum aphtis. qua ratione, existimo in variolis, & morbillis lyenteriã fieri: & ideò esse lethalẽ, & postulare eam curationem, qua roboratis partibus internis humores ad externas expelluntur, vt libro secundo videbimus. Fit ergo in hoc secundo morbo lyenteria, eò quòd alimentum in vlcusculis dolorem excitans expellitur à facultate, & sic noxa refertur ad irritatam expultricem. Practici sequuti Paulum & Cornelium Celsum tertium morbum in lyenteria addunt, quod est leuitas ventriculi à magna cicatrice indu-

Reprehẽduntur practici tertium morbum addentes. cta. Quorum sententiam non probo, non enim potest tanta viuente animali soluta continuitas in ventriculo incidere, vt eam cicatricem inducat, ex qua sequatur lyenteria, ab exigua enim non fiet. Lyenteria acutissimus est affectus, cùm enim partes non nutriantur, atrophiam patiuntur. Neque pugnat, quod Hippocr. dicit 6. aphor. In longis leuitatibus intestinorum, quia cùm hæ sequantur diarrhœas, potissimum ventrales, si tempus deiectionis consideremus, longa erunt.

Error an. Si intestinorum & ventriculi.] Si causas lyenteriæ, hoc est morbos

tes ad quos sequitur, consideres, intelliges malè auctorem curare lyenteriam à re acri irritante factam, cum talis non detur: sicut neque illa, quam à multo alimento oriri scribit. Curabitur ergo hac ratione: si ortum habeat ab intemperie nuda, contratria alterantia conuenient: si cum affluxu pituita, si affluxus multus est, corticibus myrobalanorum chebularum torrefactis cum hiera, aut decocto eorum cum hiera & agarico, vt ventriculus purgetur simul, & roboretur. Si autem humor contentus in ventriculi cauitate multus sit, fluxúsque non sit magnus, tunc abstergētem intendemus facultatem, miscentes aloëm cum hiera, idque non vnica viee praestabimus, hac enim neque totum humorem euacuabit, neque ventriculi facultatem (qua multum lasa est) corroborare poterit. Possumus etiam his peractis exteriùs applicatis ventriculo robur addere. Hoc vnguentum id commodè praestabit. ℞. olei cotoneorum, mastichini, & myrtillorum an. ℥. j. pul. sanguinis draconis, mastichis, gummi dragaganti an. ʒ. j. cera. q. s. misce, & fiat vnguentum. Vtemur etiam emplastro stomatichо confortatiuo, per os: syrupus de absinthio roborabit ventrem. Si post euacuationem ventriculi & eius corroborationem, ructus acidus apparuerit, bonum est, quia melius est coctionem esse immunitam. *Lyenteriæ Curatio.*

De Dysenteria. Cap. XXXVIII.

CVm quatuor sint dysenteriæ differentiæ (vt apud Galenum videre est sexto de morbo & symptomate cap. 2. ad finem de vltima nobis agendum est, quam describentes, & solam dysenteriæ nomine dignantes dicimus, esse vlcus intestinorum: Galenus verò citato loco supra eius notas simul enumerans de hac, hunc in modum loquitur. Per quartam verò, scilicet dysenteriæ differentiam paulatim, & breuibus interuallis deiectio fieri solet, nonnunquam grumosi, cum quo interdum puris quoque nonnihil excerni conspicitur, itidem & ramenta (Græci vocant ephelcidas) & partes quædam intestinorum membranis similes, sæpenumerò densum quoque stercus excernitur cruentis guttis respersum. Porrò Latini hanc affectionem tormina appellant, ob id conücere licet, quod intestina vlcerationis dolore admodum torqueantur: vnde hoc malo affecti torminosi perinde ac Græcè dysenterici dicuntur. Prouenit autore Aëtio cap. 43. lib 9. ab externis causis veluti frigiditate, ardore, perniciosorum medicamentorum potu, vt scammonij & colocynthidis. Item à cruditatibus, & ciborum actium sumptione. Galenus verò lib. 1. de loc. affect. mordax humor dysenteriæ causa statuitur, vt qui ab initio & abstergat, & abradat: deinde temporis interuallo vlceret intestinum. *Descriptio.* *Nota.* *Causa.*

Nonnunquam à tenesmo incipit hoc malum, sæpe etiam p...

Si à causis exterioribus accidat, interrogandus æger erit, si... nus per traditas sæpe methodos internæ causæ sunt inuestig... dæ. Signa verò quibus morbus cognoscitur, iam supra à Gal. tacta sunt, quibus alia quoque addit Aëtius, sed dicta satis sunt. At cùm aliquando contingat tenuia, aliquando verò crassa intestina in hoc morbo vlcerari, breuiter Paulus in hunc modum docet distinguere. Si cum stercore mixta exulcerationis signa cum labore & circa vmbilicum torminibus excernantur, in gracilibus intestinis exulcerationem esse cognosces. Si verò absque vllius rei communione immixtum stercus egeratur, in crassioribus. Hæc multò fusiùs ab Ætio, & à Gal. 5. de loc. affec. cap. 5. tractantur. Cæterum tam grauis est hæc ægritudo, & curatu difficilis, vt quamuis eius curatio nonnunquam sit expectanda, maiori tamen ex parte desperatur, maximè in iis, de quibus Aphor. 3. sect. 6. scriptum est, in longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum est, & cum febre peius: & 23. sect. 7. à deiectione syncera difficultas intestinorum malum: & Aphorismo 24. sect. 4. difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit, lethalis est, cui aphorismo consonare videntur, quæ dicuntur sectionis 6. aph. 43. Quicunque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, iis superuenientem longam difficultatem intestinorum aqua inter cutem, aut leuitas intestinorum excipit, & moriuntur.

Nota præsertim intestinorū affectorū.

Dysenteria curatu difficilis.

Curatio. Quatuor itaque remediorum generibus mederi dysenteriæ possumus: primò, victu refrigerante, & astringente, si sit causa calida (à qua sæpius fit,) Vt cibis parum acidis ad excitandam appetentiam, paucis & facilibus concoctu, & bonum sanguinem gignentibus, quales sunt testes gallorum gallinaceorum, oua sorbilia, hepata gallinarum, succus, aut aqua gallinæ, vel perdicis cum succo agrestæ, aut acetosæ. Vitentur acetum, salsa, acria, quia vlceribus nocent, mordacia. In hoc genere, quæ scripta sunt cap. 36. de curatione diarrhææ, conueniunt.

Victus.

Quæ noceant.

Vacuatio. Secundò, materiam vacuantibus biliosam (à qua fit crebrius) vt myrobalanis citrinis parum tostis, rhabarbaro etiam tosto: vt ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, parum assatorum, rhabarbari parum tosti an. ℈. ij. syrupi rosarum ℥. j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potio. Si à pituita salsa sit dissenteria, hac potione, vel huic alia simili vacuabitur. ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, & chebulorum parum tostorum an. ʒ. ß. agarici trochiscati ℈. j. syrupi rosarum ℥. j. aquæ plantaginis ℥. ij. misce, & fiat potio. Si fuerit ab atra bile,

Potio biliosa.

Pituitosa.

bile, myrobalanis indis parum tostis vacuabitur.

In fine 3 generis capit. 35. docuimus purgationem in omni ventris profluuio esse faciendam per medicamenta astringentia, & quæ omni carent acrimonia, & facultate ignea, quale rhabarbarum parum assatum, & myrobalani modicè assati. Quare dicitur Amatus Lusitanus Centuria 2. curatione 44. credens lotionem & infusionem solam in aqua plantaginis, aut alia simili posse acrimoniam, & vim purgatoriam tollere, cum substantia horum sit terrestris, & densa, à qua sola decoctio, aut assatio potest rectè acrem, & purgantem facultatem separare, remanente sola astringente, & parum purgante, & vlcera curante, qua indigemus in ventris profluuiis, præsertim in dysenteria, cui maximè nocet mel, cum autore Gal. 5. de facultatibus alimentorum cap. 39. mel sit tenuium partium habens acrimoniæ quippiam, quæ præterquam quòd aluum ad excretionem excitat, vlceribus multum nocet. Est quoque calidum, & siccum secundo ordine, vertitúrque in bilem in iuuenibus & biliosis, & non potest materiam huius, & alterius profluuij purgare. Neque contrarium sentit Galen. 2. de facultatibus simplicium medicamentorum cap. 12. & 14. docens priùs esse educendos humores facientes morsiones, & postea, quæ morsiones acrimoniam tollunt, datæ per os, & per inferiora in aluum infundere. Purgat Galenus humores facientes morsiones melle, quo nunquam Galenus in dysenteria vsus fuit, nisi iniecto per clysterem ad lauanda, & tergenda vlcera, vel per os sumpto ad purgationem mixto cum aqua plantaginis, aut alia, & pauco decocto. Pari modo lac siue asininum, siue caprinum iniectum per inferna vtilissimum est, præsertim si in eo lapides igniti extincti fuerint: per os verò sumptum nocet huic morbo, maximè, si æger fuerit biliosus laborétque febre putrida. *Melancholica.*

Tertiò, sanantibus vlcera, primò lotis intestinis à muco, & à materia mordaci hoc, aut simili clystere. ℞. decocti hordei ℔. j. sacchari rubri ℥. ij. misce. Si vlcera sint in superioribus intestinis, bibat vncias quatuor, aut sex superioris liquoris. Cum maiori egent lotione intestina, hoc aut simili clystere vtere. ℞. decocti hordei cicerum nigrorum, & furfuris ℥. x. oxymellis simp. & rhodomellis an. ℥. j. misce: aut bibat ℥. v. si vlcera sint in intestinis superioribus. Si vlcera fuerint sordida, maiori egent lotione, decocto scilicet lupinorum, myrthæ & absinthij, & oxymelle simp. & compos. Sed hæc & similia vlcera rarò curantur, etiam si sit in intestinis inferioribus. Lac calibeatum, vel in quo extincti fuerint lapides ma- *Detergētia vlcus.* *Lactis calybeati laus.*

vini igniti, siue per os, siue per clysterem infundatur, lauat, moderatè refrigerat, & dolorem sedat, quare eo sæpè vtendum est: præcipuè iniecto per clysterem, quando intestina inferiora affecta sunt vlceribus. Lotis intestinis, & eorum vlceribus mundificatis necessaria est incarnatio, glutinatio, & consolidatio addendo quæ internam superficiem tegant & muniant, vt sunt pinguedines, cera, & similia, quod his clysteribus perfectè fiet: ℞. succi plantaginis, & portulacæ an. iij. albuminis duorum ouorum, pulueris mastichis, sanguinis draconis, gummi draganti an. ʒ. j. ß. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ʒ. ij. misce, & fiat clyster, vel ℞. iuris pedum, in quo sint decocta folia sanguinariæ, plantaginis portulacæ, & caudæ equinæ ℥. viij. pulueris mastichis, sanguinis draconis, & boli Armenici an. ʒ. ij. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ℥. ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. lentium tostarum, oriżæ assatæ, rosarum, balaustiarum, sanguinariæ, caudæ equinæ an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe vncias octo, misceatur ℥ ß. trochiscorum de karabe ʒ. j. vitella ouorum aceto elixorum numero duo, misce & fiat clyster. In hoc profluuio ventris, & in quocunque alio quantitas clysteris sit minor vna libra, ne suo pondere noceat. Aliquando in antiqua dysenteria, vbi alia non sufficiunt, necessaria sunt narcotica primò externa, secundò iniecta per inferiorem partem, tertiò per os sumpta, obseruando semper, quæ diximus cap. 36. præsertim virium robur, cùm in hoc morbo semper ferè sit facultas imbecilla.

Sarcotica.

Clyster sit minor ℔. j.

Antiqua curatio.

Scholium.

Dysenteria.

Dysenteriæ conditiones.

Vnde orta tur varia dysenteriæ significatio.

CVm quatuor sint.) *Dysenteria propriè à veteribus appellatur sanguinis euacuatio per sedem cum torminibus ex vlcere intestinorum procedens. Vnde tres habet conditiones, prima, vt in ea sanguis profluat, secunda, vt profluat cum torminibus, tertia verò, vt ex vlcere intestinorum. Inde factum est, vt nomen dysenteriæ variè accipiatur: nam aliquando euacuatio qualibet per alnum, dummodò sanguinis sit, dicitur dysenteria, vt in hepatica, & cruenta videre est. Aliquando etiam qualibet euacuatio per aluum cuiuscunque humoris, dummodò dolorem, & mordicationem excitet, dysenteriæ gaudet nomine. Hac ratione 3. de causis symptomatum c. 2. sanguinis nigris ex iecore excretio dicitur dysenteria: de hac etiam loquitur Hippocrates 7. Aphor. sent. 5. cùm scribit: à furore dysenteriam bonum esse, vbi dysenteria significat mordicationem in intestinis ab humoris translatione factã. Eadem ratione 6. aph. sent. 43. & 48. intelligendũ est, cùm in lienosis dysen*

disenteriam, euenientem bonum esse docet, in his enim ab humore melancholico, qui exulcerare non potest, per intestina transeunt, flatus excitantur, à quibus fit dolor. Neque enim est, quod cum Hieremia hũc dolorem à parte humoris putrefacta fieri concedamus: nã hac ratione lienosi habuissent febrem. Dysenteria illa, in qua sanguis excernitur, quàm sanguineũ appellamus, quatuor habet differentias lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. à Gal. explicatas nomine cruenti excrementi. Prima est, cùm optimus sanguis est toto excernitur corpore, ob mutilatum insigne membrum, aut amissum validum aliquod exercitium, aut suppressam consuetam euacuationem, seruato eodem victu, neque sanguine arte euacuato sanguinis missione, aut alia ratione. Secunda, cùm excernitur aquosus sanguis, ex imbecilla coctione iecoris proueniens. Tertia, cùm per aluum deiicitur sanguis niger, & splendens, qua dicitur, disenteria hepatica. Vltima est deiectio cruenta ex vlcere intestinorum nata, qua propriè dicitur disenteria, in qua sanguis paulatim, & breuibus interuallis excernitur: paulatim, quia fluit ex vlcere, & non ex cauitate venæ, per breuia interualla, ob irritationem. Hæc aut est fiens, aut facta. Fiens (in qua iam est dolor) tunc dicitur, cùm pinguia (hoc est muccosus humor tunicis intestinorum hærens, & pinguedo) excernuntur: Facta verò, cum ramenta, aut carunculis similia. Hanc disenteriam à frigiditate etiam posse fieri scribit Vallesius, adductus ex Hippocrate libr. 2. epy. sec. 3. commen. 4. vbi frigiditatem vlcerare sentit. Debuit tamen Vallesius considerasse ex placiti absurditate illum librum non esse Hippocratis, aut debuit legere vnà cum Petro Iacobo Steue ciue nostro medico Valentino, in doctissimis in eum librum commentariis, non vt frigus vlceraret, sed vt æger frigus attraheret. Quæ lectio contextui magis quadrat, vt ibi videre poteris. Errat etiam hac in parte Vallesius, existimans Hippocratem agere in prædicta sententia de disenteria, cùm de diarrhæa loquatur. In hac disenteria (de qua auctor agit in hoc capite) aut est vlcus in intestinis tenuibus, aut in crassis: quod distingues ea ratione, qua contextus docet. Si dysenteria in tenuibus intestinis appareat, difficile curatur. Primò ob situm, quia eò alimenta iam mutata perueniunt. Secundò ex natura propria, quia sunt membranosiora, & sicciora, quàm crassa. Causa propriè dysenteria sunt res acres, siue sint humoris biliosi, atrabiliarij, aut pituitosi, dummodo pituita salsa sit, aut medicamentum acre. Vt in plurimum tamen ab humoribus biliosis oriri solet.

Cruentarũ deiectionum 4. differentiæ.

Dysenteria diuiditur.

Vallesius taxatur.

Laudatur Petrus Iacobus Steue.

Vlcus in quo intestino sit distinguẽdum.

Causa propria dysenteria.

Secundò, materiam vacuantibus biliosam.) *Bilem purgabimus, vt prohibeamus, ne vlcus maius fiat. Exhibemus verò medicamenta torrefacta, vt roborentur intestina, ne recipiant fluxionẽ. Quòd si considerassent Amatus, Hollerius, & Rodoletius, nõ prohibuissent eorũ vsum: præsertim cùm adducti sint leui ratione. torrefactio n. exigua non relinquit empirreuma, sed magna, ita vt mutet speciem rei, vt in bile*

Cur purgemus bilem, & medicamentis torrefactis.

 vitel

vitellina, porracea, atra bile, calce, videre poteris. His medicamētis purgantibus pluribus vicibus vti oportet, quia vna eorũ exhibitio nõ sufficit. Tantaq; est necessitas istius purgationis (quã fortasse veteres aloë, aut hiera adstringente exercebant) vt, nisi timeremus phlegmonem, præceleret sanguinis missionem. Qua in parte mirandum est Valles. 2. epy. sec. 6. com. 27. tantum purgare in maligna dysenteria, quæ non potest adstringentibus & extergentibus curari. Si enim sit dysenteria ex bile acri, qua ratione adstringes non euacuata causa? tum cum adstringentibus vteris, aut perseuerat fluxio, aut non: si perseuerat, augetur vlcus, si non perseuerat, nónne humor ille sua acrimonia irritans detentus noxissimi mali, & peioris fortè erit occasio? Si ergò causæ agentis affectuum ratio est habenda, in qualibet dysenteria euacuare oportebit.

Aliquorũ r. prehensio.

Valle. sententia nõ probatur.

Sãguinis missio.

Tertiò, sanantibus vlcera.) *Ante curationẽ vlceris opus est semper in dysenteria, dummodo vires constent, sanguinem mittere, ob affectum postulantem euacuationẽ, qui est phlegmon: qui futurus timetur ob dolorem. Et ideò malè Rondolet. existimat, in dysenteria, cum molestia secari venam. Secta vena vlcus curabis, extergens prius, & deinde agglutinans, quod rectè præstabis, si distinguas locum affectum, an scilicet vlcus sit in tenuibus, aut in crassis intestinis, nam si sit in tenuibus, quæ iuxta ventriculum sita sunt, remediis per os assumptis vtemur, sicut in crassis per clysterem immissis. Et ideo nescio, qua ductus ratione Valles. 2. epi. sec. 3. com. 4. in dysenteria siue malum sit in superioribus intestinis, siue in humilibus, in cibis, & potibus, & medicamēti ore assumptis curationis spem collocet, ea n. quæ per os assumuntur, integris viribus ad intestina crassa nunquam peruenient, bene tamen per clysterem infusa. Si ergo vlcus tenuia occupet intestina, ipsum exterges per os assumens decoctum hordei, aut cicerum cũ sacchara, aut ℥. xx. aquæ mulsæ: quod si lenire etiam velis dolorem, lacte cum amylo vteris. Expurgato vlcere ad astringentia descendes, quæ vim habent conglutinandi, qualia sunt bolus armena cum aqua plantaginis, syr. etiam de agresta, myrtillorum, & rosarum siccarum, cum decocto rosarum siccarum, & hordei. Vlcus verò crassorum intestinorum extergemus sine acrimonia, clystere infuso ex mulsa, aut ex ℔. j. decocti hordei cum cortice, & mellis rosati ℥. j. poteris etiam saccharum, aut mel cum prædicto decocto miscere: quòd si volueris addere oleum rosaceum, benè licebis ob dolorem. Si vlcus sordidum fuerit, ad ea, quæ fortiùs abstergunt, deuenies ad decoctum hordei cum melle centaurij: aut cum prædicto decocto miscebis ʒ j. vnguent. apostolorum, aut ʒ. ß. vnguenti ægyptiaci, aut ℈. j. pul. Ioannis Vigonis. Quod si vlcus sit in intestino recto, prædictis vnguentis intinges flammulam, & immittes. Si his non curetur, deueniendum erit, cum vlcus est putridum, & serpens, ad caustica, quibus crustam inducemus. Assumentes pastillorum Andronis, aut Pasionis. ʒ ij. cum succo plantaginis, aut decocto myrtillorũ, ex quibus etiam possumus*

Cur locus affectus distinguendus.

Cõglutinantia.

Extersio vlceris crassorũ intestinorum.

In vlcere sordido extergētia.

Si sit putridũ & serpẽs.

mus vnguentum construere ad inungendam flammulam in vlcere intestini recti. Atramentarijs etiam mysi, calcantho, sori, & alijs cum succo plantaginis vti poteris. Expurgato vlcere, quod cognosces ex paucitate saniei, & ex sanguine puro egrediente, cicatricem induces adstringentibus medicamentis, permiscens cum eis quæ acrimoniam bilis temperent. Praterea cùm hac affectio vigilias, & dolorem inducat, eis prospicere oportet, quia vires deijciunt. Vigiliis medebimur ea ratione qua cap. de phrenitide diximus: hac autem potio in hoc affectu est vtilis, qua dolorem, bilem temperat, adstringit, & somnum conciliat: ℞. syrupi de papauere ℥. j. ß. syrupi myrtillorum ℥. j. diamargaritonis frigidi, ʒ. ß. boli ℈. ß. aquarum plantaginis, & cauda equina an. ℥. ij. capiat dormiturus aut poteris exhibere pilulas Nicolai contra fluxum. Dolorem sedabis anodinis propriè, sauo anserino cum rosaceo, aut decocto capitis arietis, vel gallina cum rosaceo. Quibus si non sedatur, narcotica proderunt, aut supra partem dolentem vnguentum comitissa applicatis, in quo grana tria opij sint dissoluta. *Cicatricē inducētia in dysēteria. Ad vigilias, ad dolorem.*

De Tenesmo. Cap. XXXIX.

Tenesmus vehemens, & inanis est deiiciendi appetitus cum pauco sanguine, lenta, & muccosa eiectione. Quæ definitio placuit Paulo libr. 3. cap. 41. & Aëtio libr. 9. cap. 43. Hic affectus (quamuis Celso autore lib. 4. ca. 18. neque acutus, neque longus sit, cùm facilè tollatur, vt ipse inquit, & nunquam per se iugulet) molestus tamen est omnibus, & vterum gerentibus molestior. Nam (sene & sapientissimo Hip. autore 7. libr. aph. 27) mulieri vterum gerenti si tensio superuenerit, facit abortum: qui aphoris. licet quinquagesimus in antiqua Constantini translatione cum commen. Galeni reperiatur 5. lib. in quo Philotheus exponit sic aphorismum, Tenesmus, inquit, est continuus, & violentus motus, & secretio pituitosarum, atque pinguium materiarum, cum pauco stercore, & breui sanguine astricto: in antiquo tamen, & Aldino contextu hic aphorismus non reperitur in 5. lib. & propterea Theodorus, Gonicenus, Musa, Hieremias, Fuchsius, & alij docti scriptores tantùm in 7. lib. collocant hunc aphorismum, qui siue semel in aphorismis ab Hippocrate scribatur, siue bis, vt multa alij. nimirum si qualia oportet purgare, &c. & ille vterum gerentes, si conuenit purgare à quarto vsque ad septimum, &c. Verus est vt Galenus in commentario demonstrat, dicens, ob talem igitur tensionem atque molestiam, & totum illud corpus laborat, sed præ cæteris, matris, quæ cognata est recto intestino: nihil enim mirum, si propter vehementes, atque *Molestus vtero gerentibus hic affectus.*

vitellina, porracea, atra bile, calce, videre poteris. His medicamētis purgantibus pluribus vicibus uti oportet, quia una eorū exhibitio nō sufficit. Tantaq; est necessitas istius purgationis (quā fortasse veteres aloë, aut hiera adstringente exercebant) vt, nisi timeremus phlegmonem, praeferret sanguinis missionem. Qua in parte mirandum est Valles. 2. epy. sec. 6. com. 27. tantum purgare in maligna dysenteria, quae non potuit adstringentibus & extergentibus curari. Si enim sit dysenteria ex bile acri, qua ratione adstringes non euacuata causa? tum cum adstringentibus vteris, aut perseuerat fluxio, aut non: si perseuerat, augetur vlcus, si non perseuerat, nónne humor ille sua acrimonia irritans detentus noxissimi mali, & peioris fortè erit occasio? Si ergò causa agentis affectuum ratio est habenda, in qualibet dysenteria euacuare oportebit.

Aliquorū reprehensio.

Vallesij sententia nō probatur.

Sāguinis missio.

Tertiò, sanantibus vlcera.) Ante curationē vlceris opus est semper in dysenteria, dummodo vires constent, sanguinem mittere, ob affectum postulantem euacuationē, qui est phlegmon: qui futurus timetur ob dolorem. Et ideò malè Rondolet. existimat, in dysenteria, cum molestia secari venam. Secta vena vlcus curabis, extergens prius, & deinde agglutinans, quod rectè praestabis, si distinguas locum affectum, an scilicet vlcus sit in tenuibus, aut in crassis intestinis, nam si sit in tenuibus, quae iuxta ventriculum sita sunt, remediis per os assumptis vtemur, sicut in crassis per clysterem immissis. Et ideo nescio, qua ductus ratione Valles. 2. epi. sec. 3. com. 4. in dysenteria siue malum sit in superioribus intestinis, siue in humilibus, in cibis, & potibus, & medicamēti ore assumptis curationis spem collocet, ea n. quae per os assumuntur, integris viribus ad intestina crassa nunquam peruenient, bene tamen per clysterem infusa. Si ergo vlcus tenuia occupet intestina, ipsum exterges per os assumens decoctum hordei, aut cicerum cū sacchare, aut ℥. xx. aquae mulsae: quod si lenire etiam velis dolorem, lacte cum amylo vteris. Expurgato vlcere ad astringentia descendes, quae vim habent conglutinandi, qualia sunt bolus armena cum aqua plantaginis, syr. etiam de agresta, myrtillorum, & rosarum siccarum, cum decocto rosarum siccarum, & hordei. Vlcus verò crassorum intestinorum extergemus sine acrimonia, clystere infuso ex mulsa, aut ex ℔. j. decocti hordei cum cortice, & mellis rosati ℥. j. poteris etiam saccharum, aut mel cum praedicto decocto miscere: quòd si volueris addere oleum rosaceum, benè licebit ob dolorem. Si vlcus sordidum fuerit, ad ea, quae fortiùs abstergunt, deuenies ad decoctum hordei cum melle centaurij: aut cum praedicto decocto miscebis ʒ j. vnguenti apostolorum, aut ʒ. ß. vnguenti aegyptiaci, aut ℈. j. pul. Ioannis Vigonis. Quod si vlcus sit in intestino recto, praedictis vnguentis intinges flammulam, & immittes. Si his non curetur, deueniendum erit, cùm vlcus est putridum, & serpens, ad caustica, quibus crustam inducemus. Assumentes pastillorum Andronis, aut Pasionis. ʒ ij. cum succo plantaginis, aut decocto myrtillorū, ex quibus etiam possumus

Cur locus affectus distinguendus.

Cōglutinantia.

Extersio vleris crassorū intestinorum.

In vlcere sordido extergētia.

Si sit putridū & serpens.

mus vnguentum construere ad inungendam flammulam in vlcere intestini recti. Atramentarijs etiam mysi, calcantho, sori, & alijs cum succo plantaginis vti poteris. Expurgato vlcere, quod cognosces ex paucitate saniei, & ex sanguine puro egrediente, cicatricem induces adstringentibus medicamentis, permiscens cum eis quæ acrimoniam bilis temperent. *Cicatrice inducētia in dysēteria.*
Praeterea cùm hæc affectio vigilias, & dolorem inducat, eis prospicere oportet, quia vires deijciunt. Vigiliis medebimur ea ratione qua cap. de phrenitide diximus: hac autem potio in hoc affectu est vtilis, quæ bilem temperat, adstringit, & somnum conciliat: ℞. syrupi de papauere ℥. j. ß. syrupi myrtillorum ℥. j. diamargaritonis frigidi, ʒ. ß. boli ℈. ß. aquarum plantaginis, & caudæ equinæ an. ℥. ij. capiat dormiturus aut poteris exhibere pilulas Nicolai contra fluxum. Dolorem sedabis anodinis propriè, sauo anserino cum rosaceo, aut decocto capitis arietis, vel gallinæ cum rosaceo. Quibus si non sedatur, narcotica proderunt, aut supra partem dolentem vnguentum comitissæ applicabis, in quo grana tria opij sint dissoluta. *Ad vigilias, ad dolorem.*

De Tenesmo. CAP. XXXIX.

TEnesmus vehemens, & inanis est deiiciendi appetitus cum pauco sanguine, lenta, & muccosa eiectione. Quæ definitio placuit Paulo libr. 3. cap. 41. & Aëtio libr. 9. cap. 43. Hic affectus (quamuis Celso autore lib. 4. ca. 18. neque acutus, neque longus sit, cùm facilè tollatur, vt ipse inquit, & nunquam per se iugulet) molestus tamen est omnibus, & vterum gerentibus molestior. Nam (sene & sapientissimo Hip. autore 7. libr. aph. 27) mulieri vterum gerenti si tensio superuenerit, facit abortum: qui aphoris. licet quinquagesimus in antiqua Constantini translatione cum commen. Galeni reperiatur 5. lib. in quo Philotheus exponit sic aphorismum, Tenesmus, inquit, est continuus, & violentus motus, & secretio pituitosarum, atque pinguium materiarum, cum pauco stercore, & breui sanguine astricto: in antiquo tamen, & Aldino contextu hic aphorismus non reperitur in 5. lib. & propterea Theodorus, Leonicenus, Musa, Hieremias, Fuchsius, & alij docti scriptores tantùm in 7. lib. collocant hunc aphorismum, qui siue semel in aphorismis ab Hippocrate scribatur, siue bis, vt multi alij, nimirum si qualia oportet purgare, &c. & illæ vterum gerentes, si conuenit purgare à quarto vsque ad septimum, &c. Verus est vt Galenus in commentario demonstrat, dicens, ob talem igitur tensionem atque molestiam, & totum aliud corpus laborat, sed præ cæteris, matris, quæ cognata est tecto intestino: nihil enim mirum, si propter vehementes, *Molestus vtero gerentibus hic affectus.*

atque crebras exurrectiones fœtus abortitur, quando ex aliis omnibus fortibus motibus, atque doloribus mulieres grauidæ solent abortire. Fit hoc malum aliquando ab vlcere intestini recti, quamuis Gal. initio commentarij dicti, 27. visus fit sentire, ab hac causa semper fieri Tenesmum, vt in difficultate intestinorum fit vlcus, in intestinis, quæ superiùs sunt. Neque audiendus est Erasistratus, qui (vt ait Gal. com. 16. lib. aph.) tres esse species leuitatis intestinorum voluit, difficultatem videlicet intestinorum, leuitatem propriè dictam, & tenesmum. Nonnunquam fit à frigiditate externa aut ab inflatione recti intestini, aut à falsa piruita, aut ab humoribus serosis, acribus, & biliosis. Aliquando (vt scribit Aëtius loco superiùs annotato) obstructio stercoris coacti in intestino cæco efficere potest Tenesmum. Frigidam causam externam ex ægro deprehendes. Humores & excrementa ex iis, quæ cernuntur, dignosces. Vlcus ex pure, & sanguine minimo stercori immixto inflammationem ex dolore grauante, & ex febre significat. Stercoris multitudinem cognosces ex graui sensu, & distentione circa ventrem imum, & ex priuata deiectione.

Causa. *Nota.*

Curatio. Pro varia causarum ratione variè etiam medicinam facere consueuimus: curatur tamen primò, victu iam dicto tribus superioribus capitibus, vel saltem contrario causæ Deinde si ab vlcere fiat, curabitur, vt diximus cap. præcedenti de dysenteria: si ab aliis causis per ordinem curabis. Si ab inflammatione fit, sequenti capite curationem demonstrabo. Si corpus bile redundet, vacuabitur per drachmam vnam rhabarbari, aut per drachmam semis corticum myrobalanorum citrinorum, deinde per clysterem lauantem: vt ♃. decocti hordei ℥. v. succi siclæ ℥. ij. sacchari rubri ℥. j. misce, & fiat clyster, adde vitella quorum numero duo, olei rosati ℥. ij. ß. Si causa sit pituita salsa: ♃. decocti furfuris, & cicerum ℥. v. succi siclæ, & rhodomellis an ℥. ij. misce, & fiat clyster. Si à fæcibus induratis fiat ♃. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris, passularum sine granis, prunorum damascenorum an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vij. diacatholicon. & butyris recentis ana. ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei sesamini ℥. iij. salis. ʒ. j. misce, & fiat clyster. Si à causa sit frigida, lignum nucis, aut cupressi benè calidum, & ignitum sedi admotum curabit. Saccus ex camomilla, anthos, calendula, vino optimo decoctus sedi admotus est remedium salutare huic tenesmo.

Victus. *Vacuatio bilis, si redundet.* *Clyster lauans.* *Pituita.* *Facibus induratis.*

Tapsus. Tapsus barbatus diuisus in partes paruas, in vino optimo decoctus, sedi admotus sæpè est non mediocriter remedium, & à me

me feliciter expertum. Si dolor & appetitus deiiciendi fuerit magnus, & superioribus remediis non curatur, necessaria sunt suppositoria ex athanasia, aut philonio cum pinguedine, aut cera noua, & filo magno: præsertim si ægra fuerit vterum gerens, ne abortum patiatur, vt Hippocrates timuit.

Scholium.

TEnesmus vehemens & inanis.] *Non rectè meo indicio Altomarius, & alij semper in tenesmo vlceratum esse intestinum rectum sentire videntur: sed vt ex 7. aph. com. 27. colligemus, tenesmus nil aliud est, quàm vehemens & inanis conatus ad egerendum. Vbi aduertere nos pro tensione legere conatum, reuera enim in tenesmo nulla est intestino tensio, sed conatus magnus, ob quem frequentissimè exurgunt: & ideò tenesmus est molestissimus affectus, ex quo aborsus solet sequi ob dolorem, quando fit ab vlcere, ob compressionem vteri à musculis abdominis factam & ob frequentem motum, ex quo etiam febris diaria oriri solet. Causa tenesmi sunt ea omnia, quæ facultatem expultricē intestini recti excitant ad vehementem & continuum motum, qualia sunt quæ irritant, & quæ grauant: irritant, pituita ibi impacta & vlceris dolor: grauant fæces immodicæ. Frigiditatem externam existimo nunquam facere tenesmum, bene musculi resolutionem. Curatur tenesmus ea ratione, qua dysenteria ex intestinis crassis dependens.*

Altomarius & alij reprehenduntur in essentia tenesmi. — *Locus corrigitur.* — *Causa tenesmi.* — *Curatio.*

De Colico dolore, & ileo. CAP. XL.

DOlor, qui in intestino laxiore, quòd colon Græcè vocatur, accidit, colica à nostris medicis dicitur, & aliorum etiam duorum intestinorum crassorum dolor: de quo Paul. lib. 3. c. 43. dicit, Colon cùm pars sit intestini crassi à dextra illorum regione procedens ad sinistram, cincturæ modo pertinet. Et Ætius lib. 9. cap. 29. & Gal. variis locis, præsertim lib. 2. de loc. affec. c. 1. vbi ponens discrimen inter dolorē, qui fit ab humore acri, & eum, qui fit a multitudine: porrò, inquit, mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi videtur in initio ventrem terebro perforari in eo potissimum spatio, quod à renibus ad vesicam per vreteres scimus extendi. Quo loco docet Gal. hunc dolorem sæpe præcedere dysenteriam, & aliquas scribit huius doloris notas, quamuis lib. 6. cap. 2. quomodo medicus hunc affectum à nephritide discernere possit, docet. A variis fit causis hoc symptoma, vt videre est apud Galen. Paulum, &

Descriptio. — *Colica.* — *Galeni.* — *Causa.*

Ætius

Aëtium locis supra notatis. Sed à quatuor potissimum nascitur, interdum à crassis ac pituitosis humoribus oritur, vt Gal. contingit, qui laborans hoc symptomate excreuit simul cum dolore grauissimo pituitam vitream. Interdum fit à flatulentis spiritibus, aut propter inflammationem molestantem ac distendentem crassum intestinum, aut ob acres, & erodentes humores prædictum intestinum vehementer affligentes, fieri solet ab stercore indurato, & aliis. Quando crassus & pituitosus humor est causa, per totum abdomen in alto, præsertim vbi est coli situs, sentitur dolor perinde, ac si intestinum tunderetur, & perforaretur. Adest nausea, ructus, vomitus pituitæ maximè si natura ægri, & victus pituitam ament. Qui dolent ex flatulento spiritu, tensionem experiuntur, flatum quoque sentiunt, & emittunt. Qui inflammationis causa dolent, febrium sentiunt feruorem, sitiunt, circa ventrem pulsationem sentiunt, laboriosè vrinam & stercora depellunt, bilem etiam aliquando euomunt, & hæc colica tanquam grauissima in ileum transire solet. Similes fermè sunt notæ, quando ab acribus fit humoribus: quamuis vrina & deiectiones biliosæ apparent, & earum suppressio sit maior.

Nota crassi humoris. *Spiritus flatulēti.* *Inflammationis.* *Acrium humorum.*

Descriptio Ilei. Ileum malum est tenuium intestinorum, grauissimos & lethales dolores inferens. De quo symptomate Paul. lib. 3. c. 44. dicit ileos cum affectus sit maximus, acutus, & dolorificus, symptoma quoddam habet periculo grauius: & Aëtius lib. 9. cap. 28. dicit, voluulus est affectio intestinorum lethalem dolorem inferens, & Gal. com. 10. lib. septimi aph. in quo innuit, in illis nihil descendere ad inferiora, quod est proprium illis, & inseparabile. Sed vomitus iis non semper adest, sed quando exitiales sunt, etsi vehementiùs distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt, & alia multa scribit de desipientia, & conuulsione, quæ in hoc morbo exitialia fiunt. An reperiatur ileum fine vomitu, vt vult Gal. Musa dubitat, cum longa satis experientia semper vomere iliosos omnes ipse viderit. Huius symptomatis duæ differentiæ ponuntur à Celso lib. 4. c. 14. Prima est, cum obstructio est in parte superiori graciliotis intestini, in qua cibus per vomitum exit: altera, quando obstructio est in parte inferiori, in qua exit stercus per os. Causæ & notæ similes sunt colicæ causis, quamuis Gal. com. 40. lib. 6. aph. huius, quibus dolor ilium fit absque inflammatione, his febris superueniens morbum soluit, causas omnes fermè huius sympt. scribat, præter illas tamen est illa de veneno sumpto. Nonnunquam verò intestinum vnà

Dubitatio. *Differentiæ.*

eum

cum ſtercore deſcendit in ſcrotum, quos fermè ſemper mori vidi ſine voce.

Curatio colici doloris.

Curatur primò, victu contrario cauſis huius ſymptomatis, ſemper tamen molliente, præſertim ſi ex fœcibus, deſiccatis fiat, vt iure pingui, beta, prunis damaſcenis, paſſulis ſine granis: butyro recenti, oleo ſeſamino, & oleo amygdalarum dulcium. Cibi bonum ſanguinem generent, ſint faciles concoctu ob diſſolutionem facultatis, qualia ſunt ius gallinæ, oua ſorbilia recentia, teſtes gallorum gallinaceorum, hepata gallinarum. In frigida cauſa miſceri oportet parum cinnamomi, gariophyllorum, croci, & zingiberis. Alia ſunt optima, laudantúrque à Gal. 12. methodi, neque ſitim efficiunt, vt cæpe. Aliquando indiget æger inedia, vt ſi fiat ab inflammatione ex cruditate, & flatu, præcipuè in principio. In calida cauſa nutriatur iure pullorum gallinaceorum, ptiſana hordeacea, ſpinachiis, prunis damaſcenis, & ſimilibus. Potus in frigida ſit vinum potens moderatè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi, vel ſeminis fœniculi, vel aniſi, vel mulſa. In calida, aqua hordei, aut liquiritiæ, aut aqua ſacchari. Deinde curatur abſciſione cauſarum. Sed priùs oportet regulas quaſdam generales ſatis obſeruare, & eas maximè memoriæ mandare. Prima eſt quamuis propria cuiuſque morbi, & ſymptomatis curatio fiat per cauſæ abſciſionem: in vehementi tamen dolore, breui tempore facultatem vitalem, & omnem diſſoluente, priùs, & ſubitò curandus eſt dolor, per narcotica medicamenta, quæ ſenſum partis dolentis potius ſemouent, quàm cauſam amoueant. De his non abundè cap. 4. de cephalalgia, & 36. de diarrhæa, cum Gal. duodecimo methodi diximus, quo lib. Gal. multa ſatis neceſſaria in vſu narcoticorum ſcripſit: vbi etiam docuit narcoticorum vſum eſſe vtiliorem in colico dolore à bile: nam præterquàm quod magna refrigeratio minus illi nocet, narcotica etiam incraſſant, & concoquunt bilem, ipsámque immobilem faciunt. Hæc regula deſumpta eſt ex Galen. 12. methodi, quam poſtea confirmauit Auicennas 4. ſen. primi libr. cap. penult. his verbis ſemibarbatis. Et quandoque eſt res, in qua fiducia eſt, quod dolor ea remoueatur, ſed eſt tardè operans, ita quod dolor ille vſque ad horam illam tolerari non poteſt, ſicut euacuatio materiæ dolorem facientis colicæ retentæ in villis inteſtinorum: aut citò operans, ſed ex ea timetur finis vehementer malus, ſicut ſtupefactio membri dolentis in colica, cum medicinis, quæ hoc operari ſolent, & fit medicus in hoc non ratò ambiguus. Oportet ergo vt apud ipſum ſit æſtimatiua fortis, vt ſciat, quod duorum temporum ſit longius

Victus in fœcibus deſiccatis.

In cauſa frigida.

In phlegmone.

In calida.

Regula 1. dolorem eſſe ſedandum.

Appendix de vſu narcoticorum.

Auicenna opinio.

gius, aut tempus fixionis virtutis, aut tempus doloris: & etiam quæ duarum rerum deterior, aut dolor, an malus finis, qui ex stupefactione timetur, vel eligat prætermittere illud, quod magis est conueniens: fortasse enim si dolor remanserit, fortitudine sua & magnitudine interficiet: & stupefactio forsan non interficiet, licet ex alia parte impediat, cuius nocumentum fortasse corrigere poteris, & redibit forsan dolor, & tu curabis medicina conuenienti. Secunda regula, colica, quæ fit à materia pituitosa, & flatu, curatur medicamentis mediocriter calidis, incidentibus tenuantibus, coquentibus, & per os aperientibus, externis & internis: nam si initio non vacuato humore nimis calidis vteremur, fieret maior attractio ad partem dolentem, dolórque augeretur, & pars dolens posset facillimè laborare inflammatione, aut alio tumore præter naturam. Perpetuò ergo à clementioribus ad valentiora est procedendum, & vltimis vtendum post vacuationem.

Regula 2. de mediocriter calidis initio in flatu.

Regula 3. de purgantibus.

Tertia regula, vacuatio in dolore intestinorum facienda est per medicamenta clementer purgantia, quæ non attrahant ab aliis partibus, & longinquis, præsertim si humor tantum in intestinis fuerit, qualis est hiera simplex, pilulæ elephanginæ, & de hiera simplici, agaricus trochiscatus & diaphænicon: hæc tamen, & similia per clysterem in colico dolore, & per os in oleo magis conferunt. Quarta regula, in hoc dolore, semper præcedat vacuatio per clysterem mollientem, & clementem, vacuationem aliam, siue facienda sit per acres clysteres, siue per potum, aut pilulas aut alia medicamenta, vt per hoc, aut simile. ℞ decocti maluarum, bis maluæ, seminis lini, fœnugræci, & furfuris ℔. j. butyri recentis, dialthææ, & benedictæ, an. ℥. j. olei sesaminis, de semine lini. an. ℥: ij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster, quo sumpto decumbat æger in partem dolentem. Si flatus impediat ingressum clysteris, instrumentum, quo infunditur liquor clysteris, habeat fistulam biforem, vt vna via materiam clysteris inicias, altera flatus foras erumpat, sit ita conformatum. His benè consideratis citò curandus est dolor colicus, quia ob vehementiam vires prosternit. Primùm ergo clysteri superiori, aut hoc vacua, vt viam aperias, per quam vacuatio facienda est: ℞. foliorum, maluarum, betæ, bis maluæ, an. m. j. seminis lini, fœnugræci, ficuum siccarum, furfuris an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe vncias decem, cui adde benedictæ, butyri recentis an. ℥. j. olei camomillæ, & de semine lini an. ℥. ij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Si verò ob stercora exsiccata, aut aliam causam non fiat vacuatio, vt sæpe contingit, necessarius erit alter clyster

Discrimē sumendi.

Regula 4. Clyster molliens.

Clyster aperiens.

Clyster acriter.

acrior,& aliquando tertius,addendo, cùm fit decoctum,drachmas duas carthami, drachmam vnam hellebori, & drachmam semis colocynthidæ in ligatura, ne substantia colocynthidæ intestinis noceret. Aliquando ad facultatem expultricem irritandam, atque mouendam indiget æger his aut similibus suppositoriis. ℞. pulueris benedictæ, & pulueris hieræ longodionis an. ʒ. salis gemmæ ʒ. j. ß. mellis q.s. misce, & fiant duo aut tria suppositoria filo appensa. Deinde vacuis intestinis, si materia est in aliis partibus pituitosa (à qua sæpiùs fit) concoquatur rhodomelle, syr. de absynthio, de duabus radicibus, & similibus, & decocto aut aquis fœniculi, petroselini, melissæ & aliis eiusdem naturæ. Postea vacuetur drachma vna pilularum de Agarico, aut drachma vna pilularum cochiarum,aut hoc simili potu. ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. j. electuariij indi ma. ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi, q.s.misce, & fiat potus. Si materia fuerit in intestinis fixa,& in partibus propinquis, sola hiera simp.& agarico aut diaphænicon fiat vacuatio. Die sequenti post euacuationem biba t æger hunc, aut similem potum. ℞. decocti camomillæ ℥.iij theriacæ magnæ aut mithridati ʒ.j. rhodomellis ℥.j. misce.Aut hic clyster aut similis iniiciatur: ℞. decocti hordei, & radicis altheæ ℔. j. rhodomellis ℥. olei de semine lini, & camomillæ an. ℥. ij. misce,& fiat clyster. Deinde curatur dolor clysteribus ex oleo camomillæ, vino primo, & aqua naphæ, aut ex solo oleo rutæ, & camomillæ, aut ex iure intestinorum, & pedum arietinorum (quod dicitur mal cozinado) cum oleis camomillæ, de semine lini, & sisamino. Si intestina sunt lupi, maiorem habebunt facultatem, & vim ad corroboranda humana intestina, & eorum dolorem curandum: stercus tamen lupi per superiorem partem sumptum, & per inferiorem iniectum omnem dolorem colicum à proprietate curat, quamuis magis à causa frigida. De quo, & aliis,quæ à proprietate iuuant, in fine huius capitis copiosius dicemus.Si cum colico dolore renalis coniungatur, curatio mixta erit ex hac, quæ nunc traditur, & alia, quæ dicetur capite quadragesimo septimo huius libri, vt est hic clyster: ℞. parietariæ, maluæ, bismaluæ, rutæ, an. m. j. camomillæ, seminis lini, fœnugræci, anisi, carui, cymini an. p.ß. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. j. cui adde benedictæ, diacatholicon. an.vnciam semis, butyri recentis,& dialthææ. an. vnciam vnam, olei camomillæ, & de semine lini. an vnciam vnam semis, olei scorpionum vnciam semis, salis drachmam, misce, & fiat clyster. Ex prædictis, & similibus

Substantia colocynthidis nocet intestinis. *Suppositoria.* *Praeparatio.* *Purgatio.* *Decoctũ.* *Clyster.* *Sublata causa curatio doloris sequitur.* *Intestina lupi qualia sint.* *Stercus lupi.* *Curatio mista doloris coli & renum.* *Clyster communis.*

decoctis

decoctis in duabus partibus aquæ, & vna vini fotus frequens, *Fotus.* parti dolenti est optimus, vel liquor hic ex clepsydra ab alto ventri affusus, vel potiùs admotus ex magna spongia expressa, aut in vesica. Aut ex hoc. ℞. foliorum lauri, origani, calamenti, pulegij, saluiæ, rutæ. an. m. j. vtriusque stæchadis, camomillæ, meliloti. an. p. j seminis anisi, anethi, carui, dauci. an. ℥. ß. vini, & aquæ. an. æquas partes. Fotus etiam ex solis oleis benè calidis camomillæ, de semine lini, rutæ, & scorpionum curat hunc dolorem à flatu, & causa frigida *Filũ ex lixiuio.* factum. Filum ex lixiuio cum cineribus coctum, admotum & benè calidum curat hunc dolorem. Insessus ventris inferioris *Balneũ.* per semihoram in balneo ex superioribus medicamentis deco- *Stercus vaccarũ.* cto aliquo apparato adiumento est: mora tamen in hoc balneo vires fractas dolore, vigiliis & inedia nimis affluit: quare bo- *Cucurbitula inflatu.* no odore, vino & aliis huiusmodi opus est. Stercus vaccarum, præsertim mense Maio collectum, siue recens, siue antiquum sit, est in hoc optimum solum, & cum aliis. Cucurbitula magna *Clyster præcipuus ex iure galli gallinacei veterrimi.* ventri admota curat dolorem ex flatu. Clyster hic ex iure galli gallinacei veteris, & aliis obtinet in curando dolore principatum: ℞. seminis anisi, fœniculi, fœnugræci. an. ʒ. ij. thymi, epithymi an ʒ. j. agarici, colocynthidæ, salis indi an. ʒ. ß. sticados, camomillæ. an. m. ß. carthami. ʒ. ij. his omnibus semipuluerizatis farciatur, & consuatur gallus gallinaceus vetustissimus, ante mortem verberatus, & post deco- *Clysterorum vtilissimus.* quatur, donec ossa separentur à carnibus: deinde ex ℔. vna huius iuris fiat clyster. Cui iuri percolato si adderes benedictæ *Curatio ex phlegmone.* vnciam vnam, olei camomillæ vncias tres, esset clysteri maior, & acrior vis. Huic etiam clysteri magna vis inest in hoc dolore curando: ℞. vrinæ pueri. ℔ j. olei de lilio, & de se- *Victus.* mine lini. an ℥. ij. theriacæ magnæ ʒ. ij. misce, & fiat clyster. Si *Reuulsio.* dolor colicus fit ab inflammatione, curatur primò victu tenui, & refrigerante.

Repellentia sumenda. Secundò, auertentibus perfectionem iecorariæ. Tertiò, repellentibus internis per os, cùm est in superioribus intestinis, & si in inferioribus sit, per clysterem, vt decocto hordei, & oleo rosato, aut solo lacte caprino, aut ouino, aut solo oleo violaceo, aut de papauere, aut succis plantaginis, por- *Resolutio.* tulacæ, solani, & similibus. Quartò, & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt decocto camomillæ, fœnugræci, radicis *Si à bile.* altheæ, seminis lini & similium. Si à bile fiat colicus dolor primò vacuata bile, secundò, moderatè frigidis, vt est lac, & *Si à veneno.* oleum rosarum, & similia, curabitur. Si à veneno fiat hic dolor, curatur statim vomitu per totum, syrupi acetosi simplicis

cis, cum decocto seminis raphani, aut per infusionem hellebori cum raphano, & postea cum oxymelle simp. secundo, oleo sesamino, & de semine lini in quantitate vnciarum quatuor. Non dormiat veneno sumpto, quia somnus reuocat venenum ad interiora. Tertiò, curatur iis, quæ à tota substantia, seu proprietate veneno sumpto repugnant. Theriaca magna, & mytridatum omnia ferme venena curant. Si vis scire perfecte naturam cuiusque veneni, & facultatem medicamentorum contrariorum venenis, lege sextum librum Dioscoridis, & libros de facultatibus simplicium medicamentorum Galeni, & libros de alexipharmacis, & de theriaqua antiquissimi medici, & poëtæ Nicandri: lege etiam opus de venenis doctoris Santes de Ordonyes. Quæ curant omnem dolorem colicum & iliacum à tota substantia, seu proprietate, omni tempore, sunt: stercus lupi per os cum rhodomelle, aut aliquo liquore. Dosis est drachma vna per clysterem cum conuenientium aliorum medicamentorum drachmis duabus, aut tribus. Si recens fuerit, ventri admotum ad modum cataplasmatis curabit hunc dolorem. Ossa etiam, quæ reperiuntur in stercore lupi parua quantitate sumpta curant dubio procul eum, & ne iterum fiat, prohibent. Idem os collo suspensum à multis in hoc laudatur. Lupi intestina, si comedantur, curabunt ipsum dolorem. Radix iusquiami ventri admota colicum dolorem curat, & qui fieri potest, prohibet. Ventriculus anseris assatus, si comedatur, curat hunc dolorem. Drachma vna semis cornu cerui tosti liberat ab hoc symptomate. Vena vmbilici masculi infantis curat colicum dolorem masculi, & fœminæ, fœminam sanat Deo auspice. Virgæ cerui puluis laudatur à quibusdam in hac curatione. Pes lupi collo suspensus ab aliis laudatur, ius cancrorum hunc dolorem leuat. In vehementi dolore deueniendũ est ad narcotica medicamenta, semper tamen sunt maximè consideranda quæ de horum vsu diximus c. 36. de diarrhæa primò parti dolenti admoueatur hoc cataplasma. ♃. parietariæ, foliorum iusquiami an. m. ij. farinæ fœnugræci seminis lini, & camomillæ an. p. fiat decoctum, & ex his benè pistis fiat cataplasma, addendo olei de papauere, & de camomilla an. ℥. ij. croci puluerizati drachmam vnam, thebaici scrupulum vnum, vitellos ouorum numero iij. aut si fortiori egeat auxilio narcotico, & simul purgante. ♃. benedictæ ℥ ß. diaphænicon ʒ iij. philonij Romani ʒ. j olei camomillæ, & de semine lini an. ℥. misce. & fiat clyster. Rhazes miscet narcotica cum purgantibus. Aliquando cogimur in vehementissimo dolore exhibere drachmam vnam athanasiæ, aut requiei magnæ, aut philonij Romani cum vnciis tribus decocti camomillæ,

Vomitus. Somnus non vitãdus. Alexipharmaca. Qui libri legendi. Vtrumque dolorem curantia tota substantia. De narcoticis. Topica. Cataplasma. Narcotica cum purgans.

Ilei curatio an eadem sit. millæ, & vncia vna syrupi papaueris. Ileus dolor curatur iisdem fermè auxiliis, quanquam valentioribus, iisque magis per os sumptis, quam per clysterem iniectis: semper tamen vti oportet clysteribus non tantùm mollientibus, sed acribus, vt per loca apta stercora depellantur.

Scholium.

Colicus dolor. DOlor, qui in intestino.] *Dolor colicus ex symptomate & parte affecta nomen sumpsit, afficitur enim in eo colon secundum ex crassis intestinis, quod incipiens à sede dextri renis, & conscendens ad iecoris cauum, hinc secundum ventriculi fundum ad lienis sedem, & dextrum renem complicatur. Vnde cùm dolor secundùm ventris longitudinem extenditur, aut ex parte dextra in sinistram locum mutat, vt in eo, qui à flatu fit, sine dubio ex situ partis dolorem colicum esse colligimus: cum autem in aliqua parte intestini fixus manet, tunc opus est alia addere signa, alıter enim decipiemur. Cùm enim intestinum hoc attingat duos renes, quando dolet in parte reni coniuncta, non est mirum existimare nos dolorem nephriticum esse, videmus enim hac in re Galen. in seipso deceptum. Neque hic error est periculosus, cùm in principio siue dolor sit nephriticus siue colicus, eadem remedia applicari oporteat, ea scilicet, quæ sedare possunt dolorem. Hic dolor colicus distinguitur ab ilee ratione doloris, & ratione situs: ob dolorem, quia dolor ilei maior est. Primò, quia fit à crassiore substantia magis distendente, nempe stercore indurato: quod non euenit in colico dolore, quia cùm hoc intestinum sit medium capax, non potest obstrui, ita vt prohibeatur stercoris descensus. Secundò, dolor est maior, quia membranosius est ileon intestinum, quàm colon. Ex situ doloris etiam distinguuntur ij affectus, quia dolor ilij manet semper in regione vmbilici, hoc enim intestinum suis anfractibus ilia & sedem vndique vmbilico subiectam atque conterminam implet. Dolor colicus distat à nephritico, quia etsi in vtroque vomitus sequatur (ob debilitatem ventriculi ex defectu spirituum, qui à dolore attrahuntur) maior tamen sequitur in colico, ob viciniam & continuitatem maiorem cum ventriculo. Tum quia in colico dolore excrementa retinentur aliquando, ita vt neque flatum, neque ructum emittere possint. Tertiò quia à sumpto cibo exacerbatur dolor colicus, non autem nephriticus, cum renes longè à ventriculo absint. Quartò in nephritide dolor est semper fixus, at in dolore colico aliquando mutat locum. Quintò in nephritide antecedunt vrina alba, & perlucida, in quibus deinceps sabulosa subsident, quod in colico dolore non euenit. Dolor colicus aut fit à causis externis, aut internis. Externa sunt, alimenta, aër, aut veneni*

Aliquãdo nephriticum dolorem pro colico assumim⁹.

Discrimẽ doloris colici ab ileo.

Discrimẽ doloris colici & nephritici.

Causæ co.

neni potio, intemperiem frigidam generantas. Interna, intemperies frigida ex vitrea pituita orta, intemperies calida ex acri humore flatus distendens, libro de multitudine cap. 10. aut inflammatio. Si dolor fiat à pituita, cùm hæc sit glutinosa, infixus erit, ita vt perforari videatur intestinum, neque in eo est sitis. Si fiat à bile, erit dolor acutus, sitis, oris amaritudo, & præcessit bilis retentio. Si ab inflammatione, febris ostendet. Sicut loci mutatio, distentio eum, qui à flatu ortum habet. Aliqui, imò omnes dolorem colicum ex stercore indurato fieri scribunt: quorum sententia aliquibus non placet considerantibus intestini amplitudinem.

Intemperies colici doloris.

Ileos affectus est ilei intestini, à quo eorum, quæ per aluum excernuntur euacuatio omninò supprimitur. Hæc suppressio in aliis duobus intestinis tenuibus non contingit, propter bilem (quæ in his expurgatur) maximè ea intestina irritantem. In intestino verò ileo, cùm ita conformatum sit, vt in suis anfractibus excrementa crassa possint immorari, hanc videmus affectionem contingere, non autem in aliquo ex crassis intestinis, vt ex com. 44. libri sexti aph. colligimus. Quòd si Gal. 3. epy. part. 2. com. 6. hunc affectum aliquando ad crassa referat intestina, intelligendum id est de crassiori parte intestini tenuis, qua crasso intestino adheret. Ex hac varia partium in intestino consideratione Celsus lib. 4. c. 14. Ilei duas differentias scribit. Huius symptomatis causa sunt omnia illa, quæ excrementorum descensum impedire possunt, qualia sunt magna inflammatio, stercus induratum, & mutatus situs intestini, qui herniam intestinalem efficit. Aliqui addunt quartam causam, crassum scilicet & viscidum humorem, ab eo enim etiam potest fieri obstructio. Horum sententia non placet Gal. 6. aph. com. 44. eo quòd (vt existimo) bilis flaua per ipsum descendens humorem exterget. Quæ etiam est causa, ob quam ileos etsi fiat ab stercore indurato, rarò tamen, & cùm contingit, id fit ex esu rerum adstringentium, vt mespilorum, aut ex febre adurente, aut ex venenoso pharmaco exsiccante stercus, vt ex auri pigmento in socru mea vidit Ludouicus Collado præceptor. Si obijcias, Hippocratem in prædicti commentarij sententia sentire, ileon posse fieri ab humore crasso & glutinoso. Respondet Gal. in com. dictum aph. esse suspectum. Signum ileos proprium est, nil per inferna excerni, quòd si exitialis sit, stercus per os educetur. Ex dolore etiam, & tumore in regione tenuium intestinorum ipsum deprehendes.

Ileos quid.

Ex facibus retentis non fit dolor in crasso intestino ex Galeno.

Ilij, doloris causa.

Ileos non fit à crasso humore.

Obiectio.

Curatur primò, victu contrario] *Dolor colicus à causis externis ortus faciè curatur: non ita ab internis, & ideo breuiter eius curationē proponimus. Si dolor hic fiat à pituita vitrea, & non vrgeat, statim non est, quòd discutientibus vtamur: quia etsi illa pituita sit materia flatus, & hi ex ea eleuati dolorem inducant, nihilominus tamen, cùm discutientia medicamenta humorem in flatū mutent, augebunt dolorem, & flatu.*

Curatio colici doloris.

Curatio si fiat à pituita

ac proinde ab illis abstinendum erit, & vtendum priùs illis, quæ pituitam euacuant: quale est clyster factus ex fœniculo, anetheto, camemelo, thymo, pulegio, semine lini, cum rhodomellis ℥. ij. benedicta & hiera picra ana. ʒ ß. & olei rutacei ℥. iij. Pituita euacuata, sacculos parabimus discutientes flatus, ex furfure, sale & milio. Fomentabimus etiam locum panno imbuto in aqua & vino, in quibus fœniculum, polium, aut anethum bullierint. Clystere etiam vtemur ex oleo cum prædictis herbis decocto addita pinguedine gallinæ, aut anseris. Allia, nisi adsit febris, si edantur, flatum discutiunt, sicut & cucurbitula supra partē affectam admota, quæ ob vtilitatis celeritatem incantamenti ritu id videtur præstare. Debemus tamen post cucurbitulam clystere acri euacuare humorem, si aliquis continetur in intestinis, aliter enim calefacientes partē, aut malo victu statim redibit dolor. Si dolor à bile procedat, & non vrgeat, curabitur alimentis frigidis & humidis. Clysteribus etiam, dummodò non sint acres, ne humoris acrimoniam intendant, facultas eorum debet esse abstergens, & refrigerans, cui rei decoctu hordei cum rhodomelle permixtum conueniet. Et cum bilis duplicem præstet indicationem, in quantum in colo præter naturam detinetur, euacuationem, & inquantum acris, contemperationem, vnum enim diuersis modis consideratum variè indicat: proinde syrupis granatorum, cydoniorum, & similibus temperata bile eam purgabimus, ita, vt si multam voluerimus educere, vtamur hiera parata ex aloe non lota, si paucam, ex aloe lota. Ex his intelliges malè auctorem, & alios lupinum stercus, & alia medicamenta toto temperamento aut proprietate (vt ipsi dicunt) colicum dolorem curantia, describere: talia enim non reperiri ostendit affectus ipse habens manifestam causam. Si obijcias Galenum libro 11. simplicium. Respondeo multoties eum tanquam superstitiosum omittendum in his remediis.

Si à bile.

Si ab inflammatione.

Si dolor colicus fit a b inflammatione.] *In dolore colico ab inflammatione secanda est vena, vt reuellamus, & euacuemus. Vena autem potest esse ea, quæ est in pede, aut brachij basilica, quia colon (sicut & renes) in medio corporis pendet positum intra testes & iecur. Deinde supra locum affectum repellentia imposita sunt ex vsu, sicut & alia omnia, quæ ad curationem inflammationis applicari solent. Atque hæc est colici doloris, quando non vrget, curatio. Quod si vrgeat, & ab humore acri oriatur, eum sedabimus narcoticis medicamentis, quæ impropriè anodina appellantur à Galeno. Clyster ex decocto hordei, & capitibus papaueris parabitur. Per os assumemus philonij maioris ʒ. j. cum decocto lactucæ, & fœniculi: hæc enim medicamenta in hoc affectu ex calida causa orto triplici ratione prosunt. Primò, quia partis sensum offerunt, & ideo dolorem, dolor enim non fit sine sensu. Secundò, quia retundunt acrimoniā humoris. Tertiò, quia incrassant tenuem humorem, ne intra membranas intestinorum se insinuet. Si obijcias incommodum*

Curatio doloris vrgentis.

(quod

(quod est intemperies frigida) ex stupefacientibus medicamentis sequi solitum, tibi satisfaciet Gal. 12. meth. d. melius esse intemperiem ex illis relictam longo tempore curare, quàm breui viriliter mori. Si dolor vrgeat, & fiat à pituita vitrica, cauendum à narcoticis est, quia duplicem inducunt noxam, prima est, densando tunicam intestinorum viam praecludere spiritui. Secunda est humorem incrassare. His ergo si vtaris medicamentis statim sedabis dolorem, attamen si deinceps calefacientibus cures, ex spiritu aucto dolorem de nouo excitabis, ita, vt ad narcotica deuenire cogaris, quod tertio & quartò efficiens insanabilis affectus auctor eris. Quae omnia docent hunc dolorem medicum postulare peritum, qui sensim extenuet, & concoquat humorem.

Narcotica in dolore à pituita vitrea vitanda.

Ileus dolor curatur eisdem fermè.] *Ileos si fiat ab inflammatione (quod cognoscemus ex febre, tumore apparente in regione intestinorum, & pulsu) curatur sanguinis missione propter causam saepius dictam. Exterius repellentia, oxirrodinum, & alia, quae applicantur, permiscenda sunt cum digerentibus, decocto camemeli, foenugraci, similibus, quoniam in hoc affectu principium breuissimum est. Clyster nil infundatur, sed per os ob intestini ilei viciniam cum ventriculo, & vt iuuent descensum excrementorum assumi debent remedia, quae ideò repellere debent, & non abstringere, imò lubricam reddere aluum. Huiusmodi sunt decoctum maluarum, lactucae, seariolae, solani, semperuiui, syrupus rosarum, & violarum. Ptisana in cibo assumpta aluum lubricat, sedat sitim, repellit, humectat, & statim nutrit. Ileos ex stercore indurato emolientia postulat. Partem exteriorem fouebimus decocto lini, maluauisci, althaeae, foenugraci cum butyro, & axungiis, aut oleo solo dulci, aut oleo, in quo semen lini, foenugraecum, aut aliud simile efferuerit. Vngemus etiam eandem partem vnguentis de althaea, de agrippa, & aliis emoliendi vim habentibus, ex ferucfacto etiam semine lini cum radice althaeae, & oleo, & pauca cera vnguentum construere poteris. Emollito stercore (quod tactu deprehendes) ad eccoprotica medicamenta accedes, quorum vis non transcendit iecur, vt ad cassiam per euaporationem extractam cum decocto maluarum lini, & foenugraci. Si haec non prosit, ad maiora deuenies, diacatholicon, cassiam, diaphaenicon, diacarthamum, & diaprunis laxatiuum. Quòd si neque ex his vtilitatem animaduertas, colocinthide, vti poteris. ℞. colocinthidis ℥. iij. cassiae ʒ. j. cum decocto superiori. In stercore verò indurato à veneno, praeter ea, quae diximus, vomitoria medicamenta, & quae toto temperamento veneno aduersantur, conducent. Quando mutatus situs intestini à casu, aut flatu ileos generat (quod sensu deprehendes) periculosus est affectus, quoniam statim solet inflammari intestinum. Hoc restituetur supino collocato homine, & digitis comprimentes intestinum. Aër etiam per folles fabrorum per anum immissus sua violentia intestinum in suum locum reponit, quod remedium etiam vtile*

Curatio ilei ab inflammatione.

Exterius.

Clyster.

Curatio ilei doloris ex stercore indurato.

Eccoprotica.

Vehemēter purgantia.

Si fiat à veneno stercus indurante.

Si à mutato situ intestini.

Nota, remedium. *est in ileo à fœcibus induratis orto. In ileo à quacunque causa procedat, semper opus est, faces deponere ab intestino recto, ne reliquorum excrementorum euacuatio impediatur.*

De inflammatione hepatis. Cap. XLI.

Inflãmatio hac & causa ab aliis petenda. INflammatio in hepate perinde fit, atque in aliis visceribus, & ab iisdem causis. Quare quæ diximus capitibus de phrenitide, de peripneumonia, & de pleuritide iterum inspice, similiter quæ à Paul. lib. 3 c. 46. in quo multi alij iecoris affectus demonstrantur. Aëtius quoque de hoc morbo agit lib 10. c 3 & Gal. lib 5 de *Nota.* locis affect c. 6. quo c. omnes fermè huius affectus notas describit, dolorem scilicet dextri hypochondrij, grauitatémque peruenientem sursum ad iugulum vsque, deorsum verò ad costas spurias: Tumor in eodem dextro hypochondrio est, præsertim si gibba pars fuerit inflammata: Acuta febris adest, tussis sicca, difficultas spiritus, sitis inexhausta, cibi fastidiũ. Aliquando hepati inflammato singultus aduenit, vt docet vetustissimus Hippoc. aph. 58. lib. 5. non semper, vt inquit in commẽtario Gal. sed quando ad maximam attollitur inflammationem. Propter neruorum communicationem singultus hic est per consensum vaporis acris, & etiam compresso ventriculi ore: errat ergo Oribasius dicens, hunc singultum esse ex inanitione. Aphorismum hunc confirmat Celsus Latinus, Hippocr. lib. 2. c. 7. dicens frequens singultus & præter consuetudinem continuus iecur esse inflammatum significat. Philotheus exponens finem huius aph. quod iecore, inquit, inflammato fit, non talis, sed singultus, & maximè si simam partem inflammari contingat, cùm in inflammatione caliditas ad se ipsam humiditates, quæ in stomacho sunt, trahit, & consumit, & hinc stomachus exsiccatur, & ex siccitate consumitur, ad quam cõuulsoriam dispositionem singultus fit. Quo in loco Philotheus visus est sequi Oribasium, sed ipsis repugnat Gal. comm. quoque 17. lib. 7. aph. dicens, per consensum os ventriculi ab hepatis magna inflammatione laborare, atque morderi, & singultire certum est. Scire quãdo pars sima inflammata est, & quando gibba, & quando musculi, Gal. apertè, & longo sermone c. 6. lib. 5 de locis affectis demonstrat.

Error Oribasij.

Curatio inflãmationis in parte caua iecoris. Curatur septem remediorum generibus: primò, victu refrigerante, tenui, reddente sanguinem ineptum motui, vt aëre natura frigido, vel arte parato, aquis, herbis, & floribus frigidis, lacte amygdalarum, cremore hordei, succo malorum granatorum, cichorea, & lactuca coctis, pane bene loto, & iure pulli gallinacei, si fuerit imbecilla facultas, abstinen

abstinentia vini, carnium & ouorum, & cæterarum rerum, quæ sanguinem augent, & calfaciunt.

Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem iecorariæ dextræ, extrahatúrque sanguinis quantitas, & numerus respondens plenitudini, & naturæ infirmi, & magnitudini morbi. Vbi ætas & vires prohibent venæ sectionem, fiat sanguinis missio per cucurbitulas admotas naribus, aut scapulis cum scarificatione. Ligaturæ, frictiones, & fotus extremorum satis auertunt. *Reuulsio.*

Tertiò, repellentibus frigidis, & stipticis, internis, & externis mitioribus, & semper admixto aliquo corroborante parum calido, ne conuersa phlegmone in scirrhum, aut facta obstructione inter iecur & vesicam fellis, hydrops, aut mors sequatur, vt sumpto hoc medicamento, aut simili, tertia quaque hora, quantitate duarum vnciarum: ♃. syrupi rosarum ex infusione siccarum ℥.iij. syrupi endiuiæ compos. ℥.ij aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥.iiij. aquæ eupatorij, aut absinthij ℥. ij. misce. Hepati sæpe admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum tepidum: aut liquor hic remissè calidus, ♃. aquæ rosarum, & endiuiæ an. ℥.iiij. aquæ absinthij, & olei rosati an. ℥.ij. aceti sambucini ℥.ß. misce, & fiat epithema, quod sæpe hepati admoueatur. Hoc vnguentum repellit satis benè: ♃. olei rosarum ℥.ij. olei myrtillorum ℥ j olei de spica, & de absinthio an. ℥.ß. santalorum omnium, & trochiscorum de camphora an. ʒ.j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. *Repellentia.* *Interna.* *Externa.*

Quartò, concoquentibus materiam mixtam ex pituita, & bile, additis semper astringentibus, partem principem roborantibus, vt ♃ rhodomellis vncias iiij. syrupi rosarum ℥. ij. misce: & ♃ decocti hordei sine cortice, endiuiæ, & absinthij ℥.v. si magna fuerit copia pituitæ, syrupo de duabus radicibus, & rhodomelle concoquenda est. Si verò atra bilis mixta fuerit, syrupo de fumoterræ, de buglossa & similibus. *Preparatio humoris misti.*

Quintò, vacuantibus materiam mixtam medicamentis habentibus mixtam facultatem purgandi bilem, & pituitam, vt ♃ diacatholicon. ʒ. v. agarici trochiscati, & rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ an. ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ.iiij. syrupi endiuiæ simplicis ℥ j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus: aut ♃. pilularum aggregatiuarum ʒ. j. fiant pilulæ septem. Ex medicamentis, quæ pituitam, & bilem purgant, poteris componere augendo, vel minuendo habita ratione humoris dominantis. Si verò atra bilis sit mixta cum pituita, aut flaua bile, quæ purgant ipsam, sunt miscenda: semper tamen, quæ iecur corroborant, adde, vt sunt *Purgatio.* *Obserua.*

Curatio in gibba par tu. Curatio omnis endiuia, absinthium & spica. Sed si materia fuerit in gibba hepatis parte, mouentibus vrinam vti oportet, vt syrupo capillorum veneris, de liquiritia, de duabus radicibus, & decocto quatuor seminum frigidorum maiorum, & radicum diureticarum in parua quantitate, quia tam purgantia, quàm vrinatoria medicamenta clementi, & benigna egent vi, & naturâ.

Resolutio cũ astrictione. Sextò, resoluentibus, & digerentibus reliquias materiæ sensim, & mixtis stipticis: vt ℞ florum camomillæ, meliloti, anethi, althææ an. p. j. absinthij, m. ß. rosarum p. ß. spicæ, squinanti, & mastichis an ʒ. iij. fiat decoctum in ℔. iij aquæ ad medietatem: quo percolato vtere ad formam foti. Ex his etiam fiat sacculus hepati admouendus, vel oleum camomillæ, rosarum & de spica simul calida hepati admoueantur, vel hoc vnguentum: ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio, de absinthio, & nardini an ℥ ß. pulueris squinanti, rosatæ nouellæ & absinthij an. ʒ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum, quo inungatur hepar.

Fotus. *Sacculus.* *Olea.* *Vnguētũ.*

Alteratio. Interna corrigentia. *Externa.* Septimò, intemperiem calidam à sanguine, & bile relictam corrigentibus internis, vt electuatio diattium santalorum, diarrhodon abbatis, conserua rosata, syrupo rosarum, endiuiæ simplici & composito, & similibus. Et externis dictis tertio genere remediorum. Si phlegmone suppuratur (quod scies autore Hippocrate aph. 47. libr. 2. ex febris, & doloris intensione) coctio & suppuratio iuuari debent cataplasmate ex decoctis ficubus, maluis, bismalua, semine lini, fœnugræco, vuis passis, oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, vitellis ouorum, & parco croco. Deinde abscessum motu violento rumpes, saltu videlicet, tussi, vocibus, sternutamento.

Suppurãtia. *Ruptio.*

Tertio in parte gibba. Postea tergebis hoc, aut simili medicamento, si est in gibba parte vlcus: ℞. furfuris cicerum nigrorum, hordei, an. p. j. liquiritiæ, radicis petroselini an. ʒ. ß fiat decoctum: & de quo percolato accipe ℔. ij. cui adde mellis, & sacchari, an. ℔. ß. aceti ℥. j. misce, & fiat ad modum oxymellis. Si verò fuerit in sima, tergebis cassia, manna, sero caprino, & succo rosarum in parua quantitate, & aliis aluum deiicientibus. Postremò vlcus est glutinandum bolo armeno, terra sigillata, sanguine draconis, thure, & similibus. Si hepar obduruit, emplastro de meliloto, aut filij Zachariæ molliatur, aut hoc vnguento: ℞. olei sesamini, amygdalarum dulcium, & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis, fœnugræci, & de semine lini, aquæ bis maluæ extractæ, an. ʒ. iij. axungiæ gallinæ, & medullæ cruris vituli an. ʒ. ij. emplastri de meliloto loco ceræ, quod sufficit, misce,

In parte sima. *Glutinãtia.* *Vnguentũ ad duritiem.*

misce,& fiat vnguentum: vel ♃. emplastri filij Zachariæ, & de meliloto,an. æquas partes,extendantur super alutam ad formam mediæ lunæ, & hepati admoueantur.

Scholium.

INflammatione in hepate.) *Per iecoris inflammationem intelligimus tumorem præter naturam siue fiat à sanguine siue à bile,siue à melancholia,nam à pituita non potest fieri,vt docet Galen. lib.4. de præs.ex pul cap. 3 eo quod hæc à iecore concoquitur, & compactam habet viscus substantiam. Qua ratione fiat inflammatio, ex libro de ineq. intemperie cap. 3. & ex 2.de diff. f.b.cap. de fluxione intelliges. In huius visceris inflammatione primò distingue, an sit in parte gibba,an in caua, hoc enim maximè conducit ad curationem. Hæc varia hepatis partes inflammata aliquid habent commune & aliquid proprium, commune habent grauitatem in iugulo inducere, ipsum enim deorsum ferunt quasi pressum: quod ex Gal.2. de loc. affec. cap. 7. ob venæ caue tensionem, magis quam ob membranas contingit. Vbi si dictionem illam magis,consideremus,intellectum simul habebimus, Gal. non negare ob membranas etiam fieri. secundò habent communem pulsum durum,qui proprius est inflammationum à quibus solent arteria distendi: communis etiam ipsis est febris acuta, lingua nigredo, & sitis,sicut & ichores semper ex ipsis resudare. Oportet etiam in his inflāmationibus propter victum distinguere tempora fluxionis à temporibus concoctionis. Proprium, quod habet inflammatio gibbæ partis,est tussicula sicca ob septi compressionem orta, si etiam comprimimus iecoris regionem,dolorem excitatum sentiemus. Distingues autem,an inflammatio sit in musculis néc ne, ex figura partis. Si inflammatio cauam occupet partem,dolor ad intestina verget, ventriculus vomitu bilioso, & multis ichoribus referto tentabitur, deiectiones erunt cruenta, & singultus aliquando apparebit, quod malum signum est ex Hippocrate, quia inflammationis magnitudinem sequitur.* Per inflā. mationē iecoris quid intelligēdū. Locus inflāmationis considerādus. Quid habeāt commune varia hepatis partes inflammata. Quid proprium.

Curatur septem remediorum generibus.) *Victus in hoc affectu debet esse tenuis,& abstergens,ex cichorea,asparagis, ptisana cremore,& oxymelite,omittentes mulsam, quæ detenta bilescit. Tum alimenta adstringentia pirum,malum cydonium, & malū punicum,cùm in caua parte mutentur in sanguinem inflammatione gibbæ partis concedūtur: quæ in sima partis inflammatione lædūt cōstringendo meatus.* Victus.

Secundò, auertentibus.) *Sanguinis missio non est exercenda propter plenitudinem,vt auctor voluit, quia bene potest esse iecur inflammatum non existente in corpore plenitudine. Cùm ergo in inflāmatione sit aliquid fiens, & aliquid factum sanguine mittimus,vt reuellamus humorem fluentem ad locum affectum, & euacuemus contentū in ipso.* Sāguinis missio. Error auctoris.

Qua venā secāda. *Et quamuis vtraque basilica secari possit, si solam venarum rectitudinem consideremus: consulo tamen semper secare basilicam dextrā, quia hac prater dictam rectitudinem, alteram habet, qua natura dicitur.*

Repellentia. Tertio, repellentibus frigidis) *Si inflammatio sit in parte gibba iecoris, repellentibus in parte exteriori vtemur, dummodò non sint actu frigida, ne lædant iecur: vtemur ergo absinthio cum oleo rosaceo, aut cum aceto. Si inflammatio sit in caua parte, ab his repellentibus abstinendum erit, quia eorum vis eò non penetrat: & apparente concoctione (quod in incremento contingit) per aluum oportebit purgare ichores refudantes, ex inflammatione, vt mercuriali, in declinatione verò diacatholicone, & electuario de succo rosarum. In inflammatione verò gibbæ partis, in incremento per vrinam benigna purgantia vtila sunt, eupatorium scilicet, vrtica, & fœniculum: in declinatione verò vehementissima, inter qua est assarum.* *(Purgatio.)*

Eror auctoris. Quartò, concoquentibus.) *Hoc loco errat crassissimè auctor purgans in inflammatione iecoris bilem, & pituitam indiscriminatim, quasi inflammatio semper ab his humoribus fiat. Qua autem ratione sit purgandum, paulò superiùs explicaui, non enim humorē à toto corpore educere intendimus in hoc affectu, sed ichores ex inflammatione refudantes in cauitates venarum iecoris.*

De obstructione hepatis. Cap. XLII.

Quæ partes laborent. IEcoris venæ tam simæ partis, quàm gibbæ obstructionem patiuntur: tametsi priores frequenter: quod ansam (vt reor) Aëtio dedit, illas tantùm memorandi: reuera tamen vtræque in id vitium incidunt, vt obstruantur. Fit autem, vt prioribus id magis contingat, quòd alimentum ad cauam iecoris partem crassum adhuc, atque illaboratum perueniat: quam iniuriam gibba non sentit, & si aliquando sentiat, obturatur similiter: nec ob hanc solum causam, sed propter alias quoque, quas tam gibba, quàm caua iecoris pars habent communes. *(Causa externa.)* Hæ sunt procatarcticum nonnunquam, vt ictus, casus, aut duræ alicuius rei ad dextrum hypochondrium collisio. Præterea singuli, aut alterius cuiuspiam rei arcta constrictio, frigus exterius, & quicquid suo compressu hepatis venas potuit arctare, ita vt quasi conniueant, aut saltem doloris sensu per compressionem excitato eam sanguinis molem attrahant, qua venæ vltra modum repletæ in obstructionem incidant. Sæpe *Interna.* verò internæ, quas Gal. lib. de loc. affect. 5. c. 6. binario numero comprehendit. Obstructiones inquiēs, iecinoris fieri vel propter crassos, & viscidos humores, qui à crasso & pituitoso ali- *Nota.* mento generātur, vel à flatuoso spiritu, cui exitus nō patet. Causæ

sæ procatarcticæ ab ægrotante sunt petendæ. Internæ sic deprehenduntur, si à crassis, & viscidis humoribus obstructio fiat, grauitas in hypochondrio dextro sentitur, si à flatuoso spiritu præter grauitatem, tensionis quoque sensus adest: obstructos pallor totius corporis sequitur, tussis & difficultas anhelitus, maximè si exercuerint seipsos, vel in altiorem locum ascendere tentauerint: trahitur enim ad inferiora propter hepatis grauitatem septem transuersum: vnde difficulter anhelat. Porrò cùm multa sint signa tam obstructioni hepatis, quàm inflammationi communia, febris inter alia solus inflammationis proprium signum est. *Curatio.*

Hepatis obstructio, quæ fit à frigidis, & crassis humoribus, curatur quinque remediorum generibus: primò, victu renuante, calido, & apperiente, non immodico, præsertim ante purgationem: cùm in quarto genere valentioribus sit vtendum, vt asparagis, iure cicerum nigrorum, radicum petroselini, foliorum raphani, senarionum, vel nasturtij aquatici. Hispanis, *berros*, de quo Dioscorides lib. quarto cap. 82. & similium cum carne, & sine carne. Potus sit vinum album aqua dilutum, vel decoctum capilli Veneris, aut ceterac. Vitanda sunt omnia alimenta crassioris succi, balnea, coitus, & exercitationes à cibo. *Victus.* *Vitanda.*

Secundò, celetrimè (quia inueterata obstructio non solùm in iecinore, sed in omni corporis parte putrefactionem parit, febrimque accendit) attenuantibus, & incidentibus materia concoquatur, vt ♃. rhodomellis ℥. vj. oxymellis simplicis, & syrupi de absinthio an. ℥. ij. Item ♃. decocti aut aquarum capillorum Veneris, fœniculi, & absinthij an. ℥. vj. misce, parato humoris pituitoso his vel aliis similibus medicamentis. *Præparatio celerrima.*

Tertiò, vacuantibus materiam crassam: vt ♃. diacatholicon. ℥. ß. diaphænicon. & electuarij indi maioris an. ʒ. ij. ß. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi q. s. misce, & fiat potus. vel ♃. pilularum de agarico ʒ. j. fiant pilulæ septem. Vacuata pituita, hoc, aut alio medicamento phlegmagogo, de quibus cap. 1. aliqui laudant sectionem basilicæ dextræ, vt per eam partem humores moti faciliùs educantur, & viæ meliùs aperiantur, obstructioque bene curetur. Hoc non damno, sed aliquando laudo, præsertim si æger sit sanguineus. *Vacuatio.* *Sectio venæ confert si ægrotus sit sanguineus.*

Quartò, curantibus obstructionem hanc internis & externis, vt iecore lupi, fumo terræ, absinthio, eupatorio, nostris agrimonia, camomilla, asaro, radice acori, quinque radicibus diureticis, cassia lignea, spica, caprpabius, amygdalis amaris, *Obstructionem curantia.*

Interna amaris, lupinis. Ex his simplicibus, & aliis similibus fieri solent multa composita. Inter quæ leuant ab hac obstructione præclarè citra omnem molestiam syr. de bysantiis, de endiuia comp. de duabus radicibus, & de quinque radicibus, oxymel comp. diacurcuma, dialaca, trochiscus de eupatorio, de rhabarbaro, de absinthio. His ergo multis diebus sumptis curatur obstructio iecoris, præsertim partis gibbæ hoc medicamento vel simili: ♃. diacurcumæ, & dialaccæ an. ℥. j. trochiscorum de rhabarbaro, & de absinthio an. ℥. ß. pulueris diarhodon. abbatis ʒ. ij. hepatis lupi præp. ʒ. iij. quatuor seminum frig. maiorum mundatorum, an. ʒ. ß. syr. de scolopendria q. s. misce, & fiat confectio. Dosis quolibet die cochlearium vnum cum ℥. ij. aquæ capillorum Ve. Curat hanc obstructionem ex multorum experientia syrupus hic: ♃. ceterac, capilli Veneris, lapathij, lentisci, & rutæ an. m. ß quinque radicum diureticarum, radicis acori gladioli, an. ʒ. j. quatuor seminum frigidorum maiorum ℥. ij. seminis apij, fœniculi, petroselini Macedonici, an. ʒ. ij. camædreos, camæpyteos, vallerianæ, an. m. j. hordei mundi, p. j. infundantur radices & semina per noctem in aceto, & postea fiat decoctum in vino albo, & aqua sufficienti, cui percolato adde mellis. q. s. m. & fiat syrup. Dosis quolibet die ℥. iij. Bis in die post duas primas concoctiones vngatur hoc vnguento: ♃. succorum apij, petroselini, fœniculi, sanationum, endiuiæ & cichoreæ, an. ℥. j. aceti ʒ. ß. olei ℥. iij. bulliant omnia ad consumptionem vsque succorum & aceti: deinde adde santalorum omnium & spicæ, an. ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum.

simplicia. *Composita.* *Confectio* *Syrupus* *laudatissimus.* *Topica.*

Corroborantia. Quintò, corroborantibus iecur: vt theriaca magna, mithridato, & trochiscis de rhabarbaro, puluere diarhodon Abbatis ℥. j. alicuius medicamenti ex his cum aqua absinthij, & endiuiæ multis diebus sumpta corroborat iecur. Hepar lupi, auellanæ, passulæ, & cichorea, & endiuia corroborant iecur. Hæc confectio est optima in hepate corroborando: ♃. trochiscorum de eupatorio ʒ. j. trochiscorum de spondio cum semine acetosæ ʒ. ß. seminis endiuiæ, cassiæ ligneæ, spicæ, cinnamomi, ameos, hepatis lupi, an. ℈. j. seminis lentisci ℈. iiij. rhabarbari electi puluerizati ℈. ij. ß. sacchari ℔. ß. misce, & fiat confectio. Dosis ʒ. ij. cum aqua absinthij, & endiuiæ. Et hoc vnguentum est maximo auxilio: ♃. ceroti santalini ℥. j. olei de spica ℥. ß. pulueris absinthij, & rosarum, an. ʒ. j. misce.

Confectio optima. *Vnguentum vtilissimum.*

Scholium.

Iecoris

IEcoris venæ tam simæ partis.] Iecur pars est instrumentaria exer- Cur in ie-
cens propriam affectionem, nempè sanguificationem ex chylo, tan- core fre-
quam ex materia. Chylus autem non continetur in aliqua insigni caui- quenter
tate, quoniam ea destituitur iecur: sed in venis multis, à quibus tan- fiat ob
quam ex radicibus ortum habet vena portæ. Orificia harum venarum structio.
in iecoris extremitate adhæret orificiis venarum gibbæ partis iecoris, vt sanguis in caua partis venis generatus, & ab excrementis repurgatus, ad gibbam ascendat partem, & inde ad venam cauam. Cum ergo anostomosis illa venarum angusta sit, non est mirum, si inter omnes corporis partes iecur magis sit obstructionibus opportunum. Obstructio ie-
cori, morbus est in via, habens vnicam tantum causam, nempe humo- Quis af-
rem crassum fluentem, vt constat ex 8. de comp. secundum locos cap. 6. fectus sit.
& libr. 5. de loc affect. cap. 6. vnde mirandum est de his, qui practicas ediderunt, alteram causam iecoris obstructionis ad flatum referentibus,
& quod magis est, Altomarius id probat ex Gal. supradicto loco, cum Error
nec id somniauerit, & repugnet rei natura. Quòd autem hæc non sit Altomar.
sententia Gal. manifestè patebit eum locum legenti, in quo postquam auctoris,
scripsit iecur pati morbos in intemperie nuda, & cum fluxione, vt in & alio-
erypsipelate, schirro, & flatuosa distentione, pati etiam obstructionem à rum.
crassis humoribus, addit. Signum obstructionis est grauitas in dextro hipochondrio, quòd si in eo præter grauitatem sit tensio, vnà cum humore erit ibi inclusus flatulentus spiritus. Hæc Gal. Ex quo loco, si animum aduertis, nunquam colliges ipsum existimare spiritus esse causam obstructionis, sed si cùm obstructione sit flatulentus spiritus tensionem sentiri. Dices, cur in obstructione iecoris non est semper febris coniuncta,
cum obstructio sit causa putredinis? Respondeo in iecore esse multas ve- Obiectio.
nas, & ideò humores diffiari, quod si aliqua est putredo exigua tamen,
ita, vt vapores ex ea eleuati non sufficiant ad generationem febris. Curatio.
Curationem huius affectus lege apud auctorem, solùm animaduertas Auctor
velim, ictum, casum, dura alicuius rei ad dextrum hypochondrium col- reprehen-
lisionem, & cinguli constrictionem, quæ inter causas externas connume- ditur.
rantur ab auctore, non esse causas: quia inter casus, & constrictio, si violenter fiant, & constringant iecur, sanguinem expriment, non autem obstruent, cum non habeant vim generandi crassos humores, sicut nec cingulum. Præterea iecur Lupinum permiscet in compositionibus de
obstruentibus iecur, existimans toto temperamento operari. Quod non De iecore
probatur à Galen. lib. 11. simp. cap de iecore lupino. Fortasse adductus lupino
fuit ex eodem Gal. qui lib. 8. de comp. secun. locos cap. 7. iecur lupinum aduerte.
toto temperamento hepaticis conuenire scribit, non animaduertens Galenum eo in loco non proponere medicamenta toto temperamento hepaticos iuuantia, sed postquàm scripsit multa medicamenta ex Asclepiade ad hepaticos addit ipsum scripsisse pharmacum ex cochleis tritis cum vino, quod toto temperamento iuuat, sicut & lupinum hepar non vna

aut altera qualitate. Vbi Galenus hæc toto temperamento iuuare scribit, quia sunt alimenta, quæ eadem ratione paulò supra vuas passas visceri secundum totam substantiam familiares esse docuit.

De Ictero. Capvt XLIII.

Quid ictorus. QVotiescunque vniuersi corporis color propter bilis aut flauæ, aut portaceæ, aut nigræ effusionem immutatur, malum fit, quod Græci icterum appellant, Latini regium, & arquatum, & originem ab iis, quæ tum in morbo, tum in eius curatione accidunt, appellatione sumpta, quod longum esset referre. *Error quorundam.* Porrò errant, quicunque vitio tantùm hepatis hanc affectionem putant prouenire: sæpe enim nihil patiente iecinore, saltem primaria affectione icterus oboritur, nonnunquam ex iudicio naturæ, quoties in febribus bilis vniuersa ad cutem defertur. *Causa interna.* Qui si ante septimum appareat, malum est signum, iuxta aph. 62. sect. 6. Si verò post septimum, non perpetuò bonum, præsertim si dextrum hypochondrium obdurescit, vt ex aph. 64. sect. 4. colligitur. Interdum ex venenatorum animalium morsu, vt Imperatoris cuiusdam seruo contingit, qui ex viperæ ictu, quarum viperarum venatio ipsi commissa erat, ictericus est effectus, nimirum colore totius corporis prasinam, aut si mauis porraceam bilem referente: vt fusius Gal. ait 5. de locis affect. cap. 7. sæpe tamen hepatis occasione fit, vel quia inflammatum sit, aut intemperie calida laboret, aut obstructione. Accidit quandoque ob imbecillitatem (vt ait Aëtius) vesicæ bilem excipientis, quæ biliosum humorem, veluti consueuit, in sese ex hepate non attrahit, ideóque impurum sanguinem relinquit. Fieri etiam potest, vt ipsa nimium repleatur, & propter repletionem multam non euacuetur. Magna tamen ex parte contingit hic morbus ex obturatione, aut debilitatione venarum, quarum ora ex ipsa ad hepar feruntur, aut illius meatus, qui bilem ad intestina effundit. *Icteri nigri causa.* Sed neque illud tacendum erit, quod lien quoque ictericam affectionem parit, illam inquam, in qua tota cutis nigro colore inficitur, quod accidit: aut quia ab ipso liene hepar non benè purgatur, aut seipsum purgare per solitos canales non potest: vtrumque verò, vel propter imbecillitatem aliquam, aut obstructionem fit. *Externa.* Præter iam dictas causas à procatarcticis quoque generatur, vt ab immodica exercitatione, rerum calidarum vsu, & aëris ambientis calida intemperie. Vnde in Sardinia ex aëris corruptione scribunt quidam, ineunte æstate, aut in autumno

tumno in hanc affectionem incidere indigenas ferè omnes exceptis iis, qui propter robur temperamenti, aut alia de causa resistere malo possunt. Cæterum si à causis procatarcticis icterus contingat, aut ex venenatæ feræ morsu, interrogare ægrum tantùm conuenit, aut aëris naturam considerare. Aliarum causarum signa nunc docuimus. Si igitur ex indicio naturæ factus sit arquatus morbus, tam vrina, quàm alui excrementa à naturali modo non recedunt, si ab inflammatione hepatis, febris adest, & dextri hypochondrij grauitas, & deiectiones sunt biliosæ. Si ab intemperie, citra grauitatem furor inest. Si ab obstructione, citra grauitatem vnà cum grauitatis alicuius sensu circa dextrum hypochondrion alicui excrementa alba deiiciuntur. Si ab imbecillitate facultatis, vel attractricis, quæ bilem ab hepate trahit: vel expultricis, quæ ipsam ad intestina expellit citra grauitatem, & stercora alba sunt, & vrina biliosissima. Denique si à vitio splenis contingat, quod genus icteri atrum appellant: fit enim ab atra bile vnà cum sanguine ad cutem delata, grauiùs multò afficiuntur, consequitur enim eos (vt inquit Aëtius li. xvij. cuius placet verba referre) tristitia præter rationem, & mordacitas eorum, quæ circa ventrem sunt, difficultásque spirandi. Cibos auersantur, & nigrum lotium excernunt. Aliquando autem & per interualla quædam corpora ipsorum tepescunt, stercora verò chalcanti colorem referunt, & aluus magis his exsiccatur. Cæterum eos qui ex pallida bile arquatum contrahunt, nulla mordacitas eorum, quæ circa ventrem sunt, consequitur: neque etiam tantum auersantur cibos, sed obtusior aliquando fit in iis ciborum appetitus. Et stercora, quidem albida egeruntur: vrinæ autem crocei coloris, turbatæ tamen, & tenebras referentes permanent. ¶ Signa præterea omnibus ictericis pigritia ad motum corporis accidit, & à dulcibus cibis sunt animo alieno: amaros verò non admodum auersantur; & variis imaginationibus vexantur. Pruritus etiam vniuersi corporis comitatur, & difficulter exudant. Porrò alba oculorum, & partes faciei temporibus propinquæ, itemque malæ pallorem ostendunt. Venæ etiam sub lingua repletæ reperiuntur, & abundantem humorem significant.

Nota.

Signa cõmunia.

Curatur icterus criticus quatuor generibus auxiliorum: quamuis si perfecta fuerit crisis permutationis, nihilque bilis interius remaneat, sola cutis infectio, & intemperies eget curatione. Sed aliquid intus fit, & hepatis & venarum intemperies calida fuerit primò, curatur victu refrigerante, & humectante,

Curatio icteri critici.

ctante, vt cremore hordei, endiuia, cichorea, lactuca, & similibus. Et aqua hordei, aut vino albo bene aqua diluto.

Prapara-tio. Secundò apparantibus bilem: vt syrupis endiuiæ simp. & compos. granatorum, violarum, nenupharis, acetositatis limonum, & citri, cum duplo aquarum, vel decocti cichoreæ, endiuiæ, lactucæ, portulacæ.

Vacuatio. Tertiò, vacuantibus bilem: vt cassia fistula, manna, tamarindis, rhabarbaro, & aliis cholagogis: vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ & medullæ tamarindorum an ℥. ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ. ℈. iiij. cum ℥. iiij. squinanti, diaprunis solutiui ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. aquæ borraginis.q.s.misce, & fiat potus, vel, si malit pilulas. ℞. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. fiant cum aqua endiuiæ vij. pilulæ. Si toti corpori est communis intemperies, aut æger iuuenis, & carnosus venæ iecorariæ dextræ sectio est necessaria, extrahatúrque sanguinis copia respondens naturæ ægri & morbi.

De sectione vena.

Alteratio. Quartò, tollentibus intemperiem calidam hepatis internis, & externis medicamentis, dictis tertio, & septimo genere remediorum cap. 41. de curatione inflammationis hepatis.

Curatio icteri ab obstructione crassi humoris. Si verò icterus est ab obstructione per crassam bilem, aut pituitam, quatuor remediorum generibus curatur, primò victu tenuante, aperiente, & calfaciente: minus si à bile est quàm à pituita, vt alimentis, & aliis iam dictis cap. præced. de hepatis obstructione.

Praparatio. Secundò, apparantibus materiam, vt syrupis, & aquis, incidentibus, tenuantibus, & aperientibus, primò mitioribus, vt dictum est cap. præced. secundò auxiliorum genere.

Vacuatio. Tertiò, vacuantibus bilem crassam, & pituitam ei admixtam: vt medicamentis dictis cap. præced. tertio auxiliorum genere. Vena secatur quoque basilica, vel salua tella media inter anularem, & minimum dextræ manus digitum, si fuerit iuuenis aut bilis, vel pituita sanguini mixta per eam humores hepati fixi agitantur, faciliusque obediunt medicamentis leuantibus obstructionem.

Sectio venæ.

Aperientia. Quartò, aperientibus meatus, vt medicamentis dictis secundo, & quarto genere remediorum capit. præced. 42. ℥. iiij. aquæ, vel decocti foliorum raphani, aut eupatorij, aut prasij, aut matris syluæ matutinis quinque, vel septem sumptæ sanant icterum. ʒ. j. pulueris lumbricorum terrestrium tribus matutinis sumpta, vel pluribus cum vino albo, & saccharo saporis bona gratia sanat icterum, vel fiant, pilulæ auro

Simplicia.

ro infectæ ex eodem puluere lumbricorum cum syrupo de byzantiis. Idem præstat stercus canis ossibus tantùm nutriti, serum capræ nutritæ herbis aperientibus vt fœniculo, apio, petroselino, senationibus & similibus factum cum semine carthami, quantitas, carthami ℥. ß. ad ℔ iij. lactis. Sanant quoque icterum aperientia hæc, dialacca scilicet diacurcuma à ℥. ij ad iiij. & trochisci de rhabaro, de eupatorio, & de absinthio ad ℥. j. cum aquis prædictis aperientibus, sæpe mutata remedij forma, & specie, vt in asthmate, & cæteris affectibus diuturnis: ne natura vni assuescat. Decoctum caprifolij, scolopendriæ, hepaticæ, capil. Veneris, & quatuor seminum frigidorum maiorum septem matutinis sumptum curat icterum, præsertim si postea sumatur hic potus tribus matutinis ℞. seri caprini ℔. j. rhabarbari electi ʒ. ij. pulpæ coloquintidæ, spicæ nardi ana. ʒ j. sacchari rosati, & violati ana. ʒ. ß: misce, & fiat potus. Quidam tempore Arnaldi de Villanoua multos laborantes ictero sanauit hoc medicamento, vacuatione per sudorem & vrinam. ℞. stercoris asini recentis pugillum semis, vini albi odoriferi ʒ. iiij. misce. Color flauus cutis, & oculorum tollitur mouentibus vrinam prædictis medicamentis aperientibus, & balneo ex decocto camomillæ, meliloti, althææ, & similium, aut sulphureo aëre calido, & aliis omnibus aperientibus poros. Conferunt oculis sternutamenta, fotus camomillæ, & parum croci in aceto, quamuis antequàm appareat icterus, oculis aqua rosacea sit admouenda, vt in variolis & morbillis fieri solet. Si alia remedia, & omnia fermè scripta à grauissimis doctoribus scire cupis, lege c. 5. serm. 5. tract. 6. Nicolai Florentini. Si icterus niger est, vt præcedens curatur, sed remedijs valentioribus, & melancholiæ debitis, de quibus in affectibus lienis dicemus, c. scilicet 45.

Composita.

Historia.

Color flauus quibus tollatur.

Aqua rosacea oculis admouenda.

Icteri nigri curatio.

Scholium.

QVotiescunque vniuersi corporis.] *Morbus regius (qui plura habet nomina, & vulgò dicitur aliacra) nil aliud est quàm effusio biliosi humoris per vniuersum corpus. Vbi per bilem non solùm flauam intelligas, sed & eam, quæ præter naturam est: ex morsu enim animalis solet fieri icteros, bile porracea per corpus effusa, sicut fectus sit in iudiciis morborum bile vitellina. Morbus regius, icteros à Græcis dictus, symptoma est in affectu corporis, est enim color vitiatus, seq.*

Icteros quid.

Quis affectus sit.

alterum symptoma, nempe vitium excrementi: quod etiam ex altero symptomate dependet, nempe ex actione læsa: quæ malè separat, aut non separat bilem: vel ex actione corporis deprauata, cum in toto eo

Morbus. multa bilis generatur. Aliquando tamen icteros non sequitur mor-

Varia icte bum, sed natura robur, quando in crisibus apparet. Morbus ad quem

ri causa. hæc actio læsa sequitur, varius est: nam aliquando est instrumentarius, aliquando similaris. Hoc intelligemus, si varias icteri causas ex Gal. lib. 5. de loc. affec. cap. 7. in hunc locum transferamus. Prima est natura, quæ in crisibus ad cutem humorem peccantem expellit. Secunda sanguis ita corruptus, vt mutetur in bilem porraceam: quod contingere solet ex veneno in copore genito, aut exterius inflicto, vt Imperatoris seruo ex vipera morsu accidisse scribit Gal. Tertia intemperies calida iecoris multam bilem generans, quæ tota, cùm non possit expurgari à vesica bilis, vnà cum sanguine ad partes delata eas colorat. Quarta est intemperies calida totius corporis bilem ex tenui parte generans. Quinta obstructio iecoris in meatu, qui ex iecore defert bilem ad vesicam, aut illius, qui ex vesica eam ad duodenum intestinum expurgat. Sexta inflammatio iecoris. Septima scirrhus iecoris: quæ duæ causæ media obstructione impediunt, quominus vesica bilis attrahat bilem. Sunt autem hæ causæ distinctæ ab obstructione, quia sine his obstructio sola potest morbum regnum efficere. Octaua imbecillitas vesicæ bilis orta ex aliqua forti intemperie, ob quam non rectè attrahit bilem. Vltima verò causa est immodica quantitas bilis in vesica coaceruata, impediens quominus (à magna distentione vesicæ impedita) possit contrahi: quod in vesica lotij lib 3. de caus. symp. aliquando accidere scribit Gal. Ex his facilè intelliges hoc symptoma ictereos appellatum sequi varios morbos. Quorum vnus est intemperies manifesta, à qua icteros ex imbecillitate vesicæ, aut iecoris & totius corporis calore contingit. Alter est intemperies occulta, à qua icteros ex veneno fit. Tertius est morbus in via, qui icterum ex obstructione, inflammatione, & scirrho generat. Inter hos morbos obstructio, inflammatio & scirrhus mali sunt, non ita intemperies: ac proinde cum ante septimum diem in febribus icteros apparet 4. aph. com. 62. malum

Curatio. significat, hoc est aliquem ex illis tribus affectibus. Quòd si post septimum diem ex aliquo prædictorum affectuum appareat, etiam malum est. Si verò sine affectu aliquo in febribus post septimum diem in die decretorio euenerit, bonum est, ex 4. aph. sent. 64. Si criticè fiat morbus regius, tunc solam euacuare oportet bilem, quæ est in habitu corporis, & intemperiem calidam (etsi morbosa non sit) in ipso corrigere, quod balneo commodè præstabit. Si venenum causa sit, alexipharmacum exhibebis illi veneno contrarium. In ictero ab intemperie calida aut obstructione orto sanguinem mittes, nam reuelles, & vnà cum sanguine prauo partem humoris euacuabis, & deinde efficies ea,

quæ

quæ auctor docet. Si icteros ab inflammatione ortum habeat, lege caput de iecoris inflammatione. Si ab scirrho eueniat (quem tactu cognosces) sanguinem mittes, vt sanguinem educas prauum, vteris syrupis inscindentibus, & emollientibus inunctionibus, miscens, semper ea, quæ robur seruent visceris: quod perpetuò faciendum est in affectibus partium, quæ actionem habent toti corpori necessariam, quales sunt iecur, ventriculus, & lien.

De Hydrope. Cap. XLIV.

Hydrops omnis vitiato hepate, & in frigidam intemperiem perducto oritur. Neque enim quod dudum de ictero dictum est: nempe non semper vitiato hepate fieri, id quoque de hydrope dici poterit. Quicunque enim hydrops hepatis vitium causam habet, siue illud per primariam affectionem, siue per consensum aliarum partium nascatur. Negari enim non potest aliarum quoque partium occasione, cùm scilicet vehementer fuerint debilitatæ, hydropem oriri: non tamen ob id fateri cogimur intacto hepate tale quippiam contigisse, cùm eam affectionem, nisi ipsum in sui consensum illæ vocassent, nunquam potuissent inducere. Sunt autem in vniuersum hydropis, seu aquæ intercutem tres species, quarum primam Græci Ascitem, secundam Tympanitem, tertiam Anasarcam, hyposarcam, & leucoplegmaticam appellant. Ascites, quam Barbari corrupto vocabulo asclitem nominant, fit ab humore aquoso cum perexiguo spiritu inter peritonæum, & partes sibi subiectas coacervato: sic dicitur Græcis, quod vtrem aqua plenum ea pellicula referre videatur, ascos enim Latinè vtrem sonat. Tympanites accidit, quoties in prædictis locis multus spiritus flatulentus modico humori commixtus includitur. Sic affectis venter tympani instar sonitum, si percutiatur, edit, vnde malo nomen inditum est. Hyposarca contingit, cùm vniuersa corporis moles prætumida est, & spongiæ instar laxa, & madefacta propter frigidum & pituitosum sanguinem per vniuersum quidem corpus diffusum, non tamen vnitum. Omnis hydrops, vt supra dictum est, vitio contingit hepatis, aut per primariam affectionem, aut per societatem affecti: per primariam affectionem, vel quia inflammatione, scirrho, aut obstructione laboret, quando per has, aut similes affectiones impensè refrigeratur: per societatem autem aliarum partium, vt lienis, ventriculi intestinorum maximè gracilium, pulmonis,

Quid hydrops.

Species hydropis.

Ascites vnde.

Tympanites.

Anasarca.

renum, & septi transuersi. Ex immodica præterea hæmorrhoidum euacuatione, aut menstruorum, & eorundem retentione, & ex quocunque alio vteri affectu, si ingens fuerit, hydrops contingit: in omnibus enim his affectionibus ex sola hepatis frigiditate hydrops nascitur non secus, ac solet oriri, quoties ob intempestiuam refrigerationem iecur valde refrigeratur: tunc enim antequam in tumorem scirrhosum attollatur, aqua intercutem sequitur: magna tamen ex parte euenit iis, qui cibum non sentiunt, & malo corporis habitu præditi sunt, & ictero infestantur, aut dysenteria, aut colica affectione. Generaliter omnibus hydropicis spirandi difficultas adest, & tumor, & grauitas, & vitiatus color ex virore, vt inquit Aëtius, albicantibus ægris. Fastidiunt ad hoc cibum, qui sic affecti sunt, potu autem impleri quàm maximè appetunt, præsertim qui ex ascite laborant. Humor enim, qui intra peritonæum includitur cùm & salsus sit, & putris inextinctam sitim excitat, quam febris, vt plurimum, sequitur: traditis generibus, his notis distinguere inuicem hydropis species conuenit. Anasarca ab ascite, & tympanice in hoc differt, quod in anasarca tam supernæ, quàm infernæ omnes partes tumidæ apparent. Et si digito comprimantur, cauæ remanent, in tympanite verò, & ascite superiora omnia gracilia sunt, inferiora autem inflata, & vmbilicus eminens. Ascites à tympanite in hoc distinguitur: quòd in ascite venter agitatus non alium reddit sonum, quam solet vter, vbi aqua semiplenus agitatur, in tympanite verò, qualem supra diximus.

Communia signa.

Differentia.

Curatio anasarcæ.

Anasarca curatur quatuor remediorum generibus, primò victu calido, & sicco: vt aëre æstiuo natura vel arte parato, fuga frigidi, & humidi, qualis est pluuialis, & nebulosus: pauco cibo, & raro, facili concoctu ob facultatis naturalis imbecillitatem: & tenui potiùs quàm crasso, vt pane biscocto, carnibus auium montanarum, & herbis diureticis: vt fœniculo, asparagis, & senationibus, cinnamomo, zingibere, caryophyllis, pipere, aniso, vino albo, & pauco. Si vires valent, exercitatio, quæ sudorem excitet, est saluberrima. Quare semper tergendum, aut vice eius frictio multa, mollis, & mediocris vigiliæ, & affectus animi exsiccantes vtiles sunt, nisi deficiant vires.

Preparatio.

Secundò, apparantibus pituitam per totum corpus sparsam: vt rhondomelle simp. syrupo de hyssopo, de duabus radicibus, oxymelle composito, & syrupo de quinque radicibus cum aquis aut decocto herbarum calidarum, & quæ pitui-

tam

tam parant. ¶ Tertiò, vacuantibus pituitam per medicamenta phlegmagoga, aliquando tamen vtilis est sanguinis missio, si ex mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis fiat, & nunquam aliàs, nisi æger esset maximè sanguineus, & iuuenis, sanguisque pituitæ esset permixtus, sed semper parcè extrahatur sanguis, ne iecur imbecillus reddatur, & cuius imbecillitate fit. In primis duobus affectibus venæ tibiarum, aut pedum sunt secandæ, in tertio vena hepatis: sed in hoc affectu cautè sanguis est mittendus. Sint medicamenta purgantia in hac, & omni specie hydropis, benigna, & quæ hepar non lædant: vt agaricus, hiera simp. diaphænicon: vt ℞. diaphænicon. ℥ iij. agarici trochiscati ℨ. j. ß. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi quod s. misce, & fiat potus: vel ℞. pilularum de hiera simplici ℈. ij. agarici trochiscati. ℈. j. fiant cum aqua absinthij pilulæ vij. vel ℞. Hieræ simplicis ℥. j. frequens vsus & longus hieræ simplicis est vtilis & necessarius huic, & omni speciei hydropis. Vacuatur quoque materia hæc diureticis, vt syrupo de duabus radicibus, de quinque radicibus, aqua vel decocto quinque radicum diureticarum, vel prasij. Cantharides à quibusdam laudantur in hac, & ascite, sed vitandæ sunt, quia potenter vesicam vlcerant, & hepati multum nocent. Materiam hanc resoluunt, sol æstiuus incidens in nudum corpus aut arenæ calefactæ sole, aut igne, fotus ex vino, & rebus calidis, suffitus per lapides ignitos ex decoctis in vino, foliis lauri, camomillæ, ruta, rore marino, origano, saluia, pulegio, & similibus. Balneum salsum, aluminosum, aut sulphureum, naturale & artificiale mirificè prodest.

Vacuatio. Sectio venæ. Quare vena secunda. Purgatio. Laus hieræ simp. Cantharides improbatur.

Quartò, tollentibus dispositionem hepatis, & causam anasarcæ, vt obstructionem hepatis, aut duritiem remediis dictis cap. 24. de obstructione hepatis, & contrariis sanantibus intemperiem frigidam simul, & obstructionem, & corroborantibus: vt dialacca, diacurcuma, trochiscis de absinthio, de rhabarbaro, de eupatorio cum puluere rosatæ nouellæ, aut diarrhodon Abbatis, si calida intemperies timeatur. Tympanites curatur quatuor remediorum generibus. Primò, victu calido, & sicco flatus resoluente, & fame, siti, exercitatione, pane biscocto, & cum aniso, & fuga eorum omnium, quæ flatus gignunt: vt sunt legumina, herbæ frigidæ, & crudæ, pisces, & similia.

Alteratio. Curatio Tympanitæ. Victus.

Secundò, apparantibus pituitam, vt rhodomelle, & aliis dictis superius hoc cap. de curatione anasarcæ, quamuis in hac specie sit minus necessaria euacuatio, quam in anasarca, & ascite, in quibus multa est copia humoris, & pauca flatus,

Præparatio. Obstrua discrimē.

in Tympanite verò plus flatus est, & minus humoris.

Vacuatio. Tertiò, vacuantibus materiam frigidam, vt agarico trochiscato, hiera simp. benedicta, & similibus tam per os sumptis, quàm per clysterem iniectis. *Historia mira.* Quidam medicus doctus, & senex curauit pilulis mezereon sacerdotem quendam senem tympanite laborantem. *Resolutio* Flatum resoluunt balneum sulphureum, salsum, arena calfacta sole, aut igne fotus, & suffitus per lapides igniros, & alia dicta tertio genere remediorum superiùs hoc capite. *Puluis* Puluis hic optimè resoluit flatum: vt ℞. anisi, anethi, seminis fœniculi, carui, cymini, origani, cinnamomi, gariophyllorum an. ℈. iij. sacchari ℥. iij. misce, & fiat puluis. Dosis cochlearium vnum ante cibum cum vino, & summo mane. Diagalanga, diamoscus, theriaca magna, mithridatum, diatriumpiperon, diacyminum, & similia resoluunt & euacuant flatum. *Sacculi.* Sacculi quoque ex sulphure, sale, milio, camomilla, kalendula, origano, pulegio, anthos & similibus, ventri actu calidi admoti dissipant. *Cucurbitula.* Cucurbitula magna flamma multa vmbilico affixa valenter resoluit. *Cataplasma.* Hoc cataplasma potentissimè discutit flatum multis diebus ventri admotum: ℞. stercoris vaccini, columbini, & caprini an. p. j pulueris cymini, carui, ameos, baccarum lauri, origani, rutæ syluestris, & anthos an. ℥. ß. sapæ, q. s. misce, & fiat cataplasma, adde aquæ vitæ vncias duas.

Alteratio & corroboratio. Quartò, & vltimò, tollentibus hepatis affectionem, mali causam per contraria, & corroborantibus hepati, de quibus dictum est superiùs quarto genere in curatione anasarcæ, & de his dicemus in curatione ascitæ.

Curatio ascitæ. *Victus.* Ascites curatur quatuor auxiliorum generibus, victu calido, & sicco dicto initio huius capitis. Carnes semper sint faciles coctu, & boni sanguinis, & magis tostæ, quàm clixæ.

Preparatio. Secundò, apparantibus humorem aquosum & corruptum: vt ℞. syrupi endiuiæ compositi, & de scolopendria an. ℥. ij. rhodomellis ℥. iiij. misce. Item ℞. decocti, vel aquarum absinthij, fœniculi & capillorum veneris an. ℥. iiij. misce, parato humore hoc vel simili medicamento. *Purgatio.* ¶ Tertiò, vacuantibus aquas excitantes hydropem, primò purgatoriis non valentibus, & nocentibus iecori, vt sero lactis caprini, aut ouini, agarico, myrobalanis citrinis, & Kebulis simul, puluere hieræ simplicis, vel hiera simplici, succo, aut puluere brasicæ marinæ (quam vulgus sedanellam, Arabes cachitam vocant) citra molestiam purgante aquam, & hepar roborante: *Duo necessaria.* quæ duo sunt summè necessaria ad curandum hydropem. Dosis est à ʒ. ij. vsque ad ʒ. quatuor, & ego exhibui drachmas septem frequenter manè

manè laboranti hoc genere hydropis, & fœliciter successit. Aliquando hic morbus ob sui vehementiam eget valentioribus purgantibus, etiamsi ab iis iecur læ datur: inter quæ succus radicis ireos dempto sedimento ab omnibus laudatur. Dosis à drachmis duabus vsque ad drachmas tres semel in hebdomada, dummodò inter has vacuationes valentes iecur corroboretur puluere diarrhodon Abbatis, vel trochiscis de rhabarbaro, vel syrupo de absinthio, vel puluere hepatis lupi, vel alimento ex vuis passis, ex auellanis, & ex limacibus. Hoc succo ireos multi hydropici deplorati ferme sanari sunt.

Laus scadanella. *Valenter purgãtia.* *Hepar coroborantia.* *Laus pulueris ireos.*

Pilulæ de serapino, de euphorbio, & mezereon potenter purgant aquam, sed molestè, & violenter, quare, iis non nisi rarò, & coactè vtendum est. Dosis est ab scrupulis duobus vsque ad drachmam vnam. Succus quoque cucumeris agrestis siccatus, quem elaterium vocant, potentissimè purgat: & omnium maximè durat, autore Plinio, seruatur enim centum annis integer. Sauonarola medicus sua ætate celeberrimus dabat scrupulum semis huius succi siccati mense Augusti, & mixti cum speciebus elephanginis redactis in pilulas cum succo absinthij, & multos curauit hoc medicamento. Syrupus hic ex decocto radicis cucumeris agrestis est efficax in curatione hydropis & ascitæ, & eruditissimus doctor meus Iacobus de Leon Compluti Architiclinum illustris Comitis de Salinas hydropicum confirmatum curauit: ℞. radicis cucumeris syluestris ℥. iiij. decoquatur in libris duabus aquæ ad dimidium, deinde accipe mellis libras duas, aquæ libras octo, bulliant per se ad dimidij vsque consumptionem, cui percolato adde ℔. j. decocti radicis cucumeris syluestris percolati quoque, & fiat syrupus, addendo in fine pulueris dragaganti vnciam vnam, cinnamomi electi drachmam vnam: Dosis quolibet mane cochlearium vnum. Medicamentum benè paratum ex cantharidibus in maxima hydrope, tam ascite, quàm anasarca, ex Galeno purgat per vrinam valenter aquosam hunc humorem, sed iis non vtendum, nisi cùm alia non contulerint.

Molestè purgantis. *Elateriũ.* *Sauonarola expe rientia.* *Doctoris de Leon syrupus eximius.* *Galeni medicamentum.*

Valescus tamen de Taranta vir doctissimus & magnæ experientiæ hoc medicamento multos laborantes, & Anasarca, & Ascite sanitati restituit. Castigantur cantharides abscissis capitibus, & pedibus, non alis (vt quidam malè docent contra Hippocratem & Plinium, & veritatem) accipe ergo vnam cantharidem absque capite & pedibus, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ℨ. seminis sacchari

Vallesci curatio. *Error quorundam.*

candi violati ℥.ij.gummi craſſi, vel dragaganri ʒ.vj. miſce, & fiat ad modum pulueris. Doſis eſt vncia vna ſummo mane: ſed defende veſicam admouendo ei lac caprinum vel oleum roſatum tepidum: autore enim Aëtio cap. de dolore capitis, ſexto ſermone, cantharides capiti admotæ nocent veſicæ, & quod magis incredibile videtur, quidam chirurgus Mediolanenſis bis ſanguinis profluuio correptus fuit per vrinam ſolùm, portando cauterium ex cantharidibus in Byrſa. Tria grana alkekengi in puluerem redacta cum vino albo curant hydropem, vacuando per vrinam. Quæ per vrinam clementer purgant, & corroborant iecur, ſunt diacurcuma, dialacca, & trochiſci de rhabarbaro, hi enim obtinent principatum in hoc curando morbo, quibus curatus fuit excellentiſſimus Dux Mediolanenſis Franciſcus: Doſis à drachma vna vſque ad drachmas duas. Propter illorum amaritudinem fiant pilulæ cum aqua abſinthij. Iiſdem trochiſcis curaui ego magnificam vxorem magnifici Franciſci Marci, quæ laborauit principio aſcite cum febre fermè habitudinali: cui dedi præter hos trochiſcos multis diebus lac aſinæ, quæ paſceretur herbis diureticis, lac enim non nocet hydropi, vt multis grauiſſimis medicis placet, præſertim, ſi ab ea animante emulgeatur, quæ paſcatur herbis diureticis. Ideóque à quibuſdam laudatur lac caprarum arabicarum propter paſtum. Clyſteres acres purgant hanc aquoſitatem, & flatum. Vacuatio hæc tutior eſt aliis purgationibus: quare frequens illorum vſus eſt vtilis, & neceſſarius. Hic clyſter, vel huic ſimilis eſt optimus: ♃. furfuris, camomillæ, ſtichados an. p. j. rutæ, & ſaluiæ an. m. j. hellebori, agarici, & turbit an. ℥. ij. carthami ℥. ß. roris marini, cyclaminis an. m. j fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔.j. olei de ruta, & de lilio an. vncias duas, ſalis drachmam vnam ß. miſce, & fiat clyſter. Pilulæ hæ purgant materiam hydropis: ♃. cinnamomi, ſquinanti, cuſcutæ, croci, calami aromatici, ſeminis apij, ſu, praſij, nardi aſari, maſtichis, mirthæ an. ℥ ß. ſerapini, agarici, an. ʒ. iij euphorbij, turbit, colocinthidis an. ʒ. j. rhabarbari ʒ. iij. aloës ad pondus omnium, miſce, & cum ſucco abſinthij. fiant pilulæ. Doſis quælibet hebdomada drachma vna Sex vnciæ ſeri caprini cum drachma vna ſemis pulueris ſpicæ nardi manè ſæpè ſumptæ purgant clementiſſimè hanc aquoſitatem. Succus maioranæ cum oxymelle, ſi manè frequenter ſumatur, hydropem hanc curat, purgando aquoſitatem. Idem facit ſuccus praſij deſiccatus, & miſtus cum vino albo. Idem præſtat ſanguis coturnicis; reſoluunt ventris aquoſitatem omnia ſuperius dicta in

Veſicæ defenſio. *Vrs cátha ridū quā læſit.* *Purgātia per vrinam, & iecur corroborantia.* *Hiſtoria.* *Altera non minus inſignis.* *Lac an noceat hydropicis.* *Clyſteres laudātur* *Clyſter optimus.* *Pilulæ.* *Serū caprinū, maiorana.* *Praſium.* *Coturnix.*

resoluendo flatu in tympanite: quamuis valentioribus egeat *De tympanite.* ascites cùm difficiliùs vacuetur humor, quàm flatus posita pari-litate. Hoc, aut simile cataplasma est optimum in resoluendo: *Topica.* ℞. foliorum althææ m. ij. radicum cucumeris syluestris, & *Cataplasmata resoluentia.* iteos an. ℥. j. ficus siccas numero 20. omnia decoquantur in vino albo, & fiat cataplasma: vel ℞. fellis tauri, nitri, an. partem vnam, piperis puluerizati, partem semis, cum melle, fiat ad modum cataplasmatis quod per dimidiæ horæ spatium admoueatur ventri, ne vesica, aut vlcera intumescant: vel ℞. stercoris bubuli, & caprini an. p. j. cineris quercini, & vitis an. p. ß. salis sulphuris an. ℥. ß. baccharum lauri, staphilagriæ an. ℥. j. ex his decoctis cum vino fiat cataplasma, cui adde vnguenti Aragon, & marciaton an. vncias duas. Cauteria multa ventri sæpè admota non profunda purgant hanc materiam & his *Cauteria.* curauit quidam Agarenus duos Valentinos nobiles. Idem præ- *Historia.* stant cauteria tibiis infixa, vt per ea materia vacuetur, quia illarum vlcera in hydrope difficulter curantur, nisi prius hydrops tollatur. Aliqui scroto setanum immittunt, vt eo multis die- *Incisio prudenter facta.* bus, & sensim vacuetur materia. Postremò, si æger fuerit iuuenis, & satis robustus, incisione ei extrahatur hæc aquositas, non vna eductione, sed multis & sensim ad vires conseruan- *Exemplum.* das, præcedente tamen mortis præsagio, ne nobis ascribatur: nam præsente Sauanarola, & aliis doctissimis medicis Patauij, Ioannes Ludouicus vtriusque iuris doctor eximius, sexagenarius, subita facta incisione in manibus chirurgorum interiit. Eodem tempore quædam mulier quinquaginta annos nata la- *Alterum exemplum admirandum.* borauit ascite sex annis, & ex casu in lapidem fuit vulneratus venter eius, per quod vulnus subitò omnis aquositas euacuata fuit, incidit illa quidem in animi deliquium, sed post in xenodochio Patauino bonis alimentis pristinam recuperauit sanitatem: quæ res digna est admiratione: fiat igitur incisio musculi obliqui dextri ascendentis, si primò fuerit hepar affectum, & sinistri si lien: priùs cute deorsum reuulsa, vt post incisionem, & aliquam aquæ extractionem locum naturalem repetens foramen obturet, ne aqua affluat largior, vel immisso syphone in hiatum. Aqua autem quotidie bis, aut ter syphonis operculo ablato mittatur, tunc æger roboretur cibis optimis.

Quartò, affectionem hepatis causam mali tollentibus per *Alteratio & corroboratio.* contraria & corroborantia hepar, vt puluere diarrhodon Abbatis, hepate lupi, & aliis iam dictis superiùs.

Scholium.

Hydropis nomen. Hydrops symptoma est. Morbus.

HYdrops omnis.) *Hydrops nomen ex aqua assumpsit: in omnibus enim hydropis speciebus, aquosus generatur humor. Quod in tympanite, in quo id difficile videtur, etiam verum est, quia in eo humor etsi paucus in abdominis regione coaceruatus apparet. Hydrops symptoma est, tumor scilicet præter naturam ventris, aut totius corporis sequens aliud symptoma, quod est actio iecoris deprauata. Morbus, ad quem sequitur, est intemperies frigida iecoris. Hæc vel primam in eo generationem habet, quando à iecoris scirrho, aut obstructione fit aut per consensum ei aduenit, ex affectu lienis, ventriculi, intestinorum, & pulmonis. Hæ enim partes refrigeratæ, per venas frigiditatem transmittunt, venis caua aut gibbæ partis iecoris, & inde eius carni. Iecur etiam frigiditatem concipit ex immodica sanguinis per hæmorrhoidas euacuatione, aut suppressione, sicut ex suppressione mensium, quorum immoderata euacuatio, nec hydropem nec cachexiam efficit, ex Galeni sententia, li. de curan. per sang. missionem, c. 19. eo quod menstrua euacuatio secundum naturam fieri solet. Frigida iecoris intẽperies in Hydrope, aliquando à causa calida ortum habet: in febribus enim ardentibus (etsi rarò) etiam in principio visus est Hydrops. Qui malum signum est, ex eo enim colligimus adeo esse intensum calorẽ, vt vitiata coctione iecoris, aquosa humiditas in eo, pro sanguine generetur. Quòd si Lupeius, & alij, sequuti Alexandrum, frigida (quibus hunc Hydropem curari aiunt) post febrem concedant, grauiter errabũt: nõ autem si eis vtantur, vt febrem curent. A causis externis etiam potest hydrops nasci, potu aquæ frigidæ, aut natatione in ea. Existimo autẽ aërem frigidum, hydropem nunquam effecisse, eius enim vis non potest integris viribus ad iecur vsque penetrare, præsertim cùm eius tenuitas non sinat ipsum magnam, & perdurantem actionem exercere. Iam cum hydrops refrigerato iecore fiat, inde pro maiori aut minori refrigeratione, tres hydropis differentiæ ortum habẽt. Prima dicitur hydrops tympanites, in qua in iecore exigua est imbecillitas, ita vt chyli maiorem partẽ, in optimum sanguinem mutet, & alteram, quæ minor est, in aquam: ex qua in cauitate naturali multum flatum eleuant partes, adeo vt in ea multus flatus, & paucus humor collectus sit. Secunda nominatur Ascites, in qua iecur maiorem habens frigiditatẽ, & imbecillitatem, quàm in prima, ex chylo paucum sanguinem, etsi optimũ generat, & simul multam aquam: quæ cum sanguine non est multum permixta eo quòd iecur, vt eam separet, aliquod seruat robur. Hæc aqua per iecoris carnem in cauitatem à peritoneo circumscriptam permeans, eam replet: quod nõ contingit aqua ex obstructione renum in venis coaceruata, nõ quia est paucu, vt sentit Vallesius lib. 5. de loc. affect. ca. 6. sed quia non generatur in iecore, neque id eo moram facit. Tertia differentia hydropis ea est, quam ana*

Immodica euacuatio mẽstrua non facit hydropẽ. Hydrops à causa calida. Causa externa hydropis.

Prima hydropis differentia.

Secunda.

Tertia.

anasarcam,& leucophlegmaticam appellant, in qua maiorẽ habet iecur frigiditatem,quàm in supradictis:vt sanguis non optimus,sicut in duabus primis:sed totus vitiosus generatur,est enim aquosus aut pituitosus potius, quia pituitosa humiditas in iecore præter naturam generata, ob imbecillitatem partis non potuit à sanguine separari. Atque hæc est causa,ob quam omnes partes corporis, malè nutriantur,& humiditate madeant.Qua in parte maximè mirandum est Valles.lib. 4.acutorum,& lib.4.epyd.com.42.anasarcã minorem habere frigiditatem,quàm alias hydropis differentias, scripsisse. Ex his tribus differentiis,etsi in tympanite minor sit intemperies,est tamen in ea maius periculum,quàm in reliquis non ratione affectus,sed curationis: quia flatũ discutientia(quibus curatur)calida cùm sint,de nouò flatum generant.

Vallesij error.

Secundò apparantibus pituitam.] *In hac sola hydropis specie,quæ dicitur anasarca, licet nobis ante purgationem præparare humorem: quia pituitosus & crassus est.Non autem licet in aliis differentiis(nisi propter obstructionem id efficiamus)cum ex humore aqueo tenui fiant.*

In quo hydrope præparamus humorem.

Tertiò,vacuantibus pituitam.] *Multi sequuti Galen. libr. 4. de rat.vic. in acutis comm. 113. in hydrope anasarca ex suppressione mensiũ,ex hæmorrhoidibus,aut alia plethorica affectione orto,quando incipit venam secant.Quod difficillimum nobis videtur,imò falsum, quia in eo iecur maximè refrigeratũ est, & sanguinis missio ex accidenti refrigerat.Dices sequitur ex sanguinis missione alia maior vtilitas, quæ est mouere suppressam euacuationem,aut minuere plethoricum humorem à quo refrigeratũ fuit iecur. Respondeo,non posse tunc opportunè,eo vti remedio,si consideremus massam sanguinariam adeo deprauatam, & validam iecoris intemperiem.Hoc quamuis ita sit,possumus tamen Galenum(vt par est)excusare,si dixerimus ipsum per principium anasarcæ cachexiam intellexisse. Cùm ergo in anasarca, pituitosus humor in omnibus partibus contineatur, omne vacuationis genus in eo tentandum est. Infernè per aluum,per vrinam radice petroselini, asparagi,& aliis,diureticis medicamentis. Per cutem etiam frictionibus cum melle,balneis sulphureis,vel sponte nascentibus aliis, arena calida frictione cum oleo trino sub sole,tecto capite,& similibus. Iecur roborabis, & simul humorem discuties vnguento in hac forma parato: ♃. olei absinthij, & irini an. ℥.ij. vtriusque dialthææ ℥. ß. ceræ parum,fiat vnguentum. Cantharides non probat auctor, timens earum vehementiam quasi eam quantitate,& mixtione,non possimus minuere & corrigere. Proinde in eo omisso res sic distinguenda est. In hydrope ascite & tympanite fugiendus est vsus cantharidum,quia humor in cauitate naturali inclusus, non poterit per vrinam purgari. Si verò sit anasarca, in qua humor in venis continetur, earum vsus commodus erit, expurgabitur enim per vrinam. Non quòd cantharides id præstent (vt malè sentit auctor,)sed medicamenta vrinam mouentia,cum quibus*

An sit secanda vena in anasarca.

In anasarca omne vacuationis genus tentandum.

Taxatur auctor.

Cantharidum exhibitio.

bus cantharides miscentur,tantum vt sint vehiculum. Neque est quod timeamus,totas eas integras assumere,cùm Galenum libris simpl.cap. de cantharidibus subscriptorem habeamus.

Medicamenta ad hydropicos. Quartò,tollentibus dispositionem.] *Hydrops vt in plurimum solet fieri ex obstructione iecoris & lienis: quem post purgationem cum agarico, in eo qui fit ex obstructione iecoris: & cum confectione hamec in altero, vtere vnguentis, capitibus de obstructione iecoris, & lienis descriptis, & hac confectione: ℞. diacurcuma, & dialacca Isac.an. ℥.j. trochiscorum de absinthio, & de rhabarbaro an. ʒ. ij. conserua capillorum veneris ℥.j. cum syrupo de bizantys fiat confectio.*

In ascite aqua non est praeparanda. Secundò, apparantibus humorem aquosum.] *Ex Gal. 4. acutorum com. 113. humor in ascite aquosus est,& tenuis, non ergo egebit praeparatione: si memor es eorum,quae primo Scholio docuimus.*

Varia aquae purgatio. Tertiò, vacuantibus aqua.] *Nonnulli,vt educant aquam in hydropicis vtuntur brasica marina,quam vulgo soldanellã appellant:eã exsiccantes,& ex puluere assumentes,singulis diebus ℥.j.vsque ad ʒ. ij. ß. (si vires constẽt) cũ mulsa & decocto eupatery. *Prima.* Alij ex eius succo expresso & percolato,ob eius tenacitatem cum melle aut saccharo syrupum parant, *Secunda.* cuius ℥.j.singulis diebus propinare solent. *Tertia.* Alij tithimalum marinum(quem Dioscorides tithimalum paralyon nominat)exsiccant, & eius pulueris ʒ.j.ß.vno quoque die,cũ mulsa,aut decocto eupatorij exhibent. *Quarta.* Alij vtrosque dictos permiscent, addentes propter suauitatem,semen anisi,carui, & foeniculi. *Quinta.* Quae omnia etsi euacuent humorem aquosum,nihilominus tamen succus radicis iridis principatum hac in parte habet,cui vni debetur, desiderata aquae euacuatio:potẽter enim eam educit,minúsque praedictis omnibus molestus est ventriculo. Praecedentibus ergo syrupis(si opus fuerit) purgare poterit succo iridis, agarico trochiscato,diaphanicone & aliis. Portionẽ in hunc modũ parare poteris: ℞.succi radicis ireos ʒ ij.aquae mulsae ℥.ij.misce. Aut ex eodem succo iridis conseruam efficere poteris hoc modo: ℞.radicis iridis rectè excorticata lib.1 mellis ℥.xiiij fiat cõserua ea ratione ,quae fit carocydoneorum , quae in vase vitreo ponatur , commiscendo semen anisi, foeniculi & carui:cuius vnũ cochleariũ singulo mane assumet. Quanuis verũ sit in hydrope,humorem esse euacuandum, magis tamen intẽtos esse oportet ad roborandum iecur & lienem:quia ea medicamenta, qua humorem euacuant,vehementia cùm sint,imbecillitatem viscerũ augent,atque haec est causa,ob quam culpa medicorum, plus ad humorem quàm ad iecur respicientium,agroti in peius semper abeant,& miserè moriantur.* *Nota hãc hydropis curationem.* *Curabitur ergo rectè hydrops,sensim euacuantes humorem medicamentis benignis, & simul viscera roborantes : cúmque sit morbus longus,lõgo tempore oportet assumere medicamenta,potissimum ea,quae à nobis modò describentur.Tria enim sunt, in quibus tota hydropis curatio reposita est,primum mane sumendum est, secundum no-*

ctu,

noctu, & tertium est vnguentum, quo regionem ventris inungemus, Medicamentum, quod mane assumi debet parabitur hac ratione. Noctu ex lacte asinæ, aut in eius defectu, ouis, & in huius defectu, capra mane extrahe ℥. vj. seri, ita vt in eo clauos numero duos, trochiscorum de eupatorio, & de capparibus an ʒ. ß. cum pauco cinnamomo apponas. Hoc serum mane assumatur, ita vt æger neque ad prandij horam abstineat à cibo. Est hoc medicamentum clementer purgans, obstruens, & viscera roborans. Aduerte tamen prædictos trochiscos de tertio in tertium diem, recenter esse construendos. Medicamentum noctu assumēdum, quatuor horis post cœnam in hora, qua æger dormire vult vtile erit: quo tempore (si iecur schirro careat) assumat tria cochlearia, confectionis ab Andromaco descripta, quæ dicitur typoides, superbibens ℥. vj. vini albi veteris, vt medicamentum ad hepar permeet. Istius compositiones laudes lege apud Galenum lib. 8. de compos. medi. sec. locos. Vnguentum hoc est: ℞. vnguenti de Althæa ℥. ij. olei nardini & absinthij ana. ℥. iij. olei laurini ℥. j. ß. vnguenti Aragon. ℥. iij. vnguenti marciaton. ℥. iiij. misceantur omnia, & cum pauca cera fiat vnguentum, quod calida regio ventris inungatur. Atque de curatione istius affectus. Solùm superest, ne cum auctore decipiaris, fugere vsum lactis in tympanite propter flatum: in aliis verò, quia non poterit rectè concoqui, & sic acescens intemperiem frigidam augebit.

Medicamentum mane assumendum.

Medicamentum noctu assumendum.

Vnguentum.

Taxatur auctor in lactis exhibitione.

De lienis obstructione. Cap. XLV.

Lien perinde, ac hepar obstructione quoque laborat, quòd bifariam contingit, aut abturato eo meatu, per quem humoris melancholici, qui sanguinis velut limus est, ad splenem fit deriuatio, vt hepar purgetur, & sanguis purior reddatur: aut eo, qui eundem humorem ad ventriculum eructat. Causæ cap. de hepatis obstructione dictæ iam sunt. Notæ hæ sunt. In primis Gal. 5. de loc. affect. cap. 7. solo colore cognoscebat hepatis, & splenis affectum nulla audita præteritorum accidentium enarratione: imò (quod grauius est) non inuestigato viscerum affectu per tactum: hoc tamen intellige cùm ab hepatis, vel splenis vitio fit icterus. Si obstructio in eo meatu fiat, qui crassum, atrúmque sanguinem ad splenem mittit, nullus in splene tumor, aut grauitas sentitur: cutis tamen color, præsertim faciei nigrior euadit adeò, vt ater icterus sæpe oriatur impuro scilicet sanguine per corpus fuso. Quòd si non huius, sed alterius meatus, qui ad ventriculum atram bilem defert, obstructio infestet, & tumor, & grauitas sinistri hypochondrij adsunt, & ventriculus ea commoda non sentit, quæ cùm humorem in ipsum delatum sequuntur: hæc sunt constru-

Descriptio.

Causæ.

Notæ.

Galeni peritia.

Vtilitas succi melancholici in ventriculum delati.

ctio eius atque corroboratio: cuiuscunque tamen meatus obstructio sit, qui sic afficiuntur, timorem, atque tristitiam pariuntur, spiritus præterea difficultatem, & somnos turbulentos habent, & hepar per consensum iis quamprimum læditur, vnde in aquam intercutem sæpe incidunt, præsertim si lien induratus fuerit consentiente iecore, vt docet Gal 6. de loc. affect. cap. 1.

Curatio obstructionis. Lienis obstructio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum hepatis obstructio, sed valentioribus, propter maiorem distantiam, & partis ignobilitatem. Consideranda *Indicatio ex natura partis.* sunt ergo, quæ diximus cap. 42. in 4. tamen genere remediorum præcedenti fotu ex aceto, tamarisco, & cæterac simul decoctis bis in die ventriculo vacuo vngatur lien hoc vnguen- *Topica.* to, aut huic simili: ℞. oleorum amygdalarum amararum, & *Vnguentum.* de capparibus an. ʒ. ij. armoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. vnguenti Aragon, & dialthææ compositæ an. ℥. ß ceræ q. s. misce, *Scirrhi curatio.* & fiat vnguentum. Scirrhus lienis curatur quinque remediorum generibus, primò, victu tenuante, & mediocriter calido, ne *Victus.* parte tenuiori resoluta augeatur durities. Sint ergo cibi boni succi, & faciles concoctu, & tenuis substantiæ, & humidi, vt iura pinguia cum radice petroselini vel fœniculi, vel foliis raphani, & similibus.

Præparatio. Secundò, apparantibus materiam terrestrem hac aut simili mixtura: ℞. syrupi de scolopendria ℥. iiij syrupi buglossæ, & rhodomelis an. ℥. ij. misce. Item ℞. aquarum aut decoctionis buglossæ, capilli Veneris, cetarac, & tamarisci an. ℥. iiij. misce.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus hanc materiam melancholicam, hoc aut *Potus.* simili potu: ℞. confectionis diasenæ ℥. ß. confectionis medicaminis hamec. ʒ. iij. agarici trochiscati ʒ. j. syrupi buglossæ ℥. j. *Pilula.* aquæ borraginis q. s. misce, vel si magis amat pilulas: ℞ pilularum indarum, & de fumoterræ an. ʒ. ß. diagridij gr. iiij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem.

Mollientia. Quartò, curantibus duritiem internis, & externis mollientibus: vt ℞. caricas numero xx. vuarum passarum sine grà- *Sumenda.* nis p. j. foliorum maluarum & althææ an. m. j. seminis lini, & fœnugræci an. p. fiat decoctum in libris sex aquæ ad dimidium, de quo percolato accipe ℔. ij. ß. & cum ℔. j. mellis fiat ad modum syrupi non perfectè decocti. Adde syrupi de scolopendria ℥. vj. Dosis quolibet mane vnciæ quinque. Lien bis ter in die vngatur hoc, vel simili vnguento: ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥. j. olei de cappatibus ℥. *Curatio.* ß. axungiæ gallinæ, & anatis, medullæ crurum vituli, an. ʒ. ij. ß. dialthææ simplicis & hyssopi humidæ an. ℥. iiij. armoniaci

dissolo

dissoluti in aceto ℥. ij. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum: ante tamen vnctionem semper lien hoc vel simili fotu præmuniatur. ℞. caricarum vuarum passarum sine granis, seminis lini, & fœnugræci an. p. j. radicis althææ, & tamarisci an. ℥. j. ß. aceti albi ℔. iiij. fiat decoctum ad medietatem. Lieni hoc aut simile emplastrum imponatur. ℞. emplastri de meliloto, & filij Zachariæ loco ceræ quod sufficit, extendatur super aluram ad formam linguæ bubulæ, adde armoniaci dissoluti in aceto ℥. iij. pulueris radicis ireos ℥. j. *Fomentum.* *Emplastrum.*

Quintò, corroborantibus lienem, vt trochiscis de rhabarbaro, & de capparibus simul, & puluere diarrhodon Abbatis cum syrupo de scolopendria, & hoc aut simili fotu. ℞. radicis scolopendriæ. m. j. radicis capatis. p. j. rosarum. m. j. aceti calibeati ℔. ij decoctum ad medietatem. *Corroborantur.* *Fotus.*

Scholium.

LIen perinde.) *In toto hoc capite solum est quod addas sanguinis missionem (cuius auctor nullam fecit mentionem) vt reuellas ab obstructione sanguinem prauum, nempe melancholicum. Quòd si non fuerit melancholicus, à sanguinis missione abstinebis.*

De suppressione vrinæ. CAP. XLVI.

SVppressionem vrinæ Græci ischuriam nominant, ea fit, quoties lotium in totum supprimitur, ita vt eo ægrotantes nihil reddant. Hæc fit nonnunquam propter vesicæ imbecillitatem, cùm id, quod in ipsa continetur comprehendere non potest, ita, vt exprimat. Interdum etiam obstructio inferiori meatu à crassis humoribus, aut ab impacto lapide, aut à pure, aut à caruncula, vel callo ibi genito, aut à sanguinis grumo Aliquando accidit ab inflammatione, aut aliquo alio huiusmodi tumore præter naturam Quotum occasione vel angustior redditur meatus, aut in totum obstruitur. Propter obtusum quoque vesicæ sensum suppressam vrinam aliquando vidimus, & G l. de quodam scribit, cui torpente vesicæ sensu ob malè affectos neruos vrina fuerat cohibita. Accidit & sanis sæpe, vt ait Ætius, vrinam ipsorum cohiberi, aut ob negotiorum importunitatem, aut in concionibus, aut foro iudiciario, aut somnis, si diutiùs continuetur lotium. Hactenus de causis, nunc de notis agamus. Si ab imbe *Descriptio.* *Causa.*

Nota ex imbecillitate. imbecillitate vesicæ vrina supprimatur, frigidam eius intemperiem considerare oportet, & num ipsa manu compressa vrinam reddat: si enim hoc contigerit, & insuper eam intempetie frigida laborare ex propriis notis coniicimus, argumentum certissimum habebimus suppressionis vrinæ causam vesicæ imbecillitatem extitisse. *Ex obstructione.* Si obstructus inferior meatus sit à glutinosis humoribus, anteactam vitam disquiremus, *Ex calculo.* num in otio educatus sit, (vt inquit Galenus) qui sic affectus est, multis cibis crassis viscolósque humores generare valentibus fuerit vsus. *Ex pure.* Si à lapide, notas ex sequenti capite desumemus. Si à pure, inuestigabimus per proprias notas num in renibus, vel in parte aliqua renibus superiori abscessus aliquis fuerit, quo abrupto pus in renes, & vesicam fuerit transmissum. *Ex carucula.* Præterea num vesica malo aliquo laborauerit, ex quo ea puris generatio potuerit prouenire. Si à caruncula, aut callo genito, ex præcedentibus vlceris notis colligitur. *Ex sanguine.* Si à sanguine in grumum concreto, præcessit sanguinis per eam partem excretio. Atque in huiusmodi coniecturis maximus est æneæ fistulæ vsus, siue lapidis interpositio, siue glutinosorum humorum, siue carunculæ aut grumosi sanguinis obstructus meatus fuerit, *Aënea fistula vsus.* ex eo quod traiecto cathetere (sic enim ænea fistula Græcis appellatur) mingitur sæpe obstruentis rei vestigia apparent. Si oborta inflammatio, aut tumor aliquis meatum vrinæ angustiorem reddat, aut omnino obstruat, vt in eo accidit, qui vulneratus in ea parte, quæ semen appellatur, (est autem spatium anum, & penem intercedēs, Græci perineon, dicunt) vrinæ passus est suppressionem, vt refert Galen. 1. de loc. affect. cap. 1. notæ facilè patent. Reliquas causas ex ægrotantis sermone disces.

Curatio suppressa vrina ex inflammatione. Si ab inflammatione renum, vel viarum vrinæ fiat, curatur primò, victu tenui, & simili victui dicto cap. 41. de curatione inflammationis hepatis.

Reuulsio. Secundò, auertentibus per sanguinis missionem ex venis tibiarum, aut pedum autore Hippocrate aph. 36. sexti libri, & 48. septimi. Confirmat id Galenus comment. 36. sexti libri aph. quamuis in libello de curandi ratione per sanguinis missionem doceat, posse in morbis renum tam venas brachiorum, quàm tibiarum secari, *Arabum opinio.* licet Arabes, & plerique alij non contemnendi medici tam in initio inflammationis renum, quàm vesicæ primò secant venas brachiorum, deinde tibiarum, si æger sit multo sanguine repletus: ne prius sectis venis pedum trahatur ad infernas partes à toto, augeatúrque inflammatio.

Ter

Tertiò, vacuantibus bilem, vt rhabarbaro, cassia fistula, manna, tamarindus, & similibus: vt ℞. medullæ cassiæ recens extractæ ʒ. vj. infusionis ℈. iiij rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem bene factæ, syrupi violarum ℥. j. aquæ buglossæ q.s misce, & fiat potus. *Purgatio.*

Quartò, parti affectæ sunt sæpe admouenda non repellentia stipica ne claudantur meatus: sed temperatè frigida, vt sunt lac caprinum, ouinum, oleum rosatum, & similia. *Topica mediocriter frigida.*

Vltimò, digerentibus, & resoluentibus, vt oleo camomillæ, de semine lini, & decocto radicis althææ, & similium, de quibus actum est cap. 41. *Resolutio.*

Si sola intemperie fiat, curatur contrariis alterantibus. Si à vesicæ imbecillitate, corroborantibus, vt fotu vini rubri, & similium. Si à lapide renum, aut vesicæ, per illorum abscissionem, de qua capite sequenti loquemur. Si à callogenito in viis vrinariis, curatur per recisionem calli, per medicamenta temperatè corrodentia imposita callo, seu carni additæ, candela cerea, vel tenui ligno petroselini: hæc tamen à prudenti chirurgo sunt experta, eligendáque ne vlcus fiat in viis vrinariis. Quidam Lusitanus Romæ nostris temporibus multos curauit laborantes hac vrinæ difficultate: & inter alios Valentiæ curati sunt perfectè nobilis Gaspar Aguilar, & filius magnifici Ximen Peres de Pertusa. Si fiat à grumis sanguinis, vel à pure implente vias vrinarias, curatur primo sanguinis missione, si fuerit æger sanguineus, per sectionem basilicæ dextræ, deinde, si opus fuerit, purgatione. Postea mollientibus, & aperientibus vias vrinarias, vt balneis, fotibus, vnguentibus, & cataplasmatis, quæ dicemus capite sequenti. *Sublatio aliarum causarũ.* *Historia Valentina.* *Curatio si fiat à grumis, aut à pure.*

Vltimò verò curatur dissoluentibus, & vacuantibus grumos sanguinis medicamentis necessariis, vt rheriaca magna, aut mithridato à drachma semis vsque ad ʒ. j. cum ℥. ij. aquæ rubeæ tinctorum, vel milii solis, vel ℞. coaguli hœdi ʒ ß. aquæ quinque radicum ℥. v. syrupi capillorum veneris ℥. j. misce, & fiat potus. Si fiat à pituita crassa obruente vias vrinarias, curatur, primò, victu calido, attenuante, & aperiente, de quo sequenti capite loquemur. *Si à pituita.* *Victus.*

Secundò, apparantibus materiam frigidam breui tempore propter necessitatem, quamuis pituita egeat per se longa, & magna concoctione: vt ℞. rhodomellis ℥. vj. decocti capillorum veneris, vel fœniculi ℥. ix. misce hoc, vel simili medicamento. sumpto primo die summo mane, meridie, & duodecima hora noctis. *Præparatio breuis.*

Tertiò, vacuantibus medicamentis phlegmagogis, vt ℥. j. *Purgatio.*

r hieræ

hieræ simplicis, vel drachma vna semis agarici trochiscati. vel *Clyster.* saltem vacuetur hoc, aut simili clystere. ℞. foliorum vtriusque maluæ, & parietariæ an. m. j. furfuris, camomillæ, seminis lini, fœnugræci an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. ix. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥. j. ß. butyri recentis, & benedictæ an. ℥. j. salis ʒ j. misce, & fiat clyster. Vacuatio, *Quæ vacuatio sit tutissima & suauissima.* quæ fit per clysteres, est tutior in his, & similibus affectionibus præter naturam, tutissima autem, quæ fit per suppositoria, quæ minorem extensionem in intestinis efficiunt, minúsque comprimunt vias vrinarias.

Quartò, prouocantibus vrinam primùm mitioribus, vt com- *Vrinæ prouocatio.* pressione imi ventris, glande acri ex sale, aut felle, aut frictione peritonæi, & pudendi prope ignem, pediculo immisso in primam virilis membri partem qui motu titillet, & irritat expultricem facultatem sopitam, aut ægri iacentis supra dorsum ti- *Vnguentum.* biæ, & pedes in altum sæpe, & validè moueantur: quæ si non sufficiant, pecten illinatur oleo scorpionum, & lilij cum pinguedine cuniculi, vel imponatur parietaria frixa, vel apium, vel hoc vnguentum. ℞. olei scorpionum. ℥. ij. olei sesamini, & axungiæ cuniculi an. ℥. j. croci puluerizati ʒ. j. ceræ. q. s. misce, *Fotus.* & fiat vnguentum. Valentior est fotus imi ventris ex spongia cum camomilla, radice althææ, semine lini, fœnugræco, origano, pulegio abrotano, mentastro & similibus: & insessus ex de- *Spuma saponis.* cocto prædictorum, & similium. Spuma saponis vmbilico admota vrinam prouocat, sed valentiùs *Galerus fullonū.* Galerus vetus (quo vtuntur fullones, genibus, imposito ad lanam oleo imbutam apparandam) cum aceto acri, calido, vmbilico admotus. Oleum amygdalarum dulcium, vel sesaminum cum sacharo vrinam prouocat, meatúsque reddit molliores, & ideò prius his vten- *Quæ priora esse debeant.* dum, vel hoc. ℞. decocti maluæ syluestris ℥. iiij. butyri recentis, & mellis an. ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞. pulueris seminis dauci ʒ. ß. aquæ milij solis ℥. ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. *Potus varij.* misce & fiat potus: vel ℞. pulueris corticum ouorum, è quibus pulli egressi sunt ʒ j. sacchari candi ʒ. ij. vini albi optimi ʒ. ij. *A tempore & ætate coindicatio.* misce, & fiat potus, vel valentius. ℞. duo capita alliorum vini albi optimi ʒ. vj. decoquantur ad medietatem: cui percolato adde theriacæ magnæ ʒ. j. In hyeme & sene tutior est hic potus, vel. ℞. corticum limacum parum adustarum ʒ ij. decocti capil- *Laus potus.* lorum Veneris ℥. iij. vini albi ℥. j. misce, & fiat potus. Hoc potu multi ex suppressione vrinæ morti propinqui sunt ad pristinam sanitatem restituti. Vinum alkekengi valenter, & certissimè *Historia eximia.* vrinam prouocat Vide historiam ab Arnaldo de Villanoua traditam, qua demonstrat Cardinalem quendam affectum: suppressione

pressione vrinæ quatuor dierus hoc vino fuisse curatum à medico quodam indocto, & nullius ferè nominis, qui ex paupere diues factus est hac sola curatione. Fiat vinum alkekengi hoc modo, accipe poma rubra (quæ ab antiquis dicuntur solanum rubeum) quo tempore vinum fit, quum hæc poma rubescunt, vt cerasa, & sunt plena granis paruis similibus granis ficuum, habéntque tum saporem bonum cum amaritudine quadam, conseruantúrque per annum filo appensa, & vbi hoc caremus vino, accipe quinque, vel septem poma in puluerem redacta, & vino albo parum decoquantur: quod percolatum bibat æger. Vrinam quoque prouocat calamus gallinæ oleo tinctus, si meatui penis imponatur, vel candela cerea, vel algalia argentea à viro experto (quam catheterem appellant Græci) vt si à vesica ad penis extremitatem sit aliquid impediens exitum vrinæ, faciliùs in vesicam redeat, sed hoc non est faciendum nisi à viro docto, & in hoc multum exercitato, ne viæ vrinariæ exulcerentur, vt sæpe fit.

Vini alkekengi confectio.

Admonitio.

Scholium.

SVppressionem vrinæ.] *Vesica pars est instrumentaria, quæ vrinam seruat, quoad molestiam sentiat ab eius multitudine, aut acrimonia, tunc enim eam excernit. Vrinæ excretio propria actio est vesicæ, in qua tria symptomata solent accidere, cùm non fit actio, cùm malè fit, & cum deprauatè. Quando non fit actio, dicitur à Græcis hoc symptoma ischuria, à Latinis verò vrinæ suppressio, de qua disputat auctor præsenti capite. Ischuria sumitur impropriè, aut propriè. Impropriè pro vrinæ retentione in qualibet parte sit affectus: hac ratione, obstructio in renibus à lapide arenulis, pure, aut humore crasso facta, vrinæ transitum impediens, ischuria dicetur. Eam cognosces ex eo, quod in regione pubis nullus in vesica apparet tumor, quia vacua est: tum quia nullum est irritamentum ad vrinam excernendam. De hac ischuria non agimus modo, sed de illa, quæ propriè sumitur, in qua vrina in vesica contenta non potest excerni. Causæ illius ischuriæ ex Gal. lib. 3. de caus. symp. c. 2. duæ sunt, imbecillitas vesicæ ab intemperie potissimum frigida ortum habet. Angustia meatus duæ sunt causæ, præclusio, & obstructio. Præclusio etiam duas habet causas. Prima est tumor præter naturam, qui in ceruice vesicæ ortus, ipsam cogit concidere. Secunda est siccitas. Obstructionis quinque sunt causæ. Prima est grumus sanguinis. Secunda pus. Tertia lapis, ad quam reuocari possunt arenulæ, & crassa excrementa, quæ communem habent*

Ischuria duobus modis sumitur.

Ischuriæ propriæ causæ.

materiam. Quarta corpulentum tuberculum ceruicis vesicæ, aut meatus vrinarij, ex vlcere non rectè curato ortum: quod nostris temporibus ex morbo gallico, frequenter accidere videmus. Quinta, callus in eisdem partibus. Qua ratione hæc distinguantur, & curentur, & quòd præter dictas ischuriæ causas, soleant esse aliæ duæ, nempe sensus exiguus vesicæ, & immodica quantitas vrinæ in præsenti capite habes ab auctore rectè tradita. Dysuria, id est, vrinæ difficultas ab eisdem causis fit, à quibus ischuria, sed remissioribus.

Sanguinis missio in renibus inflammatis. Secundò, auertentibus.] *In sanguinis missione, quæ in renibus inflammatis exercetur, hac ratione distinguens, habebis conciliatos Galeni locos. Si inflammatio (hoc est tumor præter naturam) sit recens, cùm in parte paucus sanguis sit collectus, & multus fluat, sanguinem mitte ex basilica, maiorem enim ex ea facies reuulsionem. Si verò sit inflammatio inueterata, cùm in parte multus sit iam coaceruatus humor, & paucus fluat: tunc ex pede sanguis missus iuuabit, multo humore ex parte affecta euacuato. Quod quamuis ita sit, Galenus tamen in methodo semper, ex pede secat venam.*

Curatio ischuriæ ab humore crasso facta. Tertiò, vacuantibus bilem.] *Consueuit auctor semper in qualibet inflammatione purgare bilem: nescio certe qua ratione ductus.*

Si fiat à pituita crassa.] *Si ischuria ab humore crasso originem ducat: primò sanguinem mittes propter venarum affectum, hac enim ratione minuemus humorem obstruentem, ne fluat ad renes. Deinde si occasio locum det præparabimus humorem, cum oxymelle, rhodomelle, & aliis. Postea eum purgabimus cum pilulis paratis ex. ℥. j. benedictæ cum aqua fœniculi.* *An sit purgandum helleboro.* *Dices, nónne purgabis helleboro, ea ratione, quæ docet Galenus lib. 6. epyd. par. 1. sent. 6. Respondeo, non licet, quia ex eodem Galeno in hellebori assumptione debet fieri magna corporis præparatio, qualis non poterit exerceri in ischuria ob vrgentiam symptomatis: bene tamen in eo, quem dolorem grauem in renibus per multos dies perdurantem, pati videmus.* *Balnea.* *Post purgationem balnea, in sequenti capite descripta, vtilia erunt.* *Medicamentum cantharidibus paratum.* *Quæ si non prosint, in balneo medicamentum ex cantharidibus constitutum exhibebis. ℞. cantharidum præparatarum ℈. vij. (quantitatem pro virtutis robore, aut imbecillitate augens, aut minuens) cum aqua pastinacæ fiat potio.*

Quartò, prouocantibus vrinam.] *Optima aliqua medicamenta hoc in loco proponuntur, solùm aduerte, nullum ex his imponendum vmbilico, sed pubi, aut perinæo. Medicamentum etiam ex alliorum capitibus, tanquam ingratum omittatur, sicut illud, quod ex corticibus ouorum, tanquam inutile.*

De renum calculo, & vesicæ,
CAPVT XLVII.

Renum

Renum & vesicæ calculi duplex est causa, altera, vt materia: altera vt efficiens. Materia, est humor viscidus, & pituitosus in ventriculo ob assiduas cruditates genitus. Efficiens tum renum, tum vesicæ calor materiam adassans, & in lapidem indurans. Differunt inuicem hi lapides: nam renum minores sunt, friabiliores, asperiores, & rubri: vesicæ contra: & quantum ad colorem attinet, albi sunt, aut paulum ad cineris colorem declinant. Præterea illis prouectæ ætatis homines sæpiùs quàm pueri, quàm ætate prouecti frequentiùs corripiuntur. Voraces enim sunt pueri, cibísque largiùs vtuntur, nulla temporis, ordinis, & illos sumendi habita ratione: quiescere à cibo ingesto non possunt perpetuóque mouentur: vnde crudum alimentum per venas & vniuersum corpus distribuitur. Mollia verò cùm sint illorum corpuscula, & facilè cedentia obturari renes non patiuntur. Crassissimæ igitur vrinæ in vesicæ amplitudinem nullo impediente recipiuntur, ibíque velut in vino fæx, & in aqua limus, crassum illarum sedimentum subsistit, & à caliditate, quæ multa in pueris est, cogitur desiccatum, & lapidescit: quo fit, vt frequentiùs in vesicæ lapidem pueri incidant, quem cùm patiuntur, vrinas habent aquæ similes, in quibus subsident sabulosa quædam: ipsi insuper assiduè pudendum scalpunt, idque vel laxum, vel intentum præter rationem. Vrina repente aut in totum supprimitur, aut non nisi guttatim redditur. Sæpe etiam comitatur ani procidentia: certius tamen nullum signum est, quàm digitus immissus in rectum intestinum: sic enim num lapis vesicam infestet, & quantus ille sit, detegitur. Renum calculus sic deprehenditur: renem grauis dolor, & infixi aculei instar, nullo foris tumore apparente infestat. Spina ægrè inflecti potest, crus stupet: quod è directo laboranti reni respondet. Vomitus præterea, & cibi fastidium adest. Vrina inchoante obturatione pauca, & aquosa mingitur, post in totum supprimitur. Aluus cum iam nihil excernat, ad egerendum subinde mouetur. Calculo è renibus emoto vrina subsidentiam arenosam habet, & sanguis plerunque excernitur, ob violentiam videlicet asperioris calculi excussi. Porrò cùm dolores coli sæpe cum nephritide confundantur, non ab re fuerit signa quibus inuicem distinguantur, proponere: sunt autem, quæ sequuntur. Renum dolor, breuè occupans spatium, vno loco innititur immobilis, aut saltem per vreteres decliuis ad vesicam protenditur: colicus verò magna apprehendit sedem, hac illac reuoluitur, & ab vno latere incipiens in alterum fertur, dolore interim ventriculo per transitum

Causæ. *Materia.* *Efficiens.* *Discrimen.* *Puerorũ natura.* *Nota.* *Sabuli.* *Scalptio.* *Suppressio.* *Procidentia ani.* *Nota calculorum renum.* *Distinctio doloris colici & renum.* *Differunt loco.*

infestato.Præterea colicus affectus à cibo intenditur, nephritis remittitur.Denique in colico dolore vehementior est, ac magis frequens & vomitus, & nausea:per vomitum verò excreta tum biliosa, tum pituitosa sunt, quibus assumpti cibi aliquid admixtum videtur. Sunt & alia signa, sed breuitati studentibus hæc sufficiant.

Curatio Victus. Lapis in renibus,& vesica gigni prohibetur: primò fuga eorum,quæ augent pituitam in corpore,calculi scilicet materiam: qualia sunt, alimenta frigida, crassa, lenta, & difficilia concoctu, vt caseus, præsertim antiquus, salsus, panis azimus, animalium partes pingues,& neruosæ:vt sunt intestiua, ventriculus,cor, & similes partes,aues aquaticæ, sus, bos, lepus, hircus, pisces, præsertim grandiores, legumina demptis ciceribus: herbæ frigidæ, crudæ, & cibus largior, & à cibo somnus, venus,labor,& balneum,& animi perturbationes, vt ira, tristitia, timor, & similes, quæ omni tempore nocent: sumendi ergo sunt cibi pareiùs,quam pro appetentia,boni que sint succi,& faciles concoctu, quales sunt pullus gallinaceus, gallina, motacilla, quæ dicitur à quibusdam cauda tremula, coturnix, perdrix,hœdus, carnes arietinæ,præsertim in Hispania, & similes. *Quæ nocéant.* Potus sit vinum album, aqua liquiritiæ benè dilutum, vel aqua cinnamomi, vel aqua sola optimi fluuij, aut fontis, vel pluuialis percolata lapide Balcatico,vel saltem sine arenosa, & terrestri residentia.

Reuulsio. Secundò,pituitam genitam nobis praua victus ratione vtentibus(ne ad renes ruat)retrahentibus,& auertentibus vt iniecto bis in hebdomada clystere hoc leniente, vel simili: ℞.decocti maluarum,radicis althææ, seminis lini, & fœnugræci ℔. j. butyri recentis, & benedictæ an ℥.j. olei sesamini, & camomillæ an.℥.ij.salis ʒ.j.misce, & fiat clyster. vel ℥.j. medullæ cassiæ fistularis sumpta in hebdomada,vel ℥. j. diacatholicon, semel in hebdomada sumpta,vel terebinthina bene lota aqua capilli veneris,vel maluæ, & postea cum saccharo mixta hæc enim ventriculum,intestina,renes, & vesicam purgat sine alicuius partis detrimento. Vel pilula vna elephangina. aut ex hiera simp. singulis diebus,vel alternis sumpta.

Clyster leniens. Cassia. Catholicon. Terebinthina. Pilula.

Diuretica pituitosã materiã expellentia. Tertiò,pituitosam materiam,si viis vrinariis hæsit, ne in renibus,aut vesica lapidescat, expellemus vreticis vt ʒ. vj. decocti maluæ syluestris cum ℥.j.facchari candi,vel ℥. v. decocti cicerum,& liquiritiæ,aut ℥.vij.seri caprini, decoctionis liquiritiæ cum ℥.j. ß. sacchari candi, vel ℥. viij. iuris galli gallinacei decrepiti decoctionis liquiritiæ, maluarum & capilli veneris, seminis lini,& fœnugræci.

Quartò, temperamus calorem harum partium, calculi causam effectricem emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum, syrupis violato, nenupharino summo mane sumptis, oleo violato tepido renibus, & vesicæ sæpe admoto, lacte caprino, vnguento santalato, & similibus: vitamus tamen astringentia, ne materia calculi retineatur, sæpè, præsertim æstate lumbos aëri aperimus pelles, pulmas, cæteraque calorifica contingere lumbos prohibemus. *Alteratio.* *Expende.*

Calculus concretus in renibus, si dolorem efficiat vbicunque fuerit, sed potissimùm in vreteribus expellentibus curatur, frangentibus scilicet lapidem lubricantibus, aperientibus, dilatantibus, & vrinam prouocantibus: priùs tamen obseruare oportet necessariam esse corporis euacuationem ante vrerica, & lapidem frangentia medicamenta, siue per sanguinis missionem si dolor fuerit magnus, æger carnosus, ne partes dolentes inflammentur, siue per vomitum si ventriculus abundauerit cruditatibus, siue per clysteres, si intestina, & meatus propinqui, siue per alia medicamenta purgantia, si fuerit his opus, ne trahantur excrementa à ventriculo, vel aliis partibus ad vias vrinarias, & ibi augeatur dolor, vel vrina omnino supprimatur. *De curatione calculi renũ.* *Sãguinis missio.* *Vomitus.* *Clyster.*

Secundò, considerandum satis est, tutiorem esse purgationem, quæ fit per clysterem lenientem, & parum acrem, ea quæ fit per potionem purgantem, seu pilulas, præsertim si sit paucus clyster, ne suo pondere extendens comprimat vias vrinarias, doloremque in ipsis augeat: quia medicamentis purgantibus, præsertim valentibus moti humores per corpus à partibus dolentibus attraherentur. Nonnulli hanc euacuationem per suppositoria, seu glandes faciendam esse tutiùs censent, quos ego non omni ex parte laudo. *Clyster potioni antepo-nendus.* *Cur potio nõ prebetur.* *Opinio nõ nullorũ.*

Tertiò, sciendum est, necessariam esse ante lapidis fractionem doloris curationem omni auxiliorum genere, potionibus videlicet, clysteribus exiguæ quantitatis, fotibus, vnguentis, cataplasmatibus, & balneis, vt hoc, aut simili potu: ℞. decocti radicis althææ, foliorum maluæ, & seminis lini ℥. ij. sacchari ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞. olei amygdalarum dulcium recentis ℥. iiij. sacchari ℥. j. misce: vel ℞. decocti camomillæ, & radicis althææ ℥. vj. sacchari ℥. ij. misce, & fiat potus. Hic vel similis clyster dolorem harum partium curat, intestina purgat, ac vtramque viam lenit: ℞. parietariæ, foliorum maluarum, bismaluæ ana. m. j. seminis lini, fœnugræci, & camomillæ ana. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vj. olei sesamini, & de semine lini *Dolor in primis sedandus.* *Potus.* *Clyster.*

an. ℥.ij. benedictæ, & butyri recentis an. ℥.j.salis ʒ.j.misce, & fiat clyster. Dolor quoque curatur hoc, aut simili fotu ex decocto, seminis lini, fœnugræci, camomillæ, meliloti, radicis althææ, maluæ, parietariæ & similium. Inde facit hoc, aut simile vnguentum sæpe renibus & vesicæ, & viis vrinariis admotum: ℞. olei scorpionum sesamini, & camomillæ an. ℥.j. axungiæ cuniculi ʒ.ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci: & pulueris croci an. ʒ.j. ceræ quod sat est, misce, & fiat vnguentum. Vel admoueatur hoc, aut simile cataplasma bis in die renibus, & vesicæ: ℞. foliorum parietariæ, senationum, apij, & herbæ medicæ, hoc est alfalfa ana. m. j. decoquantur omnia, deinde cum oleis scorpionum, & de semine lini sufficientibus fiat cataplasma, addendo farinæ camomillæ, fœnugræci, & de semine lini, an. ʒ. ß. axungiæ cuniculi, vituli, & gallinæ an. ʒ. iij. croci puluerizati ℈. ij. Optimum quoque est in hoc genere remediorum sæpe aduouere renibus, aut vesicæ parietariam, vel herbam medicam diuisam in partes paruas, & parum cum vino albo decoctam, vel rorem marinum cum cineribus calidis, & pauco vino, quod à nostris fœminis dicitur Tabalet. Tortella ex ouis v. aut vj. cum aqua nafæ benè permixtis, & postea frixa cum cepæ albo diuiso in partes minimas, & cum pinguedine porci, & oleo scorpionum iuuat multùm. Insessus vsque ad vmbilicum in balneo per semihoram ex decocto radicis altheæ, seminis lini, fœnugræci, parietariæ, camomillæ, ficuum v. radicum diureticarum, foliorum aliorum & cæparum, capilli veneris, liquiritiæ, & similium. Et dum æger sedet in balneo, bibat potum aliquem lapidem frangentem, de quo postea dicemus: his peractis si dolor augueatur, aut si vehemens, nec spem vllam frangendi lapidem det sine periculo vitæ, tunc narcotica sunt necessaria mixta medicamentis externis, vel clysteribus, vel potionibus, semper attentè considerando, quæ diximus in vsu narcoticorum capitibus superioribus, præsertim cap. 40. de curatione colici doloris: in hoc tamen dolore ʒ.j. theriacæ magnæ fermè recentis sex, vel octo mensium est tutior aliis narcoticis, quia simul sensum morbi eripit, vrinam prouocat, & lapidem frangit: vt ℞. theriacæ magnæ sex vel octo mensium vsque ad annum ʒ. j. aquæ capilli veneris ℥ ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce, & fiat potus. His sic adnotatis accedamus ad medicamenta, quæ lapidem frangunt, & vrinam prouocant, quorum quædam à qualitate manifesta id faciunt, alia tantùm à substantia, seu proprietate, alia sunt, quæ à proprietate, & qualitate simul mani

Potus. *Vnguētū.* *Cataplasma.* *Tabalet.* *Tortella.* *Insessus in balneo.* *Narcotica.* *Theriaca tutior.* *Potus.*

manifesta. Quæ à manifesta qualitate agunt, amara, non vehementis caloris: quia vehemens caliditas exiccando, & resoluendo lapidem duriorem faceret: incisio enim in his maior solet esse caliditate: quæ tamen lapidem renum frangunt (præter pauca) possunt vesicæ lapidem frangere, quamuis maiori vi egeat lapis vesicæ ob magnitudinem, duritiem, & distantiam maiorem. Medicamenta, quæ rectè lapidem renum, aut vesicæ frangunt, multis facultatibus, ac naturis egent, quæ rarò vel nunquam in simplicibus reperiuntur. Primò, vrinam prouocant, ac humores secum ad vias vrinarias trahunt. Secundò in renibus, aut vesica ipsa, vel facultates earum tempore debito detinentur, vt possint lapidem frangere. Tertiò, renes, & vesica ab ipsis corroborantur, vt postea lapidem fractum expellere possint: hoc Galenus docet 10. de compositione medicamentorum secundum locos. Simplicia quæ lapidem renum, & vesicæ frangunt, à grauissimis & antiquis medicis, & à me sæpe experta hæc sunt, vinum scilicet, præsertim album, radix graminis, semen maluæ syluestris, ceterac, capillus veneris, pentaphyllon, radices cannarum, blitis, crocus, cinnamomum, polium maius, cicera nigra, radices v. diureticæ, asparagi scilicet, petroselini, fœniculi, brusci, & apij, raphanus, bdellium, cortex ciperi Ægyptij, cortex radicis capparis, armoniacum, ameos, saxifragia, vrtica, chamæpitys, millium solis, amygdalæ amaræ, nuclei cerasorum, grana hederæ, nuclei persicorum, siliqua fabarum, eryngium, cuius vin in hoc morbo vide apud Ætium. Aqua seu decoctum ex his, & similibus quantitate ℥. iiij. vsque ad ℥. vj. cum melle in hyeme, & sacchare in æstate ventriculo vacuo est exhibendum: semper tamen præcedat lenitio, & mollificatio viarum vrinæ per oleum sesaminum recens, vel amygdalarum dulcium cum saccharo cando, vel per decoctum maluæ syluestris cum butyro, & melle, vel per terebinthinam benè lotam.

Frãgentia lapidũ à qualitate manifesta.

Discrimẽ renũ & vesicæ.

Simplicia lapides frangentia.

Lenitio præcedat.

Sunt etiam & multa alia valentiora medicamenta lapidem frangentia, vt lapis Iudaicus (de quo Dioscorides libr. 5. cap 93.) quantitate ciceris, præparatus in lapide marmoreo, ad modum sieph, lapidem vesicæ frangit cum ℥. iiij. semis decocti diuretici, vt capilli veneris: aliqui tamen, vt Galenus nono, de facultatibus simplicium medicamentorum, lapidem solum renum frangere existimant. Quidam huius lapidis præparati drachmam semis præbent cum pauco vino albo.

Valentiora.

Lapis Iudaicus.

Cinis scorpionum assatorum validè, & violenter calcu-

Cinis scorpionum.

lum vesicæ frangit pondere granorum quatuor hordei cum vino maluatico. Ego non auderem eo vti: oleum tamen scorpionum pectini admotum sæpè confert, & eius iniectio per penem.

Lapis spongiæ. Lapis spongiæ renum tantùm calculos frangit, vt quibusdam medicis grauissimis placet. Dioscorides tamen scribit frangere etiam vesicæ lapidem. Cuius dosis est è drachma ß. ad drachmam vnam cum pauco vino, vel decocto aliquo vretico.

Lapis lyncis. Lapis lyncis calculos renum, & vesicæ frangit. Dosis est drachma vna cum pauco vino albo, aut liquore aliquo vretico.

Cinis leporis combusti. Cinis leporis combusti valenter frangit lapides renum & vesicę. Dosis cochlearium vnum, vel drachma vna vsque ad drachmam vnam semis. Forma comburendi leporem tradita est à multis, & à Matthæo de Gradi. capit. de lapide renum, & vesicæ, & ab omnibus fermè pharmacopolis cognita est: Plinius tamen lib 28. scribit renes leporis exsiccatos lapides renum & vesicæ frangere.

Cinis corticum ouorum gallinaceorum. Ciuis corticum ouorum adustorum, à quibus pulli sunt egressi, valenter frangit lapides renum, & vesicæ à me sæpè est expertum hoc medicamentum. Dosis à drachma semis, vsque ad drachmam vnam cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico.

Sanguis hirci. Sanguis hirci præparatus valenter frangit lapidem renum & vesicæ, est expertus à multis, & à me, faciléque obtinet principatum in curando hoc morbo. Eius dosis est à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j.

Cinis motacillæ. Cinis motacillæ, quam caudatremulam vocant, valenter frangit lapides renum, & vesicæ, & caro huius auiculæ tam elixa, quàm tosta habet eandem facultatem.

Lapis hominis, vel porci. Lapis hominis, vel porci lapides renum frangit, autore Galeno, sed aliorum sententia renalis lapis frangit renum lapides, & vesicæ calculus comminuit vesicæ calculum. A me non est expertum medicamentum, neque à meis præceptoribus.

Puluis cimicis. Puluis cimicis lapides quoque frangit. Dosis ʒ. ß. cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico. Non sum expertus: viuæ tamen per penem immissæ vrinam prouocant, quemadmodum pediculi.

Ossa mespilorum. Puluis ossium mespillorum lapillos renum, & vesicæ frangit. Dosis à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. Est à multis, & à me hic puluis sæpè expertus.

Puluis

Puluis corticum auellanarum frangit lapidem: Dosis ʒ.j. decoctum etiam earum eadem vi pollet. Est expertum medicamentum.

Puluis anseris combusti cum pauco vino albo frangit lapidem, vt aliquibus autoribus placet.

Puluis pullorum hirundinum combustorum frangit lapidem. Dosis drachma vna. Carnes eadem facultate præditæ sunt.

Lapides inuenti in capitibus gallorum, & columborum veterum frangunt lapidem cum pauco vino albo: Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam autore Plinio libro 30.

Crista galli gallinacei habet eandem vim, vt quidam arbitrantur.

Puluis vesicæ mustellæ frangit lapidem. Dosis drachmæ duæ.

Puluis vesicæ apri cum vrina exiccatæ (Plinio autore lib. 15.) frangit lapidem. Multi alij volunt solam vrinam apri hac eadem vi præditam esse.

Puluis cornu cerui assati frangit lapidem. Dosis ʒ.j.

Puluis foliorum mori valenter frangit lapidem. Dosis drachma vna.

Pellicula interior ventrciulorum pullorum gallinaceorum frangit lapidem, vt docet Plin. lib. 30.

Lapides inuenti in vesica fellis bouis frangunt lapidem.

Puluis renum asinorum frangit lapidem, vt scribit Pliuius lib. 18.

Cinis glandium frangit quoque lapidem, vt docet Plin. lib. 24.

Lumbrici terrestres frangunt lapidem, autore Plinio, lib. 30.

Lapides reperti in hepate apri lapidem quoque frangunt, vt vult Plin. lib. 28.

Cinis Erinacei combusti rumpit lapidem, præsertim si reperiatur iuxta rubum, quia rubi fructus habet hanc vim, vt ego sum expertus. Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam.

Stercus columbinum mistum cinnamomo, & theriacæ magnæ frangit lapidem: vt ℞. pulueris stercoris columbini, cinnamomi, & theriacæ magnæ. an. ʒ.ß. aquæ capilli veneris ℥. ij. syrupi de duabus radicibus ℥.j. misce, & fiat potus.

Puluis scarabei combusti, & apis fortiter comminuit calculum. Dosis ab ℈. ß. vsque ad ʒ. semis.

Cinis leporis, & præsertim capitis valenter frangit lapidem

Puluis corticum auellanarum. Puluis anseris. Pullorum hirundinum. Puluis Lapides gallorum gallinaceorū, & columborum. Puluis vesicæ mustellæ. Puluis vesicæ apri. Cornu cerui. Puluis foliorum mori. Pellicula interior. Lapides vesicæ fellis bouis. Renei asinorum. Cinis glandiū. Lūbrici. Lapides hepatis apri. Cinis Erinacij Stercus columbinum. Puluis scarabei. Cinis leporis.

dem, & carnes eiusdem habent eandem vim, si comedantur.

Puluis cantharidum, & noctilucarum. Puluis cantharidum præparatarum, cicadarum, & noctilucarum valentissimè frangit lapides, & eo non est vtendum, nisi cùm alia non suffecerint. Præparandi forma scripta est cap. 44. de curatione hydropis: quam etiam hic decreui indicare. *Forma præparandi canthariдes.* Accipe duas, aut tres cantharides demptis capitibus, & pedibus tantùm, vt Hippocrates, & Dioscorides docent, & non alis, vt Arabes volunt, benè pistas: quibus adde dragaganti, & gummii Arabici in aqua maluarum dissoluti. an. ʒ. iij. postea in vmbra exiccentur, & eodem modo bis, vel ter infundantur omnia in decoctum maluarum, & tandem fiant trochisci. Quorum dosis est ab scrupulo vno cum pauco oleo sesamino, vel amygdalarum dulcium, vel decocto maluarum.

Composita lapides frangentia. Composita medicamenta, quæ lapides renum & vesicæ frangunt, parari possunt omnia necessaria, & vtilia huic morbo melius quàm simplicia, vt superius diximus. Et quamuis sint multa à doctoribus tradita, in præsentia nobiliora, & magis experta trademus: *Confectio saluberrima.* vt ℞. cineris vitri, cineris scorpionum, cineris cauli nabati, cineris leporis, spongiæ, sanguinis hirci præparati, cineris corticum ouorum, à quibus pulli egressi sunt, lapidis Iudaici, gummi, nucis, macis, acori. an. partes æquales, seminis petroselini, dauci, pulegij, gummi Arabici, seminis althææ, & piperis. an. partem vnam, & semis, mellis. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis, drachmæ tres cum aqua, vel aliquo decocto vretico, est medicamentum expertum, & saluberrimum. Hoc quoque medicamentum est optimum, *Altera confectio.* & ab eruditissimis medicis probatum. ℞. lapidis Iudaici, gummi cerasi, lapidis spongiæ, corticis melonis, liquiritiæ, an. ℥. iiij. seminis dauci, vitri combusti, abrotani. an. ℥. j. medullæ granorum pini, & amygdalarum dulcium. an. ʒ. iiij. *Tertia.* mellis. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ tres. Hoc etiam medicamentum est vtilissimum, & valenter frangit lapides renum, & vesicæ: ℞. sanguinis hirci præparati, lapidis Iudaici, lapidis inuenti in vesica fellis vaccæ aut tauri: anisi, asari, amygdalarum amararum, seminis cucumeris, bdellij, *Quarta.* costi. an. æquales partes, mellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ, vel asari, vel camomillæ. Hoc medicamentum Gal. 10. de compositione medicamentorum secundùm locos valenter frangit lapides, & purgat renes, & vesicam, & dolores curat. ℞. cassiæ ligneæ ʒ. ij. seminis apij ʒ. iij. myrrhæ ʒ. x. piperis ʒ. ij. olibani ʒ. iij. lapidis de syria masculi, vel fœminæ ʒ. j. seminis pastinacæ

nacæ, anisi. an. ℨ. ij. spicæ nardi ℨ. ij. amygdalarum amararum, asari. an. ℨ. iij. storacis, ireos. an. ℨ. iij. seminis papaueris albi ℨ. ij. seminis cyperi. ℨ. ij. mellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Quidam medicus eruditus laudat non parum ad lapides frangendos cibum, qui fit ex hepate, pulmone, renibus & testiculis cum priapo hirci, cum croco, cinnamomo, & melle, & postea imple intestina hirci hæc mixtura. Dosis sunt duæ, aut tres buccellæ. Habet tantam vim hoc medicamentum ad lapides expellendos, vt non solùm à renibus, & vesica, sed ab annulo comedentis fracti omnes excutiantur. Res est monstruosa, si vera est. Præter supradicta quatuor medicamenta composita, sunt multa alia à doctoribus laudata, & probata, inter quæ litrontipon a ℨ j. vsque ad ℨ. ij theriaca magna, & mithrydatum, electuarium ducis, dialacca, & diacurcuma sunt magis in vsu, & magis experta: quamuis multa alia scripta sint, & etiam componi possint ex simplicibus superiùs dictis, & similibus: semper tamen, vt superiùs admonuimus, præcedant hæc vretica, & quæ lapidem frangunt mollientia, & anodina externa, & interna: de quibus iam satis diximus. Sed præter illa vtilis erit hic, aut similiter clyster semel, vt minimum in die: ℞. florum camomillæ, p. iij meliloti, fœnugræci, seminis lini. an. p. ij. ß. seminis fœniculi ℥. ß. olei lib. vj. vini lib j. de coquantur omnia ad vini consumptionem, postea conseruetur oleum percolatum. Dosis cuiuslibet clysteris vnciæ sex. Sæpe in die, vel saltem ter vngatur pecten, femur, & tota regio vesicæ, & renes, si opus fuerit, hoc vnguento: ℞. axungiæ capi ℥. j. axungiæ anatis, gallinæ, & cuniculi an. ℥. ß. axungiæ vrsi, medullæ crurum vrsi, vel vituli, & theriacæ magnæ. an. ℨ. iij. emplastri filij Zachariæ ℨ. vj. olei scorpionum, lumbricorum, camomillæ, & anethi, an. ℥. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Sæpe quoque admoueatur parti dolenti vesica porci, vel hirci plena sequenti oleo: ℞. olei ℔. j. florum camomillæ. p. j. ß. vini optimi ℔. ß. decoquantur omnia donec vinum consumatur: cui percolato adde olei lumbricorum, de lilio, & sesamini. an. ℥. iij. olei scorpionum ℥. ij. misce, his impletur prima vesica. Ad implendas alias vesicas: ℞. florum camomillæ, meliloti, vtriusque stichados, suæ arteticæ. an. p. j. foliorum vrticæ. m. ij. parietariæ. m. iiij. radicum althææ ℥. ij. maluarum. m. ij. ß seminis lini, fœnugræci, & milij solis an. ℥. j. seminis fœniculi, & carui. an. ℥. iij. liquiritiæ ℥. j. fiat decoctum in libris duodecim aquæ, donec tertia pars consumatur. Inter ea, quæ maximè vtilia, & necessaria sunt ante vsum, & in vsu vreticorum, sunt

Medici cuiusdam cibus, aut bolus.

Obseruatio.

Vnguentum.

Vesica admouenda.

Balneorũ vsus moderatus.

sunt balnea vsque ad vmbilicum ex decocto rerum dictarum superiùs, quæ vias vrinarias aperiunt, molliunt, & dolores sedant: hæc tamen temperatè, & non in frequentissimo vsu conferunt, ne pars dolens, & ægra fiat nimis apta ad recipiendâ excrementa totius corporis, & humores, & iterum generentur lapides: semper tamen ventriculo, & intestinis vacuis oportet ingredi balneum. Præter hæc balnea, quæ fiunt ex rebus vreticis, & lenientibus, sunt alia multa naturalia balnea calida, sulphurea, vel salsa, quæ habent vim manifestam, & occultam prouocandi vrinam, & lapidem frangendi: quæ quotidie experimur apud Italos, Gallos, Hispanos, & præcipuè inter Vasconiam & montes Perinæos sunt optima balnea dicta de Cauteres. De his Philosophus 24. particula problem. vltimo.

Proble. vltimo. 24. part.

Caute diuretica esse exhibenda. In exhibendis vreticis medicamentis debet esse prudens medicus & non audax: sed semper, si fieri potest, ab iis abstineat, præsertim valentibus, nisi vrgente dolore, & præsente calculo, & necessitate: quia sæpè ex vsu eorum immodico fiunt vlcera, vel ardor vrinæ, profluuium, & tandem alii morbo perniciosi.

Cucurbitula. Cucurbitula renibus admota mouet lapidem, & postea admota per vreteres versus vesicam ducit ipsum ad eam.

Si vrina supprimatur. Aliquando lapis inter vesicam, & penem infixus vrinam supprimit, & instrumento argenteo dicto cathetere, seu algalia impellenda est ad vesicam, vel scapo petroselini, vel calamo gallinæ, vel candela cerea. Si verò appareat, ferreo instrumento extrahatur.

Incisio, & eius curatio. Aliquando necessaria est incisio in pene. Si fuerit prædurus, & magnus lapis in vesica, sola incisione extrahi potest: hæc tamen facienda est à viro perito, & docto: incisio verò pro magnitudine lapidis erit facienda, quæ cognoscetur immisso digito per anum: & postea curetur vlcus per consolidantia, & glutinosa, & per cibi, & potus abstinentiam. Si sanguis in vesicam descenderit, ibique coalascat, antequam putrefiat, theriaca magna, vel coagulo hœdi cum decocto liquiritiæ euacuabitur per vrinam.

Scholium.

Renum & vesicæ calculi. *Vrina frequenter supprimitur à renum calculo, aut vesica. Proinde breuiter, qua ratione huic malo occurrendum sit, explicabo. Prius autem scias velim me consultò omittere multa, quæ in calculi disputatione proponuntur (ea*

enim

enim habeo diffusè scripta, in lib. de simpl. med. fac. quem imprimendum statim, domi seruo) solúmque supponere, materiam, causam efficientem, & generationem calculi, vt inde colligamus essentiam medicamentorum, quæ ipsum comminuere nata sunt. Calculi materia est humor crassus siue sit pituita, aut melancholia. 3. de alim. fac cap 6. siue purulenta substantia epy. 6. par. 1. com. 15. Causa, quæ calculum efficit, est calor immodicus quantitate aut tempore, non autem frigiditas, vt malè voluit Vallesius, lib. 6. epyd. non considerans ex Galeno, ac proinde ex veritate, viuente animali non posse, tantùm frigiditatē intendi, vt ex ea aliquid concrescat in duritiē. Generatur calculus, calore euaporante humidam partem crassi humoris, & reliquam concrescente, ita vt si ille concretus humor in renibus moram faciat ab altero augeatur, quoad lapidis magnitudinem ex arenula acquirat. Lapis in renibus generatus & detentus, dolorem grauem efficit 6. epy. par. 1. sent. 6. quia renes non sentiunt nisi per membranam. Vallesius eodē loco existimat, magnum lapidem, quando excīditur ex carne renis, acutum dolorem inducere. Id colligit ex eo, quod hunc dolorem, difficilè distinguere possumus, à colico dolore. Quæ sententia facilè refutabitur, ab eo qui considerat, carnem renis esse intensilem, ac proinde neque à magno lapide posse acutè dolere, quod exemplo inflammationis docet Galen 6. aphor. com. 5. Adde in carne renis, non posse generari lapidem, quia deficit locus, nempe cauitas: & ita Galenus 6. epy. agens de lapidis generatione, semper eius meminit. Accidit quòd si in carne renis lapis generaretur, non posset ad vreterē permeare. Probatio etiā infirma est, quia cùm principium vreteris, sit iuxta colō, dolor à lapide in eo contento excitatus, bene poterit à nobis colicus iudicari, præcipuè acutissimus cùm sit, vretcres enim multum sensiles ex natura sunt. Hunc renū dolorem nephritim appellamus. Quem vomitus primò pituitæ, & deinde bilis aruginosa comitatur. Ratio hæc est. Hic dolor ad se attrahit sanguinem, & spiritum magis, quibus destitutus ventriculus debilitatur, & cum sit pituitæ naturalis officina eam euomit: in venis autem quæ sunt iuxta renem, à caliditate bilis aduritur & fit aruginosa quæ ad ventriculum languidum expulsa vomitu euacuatur. Franciscus Vallesius 7. epy. com. 59. dubitat, qua ratione lapide existente in vno rene, aquosa fiat vrina, aut supprimatur: si verum est ex Galeni sententia, partes geminas affectas esse, vt vna læsa, altera ageret. Respondet venas emulgentes, simul oriri ex vna caua, ac proinde, rarò vnum renem, lapidem congerere, quin alter, à crassis succis & arenis obstruatur: & ideo vrinam supprimi, aut colatam per ambos renes puriorem excerni. Hoc autem intelligendum est in affectibus dolorē generantibus, quia in indolentibus benè potest esse affectio in vno rene, altero non cessante ab actione. Quod cōfirmat in homine, quē totū renem corruptū habuisse, & per vrinā excretā, se vidisse testatur, qui vrinā altero rene solo reddebat. Quid

Calculi materia. Causa efficiens. Vallesius errat. Modus generationis calculi. Dolor grauis. Vallesius errat. Nephritis. Vomitus in nephritide. Dubitatio à Vallesio proposita. Solutio eiusdem.

si

si in vreterem prodiit lapis, & supprimatur vrina? id inquit fieri, quia ob dolorem perit nixus musculorum abdominis, qui ad reddendam vrinam necessarius maximè est. Hac Vallesius. Qua omnia falsa sunt, imprimis cùm respondet, emulgentes venas à caua oriri, ac proinde affecto vno rene, alterum affici, rem falsam supponit: nempe simul debere affici duos renes, hoc enim est contra experientiam, quia in dies experimur lapidem in vno rene existente, alterũ renem rectè operari, ea ratione qua abiecto vno oculo sæpè, alter illæsus seruatur. Neque distinguit rectè, quia siue sit affectus dolorificus, siue indolens, affecta vna parte, reliqua optimè aget. Præterea si duo sunt renes, & duo vreteres, quis sibi poterit persuadere, lapidem, vnum vreterem obstruentem supprimere vrinam. Ratio ex nixu musculorum desumpta nil persuadet, quia musculi abdominis non habent vesicam subiectam, quæ intra ossa pubis latitat, & sic potest comprimi solùm, quando repleta est, à musculis rectis, ea parte qua ossibus pubis adhæret. Adde, vrinam excerni à facultate naturali, quæ expultrix dicitur. Tum si propter dolorem cessat musculorum nixus, debuit etiam in colico dolore cessare, & eadem ratione vrinam supprimere. Experimentum etiam illud quod adducit, corrupti renis & per vrinam excreti, tanquàm impossibile omittendum est: si enim vreteres tensi seruantur à renibus, non corruptus per quam partem ingredi poterit vreterem laxatum? tum si ren corruptus vrinam non attrahebat, qua ratione renis frustula deducebantur ad vesicam? omisso ergo hac in parte Vallesio, qui controuersiam ponit vbi non est: dico naturam duos fabricasse renes, vt impeditam vnius actionem, alter suppleret (non vt voluit Vallesius, ne facilè obstruerentur) & inde sequi esse impossibile (rectè se habente collo vesicæ) à lapide in vno rene contento, posse vrinam supprimi. Quòd si vrinæ suppressio contingat, necessariò in duobus renibus erit obstructio: aut si in vno tantùm rene sit lapis (quod ex dolore colliges) excrementa crassa in vesicã delapsa obstruere eius collũ, & impedire vrinæ trãsitum. Qua ratione distinguatur dolor nephriticus, à colico capite de dolore colico explicatum habes.

Refutatur Vallesius.

Dubitãtis solutio.

Medicamenta renes expurgantia.

Calculus concretus in renibus.] *Quando aliquis solitus est lapidem in renibus generare, eo tẽpore quo arenulas emittit, neque dolore cruciatur, potest habere vsitata aliqua medicamẽta renes expurgãtia: qualia sunt melcum vino albo, mel cum puluere ossiũ mespilorũ, decoctum passinacæ cum melle, aqua destillatitia florum fabarũ cum melle, & similia. Si lapis existat in vretere acutum excitans dolorem, dilatantibus viam indigemus, simul etiam possumus frãgentia lapidẽ assumere. In dolore hoc nephritico auctor, sãguinẽ mittit, si æger sit carnosus: quasi solùm oporteat secare venam in plethoricis affectibus. Secabimus ergo venam in magno dolore, non propter dolorem, quia hic cùm deiiciat vires, potiùs eam impedit: neque propter morbum, quia lapis sui ablationem indicat, qua sanguinis missione, excerni non potest, sed*

Sectio venæ.

sed propter morbum magnum, qui futurus timetur, nempe inflammationem.

Secundò considerandum.] *Non rectè hoc in loco rem explicat auctor, quia si multus humor continetur in venis, potius medicamento purganti per os assumpto euacuabitur, quàm clysteribus lenibus.*

Taxatur auctor.

Tertiò sciendum est.] *Dolor nephriticus aut vrget, aut non. Si vrget, cùm deijciat vires, ad se trahit curationem, & ideò sedandus est. Quod commodè præstabit hoc vnguentum, exteriùs positum in ilibus supra locũ dolentem. ℞. olei scorpionum, & camomillæ an. ℥. ij. vnguenti aragon, & axungia gallinæ an. ℥. Philonij maioris. ʒ. iij. ceræ parum, fiat vnguentum. Hoc dilatat partem emollientibus, & stupefacit narcotico medicamento. Possumus etiam vti aliquo ex dictis oleis, cum g̃. iij. opij permixto. Per os assumere potest æger theriacam magnam, quando fermentationem patitur, quo tempore stuporem inducet, quia opium adhuc seruat vim: aut ʒ. j. Philonij maioris (quod post duos annos totius est) cum aqua pastinacæ, aut fœniculum, vt permeet. Quod si neque remediis dictis sedatur dolor, in balneo (quod statim describetur) bibat medicamentum narcoticum: aut, si hoc non possit, assumat, quæ vim habent calculum comminuendi, oleum amygdalarum dulcium, cum melle, aut sacchare candi appellato, quod etiam habet lubricandi vim: puluis etiam ossium mespilorum, vulgò azerolles vtilis est, sicut & hæc potio. ℞. litontripon. ʒ. j. ß. pul. elec. ducis. ʒ. ß. cum ℥ iiij. aquæ pastinacæ, fiat potus.*

Curatio doloris vrgentis.

Si dolor non vrget, curatio à causæ ablatione inchoabitur propellentes lapidem à renibus ad vesicam, medicamentis, quæ calore & humiditate laxando, vreteres dilatabunt. Hoc exteriùs applicatis, & clysteribus præstabis. Exteriùs multis poteris vti vnguentis, illud, quod paulò supra descripsimus, ab eo auferentes Philonium, accommodatum est. Sicut & hoc alterum. ℞ vnguenti agrippæ. ℥. j. olei scorpionum. ℥. ij. olei rutacei. ℥. ß. ceræ parum, fiat vnguentum, cui adde axungia cuniculi. ʒ. ij. His inungatur ilij regio, & superponantur herbæ medicæ folia, à caliditate moderatè madentia, vulgò alfalsa absasuor.

Curatio nephritidis, cum non vrget dolor.

Exteriùs applicanda.

Clysteres.

Clysteres parare poteris ex ruta, anetho, fœniculo, maluis, furfure, semine lini, & fœnugræci: decoctioni addent, benedictæ confectionem cassiam, saccharum rubrum, oleum rutaceum, aut butyrum. Quod si his remediis dolor non remittitur, ad balneum vniuersale deueniendũ erit, paratum ex aqua, in qua lauer seu sion vulgò crexenases, parietaria, althæa, malua, & semen lini bullierint: ita vt ex eisdem herbis meatus vrinarij fricentur, vt dilatētur. Quòd si æger noluerit ingredi balneum, prædictas partes eadem aqua fouebit, spongia vel lana. Si his omnibus peractis lapis semper resistat, neque excernatur, imò suppressionem vrinæ efficiat, paucos ab ea liberari videbis. Quòd si descendat ad vesicam lapis, & ibi vrinam supprimat (quod ex pubis tumore intelliges) veteres solebant æneа fistula, lapidem à meatu amouere. Sed quoniam nimium

Balneũ.

Si lapis in vesica vrinã supprimat.

mum est dolorificum instrumentum hoc, præstabit id cerea candela, in oleo amygdalarum dulcium, (ob dolorem) iniuncta efficere. Si verò per vrinæ meatum excernatur lapis, eisdem medicamentis vtere. Quæ si non prosint, & lapis in medio via quiescat, extrahendus erit sectione per meatum facta, cauendo semper, ne fistulosa vulnerentur corpora, quia non poterit vlcus ad cicatricem venire.

Si sit in vrinæ meatu.

Non datur medicamentũ tota substantia frangens lapidem.

His sic adnotatis accedamus ad medicamenta.] *Nullum datur medicamentum à tota substantia lapidem frangens: quia lapis non est morbus tota substantia nobis contrarius, ac proinde pellis leporis cremata, lepus decollatus, aut viuus in fictili vase crematus: leporis renes cremati, cinis vngulæ equi, pluma palumborum, testæ cochlearum stercus murium, cinis cancrorum, vermium terrestrium, & passerculi: calculus, quem quis priùs reiecerit, lotium capræ montanæ, cicadæ aridæ, lepar asini, & similia à practicis descripta somnia sunt. Erunt ergo solùm ea medicamenta lapidem frangentia, quæ calida modicè sunt, & tenuium partium: hæc enim penetrando per lapidis substantiam, eam diuidere possunt. Calculi vesicæ difficulter aut nulla ratione possunt frangi, propter loci distantiam, ob quam in transitu exoluitur medicamentorum vis: ac proinde ad chirurgiam veniendum erit, aperientes vesicæ collum, & calculum extrahentes. Quam sectionem multi nostris temporibus, fœlici successu exercent.*

Medicamẽta lapidẽ frangentia.

Calculi vesicæ nõ possunt frangi.

De Ardore vrinæ. Cap. XLVIII.

Descriptio.

Ardor vrinæ, quem medici & stranguriam, & stillicidium vrinæ nominant, tum fit, cum ægri assiduè ad meiendum irritantur, vrináque paulatim, & guttatim redditur. Prouenit propter vrinæ acrimoniam, quam ipsa acquisiuit vel ob caliditatem hepatis, aut rerum acrium vsum, maiori tamen ex parte ob bilem commixtam, quam natura sæpè per eam partem expellit: à quacunque tamen causa proueniat, ea qualitate prædita est vrina vt & ad meiendum continuò stimulet, & renes sæpè, atque vesicam exulceret. Nonnunquam etiam accidit hæc passio ex vlceratione vesicæ, aut ex abscessu rupto vel in renibus, vel in vesica. Puris enim acrimonia idem, quod de vrina dictum est, præstare potest. Cæterùm si ex acri vrinæ qualitate hoc contingat, vrinæ sunt biliosissimæ, & vniuersus corporis habitus, & reliquæ etiam notæ bilem testantur. Si vel ex vlcere, aut abscessu, ex propriis tum vlceris, tum abscessus notis hoc ipsum dignoscitur. Monendi in hoc morbo tyrones in medica arte sunt, ne conniuentibus, quod aiunt oculis, causas huius mali inspiciant: decipiuntur enim passim credentes ex vesicæ calculo oriri, vnde medicinas comminuendis calculis accommo

Causa.

Nota.

Vitanda esse medicamenta lapidem frangentia.

accommodatas miseris ægrotantibus ministrant, quod in eorum perniciem vetitur: augetur enim per ea medicamenta, quæ calida facultate sunt prædita, vrinæ acrimonia: vnde vlcus aut in renibus, aut in vesica generari necessum est, ideoque iugi cruciatu torqueri, qui in tam impias carnificum manus inciderunt, quemadmodum cuidam meo tempore contigit, qui initio remedia necessaria fugiens, post empiricorum omnia remedia amplectens in vrinæ multitudinem lapsus est, & eos morbos, à quibus deinde periti medici leuare minimè potuerunt. *Historia obseruanda.*

Stranguria, si à calculo fiat, curatur iis, quæ diximus superiori capite. Si ab vlcere, abstergentibus, mundificantibus, & incarnantibus (vt ita dicam) vlcus: de quibus cap. 28. de curatione sputi sanguinei diximus: quanquam hîc miscenda sunt, quæ clementer ad vias vrinarias alia medicamenta deferant. Si ab acrimonia, auferentibus causam. Primò, si bilis est vrinæ mixta, victu frigido, & humido, vt vsu lactucæ, portulacæ, cichoreæ, vtriusque maluæ, cremoris hordei, & similium: quatuor tamen semina frigida maiora sola nocent prouocando vrinam. Prodest fugere acria, salsa, acetum, coitum, labores animi, & corporis. ¶ Secundò, sanguinis missione per sectionem venæ hepaticæ dextræ, euacuando sanguinem plenitudini & robori respondentem. Hæc refrigerat hepar, bilem vacuat, & à viis vrinaris auertit. *Curatio.* *Si ab acrimonia curatio.* *Quæ fugienda.* *Sectio venæ.*

Tertiò, purgantibus bilem priùs sumpto syrupo rosarum ex infusione siccarum cum aqua portulacæ per tres, aut quatuor dies ad tollendam bilis acrimoniam, & caliditatem, medicamentis clementibus, vt cassia fistulari, manna, tamarindis, myrobalanis citrinis, & rhabarbaro, vt hoc aut simili potu. ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ℥. j rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. syrupi violarum ℥. j. aquæ borraginis. q. s. misce, & fiat potus. Et quia morbus est diuturnus, hac confectione fiat vacuatio frequens. ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ℥. j. medulæ tamarindorum, & diaprunis solutiui, & conseruæ rosarum recentis. an. ℥. ß. musilaginis seminis psyllij in aqua maluarum extractæ ʒ. iiij. pulueris diarhodon. Abbatis ʒ. ij. sacchari dissoluti in aqua rosarum ℥. iiij. misce, & fiat confectio. Dosis qualibet hebdomada cochlearia duo. Hoc etiam, vel simili, clystere purgatio frequens est vtilis. ℞. foliorum maluarum, lactucæ, violarũ, & portulacæ. an. m. j. hordei excorticati p. j. seminis psyllij, & cydoniorum. an. ʒ. ij. fiat decoctum: de quo percolato accipe vncias decem, cui adde olei violarum *Præparatio.* *Purgatio.* *Potio.* *Confectio ad vsum.* *Dosis.* *Clyster.*

vncias tres, cassiæ fistularis præparatæ ℥. j. vitellos ouorum numero duos, misce, & fiat clyster. Ex solo lacte ouino, vel caprino clyster est optimus, & eius frequens vsus vtilissimus huic morbo.

Alteratio. Quartò, refrigerantibus hepar, renes, & totum corpus internis & acrimoniam vrinæ tollentibus, & externis auxiliis, *Balnea.* vt balneo solius aquæ tepidæ, electuario diatrium santalo- *Electuaria.* rum, diarrhodonis Abbatis; conseruis violarum, rosarum, nenupharis, & acetosæ: aquis, vel decocto portulacæ, endi- *Cōserua.* uiæ, cichoreæ, acetosæ, & similium. Vnguento santalato he- *Aqua.* pati & renibus bis in die admoto, vel hoc, & simili vnguento. *Vnguēta.* ℞ oleorum rosarum, nenupharis, & violarum aqua rosata lotorum. an. ℥. j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum aqua rosata extractæ an. ʒ. ij. santalorum omnium, & trochiscorum de camphora. an ʒ. j. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguen- *Vsus vitellorum ouorum laudatur.* tum. Vsus longus vitellorum ouorum recentium cum syrupo violato tollit vrinæ acrimoniam, & stranguriam. Puluis hic curat quoque eam. ℞. seminis papaueris ʒ. j seminis lactucæ, & portulacæ parum tosti an. ʒ. iij. pulueris liquiritiæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum. an. ʒ. *Puluis.* j. sacchari candi violati ℥. iiij. misce, & fiat puluis, qui cum ouo recenti summo manè vel cum iure ante cibum quanti- *Syrupus eximius.* tate vnius cochlearij sumatur. Syrupus de mucilaginibus ex Matthæo de Gradi, curat hanc vrinæ acrimoniam, & prohibet vlcus fieri in viis vrinariis: estque medicamentum singulare, optimum, & expertum, cuius est hæc descriptio. ℞. seminis althææ, maluarum, cydoniorum. an. ℥. j. dragaganti. ʒ. iiij. infundantur in aqua tepida decoctionis maluarum, seminis papaueris albi, & granorum alkekengi. an. quantum sufficit: postea fiant expressiones dictorum seminum, & dragaganti, de quorum mucilaginibus fiat syrupus, vt ℞. prædictarum mucilaginum ℥. j. ß. decoctum prædictæ ℥. iij. sacchari optimi ℥. ij. misce ad vnam dosim, quæ per sex, vel octo dies exhibenda est: & si fuerit vehemens caliditas, adde parum mucilaginis seminis psyllij. Aliquando in maxima acrimonia, & caliditate vrinæ oportet syringe argenteo per penem *Iniicienda per syringem.* lac ouinum sæpè iniicere, vel aquam plantaginis, vel hordei decoctam cum mucilagine seminis psyllij, vel cydoniorum, vel collyrio albo Rhasæ sine opio, & in maximo dolore cum opio.

Scholium.

Ardor

ARdor vrinæ quem medici.] *Stranguria, à Latinis vrinæ stillicidium dicitur, in quo vrinam parum, & frequenter reddimus, lib. 5. aph. com. 53. Quod symptoma proprium est vesicæ deprauatè expellentis vrinam. Neque enim loquimur de stranguria critica. Cuius meminit Hipp. epy. part. 1. sent. 41. in qua humores acres per renes ex strangutoto corpore expurgantur. Causa symptomaticæ stranguriæ, ex Galeni sententia lib. 3 de caus. symp. cap. 2. duæ sunt, imbecillitas facultatis retentricis vesicæ, & vrinæ acrimonia. Imbecillitas vesicæ fit ab octo intemperiebus, quatuor nudis ex lib. 3. aph. com. 16. & potissimum à frigida 7. aph. com. 48 aut à quatuor cum fluxione humoris 3. apher. com 16. Acrimonia vrinæ varias habet causas. Prima est abscessus ruptus in renibus, aut aliis partibus, & per vrinam expurgatus. Ad hanc causam reducenda est bilis acris, quæ permixta cum vrina stranguriam efficere solet: de qua intelligendus est Gal. 3. aph. com. supradicto, cùm scribit intemperiem primò calidam, secundò calidam & siccam, & tertiò humidam acrem reddere vrinam. Quo loco, vbi Gal. habet humidam, lege siccam, quia humida intemperies impedit humoris acris generationem, quam ipsam generare possit. Secunda causa est pituitosum simúlque salsum excrementum. Hoc autem salsum redditum est, non à putredine, sed ex permixtione salsæ serosæ humiditatis, hoc est vrinæ, quæ salsa est: pituita enim crassa & glutinosa cùm sit, habénsque permixtam salsam serosam substantiam detineatur in vesica, magis irritat, quàm faciat vrina sola. Tertiam causam stranguriæ addit Gal. 6. de loc. aff. c. 4 vlcus in vesica, aut meatu pudendi Vbi per meatum pudendi intellige vesicæ principium, quod ceruicem vesicæ appellant. Potest tamen aliquis hoc in loco Gal. tanquam diminutum accusare, quia omittit lapidem, & arenulas, à quibus stranguria excitari solet. Cui satisfacimus ea ad acrimoniam reuocantes, quia reuera arenulæ, & lapis caliditatem, & ardorem habent: aut ad vlcus, quia hæc in transitu per corpora sentientia (saltim lapis) sua asperitate molestiam inducunt. Quòd si lapis in ceruice vesicæ contineatur, stranguriæ etiam causa est, quia obstruens, & si non omninò liberum vrinæ transitum impedit. Si acrimonia vrinæ, quæ stranguriam facit, à pure abscessus rupti ortum habeat, abstergemus vlcus renis, mulsa permixta cum decocto pastinacæ, & maluarum: pastinaca, vt sit vehiculum, maluarum verò propter acrimoniam. Mundate vlcere (quod ex pauco pure, minori fœtore vrinæ, & pauco sanguine excreto colliges) cicatricem inducemus cum decocto capitum glandium, aut malicorij, addito pauco melle, aut saccharo cando, vt penetret. Exterius ad conglutinandum illinces, vnguento comitissæ cum pauco aceto, vt penetrare possit. Alia etiam vnguenta ex oleis myrtillorum, rosarum, & cydoniorum cum puluerib us myrtillorum, corticis mali granati, & similium, quæ adstringere nata sunt, construere poteris cum pauca cera. In acrimonia vrinæ à pituita*

Causa

Imbecilli. vesicæ tatis causæ.

Varia causa acrimoniæ vrinæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Excusatur Galenus.

Curatio stranguriæ ab acrimonia vrinæ facta.

 salsa,

salsa, aut bile, sanguinem mittes propter venarũ affectum, tum etiam, quia sanguinis missio, ex accidenti refrigerabit euacuato humore calido. Secundò praeparabis humorem, si sit pituita, oximelle, rhodomelle & aliis cum decocto maluarum: & liquiritia propter acrimoniam. Si sit bilis, non eget praeparatione, quia tenuis est. Tertiò purgabimus bilem, cassia simul cum electuario de succo rosarum, & syrupo rosarum Alexand. ex 9 infusionibus: pituitā verò diacatholicone, diaphenicone, & agarico cum praedicto decocto. Aduerte tamen, in ardore vrinae ex pituita salsa maximae vtilitatis esse, vsum therebintinae abietinae: si eam à ℥. ij. vsque ad ℥. ß. cum syrupo violaceo assumamus. Renes & iecur in stranguria vnguento refrigerante illines, ceroto sandalino, aut ceroto refrigerante Gal. cùm pauco aceto. Hoc etiam, ℞. ceroti sandalini ℥. iij. olei nenupharini ℥. ij. aceti ℥. ß. cera parum, fiat vnguentum. Neque omittendum erit balneum aquae tepidae, quod excrementa renum refrigerat, & dilatat vias, vt ipsa euacuari possint. Syrupus de mucilaginibus à Matthaeo de Gradi, compositus maximè ardorem extinguit: si tamen non sint in renibus crassa excrementa: Tunc enim permiscebimus cum eo oximel, aut paucum oximel scillitici Syrupus hoc modo parari poterit: ℞. seminis althaeae maluarum, & cydoniorum an. ℥. j. dragaganti ℥. iij. infundantur in aqua decoctionis maluarum seminis papaueris, & granerum Alkekengi, an. q. s. deinde fient expressiones dictorum seminũ, & dragaganti: de quorũ mucilaginibus, & decocto praedicto q. s. cum saccharo albissimo conficiatur syrupus benè coctus. Huius assumet manè ℥. ij. cum hoc decocto: ℞. decoctionis maluarũ, liquiritiae, seminis papaueris & granerũ. Alkekengi ℔. j. Si stranguria à lapide aut arenulis oriatur, curabitur ea ratione qua diximus c. superiori.

Catether construẽdus. Aliquando in maxima acrimonia.) *Si instrumento argenteo ab auctore posito, liquorem immittas, non perueniet ad vesicam, sed poteris construere catether, quod habeat longitudinem quindecim digitorum, ita vt in parte superiori sit latius.*

De mictu sanguinis. Cap. XLIX.

Causa Externa. Sanguinis mictus saepè à causis exterioribus fit, nonnunquam etiam ab interioribus. Exteriores sunt casus, & ictus maximè cum partibus, quae iuxta vrinae instrumenta sunt, inferuntur: rumpitur enim ex hac occasione vena aliqua in illis locis, vnde sanguinis mixtio contingit. Praeterea rerum calidarum vsus, & immoderata corporis agitatio, & ea omnia, quae sanguinem attenuare, & ad renes, *Interna.* & vesicam propellere possunt, hoc malum pariunt. Internae sunt corporis plenitudo, hepatis imbecillitas, renum in attrahendo valida facultas, eorundem, atque vesicae exulceratio,

tio. Calculus porrò in renibus, aut abſceſſus aliquis, & naturæ iudicium, quàm Criſim appellant, cauſæ ſunt. Si à cauſis externis proueniat hoc malum, ægrotum, quod millies dictum eſt, interrogabimus. Si ab internis, in cauſarum cognitionem ſic deueniemus: ſi corporis plenitudo in cauſa fuerit per methodos ſuperiùs traditas, maximè cap. de cephalalgia, ſigna patebunt. Si hepatis imbecillitas, vrina emittitur cruenta, carnium recens cæſarum lotioni non abſimilis. Si renum in attrahendo robur, vrina pari ratione cruenta, ſed aliquando albidior. Si exulceratio renum aut veſicæ, ſanguinis puri commixtus, & modicus excernitur: ad hæc dolor ſentitur circa locum, cui vlcus ineſt. Si calculus renum aut abſceſſus, ſigna ex propriis capitibus mutuari oportet. Si naturæ iudicium, iuuari ab ea re laborantem cernimus.

Curatio. Mictus ſanguinis, qui à redundantia fit, vel criticus, niſi vires deiiciat, non eſt ſupprimendus. Si fiat ab vlcere corrodente, curetur prius vlcus: ſi ab immodico coitu, inſtauratione & glutinatione ſuccurrendum eſt. Si à recenti ſolutione, victu frigido aſtringente, ſanguinis miſſione, & aſtringentibus medicamentis externis, & internis curabitur: de quibus dictum eſt cap. de ſanguinis profluuio è naribus, & hîc quoque de iis agemus. Si ab imbecillitate retentricis facultatis renum, curabitur primò, victu frigido aſtringente, de quo capitibus de curatione profluuij ſanguinis è naribus, & de curatione ſputi ſanguinei. ¶ Secundò, ſanguinis miſſione, à quacunque fiat cauſa, dempto coitu, per ſectionem venæ iecorariæ. *Si ab imbecillitate curatio.* *Sectio venæ.*

Præparatio. Tertiò, concoquentibus bilem, vel pituitam, vel atram bilem, ſi alius humor fuerit ſanguini mixtus, quem cognoſces colore, & multis aliis argumentis.

Vacuatio. Quartò, vacuantibus per medicamenta dicta cap 1. & c. 21. de profluuio ſanguinis è naribus.

Aſtrictio & cõglutinatio. Quintò, aſtringentibus, & glutinantibus internis, & externis, vt ſyrupo roſarum ex infuſione ſiccarum, myrtillorum, cydoneorum cum aqua, vel decocto plantaginis, portulacæ, & ſimilium, lacte ouino calybeato cum pauco bolo armeno, conſerua roſarum antiqua vel hac mixtura: ℞. micletæ, conſeruæ roſarum antiquæ ana ℥. j. pulueris corallij rubri præparati, Karabæ, lapidis hematitis præparati, ſpodij, dragaganti, corticum gladium, boli Armenici, quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum an. ʒ. j. ſyrupi roſarum quod ſufficit, miſce, & fiat confectio. Doſis cochlearium vnum cum aqua portulacæ, vel plantaginis ſummo manè, & omni hora, præſertim vacuo ventriculo. Renibus & veſicæ *Aſtringentia.* *Confectio.*

quoque adest vrinæ fluor, adeo vt poculenta omnia nulla sui qualitate mutata per vrinam continuò excernantur. Comitatur sic affectos sitis vehemens, & quæ satiari alicuius liquoris haustu non possit; vnde etiam assiduè bibere cupiunt, aut bibunt, nec ab re: cùm id quod fuerit iniectum continuò ad renes, & vesicam delabatur. Viscera præ nimia caliditate exuri videntur: tumor autem magnus lumbos,testes, ac coxas infestat. Quod si ampliùs viscerum calor increuerit, superior venter corrugatur,& venæ,quæ in ipso sunt,attolluntur. Vniuersus habitus corporis gracilescit, & tabe quadam generali afficitur. *Signa.*

Multitudo vrinæ quæ propriè non est diabetes, si à potu largiori fiat, curatur abstinentia potus. Si à qualitate salsa, & acri, cibi & potus vt largo esu alliorum, cæparum, & porrorum abstineat ab iis. Si à frigore externo, calidis internis, & externis, de quibus dictum est cap. 31. de imbecillitate, vt ascites curabitur. Si à paralysi, per ea quæ diximus cap. 13. Si à musculo rupto, vel dilacerato, curatio est difficilis, & fermè impossibilis, vt in quibusdam à partu laborioso vidimus. Si autem inuitis vrina excidat, vt pueris, & aliis quãdoque dormientibus, causæ auferantur per euacuationem, si sit humor calidus medicamentis cholagogis, de quibus cap. 1. & aliis multis locis dictum est: deinde per refrigerantia dicta superiori cap. & in hoc in curanda diabete. Si sit humor frigidus pituitosus post illius concoctionem, & vacuationem per ea, quæ dicta sunt cap. 1. & etiam cap 13. de paralysi, curabitur his pilulis. ℞. castorei, myrrhæ, mastichis, thuris, pyrethri, copularum, glandium, an. partes æquales, cum syrupo myrtillorum, fiant pilulæ septem pro drachma. Dosis drachma vna. Hi trochisci, autore Arnaldo de Villanoua, sunt optimi in hoc affectu, quibus curatus fuit iuuenis affectus diabete, & vrinæ profluuio in lecto: ℞. rosarum, spodij ana. ʒ. v. seminis portulacæ, liquiritiæ, boli armenici, sumac an. ʒ. j. seminis lactucæ, coriandri, santalorum, berberis an. ʒ. ß. dragaganti, gummi Arabici, balaustiæ an. ʒ. j. cum succo malorum granatorum acidorum fiant trochisci. Dosis ʒ. j. in die cum syrupo rosarum, & aqua calybeata. *Curatio.* *Ex pituitoso humore curatio.* *Pilulæ.* *Trochisci meiëtibus in lecto.*

Diabetes, seu transitus vrinæ non mutatæ curatur sex remediorum generibus: primò, victu refrigerante, & astringente, demptis cydoneis, quæ vretica sunt, & ex eorum esu serenissimus Rex Neapolitanus Alfonsus incidit in diabetem: vehementer enim nocent huic morbo calida vretica, & etiam animi, corporis labores, & coitus. Potus sit aqua calybeata *Curatio vera diabetis.* *Victus.* *Historia.*

non frequens, neque magnus, quamuis caliditas immodica ipsum semper appetat, & eo egeat, quare si potus multæ frigidæ aquæ exomatur, est vtilis: refrigerat enim, humectat vētriculum, iecur, & renes, à quorum immodico calore attrahitur potus non mutatus.

Reuulsio & refrigeratio. Secundò, auerrentibus, & refrigerantibus simul, vt sanguinis missione per sectionem basilicæ in initio cùm vires adsunt, & *Clyster sæpe iniiciēdus.* frequenti vsu clysteris huius, vel similis: ℞. foliorum lactucæ, violarum, maluarum, & portulacæ an. m. j. hordei præparati p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. cui adde olei rosarum, & papaueris an. ℥. ij. cassiæ fistularis præparatæ, & diacatholiconis ana ℥. j. cassiæ fistularis præparatæ, & diacatholiconis ana. ℥. j. sacchari rubri ℥ j. ß. misce, & fiat clyster.

Cōcoctio. Tertiò, concoquentibus bilem, vt syrupo rosarum, violarum, myrtillorum, & papaueris, & aquis vel decocto portulacæ, lactucæ, bursæ pastoris, & similium.

Purgatio. Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, manna, rhabarbaro, myrabalanis citrinis, & aliis, si opus fuerit, valentioribus: vt ℞. medullæ cassiæ fistularis, & tamarindorum an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ. iij. syrupi rosarum ℥. j. aquæ buglossæ, q. s. misce, & fiat potus.

Alteratio. Quintò, refrigerantibus hepar, renes & totum corpus internis, & externis, vt electuario diatrion santalorum, diarthodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conseruis rosarum, violarum nenupharis, & acetosæ, & trochiscis de camphora, & aliis multis, vt hac mixtura: *Confectio.* ℞. mucilaginis, seminis psyllij, aqua rosarum extractæ ℥. j. conseruæ rosarum ℥. ij. conseruæ acetosæ, violarum, & nenupharis an. ℥. ß. trochiscorum de camphora, pulueris diatrium santalorum, & diamargaritonis frigidi, an. ʒ. ij. syrupi myrtillorum, quod satis est, misce, & fiat confectio. Dosis duo cochlearia quolibet die summo manè cum aqua, aut decocto refrigerante. *Balneum laudatur, sed non aqua frigida.* Balneum aquæ tepidæ est in hoc genere optimum auxilium bis in hebdomada ventriculo vacuo. Multi etiam viri prudentes balneum aquæ actu frigidæ ab vmbilico ad partes infernas laudant: ego tamen nisi in iuuene, & assueto, & æstate non auderem eo vti. *Epithema.* Hepati, & renibus admoueantur epithemata, & vnguenta refrigerantia: vt ℞. aquarum endiuiæ rosarum, & portulacæ an. ℥. iiij. aceti rosati ℥. j. sandolorum omnium, & trochiscorum de camphora an. ʒ. j. misce, & fiat epithema ad hepar, & renes, quod post hoc, aut simile vnguentum *Vnguentum.* sæpè admoueatur æstate frigidum actu: ℞. olei rosarum, & myrtillorum

rillorum ana. ℥. j. ß. vnguenti populeonis ℥. ß. pulueris mastichis, thuris, sanguinis draconis an. ʒ. j. ceræ, quòd sufficit, misce, & fiat vnguentum.

Sextò, corroborantibus renes, vt lacte ouino, vel caprino epoto, & per clysteres sæpe iniecto cum succo renum arietis, & lamina plumbi tenuissima, & perforata supra renes, & lumbos posita curat non solùm hoc vrinæ profluuium, sed etiam gonorrhæam.

Corroborantia.

Vis laminæ plumbeæ.

Scholium.

Diabetes à quibusdam.] *Diabetes variè nominatur, Diabetes à celeri vrinæ transitu: hydrops ad matulam, ob vrinæ quantitatem. Sicut enim in hydrope naturalis cauitas aqua impletur, ita in hoc affectu matula: vnde malè Vallesius existimat hydropem ad matulam dici ob sitim, cùm propter hanc dypsacos appelletur. Diabetes est velox exitus per vrinam eius, quod potatum est, eodem à sua qualitate non mutato. Vbi per qualitatem, speciem intellige: quia aqua epota suam seruans integram naturam excernitur, nec tantillum in colore, odore, aut consistentia mutata. Diabetes est symptoma in actione renum læsa: deprauate enim attrahunt, si immodicum eorum motum consideremus. Inde sequitur imbecilla retentio & alteratio, tantam enim vrinæ quantitatem non possunt continere renes, & ideò nec alterare, quia res, quæ alteratur, quieta sit oportet. Morbus, ad quem sequitur hoc symptoma, est intemperies calida renum, quæ vim habet attrahendi. Modus generationis is est. Renes multum appetentes, ex venis trahunt serum, hæ ex iecore, hoc ex intestinis & ventriculo. Orificium autem ventriculi inanitum, & suctionis sensum sentiens, sic immouet, hoc est appetitum potus: quo assumpto, statim à venis, iecore & renibus rapitur, suáque mole irritat renum expultricem. Hic affectus rarò contingit, ita vt bis tantùm eum viderit Gal. & ferè lethalis est, quia cùm cognoscitur, iam ægri in magnam imbecillitatem deuenerunt: quia in principio ægrè cognoscitur, cùm sensim fiat, in augmento, quando iam cognoscitur, extenuatos videmus ægrotos, non enim possunt rectè nutriri, cùm ob defectum vehiculi, alimentum non rectè distribuatur.*

Varia diabetes nomina.

Vallesius errat.

Diabetes quid.

Diabetes est symptoma.

Morbus.

Modus quo generatur hic affectus.

Hic affectus est ferè lethalis.

Multitudo vrinæ.] *Auctor & alij quandam diabetem non veram finxerunt, & quod peius est, curant multam vrinam ex alimentis & aliis causis generatam: quæ, cùm non sequatur affectum morbosum, non eget curatione. Neque paralysis musculi vesicæ multam efficiet vrinam, cùm non excernatur vna vice multa.*

Error practicorum.

Diabetes, seu transitus vrinæ.] *Alimenta non solùm frigida sed crassa sint ex Alexandro, ne facilè in vrinam mutentur, aut*

Alimenta in diabete.

à re

à renum calore attrahantur. Concedantur ergo caro suilla, pedes arietini, poma, pyra, & similia.

Sanguinis missio. Secundò, auertentibus.] *Sanguinem mittes, quando renum calida intemperies, ex calido humore orta erit.*

Balneum Quintò, refrigerantibus.] *Balneum sit ex aqua, in qua malua, lactuca, oxalis, viola & alia herba frigida sint decocta. Quibus regionem renis fricabis, quam postea cerato refrigerante Galeni inunges. Assumet æger per os ℥.j. sacchari rosacei cum ℔.j. aqua hordei.*

De Lumbricis. Cap. LI.

Differentiæ. *Rotundi.* LVmbricorum (vt autor est Gal. 3. aphor. comm. 26.) tres sunt differentiæ, quidam enim rotundi, seu teretes sunt, alij lati, alij, quos Græci Ascarides appellant. Rotundi seu teretes in superioribus intestinis magis generantur magnitudine palmari, & aliquando maiori, & ad ventriculum ipsum nonnunquam ascendunt, ibique pessima excitant symptomata: in ipso tamen ventriculo vermes gigni non possunt, vt docent Aristoteles, & Hieronymus Gabucinus libro suo de Lumbricis: quamuis in auribus, dentibus, renibus, & matrice aliquando fiant: intestinis tamen magis, & plures generantur: ego enim anno 1545. vidi puellam nobilem expulisse mille fermè vermes paucis diebus & spatio quatuor horarum quadringentos, quorum aliqui etiam viui, & alij mortui, & vixit, viuitque nunc incolumis, Deo fauente. Sæpè etiam per os & nares eiiciuntur. Ascarides tenues sunt lumbrici, qui in parte inferiori crassi intestini magis gignuntur, & plurimi manifestè apparent in iumentis malè cibum concoquentibus, quorum malam concoctionem fœtor indicat excrementorum. Latus lumbricus rarò accidit, longissimus tamen est, & sæpè per tota extenditur intestina. Paulus verò Ægineta libr. 4. capit. 57. & Ætius lib. 9. capit. 40. affirmant lati lumbrici generationem permutationem esse membranæ intrinsecus tenuia intestina ambientis in corpus quoddam viuum, quod continuos stomachi morsus infert. Generantur in humano corpore huiusmodi animalcula ex frigidis, & pituitosis humoribus putredini tamen accommodis, & vi caloris animatis, perinde ac externis cætera animalia videmus gigni, quæ non ex semine, sed ex putredine ortum habent. Signa, quibus singulas lumbricorum differentias cognoscas, ex Paulo, & Ætio in hunc modum desumpsimus. Teretes lumbricos habentes morsu tum ventriculi, tum etiam intestinorum corripiuntur, & tussi item arida, & non magna: verùm frequenter irritanti.

Ab Aristo. dissentit Amatus Lusitanus centuria 1. curatione 6. Historia. *Ascarides.* *Lati.* *Causa.* *Nota.*

Qui

Quidam etiam singultiunt, & dormientes tremunt, & præter rationem expergefiunt, quod nonnulli vociferantes faciunt, atque profilientes, sed rursum in soporem conuersi prosternuntur. Pulsum inordinatum habent, febresque citra ordinem errantes, refrigeratis extremis partibus, augentur tertia, interim quarta die, vel nocte, sine ratione accessionem habentes. Pueri verò, & grandiores natu linguam exerunt, atque oculis clausis silentium, & taciturnitatem amant, ideóque excitantibus irascuntur ob imbecillitatem vigilare nequeuntes. Quibusdam, dum dormiunt, linguæ accidit manducatio & conformatio oris in modum lactentium, aut accipientium cibos: qui aliquando etiam dentibus strident, & conniuent oculis, qui aliquando sanguine suffusi sunt, & habent faciem maximè iuxta malas rubicundam, quæ rursum mutato colore liuescit: breui verò hæc, & ex interuallis fiunt. Quibusdam in ventriculum ex intestinis ascendunt nausearum cibi, atque vellicationum causæ futuri: vnde laborantes cibum auersantur, quod si comedendum impuleris, nauseabundi, quod dentibus terunt, aut non deglutiunt, aut illicò euomunt. Venter nonnunquam corruptos cibos excernit, & tympani modo intumescit: reliquum verò corpus tabe citra rationem consumitur, neque inedia, neque immodica vacuatione aliqua exinanitum. Multi quasi delirantes absurda in somno loquuntur, alij decubitum huc illuc mutantes, ex loco ad locum sese vicissim proiiciunt. Qui ab ascaridibus infestantur, vehementem habent ani pruritum, subindeque ad egerendum irritantur, & post excretionem, vt plurimùm meliùs habent. Quibus verò lati lumbrici fiunt, ij morsus in ventriculo vellicantes sentiunt, & ad cibos potentem, & cui corrigi non possit, appetitum habent: rapiunt enim, atque consumunt huiusmodi animalia quicquid alimenti oblatum fuerit: vnde denuò cibos assumi expedit, alioqui erodentur intestina: & ideo quædam puella (vt diximus cap. 33.) ob vermem duodecim cubitorum incidit in famen caninam. Consequitur sic affectos corporis gracilitas, & imbecillitas cum tarditate: minimè verò fallax signum erit, si cum recrementis quædam cucurbitæ semini similia excernantur. *Historia.*

Duplex est lumbricorum curatio, prima eorum generationem prohibet, secunda eos genitos enecat, & expellit. de quorum omnium speciebus, & generationis locis multi multa scripserunt: inter quos edidit librum Hieronymus Gabucinus Fanensis de lumbricis. Præcautio itaque fit per ea, quæ pitu *Curatio.* *Præcautio.* *Victus.*

pituitam gigni prohibent, à qua cruditatibus putrescentibus fiunt vermes. Necessaria est tunc alimentorum pituitam generantium priuatio, nocetque immodicus cibus,& deprauata victus ratio, vt si cibus crassior præcedat tenuem, si à cibo animi & corporis labores absint, vt coitus, præsertim si sit immodicus,& si manus & pedes à cibo lauentur aqua calida. Frequens quoque vacuatio per picram simp. non solùm enecat vermes, sed ipsos fieri prohibet, vacuando materiam pituitosam, & crudam.

Vacuatio.

Lumbrici iam geniti curantur primò, victu tenui calido & sicco, acri & amaro. Aliquando eorum morsus, si fame sæuiant, rebus dulcibus est placandus.

Vera curatio. Victus. Enecantia vermes. Quæ tutiora.

Secundò, medicamentis enecantibus à tota substantia, seu proprietate, vel à qualitate manifesta calida in tertio gradu, & amara, quæ sua vi natura eos enecat. Et horum quædam sunt simplicia, de quibus Hieronymus Gabucinus cap. 22 sui operis, & quædam composita, de quibus idem autor cap. 25. loquitur: in præsentia aliqua meliora, & probata scribam, quæ ventri admouentur, sunt tutiora, & infantibus, & pueris magis admouenda. Sed interna per os aliquando exhibentur, præsertim cùm in superioribus intestinis reperiuntur: aliquando per clysteres, si locus vermium sint intestina inferiora.

Calida simplicia. Seminis Alexandrini excellentia.

Calida medicamenta simplicia, quæ vermes enecant, sunt mentastruum fluuiale, cordumeni, semen porri, nigella, nuclei, & folia persicorum, cortex arboris celsi, & succus eius, radix filicis, myrrha, aqua rutæ, semen apij cum lacte aut syrupo acetoso, nasturtium, semen erucæ, semen Alexandrinum obtinet inter omnia principatum, quæ vermes enecant. Dosis eius cum aceto infusi ʒ. j. Absinthium vtrumque, abrotanum, allium præcipuè cum aceto, amygdalæ amaræ, amonium, aristologia, præsertim longa, calamentum, radix camaleontis, eupatorium, girh, succus lapathij, breui tempore, centaurea, costus, enula, lupini, puluis martubij statim, origani succus, polium, scabiosa valenter, semen vrticæ, hyssopus, zedoaria, granū milij indum. Succus chelidoniæ, raphani, succus cardamomum, puluis dictami, santonicum valenter, gentiana, semen brasicæ valenter, omnis matricaria, herba, quæ à nostris Valentinis dicitur cuquera, seu lumbrigera, quæ in littoribus inuenitur, & sub aqua maris iuxta saxa nascitur, vt in oppido de Xabea regni Valentini, & aliis multis locis: hæc enim vermes homines non solùm interficit, sed terrestres, si imposita ipsis fuerit, vt à pharmacopola fide digno accepi, & nos sæpe experti sumus hoc. Dosis in infantibus est scrupulus semis vsque

Laus herba contra vermes, qua mo-

que ad scrupulum vnum cum melle & aqua portulacæ, seu graminis. Errant nostræ fœminæ Valentinæ, quæ opinantur huius herbæ vsum vermes efficere, cùm sit falsum, & rationi contrarium: vulgò dicitur à quibusdam corallina,& à Dioscoride lib. 4. cap. 84. marinus moschus. vide quid de ea sentiat Anton. Musa lib. de examine simplicium. *Schus marinus à Dioscoride dicitur. Error fœminarū.*

Frigida medicamenta, quæ vermes interficiunt, sunt, granum coriandri, si sæpe comedatur, sumac, acacia, hypoquistis, portulacæ semen, & aqua, & succus, malum granatum acidum, cortex mali granati, flos, & radix ipsius, plantago minor, endiuia, cichorea, lactuca, acetosa, rubus, lac asinæ, succus, citrangulorum, acetositas citri, & omnia acida, quæ pituitosam materiam incidunt. *Frigida simplicia.*

Composita medicamenta, quæ vermes interficiunt, multa sunt, vt theriaca magna, mytridatum, syrupus de absinthio, syrupus de menta, syrupus de prasio, syrupus de calamento. Et hic syrupus valenter ipsos enecat: ℞. succi mentastri, succi radicis enulæ, succi absinthij, succi rutæ, ana. ℥ iiij. succi lactucæ asinæ, succi cichoreæ, succi graminis ana. ℥. vj. sumac, cornu cerui vsti, seminis portulacæ,& corticis granatorum an. ʒ. iiij. fiat decoctum ad medietatem, de quo percolato, & sufficiens quantitate mellis, vel sacchari in æstate, & ægro bilioso fiat syrupus, cuius dosis ab ℥. j. vsque ad ℥. ij. Hoc medicamentum potenter vermes interficit, & est vtile omnibus: ℞. theriacæ de citro ℥. j. rasuræ cornu cerui adusti, seminis Alexandrini ana. ʒ. ij. ß. seminis portulacæ, corticis mali granati, ana ʒ. ij. nigellæ, myrrhæ, an. ʒ. j. theriacæ magnæ ʒ. j. ß. rasuræ eboris, corticis mori celsi, an. ʒ. iij syrupi de absinthio q. s. misce, & fiat confectio Dosis est cochleariū vnum cum aqua portulacæ, vel graminis. Hiera sump à Gal. drachmis tribus vsque ad vnciam vnam vermes enecat, & expellit. Agaricus trochiscatus habet eandem vim, & rhabarbarum quoque vt ego expertus sum. Et si prius bibat lac, vel per clysterem mittatur, citiùs peribunt vermes. Si infans habuerit vermes, & noluerit bibere potum ex hiera simplici, vel ex aliis medicamentis vermes enecantibus, ventri & vmbilico admoueatur fel arietis, vel bouis, cum pauco puluere aloes, lupinorum, centaureæ, coloquintidæ & similium. Hoc cataplasma ventri sæpe admorum vermes interficit: ℞. centaureæ vtriusque absinthij, polipodij quercini an. ℥. ij. centonicæ, ℥. ß. decoquantur omnia cum aceto,& postea cum felle arietis, vel bouis fiat cataplasma. Hoc vnguentum valenter eos interficit: ℞. absinthij, costi, amati, calamenti, origani, pulegij, persicariæ, foliorum persici, an *Composita. Syrupus. Confectio. Hiera. Agaricus. Rhabarbarum. Topica. Cataplasma. Vnguentum.*

an

an. m. j. decoquantur omnia in aceto, & post pinsantur, & percolentur ad modum carnis cydoniorum, cui adde aloes, agarici, an. vnciam vnam, coloquintidæ vnciam semis, olei amygdalarum amararum, & pellis bubuli, quod sufficit, misce & fiat ad formam vnguenti.

Scholium.

LVmbricorum vt autor est.] *Non est quòd in hoc loco immoremur, inquirentes, an elminthes vox significet omnes lumbricos: an verò duo tantùm eorum genera. Neque an lumbrici in omnibus possint generari partibus. Sufficit enim ei qui rectè curare volet, scire ex Gal. lumbricorum esse tria genera. Tum lumbricos posse generari in ventriculo, renibus, vesica, vtero & aliis partibus. Quod quamuis ita sit, cum in intestinis frequentissimè, & in aliis partibus raro generentur, proinde Galen. lumbricos in intestinis generari in libr. de locis affectis scripsit. Practici in radice dentium, vermem generari existimant, decepti ex neruo ibi implantato. Lumbricorum ex 3. aph. comm. 26. tria sunt genera: Primum continet eos lumbricos quos teretes, aut rotundos ex figura nominamus: qui in tenuibus generati intestinis, aliquando ad ventriculum ascendunt, vbi humores agitantes varia pariunt symptomata. Hos per nares & os aliquando excerni videmus, quos melius esset infernè egredi ex 2. prog. sent. 17. quia gula non est fabricata propter expulsionem. Secundum genus est lumbricorũ latorũ. Hi in duplici sunt differentia, quidam adeo magni sunt, vt eandem intestinorũ figuram habeant, & appellantur tenia, hoc est fascia. Vidi ego à Ludouico Collado præceptore accersitus fasciam adeo magnam vt ferè vlnæ longitudinem attingeret, & adeo caua, vt totam manũ includeret. Alij appellantur cucurbitini lumbrici, ob figuram, quam habent semini cucurbitulæ similem. Generãtur lumbrici lati, vt practici scribũt sequuti Paulum ex interna membrana intestinorum animata, & mutata in vermem. Cucurbitini verò, ex eadem membrana in latas sed minores partes animata. Quorũ sententia falsa est, quia si interna intestinorum tunica animari debet, ex putredine id fiet. Qua autem ratione poterit tam magnũ vlcus viuente animali in intestinis excitari, & quod magis est sine febre? Hi lati lumbrici cùm raro generentur, proinde Gal. 3. lib. aph. com. 26. eorum non meminit. Tertij lumbrici ascarides appellantur, in intestino recto generari soliti. Qui similes sunt vermibus in stercore iumentorum & caseo ortis, vehementissimos inducentes pruritus. Hi omnes lumbrici tribus differentiis inclusi, cõueniunt in materia, & in causa efficiente. Materiam habet pituitosum humorem putrefactum, cuius efflatu digna quãtitas (generatur enim in vẽtriculo) in in-*

Practici errant.

Primum genus lũbricorũ.

Secũdum genus.

Fascia.

Cucurbitini lumbrici.

Generatio latorum ex prædictorum sententia.

Refutantur practici.

Tertium genus.

Materia lumbricorum.

testi

testinis coaceruari solet. Causa efficiens calor est præter naturam, excitatus in pituita putrescente, ac proinde Gal. lib. 3. de locis affect. com. 26. à magno calore eos fieri scribit. Si dicas, non videri ratione consonum, calorem præter naturam (cuius proprium est omnia corrumpere) rei viuentis esse causam. Respondeo, illum calorem respectu nostri, esse præter naturam, at respectu materiæ prædictæ esse naturalem, & in ea certo modo permiscere elementa, & ideo posse rem viuam efficere. *Causa efficiens.* *Obiectio.*

Secundò, medicamentis enecantibus.] *Lumbricus pars est in corpore addita toto genere præter naturam, ac proinde auferenda. Aufertur à duobus generibus medicamentorum. Primum toto temperamento operatur, cùm enim lumbrici animalia sint, habent sua venena, corallum, cornu ceruinum, lumbricos terrestres & similia, solo experimento cognita. Secundum genus medicamentorum, qualitate manifesta lumbricos interficit amaritudine videlicet, 14. method. ca. vltimo, vel quia amarum non est esculentum, ac ideo assumpto ex defectu nutrimenti moriuntur vermes: vel quia amara eis infesta sunt. Aliqui ab acribus etiam, lumbricos interfici sentiunt. Quorum sententia nobis non placet, quia si loquantur de acribus non esculentis, squamma æris, & aliis decipiuntur, cùm hæc per os non assumantur: si de esculentis, alimenta sunt, poterunt ergo vermes nutrire. Sentio ergo acria medicamenta non interficere lumbricos, sed mediis ipsis expelli, cùm acria irritent. Lumbrici teretes & lati medicamentis per os assumptis oppugnantur, at Ascarides, clysterem infusis, decocto hordei cum lupinis, & aliis amaris (dummodò non adstringant) addita hiera picra.* *Quomodo auferuntur lumbrici.* *Acria nõ interficiũt lumbricos.*

De hæmorrhoidibus. CAP. LII.

HÆmorrhoides, vt ex Ætio lib. 14. cap. 5. aliisque grauissimis autoribus colligere possumus, venarum in sede sunt explicationes, dilatationésque à crebro sanguinis defluxu sic appellatæ, qui nos à multis morbis lethalibus liberat, autore Hippocrate libr. 6. Aphor. quamuis Gal. lib. 6. de symptomatum causis, capit. 2. velit omnem sanguinis fluorem præter naturam toto genere esse, excepto eo, qui mulieribus ab vtero defluit: hæmorrhoidum tamen fluor, si ordinem seruet, & non sit immodicus, melancholicum morbum, affectionésque renum curat, & ipsæ longo tempore suppressæ hydropem, & tabem faciant, autore Hippocrate aph. 12. lib. 6. Quare idem pater, & magister noster Hippocrates lib. 4. Aphor. 26. sanguinem supra emissum, malum esse, & infra bonum vult: & Gal. in commento confirmans sententiam, dicit: si ab hæmorrhoidibus, & mensi- *Descriptio.*

bus fluat. Quidam putant aliquos ex genere Hebræorum hoc sanguinis fluore esse singulis mensibus affectos diuina vltione: alij credunt ob perpetuum timorem ipsos sanguine atro abundare, & ideo hoc sanguinis defluxu indigere. Harum quædam sunt cæcæ, quædam apertæ: cæcæ à Græcis condylomata dicuntur, Manardus tamen lib. 7. epist. dicit, condylomata esse tubercula in ambitu matricis sanguinem fundentia à similitudine extremorum in pugno clauso in quatuor digitis nodorum. Nihil ex his sanguinis euacuatur, aut parum: perpetuò tamen intumescunt, & illarum variæ sunt differentiæ & species, si Arabibus barbaris, & experientiæ credimus, verrucales videlicet, vueæ, morales, & vesicales propter variam earum figuram, & naturam sanguinis. Apertæ verò sunt, à quibus certis temporibus defluit sanguis, aliquando seruato, vt diximus, ordine, sæpe non seruato, nec debita quantitate. Et omnes præsertim cæcæ, reperiuntur cum dolore, & aliquando sine ipso. Proueniunt vtræque ex copia, & malitia sanguinis melancolici, cuius causæ externæ, & internæ solent esse variæ, vt ex cap. 9. huius libri cognoscere possumus. Signa quibus hoc malum deprehenditur, sunt satis nota: cæcus tamen sæpe comitatur dolor ani, cùm stercus excernitur.

Differentia. *Manardi opinio.* *Causa.* *Signa.*

Curatio. *Victus.* Hic fluxus immodicus curatur quatuor auxiliorum generibus. Primò, victu frigido astringente, & incrassante sanguinem, sensim tamen, & cautè: nam si fuerit antiquus, non omninò est astringendus, cùm ex doctrina Hippocratis Aph. 12. lib. 6. si vna earum non fuerit relicta, periculum est, ne fiat hydrops, vel tabes: neque enim Aëtius 14. sermone, cap. 5. est audiendus, qui contra Hippocratem, rationem, & experientiam docet omnes has venas esse claudendas, post antiquum sanguinis profluuium, si ægri vtantur debita victus ratione. Sit ergo victus similis victui illi, qui præscribitur in profluuio sanguinis è naribus, & sputo sanguinis, de quo cap. 21. & 28. dictum est: quamuis hic sit aluus lenienda vuis passis sine granis, prunis damascenis, iure mercurialis, & blitis, ne stercus sua duritie noceat.

Aëtius reprehenditur. *Aduerte.*

Reuulsio. Secundò, auertentibus, vt secta vena iecoraria dextra vacuatione larga, & quæ respondeat plenitudini, & naturæ ægri, & Cucurbitulis hepati, & partibus superioribus affixis: & vinculis, & frictionibus earundem & foribus, post sanguinis tamen missionem, vel sine ipsa, si ob virium defectum vena rumpenda non sit.

Obturatio. *Sumenda.* Tertiò, contrahentibus, & glutinantibus ora illarum venarum, & refrigerantibus, & incrassantibus sanguinem sumptis, & admo

& admotis, vt syrupo rosarum, malorum granatorum, myrtillorum, cydoniorum, aquis, vel decocto portulacæ, plantaginis, acetosæ, solani, & similium. Conserua rosarum antiqua, conserua cydoniorum, bolo Armeno, terra sigillata. Karabe, hæmatite lapide, sanguine draconis, spodio, & similibus. Hæc mixtura est vtilis, & necessaria huic profluuio. ℞. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ an. ℥. j. ß. corallij rubri præparati, lapidis hæmatitis. Karabæ, gummi tragaganti an ʒ. ij. sanguinis draconis, thuris, mastichis an. ʒ. j. syrupi cydoniorum q. s. misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum summo mane, & omni hora cum aqua sanguinariæ, vel portulacæ, vel plantaginis. Aliquando necessaria sunt narcotica, si fuerit immodicus fluxus hic. Si supradictis, & similibus non curatur, inter quæ trochisci de Karabe, vel spodio, vel de terra sigillata à drachma semis vsque ad drachmam vnam sunt optimi, & athanasia, & requies magna ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam cum aqua, aut syrupo astringente aliquando seruatis legibus, & ordine capite 36. descripto de curatione scilicet diarrhææ est necessarium philonium maius, vel Persicum, vel Romanum ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam. Sistit hoc profluuium albumen oui mixtum aqua rosata, & puluere mastichis, sanguinis draconis, thuris & aliorum medicamentorum astringentium ipsis venis actu frigidum admotum, de his tamen abundè diximus capite 21. de curatione profluuij sanguinis è naribus. Aliquando in hoc sanguinis profluuio, quemadmodum in aliis, sunt necessaria cauteria, vel medicamenta narcotica, vt suppositorium ex rebus astringentibus cum pauco opio, seruata tamen vna si antiquus fuerit fluxus, vt diximus cum Hippocrate. Si verò summa esset imbecillitas virium, totus est sistendus fluxus hic, & postea facultate per alimenta optima corroborata iterum posset scindi aliqua vena ex is, ne hydrops, vel tabes, vel mania fieri possint.

Cōfectio.

Narcotica.

Admonēda.

Cauteria.

Si fluxus sit cum imbecillitate coniunctus.

Quartò, emendantibus sanguinem victu, & aliis: nam si sanguis largior sit in corpore, victu tenui curatur, & sanguinis commissione. Si biliosus, victu frigido, & purgatione per myrobalanos citrinas, rhabarbarum, tamarindos & cassiam fistularem. Si pituitosus, victu sicco cum temperata caliditate, & astrictione, & purgatione per myrobalanos Kebulos, agaricum, & alia medicamen phlegmagoga: dummodò ipsis misceantur astringentia. Emendant sanguinem, postea electuarium diatrion santalorum, diarhodonis Abbatis, conserua buglossæ, rosarum, & cydoniorum. Squamma ferri debitè

Emendatio sanguinis copiosi.

Biliosi.

Pituitosi.

Emendātia sanguinem post euacuatiōnē.

præparata, sæpe videlicet in aceto infusa, & decocta, & exsiccata prodest. Eius drachma vna, vel duæ bis in hebdomada sumptæ ventriculum & hepar roborant, & humorum malignitatem leniunt, & castigant.

Curatio doloris. Dolor hæmorrhoidum curatur per causæ abscissionem, quando non est vehemens, nec facultatem nimis resoluit: nam si vehemens dolor est, amouendus etiam erit per narcotica vt sæpe dictum est, non habita ratione causæ. Dolor, si ab inflammatione fiat, primò curatur, victu tenui, & refrigerante. *Doloris ab inflãmatione curatio.* Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem basilicæ, & vinculis, frictionibus, & fotibus partium superiorum. *Reuellentia.* Tertiò, repellentibus, vt aqua rosarum, portulacæ, plantaginis, & candido oui cum oleo rosato, mucilagine seminis psyllij, & cydoniorum. *Repellentia.* Quartò, in augmento, & vigore repellentibus, & resoluentibus, vt oleo camomillæ, & rosarum misto, vel hoc vnguento. *Repellentia & resoluentia.* ℞. olei rosarum, & camomillæ, an. ℥. j. mucilaginis seminis psyllij, & fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum. In declinatione resoluentibus tantùm curatur. *Suppurationis curatio.* Si inflammatio in suppurationem transeat ab arte est natura corroboranda, & iuuanda: quæ tamen post primam dictam tutior est duabus aliis, nempe quæ in lapidificationem, vel corruptionem finiantur. pessimi enim sunt hi duo vltimi modi omnium tumorum præter naturam, præsertim huius partis, cuius affectus, autore Gal. 9. de compositione medicamentorum secundum locos, difficulter curantur quatuor de causis. *Causæ difficilis curationis.* Prima, ob eius sensum. Secunda, propter vsum partis, excrementa enim sua vi acri mouent facultatem expultricem. Tertia, medicamenta vtilia non detinentur tempore necessario in ea parte. Quarta, ob caliditatem, & humiditatem partis huius, ideóque amat hic locus siccantia, & refrigerantia medicamenta, vt sunt metalla, præsertim tuthiam. Suppurata ergo inflammata parte à natura & ab arte per medicamenta suppurantia, de quibus fermè omnibus Iacobus Hollerius lib. 1. c. 5. de materia chirurgica abundè scripsit: mixtura tamen ex farina tritici sine furfure, aqua decoctionis maluarum, & oleo satis suppurationem efficit, est triapharmacum Galeni, & si addas parum croci, & vitellos ouorum, erit efficacior: *Mixtura suppurãs.* deprędendes pus genitum esse per febris, & doloris remissionem. *Extractio puris.* Post, necessaria est puris extractio aperto suppurato loco ferro, aut igne. Tandem curatur abstergentibus & vltimò consolidantibus: *Abstersio & consolidatio.* sed in hoc consule doctum chirurgum, & sequere Iacobi Holerij librum secundum de materia chirurgica.

Quando

Quando dolor hic à sanguine implente has venas absque inflammatione, & fluxu fit, quod per tumorem & colorem deprehendes, sanguis ab illis est mittendus, præcipuè si ægroti soliti sint habere hunc fluxum, quod fiet, primò magnis frictionibus partium infernarum, & pudendorum, secundò, cucurbitulis admotis partibus internis coxarum, & parti, quæ est inter anum, & testes. Tertiò, secta vena saphena, vel poplitis. Quartò, apertione harum venarum lanceola, vel ferro tenuissimo. Et si ipsæ non appareant exteriùs, magna compressione versus inferiora, & magna cucurbitula fient manifestæ. Ex ipsis vna, vel plures rumpantur, & secundùm tumorem vnius, vel plurium extrahatur sanguinis copia respondens plenitudini, id fieri potest per hirudines. Quintò, acubus argenteis, vel aureis, præsertim si fuerit sanguis tenuis, vel fœminarum. Sextò, frictionibus per medicamenta acria, qualia sunt calamentum, origanum, cyclaminus, piper, nitrum, & fel, quod est aliis potentius. Septimò, per medicamenta excoriantia, qualia sunt folia ficus, scylla, & alia lacticinia, & puluis cantharidum, qui est aliis valentior in hoc morbo. Octaua, per ignem, seu cauterium actuale: hæc tamen apertio non fit, nisi cùm est initium corruptionis, & gangrenæ. Tutius ab eis mittitur sanguis quarto & quinto auxiliis sanguinem mittentibus. Emisso sanguine sufficienti, locus affectus curandus est mundificantibus, & abstergentibus clementibus, & consolidantibus hoc, aut simili vnguento: ℞. vnguenti basiliconis ℥. ij. olei de chrysomellis, terebinthinæ abietis, bene lotæ. ana. ℥.j. camphoræ & tuthiæ præparatæ an. ʒ.j. ceræ albæ ʒ. iij. misce, & fiat vnguentum. Quando dolor est ob earum magnitudinem, & fluxum immodicum, & antiquum, curantur exsiccantibus, & resoluentibus post debitas vacuationes, & auersiones. Ligatura earum in radice filo tenui serico sensim arctiùs astringendo, donec in totum abscindantur: est probata, & satis tuta apertio earum secundùm longitudinem per cauteria parua admouendo porci pinguedinem non salitam, donec eschara, seu crusta decidat: & postea secundo, & tertio, & quarto eisdem paruis cauteriis eodem modo apponendo pinguedinem, donec crusta, & tota substantia earum putrida consumatur. Aliqui in hoc morbo laudant medicamenta corrodentia: sed ego non laudo ea, neque ignem actualem. Hæc sunt experta, & tutiora ad hæmorrhoidas has exiccandas, & ad curanda earum, & earum vlcera, & incisuras, drachmæ scilicet dimidium pulueris radicis, vel floris lilij cum pauco vino rubro multis diebus

Doloris à sanguinis plenitudine curatio.

Aperientia crispicia venarum.

Vnguentũ detergens & consolidans.

Doloris à fluxu immodico & antiquo curatio.

Quorundam opinio improbatur.

bus sumptum. Eandem vim dimidium drachmæ vnius pulueris radicis pentaphilonis cum pauca aqua frigida in æstate, & calida in hyeme sæpe manè sumptum. Idem fit squinan-tij puluere. Drachmæ duæ galbani ter sumptæ cum aqua frigida potenter exiccant has hæmorrhoidas. Ego hoc sum expertus. Puluis capitis piscis saliti, & casei antiqui æquis ponderibus: idem facit electuarium de scoria ferri, & pilulæ de bdellio valenter exiccant has hæmorrhoidas, si interiùs sumantur. Multa quoque sunt, quæ admota ano valenter exiccant, & sanant has hæmorrhoidas, quorum aliqua meliora, & experta in præsentia adducam: vt ℞. mellis ℥. j. ß. aceti ℥. j. vitreoli viridis, floris æris, tutbiæ præparatæ, lithargirij, plumbi vsti, an ℈. ij. mel, & acetum prius feruefiant, deinde extra ignem misce pulueres, & fiat vnguentum: vel ℞. radicis hyari sine cortice, ℥. ij. radicum liliorum alborum ℥. j. ß. pulueris panis porcini, & pulueris panis furfuracei an. ℥. j. ß. pulueris nucum cupressi ℥. j. granorum myrti, seminis plantaginis, thuris, sandaracæ Arabum an. ℥. ß farinæ fabarum ʒ. ij. olei laurini, & de chrysomellis an. ℥. ij. misce, & fiat ad modum cataplasmatis, addendo parum decocti radicum præcedentium, antequam admoueatur ano, fiat fotus cum vino rubro, exiccat. & resoluit has hæmorrhoidas, & repellit humores fluentes ad eas Balnea naturalia, quæ habent vim desiccandi sunt optima in hoc, vt sulphurea, salsa, aluminosa. Balneum, vel fotus ex decocto, cannarum, filipendulæ, granorum myrti, radicum hyari, & similium valenter exsiccat. Suppositoria, seu glandes ex radice peucedani, vel gentianæ, vel hyari, vel ireos valde has hæmorrhoidas exiccant. Suffitus etiam stercoris vaccæ, vel spolij serpentis est in hoc optimus, & suffitus huius pulueris. ℞. anacardi ℥. ij. galbani ℥. j. stercoris columbini, & stercoris vaccini. an. ℥. j. ß misce, & fiat puluis. Hoc vnguentum hæmorrhoidas has curat exiccando, resoluendo, & aliquando aperiendo. ℞. melongenarum in partes paruas diuisarum ℥. iiij. radicum iridis in partes paruas diuisarum ℥. ij. olei lib. j. fiat decoctum ad vini consumptionem, cui percolato adde axungiæ anatis, & gallinæ an. ℥ j. olei scorpionum ℥. j. ß. ceræ q.s. misce & fiat vnguentum. Ego expertus sum quendam nobilem affectum his antiquis hæmorrhoidibus cum dolore vehementi & rhagadibus, seu scissuris post multas vacuationes, & auersiones incidisse ex crassa natura, & constitutione corporis in satis macram: curatum tamen fuisse fotu frequenti ex decocto rubi, & additione post forum pulueris eiusdem rubi, & vnguenti pompholygos. Sed

Vsu nostro probata. *Vnguentum.* *Cataplasma.* *Balnea.* *Suppositoria.* *Suffitus.* *Vnguentum.* *Historia.*

Sed quia dolor in hoc morbo est grauissimum symptoma, & ad se omnem curationem trahit, nulla habita ratione causæ eius, omni studio oportet ipsum curare. Quare considera bene, quæ Iacobus Hollerius scripsit cap. 5. tertij libri: in præsentia tamen aliqua probata adducemus. Primò, curatur dolor hic & quicunque alius fotu, & lotione frequenti ex decocto croci. Secundò, ex fotu, & vnctione sæpè. Tertiò, ℞. pulueris camomillæ ℥. ij. pulueris anethi ʒ. ij. croci puluerizati ʒ. j. vitellos ouorum numero ij. sæpè q. s. misce, & fiat cataplasma: quod valentiùs dolorem curat duobus prioribus auxiliis. Quartò, ℞. olei rosati ℥. iiij. vitellos ouorum numero iiij. croci puluerizati ʒ. j. misce, & fiat ad modum vnguenti, quod est præstantissimum remedium. Quintò, ℞. olei nenupharis, & camomillæ an. ℥ j. succi lactucæ ℥. ij. farinæ hordei ℥. j. simul parum feruefiant, & in fine adde croci puluerizati ʒ. j. vitellos ouorum numero iij. misce, & fiat ad modum cataplasmatis. Si dolor fuerit maximus, adde iusquiami, vel mandragoræ, vel opij ʒ. j. Maximum hunc dolorem curabit etiam suppositorium ex solo philonio. Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum: ℞. olei de nenuphare, & olei de papauere an. ℥. j. olei mandragoræ ℥. j. ß. croci puluerizati ʒ. j. tuthiæ, cerusæ lithargirij. an. ʒ. ß. amydi, terræ sigillatæ an. ʒ. ij. opij. ʒ. ß. vitellos ouorum numero iij. misce, & fiat ad modum vnguenti in instrumento plumbeo. Hoc cataplasma est valentissimum in dolore curando: ℞. radicum althææ ℔. ß. radicum liliorum ℥. ij. foliorum maluarum, & iusquiami an. m. j. camomillæ ℥. j. meliloti, seminis anethi an. ℥. ß. farinæ fœnugræci seminis lini, & hordei an. ℥. j. ß. olei sesamini ℥. iij. opij. ʒ. j. misce, & fiat cataplasma cum decocto herbarum & radicum præcedentium.

Doloris curatio. *Vnguētū.* *Cataplasma.*

Scholium.

HÆmorrhoides vt ex Aetio.) *Hæmorrhois nil aliud significat, quàm sanguinis euacuationem: ac proinde, per quamlibet partem contingat sanguinis euacuationes, si vim nominis consideremus, hæmorrhoides dici poterunt. Consueuerunt tamen veteres medici, fluores sanguinis per venas ani tantum hæmorrhoides appellare, quia per has venas solet frequenter sanguis præter naturam excerni: & ideò existimo Gal. li. 6. epyd par. 3. com. 25. hæmorrhoides appellare sanguifluas venas. Et quamuis hæmorrhoides quædam sint cæcæ, & quædam reclusæ, cum frequentius soleant esse reclusæ, proinde huic effectui,*

Nomē explicatur.

effectui, nomen impositum est, euacuationem significans: sunt enim hæmorrhoides euacuationes per venas ani. Inde videbis malè aliquos, hæmorrhoides appellare distentiones venarum ani. Hæmorrhoides reclusæ symptoma sunt, in ijs quæ excernuntur toto genere præter naturam. Morbus est instrumentarius, in via, aut cauitate. Hæmorrhoides cæcæ dolorem inferunt: qui symptoma est, ortum ex inflammatione illarum venarum, & continentium partium, vt ex nimia earum mole colligimus. Causa supradicti morbi in via humor est, varius tamen, & vario modo ad eam perueniens partem. Quia aliquando melancholia, aut sanguis abundans, à natura expulsa per dictas venas euacuatur: aliquando verò ex Galeno 6. epyd par. 5. com. 25. sine naturæ prouidentia, aut conatu, sanguis dilatans impetu orificium venæ excernitur. Hinc varias intelligemus Hippocratis sententias. Quarum vna est 33. lib. 6. Epyd. par. 3. altera verò 11. libri 6 aphorismorum: si enim per ani venas sanguis fluens, optimus sit, & solùm quantitate peccans, liberabitur æger à pleuritide & peripneumonia. Si sit cacochimia melancholica, aut sanguis melancholicus, non patietur phagedenica vlcera, id est, corrodentia, neque furunculos, neque exanthemata in cruribus oriri solita: quæ similia sunt cum terebinti fructu: neque melācholiam, nec nephritim à lapide (cuius melancolicus humor est materia) ortam.

Hæmorrhoides reclusæ symptoma sunt. *Morbus cæcæ.* *Causa morbi supra dicti.*

Solet quæri à medicis exortus venarum ani, quas hæmorrhoides appellare solent. Rondoletius, Altomarius & alij existimant, per partem exteriorem intestini recti, disseminari exiguas venas à caua ortas: at per internam partem venas maiores ex vena porta procedentes. Vnde colligunt hæmorrhoides venas, esse ramos venæ cauæ, & venæ portæ: & ita euacuatione humoris in toto corpore iecore, & renibus contenti per venas exteriores intestini, qui à caua procedunt, excerni: at euacuationem melancholiæ ex liene per venas internas. Curtius in hæmorrhoidibus, per vtrasque venas sanguinē excerni persuadet, rarò tamen per ramos venæ portæ, quia hi non propter expulsionem, sed propter attractionem fabricati sunt à natura. Certè si exactè rem cōsideremus, videbimus omnes hos errare: quia venæ sanguifluæ se aperiunt in cauitatem intestini, aliter non possent sanguinem profundere. Et ideò solùm venæ à porta enatæ, hæmorrhoides dicentur, quia habent ora in cauitatem intestini patentia. Adde per hæmorrhoides venas copiosum excerni sanguinem aliquando, quem per propagines venæ cauæ per musculum disseminatas, & intestini partem exteriorem euacuari non posse ostendit earum paruitas. Id quod Altomarius scribit de euacuatione totius corporis per hæmorrhoidas, fieri scilicet per venas à caua ortas, falsum est. Nam præterquam quòd per illas non potest fieri (vt diximus) copiosa euacuatio, nil impedit, quominus per alias fiat, habentes cū vena porta communicationem, ob quā frequēter natura solet totū expurgare corpus. Neque Curtij ratio concludit, si aduertas Gal. in lib. de natu. fac.

Vtrouer. sia de venis hæmorrhoidibus. *Sentētia Rondoletij & aliorum.* *Sentētia Curtij.* *Omnes supradicti errāt.* *Altomarij lapsus.*

fac.ex professo probare, per easdem venas, per quas distribuitur alimẽtum per corpus, fieri etiam humoris, aut excrementorum euacuationem. *Curtij ratio nulla.*

Hic fluxus immodicus curatur.] *Si in hæmorrhoidibus euacuetur plethora, aut peccans humor, cùm liberentur homines à supradictis malis, nihil efficiendum erit, quia euacuatio cum commodo animalis exercetur. Si sit excedens, solet cachexiam, & hydropem efficere refrigerato iecore. Si sit deficiens, & diminuta euacuatio, si supprimatur humor melancholicus: fit melancholia, & iecoris refrigeratio: si verò sanguis, hydrops, & cachexia suffocato calore contingunt: sicut pleuritis, peripneumonia, aut in alia parte inflammatio sanguine ad pleuram, pulmonem, aut aliquam aliam partem decumbente. Cùm ergo immoderata hæmorrhoidum euacuatione, aut suppressione, tot eueniant mala, oportebit diligenter occurrere. Si immodica euacuatio sit, simul & recens, tota supprimenda erit. Dubium autem est de inueterata. Hippocrates 6. aphorismorum sent. 12. in antiquis hæmorrhoidibus, venam apertam relinquit: at Aëtius purgato corpore omnes claudit. Verior tamen est Hippocrates, quia in antiquis hæmorrhoidibus natura per anum consueuit sarcinam deponere: quam consuetudinem si repentè mutemus, supradicta mala excitabimus. Quod exemplo confirmauit 4. epy sentent 132. vbi Alippum (qui hæmorrhoidibus affectus erat) curatum, insanum redditum scribit. Dices, nónne si vna vena aperta relinquitur, totum corpus refrigerabitur? Respondeo maius malum, & citiorem mortem sequi, si eam statim supprimamus. Si hæmorrhoides non fluant, aut nunquam fluxerunt, aut aliquando fluxerunt. Si nunquam fluxerunt, aperiendæ à nobis sunt, videntes hominem lienosum, aut melancholicum. Si fluxerunt aliquando, multò meliùs eas mouebimus, potissimùm si videamus ex earum suppressione aliqua mala iam sequi. In fluxu immodico hæmorrhoidum, victum frigidum & adstringentem imperat auctor, & alij cum ipso. Male tamen, quia ea quæ frigida sunt, & adstringentia, stercus indurant: quod magno egens conatu, & forti expressione ad hoc vt expellatur, sanguinum fluxus augebitur. Sint ergò alimenta temperata, aut lenientia aluum propter dictam causam.* *Quæ sequantur, suppressis hæmorrhoidibus.* *Curatio.* *Dubium de inueterata fluxione.* *Iacotius reprehenditur.*

Secundò auertentibus.] *Distinctione opus erit, si noluerimus errare cum auctore. In immodica euacuatione humoris melancholici ex liene, basilicam sinistram seca, quæ vasorum & naturæ habet rectitudinem: in ea verò quæ ex toto corpore, aut iecore fit, basilicam dextram. Idem seruandum est in cucurbitularum applicatione.* *Vnde sanguinis missio exercenda.*

Tertiò, contrahentibus.] *Omnia medicamenta, quæ ab auctore hoc in loco per os assumenda describuntur, omitte: quia sua adstrictione stercus indurant. Adde ab his non posse obstrui venam reclusam, quæ in ano posita multum distat ab ore: vti tamẽ poteris illis medicamentis,* *Lapsus auctoris.*

quæ ab auctore ano applicantur.

Medicamentum ex squamma ferri, vbi utile. Quartò, emēdantibus.) *Medicamento ex squamma ferri preparato, non est quod vtaris per os: benè exteriùs applicādo sequutus Galenum lib. 5 metho. c. 10 qui eo exsiccat vlcera auris & ani.*

Septimò per medicamenta excoriantia.) *Fel taurinum conuenientissimum anestomicum est.*

Ligatura secus si crassa. Ligatura earum in radicem.) *Si tenues sunt, ligatura vtilis est: Ligatura secus si crassa.*

quando prodest. Aliqui in hoc morbo laudant.) *Abstinendum à corrodentibus medicamentis, quia fluxionem mouent: Et ab igne actuali propter vicinas partes.*

Vt ♃. mellis ℥. j. &c.) *Omittatur hoc medicamentum, quia vitriolum & flos aris caustica sunt.*

Error auctoris. Vel ♃. radicis hiari.) *Si radix hiari, & liliorum, & puluis panis porcini aperiendi habent vim, cur ea miscet auctor in hac compositione, in qua vlcera ani exsiccare instituitur suppositoria deme ab his acria.*

Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum.) *Optimum est, sed nonne breuiùs oleo rosaceo, oui luteo, & opio id præstabis?*

De procidentia ani. Cap. LIII.

Descriptio. CVm anus aut propter musculorum obliquorum sedem sursum reuellentium imbecillitatem, & resolutionem, aut propter ingentem in egerendo conatum procidit, aliquando ab inflammatione, vel alio tumore præter naturam, cuius curatio necessariò præcedere debet, reductionem intestini, malum sit nulli non notissimum, quam procidentiam ani nominamus, barbari exitum ani, aut langaonis dicunt.

Curatio. Si ani procidentia sit à sola intemperie, contrariis curatur sedi admotis in forma vnguenti, vel cataplasmatis, vel fotus: in omni tamen quiescat altis clunibus, & iunctis præcipuè ano reducto in suum locum. Si sit ob imbecillitatem, vel resolutionem, seu paralysim muscorum, curabitur primò victu exiccante, & calfaciente, de quo cap. 13. Secundò, pituitam, apparantibus. Tertiò vacuantibus medicamentis conuenientibus, de quibus eodem 13. capite egimus: quartò & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt hoc, vel simili *Vnguentum.* vnguento: ♃. olei costini, & castorei. an. ℥. j. olei rutæ. ℥. j ß. pulueris castorei, & anthos. an. ʒ. j. pulueris mastichis ℥. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Ante cuius appositionem pars affecta fotu huius decoctionis præparetur: ♃. camomillæ, anthos, saluiæ, balaustiarum, foliorum lauri an. p. j. nucum cupressi, & gallarum an. paria. vj. fiat decoctum in libris

bris sex aquæ, donec tertia pars consumatur.

Si infans, aut p er laboret ani procidentia humidis, & frigidis corporibus humoribus purgatis per hieram simp. vel agaricum trochiscatum insideat decocto saluiæ, absinthij, stæchados, abrotani, rutæ, origani, roris marini, facto ex vino calybeato, & aqua aluminosa, vel sulphurea: & vngatur anus vnguento superiori, vel simili, & quiescat multis diebus clunibus elatis, & clausis. Pix comesta curat ani procidentiam, & eius suffitus parti affectæ immissus. Folia porri, vel thasi barbari decocta cum vino, & ano admota valenter curant ani procidentiam. Suffitus ex corio anguillæ salito est optimus in hac ani procidentia curanda. Idem fit suffitu plumbi vsti. Cuius cancri fluuiatilis admotus ano curat eius procidentiam, & scissuras. Pilulæ de bdellio sumptæ idem faciunt. *Curantia prociden- tiam ani.*

Scholium.

CVm anus aut propter.] *Anus extremitas est intestini recti, vbi tres musculi reperiuntur. Vnus transuersus, ipsi ano circumuolutus, dictus sphynter ab actione: quia constringendo anum in voluntarium fluxum excrementorum impedit. Duo alij sunt obliqui, non magni, sed membranosi, & lati: vtraque ani parte supra prædictum rotundum musculum siti. Horum vsus est in magnis contentionibus, euersam sedem sursum retrahere. Est etiam in ano membrana, quæ alligatur ossi sacro, & lumbis. Ex his facilè est intelligere, quæ hoc capite à doctoribus proponuntur. Procidentia ani tunc dicitur, cùm extremitas intestini recti, foras delabitur: ita vt non lateat visum. Morbus est in procidentia ani. situ vitiato. Causa eius erunt omnia, quæ laxare possunt musculos, & ligamentum ani, qualia sunt humida: & quæ paralysim in musculis inducere possunt, vt frigida: & tertiò magnus ad egerendum conatus, qualis tenesmum comitari solet. Practici aliam addunt causam, nempe inflammationem: decipiuntur tamen, quia inflammatio non laxat, sed musculos tendit. Quòd si in procidentia ani, intestinum inflammetur: non poterit reponi, quin prius inflammatio sedata sit.* *Anus quid. Vnde dicatur sphynter. Quid procidentia ani. Causa. Practicorum deceptio.*

Si ani procidentia fit à sola intemperie.] *Procidentia ani neque à calida, neque à sicca intemperie fit, quod debuit auctor distinguere.*

Si infans aut puer.] *Cùm anus sit pars affecta, ei applicanda sunt medicamenta. Vnde ea, quæ ab auctore per os exhibentur, cum eorum vis non perueniat ad anum, omittantur.* *In hoc morbo non per os applicanda.*

De procidentia vteri, CAP. LIV.

QVando vterus ita euertitur, vt exteriùs emineat, auctore Ætio libr. 16. capit. 78. malum fit, quod ipse procidentiam vteri nominat. Arabes autem præcipitationem *Descriptio.*

Causa. nem matricis, & exitum appellant. Cuius causæ quam plurimæ sunt: nonnunquam enim accidit ob casum ab alto decidente, scilicet muliere in coxarum vertebras: rumpuntur enim tunc membranæ quædam, quibus vulua propinquis partibus annectitur: vnde procidere ipsam necesse est, sæpe ob ingentem conatum, quo premitur mulier, in laborioso & difficili partu, maximè verò in abortu, vt secundam expellat. *Laboriosus partus. Labor corporis & animi.* Aliquando propter inconsideratam partus extractionem, aut nimiam spiritus detensionem, aut immensi ponderis eleuationem, aut percussionem vteri, aut animi vehementes affectiones hoc ipsum accidit: & ob humoris plurimi, ac tenacis defluxum, partuúmque frequentiam: laxantur siquidem atque soluuntur appendices profundo vtero superius inhærentes. Iam & sine vlla causa istarum hic morbus contingere solet, cùm debilitato corpore membranæ, musculíque vuluam *Nota.* sustinentes exoluuntur, quod ingrauescente ætate fieri consueuit. Morbus satis, per se patet, cùm vterus ipse procidens oculis cerni possit. Procidit autem secundum os eius, & quod pendet struthio cameli ouum similitudine refert, maioris tantùm, & minoris ratione differens. Causarum porrò notæ tum ex ægrotantis sermonibus, tum ex corporis constitutione notatæ intelligentur.

Curatio.

Dissipantia flatū. Suffitus rerū grauè olentiū. Vterus maximè amat redolentia. Quæ vterum ad suum locum trahunt. Medicamentum conseruās vterum in suo loco.

Similis est hæc curatio præcedenti, causa enim in illa & in hac est auferenda, si possit, & vterus loco natiuo est restituendus, nisi impediat tumor vteri magnus, quem dissipabis fotu, & lotione ex decocto cymini, anisi, baccarum lauri, camomillæ, & similium facto vino rubro. Post insperges pulueribus stipticis, ne recidat, de quibus superiori capite dictum est. Suffitus rerum graue olentium, vt pennarum perdicis, assæ fœtidæ, castorei, soleæ combustæ, capillorum, sulphuris, & similium exceptus per vuluam infundibulo, vel cathedra perforata est necessarius. Ouum sub gallina factum, agitatum, lanis inuolutum, & vuluæ admotum, vterum reducit ad proprium locum: quia vterus maximè abhorret fœtida, & ab iis fugit. Amat non parum redolentia, quare naribus admouenda sunt, vt moschus, ambra, vel alia minoris pretij, vt galia, & flores cittanguli, rosæ, violæ, & similia. Cucurbitula magna fixa vmbilico vterum ad proprium locum trahit, & conseruat. Reducto vtero ad proprium locum cubet clunibus sublatis in sublime aliquot diebus, & vmbilico imponatur hæc mixtura: conseruat enim vterum in propria sede, confert etiam suffocationi, & omni inordinato motui: ℞. alitæ muscatæ, galiæ muscatæ, an. ʒ. iij. ambræ, musci, an. ℈. v. vtriusque storacis an.

ʒ. ij. ß. refinæ electæ, ʒ. ij. omnia cum oleo ex ſtorace miſceantur, & extendantur ſuper pannum coccineum forma rotunda ad præſidium vmbilici.

Scholium.

*Q*Vando vterus.] *Vterus ſitus eſt inter inteſtinum rectum & veſicam lotij: Qui locus maximè accommodatus eſt ad recipiendum ſemen, ad fœtum vſque ad iuſtam magnitudinem ſeruandum, & cùm vſus poſtulat, excernendum. Habet vterus varia ligamenta. Recto inteſtino, & veſica fibroſis quibuſdam & tenuibus anſulis alligatur, ſacro oſſi (vt multi ſentiunt) quibuſdam neruoſis, & muſculoſis vinculis lumborum etiam vertebris ex Galeno, quod medio peritonæo intelligendum eſt. Prædictis ligamentis ſuo loco ſeruatur vterus, quæ ſi laxentur, mutabit ſitum ad vnum, aut alterum latus declinans, aut prominens exterius. Nunquam tamen, vteri prolapſus contingit eius fundo per os egrediente, vt multis placuit: hoc enim ab oris vteri anguſtia impeditur. Si obiicis fœtum maiorem per hanc egredi partem. Reſpondeo non eſſe parem rationem, quia fœtus ponderoſus eſt, & à natura expellitur. Curationem pete ab autore, ſolùm adde, modum, quo vterus debet reſtitutus ſeruari, ne procidat. Seruabitur ergo vterus repoſitus armilla, aut circulo ex ære facto, in vuluam immiſſo, ita vt cerea candela per ipſum circumuoluatur, ne as carnem contingat. Aduerte etiam auctorem, non rectè animi vehementes affectiones, & imbecillitatem corporis prolapſus vteri cauſas ſtatuere, quia ab his non poſſunt vteri vincula laxari.* *Vteri ſitus.* *Annexus.* *Quomodo fiat vteri procidentia.* *Obiectio ſoluitur.* *Quomodo vterus reſtitutus ſeruetur.*

De immodicis menſibus. CAP. LV.

IMmodicè fluere menſes in fœminis tunc dicimus, autore Aëtio, quando conferta ſanguinis menſtrui copia pluribus diebus effluxerit, quod multis de cauſis accidit. Prima: quia iuſto tenuior redditus ſit ſanguis: quæ res ab externis vt plurimum cauſis euenire ſolet, tametſi ab internis etiam contingat. Etenim & legimus ipſi & vidimus aliquando in muliere, quæ ſe plus æquo exercuiſſet, huiuſmodi menſium defluxum contigiſſe, qui multis medicorum præſidiis ſiſti non potuit, & in mulieribus temperamento bilioſo hoc ipſum accidere quotidie experimur. Porrò quæ ſint cauſæ tum externæ, tum internæ, quæ ſanguinem poſſint attenuare, ſuperfluum eſſet recenſere, cùm ſæpiùs dictæ ſint, & per ſe lector facilè inuenire poſſit. Accidit præterea ſymptoma propter vaſa aliqua aut aperta, aut fracta, aut etiam eroſa, ſiue magna ea ſint, ſiue parua. Nonnu *Quid immodicum menſium fluuium.* *Cauſa.*

nunquam etiam ob partus grandiores, & post abortus, quos vt plurimum mensium immoderatæ purgationes solent consequi. Cæterùm si à sanguinis tenuitate oriatur hæc affectio, considerare oportet anteactam vitam, & eas omnes causas tam exteriores, quàm interiores, quæ sanguinem tenuiorem solent reddere. Si verò vasorum accidat vitio, vel quia fracta, aut erosa sunt, erumpentis sanguinis multitudidem (vt inquit Ætius) conuenit considerare: cuius verba hæc sunt: amplioribus vasis fractis, aut apertis, magna & conferta sanguinis copia defluit: ab angustioribus verò oppositum accidit, sicut ab erosione paulatim, & cum maximo dolore delabitur. Ab aliis causis si accidat, facilè ex ægroti sermonibus de-

Nota. prehendetur. Consequitur sic affectos cutis decoloratio, appetitus imbecillitas, concoctionis difficultas, nonnunquam pedum, & totius corporis tumores quidam laxi, & generatim ea omnia, quæ excedentem hæmorrhoidum defluxum consequuntur.

Curatio quando est à sanguinis copia. Si immodicus fluor mensium est à sanguinis copia, curatur victu tenui, & astringente, vt cydoniis, pytis, agresta acetosa, amygdo, & oriza cum lacte amygdalarum, vel caprarum calybeato, fuga carnium, ouorum, & sanguinem augentium. Secetur vena interna dextra, extrahatúrque sanguis respondens plenitudini, & viribus ægri. Si ob bilem mixtam sanguini, *Victus.* præcedenti victu frigido, & astringente, de quo capitibus *Sectio venæ.* vigesimo primo, & vigesimo octauo, de sanguinis profluuio è naribus, & de sputo. *Si à bile victus.* Vacuetur bilis cholagogis, vt myrobalanis citrinis, rhabarbaro, tamarindis, cassia fistulari, & similibus: *Purgatio.* vt ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ an. ℥. ß. pulueris corticum myrobalanorum citrinorum, & rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, an. ʒ. j. syrupi rosatum ℥. j. aquæ portulacæ quod satis est, misce, & fiat potus.

Quæ sistunt sanguinem. Deinde sanguis refrigeretur, & sistatur syrupo rosarum, granatorum, myrtillorum, cydoniorum, de agresta, & de ribes, & aquis portulacæ, plantaginis, sanguinariæ, & similium. *Purgantia pituitam.* Dosis quolibet die summo mane syruporum vnciæ duæ, & aquarum vnciæ quatuor. Si ob mixtam pituitam (quod color sanguinis albus ostendit, quemadmodum flauus bilem) phlegmagogis vacuetur, vt myrobalanis chebulis, agarico, & aliis: vt ℞. diacatholiconis ℥. ß corticum myrobalanorum chebulorum, & agarici trochiscati an. ʒ i. diaphæniconis. ʒ. ij. rhodomellis ʒ. j. aquæ fœniculi q. s. misce, & fiat potus: præcedenti tamen pituitæ aquosæ concoctione per syrupos

rupos de absinthio, & rhodomel cum aqua fœniculi, & absinthij. Si ob atram bilem mistam, quod niger color indicat: vacuetur epythimo, myrobalanis indis, sero, & aliis: vt ℞. confectionis diasenæ ʒ. iiij. pulueris epithymi, & corrigum myrobalanorum indorum an. ʒ. j. syrupi buglossæ ℥. j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus, priùs tamen apparetur bene atra bilis per medicamenta dicta cap. 1. & cap. 9. de curatione melancholiæ. Facta iam corporis euacuatione, & factis etiam auersionibus omnibus tum per sanguinis missionem, tum per purgationes, per frictiones partium superiorum, & ligaturas dolorificas, & fotum earundem; & per frequentes cucurbitulas scapulis, & potiùs mammis affixas. Sanguis omni studio refrigerandus, & incrassandus est, vt quiete animi, & corporis. Scimus enim Vicecomitem ipsam Castri boni periisse menstruorum immodico fluore, cuius causa fuit magnus motus: confecit enim pedibus iter trium leucarum, vt vocant, ad visendam imaginem virginis Mariæ de Sarrança. Et aliis etiam omnibus internis, & externis stipticis, & refrigerantibus est incrassandus, vt drachma vna pulueris karabæ, & corallij rubri multis diebus sumpta cum pauco syrupo, vel aqua frigida, & astringente, vel iure arietis, vel pedum suis vel vituli, vel amydo prædicto iure decocto, vel lacte calybeato. Dimidium vnciæ conseruæ rosarum vetustæ cum syrupo, vel aqua astringente per aliquot dies sumptum sistit hunc fluxum sanguinis. Idem fit drachmis tribus micletæ: vel ℞. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ, an. ℥. j. ß. pulueris spodij, sanguinis draconis, Karabæ, lapidis hæmatitæ præparati, balaustiarum, rosarum, corallij rubri præparati, mastichis, cornucerui vsti, thuris, acaciæ, gummi dragaganti, & gummi Arabici ana. drachmas duas syrupi myrtillorum, quantum sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum aqua plantaginis, portulacæ, vel sanguinariæ. Vteri loco anteriori, vt & posteriori medicamenta adstringentia, & frigida actu potentia admota sistunt hunc sanguinis fluorem: vt sunt succi, vel aquæ plantaginis, portulacæ, solani, & similium cum aceto, & bolo armeno, & aliis pulueribus astringentibus. Stercus asininum non solùm interiùs sumptum cum syrupo aliquo, & aqua astringente: sed exteriùs admotum cum aqua calybeata, & pauco aceto sistit hunc sanguinis, & quemcunque alium fluorem, vt ego expertus sum. Hoc vnguentum est in hoc genere probatum: ℞. olei myrtillorum, cydoniorum, & mastichis an. ℥. j. pulueris boli Armeni præparati sangui

Atræ bilem purgantia.

Auertentia.

Refrigeratio, & quies.

Historia.

Stiptica sanguinē incrassantia.

Mixturæ maximè astringēs.

Vtero admouenda.

Asini stercus.

Vnguentum.

sanguinis draconis, & trochiscorum de Karabe an. ℥. j. aceti cochlearium vnum ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. In vteri cauitatem necessariæ, & vtilissimæ sunt iniectiones medicamentorum astringentium, glutinantium, & oia venarum ruptarum consolidantium, quales sunt aquæ, vel succi portulacæ, plantaginis, solani, sanguinariæ, & similium: Galenus enim diebus quatuor solo succo plantaginis infuso per metrenchytas curauit antiquum mensium fluorem, qui nullo alio auxilio curari potuit. Si his liquoribus addas pulueres astringentes, erit auxilium efficacius. Pessalus, seu pessarium longum ex supradictis succis, & pulueribus astringentibus cum terebinthina, vel pice & lana pudendo mulieris affixus valenter sistit hunc fluorem. Suffitus stercoris ouini, vel asinini per vuluam susceptus inhibet hoc sanguinis profluuium. Suffitus renarum combustarum egregiè retinet hunc defluxum sanguinis, vt ego expertus sum in excellentissima domina mea duce Cardonæ & Sugurbi anno 1544. hoc fluore affecta septem fermè mensibus, quæ diuino fauore ad pristinam restituta est valetudinem Suffitum vngulæ mulæ sistere mirificè hunc sanguinem expertus sum: quamuis ab eo fiat per mensem sterilis fœmina, vt quibusdam placet. Hoc medicamentum multas nobiles Cottalanas laborantes hoc affectu satis antiquo curauit: ℞. corticum duorum ouorum recentium adustorum, thuris, mastichis, an. ℥. ß. margaritarum electarum, corallij rubri præparati, Karabæ, ana, ʒ. ij. lapidis hæmatitæ, & smaragdi præparati an. ℈. ß. farinæ hordei sine furfure. p. ij. albumina quatuor ouorum, & si opus fuerit adde parum aquæ calibeatæ, & fiant duo panes, seu placentæ, & coquantur in furno, vt possint in puluerem redigi: dosis huius pulueris est à drachma semis vsque ad drachmam vnam cum iure pedum arietinorum summo mane. Vltimò curatur hic fluor, vt cæteri narcoticis seruatis omnibus, quæ sæpe diximus præcipue cap. 40. de curatione comici doloris: quia periculosiora sunt narcotica interius sumpta iis, quæ iniiciuntur, vel admouentur parti inferiori, & omnibus minus periculosa sunt exterius admota: inter ea quæ sumuntur, requies magna vt clementiùs narcoticum, deinde athanasia, postea trochisci de Karabe, de spodio, & de terra sigillata, postea Philonium maius, vel Romanum, vel Persicum, vel Tharsense: hæc tamen nullo modo sunt admouenda, neque exhibenda, quando facultas est imbecilla, ne paucus natiuus calor extinguatur à medicamentis tam frigidis, sed potiùs facultas est roboranda succo

carnium

Quæ in vterum intus admouẽda. *Galeni medicamentum.* *Pessalus.* *Suffitus.* *Historia.* *Vngula mula.* *Narcotica vltima auxilia & externa minus periculosa.* *Ordo internorum.* *Monitio.*

carnium & iure optimo cum succis cydoniorum, acetosæ, & agrestæ. Sed quia hoc sanguinis fl ore, & alijs omnibus ventriculus imbecillior redditur, prudenter alimentis frigidis est nutriendus æger, ne magis debilitet r, & externis dictis cap. 31. est corroborandus, & nullo modo internis, ne sanguis calefactus aptior sit motui.

Ventriculi corroboratio.

Scholium.

IMmodicè fluere menses.] *In ea sanguinis euacuatione, quam singulis mensibus vtiliter in mulieribus experimur, hæc omnia considerare opus est. Primò substantiam, quæ euacuatur. Secundò locum, per quem euacuatur. Tertiò tempus, in quo incipit & desinit euacuatio. Quartò quantitatem sanguinis euacuati. Vltimò an possint concipere mulieres illæ, in quibus non fluunt menses. Quænam sit substantia, quæ in menstrua purgatione excernitur, ex Galeno facilè colligimus: fœmina enim ex lib. 14. de vsu part. cap. 6. mare est frigidior, eò vsque, vt alimentum, quod conficit, totum discutere non possit: domi etiam agit, neque vehementibus motibus exercetur, aut sub claro sole viuit. lib. de vena sec. aduer. Erasi. cap. 7. ac proinde in venis copiosum sanguinem coaceruat: qui, tempore, quo non concipit, à natura (multitudine eius grauata) per vterum (qui pars languida est) salubriter expellitur, at tempore, quo vtero gestat, idonea est ipsi fœtui materia. Vnde colliges duo. Primum sanguinem menstruum optimum esse, & ex quatuor humoribus constitutum: quem natura consultò per vterum expellit, quia est alterum principium nostræ generationis, & alimentum fœminis & fœtus. Secundum, ridicula esse, quæ Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 15. de sanguine menstruo scribit, cùm nititur probare, nil magis monstrificum esse: locus per quem sanguis menstruus excernitur, vterus est: ad ipsum enim perueniunt venæ magnæ, & arteriæ ex vasis, quæ sunt iuxta os sacrum. Ex quibus quædam inseruntur in vterum, per quarum orificia in eius cauitatem patentia (cotyledonas Græci, & Latini acetabula appellant, quibus venæ & arteriæ vmbilicales dictæ adhærescunt) sanguis excerni solet in virginibus & mulieribus quæ non conceperunt. Quædam verò in collum vteri, & pudendum disseminantur, per quas tempore conceptus, solet fieri in quibus grauidis menstrua euacuatio. Non ab interioribus, quæ sunt in cauitate vteri, quia ab his secundæ pendent, & ideo nil possunt in vteri sinum immittere, vt auctor ex Gal. libr. 5 aph. com 60. Ex hac intelligemus, an, quæ Iacotius in suo scholio scribit, vera sint: duo enim persuadere conatur. Primum est, in grauidis fluere aliquando sanguinem menstruum non per collum vteri, sed per eius cauitatem:*

Consideranda in mensium fluxu.

Quia sexus fluat.

Plinij lapsus.

Venarum uteri varius locus.

In grauidis per alias fit euacuatio.

Sententia Iacotij.

nitatem: in primo tamen mense, in quo os vteri multum non est constrictum, vt ostendit superfœtatio, quæ eo tempore fieri solet. Secundum est euacuationem sanguinis factam per venas, quæ sunt in collo vteri, non esse menstruam, sed hæmorrhoidalem, quia sanguis ille crassius est, & venæ sunt iuxta anum, & habent orificia in cauitatem patentia. Ex curatione hoc ipsum probat, quia si hæc euacuatio per vteri collum facta supprimatur, curatur sanguine misso non ex pede, vt in suppressis mensibus: sed ex brachio, ea ratione, qua in hæmorrhoidibus suppressis facere solemus. Hac Iacotius, qui maximè & crassè decipitur. Primò, quia si orificia venarum in cauitatem vteri patentia, tempore conceptus, adhærent orificiis vasorum, quæ per chorion disseminantur, non poterit, vt rectè docuit Galenus, sanguis per illas in cauitatem vteri excerni. Neque id rectè ex superfœtatione probat, quia hæc non solùm in primo mense, sed & in quarto, & quinto contingit: vt enim multa taceam exempla, vxor cuiusdam doctoris, qui hic Valentiæ regiæ cancellariæ præsidebat Gallart appellati, post quatuor menses ab obitu viri filium peperit, & deinde nono mense alterum. Neque enim causa superfœtationis consistit, in eo quod orificium vteri sit apertum aliquantulum (vt simul etiam voluit Vallesius libr. 5. epy. comm. 11.) quæ semper euenit orificio ita clauso, vt ne specilli cuspidem admittat: sed in vteri attractione, quæ tunc contingit, quia dilatatur in coitu à fricatione, & calore orificium vteri, & ita semen attractum potest vteri cauitatem subire. Altera Iacotij sententia manifestam habet redargutionem, quia si sanguis per collum vteri euacuatur, semper ex vena caua fluit, & euacuatur non per venas in eam cauitatem patentes, quomodo erit hæmorrhoidalis. Præsertim cùm non sit sanguis crassus (vt ipse sentit) sed optimus venas quantitate grauans. Ratio ex curatione desumpta nil concludit, quia si supprimatur illa euacuatio, quæ in grauidis per collum vteri contingit, si lædit, non mouemus eam, secantes venam pedis, ne multo sanguine euacuato, qui infernè habet impetum, fœtus moriatur, sed ex brachio, vt euacuemus redundantiam. De tempore quo incipit, & desinit hæc euacuatio, nil certi diffinire possumus, quia pro quantitate sanguinis, & eius consistentia maximè euacuat. In quibus enim mulieribus, multus est sanguis, aut tenuis, citiùs incipit, & tardiùs desinit menstrua euacuatio: contrà verò in quibus crassus est aut paucus.

Iacotius reprehenditur. — *Historia.* — *Causa superfœtationis.* — *Secundò reprehenditur Iacotius.* — *Non omnibus incipit eodem tempore hæc euacuatio.*

Quod quamuis ita sit, maiori tamen ex parte incipiunt menses 13. aut 14. anno, eo quòd tunc iam non absunt fœmina tantum sanguinem in corporis augmentum: desinunt autem 45. aut 50. quo tempore iam sanguis ea copia non generatur, quæ possit abundare singulis mensibus. Quantitas sanguinis, qui solet euacuari singulis mensibus, non est certo diffinienda: quia pro natura & victus ratione mutatur.

Quătitas sanguinis euacuădi incerta.

Ad vltimum (quod in hac disputatione inquirendum diximus) respondet

ſpondet Ariſtoteles, bene poſſe concipere mulieres, antequam menſes fluant. Aliqui experientiam ad id confirmandum addunt. Cæterum Galenum habet contrarium Ariſtoteles, qui libro de vteri diſec. capite 10. ante menſium eruptionem non poſſe fieri conceptum ſcribit, quia ſemen caret vero alimento, ſanguine videlicet. Tum quia leuis vterus eſt, ob vaſorum occluſionem, & ſic decidit ſemen: aptius enim eſt ad concretionem aſperum quàm leue: quod in lignis & lapidibus videre eſt, quæ ſi volumus vnire, priùs (vt rectè dixit Diocles) ſcalpello exaſperamus. Neque experientia poteſt dicere contrarium, quia in fœminis, quæ ſine præcedentibus menſibus conceperunt, tempore coitus motum habuerunt. Prædicta ergo euacuatio menſtrua ſi tempeſtiuè fiat, vtilis eſt: ſi verò immodica (quam ex noxa colliges) mala, vt docuit Hippocrates 5. aphoriſmorum ſent. 57. menſtruis enim largiùs fluentibus morbi fiunt, refrigeratio totius corporis habitus, fœdus color, tumor pedum, omnium virium imbecillitas, animi etiam deliquium, & conuulſio libro quinto aphoriſmorum, ſentent. 56. Quòd ſi immoderatus hic fluor in grauidis contingat, fœtus afficitur iuxta Hippocratem, eodem libro ſentent. 60. Hæc immoderata ſanguinis per vterum euacuatio, ſymptoma eſt in his, quæ excernuntur, quantitate peccantia. Eius cauſa ex libro quinto aphoriſmorum, commenta. 53. tres ſunt. Apertio orificiorum eorum vaſorum, quæ in vteri cauitatem deſinunt, ſanguis calidus, & tenuis, & totum corpus (propter malum habitum, hoc eſt, imbecillitatem à ſanguine etiam moderato aggrauatum) expellens ad venas vteri. Prima cauſa eſt morbus inſtrumentarius in via. Secunda intemperies calida iecoris, multam bilem generans. Tertia intemperies eſt totius habitus corporis, valida tamen, aliter ipſius vires non deiecerit. Præter hos morbos, nullus alius prædictum efficit ſymptoma, & ideò auctor, Rondoletius, Altomarius, & alij Aetium ſequuti decipiuntur, exiſtimantes eroſionem, & venarum rupturam menſes immodicos efficere: quia immodica menſium eruptio, conſueto naturæ tempore fit, ea verò quæ ex eroſione, aut ruptura procedit, quolibet tempore contingere poteſt. Vnde hæc ſanguinis euacuatio per vterum nominabitur, non menſium immodica euacuatio.

Gal. Ariſtoteli cõtrarius.

Immoderatus fluxus ſymptoma eſt.

Cauſa immodici fluxus tres.

Prima cauſa. Secunda. Tertia.

Error multorum.

Ea autem ſanguinis præter modum euacuatio, quæ poſt partum aut aborſum, aliquando euenit, vt ex Galeno libro tertio epyd. parte 3. comment. 35. colligimus, menſtrua euacuatio appellatur, quia quod expellitur eſt ſanguis menſtruus propter fœtum in vterum immoratus: quamuis ille ſanguis diſtinguatur ab eo qui ſingulis menſibus euacuatur, vt libro de atra bile capit. 8. docet Galenus: ille enim qui poſt partum expurgatur, portio eſt deterrima: (nam optimum ſanguinem fœtus attraxit, non ſolùm peccans quantitate, ſed & qualitate. & ita in epydimiis ſupradicto loco, hunc ſanguinem melancholicum eſſe ſcribit.

Si immodicus fluor mensium.] *Si ex imbecillo corporis habitu partes grauatæ expellant ad vterum sanguinem, & hac ratione fiat immodicus mensium fluxus, secabimus venam basilicam dextri, aut sinistri brachij, nihil enim refert. Cucurbitulam etiam magnam sub mammis infigemus, iuxta Hipp. 5. apho. sent. 50. sunt enim communes vtero & mammis venæ: hac enim ratione reuellemus sanguinem à parte affecta. Alimenti quantitatem minuemus, & corporis habitum roborabimus.*

Vena sectio quã do est exercenda.

Si ob bilem mixtam sanguini.] *Bilis sanguini mixta ipsum tenuem reddit, & fluxioni aptum. Sanguinem ergo mittimus & vtemur cucurbitulis, vt reuellamus. Alimenta frigida sint, aut temperata, frigidis tamen alterata.*

Si ob mixtam pituitam] *Si melancholia & pituita sanguinem crassum reddunt, quomodo immoditos menses efficiunt.*

Melancholia & pituita non sunt causa.

Facta iam corporis euacuatione.] *Tota ratio curandi hoc symptoma hac ratione procedat. Symptoma hoc aut vrget, aut non vrget. Si vrget, ei prospiciendum est alimentis & medicamentis incrassantibus sanguinem. Auxilia etiam repulsoria. Si verò non vrget, causæ remedia applicabimus, habitum corporis roborantes, sanguinem tenuem incrassantes, & intemperiem, à qua procedit, corrigentes. Vltimò etiam meatuum laxitatem constringentes.*

Ratio tota curandi hoc symptoma.

De suppressis mensibus. CAP. LVI.

QVemadmodum menstruæ purgationes cùm modum excedunt multarum ægritudinum causæ, ita quoque cùm in totum supprimuntur, multos pariunt morbos, vt ex aphoris. 57. sectionis quintæ colligitur: de suppressis igitur mensibus pauca dicamus. Suppressos autem menses tunc dicimus esse, quoties cùm secundum naturam fluere deberent, non fluunt: debent autem secundum naturam fluere in iis, quæ neque grauidæ sunt, neque infra decimum quartum annum, aut supra quinquagesimum constituuntur & præter has etiam illæ, quæ aut cantatrices sunt, aut saltatrices, aut immodicè se exercent, menstruis purgationibus naturaliter carent. Atque vt summatim dicam iuxta sententiam Ætij, mulieres calidioris temperaturæ, validísque exercitationibus addictæ, & agrestes parum admodum purgantur. Præter has quæcunque suppressos habent menses ægrotare necesse est: supprimuntur autem menses, vel quia summa adest sanguinis plenitudo venas replentis, atque obturantis, vel quia sanguis fit crassus, viscidus, ac lentus, à quo etiam venas obstrui necesse est. Non purgantur etiam mulieres, quæ longa aliqua ægritudine, aut acuta laborant

Descriptio.

Quibus fœminis menses non fluũt.

Causa.

borant

borant, vt phthisi, quartana, hectica febri, ardenti, atque aliis id genus. Præterea quæ insigni aliqua vacuatione sunt exinanitæ, vt sanguinis missione, vomitu, sudore sanguinis è naribus profluuio, alui fluore. Ad hæc & quibus puris copia aliunde emanat, & pustulæ in cute effloruerunt. Ob peculiare vteri vitium menses quoque interdum retinentur, verbi gratia ob pinguedinis copiam, aut carnis excrescentiam, aut callum; aut cicatricem ex vlcere, quod in vtero antecessit. Hæc enim vasorum vteri ora obstruere possunt. Causæ facilè patere possunt: generaliter verò quibus menses præter naturam retinentur, dolores circa lumbos, femora, collum, sinciput, & oculorum radices accidere solent. Corporis præterea grauitatem, quæ sic laborant, patiuntur, nauseant cibum, auersanturque, fastidiunt, & horridos quosdam per vniuersum corpus discursus habent, quales iis, quæ conceperunt, accidere solent: vrina interdum in nonnullis difficulter redditur, interdum planè supprimitur. Cæterùm mensium suppressio si a pituita copiosa, & venarum ora obstruente contingat, videre est laborantem somnolentam ad omnem motum segnem, colore candidam: plumbi quoque interdum colori similem pituitam assiduè excreantem, & aliquando euomentem. Vrina quoque aquosa esse solet. *Nota.*

Menses si ob sanguinis inopiam ex inedia, aut victu parco, aut longo morbo, aut alia vacuatione per se constiterint, propriè non sunt suppressi, cieri possunt antequam mulier redierit ad propriam naturam. Si verò alia de causa suppressi sint, per abscissionem causæ euocantur, vt si à siccitate fiat, rebus humidis curatur, non calidis, & exiccantibus, ne augeatur morbus. Si ab obstructione, à qua ferè semper fit, curatur primò victu tenui attenuante & aperiente, de quo capitibus 42. & 45. de obstructione hepatis, & lienis. *Curatio quãdo ex sanguinis defectu fit.* *A siccitate.* *Ab obstructione vt ctius.*

Secundò abigentibus causam suppressionis, & obstructionis, quæ si sanguis fuerit per sectionem saphenæ, aut venarum pedum abigetur: quamuis Matthæo de Gradi videatur primam sanguinis missionem esse faciendam ex basilica, quando corpus est multo sanguine plenum, ne attracto sanguine multo ad infernas partes augeatur obstructio. Deindè euocandi sunt menses frictionibus, ligaturis & cucurbitulis partium internarum, & coxarum, lotionibus, & fotibus earundem. Vltimò, per medicamenta aperientia, & diuretica, de quibus statim dicemus: clementiora tamen in hac conueniunt, quàm in facta ab humoribus pituitosis, & crassis, quæ primò curatur victu tenuante, & aperiente, vt diximus. *Sanguinis missio.* *Matth. de Gradi.* *Euocatio mensium.*

A pituita. Secundò apparantibus pituitam rhodomelle, oxymelle simp. syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis 1. cap. cum decocto, vel aquis eodem cap. dictis ad concoquendam pituitam. *Victus coctio.* Tertiò vacuantibus phlegmagogis eodem 1. cap. dictis, vt agarico, turbit, diaphænicone, electuario, indo maiori, & aliis *Purgatio.* similibus: vt ♃. pilularum de agarico, & cochiarum an. ʒ. ß. cum aqua fœniculi fiant pilulæ septem. Quartò menses omni arte sunt euocandi, cucurbitulis videlicet coxis affixis, *Quæ mẽses euocant.* frictionibus, ligaturis, & fotibus partium infernarum, vt syrupo capilli Veneris, de artemisia, de duabus, & de quinque radicibus quantitate duarum vnciarum quolibet mane sumpto per multos dies cum aquis duplis, vel decocto radicum diureticarum croci, cinnamomi, calamenti, artemisiæ, sauinæ, & similium. *Fotus, & insessus.* Fotus, & insessus ex decocto medicamentorum supradictorum aperientium in tempore consuetæ purgationis valenter ciet menses, præcipuè, si sumatur tunc *Potus valeter mẽses educens.* potus, hic aut huic similis: ♃ hæmagogi ʒ. j aquæ capilli veneris, & sauinæ, ana. ℥. ij. syrupi de artemisia vnciam vnam, misce.

Suffitus. Et si menses inceperint, sanguinis missio ex poplite, vel pede valenter euocat menses. Suffitu per vuluam excepto rerum aperientium, & redolentium cum Hippocrate quinto aphorismorum 28. aphorismo menses euocantur. A fotu, & insessu, vngatur locus anterior, & posterior vteri hoc vn-*Vnguẽtũ.* guento: ♃. olei de lilio, sesamini, & scorpionum, an. ℥. j. axungiæ cuniculi, & gallinæ an. ʒ. ij. pulueris croci, spicæ, & sauinæ, an. ʒ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. *Mixtura optima in hoc genere.* Hoc medicamentum valenter menses euocat: ♃. diacurcumæ, & dialaccæ, an. ℥. j. trochischorum de myrrha, de capparibus an. ʒ. iij. pulueris spicæ, croci & cinnamoni an. ʒ. j. ʒ. ß. syrupi de artemisia quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis cohlearium vnum quolibet die mane cum vnciis tribus decocti, vel aquæ capilli veneris, vel artemisiæ, vel sauinæ, drachma vna, vel duæ theriacæ diatessaron cum decocto: vel aqua prædictarum rerum menses prouocat, valentiùs tamen theriaca magna, & mithridatus id efficiunt cum electuario hæmagogo. *Alia mixtura in hoc potẽtissima.* Hoc medicamentum optimè menses excitat etiam suppressos septem annis: ♃. myrrhæ, calamenti montani, ana. ʒ. iij. medullæ passularum ℥. ij. rutæ recentis ℥. iiij. sauinæ ʒ. vj. Ex omnibus contusis bene, & sufficienti quantitate mellis fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ tinctorum. Pessi longi ex superiori confectione, & felle tauri cum lana in vuluam & vterum affixi aperiendo venarum ora

ora menses prouocant. Pessus ex radice rubeæ tinctorum cum felle tauri, vel alicuius animalis rapacis clementer menses euocat. Idem facit hic. ℞. pulueris castorei ʒ. j. ß. musci grana iij. olei sambucini, & terebinthinæ, an. quod sufficit, misce, & cum lana fiat pessus longus: vel ℞. medullæ caricarum ℥. ß. succi mercurialis ℥. j. pulueris radicis gentianæ, & pulegij an. ʒ. ij. pulueris nigellæ ʒ. j. cum pauca terebinthina, & lana vel gossypio fiant pessi, seu pessarij duo, vel tres longi. Pessi facti ex armoniaco, opopanace, galbano, sagapeno, & euphorbio sunt valentiores ad menses euocandos aliis dictis superiùs, præcipuè si addas cyclaminum, cuius radix valentissimè menses ciet, & vt quibusdam videtur, si super eam fœmina transeat, etiam menses euocat. Si vulua, & vterus ab his, & similibus pessis, & aliis medicamentis calidis aperientibus afficiantur calida intemperie, initiò vlcerum nessecarium erit consilium docti chirurgi. Interim fotus & lotio ex decocto plantaginis, & maluarum iuuat multum hoc affectu vexatos, & vnguentum album camphoratum. Filulæ hæ valenter menses ouocant: ℞. musci, myrrhæ an. ℈. ij. stechados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, piperis longi, corticis cassiæ ligneæ, granorum pæoniæ, calami aromatici an. ʒ. iij. spicæ nardi ℈. j. cum aqua artemisiæ fiant pilulæ septem pro drachma: dosis drachma vna: syrupus hic egregiè menstrua mouet ℞. rubeæ tinctorum, arthemisiæ, sauinæ ana. man. ß. mentæ, absinthij, radicem fœniculi, radicum acori squinantij, anisi, origani, nepitæ, matris syluæ ana. ℥. ß. gariophyllorum, melissæ, linguæ bouis an. ʒ. iij. cyperi, galangæ, calami aromatici, fœniculi, ameos, cymini rustici an. ʒ. ij. cinnamomi, medullæ passularum an. ʒ. v. fiat decoctum secundum artem, cum quo percolato, & melle sufficienti fiat syrupus. Dosis vnciæ tres.

Pessi.

Radix cyclamini.

Caliditate & vlcus curatia.

Pilula.

Syrupus.

Scholium.

QVemadmodum menstruæ) *Ex Hippocr. lib. 5. aphor. sent. 57. Si menstrua non fiunt, ex vtero morbi contingunt, quia ex sanguine detento processu temporis vterus patitur affectionem similem aut inflammationi, aut erisypelati, aut schirro, aut cancro, ex quibus lege consortij afficitur totum corpus. Et quamuis mensium suppressio noxia sit, magis tamen noxia est ea, quæ à partu contingit, eò quòd hæc non solam abundantiam, sed insigne*

Sanguinis menstr. suppressio causæ.

etiam humorum variat pravitatem 3 epy. part. 3. comm 73. quia post partum, ut auctor est Galenus lib. de atra bile, evacuatur portio sanguinis deterrima. Solet menstrua evacuatio, in quibus consueta erat cessare, ob defectum materiæ, nempe sanguinis: in his quæ morbo aliquo laborant mulieribus, quæ multùm se exercuerunt, & in quibus copiosa sanguinis evacuatio præcessit.

De qua suppressione hic sermo.

De hac mensium suppressione nos loquimur modò, quia suppressionem menstruam illam appellamus, in qua sanguine in venis non deficiente, eius per uterum fluor, ab aliqua affectione impeditur. Affectio hæc aut est in utero, aut in sanguine.

Prima causa ratione uteri.

In utero varia esse solet: Prima est, angustia venarum uteri, a prima conformatione contracta: quam affectionem morbosam non licet appellare, cùm à natura indita sit, & morbus innatus non dicetur: erit autem morbus simpliciter, qui est intra limites sanitatis.

Secunda causa.

Secunda est uteri densitas, quæ à frigidate contrahente corpus uteri, & vasa in eo contenta ortum habet, & ideo non fluit sanguis, vel si fluit, tenuis & aquosus. Quod considerans Hippocrat. libr 5. aphor. sent. 62. mulieres uteros densos habentes, non concipere scripsit.

Tertia causa.

Tertia est compressio vasorum uteri. Quæ fit aut à tumore præter naturam circumiacentium partium, aut ab omenti multa pinguedine, ut in obesis mulieribus in quibus descendit omentum usque ad os uteri: non curantes hac in parte Vesalium, qui omentum non posse usque ad os uteri descendere sentit.

Quarta causa.

Quarta est obstructio, quæ fit à crasso, glutinoso, aut multo humore.

Quinta causa.

Quinta intemperies uteri frigida densans uterum: aut sicca eum indurans.

Sexta causa.

Sexta affectio supprimens menses, traditur à Galeno lib 5. apho. comm. 57. est autem robur vasorum uteri, adeò ut quod influit, non admittant.

Quid per robur uteri intelligat Gal.

Quod certè difficile mihi videtur, considerati uterum à natura esse fabricatum languidum, ut sarcinam per ipsum deponeret: ac proinde per robur non nativum, sed factum à medicamentis adstringentibus intelligo.

Aliæ causæ à practicis traditæ nullæ.

Aliæ causæ (quæ sunt callus, oris uteri distorsio, aut inflammatio, carnis excrescentia, & pellicula supra os uteri generata in his, quas vulgò clauses appellamus) à practicis adductæ nobis non placent, quia non possunt impedire mensium evacuationem, quæ etsi per os uteri non fiat, potest tamen fieri per venas ad eius collii pervenientes. Tum quia non possum mihi persuadere, tam magnum callum in utero posse generari, ut omnium venarum orificia occludat. Affectus sanguinis est, cùm est crassus aut glutinosus. Quæ causa non est distincta ab obstructione, quia si nullum sit in venis impedimentum, sanguis etsi crassus & glutinosus, fluet, & excernetur. Dices, Cur ergo Gal. obstructionem causam distinctã, à sanguine crasso & glutinoso statuit? Respondeo, quia aliquando est obstructio, sine tali sanguine. Quamuis varia sint istius suppressionis sanguinis causæ, ut in plurimum tamen fit ab obstructione à sanguine crasso orta: ac proinde lib. 5. aphor. com. 36. ad excitandum menstruas suppressiones, duos scopos descri

describit Galenus, apertionem orificiorum vasorum ad vterum peruenientiam, & sanguinis extenuationem. De hac ergo suppresione est præsens caput.

Secundò, abigentibus causam.) *Vt sanguinem menstruum retentum moueas, non euacues ex brachio, quia eum reuelles, & contrarium motum ab eo, quem molitur natura, induces: sed ex pede, cùm sanguis per vterum faciat impetum. Vnde malè multi ex medicis sequuti Aëtium, priùs secant venam brachij, vt euacuent venas, & deinde pedis, vt moueant menses. Quasi euacuatio ex pede, plenitudinem ex vena caua non euacuet? Vbi nomine pedis intellige totum illud, quod est ab articulatione coxæ vsque ad digitos. Euacuatio ergo (quam, vt moueamus menses, exercemus) potest fieri scarificatione, aut sanguinis missione. Scarificatione fiet, quando mulier candida est, aut simul candida & obesa. Ratio hæc est: Mulier candida habet tenuem, & aquosum sanguinem (& ideo Hippocrates 6. epyd. part. 1. sent. 6. has mulieres appellat aqua laborantes) & ita poterit per locum scarificatum rectè egredi. Dices, nónne meliùs egredietur secta vena? Respondeo verum esse, sed ex ea sequi aliud malum, quod est multos spiritus euacuari: at scarificantes præterquàm quod commodè fluit sanguis, exigua spirituum fit iactura. In muliere obesa, cùm habeat exiguas venas in cruribus, etiam si eas probè inscindamus, non poterit sanguis nec mediocriter fluere: ac proinde eam scarificare oportet. Sanguinis missione euacuabimus ex pede, si mulier sit nigra, & magis, si magnas habuerit venas. Nigra enim mulieres, sanguinem habent crassum, qui per scarificatum locum, non commodè non euacuabitur. Hæc Gal. in lib. de curat. per sanguinis missionem cap. 11. videant ergo qui in hoc affectu semper venam secant, & nunquam ex poplite euacuant, an secundum artis præcepta operentur. Euacuatio autem sanguinis missione siue scarificatione ex pede facta, non debet exerceri: quando iam fluunt menses, sed duobus aut tribus diebus antea, quo tempore futura expectatur euacuatio, vt libro de curan. ra. per san. miss. c. 17. docet Galenus, & hoc fecisse medicos Romæ medentes in libro de vena sec. aduersus Erasistrateos c. 7. scribit. Rationem huius rei hanc esse existimo, Cùm in missione sanguinis soleat sequi animi deliquium (in quo sanguis recurrit ad cor) si quo tempore fluunt iam menses, ex missione sanguinis, animo linqueret mulier, euacuatio supprimeretur: quod cùm non timeamus antequàm fluant, ideò tunc euacuare oportet. Hoc verum est cùm deficientem euacuationem curamus. Ratio victus sit extenuans.*

Vbi exervena cæda sanguinis missio.

In muliere cãdida scarificatione mouendi mẽses.

Nigræ cur non scarificentur.

Deinde euocandi sunt menses frictionibus.) *Amara calida cùm sint, & tenuium partium, menses mouẽt, quãuis etiã habeãt partes adstringentes (vt in absinthio videre est) quia hæc adstrictio poros internos, qui magni sunt, non occludet. Omnia etiam medicamenta, quæ habent vim inscindendi, & attenuandi, idem præstant, vt mulsa in-*

Victus ratio.

Quæ euocet mẽses.

spersa puluere nepita, aut pulegij. Possumus manè hac vti potione: ℞. mithridati ʒ. j. syrupi capillorum veneris ℥. j. misce cum aqua cap. veneris, & fiat potio. Hac confectio accommodatissima est: ℞. diacurcuma ℥ ij. trochiscorum de absinthio, de rhabarbaro, & de myrrha, aut de capparibus an ʒ. j. ß. quatuor sem. frig. an. ʒ. j. pulueris diarhodon. Abbatis ℈. iiij. pulus foliorum sabina ʒ. ij. cum syrupo capillorum veneris, fiat confectio. Cuius singulo manè assumet æger cochlearium vnum, cum aqua sabina & borraginis, & deinde se exercebit quoad incipiat sudor, aut difficilis respiratio. Solemus in hac Valentina ciuitate, in hoc affectu exhibere medicamentum ex scobe ferri paratum, cum fœlicissimo successu. Debet autem hac ratione parari: ℞. trochiscorum de absinthio, & de rhabarbaro an. ʒ. j. antidoti hæmagogi ʒ. j. ß. artemisia, cinnamomi, an. ʒ. j. limatura ferri præparati ℥. j. cum syrupo capillorum veneris fiat confectio. In hac compositione, quamuis limatura ferri videatur basis, ei tamen non debetur medicamenti totius actio, sed aliis, quæ propter hanc limaturam meliùs agunt, cùm enim sit crassarum partium, in causa est, vt immorentur, & ita tota compositio, propter limaturam redditur anostomoticum medicamentum. Aduerte vltimò ex Gal. 4. method. cap. 7. opportunum tempus exhibendi medicamenta menses mouentia esse, statim post balneum adhuc linteo inuolutis.

Medicamentum Valentinis vsitatum.

De vteri suffocatione. CAP. LVII.

Varia nomina. VTeri suffocationem, alij strangulatum vteri, alij hystericam suffocationem, alij spirationis ob vterum ablationem, alij vterinam apnæam vocant (quam animi defectio præcedit, vt docet Gal. 1. de arte curatiua ad Glauconem) quamuis Stephanus Atheniensis discrimen esse inter apnæam, & vterinam strangulationem velit: fit enim ipso dicente, apnæa ex superfluitate se minis putrescentis, prauasque quasdam exhalationes, ac præsertim frigidas ad cor mittentis ipsum, atque ita spirationem intercipientis. Contingit verò quandoque melancholicas exhalationes, quæ ex ipso semine feruntur sursum ad cerebrum recurrere, symptomaque melancholica facere. Strangulatio apud eum fit ex spasmo matricis sursum tractæ, & per continuitatem intestina ventriculum, septum transuersum, ac respiratoria alia membra comprimentis. Sed quia frequenter ab vteri strangulatione fit morbus comitialis, & syncope per consensum, propria, & vera huius affectus diffinitio erit hæc: malum tunc accidens, cùm vterus vaporis copia ita intenditur, vt modò sursum modò in latus retrahi videatur. Eius duæ in vniuersum causæ sunt, retentum scilicet semen

Apnæa.

Definitio.

Causa.

semen genitale, & menstruæ purgationes cessantes. Et licet nunquam hæc affectio accidat, quin alterutri horum accepta referenda sit, frequentius tamen euenire solet feminis detenti causa, & quæ ob hanc causam fiunt vteri suffocationes, vehementius solent affligere, & symptomata multò seuiora inducere, vt copiosè Galen. disputat 6. de locis affectis cap. 5. Quem locum si quis optimè consulat, multa quæ ad hanc affectionem pertinere videntur, & de speculatione digna sunt, dilucidè à Galeno tractata comperies: eos igitur ad eum librum remittimus, quicunque diligentes naturæ inquisitores magna interdum admiratione tenentur, quærentes qui fiat, vt cùm in hac affectione intercepta nonnunquam respiratio in totum sit, & arteriarum pulsatio intermissa: ægrotans tamen viuat, & paulò post ad solitas operationes, perinde ac si tale quippiam non esset passa, reuertatur. Cur præterea tanta varietas accidat symptomatum pro intentionis remissionisque modo differentium, & quomodo detentum semen, cum mole quam minimum sit, tam grauium symptomatum sit causa. Quarum omnium quæstionum causas ibi leges: non enim breuitati studentes maluimus his omnibus prætermissis ad signorum enarrationem conuerti, quàm in iis, quæ ad artis opera non sunt necessaria, diutiùs immorari. Ex signis igitur alia sunt, quæ ipsam accessionem solent præire, alia quæ comitari. Præire solent, & maximè cùm accessio proxima est, mentis torpor, pigritia, crurum imbecillitas, faciei pallor, aspectus mœstus. Comitantur hæc, quæ sequuntur laborantes. Interdum iacent sine sensu immobiles cum obscuro paruoque pulsu, vel omnino sine vllo. Interdum sentiunt quidem, & mouentur, integraque sunt ratione: cæterùm animi defectione & difficili spiratione laborant. Interdum verò, & crura, & brachia contrahuntur. Adest præterea inclinatio ad somnum, desipientia, detentio instrumentorum sensus, vox obmutescit, & conuelluntur nonnunquam. Cùm iam inclinat accessio, rubore suffundi malæ incipiunt, & oculi attolli, atque aperiri. Humiditas præterea quædam perceptibilis è mulieribus locellis excurrit: Intestina immurmurant, atque vterus ipse paulatim laxatur, mente, scilicet, sensu, ac motu iam redeuntibus. Per circuitus malum hoc solet corripere infirmas, præcipuè eas, quæ viduæ sunt, aut alias viri concubitu sunt vsæ, & cum omni tempore poscit, maximè inuadit hyeme, & autumno. Reliqua ex Gal. Paulo & Ætio sunt petenda. In accessione oportet vniuersum corpus perfricare, & extremas præcipuè partes infernas ligare, ægrotámque collocare, ceruice, & scapulis

A semine sæpe eius symptomata.

Nota.

Curatio in accessione.

pulis accliuioribus, & femoribus, & inguinibus decliuioribus. Naribus eius sunt admouenda fœtida, vt funiculus lucernæ nuper extinctus, plumæ maximè perdicum, laneæ soleæ cōbustæ, capilli, cornu capræ vstum, pix eliquata super carbones, galbanum, castoreum, assa fœtida, vrina multorum dierum, & sulphur, quòd valentissimè excitat ab accessione: in qua raiò facienda est vacuatio, nisi timeatur suffocatio & mors repentina: nam ad prohibendam eam necessaria esset sanguinis missio ex saphena, vel vena pedis, præsertim si ex suppressis mensibus sit morbus. Quæ etiam sternutamentum faciunt, naribus sunt admouenda, & vacuatio per actes clysteres non est negligenda, de quibus c. 12. de curat. apoplexiæ. Si à detento semine sit, curabit maritus, vel si non habet, nec possit, obstetrix suis digitis, & rebus aromaticis ad inferiora euocet vterum, & per vuluam frictionibus purget semen, si citra peccatum fieri possit hoc. Hæc mixtura est optima huic rei: ℞. olei de lilio, nardini, & cheyrini, an. ℥.j. galiæ muscatæ, & alitæ muscatæ an. ʒ. j. musci, & ambræ an. ℈. vij. zibeti ʒ. ß. misce In omni tamen causa in ipsa accessione pili pectinis radicitus, & vi magna sunt auellendi ad excitandum. Idem præstant cucurbitulæ coxis & tibiis affixæ, quæ si magna fuerit vmbilico affixo, vterum reducit ad propriam sedem, vapo éq e à capite, & partibus superioribus auertit, trahitque ad inferiora: sed reducto vtero ad suum locum ad illius conseruationem debitam vmbilico sunt admouenda, quæ diximus cap. 54. de curatione procidentiæ vteri. Vel hoc: ℞. emplastri stomaticonis quo d s. galbani ʒ. ij. galiæ muscatæ ʒ. j. musci & ambræ an. ℈. vij. misceantur omnia cum oleo sambucino, & extendantur super pannum coccineum ad formam rotundam pro vmbilico. Morbus comitialis, & syncope, si cum hac vteri suffocatione coniungantur, vt sæpe fit, curantur eo modo, quem diximus cap. 8. & 30. semper tamen habenda est prima curandi ratio partis eius, quæ priùs affecta est, post aliarum quę per consensum laborant.

In accessione est vacuandum aliquando.

Si causa est semen.

Optima mixtura.

Medicamentum odorum, valenter trahens ad proprium locum vterum conseruans.

Extra accessionem ipsam curatur per causæ abscissionem, vt si ex suppressis mensibus nascatur, adhibeantur, quę diximus capite superiori. Si verò ex semine detento & corrupto, vocetur maritus. Si non possit viro vti, precibus, & ieiunio curabitur. Nutriatur ergo pane, & aqua: menta tamen & ruta, & agnus castus semen minuunt. Ad purgationem vteri iniectus hic liquor ad modum clysteris instrumento argenteo est efficax remedium: ℞. aquæ naphæ, seu florum aranciorum lib. j. aquæ ocymi ℥. iiij. galiæ muscatæ ʒ. ij. galbani ʒ. ij. musci, & ambræ an. ℈. v. siue

Extra accessionem curatio.

℞. syrupi de artemisia ℥. iiij. croci puluerizati, cinnamomi & gariophyllorum an. ʒ. ß. misce.

Scholium.

VTeri suffocationem.] *Per uterum singulis mensibus excerni solet sanguis, ut superiùs docuimus: solet etiam, & ex testibus fœmina semen in eius cauitatem immitti, & ex his duobus principiis quomodo (quæ vicem habent causæ efficientis & materiæ) generatio omnis fieret. Inde in corpore solent consortij lege ex vtero tanquam ex radice varij morbi prodire, cùm aliqua ex dictis substantiis in vtero abundat. Si substantia quæ abundat, sit sanguis menstruus ob aliquem affectum retentus cum vteri venæ, quæ multæ sunt, & magnæ repleantur: vteri sequetur retractio, recta, si ex æquo venæ sanguinem abundent, si verò non ex æquo, sed solùm vnius partis venæ, versus illam partem vterus retrahetur, ita vt semper vterus sursum aliquantulum recurrat. Addo aliquantulum, quia eius ligamenta non patiuntur ipsum multum eleuari. Hic sanguis detentus, si putrefiat, febrem synochum accendit, quæ ex hac sola parte accidit, ob venas quæ multæ & magnæ sunt, vt docet Gal. lib. 6. epyd. par. 1. com. 2. Si sine putredine corrumpatur sanguis, si sit biliosus & acris, solet ad principium neruorum mittere vapores, & eo nomine motus conuulsiuos efficere: aut ad cerebrum eos detentus mittens, conuulsionem vniuersalem, quæ dicitur epilepsia. Quod si aliquand. vera eueniat conuulsio, id proueniet, quia in corpore dispposito, agitatione humor motus & fluens replebit neruosa corpora. Si sanguis sit melancholicus, ex vaporibus eius cerebrum petentibus melancholica deliria excitantur, sicut ex pituitoso sanguine sopores. Quòd si multi vapores septum comprimant, efficient (sicut in grauidis, & his qui ob alimenti copiam distentum habent ventriculum) difficilem respirationem, non autem suffocationem, quam à vaporibus gutturis musculos replentibus, fieri existimo. Quod colligô, quia quæ hanc affectionem patiuntur mulieres eas partes habent eleuatas, & manus ipsis adhibent, indicantes molestiam & suffocationem. Refrigerationem totius corporis, quam comitatur respirationis (quoad sensum) priuatio, sanguis detentus nunquam efficiet: neque Galenus libr. 6. affectorum loc. vbi ex professo de hac materia disputat, id significauit, nisi dixerimus sanguinem aliquando venenatam induere naturam, & eius vapores cordis caliditatem celeriter extinguere. Nam si alter sanguis menstruus detentus refrigerare posset cor, cùm frequenter supprimatur, frequenter etiam cor refrigeraret. At rarissimè, aut nunquam contingit vni medico etiam multis annis exercenti medicinam eam videre, &, tunc in vidua, aut virgine. Si substantia, quæ in vtero abundat, semen sit, tunc non contingit retractio, quia vasorum spermaticorum sola distentio*

Vteri retractio quomodo fiat.

Sanguis mẽstruus putrefactus & feb. synochum parit.

Symptomata quæ sequantur ex isto sanguine biliose.

Quomodo suffocatio vteri contingat.

tio id non poterit præstare, vt ex affec.6. colliges, quod non rectè considerauit Rondoletius. Neque retrahetur vterus (vt sentit Vallesius) eo quod ob appetitum veneris extendatur, sicut pene in viris: quia ob talem appetitum non retrahitur, imò descendit versus collum vteri, vt cum virili membro iungatur. Quod similitudine ostendit Galenus libro 1. de semine c.5 ex ventriculo desumpta: hic enim quando appetit cum fundo suo ad stomachum recurrit. Si ergo semen retentum putrefiat venenata putredine, vapores ex eo ascendentes cum toto temperamento contrarij sint, & corruptrices, calidum innatum cordis extinguentes, totum corpus refrigerant, ita vt sequatur respirationis (quoad sensum) abolitio, quæ omnino viuente animali non potest cessare. Quòd si semen non ita prauè corrumpatur, prout fuerint vapores ex eo ascendentes, aut acres, aut aliam habentes qualitatem, sequentur animi deliquium & alia symptomata peiora, quàm sint illa, quæ ex sanguine retento affi iunt: quia corruptio seminis peior est sanguinis corruptione, vt experientia docet in symptomatis, quæ viduis euenire solent. Ex his, quæ diximus, intelliges, quàm malè Altomarius, Rondoletius, & alij sequuti Paulum suffocationem vteri appellant vteri retractionem: cum neque ex retractione suffocatio sequatur, neque in ea suffocatione, quæ ex semine retento fit, retractio contingat. Nec minùs errant existimantes symptomata in suffocatione vteri euenientia fieri, ex eo quod semen aut sanguis menstruus ex retentione, & mora refrigerantur, refrigerentque vterum, & simul alteratione, aut vapore medio cor, & cerebrum. Non enim est necesse, vt semen, aut sanguis refrigerentur, quia hac ratione semper in suffocatione vteri sequeretur corporis refrigeratio, quod falsum esse supra vidisti. Adde ex prædictarum substantiarum frigiditate, non posse sequi tantam corporis refrigerationem, quæ ad pituitam vitream, quam frigidiorem esse certum est, nunquam sequitur. Et ita tam magna in corpore frigiditas maiorem causam arguit. Posset quis per contrarium dicere, semen vteri suffocationem efficit, vbi immoratur. Respondet Rondoletius, non retineri semen in vasis sparmaticis, quia ibi conseruatur, aut in eorum alimentum absumitur: sed in cauitate vteri, vbi quando grauat quantitate sua, inter somniandum expellitur. Hæc sententia mihi videtur falsa, quia in viris ex retento semine in vasis spermaticis, videmus sequi capitis grauitatem, corporis pigritiam, inappetentiam, & alia ymptomata. Secundò, si semen in cauitate vteri continetur, ergo per eius os effluet, neque enim retinebitur ab vtero, cùm solùm non possit conceptum efficere, sine maris semine. Tertiò etiam si non somniet mulier, si semen peccat quantitate poterit expelli. Dicendum ergo erit semen retineri in vasis spermaticis & glandulis illis, quarum meminit Fallopius, quæ ad seruandum semen videntur facta. Symptomata varia, quæ in vteri suffocatione apparent, quem morbum vteri sequuntur. Altomarius

Marginal notes: Rondoletij error. — Vallesius reprehenditur. — Semen putrefactum quæ sequantur. — Error Pauli & aliorum de vteri suffocatione. — Rondoletij sententia. — Rondoletij sententia falsa.

*rius uteri suffocationem dicit esse morbum in situ. Qui maximè deci- Altoma-
pitur, quia ea uteri retractio non lædit actionem, neque ex ea sympto- rij error.
mata prædicta lege consortij sequuntur. Alij eam, intemperiem frigi- Alij ta-
dam esse fatentur. Qui etiam errant, quia vt iam probauimus, vterus xantur.
non refrigeratur in vteri suffocatione. Obijcies, nonne in suffocatione vteri eleuantur flatus, qui à diminuto calore ortum habent. Respondeo, vteri calorem, comparatum ad multam substantiam ibi detentam, dici languidum, non quòd talis sit in sua essentia. Ego in vteri suffoca- Auctoris
tione, in vtero non vnum morbum, sed multos esse existimo. Si vteri sententia
suffocatio, à sanguine retento eueniat, varios poterit habere morbos, de vteri
quos capite de menstrua retentione videbis. Si à semine oriatur, distin- suffoca-
guere oportet. Non enim semen retentum & corruptum (etsi ex eo se- tione.
quantur aliqua accidentia) semper est morbus, sicut neque cibus corruptus in ventre, etsi ex eo vertigo dolor capitis, & alia sequantur: Quia quando accidentia sunt exigua, videntur esse intra limites sanitatis & tunc semen, & cibus afficiunt nos ea ratione, qua causa externa. Quomodo verò symptomata magna sunt, molestéque afficiunt, sequuntur tunc morbum in numero addito, semen enim est pars addita præter naturam ea ratione, qua cibus corruptus in ventre, & humor in atheromate, steatheomate, & meliceride.*

In accessione oportet vniuersum corpus perfricare.) *Ante accessionem proposuit auctor aliqua signa ex Aëtio desumpta; quæ non sunt inseparabilia, nam aliquando ridentibus, & ludentibus fœminis, repentè prahendit accessio. In accessione si sit corporis frigiditas, non licet sanguinem mittere, quia illa non est sine animi deliquio. Ea non existente ex pede sanguinem educes.*

Si à detento semine sit.) *Si suffocatio proueniat à detento semi- In suffo-
ne, non mittes sanguinem, quia sanguinis missio non euacuat semen. catione à
An verò liceat fricatione facta in pudendo, irritare naturam, ad ex- semine
pellendum semen, Theologis discutiendum relinquo. Solùm illis aduer- sanguis
tendum propono (vt meliùs iudicare possint) semen quod eo tempore non mit-
irritatione excernitur, fœminis inuitis, aut saltem non consentientibus tendus.
excerni.*

Et secundò illud semen, iam non esse prolificum, imò venenum, & corporis excrementum inutile, & multorum malorum, imò sæpe certè mortis occasionem.

De Mola in vtero. CAP. LVIII.

MOla, Authore Galeno, informis quædam caro est, aut Descrip-
si mauis cum Ætio, & Paulo, affectus quidam vte- tio.
ri ad scyrrhi naturam tendens nunc in vteri ostiolo, nunc in toto ipso ad tractum lapidosus apparens, à motus

autem

Causa. autem difficultate, & grauitate molæ nomen assumpsit. Fit hoc mali genus interdum post inflammationem præcedentem eueniens, interdum post locale vlcus, cui raro supercreuerit. Nascitur etiam à semine muliebri, & sanguine menstruo ad vterum vtroque fluente, atque retento ibique caloris immodici vi tum coacto, tum in carnis formam transmutato.

Nota. Signa ab Ætio sic ponuntur. Affectum tumor immitis consequitur cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique deiectione, ac primo conceptionis opinio suboritur: nam & menses supprimuntur, mammæ intumescunt, stomachus euertitur, lumbi grauantur, venter attollitur: temporis verò progressu discernitur: molam enim dolor punctionis sensum inferens, subsequitur, nec in ea motus vllus, sicut in vero conceptu percipitur, pòst toto corpore diminuto, & ventre ampliato certa hydropis imago deprehenditur, à qua tamen distinguitur: neque enim hic vt in hydrope manus impulsu tumor recedit, aut excauatur, aut tympani sonum reddit, neque eiusdem manus concursu vlla fluctuatio percipitur: interdum tamen tempore præcedente iecur refrigeratur, & hydrops superuenit: animaduertere tamen oportet, hæc omnia signa, ne cum sene 135. an-

Historia. nos nato Auenzoar, & doctissimo Matthæo de Gradi, decipiamur: ille vxorem vterum gerentem purgauit sexto mense: hic verò vxoris partum ad decimum tertium mensem expectauit: quæ post mola laborare inuenta, optimè ab eodem curata fuit.

Curatio. Curatur vteri mola victu earum, quæ mensibus detentis laborant, de quibus cap. 56. diximus, post remediis euocantibus menses, de quibus eodem cap. Si ob flatum fiat mola (vt

Historia stupēda. contingit cuidam fœminæ Iudææ Olysiponensi, quæ arbitrata se fœtum in vtero habere, ventum tantùm peperit) cura-

Pilulæ elephantagine. tur primo frequenti vacuatione per elephanginas pilulas, quæ in hac & omni ferme causa obtinet principatum. Euacuato corpore flatus dissipandus est diacymino, diagalanga,

Clyster flatum potenter dissipans. dianthos cum decocto camomillæ, seminis fœniculi, capilli veneris, & artemisiæ. Clyster hic valenter dissipat flatum. ℞. camomillæ p j. baccarum lauri, anethi, cymini, seminis fœniculi, & anisi an. ℥. j. anthos, stichados calendulæ an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. x. cui adde diamusci dulcis, & diagalangæ an. ℥. ß. misce, & fiat clyster. Si in vterum iniiciatur aliquid prædictæ mixturæ purgabit fla-

Pessi. tum vteri. Pessi ex rebus dictis cap. 56. sunt optimi huic quoque morbo: vt ℞. pulue. seminis melanthij cardamomi ana.

℥. j.

ʒ. j. pulueris euphorbij, & castorei an. ʒ. ß succi mercurialis, & terebinthinæ, an. quod sufficit, misce, & fiant cum lana, vel gossypio duo pessi longi.

Scholium.

MOla auctore Gal.] *Nomine molæ non intelligimus eum Paulo tumorem vteri, sed cum Gal. 14. de vsu. par. cap. 7. carnem inutilem, atque informem. Quæ inutilis dicitur, quia nec est pars corporis, nec ex ea animal fit: informis verò, quia hominis, nec alicuius animalis figuram seruat. Hæc mola ex Syluij sententia (in lib. de hom. natura, in Scholio illius sententiæ, quæ sic habet. Primùm igitur necesse est, &c.) Fit à sola fœmina, sine masculi semine, ea ratione, qua oua hypenemia, hoc est subuentanea appellata, ex gallina sine galli coitu. Errat tamen Syluius vt ex prædicto Galeni loco intelliges, in eo enim probat bene posse in volucribus animalibus, solam fœminam formam artificiosam induere, ob eorum caliditatem & siccitatem: non autem in gressilibus, in quibus, ob humiditatem fœmina corpus omnino est imbecillum. Mola morbus est in numero, est enim pars addita in corpore toto genere præter naturam ex 14. method. cap. 13. Quod videtur falsum, quia si mola est caro, erit ergo pars addita toto genere secundum naturam ea ratione qua sextus digitus. Respondeo, molam non esse veram carnem, aut si concedamus esse carnem. Galenum eam appellare toto genere præter naturam, quia non habet formationem, quam sextum digitum habere videmus. Mola non fit sine coitu, ita tamen, vt viri semen sit modicum, & morbosum, quod incipiat motum conceptui tribuere, & non perficiat. Ab hoc semine fit membrana chorion, quæ multis vasis adhæret vtero, quibus mola viuens attrahit sanguinem, quo nutritur, & augetur, ita vt vteri conceptus spem non adimat: proinde non rectè. Vega existimat, molam augeri non nutritione, sed appositione, & agglutinatione. Solet tamen mola, ex venis multum attrahere (potissimum in principio) & hac ratione iecore refrigerato (sicut in copiosa euacuatione) hydrops sequi. Ex hac etiam valida molæ attractione fit, vt in principio suæ generationis in mammis non coaceruetur lac, quamuis deinceps copiosum generetur. Ex his colliges difficile esse cognoscere, an mulier conceperit necne: videmus enim in molæ generatione, & suppressione menstruorum, sequi generationem lactis, augmentum mammillarum, tumorem in ventre, & flatum in eo motum. Ac proinde non est mirum, si libro 4. epyd. vxor. Antigenis ignoraret, an prægnans esset: & similiter Himene soror, quæ ex suppressis mensibus intenta habebat hypocondria. Altomarius & alij molæ causam materialem, semen & sanguinem efficientem modicum calorem statuunt. Errant tamen, quia calor est instrumentum molæ, quæ*

Quid nomine molæ intelligendum.

Mola quis morbus.

Molæ magna attractio.

Mola non

à calore fit, vt vult Altomarius, sed à temperamento seminis.

à temperamento seminis, & sanguinis ea ratione, qua verus conceptus generatur, aliter enim non viueret, quia quæ à calore concrescunt, non viuunt. Curabitur mola, si auferatur, cùm sit res inutilis addita. Auferetur verò medicamentis, eisdem, quibus secundas retentas expellimus.

De partu laborioso, & secundis detentis.

Cap. LIX.

Causas & notas pete à Rhodione.

HVius rei copiosam, & necessariam doctrinam scriptam reliquit Eucharius Rhodio suo lib. de hominis partu, in quo cuiuslibet partus naturalis, & non naturalis formas depinxit: nos tamen omissis causis, & signis breuitati studentes, & suo ordine curationem tantùm indicabimus.

Curatio.

Ante partũ victus.

Quando tempus pariendi accedit, vterum gerens vtatur exercitatione moderata, nutriatúrque alimentis facilibus concoctu, & mollientibus, quales sunt vuæ passæ sine granis, caricæ, pruna, vuæ, butyrum, malua, ius pingue.

Balneũ.

Balneum quoque ex decocto rerum mollientium est optimum, & necessarium,

Fotus.

& fotus partis inferioris vtero proximæ, cuiusmodi sunt malua, bismalua, semen lini, fœnugręcum, vuæ passæ sine granis, caricæ, melilotum, & similia.

Quæ facilem partum faciant.

Amet ea quæ partum facilem faciunt, cuiusmodi sunt lapis smaragdus, iaspis, corallus, storax, radix cyclamini, & radix artemisiæ sinistræ coxæ alligata.

Impedimẽtia partũ.

Abstineat ab iis, quæ partum impediunt, vt est aër frigidus comprimendo, & intensè calidus vires matris, & fœtus dissoluendo. Pyra à tota substantia impediunt partum, etiam si non comedantur.

Iuxta partũ victus.

Cùm tempus patiendi appropinquat, prægnans ambulet pedetentim per loca decliuia, & initio partus bibat ius pinguis gallinæ cum facultate seminis ligni, vel fœnugræci, addendo parum croci, vel cinnamomi, & parum vini albi generosi, vel rubri mediocris substantiæ. Partes etiam ventris inferioris, & pudenda hoc vnguento bene calido vngantur.

Vnguentum.

℞. olei sisamini, & amygdalarum dulcium, & de semine lini. an ℥ j. vtriusque dialthææ, hyssopi humidę an. ℥. ß. mucilaginis fœnugræci, & seminis ligni, an. ʒ. ij. axungiæ gallinæ, & anatis an. ʒ. j. ß. croci puluerizati ʒ ß. ceræ. q. s. misce. & fiat vnguentum.

Lapis aquilæ.

Comprimere anhelitum versus inferiora facilem partum reddit. Lapis aquilæ suspensus de coxa parturientis valenter trahit fœtum non solùm viuum, sed mortuum, & secundas ipsas: oportet tamen post partum statim lapidem amouere à coxa, ne attrahat ad se vterum.

Causa laboriosi partus.

Difficilis partus fit vel ob defectum matris, vel virium fœtus, vel secundarum. Si vitio parientis, quia nimis crassa sit, vel animo pusillo, aut inexperta dolorem,

rem, aut suapte natura imbecilla, aut habeat vterum exiguum ob ætatem, aut propter errorem in compositione, aut quia laborat vteri inflammatione, vel aliarum partium vtero proximarum. Si ob primam causam, ante partum est emacianda ciborum paucitate, & multo labore, multis vigiliis, & curis. Si sit timida, animus addendus est. Si doloribus non assuefacta, validissimè spiritum comprimat, & locus vteri superiori vnguento, vel huic simili bene vngatur. Si imbecilla sit, optimo iure caponum, vel gallinarum, & aqua carnium, vino bono, & odoribus nutriatur. Si ob paruitatem vteri, superiori vnguento, vel oleo communi, vel iure pingui, & similibus mollientibus partes pudendæ vngantur sæpe, bene humectatæ, & mollitæ extendantur satis, & aperiantur in partu. Si ab inflammatione, vel alio vteri morbo propriam pete curationem. Si vitio fœtus difficilis reddatur partus, quia magnus sit vterus, & pudendum fotu balneo, vnguento vterum mollientium egent, vt diximus, in exiguo vtero. Si ob figuram naturæ aduersam, educatur ad naturalem figuram: est enim naturalis figura partus, quando caput fœtus à principio, deinde reliqua membra manibus super fœmoribus porrectis, & capite in neutram partem declinante egrediuntur. Proxima huic figura est, quando pedes ambo priores apparent, & manus non supra fœmora, sed in sublime erectæ fuerint. Aliæ omnes figuræ præter has duas à natura abhorrent, quas omnes Eucharius Rhodio exactissimè suo libro demonstrauit. Quando igitur est figura naturæ contraria, à docta obstetrice habente manus, & digitos longos, & graciles, vel à pastore prudenti, & sene reducatur in primam figuram naturalem & omnium optimam, vel in secundam ei proximam, si figura non naturalis sit ei propinquior. Deinde expectabis partum naturalem, & verbis blandis bonam spem fœlicis partus, & masculi, quo omnes ferè mulieres gaudent, dabis: & si opus fuerit, vterum & vias omni arte aperies, partúmque facilem reddes. Inter alia tamen excitanda est sternutatio parienti. Multa sunt præterea, quæ partum facilem reddunt præter superiùs dicta, quorum aliqua à multis experta, & laudata in præsentia adducam. Si ob fœtus imbecillitatem fiat difficilis partus, corroborandus est per restaurationem matris, de qua superiùs dictum est, & præter illa pariens hoc puluere cum optimo iure corroboranda est. ℞. cinnamomi electi, cassiæ ligneæ. croci an. ʒ j. ossium de corde cerui, & spicæ an ʒ. ß. ambræ & musci an. ℈. x. sacchari optimi ad pondus omnium, misce, & fiat puluis. Dosis scrupulus vnus. Si fœtus fuerit mortuus, quod cognosces frigidita-

Curatio per casarũ abscissionẽ.

Figura naturalis partus.

Admonitio.

Pulvis.

Fœtus mortui signa.

te ventris inferioris, motu rei grauis ad motum matris, & fœtore narium, & oris matris, hoc potu expelletur. ℞. pulueris assæ fœtidæ, & castorei an. ℈. j. aquæ sauinæ. ℥. iij. syrupi capilli veneris ℥. j. ß. misce, & fiat potus. Hoc quoque medicamentum valenter educit fœtum viuum, & mortuum: in viuo tamen educendo mitiora sunt necessaria. ℞. myrrhæ, castorei, storacis an. ʒ. j. ß. cinnamomi, seminis, vel foliorum sauinæ an. ʒ. j. mellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis ʒ. iij. cum vino albo, vel aqua quinque radicum diureticarum, vel alia simili. Hoc medicamentum fœtum expellit clementiùs tamen quàm duo superiora. ℞. assæ fœtidæ ʒ. ß. rutæ siccæ ʒ. iij. myrrhæ ʒ. ij. misce. Dosis ʒ. j. ß. cum generoso vino. Lac humanum, si bibatur, expellit fœtum autore Arnaldo de Villanoua: est enim tutissimum auxilium, & clementissimum. Drachmæ duæ succi dictami, vel pulueris eius cum vino vel aqua calida expellit fœtum sine violentia. Drachma vna euphorbij abortum inducit, & fœtum violenter extrahit. Suffitus huius medicamenti frequens, & instrumento conueniente immissus educit fœtum viuum, & mortuum. ℞. timiamat ameos, opopanacis, galbani, sulphuris viui an ʒ. iij cum felle vaccæ fiant formulæ cicetales, vel ad formam lupinorum. Suffitus vngulæ asini, vel stercoris eiusdem fœtum educit. Suffitus spolij serpentis similiter fœtum educit. Hi pessi molam vteri dissipant, & expellunt valenter, & fœtum quoque. ℞. armoniaci, opopanacis, hellebori nigri, saxifragiæ, aristolochiæ longæ, & rotundæ, pulpæ coloquintidæ an. ʒ. j. succi rutæ, cucumeris syluestris, & fellis vaccini an. partes æquales, terebinthinæ parum misce, & cum lana, vel gossypio fiant pessi longi. Pessus ex succo rutæ, & scammonio educit fœtum, sed minus valenter quàm superiores. Succus gallitrici imectus in vterum sanguinis profluuium illius prohibet, quod partum laboriosum præcipuè post acria medicamenta, sequi sæpe solet. Si ob secundarum crassitiem partus sit difficilis, quia non auelluntur, neque abrumpuntur, obstetrix prudens digitis propriis, vel forcipibus eas scindat, vt fœtus egredi possit. Si verò ob earum tenuitatem ante debitum tempus rumpantur, & humor collectus in vtero fluat, & tandem vulua, & viæ licciores factæ partum difficilem efficiant, oportebit pudendum, & partes iuxta vterum vnguentis, fotibus, incessibus, & balneis iam dictis humectare, & vias aperire.

Expellentia mortuum fœtum. *Lac humanum.* *Dictam⁹* *Euphorbium.* *Suffitus.* *Vngula, & stercus asini, spolium serpentis.* *Pessi.* *Succus callitrici.* *Obstetrix.*

Ad secundinam expellendam.

Si à partu in vtero secundina detenta sit, summo studio educenda est, non tamen subitò & violenter, vt multi imperiti

riti faciunt: enixa enim fatigata labore partus benignè tractanda est, ne simul anima, & secundina educantur, vel prius anima agatur, multis enim diebus viuunt enixæ non expulsis secundis, quas potest natura sensim, & multo tẽpore expellere. Quiescat ergo enixa, & mente confirmetur, & statim à partu *Oleum.* bibat libram seminis olei communis, cum drachma vna croci puluerizati, pòst, vomitu, tussi, sternutatione, & anhelitus *Vomitus,* compressione excitetur expultrix facultas ad expellendam se- *tussis, ster* cundinam. Si tamen his non educatur, enixa nutriatur iure *nutatio,* optimo caponum, vel gallinarum, aqua carnis, ouis recenti- *anhelitus* bus, vino optimo, & auibus montanis. Vteri locus in sessibus, *detentio.* vnctionibus, & fotibus renum mollientium est parandus, vt dictum est superiùs in partu difficili. Post, quæ fœtum mortuum expellunt, conferunt, qualia sunt superiùs dicta, & præter illa, insessus ex decocto foliorum, & granorum, aliorum *Insessus.* foliorum vsnem (est herba similis vermiculati sapore salso, ex qua fit sal) camomillæ, & foliorum ebuli educit secundinam. Pessus, & vnguentum ex leporis coagulo, & croco pudendo *Pessus.* admotum secundinam educit. Suffitus spolij serpentis idem *Vnguen-* præstat, & cataplasma ex eodem spolio serpentis cum ruta, ar- *tum spo-* temisia, & absynthio coxæ admotum, & vuluæ secundinam *lium ser-* educit. Suffitus vngulæ asinæ, & capræ, stercoris bubulli, co *pentis.* lumbini, seminis porri, allij corticis, minoris pini, hellebori, *Suffitus.* aristolochiæ longæ, nigellæ, & similium educit valenter secundinam. Insessus, vel suffitus, seu euaporatio ex decocto *Insessus* rutæ, prassij, abrotani cum oleo de lilio extrahit secundinam. *& suffi-* Pessi, & clysteres ex allio, aspalto, assa fœtida, balsamo, ster- *tus.* core accipitris, galbano, gentiana, serapino, scammonio, *Pessi.* vite alba, ireos, & succo dictami: omnibus simul vel aliquo *Clysteres.* ex his secundinam educunt. Vnciæ duæ succi ex aliquo horum medicamentorũm valenter educunt secundinam dictam scilicet, artemisiæ, pollitrichi, petrosellini, prassij, mercurialis, verbenæ, porri, rutæ, pulegij, hypericonis, & similium. Drachma vna pulueris huius cum vino optimo, vel aqua diu- *Puluis* retica valenter educit secundinam. ♃. myrrhæ, castorei, se- *potentissi-* minis dauci, dictami, seminis porri, pulueris lumbricorum *mus.* terrestrium an. ℥.ij. misce, & fiat puluis, qui obtinet princi- *Balsa-* patum in hoc morbo. Balsamum sumptum secundinam expel- *mum.* lit, & efficit fœminam sterilem, vt quorundam fert opinio.

Scholium.

HVius rei copiosam.] *Ex Gal. 3. de nat. fac. cap. nouem mensibus plerisque mulieribus perficitur in vtero fœtus. Vbi nomine perfectionis fœtus, non generationem, sed eius augmentum intelligit, quod est finis retentionis vteri. Fœtus absolutus, cùm iam per os nutriri possit 15. de vsu par. cap. 7. moleq; sua molestus sit vtero, manibus & pedibus motu membranam primò internam (quæ ei contigua est) rumpit, & deinde aliàs: quo tempore postulante vsu, os vteri dilatatur, à vinculisq; absolutus, foras procedit suo pondere, & nixu, expulsus etiam ab vtero, & matre adiuuante contrahendo musculos abdominis. Vnde ad optimum & facilem partũ hæc omnia concurrant opus est. Primò orificium vteri expeditum. Secundò motus fœtus, quo rumpant membranas: figura eius accommodata, ita vt priùs caput, & deinde totum corpus, manibus ad latera adhærentibus egrediatur, aut priùs pedes, manibus sursum eleuatis: numerus etiã fœtus si vnus egrediatur: & vltimò magnitudo mediocris, vt possit per os vteri egredi. Tertiò necessum est vt membrana fœtum obuoluentes, nec sint nimis dura, nec molles. Quartò vteri robur: vltimò robur matris ad tolerandos dolores, & comprimendum abdominis masculos. Hinc partus difficilis varias causas colliges. Prima in vteri ore consistit, quando angustum est, distortum, tumore affectum, aut aliquã contraxit duritiem. Secunda, in fœtus praua figura, qualis est omnis alia à supradictis: in amisso, aut languido eius motu, cùm mortuus est aut imbecillus: in magnitudine modũ excedente: & in numero cùm multi fœtus in vtero continentur: viuit enim adhuc hoc anno qui est 1579. mulier Salustra nomine, obesa, & statura humilis, quæ nouem vno partu enixa est quod nonnullis semel, sed bis ei euenisse certissimè scio. Tertia causa est, membranarũ durities, quæ difficulter rumpuntur, aut mollities ob quam eis ante tempus ruptis egressáque vrina tempore partus via non lubrica, simulq; deficit vtero humor ipsum ad expulsionem etiam irritans. Quarta imbecillitas expultricis vteri, quæ ab intemperie oriri solet. Vltima verò causa, in fœmina pariente consistit, cùm languida est, aut malè tolerat labores.*

Quomodo fiat partus.

Partus facilis causa.

Difficilis partus varia causa.

Historia mira.

Si à partu in vtero secundina detenta sit.] *Tribus membranis tenuibus obuoluitur fœtus, dum est in vtero.*

Prima quæ eius adhæret cuti Annion appellatur, à mollitie. Hæc veluti sudorem fœtus excipit, in quo veluti innatans vehitur, ita vt minùs grauis vtero sit. Altera subsequitur tenuissima, quã allantoidem nuncupant, à similitudine farciminis quod allas dicitur. Hæc ad vesicam est peruia, & ideò facta vt vrinam pueri coacervet. Tertia & externa tenuis, sed fortis reliquas duas & fœtum ambit. Hanc Græci chorion (quod est radicatio) appellant, quia in ipsam innumera venæ radicantur

Amnios membrana

Allãtoides membrana.

Chorion membrana.

cantur:Latini secundam,aut secundas, quia vid.ntur esse secundum domicilium fœtus ab vtero.Hæc fulcrum est venarum,& arteriarum, quæ tandem in venam vmbilici degen.rant & respondent venis, & arteriis vteri,ita vt ora oris adhæreant, quibus fœtus vtero alligatur. In huius membranæ historia, Vesalius duplici nomine reprehendit Gal. Primò quòd putarit Galenus hanc membranam ex semine fieri, cum fiat potiùs ex sanguine,& eius substantia non sit membranosa,sed carnosa,carni lienis simillima. Secundò, quòd dixerit hanc membranam totum fœtum obuoluere,cùm tantùm à mucronata cartilagine, vsque ad os pubis fœtus obducatur. Malè tamen reprehenditur Galenus à Vesalio,quia chorion membrana ex semine ortum habet, & totum obuoluit fœtum. Deceptus autem fuit V.salius, existimans membranam hanc non esse rem distinctam à substantia carnosa ei adhærente, quam distinctam esse ex primo de semine, & 4. de vsu par. colliges. Hæc est membrana,quæ fœtu vterum iam egresso,aliquando interiùs remanet, quam oportet extrahere ea ratione,quâ docet autor. *Vesalius reprehẽdit Gal.* *Defenditur Gal.*

De ramice,seu hernia. CAP. LX.

QVum peritonæum (quam Arabes membranam sifach nominant) qua parte vasis seminariis peruium est, aut laxatur,aut etiam rumpitur, ita vt aliquid vel in inguina, vel in scrotum descendat, ægritudo fit,quæ græcis cele, Latinis tum ramex, tum hernia dicitur, barbaris ruptura. Porrò cùm variè hæc affectio contingat:plures enim eius numeranrur differentiæ pro corporum & substantiarum ad scrotum, aut ad inguina deuolutarum natura,iis omnibus nomina imponuntur: nam si intestinum descendit, enterocele, hoc est intestini ramex: si omentum,epiplocele.i.omenti ramex:si aqua,hydrocele,hoc est aquosus ramex: si melancholicus sanguis in vasorum anfractibus colligitur, circosele, id est, varicosus ramex: si spiritus, pneumatocele,hoc est,flatuosus ramex.denique si caro dura intra testium tunicas increscit,sarcocele, hoc est, ramex carnosus dicitur. *Descriptio.* *Differentia variæ.*

Fit hoc morbi genus multis de causis: nam quod in inguina, aut in scrotum, tum intestina, tum etiam omentum descendant, perinde ac in enterocele, & bubonocele contingit, occasionem præbere solent multa: cuiusmodi sunt ictus, saltus, clamor, immensæ alicuius molis sublatio, & quicquid huiusmodi corpori, aut extrinsecus, aut intrinsecus potest accidere: ab his enim causis facilè peritonæum aut extenditur, aut laceratur. Communes autem notæ vtrique, intestinorum inquam, & inguinis ramici hæc sunt. Tumor in inguine, vel scroto conspicuus cernitur, & in exercitationibus, itine- *Causa.* *Nota.*

re ſpiritus retentione, & aliis occaſionibus maior quàm ante apparens, qui ſic comprimatur, tardè quidem recurrit, celeriter autem rurſus deuoluitur. Cæterùm quò diiudices, num propter peritonæi extenſionem ramex ſit factus, an propter eiuſdem ruptionem, animaduertere oportebit, quoties ob extenſionem peritonæi ramex obortus ſit, inteſtinum non vniuerſim, ſed particulatim temporis ſpatio, & ob cauſas quaſlibet deuolui, tumoremque æquabilem, ac profundum apparere inteſtino, quod deuolutum eſt, peritonæo conſtricto: ſecus fit, quum vniuerſim deuoluitur, idque ob cauſas violentas duntaxat. Tumor præterea immenſæ magnitudinis, inæqualiſque in cute protinus eminet: quod ſcilicet inteſtina extra peritonæum elabuntur. Aquoſi ramicis cauſæ ſimulac notæ, & differentiæ apud Aëtium libr. 14. & 22. hunc in modum leguntur. Hernia aquoſa quandoque ex occulta, quandoque ex manifeſta cauſa contingit, ex occulta quidem quum aquoſus humor circa partes corpuſculorum, quæ ſcrotum contexunt, ac implicant ſanguini admixtus collectus fuerit. Ex manifeſta verò, quum ex plaga colliſis aut fractis vaſis ſanguis affluens ad aquoſam ſubſtantiam transmutatur. Vbi igitur ſponte conſtiterit aquoſus humor collectus, ſubflauus, aut ſuppallidus is inuenitur. Vbi verò ex plaga, cruentam, ac fœculentam materiam reperies. Humor autem vel intra rubicundam teſticuli pelliculam conſiſtit, vel extra ipſam inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula velut veſica quædam continetur, atque hoc genus herniam in tunica ſuperagnata vocamus. Aliquando verò duplex hernia oboritur, cùm collectio & in rubicunda tunica, & in ſuperagnata conſiſtit: ſiquidem igitur in pellicula rubicunda humor collectus fuerit, tumor vnius coloris apparet ſine dolore, in principio dum adhuc parua eſt collectio ad contactum cedens: poſtea verò aucta collectione teſticulus humore vndique circundatus occultatur: at tumor in ambitu extentus ac renitens ad tactum herniæ carnoſæ ſuſpicionem imperitis exhibet, poſſunt tamen tactu diſcerni: nam hernia carnoſa omnino renititur, ſed aquoſa digitis cedit. Si verò in ſuperagnata tunica humor colligatur, tumor ipſe ſiue magnus, ſiue paruus fuerit omnino circumſcribetur: at ſi ſimul quoque in rubicunda tunica collectus fuerit, duo tuo tumores deprehenduntur, alter in ſuperagnata, alter in rubicunda pellicula.

Quòd ſi extra rubicundam pelliculam collectio fiat, teſticulus tactui occurrit. Cæterùm ab hernia aquoſa differt

her

hernia intestinorum, quoniam in aquosa tumor eiusdem penitus magnitudinis semper, & quolibet corporis situ persistit: neque enim humores velut intestina transferuntur. Inguen præterea in hernia aquosa secundùm naturam se habet, qua nota vel maximè aquosa ab omenti hernia distinguitur: nam in hernia omenti semper in scroto omentum persistit, neque vnquam transfertur, id quod etiam in aquosa contingit. Verùm in omenti hernia inguen rarefactum deprehenditur. Atque hæc de ramice sunt satis: nam quæ de aliis speciebus dici poterant, cùm vel ex iis, quæ supradicta sunt patere possint, superuacaneum esset hîc scribere: qui pleniorem tamen disputationem desiderant, adeant Aëtij librum 14.& Galeni medendi methodum.

Flatuosa hernia curatur primò, victu calfaciente ægri, & nutricis si fuerit infans: secundò dissipantibus flatum internis, & externis, qualia sunt rosata nouella, armoniacum, rosatum, diacyminum, diagalanga, dianthos, electuarium de baciis lauri. Infans qui non potest omnia medicamenta necessaria sumere, cum lacte sumat semen fœniculi, vel anisum mansum, vel parum aquæ nafæ, & parti affectæ admoueatur carica assata cum puluere cymini, vel carui, vel arancium assatum cum eodem puluere, vel mel parum decoctum cum stercore bubulo. Si æger fuerit puer, iuuenis, vel senex valentioribus eget, de quibus cap. 31. de curatione imbecillitatis ventriculi. *Curatio, flatuosa.*

Aquosa hernia curatur primò victu calido & exiccante, de quo diximus cap.44.de curatione hydropis. *Aquosa.*

Secundò, apparantibus humorem aquosum, vt rhodomelle, oxymelle simp. syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis cap.1.& multis aliis locis.

Tertiò, phlegmagogis: vt agarico puluere hieræ simp. turbit, diaphænicon, & aliis, de quibus eodem 1. capit. sed frequenter oportet purgare pilulis elephanginis, & de hiera simp.& agarico trochiscato: quia euacuant sine molestia.

Quartò, dissipantibus flatum medicamentis internis & externis dictis capit. 44. de curatione ascitæ. Vltimò verò omnis aqua euacuanda est filo transfixo in scroto, qua emissa vlcera exiccantibus, & glutinantibus sunt curanda, adhibendo tamen medicamenta partibus primò affectis, vt hepati, lieni, & aliis.

Carnosa hernia, si antiqua non fuerit & minus dura, curatur rebus emollientibus, & dissipantibus carnem, vt hoc præcedenti tamen debita victus ratione & corporis purgatione *Carnosa.*

tione: ℞. igitur oleorum camomillæ, anethi, sesamini, & amygdalarum dulcium, an. ℥.j. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci. an. ℥.ß. pulueris rosatæ nouellæ, camomillæ, & croci an ʒ.j. ß. emplastri de meliloto, quod sufficit misce, & fiat vngentum. Vtrumque diachylon cum armoniaco hanc herniam longo tamen tempore dissoluit.

Varicosa. Varicosa hernia non sine magna difficultate curatur. Primò, victu dicto cap. 9. de melancholia. Secundò, apparantibus atrum humorem conuenientibus medicamentis, de quibus eodem cap. 9. Tertiò, vacuantibus, vt confectione diasenæ, confectione medicaminis hamec sero caprino, epithymo, pilulis de fumo terræ, Indis, & de lapide lazuli. Quartò, mollificantibus, & dissipantibus, vt medicamentis dictis superiùs in curatione carnosæ herniæ.

Vltimò verò varices eximantur more cancrorum ferro candenti, quamuis hoc opus non ab omnibus ferri possit.

Aliarum specierũ curatio difficilis. Alij omnes modi, & differentiæ earum, quæ fiunt ex laxato dydimo, aut rupto peritonæo, siue omentum decidat, siue intestinum in infantibus, & pueris, sunt faciliores curatu, præsertim si recentes fuerint: antiquæ enim sine opere manuum non possunt curari.

Intestinalis. Hernia, quæ curatur primò victu adstringente, & glutinoso, de quo cap. 28. de curatione sputi sanguinis, & somno, & quiete, fugáque cibi flatuosi, vehementis, saltus, & clamoris. Postea si intestinum fuerit extra peritonæum ægo resupinato, sublatis cruribus sensim reducatur intestinum ad locum proprium, nisi stercus, vel flatus hoc impediat, quo tempore flatus est dissipandus iam dictis, & stercus mollius factum fotibus, vnguentis suppositoriis, & balneis ex butyro, mucilagine fœnugræci, seminis lini oleo sisamino, & amygdalarum dulcium est euacuandum: intestino tamen in scrotum lapso, vel extra peritonæum iniectio clysteris est suspecta, & maximè timenda: quum multi nostris temporibus sine voce subitò perierint excepto clystere post motum intestinum à proprio loco, ad quem reduci non potest plenum postea substantia clysteris.

Clyster periculosus habẽtibus intestinũ extra.

Intestino ad locum suum reducto à chirurgo docto, & prudenti, conserua ipsum idoneis instrumentis, & ligaturis. Scissuram quoque astringe, id tamen fiet à viris in hoc in lapidus à vesica extrahendis exercitatis, & probatis. Et incisioni impone medicamenta glutinantia, & constringentia, vt emplastrum contra rupturam in omni regione satis cognitum, & ab omnibus pharmacopolis confectũ. Hoc quoque

est

est optimum: ♃. picis naualis. ℥. j. lithargyrij, ceræ albæ, & citrinæ colophoniæ, armoniaci, galbani an. ʒ. v. ß. visci quercini, thuris, myrrhæ, gypsi an. ℥. ij. & ʒ. iij. boli armenici, nucis cupressi an ℥. j. & ʒ. iij. aloës caballini, consolidæ maioris, & minoris, mastichis an. ʒ. v. ß. aristologiæ longæ, & rotundæ an. ℥. j. & ʒ. ij. & ℈ ij. gallarum ℥. ij. & ℈. ij terebinthinæ lotæ forti aceto ℥. ij. & ℈. iiij. acaciæ, sanguinis draconis, mumiæ an. ʒ. ß. his omnibus puluerizatis accipe ilia pellis arietinæ sine pilis diuisa in partes paruas, decoquantur in aqua donec liquefiant: quibus adde glutinis ligni fabrorum & scriptorum, & piscium ana. ℥ j. His omnibus liquefactis adde pulueres, & fac secundum artem emplastrum in magdaleonibus, cuius quantitas, quæ satis sit, extensa super alutam ad magnitudinem rupturæ semper ei adhæreat. Lactens quoque his externis facillimè curabitur, præsertim si nutrix debita ratione victus vtatur. Puer vel iuuenis præter iam dicta si per xx. dies, vel xxx. resupinus quiescat, & quolibet die manè accipiat ʒ. j. pulueris consolidæ maioris, vel minoris cum iure pedum arietis, vel alio liquore astringere, vel pauco vino rubro astringente, vt est Saguntinum, mihi crede, curabitur hernia, maximè si non fuerit antiqua. Eandem habet vim puluis seminis, vel dactylorum palmæ syluestris, si multis diebus, & in eodem pondere sumatur. Dimidia drachma pulueris radicis Valerianæ cum pauco vino rubro decem, vel quindecim diebus sumpta curat herniam, vt fide doctissimorum virorum habeo compertum. Vnciæ duæ succi scabiosæ sumptæ mane quolibet die curant herniam. Hoc medicamentum paucis diebus curat herniam: ♃. mastichis, olibani, colophoniæ, boli armenici, sanguinis draconis an. ʒ. j. pilorum leporis incisorum in partes minimas ʒ. iij. mellis, & farinæ orobiam. q. s. misce, & fiat mixtura. Dosis ʒ iij. vel iiij. Puluis radicis pētaphyllonis curat herniam. Guido de Cauliaco doctissimus medicus & chirurgus aliorum, & sua ipsius experientia curauit herniam scrupulo vno limaturæ chalybis sumpto singulis diebus mane per 30. dies, cum pauco vino rubro, & aqua decoctionis hepaticæ, dummodò per aliquot dies ante & ponè emplastrum ex magnete, & apostolicone, & contra rupturam parti affectæ adhærens portet, permutatione eius facta tertio quoque die. Hoc emplastrum est optimum, quamuis sit paucorum simplicium, quod per mensem curauit herniam: ♃. aloës, thuris, mastichis, dragaganti, gummi Arabici, sanguinis draconis, boli armeniei, mumiæ an. partes æquales cum albuminibus ouorum, fiat emplastrum.

Emplastrum optimum. *Infans facillimè curatur.* *Consolida vtraque.* *Dactylus palmæ syluestris.* *Valeriana.* *Succus scabiosæ medicamentum probatum.* *Radix pentaphylonis.* *Chalybs.* *Emplastrum bonũ paucorum simplicium.*

Opus per instrumenta. Quando supradictis auxiliis hernia non curatur, oportet ad opus chirurgicum aggredi. Aliqui partem, per quam descendit intestinum, contrahunt ferro candenti: alij caustica potentia admouent: ab aliis acu perforatur, & meatus astringitur, ne intestinum vel omentum descendat. Sed quia admodum difficile est laxationem, vel peritonæi incisionem antiquam curare sine testis extractione, ab erudito, & in hoc exercitato diu viro testis, vel testes cum dyndimo abscindantur & extrahantur, cuius modum & formam Paulus libro 6.c.62.& Albubumasis scripserunt.

Scholium.

QVum peritonæum.] *Ramicis differentia quadam à loco, & quadam à materia tumorem efficiente desumuntur. A loco cum humor est in inguine, qui dicitur bubunocele, aut scorto, & appellatur ocheocele. A materia, si sit aqua, dicitur hydrocele. Qui sua tentione carnosam herniam repræsentat, quòd ex testis pelluciditate (qua in aquosa apparet) in loco obscuro accensa cerea candela distingues. Si sit flatus, appellatur pneumatocele, in quo ramice etsi testis lumine apposito sit perlucidus, est tamen testis leuior, quàm in supradicto. Si sit caro, sarcocele nominatur, qui tumor est durus, & longus formam habens testiculi, & qui longo tempore sensim increuit. Fit à carne duriori, in aliqua seroti parte nata, aut vt voluit Gal. ab scirrho, per scirrhum non eum, qui ab humore, sed carnem duram intelligens. Si sit varix, cirsocele nominatur, qui ramex à tumore venarum nutrientium testiculum fit. Quem cognoscimus ex inæqualitate, quæ tactu sentiunt in multis exiguis extuberantiis apparentibus. Si intestinum enterocele dicitur. Vbi per intestinum non intelligimus rectum, quod cùm relaxatur, in anum delabitur, neque colon, quia hoc renibus adhæret, neque ieiunum aut duodenum, quia hæc sublimiora sunt, sed ileon, vt rectè docuit Paulus. Hic ramex cognoscetur ex tumore molli repentè nato, augetur clamore, & multo cibo, & in eo tactu sæpe deprehenduntur indurata excrementa. Si tandem ramex fiat ab omento tanquam ex materia, appellatur epiplocele. Quem cognosces ex tumore paruo eodem modo semper apparente tactuque molliusculam senties substantiam. Hunc ramicem non admittit Vallesius 2.epy.sec.1.comm.19. deceptus à Vessallio, qui omentum vsque ad pubem non posse descendere scribit. Iacotius duas hernias, quæ vera non sunt, sed apparentes tantùm describit. Quarum vna est, cùm transactus est testis ad inguen: Altera cùm ex vehementi imaginatione in libidinosis colligitur semē inter tunicas testiculi. Difficile tamen videtur, imò*

Varia herniarum species connumerantur.

Enterocele ab ileo solo fit.

imò est impossibile, testem posse in regione inguinis sibi cauitatem parare: sicut & alterum quod de semine scribit, cùm nulla pateat semini via, per quam intra membranas possit colligi. In ramice intestinali, & omentali, morbus est in situ. In aliis morbus est intemperies cum affluxu humoris, hoc est tumor prater naturam. Reliqua ex auctore pete.

De Arthritide. Cap. LXI.

Arthritis tunc fit, cùm in vniuersum omnes corporis articuli propter alienum à natura humorem confluentem dolor occupat. Latini hunc morbum articularem appellant, barbari arthreticam passionem: verùm animaduertere oportet arthritidem, podagram, & ischiadem affectiones esse genere easdem loco tantùm differre, cùm alioqui vna sit communis omnium origo: est enim arthritis, cum in omnibus articulis dolor insidet, podagra cùm in pedibus tantùm, quemadmodum chiragra cùm manus obsederit dolor. Ischias autem cùm eam iuncturam, quam Graeci ischiam, Latini coxam nominant. Quare non ab re fuerit, nobis præsertim, qui breuitati studemus, harum omnium affectionum curationem hoc cap. comprehendere: tametsi de arthtitide caput tãtùm inscribatur. Fit autem arthritis multis de causis, quarum quædam internæ sunt, quædam externæ. Externæ sunt casus, percussio, corporis immodica exercitatio, vt lucta, cursus, aliáque id genus, præsertim si statim à cibo fiant, articulorum præterea luxationes, & quicquid extra incidens articulos ita potest debilitare, vt ad recipiendos deriuatos aliunde humores idonei sunt: inter quæ veneris immoderatus vsus, & solitæ exercitationis intermissio numerantur. Mœrores præterea, curæ & vigiliæ, cæteræque animi perturbationes ex eorum genere sunt, quæ arthritidem, podagram, & cæteras articulares affectiones possunt efficere, non modò quod corpus imbecillius reddant, sed quòd noxios quoque humores procreent. Inter alia quoque, quæ maximè hanc affectionem inducunt, sunt assiduæ cruditates, crapulæ, & eorum alimentorum vsus, quæ & difficilia coctu sunt, & pituitosos insuper humores generant. Docet hoc Galen. com. 28. lib. 6. aphor. dicens, ætate quidem Hippo. pauci podagra laborabant propter vitæ moderantiam, nostris verò temporibus vsque adeò auctis eduliis, vt nihil addi posse videatur, infinita est podagrarum copia, cùm nonnulli sint, qui non exerceantur, & cruditatibus atque ebrietate obruuntur, & ante cibum assumptum bibunt

Descriptio.

Species.

Causa.

Quare tempore Hippocratis pauci laborabant arthritide.

bunt vina generosa, ac venere vtuntur immoderata: nonnulli verò etsi non in his omnibus, in aliquibus saltem eorum, quæ dicta sunt, delinquunt, sed cum peccatum fuerit magnum, sæpiùs in vno eorum, quæ diximus deliquisse satis erit. Ob hanc igitur causam etiam eunuchi podagra corripiuntur, quamuis non vtantur venere, talis enim est eorum desidia, insatiabilitas ebrietásque, vt etiam sine venereorum vsu podagra possint corripi. Confirmans hanc sententiam Gal com. 30. eiusdem libri, eunuchos, inquit, itaque videmus quosdam podagra laborantes, pueros verò non vidimus: quia illis Venus non nocet, nec vitæ immoderantia in cibis ob caloris copiam: sed ego vidi, quod Hippo. & Galen. non viderunt, nobilem videlicet puerum septem, aut octo annos natum Vallesium laborantem non tantùm podagra, sed arthritide vere & autumno, cui non fuit hæreditarius morbus articularis, & satis ille biliosus erat. Vsus etiam vrticeorum præsertim à cibo multo, & difficili concoctu hanc generat affectionem. Compertum quoque est vini meracioris præsertim vetusti, assiduum vsum huius affectionis causam quam maximam esse: ac proinde medicorum omnium decreto huic malo obnoxius vini vsus, quamprimùm interdicitur. Sed neque silendum erit, quod sæpe à parentibus hoc vitium in posteros dimanarit, vnde hæreditarij morbi esse consueuerunt arthritis, & podagra: quod nec diffitetur Gale. 6. apho. com. iam dicto 28. multos dicens laborare podagra, quòd auos & partes podagricos habuerint. Porrò internæ causæ sunt humorum multitudo, aliquando sanguineorum, biliosorum nonnunquam, atque melancholicorum: frequentiùs tamen crudorum, atque pituitosorum: quia articulorum cauitates replentes tumores & dolores, quales in inflammationibus reperiuntur, excitant: quam rem plurimum iuuat tum articulorum ad recipiendum propter imbecillitatem aptitudo, tum cæterorum membrorum ad expellendum fortitudo, quo fit, vt qui in vniuersum causas colligere vellet, in tria genera partiretur, humorum, inquam, copiam, articulorum imbecillitatem, & cæterorum membrorum robur: hoc tamen admonere vellem prius quàm ad signorum enarrationem, & curationem deueniatur, frigidos, crassos, & pituitosos humores ad ipsos articulos facilè deferri non posse, & neruorum compactæ substantiæ insinuari, ni ab aliquo humore, cuiusmodi est bilis, deducantur, cuius beneficio fit, vt tametsi crassi consistentia sint, angustissimos tamen meatus permeent, tenuissimo scilicet humore viam

Galē vidit eunuchos laborātes podagra & non pueros: nostro tempore visus est puer podagra laborans.

Morbus hæreditarius.

Causæ internæ.

Tria sunt tantum causarū genera huius morbi.

Bilis vis.

viam aperiente. Vnde veræ curandi methodi præceptum est medicamentis, quæ ad hos humores vacuandos propinantur, aliquid misceri debere, quod bilem educat. Signis, quibus morbus cognoscitur, non est opus, cùm vel dolor ipse articulis innitens morbi speciem statim exprimat. Causæ verò, humores scilicet abundantes, quicunque sint, siue biliosi, sanguinei, melancholici, aut pituitosi: nam procatarcticæ causæ ex ægrotantis sermonibus sunt petendæ, & per traditas superiùs methodos, maximè cap. de cephalalgia dignoscentur. Cum Paulo verò Æginetа hunc in modum inuestigabis, habet autem verba eius hic subscribere. Variæ itaque sunt affectionis huius, ceu dictum est, causæ: humorum tamen negotium facientium differentiæ haud difficulter locis quibus impacti sunt perspicuæ redduntur, tum coloribus, tum cæteris accidentibus proditæ. Biliosus námque fluxus colore sublurido, & rufo deprehenditur. Idem caloris insuper sensum ingerit, cruciatúmque acerbiorem efficit, & protinus ad supremam cutem circa amplum tumorem erumpit, calidarum rerum impositu magis exacerbatur, quemadmodum è diuerso dolorificis placatur: quod quidem cæteris ferè omnibus magna ex parte, peculiariter verò aliis biliosis euenit. Febris item sæpenumerò in accessionum summis vigoribus accedit, valdéque sitibundi redduntur. Cõsimili modo, & in melãcholicis atrioris coloris corpus deprehẽdas, sicut in pituitosis albũ, & aquosum corpus cernitur, vnde minùs cruciatur, & seriùs tument particulæ perinde atque si sanguineus humor in corpore abundat, cruentum colorem membra præferunt. Sed ad exactiorem iudicationem iuuabit te superior victus ratio, &c. *Nota.* *Paulus Aegineta.*

Dolor iuncturarum à causa calida cum humore curatur sex remediorum generibus. Primò, victu tenui, & refrigerante, & calidorum abstinentia, præsertim vini & veneris: hæc enim in causa etiam frigida nocent. *Curatio calida.*

Secundò, phlebotomia partis appositæ: vt in arthritide dextræ manus, venam cubiti sinistri secamus, & in podagra dextri pedis vnam cubiti dextri incidimus: quamuis aliqui cum Galeno venam poplitis sinistris secandam esse volunt. In dolore tamen iuncturæ dextræ coxæ (à Græcis dicitur ischias) vena poplitis dextri est secanda, vt Galen. ostendit in libello de curandi ratione per sanguinis missionem, & in plerisque aliis locis. Multi initio, & corpore pleno existente venam cubiti eiusdem partis secant, quod Galenus visus est docere 10. de compositione medicamentorum secundo loco.

Tertiò

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem frigidis, & astringentibus, vt syrupis rosarum, granatorum, myrtillorum, cydoniorum cum dupla aqua portulacæ, plantaginis, acetosæ, & solatri per tres, aut quatuor dies: in dolore tamen magno absque syrupis, & concoctione euacuanda est bilis: quamuis non sit turgida propriè: nam quemadmodum in vehementissimo dolore narcotica sunt necessaria, quæ dolorem non auferendo causam curant, ita coactè vacuandus est humor dolorem patiens vehementem sine concoctione, quia maius est auxilium nocumento.

Quando vacuandus est humor absque concoctione in hoc symptomate.

Quartò vacuantibus bilem, vt pilulis hermodactylorum minorum à drachma vna ad scrupulos quatuor, vel drachmis quatuor electuarij de succo rosarum, aut diaprunis solutiui.

Anodina.

Quintò, anodynis, à quibus incipiendum aliquando est & repellentibus, vt cassia fistulari dissoluta in oleo rosato, farina hordei, mucilagine psyllij, vel cydoniorum extracta aqua rosarum, & pauco aceto ad penetrandum magis, vel succo, aut aqua solani, plantaginis, vel portulacæ. Prodest quoque panis medulla, lacte macerata, & parum cocta addendo vitellos duos ouorum, & oleum rosatum, cum quo vermes terreni sint cocti, frigidum applicetur. Hæc omnia dum calescunt, sunt mutanda, & sæpe. Si dolor est intolerabilis, prædictis addes opij drachmam vnam, croci ad penetrationem parum. Hoc cataplasma est optimum in doloribus iuncturarum intolerabilibus à causa calida: ℞. farinæ hordei sine furfure, & medullæ panis. an. p. ij. foliorum iusquiami, maluarum, & violarum an. m. j. florum camomillæ & corticis papaueris albi. an. p. j. Ex his decoctis fiat cataplasma addendo oleorum lumbricorum, & papaueris an. ℥. j. opij, & croci an. ʒ. ß.

Admonitio.

Cataplasma ad magnum dolorem.

Dissipantia decoctum.

Sextò, dissipantibus id, quod fluxum est, vt oleo camomillæ, de lilio, anethi, decocto camomillæ, radicis althææ fœnugræci, & meliloti, vino austero facto, vel aqua marina stercore vaccino, vel hoc, aut simili vnguento. ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. pul. rosatæ nouellæ, & stercoris bubuli an. ʒ. j. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum.

Vnguentum.

Arthritis à causa frigida pituitosa curatur primò victu parum calido cum astrictione, quare vinum in ea nocet, quia crudos humores ad iuncturas trahit, in quibus, vt & in neruis facilè in acetum conuertitur. Bibat ergo laborans ex hoc dolore aquam cinnamomi, vel decoctum seminis fœniculi,

Frigida. Vinum.

vel anisi. Quòd si vinum valenter appetat, sit rubrum, & astringens, vt Saguntinum, & aqua multa dilutum

Secundo, apparantibus pituitam vt rhodomelle cum aquis, aut decocto fœniculi, melissæ, & similium, dummodò valentia diuretica non sumantur, præcipuè ante purgationem, quia humores ad iuncturas ducerentur, & ideo calculo renum, aut vesicæ affecti ex vsu longo diureticorum in arthritidem incidunt. *Admonitio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam à iuncturis, vt drachma vna pilularum hermodactylorum maiorum ad scrupulos quatuor, vel drachmis quinque diacarthami ad drachmas sex. In hac causa, quia est diuturnus dolor, bis, vel ter in mense fiat vacuatio per has pilulas ℞. pilularum artheticarum maiorum, & agarici trochiscati an. ʒ. j. turbit electi ℈. ij. diagridij optimi ℈. j. cum aqua vuæ arthericæ, fiant pilulæ triginta. Pro dosi tres. Vel si non potest transglutire pilulas, hæc mixtura fiet. ℞. diacatholiconis ℥ j ß. diacarthami ℥. j. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ij. conseruæ buglossæ ʒ. iij. pulueris rosatæ nouellæ ʒ. j ß. rhodomellis q. s. misce; & fiat confectio. Dosis, cochlearium vnum qualibet hebdomada. In hac, & omni materia arthritidis vtilis, & necessaria est vacuatio in vere per sanguinis missionem & per medicamenta purgantia, etiamsi non actu dolore efficiantur, vt docet Hippocrates aphoris. quadragesimoseptimo lib. 6. & Galenus in comment. *Frequens Purgatio.* *Pilulæ* *Admonitio in præseruatione.*

Quartò, dolorem sedantibus statim principio adhibendis, vt oleo camomillæ, oleo lumbricorum, de terebinthina, de semine lini, de lilio, de vulpe, & similibus. Cataplasma ex farina camomillæ, meliloti, fœnugræco, semine lini, & puluere stercoris vaccini cum oleis supradictis valdè sedat dolorem. Cataplasma ex mucilagine seminis fœnugræci extracta cum aceto, & aqua cum melle est probatum, & efficax auxilium, si per tres dies hæreat loco dolenti. *Quæ hûc tollũt dolorem.*

Quintò, dissipantibus, corroborantibus, & resoluentibus moderatè, ne tenui dissoluto crassum duritiem lapideam suscipiat. Hæc omnia quoque dolorem mitigant, qualia sunt dicta in quarto genere auxiliorum, & hoc vnguentum. ℞. oleorum camomillæ, vulpini, & de lilio an. ℥. j. vnguenti Aragon, & marciaton an. ℥. ß. mucilaginis seminis fœnugræci, & seminis ligni, an. ʒ. iij. pulueris mastichis, & rosarum an. ʒ. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Præstantissimum quoque est partes dolentes ab hac frigida materia oblinere sæpe adipe anseris pinguis exenterati & farti lumbricis terrestribus fœnu- *Dissipantia.* *Præstantissimum auxiliũ*

 græco,

græco, croco, terebinthina, consuti & tosti. Secundus adeps, qui defluit in vas aceto albo plenum est melior fotus, & balneum ex decocto camomillæ, meliloti, fœnugræci, vuæ arthericæ, roris marin. seminis lini cum aqua salsa, vel aqua chalybs, aut ferrum candens extinguitur, est efficax remedium. Longus vsus pilularum terebinthinæ abietis decies lotæ cum aqua vuæ artheticæ curat hanc arthritidem antiquam, si curabilis est, quia soluere nodosam nescit medicina podagram. Dosis tertio quoque die tres magnitudine ciceris. Potus aquæ igni guaiaci per triginta, vel quadraginta dies euacuato corpore solet curare hanc antiquam arthritidem: muta tamen eius facultatem secundum variam naturam ægri & morbi. Dolor iuncturæ coxæ, quæ à Græcis dicitur ischias, & à barbaris sciatica, valentioribus indiget remediis propter huius iuncturæ magnitudinem, qualia sunt pyrethrum, costum, nasturtium, sinapis, nitrum, stercus bubulum, ciconiæ, & leporis. Cataplasma ex his omnibus, vel aliquibus cum oleo scorpionum, vulpino, & foliis lauri, rutæ, cyclamini, & squillæ est optimum, vel vnguentum. Cataplasma ex pice, sulphure admotum huic magnæ iuncturæ antiquam ischiadem curat. Aliquando sunt necessaria maximè attrahentia, & quæ vesicas efficiunt & adurunt, vt est cataplasma ex foliis vrticæ bis in die loco dolenti admotum, post lauetur locus decocto saluiæ: & roris marini cum aqua salsa.

Terebinthina laus. *Lignum guaiacũ.* *Ischias valentioribus curatur.* *Vrtica.*

Cataplasma ex ruta viridi, & scordeon cum pinguedine porci & aceto valet multum sua facultate in hoc morbo. Maioris vis est cataplasma ex radice cucumeris syluestris cum pinguedine suilla, vel ex alio. Hoc etiam est optimum & expertum. ℞. absinthij, radicis ebuli, furfuris ana. p. j. stercoris columbini ℔. j. & ß. salis communis ℔. j. omnia in aceto decoquantur, & fiat cataplasma, vel fiat ex sinapi, & ficis. Omnium quæ diximus est potissimum cataplasma ex cantharidibus & fermento, & staphisagria factum, à quo fiant vesicæ, quæ apertæ per dies aliquot conseruentur foliis brassicæ, vel fermento, & pinguedine porci. Cataplasma ex melle anacardonum est valens causticum in hoc probatum à quodam doctissimo medico, fit hoc modo. Anacardi pisti infundantur in aceto per septem dies, postea sensim, & igne pauco decoquantur, donec tertia pars consumatur. Post caloris absentiam, quod supernatat, collige, quia illud est mel anacardonum antiquotum.

Cataplasma. *Cucumer syluestris.* *Aliud valentius.* *Cantharides.* *Mel anacardonũ.* *Expertũ & potens auxiliũ.*

Sapientissimus quidam medicus multos suo tempore laborantes coxendico dolore curauit, & vnum affectum eo

per

per annos decem & octo caustico facto ex capitello viuæ calcis, & aluminis, cuius crusta butyro, vel axungia porci non salita est amouenda: deinde locus apertus à docto chirurgo est conseruandus salsa carne, vel ligno busti per sex menses, vt possit materia per vlcus euacuari.

Aliqui medici satis eruditi igne actu aperiunt locum supra iuncturam, primò, & secundò supra coxam, & tertiò sub genu: semper tamen particularia auxilia sequantur vacuationes totius corporis: quamuis tutius esset, si sex digitos infra iuncturam dolentem aperiretur locus igne, & apertus per aliquot menses conseruaretur. Sed si de his auxiliis omnibus pyroticis perfectam, & integram, doctrinam accipere cupis, lege caput quintum libri tertij Iacobi Hollerij de materia chirurgica. *Ignis.* *Admonitio.* *Holleri⁹.*

Scholium.

ARthritis tunc fit.] *Vt quæ in hoc scholio dicenda sunt, rectè intelligantur, supponere oportet. Primò articulum esse naturalem ossium compositionem, ad motum voluntarium factam. Secundò, in articulis cùm caput vnius ossis, ingrediatur cauitatem alterius, maximam esse in hac re varietatem, quia aliquando caput ossis magnum est, & cauitas profunda vt in coxæ articulatione videmus: aliquando verò caput in superficiariam cauitatem recipitur, vt in articulationibus digitorum. Tertiò, ex articulis, aliquos habere multas partes suprapositas, vt est supradictus coxæ articulus, qui habet musculos tibiæ, fœmoris, membranam carnosam, cutem, neruos, & tendones, aliquos nudos esse, quales sunt illi, qui in manibus & pedibus sunt. His suppositis ad arthritim descendamus, quæ nomen assumpsit à symptomate, & loco affecto. Est enim dolor articulorum, non quilibet, sed factus à fluxione humoris. Cùm diximus arthritim esse articulorum dolorem, intelligimus aut omnium, aut multorum. Quare si in vno articulo est dolor, etsi à fluxione humoris fiat, non arthritim, sed articuli dolorem appellamus: nisi in manu, pede, & ischio, vbi dolor hic proprio nomine dicitur chiragra, podagra & ischias. Arthritis est symptoma sensus tactus, actio scilicet eius deprauata. Morbus, ad quem sequitur, est tumor præter naturam articulorum, distendens partes in eis contentas. Aduerte tamen hunc tumorem factum à fluxione humoris, esse distinctum à veris tumoribus: non enim tumor continetur in poris partium similiarium (nam sequeretur ad arthritim conuulsio neruo aut tendone distento) sed in cauitate articuli, aut iuxta articulum, à quo supra posita corpora,* *Quid articulus.* *Quid arthritis.*

quæ vim habent sentiendi, distenduntur, & ita dolent. Unde morbus hic erit referendus ad tumorem præter naturam, ut ex 6. aphor. commen 49. colliges. Hic autem tumor fit à duabus causis. Prima est imbecillitas articuli, quam etsi à natura habeat, imbecillior tamen se ipso reddi potest, aut in prima conformatione, cùm à semine languido formatur: & ideo aliquando arthritis videtur morbus hæreditarius: aut secundò, extra uterum, cùm intemperiem aliquam validam contraxit. Secunda causa est fluxio humoris ad articulos. Fluxio duas habet causas. Vna est plethora, siue sit ad vires, siue ad vasa: altera est cacochimia: ab his enim solet natura aggrauari & irritari. Neque Iacotius rectè sentit, cùm scribit, arthritim fieri sensim in articulo congesto humore ob malam partis nutritionem: hæc enim non erit arthritis, cùm neque à sanguine, neque ab alio humore naturali fiat. Humor enim, qui sensim coacervatur, sensim etiam mutat naturam, ut in atheromate & meliceride videmus. Neque in morbo gallico fit arthritis ex congestione sine tumore, ut voluit Rondoletius. Quia si humor in articulo inclusus non facit tumorem, neque distensionem efficiet, ac proinde non erit arthritis, in qua ob distensionem excitatur dolor in articulo. Dices, in arthritide cujus partis distentio excitat dolorem? Rondoletius respondet, ligamentum esse duplex, vnum quod ab osse ortum habet, & hoc non sentire, alterum à periostio, & hoc sensum habere, & ideò huius ligamenti distentionem in arthritide doloris esse causam. Decipitur tamen, quia ligamentum ex periostio ortum in nulla corporis parte reperitur. Verum quidem est, aliquando tendonem vicem habere ligamenti, ut in lato tendone in genu apparet.

Causa prima arthritidis.

Secunda causa.

Iacotius labitur.

Dicendum ergo est supra articulos transire neruos & tendones musculorum, qui dolent à tumore distenti, ut constat ex 6. aphor. com. 49. hæ enim partes acutè sentiunt, neruus, quia defert vim sentiendi, tendo verò, quia fit ex fibris neruorum. Humorem facientem arthritim ex multis cognosces, ex natura ægri, ex colore articuli, doloris sensu, iuuantibus & nocentibus. Arthritis à melancholia rarò fit, & ideo non describimus eius notas, ut in plurimum tamen fit à pituita, quia articuli pituitoso sanguine nutriuntur, quæ etsi non fluat, & dolorem non efficiat sua frigiditate sensum auferens articuli, tamen mixtam cum sanguine aut bile fluere ad articulos experimur, frigiditatéque eius retusa tensione dolorem efficere. Cognoscemus arthritidem ortum habere ex pituita ex natura pituitosa, colore articuli albicante, dolore obtuso & perseuerante, & quòd lædatur à frigidis, & quòd talem habuerit victus rationem qua multam pituitam generauit, & ultimò quia singulis diebus habet accessionem. Cognoscemus arthritim fieri ex sanguine, ex natura ægri, si sanguinea sit, ex rubore articuli simul cum graui dolore, addo simul, quia signum ex rubore articuli

Quæ pars doleat in arthritide.

A melãcholia rarò fit arthritis.

Quibus signis arthritidis causa cognoscantur.

articuli in principio arthritidis non habet magnam vim: ex anteacta vita si multum sanguinem generauit. Si arthritis fiat ex bile, cognescetur ex natura agri biliosa, ex colore articuli ad flauum tendente, ex dolore acuto rei pungenti simili, præcessit ratio victus bilem generans, & exacerbationes doloris fiunt de tertio in tertium. Arthritis quo plures afficiet articulos, aut maiores, maiorem arguet causam, quo pauciores, minorem.

Dolor iuncturarum à causa calida.] *Etiamsi à bilioso humore oriatur arthritis, non tamen solus est, sed permixtus cum pituita, & ideò vide, ne nimius sis in frigidis alimentis.*

Secundò, phlebotomia.] *In dolore arthritico semper secanda est vena, idque non semel, nec bis solùm, sed aliquando ter, quater, & decies, & ampliùs, si opus fuerit, inspecto virium robore, quod consentit: & fluxione, quæ est affectus postulans euacuationem omnium humorum, quoniam hi fluunt ad locum tumore affectum, ac proinde reuellendi sunt. Ex loco autem affecto collige vtendi modum in sanguinis missione. Si enim omnes articuli afficiantur, secabis basilicam dextram, aut sinistram. Si articuli dextri brachij affecti sint, ex sinistro, euacuabis, & contrà. Si sit podagra dextri pedis, seca venam brachij dextri, aut pedis sinistri, quia hæ partes, eandem habent vasorum rectitudinem cum loco affecto. Si dolor sit in coxendice, distinguendum est: nam in principio, quia scopus reuulsionis magis vrget, ex brachio eodem secabimus venã, aut ex altero crure, potissimum in mulieribus, in quibus suppressi sunt menses: tunc enim reuellemus, & euacuabimus ex parte, magis tamen reuellemus. Quòd si in principio, ex eodem pede venam secare ausi fuerimus, magis attrahemus humorem (deorsum impetum habentem) ad partem affectam. Facta reuulsione quando iam qualis humor ex parte euacuandus est, quod indicat affectus factus, tum ex eodem pede secanda est vena.*

In arthritide semper sanguis mittendus.

Locus affectus locum sanguinis mittendi demonstrat.

Victus qualis.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem.] *Non est quod his frigidis & adstringentibus vtaris, quia hæc neque fluxionem sistent, & causam arthritidis augebunt, quoniam plures humores crudos generabunt, qui semper solent esse arthritidis causa.*

Purgantia

Quartò, euacuantibus bilem.] *Non est euacuanda sola bilis, sed opus est permiscere Agaricum, aut diaphaniconem ob pituitam.*

Quando anodynis vtẽdum.

Quintò, anodynis.] *Dolor aliquando vrget, quando scilicet deijcit vires, aut auget affectum, & tunc trahit ad se curationem 12. metho. ca. 1. Quòd si aliquando Gal. dicit symptoma indicare curationem, cum affectui officit: per affectum tunc non morbum, sed sanitatem intelligit, quæ continetur etiam in genere affectus, vt patet ex Galen. 1. de diff. morb. Si ergo in arthritide ex dolore sequatur noxa in viribus, eum sedabimus anodynis medicamentis, quæ nec multùm calida sunt, quoniam hæc reddunt humorem coctu difficilem. Vteris*

ergo cataplasmate ex lacte cum croco & pane constructo, aut ex furfure & sapa addito rosaceo, aut oleo de lateribus, aut alio tenuium partium: quod viam sternat anodinæ facultati. Quòd si vehementissimus sit dolor, solent medici ad philonium persicum, & alia narcotica, quæ anodina impropriè dicuntur, descendere. Existimo autem ego melius esse abstinere ab his, quia si ingentissimus est dolor, signum est fieri à sanguine bilioso, is autem, cùm tenuis sit, citò fertur ad cutem, tendones & neruos sine tensione relinquens. At opium, & alia narcotica bilem impingendo, & impediendo eius motum ad externa longiorem dolorem efficient, etsi ad tempus ipsum sedent.

Narcoticis non vtēdum.

Arthritis à causa frigida.] *Etsi pituita sit arthritidis causa, semper tamen cum ea permixta est aliqua portio humoris biliosi, vt suprà docuimus. Hoc loco autor exhibet alimenta aliquantum adstringentia, alij non solùm alimenta adstringentia perscribunt, sed cùm medicamentis attenuantibus adstringentia miscent, ne attenuantia humorem durant ad locum affectum, qui videntur ignorare occasionem exhibendi attenuantia: nam non est vtendum eis, nisi sedata fluxione.*

Purgans medicamentum.

Tertiò, euacuantibus pituitam.] *Cùm medicamentis pituitam purgantibus misce quæ euacuent bilem hoc modo. ℞. syrupi rosarum Alexandrinarum ex nouem infusionibus ℥. iiij. Electuarij de succo rosarum, & diaphœniconis an. ʒ. iij. cum decocto communi, fiat potio. Possumus purgare pilulis de fumo terræ, aggregatiuis, & artheticis: neque in hoc affectu sufficit semel purgare, & sic per internalla possumus purgare pilulis, aut confectione aliqua, aut sumentes ℥. ß. terebintinæ prout purgauerit aucta aut diminuta quantitate.*

Curatio arthritidis, qualis tumorum præter naturam.

Quintò dissipantibus.] *Cùm arthritis ad tumorem præter naturam referatur, eadem ratione curabitur, qua tumor in principio, vtentes repellentibus medicamentis, quod potissimùm præstabimus in arthritide à bilioso humore facta perfundentes articulum aqua frigida 5. aphorism. sen. 25. vbi Gal. in commentario duplici nomine aquam dolorem sedare scribit. Primò, quia doloris causam remouet repellendo. Secundò, quia sua frigiditate sensum torpidum efficit, quod idem scribit Galenus decimo de comp. secundùm locos. Neque existimes in arthritide semper repellendum esse, quia si dolor sit in ischiade, non licet repellentibus vti, quia cùm hic articulus tegatur à multis musculis repellentium medicamentorum vis ad articulum non perueniet, & augebimus affectum, quia ex venis per partes suprapositas disseminatis repellemus humorem ad articulum. Neque vtendum est repellentibus in arthritide critica, quia in febri meliùs est humorem ad articulum fluere, quàm ad partem principem. Neque repellendum est cùm ex parte principe sit fluxio, nisi fiat ad partem, quæ habeat insignem vsum, qualis est oculis, tunc enim repellentibus vtemur: quod non faciemus, si fluat humor ad articulos, quia magnum incōmodum est ferri humores*

In ischiade cur nō vtendum repellentibus.

In critica arthritide, & in ea in qua pars princeps hu-

humores ad partem principem. At si ex venis ad articulos fluat humor, facta reuulsione repellentibus vtemur, nullum enim sequetur incommodum, imò humor ad venas repulsus concoquetur. Hoc loco Galenus sibi videtur contrarius, quia vt diximus ex 10. de comp. secundùm locis, & 5. aph. in arthritide repellere licet; at libro secundo de hominis natura commentario 11. in fine contrarium videtur sentire. Iam (inquit) non rarò cùm in morbo articulari & podagra artus humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, morientes conspeximus hominem affectum esse, vnámque restare spem salutis, si ad artus retrahere eos valeamus: Hæc Galenus. Vbi videtur sentire ex articulis non esse repellendos humores. Respondeo repellere & corroborare esse res distinctas: corroboramus enim in sanitate, robur addentes parti, ne recipiat: repellimus verò in morbis humorem fluentem ad partem, & eum, qui iam fluxit. Iam nobis non licet articulos roborare, ne recipiant, quoniam sunt partes languidæ, ad quas melius est humorem fluere, quàm ad aliquam, quæ necessaria est: possumus tamen repellere ex articulis facta priùs reuulsione, eo modo quò supra diximus, quod idem in cute etiam efficimus. Ex his facilè liberatur Galenus à contradictione, quia in libro de hominis natura de repulsione, quæ medicamentis roborantibus articulos fit, loquitur.

morem trãsmittit, ne repellas.

Galenus ab iniuria vindicatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI PAVLI,
PEREDÆ
SETABENSIS,
IN
LIB. II. MICH. IOANN. PASCHALII, de curatione Febrium,
SCHOLIA.

De febre sanguinea, seu continenti, quam synochum cum putredine appellant.

CAPVT I.

Definitio. SYnochos Græcis, continens Latinis est febris, in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens in multos dies porrigitur. Hæc duplex est, altera sine putredine, quæ similis est diariæ, de qua in præsentia non agimus, cùm *Diuisio.* rarò medicus ad curandas diarias vocetur: quomodo autem solus sanguis non putris febrim efficere possit, quando calidus, & humidus existens putredini magis expositus videtur, non est hoc loco & tempore explicandum. Altera est synochus cum putredine, de qua nunc agimus, cuius tres sunt differentiæ. Nam quædam à principio ad finem æquali magnitudine perdurant, has Græci omotonas vocant, in eodem vigore permanentes: alia enim tria tempora occulta sunt: quædam verò semper augentur, eas Græci acmasticas, id est, incrementum suscipientes, aut inualescentes nominant principium, vigor, & declinatio in his occulta sunt, quemadmodum in vltimis tria tempora priora. Aliæ paulatim diminuuntur, & decres

crescunt, paracmasticas, hoc est decrescentes appellant: de his fusiùs Galen. 9. method. & lib. 2. de differentiis febrium, cap. 2. lib. 2. de crisibus cap. 7. agit. Quare fallitur Auicennas, credens Galenum negasse dari febrem sanguineam putridam. *Error Auicena.* Fit synochus ex putredine ciborum multorum, & sanguineorum, multa exercitatione, præsertim à cibo & vere, & iuuene carnoso: *Causa.* otium immodicum auget sanguinem, & humores omnes, à quibus in vasis maximis potissimum (quæ circa alas & inguina existunt) putrescentibus synochus hæc fieri solet, præcipuè si obstructiones adsint, quas Venus gignit à cibo, & ebrietas. Signa huius febris ponuntur à Galeno 9. methodi, quæ multa sunt, rubor scilicet faciei magnus, & totius corporis somnus immodicus, calor magnus, qui acrior est eo, qui sequitur synochum sine putredine, minùs tamen mordax, quàm in ardenti. *Notæ.* Pulsus iis maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis, tamen si cum aliis febribus putridis comparetur: vrina rubra & crassa.

Curatur hæc sex remediorum generibus. *Curatio.* Primò, victu frigido, & humido, minùs tamen humido, quàm biliosæ febres, & tenui, vt succo malorum granatorum, cremore hordei, lacte amygdalarum dulcium, cichorea, lactuca cocta, si ventriculus est imbecillus, vel cruda, cum aceto & saccharo, si est validus, carne cydoneorum saccharo condita, radice buglossæ saccharo condita, pyris, & malis coroneis assatis, pane loto. *Victus.* Si facultas sit imbecilla, vel post sanguinis missionem, & alias vacuationes, nutriatur iure, & carne pulli gallinacei refrigeratis agresta, acerosa, hordeo decorticato, semper tamen consideranda est natura ægri, ætas, regio, consuetudo, & anni tempus in quantitate, qualitate, numero cibi sumendi, vt Hippocrates docet 17. aphorismo primi libri. Potus sit aqua hordei, & in declinatione vinum album bene dilutum, præsertim si ventriculus fuerit imbecillus.

Secundò, secta basilica dextra, & misso sanguine vsque ad animi deliquium, si vires adsint: ergo semper nostris temporibus extraho sanguinem non semel, sed bis aut ter, & quandoque quater vno, vel duobus diebus: numerus tamen dierum non est semper inspiciendus. *Sectio venæ.* *Obseruatio.* In hac tamen febre à principio oportet mittere sanguinem, ita tamen vt respondeat plenitudini, & robori virium. Ante tamen sanguinis missionem si non times subitam suffocationem, & semel in ipso quoque febris die hoc aut simili clystere aluus lenienda est, & intestina purganda: ℞. foliorum maluarum violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris, & hordei sine cortice an. p. j. fiat *Clyster*

decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis an ℥. ij. misce, & fiat clyster.

Potus aquæ frigida. Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum est præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem, & putrem quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum.

Impedictia potũ aquæ frigida.

Aduerte.

Cōcoctio. Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ. S. violarum, rosarum, & endiuiæ. S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio. Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum. vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbaro in aqua endiuiæ per noctem factæ ℥. j. squinanti ℈. iij. diaprunis solut. ℥. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus: vel si est diues, ℞. mannæ electæ ℥. j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen abhorret liquida medicamenta purgantia: ℞. pilularum de rhabarbaro ℥. j. cum aqua cichoreæ, fiant pilulæ septem, & aurentur Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphorif.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctam, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cassia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu buccellas: vt ℞ rhabarbari electi pulverizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ℥. vj. sacchari,

Prescriptio diuiti accōmodata.

Pilulæ. Eius pilularũ damnatur in morbis biliosis.

Boli laudantur.

chari, q. s. misce, & fiant boli quinque vel septem: & ideo in his, & biliosis febribus medicamenta purgantia valenter, & insalubria etiam castigata nocent, vt est scammonium, colocynthis, helleborus, & similia: solebat dicere eruditissimus Tornamira, medicos eis in his febribus ventres non esse curatores, sed interfectores.

Qua noceant. *Dictum Tornamira.*

Sextò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt electuario diatrium santalorum, diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conserua rosarum, conserua violarum: vel hoc electuario: ℞. pulueris diatrium santalorum ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. j. conseruæ acetosæ ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum q. s. misce, & fiat electuarium in tabellis pondere ʒ. ij. Dosis quolibet mane ʒ. iiij. cum ℥. iiij. aquæ cichoreæ, vel acetosæ, vel endiuiæ, vel decocti hordei sine cortice, vel cum vino albo bene aqua diluto. Cordi sæpe admoueatur hoc epithema tepidum, vel actu frigidum in æstate, & ægro iuuene: ℞. aquæ rosarum ℥. iiij aquæ acetosæ, & buglossæ an. ℥. iij. aquæ melissæ ℥. ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora an. ℥ j. misce, & fiat epithema cordi admouendum omni tempore ante & post vacuationes, quià cor non potest obstructione affici. Hoc vnguentum bis admoueatur cordi, quod in omnibus febribus biliosis, & pestilentibus est optimum, eóque Carpetani medici vtuntur, & est Gainerij. ℞. olei nenupharis ℥. iij. pulueris nenupharis ʒ. ij. santalorum rubrorum, seminis acetosæ, coralli rubri præparati an. ℈. j. margaritarum electarum, ossis ex corde cerui an. ℈. ß. camphoræ g. iij. misce, & fiat vnguentum. Hepati bis in die ventriculo vacuo admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum & hoc epithema tepidum. ℞. aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥. iij. aquæ rosarum, & absinthij, an ℥. ij. santalorum rubrorum ʒ. ij. spodij ʒ. j. aceti rosati cochlearium vnum, misce, & fiat epithema. Balneum aquæ tepidæ in hoc genere auxiliorum est optimum huic, & aliis febribus, præsertim hecticæ, vt dicemus capite octauo huius libri. Totum enim corpus refrigerat, & reliquias materiæ resoluit.

Alteratio & corroboratio. *Sumendẽ electuarium cũ aquis.* *Admouenda cordi.* *Epithema.* *Vnguentum biliosis, & pestilentibus febribus.* *Hepati epithema.* *Balneũ.*

Scholium.

Quid febris. SYnochos Græcis, continens Latinis.] *Febris est intemperies calida, in toto corpore, aut saltim pluribus, aut præcipuis partibus existens, & actionem lædens. In hac definitione, intemperies est genus, quo communicat febris cum aliis intemperiebus. Reliqua, quæ in definitione continentur, differentiæ sunt. Cùm dicimus hanc intemperiem esse calidam, separamus eam ab aliis tribus intemperiebus frigida, sicca & humida, cùm eam collocamus in toto corpore, separamus febrem ab intemperie calida vnius partis. Vltimò definitionis membro, febris distinguitur ab aliis intemperiebus, quæ includuntur intra limites sanitatis. Singulæ partes istius definitionis breuiter explicandæ veniunt. In primis febris est intemperies calida, vt Gal. lib. de causis morborum & 6. aphor. com. 16. & aliis locis docet. Qua in re videtur contrarius sibi, & Hippocrati. Sibi contrarius est, quia 2. acutorum com. 24. calorem febrilem siccũ, & 1. aphor. com. 16. febrem passionem calidam siccam nominat. Vnde febris non in solo calore, sed simul cum siccitate consistet. Hippocrati contrariatur, quia hic supradicto aphorismo victum humidum febricantibus consulit sentiens febrem esse affectum siccum. Respondeo febrem solùm esse positum in calore præter naturam, neque coniunctam habere siccitatem. Quod vltimum confirmat Vallesius, quia si aliquis vtatur victu humido, ita vt factus sit humidior quàm pro natura, & febricitet, tunc febris sine siccitate erit. Non tamen est, quod his & similibus vtamur argumentis, cùm facillimum habeamus, & quod multum vrget. Argumentum huiusmodi est, si febris essentia in siccitate etiam est posita, ergo omnis febris coniunctum habebit marasmum, sed hoc est falsum, ergo & primum. Maior nota est, quia marasmus nihil aliud est, quàm intemperies sicca morbosa totius. Assumptionem falsam esse, experientia docet. Ad argumenta facile erit satisfacere. Ad Gal. qui febrem appellat passionem siccam, & calorem siccum: Respondeo, in febre semper esse siccitatem, quia immoderata caliditas ex accidenti consumendo humidum eam sibi adsciscit, hæc tamen non est morbosa, sicut neque ea quæ est in homine bilioso. Quid Vallesius ad Hippocratem? Vallesius sentit Hippocratem in febribus victum taxatur. humidum imperare, præcautionis gratia: Quod nobis non placet, quia in febribus solent phrenitis, lethargus, & alia symptomata frequenter euenire, quæ à nobis non præuidentur, quia non contingunt necessariò: cur ergo marasmum, qui rarissimè in febribus euenit, præcauebit Hippocrates? Dicendum ergo est Hippocr. victum humidum imperare febricitantibus, propter calorem, quia humiditas eum obtundit, sicut siccitas acuit. Secundò febrem dicimus esse in toto corpore, quia quum intemperies calida sit in corde, quod fons est caloris, & à quo calidum partium fouetur, non est mirum, si affecto principio omnes partes afficiantur. Hoc autem intelligendum est; si nihil impediat,*

An febris sit intemperies sicca.

Controuersiæ solutio.

Cur Hip. febricitãtibus imperat victum humidum.

Febris in toto corpore.

quod

quod propter lypiriam & epialam dicimus. Hoc considerans Gal. 6. epyd.part.1.com.29.in febribus calorem in toto corpore,aut saltem praecipuis,aut pluribus partibus collocat. Vltima definitionis pars calorem febrilem morbosum & praeter naturam esse demonstrat. Huius enim caloris proprium est omnia corrumpere, & naturalium actionum ordinem perturbare. Vbi per actiones naturales,eas quae secundum naturam actiones fiunt,intelligimus,quae animales & naturales comprehendunt, ita tamen,vt in febribus actiones naturales potissimum laedantur, & inter eas illa,quae concoctrix appellatur. Dices,nonne in febribus saltem diariis,imaginatio,ratio,& memoria saepe illaesa seruantur? Respondeo semper laedi, quia non ita rectè, neque tanto tempore exercentur actiones praedictae,ac in sanitate. Neque hoc mirandum est, quia in febribus instrumentum commune laesum est,nempe calidum innatum. Tum etiam, quia febris morbus est omnium partium.

Calor febrilis. Quae laedantur in febribus. Obiectio. Differentiae febrium.

His positis, differentiae febrium tradendae sunt: quarum quaedam sunt essentiales, quaedam accidentales. Essentiales illae sunt,quae ex essentia febris (qui calor est) desumuntur. Quae tres sunt: Prima desumitur ex qualitate caloris: Secunda ex motu: Tertia ex eius subiecto. Ex qualitate caloris, febres appellantur magnae, aut paruae: siue propriè loquentes intensae, & remissae. De his loquitur Hipp. 6. epyd. sent. 29.cùm scribit febres quasdam esse statim ardentes,& quasdam debiles. Ex motu pendent illae febres, quas Hip. eodem loco primò mites, deinde increscentes, & alias econuerso statuit. Ex materia diuiditur febris, in diariam, putridam, & hecticam. Diaria dicitur illa, in qua calor factus est in spiritibus. Putrida,in qua in humoribus, ita vt ex eorum putredine ortus sit. Hectica verò in qua in partibus solidis(hoc est,quae consistentiam habent)calor factus est, at in humoribus & spiritibus in fieri. Differentiae febrium ex qualitate & motu caloris desumptae à materia pendent, quia calor in materia sicca intensus apparet, at in humida remissus: in materia tenui celeriter mouetur, in crassa tarde. Et ideo has omittimus differentias,& eas, quae ex materia sumuntur,appellamus essentiales, quia variam postulant curationem, & cùm finis sit ratio formalis artis, variant finem istius partis curatiuae in medicina, qui est curare morbos. Differentiae febrium, quae accidentales appellari solent, sumuntur ex accidenti proximo, aut remoto. Ex accidenti proximo,cùm ex colore febrem diuidimus, quia talis in cute efflorescit color, qualis est humor, qui redundat. Hac ratione Hippocr. supradicto loco, 6. epyd. febris praerubrae,praepallidae, & liuidae meminit, vbi in rubris & pallidis vtimur dictione prae,quia illi colores,nisi sint valde intensi,non sunt mali,contra quàm accidat in liuido colore, qui malus semper est,etsi non sit valde intensus. Ex accidenti remoto variae etiam febrium differentiae sumi solent. Quae sunt, febris longa,& breuis,nocturna,& diurna:continua, & intermittens

Essentiales febrium differentiae tres. Prima. Secunda. Tertia. Ex qualitate caloris differentiae. Ex motu. Differ. ex materia. Diaria. Putrida. Hectica. Omnes febrium differentiae reuocantur ad differ. ex mater. cur differ. ex mat. dicuntur essentiales. Differ. accidentales.

&

spiritum, & alium videre spiritum exire, hoc enim vltimum signo prædicto possumus intelligere. Iam si tam acutè vident, vt eis non lateat spiritus, dicant mihi eius colorem, aut ipsum ostendant mihi, hoc enim sensu, non ratione debet probari.

Febrem diariam aliqui in varias differentias diuidunt, pro varietate spirituum, qui aut sunt vitales, aut animales. Non considerantes spiritum vitalem solem in corde calefactum efficere diariam. Dicendum ergo est, febrem diariam vnicam esse, neque posse in varias differentias partiri, cùm spiritus vitalis vnicus tantùm sit: at cùm pro causarum varietate, curatio diariæ varietur, differentiæ diariæ ex causis variis desumenda erunt. Diaria semper fit à causis externis, in quibus opus est considerare, an sint præsentes, an non, tum an febrem efficiant, affectum aliquem in corpore generando, vel sine affectu. Si causæ præsentes sunt curationem indicant, non autem si sunt absentes. Si causæ affectum aliquem efficiunt, vt frigus, & balneum aluminosum densitatem cutis, ablatis causis non ad febrem, sed ad curationem affectus veniendum erit. Si verò nullus sit affectus, diariam curabimus, vt manifestum est in illa, quæ fit ex ira, & exercitatione. Et ita cum Galen. 8. method. in fine, diariam conuenire cum hectica scribit, intelligit de diaria, cuius causa nullum affectum in corpore generauit, hac enim curatur alteratione, sicut & hectica.

Differentia diariarum.

Causæ præsentes indicant.

Signa fobrium diariarum quædam sunt communia, quædam verò propria. Communia omnibus diariis conueniunt, quæ traduntur à Galeno primo de differ. febr. cap. 8. Propria signa sunt illa, quæ causas particulares febrium diariarum vstionem, refrigerationē, cruditatem, iram, tristitiam, bubonem, vini potum, & alias similes demonstant: de quibus agit Galen. 1. de arte curat. ad Glauconem, & 2. Crison cap. vltimo. Ex quibus locis hæc omnia pete, neque enim animus est transcribendi ea, quæ rectè à Galeno sunt explicata, vt multi facere solent, eo solùm nomine, vt chartas impleant, & aucti voluminis auctores videantur.

Signa cōmunia diariarū.

Signa propria.

De febribus putridis iam cùm auctore agendum est, sed antequàm particularem earū curationem aggrediamur, æquum erit breuiter methodum generalem proponere, quæ id præstare possimus. Primò ergo aduertendum est, in omnibus febribus putridis, hos septem affectus reperiri. Primus est febris, 2. putredo, 3. prohibita transpiratio, 4. obstructio, 5 humoris multitudo, 6. humoris crassities, 7. humoris glutinositas. Vnde febris varias habet causas antecedentes, quarum quædam solùm sunt causæ, vt putredo, & fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Prohibita transpiratio est symptoma, & causa putredinis. Obstructio est morbus, & causa putredinis. Hæ febrium causæ aliquando omnes sunt præsentes, aliquando non omnes. Præsentes sunt omnes, cùm febris est in principio, tunc enim est fluxio humoris, obstructio,

Methodus ad curandas febres putres.

7. affectus febris putridæ.

pro

prohibita transpiratio, & putredo. Non autem sunt omnes causæ præsentes, cum febris est in aliis temporibus: nam in augmento febrium tam deficit fluxio, sicut in statu fluxio & obstructio non sunt, in declinatione verò sola est putredo (sicut in statu) sed iam euacuantur. Secundò aduertendum est, omnes febres putres conuenire in putredine, differre autem pro varia putredinis differentia ex loco, seu foco putredinis desumpta. Putredo enim vel est in toto corpore, aut maximis vasis, vt tiæ putre in febre synocho, vel est in vna tantum parte. Rursus hæc putredo, quæ in vna consistit parte, vel est cum phlegmone, vel citra phlegmonem: si est sine phlegmone, pars illa, quæ obstructionem habet in qua putrescit humor, dicitur focus putredinis. Si humor putret in toto corpore, febris ex eo orta caret accessionibus. Si verò in vna tantum parte putreat, particulares circuitus efficit: sinitque febrem continuam, aut intermittentem: continuam, si humor putrefactus in foco, ob eius multitudinem, aut facultatis expultricis imbecillitate, intra vasa continetur: intermittentem verò si propter causas contrarias, per habitum corporis expellatur. Hæc omnia consideramus, propter curationem, quia cùm in synocho non sint circuitus, hora consueta cibabimus ægrotum, non sic in aliis febribus, quæ circuitum habent in quibus in hora accessionis abstinendum est ab alimento, nisi vrgeat aliqua occasio: vt si vires concidant, qua ratione 8. metho. biliosi aliquando in hora accessionis cibantur. Tum in synocho, & continuis, dummodò adsint vires, quocunque tempore licet sanguinem mittere, at in intermittentibus solùm in hora intermissionis. His positis methodo rationali ex indicationibus desumpta, febrem putrem hac ratione curabis. Febris putris est morbus fiens, hoc est, qui habet causam ipsum fouentem. Habet ergo aliquid factum, & aliquid quod fit. Id quod factum est, debet curari, quia est morbus: id quod fit, debet prohiberi, ne fiat, quod præstabimus auferentes causam, quæ est putredo. Hæc etiam habet quid factum, quod curationem etiam postulat, & quid fiens, quod prohibebitur auferentes prohibitam transpirationem, quæ est eius causa. Prohibita transpiratio non habet quod factum, & quid fiens, vt malè voluit Altomarius, quia hæc suam essentiam habet in fieri, & perpetuò ab alio dependentem. Debet ergo auferri quod præstabimus, prospicientes obstructioni, quæ est eius causa continens. Obstructio etiam habet aliquid factum, indicans curationem: & aliquid quod fit prauisione egens, quam præstabimus, auferentes eius causam, quæ est fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Vnde in hac resolutione principium à febre sumimus, & tandem ad fluxionem gradatim descendimus, ita vt id quod in resolutione vltimum est, sit primum in curatione: quia affectus non potest tolli manente causa, vnde ortus est. His si addamus indicationes, quæ à viribus, & natura sumuntur, integram habebimus methodum. Indicationem à natura tunc addemus,

Differentiæ sumuntur ratione.

Methodus curandi febres putres.

Z cùm

ergo cataplasmate ex lacte cum croco & pane constructo, aut ex furfure & sapa addito rosaceo, aut oleo de lateribus, aut alio tenuium partium: quod viam sternat anodinæ facultati. Quòd si vehementissimus sit dolor, solent medici ad philonium persicum, & alia narcotica, quæ anodina impropriè dicuntur, descendere. Existimo autem ego melius esse abstinere ab his, quia si ingentissimus est dolor, signum est fieri à sanguine bilioso, is autem, cùm tenuis sit, citò feretur ad cutem, tendones & neruos sine tensione relinquens. At opium, & alia narcotica bilem impingendo, & impediendo eius motum ad externa longiorem dolorem efficient, etsi ad tempus ipsum sedent.

Narcoticis non vtēdum.

Arthritis à causa frigida.] *Etsi pituita sit arthritidis causa, semper tamen cum ea permixta est aliqua portio humoris biliosi, vt suprà docuimus. Hoc loco autor exhibet alimenta aliquantum adstringentia, alij non solùm alimenta adstringentia perscribunt, sed cùm medicamentis attenuantibus adstringentia miscent, ne attenuantia humorem ducant ad locum affectum, qui videntur ignorare occasionem exhibendi attenuantia: nam non est vtendum eis, nisi sedata fluxione.*

Purgans medicamentum.

Tertiò, euacuantibus pituitam.] *Cùm medicamentis pituitam purgantibus misce quæ euacuent bilem hoc modo. ℞. syrupi rosarum Alexandrinarum ex nouem infusionibus ℥. iiij. Electuarij de succo rosarum, & diaphœniconis an. ʒ. iij. cum decocto communi, fiat potio. Possumus purgare pilulis de fumo terræ, aggregatiuis, & arthetiçis: neque in hoc affectu sufficit semel purgare, & sic per interualla possumus purgare pilulis, aut confectione aliqua, aut sumentes ℥. ß. terebintinæ prout purgauerit aucta aut diminuta quantitate.*

Curatio arthritidis, quales tumorum præter naturam.

Quintò dissipantibus.] *Cùm arthritis ad tumorem præter naturam referatur, eadem ratione curabitur, qua tumor in principio, vtentes repellentibus medicamentis, quod potissimùm præstabimus in arthritide à bilioso humore facta perfundentes articulum aqua frigida 5. aphorism. sen. 25. vbi Gal. in commentario duplici nomine aquam dolorem sedare scribit. Primò, quia doloris causam remouet repellendo. Secundò, quia sua frigiditate sensum torpidum efficit, quod idem scribit Galenus decimo de comp. secundùm locos. Neque existimes in arthritide semper repellendum esse, quia si dolor sit in ischiade, non licet repellentibus vti, quia cùm hic articulus tegatur à multis musculis repellentium medicamentorum vis ad articulum non perueniet, & augebimus affectum, quia ex venis per partes suprapositas disseminatis repellemus humorem ad articulum. Neque vtendum est repellentibus in arthritide critica, quia in febri meliùs est humorem ad articulum fluere, quàm ad partem principem. Neque repellendum est cùm ea in qua ex parte principe fit fluxio, nisi fiat ad partem, quæ habeat insignem vsum, qualis est oculis, tunc enim repellentibus vtemur: quod non faciemus, si fluat humor ad articulos, quia magnum incōmodum est ferri humores*

In ischiade cur nō vtendum repellentibus.

In critica arthritide, & in ea in qua pars princeps hu-

humores ad partem principem. At si ex venis ad articulos fluat hu- morem mor, facta reuulsione repellentibus vtemur, nullum enim sequetur in- träsmit- commodum, imò humor ad venas repulsus concoquetur. Hoc loco Ga- tit, ne re- lenus sibi videtur contrarius, quia vt diximus ex 10. de comp. secundùm pellas, locis, & 5. aph. in arthritide repellere licet: at libro secundo de hominis natura commentario 11. in fine contrarium videtur sentire. Iam (inquit) non rarò cùm in morbo articulari & podagra artus humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, mori conspeximus hominem affectum esse, vnámque restare spem salutis si ad artus retrahere eos valeamus: Hæc Galenus. Vbi videtur sentire ex articulis non esse repellendos humores. Respondeo repellere & corroborare esse res distinctas: corroboramus enim in sanitate, robur addentes parti, ne recipiat: repellimus verò in morbo humorem fluentem ad partem, & eum, qui iam fluxit. Iam nobis non licet artiulos roborare, ne recipiant, quoniam sunt partes languidæ, ad quas melius est humorem fluere, quàm ad aliquam, quæ necessaria est: possumus tamen repellere ex articulis facta priùs reuulsione, eo modo quò supra diximus, quod idem in cute etiam efficimus. Ex his facilè liberatur Galenus à contradictione, quia in libro de hominis natura de repulsione, quæ medicamentis roborantibus articulos fit, loquitur. Galenus ab iniuria vindicatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI PAVLI, PEREDÆ SETABENSIS, IN LIB. II. MICH. IOANN. PASCHALII, de curatione Febrium, SCHOLIA.

De febre sanguinea, seu continenti, quam synochum cum putredine appellant.

CAPVT I.

Definitio. SYnochos Græcis, continens Latinis est febris, in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens in multos dies porrigitur. Hæc duplex est, altera sine putredine, quæ similis est diariæ, de qua in præsentia non agimus, cùm rarò medicus ad curandas diarias vocetur: quomodo autem solus sanguis non putris febrim efficere possit, quando calidus, & humidus existens putredini magis expositus videtur, non est hoc loco & tempore explicandum. Altera est synochus cum putredine, de qua nunc agimus, cuius tres sunt differentiæ. *Diuisio.* Nam quædam à principio ad finem æquali magnitudine perdurant, has Græci omotonas vocant, in eodem vigore permanentes: alia enim tria tempora occulta sunt: quædam verò semper augentur, eas Græci acmasticas, id est, incrementum suscipientes, aut inualescentes nominant principium, vigor, & declinatio in his occulta sunt, quemadmodum in vltimis tria tempora priora. Aliæ paulatim diminuuntur, & decres

crescunt, paracmasticas, hoc est decrescentes appellant: de his fusiùs Galen. 9. method. & lib. 2. de differentiis febrium, cap. 2. lib. 2. de crisibus cap. 7. agit. Quare fallitur Auicennas, credens Galenum negasse dari febrem sanguineam putridam. Fit synochus ex putredine ciborum multorum, & sanguineorum, multa exercitatione, præsertim à cibo & vere, & iuuene carnoso: otium immodicum auget sanguinem, & humores omnes, à quibus in vasis maximis potissimum (quæ circa alas & inguina existunt) putrescentibus synochus hæc fieri solet, præcipuè si obstructiones adsint, quas Venus gignit à cibo, & ebrietas. Signa huius febris ponuntur à Galeno 9. methodi, quæ multa sunt, rubor scilicet faciei magnus, & totius corporis somnus immodicus, calor magnus, qui acrior est eo, qui sequitur synochum sine putredine, minùs tamen mordax, quàm in ardenti. Pulsus iis maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis, tamen si cum aliis febribus putridis comparetur: vrina rubra & crassa. *Error Auicenna.* *Causa.* *Nota.*

Curatur hæc sex remediorum generibus. Primò, victu frigido, & humido, minùs tamen humido, quàm biliosæ febres, & tenui, vt succo malorum granatorum, cremore hordei, lacte amygdalarum dulcium, cichorea, lactuca cocta, si ventriculus est imbecillus, vel cruda, cum aceto & saccharo, si est validus, carne cydoneorum saccharo condita, radice buglossæ saccharo condita, pyris, & malis cotoneis assatis, pane loto. Si facultas sit imbecilla, vel post sanguinis missionem, & alias vacuationes, nutriatur iure, & carne pulli gallinacei refrigeratis agresta, acetosa, hordeo decorticato, semper tamen consideranda est natura ægri, ætas, regio, consuetudo, & anni tempus in quantitate, qualitate, numero cibi sumendi, vt Hippocrates docet 17. aphorismo primi libri. Potus sit aqua hordei, & in declinatione vinum album bene dilutum, præsertim si ventriculus fuerit imbecillus. *Curatio.* *Victus.*

Secundò, secta basilica dextra, & misso sanguine vsque ad animi deliquium, si vires adsint: ergo semper nostris temporibus extraho sanguinem non semel, sed bis aut ter, & quandoque quater vno, vel duobus diebus: numerus tamen dierum non est semper inspiciendus. In hac tamen febre à principio oportet mittere sanguinem, ita tamen vt respondeat plenitudini, & robori virium. Ante tamen sanguinis missionem si non times subitam suffocationem, & semel in ipso quoque febris die hoc aut simili clystere aluus lenienda est, & intestina purganda: ℞. foliorum maluarum violatum, & mercurialis an. m. j. furfuris, & hordei sine cortice an. p. j. fiat *Sectio venæ.* *Obseruatio.* *Clyster*

decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis an ℥. ij. misce, & fiat clyster.

Potus aquæ frigidæ. Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum est præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus *Impedimenta potũ aquæ frigidæ.* aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem, & putrem quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec *Aduerte.* bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum.

Cõcoctio. Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ. S. violarum, rosarum, & endiuiæ. S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio. Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum. vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbaro in aqua endiuiæ per noctem factæ ℨ. j. *Præscriptio diuiti accõmodata.* squinanti ℈. iij. diaprunis solut. ℨ. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus: vel si est diues, ℞. mannæ electæ ℥. j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen ab*Pilulæ.* horret liquida medicamenta purgantia: ℞. pilularum de *Cur pilulæ dãnantur in morbis biliosis.* rhabarbaro ℨ. j. cum aqua cichoreæ, fiant pilulæ septem, & aurentur. Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphoris.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctam, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cas*Boli laudantur.* sia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu buccellas: vt ℞. rhabarbari electi puluerizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ℨ. vj. sac-

chari,

chari, q. s. misce, & fiant boli quinque vel septem: & ideo in his, & biliosis febribus medicamenra purgantia valenter, & insalubria etiam castigata nocenr, vt est scammonium, colocynthis, helleborus, & similia: solebat dicere eruditissimus Tornamira, medicos eis in his febribus vtentes non esse curatores, sed interfectores.

Quæ nocent. *Dictum Tornamiræ.*

Sextò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt electuario diatrium sanralorum, d'arhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conserua rosarum, conserua violarum: vel hoc electuario: ♃. pulueris diatrium santalorum ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. j. conseruæ acerosæ ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum q. s. misce, & fiat electuarium in tabellis pondere ʒ. ij. Dosis quolibet mane ʒ. iiij. cum ℥. iiij. aquæ cichoreæ, vel acetosæ, vel endiuiæ, vel decocti hordei sine cortice, vel cum vino albo bene aqua diluto. Cordi sæpe admoueatur hoc epithema tepidum, vel actu frigidum in æstate, & ægro iuuene: ♃. aquæ rosarum ℥. iiij aquæ acetosæ, & buglossæ an. ℥. iij. aquæ melissæ ℥. ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora an. ℥ j. misce, & fiat epithema cordi admouendum omni tempore ante & post vacuationes, quià cor non potest obstructione affici. Hoc vnguentum bis admoueatur cordi, quod in omnibus febribus biliosis, & pestilentibus est optimum, eóque Carpetani medici vtuntur, & est Gainerij. ♃. olei nenupharis ℥. iij. pulueris nenupharis ʒ. ij. santalorum rubrorum, seminis acetosæ, coralli rubri præparati an. ℈. j. margaritarum electarum, ossis ex corde cerui an. ℈. ß. camphoræ g̃. iij. misce, & fiat vnguenrum. Hepati bis in die ventriculo vacuo admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum & hoc epithema tepidum. ♃. aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥. iij. aquæ rosarum, & absinthij, an ℥. ij. santalorum rubrorum ʒ. ij. spodij ʒ. j. aceti rosari cochlearium vnum, misce, & fiat epithema. Balneum aquæ tepidæ in hoc genere auxiliorum est optimum huic, & aliis febribus, præsertim hecticæ, vt dicemus capite octauo huius libri. Totum enim corpus refrigerat, & reliquias materiæ resoluit.

Alteratio & corroboratio. *Sumendũ electuarium cũ aquis.* *Admouenda cordi.* *Epithema.* *Vnguentum biliosis, & pestilentibus febribus.* *Hepati epithema.* *Balneũ.*

Scholium.

Quid febris.

SYnochos Græcis, continens Latinis.] *Febris est intemperies calida, in toto corpore, aut saltim pluribus, aut præcipuis partibus existens, & actionem lædens. In hac definitione, intemperies est genus, quo communicat febris cum aliis intemperiebus. Reliqua, quæ in definitione continentur, differentiæ sunt. Cùm dicimus hanc intemperiem esse calidam, separamus eam ab aliis tribus intemperiebus frigida, sicca & humida, cùm eam collocamus in toto corpore, separamus febrem ab intemperie calida vnius partis. Vltimò definitionis membro, febris distinguitur ab aliis intemperiebus, quæ includuntur intra limites sanitatis. Singulæ partes istius definitionis breuiter explicandæ veniunt. In primis febris est intemperies calida, vt Gal. lib. de causis morborum & 6. aphor. com. 16. & aliis locis docet. Qua in re videtur contrarius sibi, & Hippocrati. Sibi contrarius est, quia 2. acutorum com. 24. calorem febrilem siccũ, & 1. aphor. com. 16. febrem passionem calidam siccam nominat. Vnde febris non in solo calore, sed simul cum siccitate consistet. Hippocrati contrariatur, quia hic supradicto aphorismo victum humidum febricantibus consulit sentiens febrem esse affectum siccum. Respondeo febrem solùm esse positum in calore præter naturam, neque coniunctam habere siccitatem. Quod vltimum confirmat Vallesius, quia si aliquis vtatur victu humido, ita vt factus sit humidior quàm pro natura, & febricitet, tunc febris sine siccitate erit. Non tamen est, quod his & similibus vtamur argumentis, cùm facillimum habeamus, & quod multum vrget. Argumentum huiusmodi est, si febris essentia in siccitate etiam est posita, ergo omnis febris coniunctum habebit marasmum, sed hoc est falsum, ergo & primum. Maior nota est, quia marasmus nihil aliud est, quàm intemperies sicca morbosa totius. Assumptionem falsam esse, experientia docet. Ad argumenta facile erit satisfacere. Ad Gal. qui febrem appellat passionem siccam, & calorem siccum: Respondeo, in febre semper esse siccitatem, quia immoderata caliditas ex accidenti consumendo humidum eam sibi adsciscit, hæc tamen non est morbosa, sicut neque ea quæ est in homine billioso. Quid Vallesius ad Hippocratem? Vallesius sentit Hippocratem in febribus victum taxatur. humidum imperare, præcautionis gratia: Quod nobis non placet, quia in febribus solent phrenitis, lethargus, & alia symptomata frequenter euenire, quæ à nobis non præuidentur, quia non contingunt necessariò: cur ergo marasmum, qui rarissimè in febribus euenit, præcauebit Hippocrates? Dicendum ergo est Hippocr. victum humidum imperare febricitantibus, propter calorem, quia humiditas eum obtundit, sicut siccitas acuit. Secundò febrem dicimus esse in toto corpore, quia quum intemperies calida sit in corde, quod fons est caloris, & à quo calidum partium fouetur, non est mirum, si affecto principio omnes partes afficiantur. Hoc autem intelligendum est; si nihil impediat,* quod

An febris sit intemperies sicca.

Controuersiæ solutio.

Cur Hip. febricitãtibus imperat victum humidum.

Febris in toto corpore.

quod propter lypiriam & epialam diximus. Hoc considerans Gal. 6. epyd. part. 1. com. 29. in febribus calorem in toto corpore, aut saltem præcipuis, aut pluribus partibus collocat. Vltima definitionis pars calorem morbosum & præter naturam esse demonstrat. Huius enim caloris proprium est omnia corrũpere, & naturalium actionum ordinem perturbare. Vbi per actiones naturales, eas quæ secundum naturam fiunt, intelligimus, quæ animales & naturales comprehendunt, ita tamen, vt in febribus actiones naturales potissimum lædantur, & inter eas illa, quæ concoctrix appellatur. Dices, nonne in febribus saltem diariis, imaginatio, ratio, & memoria sæpe illæsa seruantur? Respondeo semper lædi, quia non ita rectè, neque tanto tempore exercentur actiones prædictæ, ac in sanitate. Neque hoc mirandum est, quia in febribus instrumentum commune læsum est, nempe calidum innatum. Tum etiam, quia febris morbus est omnium partium.

Calor febrilis morbosus.

Quæ actiones lædantur in febribus.

Obiectio.

Differentiæ febriũ.

Essentiales febriũ differentiæ tres.

His positis, differentiæ febrium tradendæ sunt: quarum quædam sunt essentiales, quædam accidentales. Essentiales illæ sunt, quæ ex essentia febris (qui calor est) desumuntur. Quæ tres sunt: Prima desumitur ex qualitate caloris: Secunda ex motu: Tertia ex eius subiecto. Ex qualitate caloris, febres appellantur magnæ, aut paruæ: siue propriè loquentes intensæ, & remissæ. De his loquitur Hipp. 6. epyd. sent. 29. cùm scribit febres quasdam esse statim ardentes, & quasdam debiles. Ex motu pendent illæ febres, quas Hip. eodem loco primò mites, deinde increscentes, & alias è conuerso statuit. Ex materia diuiditur febris, in diariam, putridam, & hecticam. Diaria dicitur illa, in qua calor factus est in spiritibus. Putrida, in qua in humoribus, ita vt ex eorum putredine ortus sit. Hectica verò in qua in partibus solidis (hæc est, quæ consistentiam habent) calor factus est, at in humoribus & spiritibus in fieri. Differentiæ febrium ex qualitate & motu caloris desumptæ à materia pendent, quia calor in materia sicca intensus apparet, at in humida remissus: in materia tenui celeriter mouetur, in crassa tardè. Et ideo has omittimus differentias, & eas, quæ ex materia sumuntur, appellamus essentiales, quia variam postulant curationem, & cùm finis sit ratio formalis artis, variant finem istius partis curatiuæ in medicina, qui est curare morbos. Differentiæ febrium, quæ accidentales appellari solent, sumuntur ex accidenti proximo, aut remoto. Ex accidenti proximo, cùm ex colore febrem diuidimus, quia talis in cute efflorescit color, qualis est humor, qui redundat. Hac ratione Hippoc. supradicto loco, 6. epyd. febris prærubra, præpallida, & liuidæ meminit, vbi in rubris & pallidis vtimur dictione præ, quia illi colores, nisi sint valde intensi, non sunt mali, contra quàm accidat in liuido colore, qui malus semper est, etsi non sit valde intensus. Ex accidenti remoto variæ etiam febrium differentiæ sumi solent. Quæ sunt, febris longa, & breuis, nocturna, & diurna: continua, & intermittens, &

Prima. Secunda. Tertia.

Ex qualitate caloris differentia ex motu.

Differ. ex materia.

Diaria. Putrida. Hectica.

Omnes febrium differẽtiæ reuocãtur ad differ. ex mater.

cur differ. ex mat. dicuntur essentiales.

Differ. accidentales.

Differētia febriū ex accidenti remoto.

& alia similes. Ex his omnibus febrium differentiis, eas, quæ ex accidenti ortum habent, omittimus, tum etiam quæ ex motu, & qualitate caloris desumuntur, solúmque disputare instituimus de his differentiis febris, quæ à materia pendent, de putridis, scilicet & hectica propriis capitibus, præsenti autem loco de diaria, de qua autor non disputauit, agere non instituimus.

Febris diaria exquisita.

Non exquisita diaria.

Febris diaria aut est exquisita, aut non exquisita. Febris diaria exquisita illa est, quæ ex calefactis spiritibus ortum habens, per spatium vnius diei (hoc est viginti quatuor horarum) perdurat, siue ortum habeat à causa externa affectum in corpore relinquente, siue non relinquente affectum. Quod dico propter Menam & alios, qui eam febrem diariam, quæ ex causa externa, affectum aliquem in corpore relinquente ortum habet, diariam minus exactam appellant. Non exquisitè diaria est illa, quæ ex vaporibus ab humoribus calidis eleuatis fit. Quæ media est inter diariam, & putridam: communicat enim cum diaria, quia non fit ex putredine humorum, neque ex caliditate facta in partibus solidis: cum putrida verò communicat, quia ex calefactis humoribus ortum habet. Ex his diariis, quædam appellantur Synochi non putres, in quibus feruet sanguis in vasis ab ira exercitatione, aut alia causa, à cuius vaporibus cor calefit. De his febribus agit Galenus nono method. capite 1. & 2. Aliæ sunt diariæ ortæ ex leui obstructione cutis in his hominibus, in quibus acres sunt humores 9. method. capite 4. In eis enim calidi vapores eleuati cor calefaciunt & inde fit febris diaria. Hæ febres facilè mutantur in putridas, aucta obstructione, nisi præcautione vtamur, sanguinis missione reuellentes humores.

An detur diaria ex putredine spirituū. Vallesij sententia. Pri. Vallesij. Propria sententia contra Vallesiū.

Solent medici hoc in loco quærere, An detur febris diaria ex putredine spiritus. Hæc controuersia ex hac altera pendet: An possint spiritus putrefieri. Vallesius constanter affirmat spiritus posse putrefieri. Quod probat primò auctoritate Aristotelis 4 lib. method. cap. 1. vbi scribit omnia putrefieri præter ignem. At spiritus non est ignis, ergo putrefiet. Secundò, aer potest putrefieri, ergo & spiritus. Antecedens experientia docet, in pestilenti constitutione. Consequentiam probat ex Galeno, qui in libro, An sang. in art. contineatur, spiritum esse aëre crassiorem scribit, ac proinde oculis videri. Quòd autem crassior sit, ostendit quia fit concoctione ex ipso aëre, at coctio incrassat. Ego tamen constantissimè assero, spiritum non posse putrefieri. Quod confirmo ex natura rei, quia ad putredinem obstructio requiritur, quam nunquam faciet spiritus, tenuissimus cum sit, & facile diffletur. Quod considerans Gal. 1. de diff. feb. cap. 7. febrem diariam exemplo lapidum, & aliorum, quæ alterari possunt, & non putrefieri, demonstrauit. Præterea, ad putredinem requiritur quies, quam spiritus non habet. Adde materiam putredinis esse humiditatem excrementitiam, quæ in spiritibus non reperitur, cùm ad igneam accedant naturam. Rationes Vallesij sic concludunt.

Solutio

dunt. Prima enim ostendit, ipsum non rectè aduertisse ea, quæ docet Arist. 4. meteo. cap. 1. Eo enim in loco non sentit omnia alia corpora ab igne putrefieri: non ignorat Arist. ferrum, lapidem, elementum terreum, quod summè siccum est, non putrefieri, sicut nec alia similia corpora, quæ multum sicca sunt. Non ergo erit hæc bona consequentia, ex Aristotele omnia putrefieri possunt præter ignem, ergo spiritus putrefient. Ad Aristotelem ex serie contextus respondendum est, in eo enim cap. 1. agit de generatione, quam dicit fieri à calido & frigido, quia calidum frigido temperatum (quod est calidum innatum) generationem efficit, permiscendo humidum cum sicco. Et ita igneum elementum est agens, quod permiscet: at alia elementa sunt materia ignis, quia cum miscentur, ab eo patiuntur: & ideo possunt putrefieri, cùm ignis victus non potest gubernare mixtionem: cùm autem vincit, non fit putredo: vnde ignis non potest putrefieri, quia est agens, bene alia, quæ sunt materia ipsius. Videat ergo Vallesius, quàm longè mente Aristotelis proponat propositionem, quæ simpliciter prolata falsa est, nisi contextus antecedentia, & consequentia aduertamus. Ad secundam rationem respondeo, negando consequentiam. In cuius confirmatione duo affirmat Vallesius. Primum est, ex Galeno spiritum esse crassiorem aëre. Secundum spiritum videri. Quæ duo falsa sunt. Primum, quia spiritus est crassior, non aëre, vt vult Vallesius, sed æthere (vt eo loco ait Galenus) hoc est aëre purissimo, ex quo fit: nam ex tenuissima aëris parte, & vaporis sanguinis etiam tenui parte, spiritus generationem obtinet in corde, concoctione: qua, etiamsi incrassetur, non proinde dicendum est spiritum esse crassiorem aëre, sed tenuissima aëris parte, ex qua generatur. Vnde hæc consequentia non valet, aër putrefit, ergo & spiritus. Quia aër quietus potest esse in vno loco, habetq; continuitatem, & humiditatem, & sic potest putrefieri: quæ omnia deficiunt spiritui, vt diximus. Secundum, quòd Vallesius scribit, nempe ex Galeno spiritũ videri, quòd & omnes affirmare video: ostendit ipsos per transennam legisse illum libellum, cui titulus est, An sanguis in arteriis contineatur, in quo Galenus contra Erasistratum disputans probat, spiritum solum, non contineri in arteriis hac prima ratione. Si spiritus solus in arteriis contineretur, videremus eum exire, ergo solus non continetur. Propositionem confirmamus, quia si videremus eum exire, id colligeremus ex concidentia arteriarum. Quod similitudine possumus ostendere in vtre, in cuius compressione solemus dicere, nos videre aërem ex eo egredi. Respondebant sectatores Erasistrati Galeno, non est necessarium nos videre exire spiritum ex arteriis quia tenuis, & leuis est spiritus, & sic facilè expirat. Contra hos disputat, ea ratione, quæ diximus ex compressione desumpta. Videant ergo, qui spiritum videri ex Galeno affirmant, quantum à veritate aberrent: aliud enim est dicere videri

spiri

Primæ rationis Vallesij.

Solutio secunda rationis.

Spiritus non est crassior aëre.

Spiritus nõ videtur.

spiritum, & aliud videre spiritum exire, hoc etiam vltimum signo prædicto possumus intelligere. Iam si tam acutè vident, vt eis non lateat spiritus, dicant mihi eius colorem, aut ipsum ostendant mihi, hoc enim sensu, non ratione debet probari.

Febrem diariam aliqui in varias differentias diuidunt, pro varietate spirituum, qui aut sunt vitales, aut animales. Non considerantes spiritum vitalem solem in corde calefactum efficere diariam. Dicendum ergo est, febrem diariam vnicam esse, neque posse in varias differentias partiri, cùm spiritus vitalis vnicus tantùm sit: at cùm pro causarum varietate, curatio diariæ varietur, differentiæ diariæ ex causis variis desumendæ erunt. Diaria semper fit à causis externis, in quibus opus est considerare, an sint præsentes, an non, tum an febrem efficiant, affectum aliquem in corpore generando, vel sine affectu. Si causæ præsentes sunt curationem indicant, non autem si sunt absentes. Si causæ affectum aliquem efficiunt, vt frigus, & balneum aluminosum densitatem cutis, ablatis causis non ad febrem, sed ad curationem affectus veniendum erit. Si verò nullus sit affectus, diariam curabimus, vt manifestum est in illa, quæ fit ex ira, & exercitatione. Et ita cum Galen. 8. method. in fine, diariam conuenire cum hectica scribit, intelligit de diaria, cuius causa nullum affectum in corpore generauit, hæc enim curatur alteratione, sicut & hectica.

Differentiæ diariarum.

Causæ præsentes indicant.

Signa febrium diariarum quædam sunt communia, quædam verò propria. Communia omnibus diariis conueniunt, quæ traduntur à Galeno primo de differ. febr. cap. 8. Propria signa sunt illa, quæ causas particulares febrium diariarum vstionem, refrigerationē, cruditatem, iram, tristitiam, bubonem, vini potum, & alias similes demonstrant: de quibus agit Galen. 1. de arte curat. ad Glauconem, & 2. Criseon cap. vltimo. Ex quibus locis hæc omnia pete, neque enim animus est transcribendi ea, quæ rectè à Galeno sunt explicata, vt multi facere solent, eo solùm nomine, vt chartas impleant, & aucti voluminis auctores videantur.

Signa cōmunia diariarū.

Signa propria.

De febribus putridis iam cum auctore agendum est, sed antequàm particularem earū curationem aggrediamur, æquum erit breuiter methodum generalem proponere, quæ id præstare possimus. Primò ergo aduertendum est, in omnibus febribus putridis, hos septem affectus reperiri. Primus est febris, 2. putredo, 3. prohibita transpiratio, 4. obstructio, 5 humoris multitudo, 6. humoris crassities, 7. humoris glutinositas. Vnde febris varias habet causas antecedentes, quarum quædam solùm sunt causæ, vt putredo, & fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Prohibita transpiratio est symptoma, & causa putredinis. Obstructio est morbus, & causa putredinis. Hæ febrium causæ aliquando omnes sunt præsentes, aliquando non omnes. Præsentes sunt omnes, cùm febris est in principio, tunc enim est fluxio humoris, obstructio,

Methodus ad curandas febres putres.

7. affectus febris putridæ.

pro

prohibita transpiratio, & putredo. Non autem sunt omnes causæ præsentes, cum febris est in aliis temporibus: nam in augmento febriis tam deficit fluxio, sicut in statu fluxio & obstructio non sunt, in declinatione verò sola est putredo (sicut in statu) sed iam euacuatur. Secundò aduertendum est, omnes febres putres conuenire in putredine, differre autem pro varia putredinis differentia ex loco, seu foco putredinis desumpta. Putredo enim vel est in toto corpore, aut maximis vasis, vt in febre synocho, vel est in vna tantum parte. Rursus hæc putredo, dum quæ in vna consistit parte, vel est cum phlegmone, vel citra phlegmonem: si est sine phlegmone, pars illa, quæ obstructionem habet in qua putrescit humor, dicitur focus putredinis. Si humor putret in toto corpore, febris ex eo orta caret accessionibus. Si verò in vna tantum parte putreat, particulares circuitus efficit: similique febrem continuam, aut intermittentem: continuam, si humor putrefactus in foco, ob eius multitudinem, aut facultatis expultricis imbecillitate, intra vasa continetur: intermittentem verò si propter causas contrarias, per habitum corporis expellatur. Hæc omnia consideramus, propter curationem, quia cùm in synocho non sint circuitus, hora consueta cibabimus ægrotum, non sic in aliis febribus, quæ circuitum habent in quibus in hora accessionis abstinendum est ab alimento, nisi vrgeat aliqua occasio: vt si vires concidant, qua ratione 8. metho. biliosi aliquando in hora accessionis cibantur. Tum in synocho, & continuis, dummodò adsint vires, quocunque tempore licet sanguinem mittere, at in intermittentibus solùm in hora intermissionis. His positis methodo rationali ex indicationibus desumpta, febrem putrem hac ratione curabis. Febris putris est morbus fiens, hoc est, qui habet causam ipsum fouentem. Habet ergo aliquid factum, & aliquid quod fit. Id quod factum est, debet curari, quia est morbus: id quod fit, debet prohiberi, ne fiat, quod præstabimus auferentes causam, quæ est putredo. Hæc etiam habet quid factum, quod curationem etiam postulat, & quid fiens, quod prohibebitur auferentes prohibitam transpirationem, quæ est eius causa. Prohibita transpiratio non habet quod factum, & quid fiens, vt malè voluit Altomarius, quia hæc suam essentiam habet in fieri, & perpetuò ab alio dependentem. Debet ergo auferri quod præstabimus, prospicientes obstructioni, quæ est eius causa continens. Obstructio etiam habet aliquid factum, indicans curationem: & aliquid quod fit præuisione egens, quam præstabimus, auferentes eius causam, quæ est fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Vnde in has resolutione principium à febre sumimus, & tandem ad fluxionem gradatim descendimus, ità vt id quod in resolutione vltimum est, sit primum in curatione: quia affectus non potest tolli manente causa, vnde ortus est. His si addamus indicationes, quæ à viribus, & natura sumuntur, integram habebimus methodum. Indicationem à natura tunc addemus,

Differentia putredinis consideranda in curatione.

Methodus curandi febres putres.

cùm in quotidiana rationem habuerimus ventriculi, in tertiana iecoris, in quartana verò lienis. Aduertendum præterea est, nos in hoc libro non agere de febribus, quæ inflammationes sequuntur, quoniam hæ sunt symptomata, & curata inflammatione cessent: sed de aliis febribus putridis, quæ citra inflammationem fiunt, & in quibus septem illos affectus consideramus. Quid autem vnusquisque ex illis indicet, propriis capitibus explicabimus, incipientes à synocho.

Non agimus de febre symptoma.

Nomina febrium putridarum, de synocho. *Febres quotidiana, tertiana, & quartana dicuntur, non quia habeant accessionem, singulis diebus, tertio, aut quarto euenientem, quia hac ratione duplex tertiana diceretur quotidiana: sed quia tali fiunt humore, quotidiana, quia fit à pituita, tertiana à bile, quartana ab humore melancholico. Ex his manifestè patebit, febrem synochon (hoc est continentem) appellari eam quæ ex sanguine ortum habet: quæ caret circuitibus, & vna continua clauditur accessione, quia non habet vnum certum locum affectum, sed multos. Hæc duplex est non putris, & putris. Synochum non putrem ex vaporibus sanguinis calefactis generari, & ad diariam referri suprà, cùm de diariis erat sermo, explicauimus. De qua in præsentia non disputamus, sed de altera synocho putri, quæ habet ortum ex putredine succorum, vel sanguinis (quod idem est) in omnibus vasis, vel maximis, & calidis, qualia sunt illa, quæ inter alas, & inguina clauduntur: ibi enim caudices venæ, & arteriæ existere anatomes docet. Hanc autem putredinem in omnibus vasis, aut magnis inclusam solus sanguis (hoc est massa sanguinaria) efficere potest. Quia eius putredinis causa est plenitudo (vt ex 9. metho. cap. 5. & prima historia cap. 4. colligimus) non ea quæ est ad vires, sed ad vasa. Vtraque autem à solo sanguine fit, nullus enim humor solus tantum augeri potest, vt venas distendat, quod in morbo regio experieris, & aliis similibus affectibus. Dices, nonne dantur plethora biliosa, melancholica, atque etiam pituitosa, quam nos plethoram secundum quid appellamus? Poterit ergo ex hac fieri etiam synochos. Respondeo concedendo consequentiam, cùm enim in hac plethora humor non sit separatus à sanguine, si in eo breue habuerit augmentum, poterit facere synochon: sin verò magnum, cum iam tunc sanguis sit multum pituitosus, melancholicus, aut biliosus, neque poterit facere plethoram ad vasa, & febris quæ sequetur habebit circuitus illius humoris aucti. Quod synochos febris fiat ex solo sanguine per præpollentiam dicto, (quia sanguis humor quartus solus nunquam extat) præter rationem dictam, aliis etiam confirmabimus, ita vt hæc sit secunda ratio, desumpta ex 9. method. cap. 3. vbi scribit Gal. febrem synochon fieri, cum humor æqualiter, & citò, in omnibus vasis, aut magnis putrescit. Vbi illa duo verba æqualiter, & citò considerandi sunt: æqualiter enim in omnibus vasis solus sanguis, qui in eis potest redundare, putrefieri poterit, sicut & citò, cùm non difflatur*

Duplex synochus.

Synochon ex sanguine oriri probat ex eius causa primò.

Obiectio.

Solutio.

Secunda ratio.

tur, quia est calidus, & sic facilè intemperiem calidam concipiet, & humidus: & ideò multi calidi & humidi vapores ab eo eleuati neque rectè gubernati citò putredinis erunt auctores: sicut & ipsemet sanguis citò etiam facilè putredinem concipiet. Tertia ratio ex eodem loco Galeni, synochos febris neque in frigida ætate, vt senectute, neque in frigido corporis temperamento, quale est hominis melancholici & pituitosi, quia melancholia, & pituita citò non possunt putrefieri, neque in hominibus gracilibus, hoc est biliosis, quia multum difflantur, fieri potest. Ergo fiet in solis sanguineis. Quarta ratio ex eodem capite Galeni, synochos carnosos & multo sanguine affluentes afficit, ergo solùm fiet ex sanguine. Quinta in synocho pulsus est maximus ex eodem loco Galeni, ergo ex solo sanguine fiet, quia homines sanguinei & carnosi, cùm habeant maximum pulsum, & alia natura vsque ad magnum tantùm possunt peruenire. Sexta ex curatione colligit institutum, quia solùm in synochis mittimus sanguinem vsque ad animi deliquium, vt inferius videbimus, propter plethoram, quæ à solo sanguine fit. Septima ex 9. method. cap 5 desumpta apertè id monstrat, eo enim in loco Gal. plenitudinem ad vires synochon non efficere scribit, quia ea nec obstruit venarum ora, ita vt prohibeat refrigerationem, nec tunicas earum distendit, nec ruborem, nec tumorem inuehit. Iam à contrario sola illa causa, illa causa faciet synochon, quæ distendit venas, ita vt in eis tumorem efficiat, qui est signum non plenitudinis, sed magna plenitudinis, quæ ruborem inducit in cute. Certissimum ergo erit homini vel mediocris iudicij, hæc omnia à solo sanguine summè auctofieri, & ita hunc solùm synochon generare posse Ex his colliges malè Altomarium à bile, pituita & melancholia syncera synochon etiam fieri scripsisse. Probat autem etiam à bile fieri his rationibus. Prima desumitur ex Gal. lib. 2. diff. febrium c. 7. vbi continuam ex bile febrem diuidit in synochon, & continuam. Secunda etiam vim habet ex lib. 2. Criseon cap. 6. vbi Gal. postquàm synochon febrem continuam esse, & acutam scripsit, consequenter de ipsa loquens hæc addit, sufficit enim genus agnoscere, quod biliosa sit, atque deurens, hæc Gal. si synochos est biliosa, ergo bilis synochon efficiet. Tertia ratio Hippocr. 4. de ratione victus sic habet. Cùm vena totius corporis exiccata, attraxerint acres, ac biliosas humiditates ex carnibus, febri ardentes fiunt. Iam si hoc ita est, si bilis à venis omnibus attrahatur, ex carnosis partibus faciet synochon. Quarta ratio, si synochos febris fit ex sanguine putrescente, ergo & ex bile, consequentiam probat, quia sanguis cùm admodum putrescit, eius tenuior portior in bilem mutatur.

Tertia ratio. Quarta ratio. Quinta ratio. Sexta ratio. Septima ratio. Altomarij sententia. Prima ratio Altomarij probãs synochon fieri ex bile. Secunda. Tertia ratio. Quarta ratio.

Quòd ex pituita etiam generare possit, probat ex lib. 4. acutorum, vbi Hippocrates fatetur, pituitam salsam à totius corporis venis attractam, aliud causæ genus efficere: ergo cùm hæc pituita erit putre-

Probat pituitã generare synochon.

facta in omnibus venis, venã habebit accessionem, & sic erit synochos. Hac Altomarius. Cuius ratione soluendæ sunt, cùm iam paulò suprà probauerim solum sanguinem ex quatuor humoribus constitutum, synochon generare posse. Prima ratio desumpta ex Galeni loco non rectè consideratò: ibi enim hoc est 2. de diffe. feb. totum quæ ex flaua bile fiunt *additum est, & superfluum imò repugnans Galeni doctrinæ, vt disputationis series persuadet. Postquam enim Gal. egit de intermittentibus febribus, illo cap. 7. incipit agere de continuis, eas diuidens hoc modo. Continuæ febres, aut sunt continentes, aut nomen generis seruantes, continua dicuntur. Rursus continentes tres habent differentias, sicut & continua, quæ eo loco enumerantur. Et ita explicatio huius loci, ostendet etiam locum, qui habetur 2. criseon, ex quo secunda ratio habet vim, corruptum esse: ibi enim totum illud*, quòd biliosa sit, *delendum est, vt ex contexu colligo. In eo enim incipiens agere Galenus de continentibus febribus, eas ait esse continuas, & ardentes, nullam faciens mentionem, quòd sint biliosa, ac proinde cùm concludit, sic legendum est*, Sufficit enim genus agnoscere, quòd continua sit, & adurens. *Tertia ratio ridiculam habet consequentiam. Imprimis cùm Hippo. dicit venas exiccatas attrahere bilem ex carnibus, intelligendum est, venas eo modo affectas attrahere ex carnibus ichores sanguinis. Non tamen intelligendum est, hos semper vbi attrahuntur, facere febrem: hoc enim falsum est, sed tantùm, quando in aliqua vena à crasso humore obstructio incepta est, tunc enim ichores ibi detenti augent obstructionem, & sic fit putredo tanta, quæ potest generare febrem, secundò, etsi venæ attrahant bilem ex carnibus, & hac perficiendo obstructionem febrem generet, habebit circuitus tertianos. Tum bilis flaua non potest obstruere, quomodo ergo efficiet synochon? Quartæ facillimum erit satisfacere, si enim sanguis iam habet tenuem portionem in bilem mutatam, febrem efficiet habentem tertianos circuitus, & tunc Galenus eam appellat febrem biliosam, nos autem non loquimur, nisi de sanguine non mutato adhuc in bilem, aut melancholiam, & putrefacto. hic enim est, qui facit synochon. Vltima ratio quæ probat pituitam salsam generare synochon duo habet absurda, quæ sunt, pituitam salsam posse in toto corpore putrere, & secundò posse facere vnam accessione. De differentiis synochæ febris disputemus, quæ tres sunt. Prima appellatur à Græcis acmastica, à Latinis augescens: quia à principio suæ generationis semper habet accessionem increscentem: causa huius rei est, quia in ea plus putrescit sanguinis, quàm dissipetur de putrefacto. Secunda dicitur à Græcis omotonos, cuius accessio semper eundem seruat tenorem: hoc est, quæ neque diminuitur, saltim sensibiliter: quod prouenit ex eo, quod tantùm dissipatur humoris putrefacti, quantum de nouo putrescit. Tertia differentia synochos, à Græcis paracmastica, à Latinis decrescens dicitur,*

[Margin notes:] Solutio primæ rationis Altomarij. — Solutio secundæ rationis. — Solutio tertiæ rationis. — Quartæ rationis solutio. — Differentiæ synochæ febris tres sunt. — Prima. — Secunda differentia. — Tertia differentia.

dicitur, in qua accessio semper decrescit, quia plus dissipatur ex putrefacto sanguine, quàm putrescat de nouo. Dices si vnaquaeque synochos Obiectio. *vnam habet accessionem, ergo habebit etiam vnum tempus solùm.* Solutio *Respondent omnes medici, verum esse synochon solùm habere vnum* medicorum. *tempus morbi sensibile, & tria insensibilia. Qui quantum errent, hac ratione probamus. Sanguinis missio non est exercenda in statu, aut morbi declinatione: sed si synocha febres habent vnum tantùm tempus, tunc in eis sanguinē mittimus in statu, & declinatione: ergo ha febres non habent vnum tantùm tempus, sed multa. Maiorem probamus, quia tempore status non est fluxio humoris, & est coctio perfecta. At in declinatione, cùm humor peccans iam à natura euacuetur, non est quòd solutio eius motum perturbemus sanguinis missione. Assumptio nota est, quia in omotono (si tantùm habet statum) cùm sanguinem mittimus in statu exercemus euacuationem, sicut in paracmastica in declinatione. Ego autem (vnà cum Ludouico Collado praeceptore doctissimo) sentio, has tres synochae febris differentias, habere quatuor tempora vniuersalia sensibilia. Cognoscuntur autem ex cruditate & coctione: principium* Obiectio. *enim est, quando est signum cruditatis in calore, pulsu, & vrina. Augmentum, quando incipit coctio. Status, quando perfecta est, declinatio verò, cùm febris iam mitescit. Dices, si hoc ita est, qua ratione vnā appellamus augescentē, aliam in eodem statu permanentem, & aliā decrescentem? Respondeo, quia hac est propria constitutio huius febris, vt* Solutio. *in declinatiōe erit manifestū, in hac enim in principio humor multus facit obstructionem, ita tamen fluit ad eam vt minus fluat, quàm dissipetur, hoc tamen, non tollit febrem esse in principio, idem dicendū in aliis temporibus. Quòd autem hoc sit verum, colliges ex 9. method. cap. 4. in secūda historia serui cuiusdam, qui synochon putrem patiebatur. Quem Gal. post secundā noctem vidit putrescentiū humorū praebentem notas; vnde quaeso Gal. desumit notas humorū putrescentiū, nisi, vt iam diximus, ex calore, pulsu, & vrinis? Tum nonne quando humor putrescit, est cruditas? Adde in eadem historia inferiùs hac scribere Galenum,* itaque ad portionem minuentis se febris, vrinae quoque concoctio praecesserat, erátque haud obscurū septimo finiendam. *Sensim ergo procedebat concoctio, in hac synocho post cruditatem, & ideò, quando in synochis sanguinem mittimus, in principio sensibili id praestamus.*

Refutatio solutionis.

Propria & vera.

Secundò secta basilica dextra.] *Synochos febris non potest curari, nisi priùs causa eam generantes auferantur, quae sunt putredo, prohibita transpiratio, obstructio, & multitudo humoris. Ex his causis cùm sit prima multitudo, ab hac incipienda est curatio. Hac indicat sui ablationem, quae fit per contrarium nempe euacuationem lib. 2. aph. sent. 22. Cùm autem euacuatio possit fieri inedia, balneo, frictione, exercitatione, purgatione & sanguinis missione, de remedio euacuante in hoc affectu, hoc modo deliberabis. Plethora in synocho est magnus affectus:* Sectio venae.

Z 3 *postulat*

postulat ergo magnum remedium, qualia sunt inedia, exercitatio, balneum, frictio, & similia, quæ ideo omittuntur. Remanent ergo duo remedia magna, purgatio, & sanguinis missio. Purgatio caret occasione, quia non est affectus eam indicans, remanet ergo sola sanguinis missio, quæ citò, & multùm omnes humores potest ex toto corpore euacuare. Hæc autem exercetur à Galeno aliquando, vsque ad animi deliquium 9. meto. cap. 4. sic & 6. epy. par. 1. comm. 29. & aliis locis deliberans de ipsa ex affectu postulante talem euacuationem & præsentia virtutis. Affectus postulans est maxima plenitudo, quæ maximam postulat euacuationem. Vires autem summæ sunt, quia homo est carnosus, & iuuenis, & ideò habet maximum pulsum: inde colliges, in his febribus synochis (cum ratione maioris & minoris differant) non esse necessariò mittendum sanguinem, vsque ad animi deliquium, sed animi deliquium esse terminũ illius euacuationis, ita vt in summa plenitudine, non liceat vlteriùs euacuare, nisi voluerimus ægrum interficere.

Sãguinis missio vsque ad animi deliquium.

Vnde videat Vallesius, qua ratione possit constare sua sententia, qua lib. 7. controuersiarum nititur probare, in febribus biliosis continuis, etiam sanguinem mittendum esse, vsque ad animi deliquium.

In biliosis febribus probat Vallesius sanguinẽ esse mittendũ vsque ad animi deliquium.

Prima ratio, Gal. 2. aphor. comm. 29 in ardentissimis febribus sanguinem mittit vsque ad animi deliquium: sed febris tertiana continua est febris ardentissima, ergo in ea licebit talem euacuationem exercere.

Prima ratio.

Secunda Galen. sanguinem mittit in hac febre, vt refrigeret, ergò & id licebit in tertiana continua, in qua intensior est caliditas, quàm in synocho.

Secunda ratio.

Tertia ratio, in synochis Galen. copiosè euacuat, ne humor propter feruorem in partem principem feratur: sed in tertiana continua magis feruet calor quàm in synocho, ergo licebit in ea propter eandem causam euacuare copiosè, hoc est vsque ad animi deliquium. Et cùm possit aliquis ei obiicere, in tertiana continua deficere virium robur. Respondet se loqui non de ea tertiana, quæ exquisita est, sed de notha, in qua vires possunt constare.

Tertia ratio.

Certè ego multum miror virum doctissimum nunquam aduertisse, has rationes nil concludere, neque ex quo affectu deliberemus in synocho, de sanguinis missione. Nos enim, vt Galen. & rei natura docent, in ea vsque ad animi deliquium euacuamus, indicatione sumpta ex causa obstructionis, quæ plethora est, non ergo mittimus sanguinem, vt refrigeremus, vt secunda ratio docet. Quòd si ex tali euacuatione sequatur corporis refrigeratio, & inde delectatio, id ex accidenti prouenit, non quòd nos id instituamus efficere. Neque etiam sanguinem mittimus, ne sanguis decumbat ad partem principem, vt tertia ratio docet, verum est, ex hac sanguinis missione id aliquando prohiberi.

Contra Vallesiũ.

Secunda & tertia rationes soluuntur.

Prima ratio nil concludit, quia etsi Gal. scribat libr. 2. aph. in ardentissimis febribus, sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium. Quid intelligat per febres ardentissimas ipsemet explicat libr. 6. epy. & libr. de cur. rat. per sang. miss. cap. 11. & 9. methodi: in quibus

Soluitur prima ratio.

loois

locis agit de hac copiosa euacuatione, & solùm meminit ardentissimarum, quæ ex sanguine fiunt, & quamuis id non scripsisset, nos ex natura rei debemus id colligere. Si enim hæc tam copiosa & summa euacuatio, postulat magnam plethoram & summum virium robur, quæ desiderantur in tertiana qualibet, quomodo licebit in ea summe euacuare? Quòd si in tertiana notha sunt vires, vt vult Vallesius, non tamen summæ, sed tales, quæ poterunt ferre euacuationem, propter reuulsionem factam.

Tertiò, potu magno.] Post sufficientem sanguinis missionem, quam cognosces ex coctione, quæ in vrina apparere incipit, cùm iam curata sit causa obstructionis ad hanc veniendum est. Curabitur obstructio suo contrario, quod est aperiens. Hoc varium est, decoctum capillorum veneris, cichoreæ, aut alterius similis cum oxymelle. Eligenda enim sunt aperientia minus calida; quia quæ calidiora sunt, augendo calorem humorum putrium, augebunt & putredinem. Aduerte tamen aperientia medicamenta obstructionem curare, sanguinem fluxilem efficiendo, & motum ei tribuendo. Iam obstructione curata, vt possit putredo per conuenientes regiones expelli, vtiliter exhibetur aqua frigidæ potus. Qui refrigerans partes ab intemperie calida languidas, eis robur addit, temperiem generando: hæ autem roboratæ, putredinem expellere solent, per sudorem, vrinam, vomitum aut deiectionem: aut simul multis ex his euacuationibus. Quòd si æger iuuenis fuerit, & carnosus, ætate media, natatio in aqua frigida commoda erit, quæ corrigendo partium intemperiem, sudorem mouebit. Neque frigiditas densando poros cutis eam prohibebit, quia potius ab ea, ad mediocritatem reducentur, nimis dilatati à calore febrili, & æstatis. Quòd si Hippocr. libr. 3. acutorum natationem in aqua frigida vitet in ægrotis, intellige cum Galen. in illis ægrotis, qui virium habent imbecillitatem. Dices, cur putredinem nos non euacuamus? Respondeo ad auferendam putredinem in viuentibus, nos expectare actiones facultatum naturalium, qua ratione in synocho separata parte putri à non putri, eam quæ putris est, facultas expultrix euacuat, quæ sollicita est de animalium salute, & proinde rectè dicebat Hippocr. natura medicus, nos enim ministri tantum sumus. Iterū obijcies, diminutè tradidisti curationem, quia prohibitam transpirationem, quæ etiam debet auferri, omisisti. Respondeo, consultò, id esse factum, quia, vt iam supradixi, prohibita transpiratio habet essentiam in fieri, & ideo curata obstructione cessare.

Quartò, concoquenti bilem.] Neque bilis eget præparatione, neque hic affectus pendet ex bile, cur ergo præparet bilem, nescio.

Quintò, vacuantibus bilem.] Febris synochos, ex sanguine ortum habet, & non ex bile, proinde nō est quòd ea euacuemus. Vera est, si hæc febris perseueret, sanguinis tenuiorē portionē mutari in bilem, & hanc febrem iā esse biliosam, quæ curabitur ea ratione, quæ inferius videbis. Author taxatur.

De febre ardente. Cap. II.

Descriptio. Ardens febris Latinis, causos Græcis, est febris biliosa de genere continuarum: errant igitur qui cùm Arabibus volunt à salsa pituita posse procreari: errant quoque qui cum iisdem ponunt discrimen inter ardentem febrem & tertianam continuam: quia neque à bile flaua putrescente in venis, quæ à corde distant, fit, neque illa ab eadem bile putrescente in venis cordi propinquis tantùm, sed (Galen. authore in variis locis, præsertim comm. 69. libr. 4. aphoris. febris ardens eiusdem est generis cum tertiana exquisita intermittente, eò quòd ab eodem humore bilioso ambæ procreentur. Differt tamen ardens à tertiana exquisita, quòd in hac flaua bilis per totum corpus fertur, in ardente autem febre ipsa bilis in venis vnà cum sanguine continetur. *Causa.* Omnia quæ bilem flauam procreant, efficere possunt febrem hanc, aër scilicet nimis calidus, alimenta acria & admodum calida, vt piper, sinapi, cæpe, allia, vinum vetus, & similia, & animi & corporis labores. *Notæ.* Ex his enim flaua bilis gignitur omni tempore, & ætate, præsertim æstate, & iuuentute: à qua in venis putrescente fit ardens febris. His notis cognoscitur, lingua eorum qui hac febre laborant, arida fit, aspera & nigra, ventriculi erosio, sitis intolerabilis, vigiliæ, capitis dolor, nonnunquam etiam delirium, mouentur fermè semper ab vna parte in aliam, vt animalia turgida & venere capta, & tumores turgidi, à quibus sæpè fit hæc febris. Quare deiectiones alui eis liquidæ, & pallidæ sunt, quamuis sæpe aluus dura fit. Pulsus celerrimus, vrina flaua, & aliquando alba, quæ delirium futurum significat: fiunt aliquando surdi hi, & nonnunquam muti. *Curatio.* Septem remediorum generibus curatur. *Victus.* Primò, victu tenui refrigerante satis & humectante, vt aëre in æstate parato, aqua rosata inspersa sæpe per totam habitationem, *Loci refrigeratio.* foliis etiam lactucæ, myrti, salicis, floribus violarum, nenuphatis, & rosarum, fuga anhelitus multorum, iræ, & aliorum, quæ calfaciunt. *Cibus.* Nutriatur cremore hordei, succo granatorum, lactuca, præcipuè cum aceto & saccharo, cichorea, cucurbita, lacte amygdalarum dulcium, & quatuor seminum frigidorum, cucurbita saccharo condita, radice buglossæ saccharo condita, scapo lactucæ condito saccharo, dicitur à Valentinis gorga daniel. Si sit æger imbecillus, nutriatur iure pulli cum lactuca in eo elixa, vel hordeo sine cortice: semper tamen habenda ratio eorum, quæ diximus capite præcedenti cum Hippocrate 17. aphorismo primi, & etiam eo-

rum

rum, quæ 8. & 10. Aphorismo eiusdem lib. docuit Hippocrates, in quibus habetur, in vigore morborum, & iuxta vigorem non esse cibum exhibendum, neque in his, in quibus vigor est omnis morbus, vt in apoplexia, vel maxima febre. At in aliis plus cibi esse dandum in initiis, & semper versus vigorem minuendum, cuius contrarium consilium nostræ fœminæ quotidie sequuntur, dant semper in morborum initiis parum cibi, & augent ipsum continuò vsque ad vigorem, & ipsum sæpè augent, vel multum saltem præbent, quo errore non pauci ægri pereunt. Potus sit aqua hordei sine cortice solùm. In prandio & cœna, & cum julep violarum, & rosarum, & syrupo acetositatis citri quacunque alia hora. *Error fœminarum in victu.* *Potus.*

Secundò, secta basilica dextra, si fuerint signa sanguinis, rubedo scilicet totius, venæ magnæ & plenæ, vrina rubra & ætas florida, & robur virium. Cùm verò in hac febre non apparent signa sanguinis, non est necessaria sanguinis missio: sed purgatio bilis; neque in omni putrida febre est secanda vena, vt multi recentiores medici cum Gal. 11. meth. volunt. Nam non deprauato sanguine, primo vel secundo loco permixtionem vel corruptionem potiùs noceret, & ideo ipse Galenus libro primo de arte curatiua ad Glauconem cap. de curatione tertianæ exquisitæ, nihil de sanguine mittendo dicit: & post eodem lib. capite de tertiana notha: quòd si inquit, sanguinem mittere oporteat, neque hoc quoque omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum quas scis distinctione tantum mittendum, quantum præsens exigit status. & capite de curatione quartanæ eodem libro, deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter ac leniter tractare oportet, nullum acte medicamentum, aut euacuationem exhibentes, nisi sanguis fortè vehementer superabundans appareat, & si vena incisa is qui fluit niger videatur ac crassus, præcipuè verò in iis, qui liene laborant, huiusmodi cernitur. audaciùs mittendus est: quòd si tenuis, aut flauus extiterit, statim supprimendus. & postremo eodem libro cap. de curatione continuarum. Sanguinem verò, inquit, mittere oportet, & ob morbi magnitudinem, & quibus multò plus ruboris insit, quàm naturæ conueniat, & maior quam pro consuetudine corporis tumor, & venæ eminentiores atque magis extensæ, his omnibus est auferendus, nisi vires, aut ætas, aut aliquid eorum, quæ supra commemorauimus, prohibuerit. Concludamus cum Gal. his in locis, sanguinem non esse mittendum in omni febre, quæ dependet ex putredine humorum. Huic libro est maxima fides adhibenda, quia *Sectio venæ.* *An secanda sit vena in omni febre putrida.*

scripsit in eo de febribus ex professo, & propriam disputationem de his tantùm instituit, in methodo verò generaliùs omnia persequitur. Deinde librum hunc ad Glauconem scripsit, qui in philosophia & medicina diu multumque versatus erat.

Cur magna fides adhibenda lib. de arte curandi ad Glauconem. Neque Galeni authoritas vndecimo methodi repugnat (vt diximus) huic nostræ, vel potiùs Galeni sententiæ & veritati, neque etiam commentarius 23. primi libri aphorismorum, vt aliqui recentiores medici censent, est contrarius nobis, in quo non docet Galenus omnem febrem ardentem indigere sanguinis missione vsque ad animi deliquium, nam non verum id est, nisi quando sanguis peccat cum bile. Cùm enim sola bilis putrescit, sanguis nullo modo mittendus est: quia eius vacuatio simul cum spiritu & natiuo calore vel mortem, vel maximum periculum induceret. Bilis ergo putrescens in hac febre ardenti si fit turgida absque concoctione, & sine sanguinis missione vacuanda est hac, aut simili potione: ♃. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ. an. ℥. ß. infusionis, ℈. iiij. rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. ij. ß. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Vel si est diues: ♃. mannæ electæ ℥. j. ß. infusionis ʒ. ij. rhabarbari in aqua endiuiæ factæ, iuris pulli gallinacei, decoctionis florum cordialium, quod satis est, misce, & fiat potus. Si fuerit pauper, fiat vacuatio per priorem pottionem sine rhabarbaro, die sequenti, & omnibus diebus, dempto die euacuationis per medicamenta purgantia hoc, vel simili clystere aluus lubricetur, ♃. foliorum maluarum, violarum, lactucæ, cichoreæ, & mercurialis an. m. j. furfuris, hordei sine cortice, quattuor seminum. f.m. conquassatorum an. p. ß. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. olei violarum ℥. iij. sacchari rubri, & cassiæ fistulæ præparatæ. an. ℥. j. misce, & fiat clyster. Si maxima fuerit caliditas febrilis, adde trochiscorum de camphora ʒ. j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum. an. ʒ. iij. olei papaueris ℥. ij. Cordi à primo die omni hora admoueatur epithema aut simile: ♃. aquarum rosarum & acetosæ. an ʒ. iiij. aquæ buglossæ ℥. ij. aquæ melissæ, & aceti rosati. an ʒ. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora. an. ʒ. ß. misce, & fiat epithema pro corde. Vnguentum cardiacum Gainerij, cuius descriptio continetur cap. præcedenti, sæpe cordi admoueatur tepidum.

Si bilis turgeat. Potio. Potio diuiti. Potio pauperi. Clyster. Epithema cordi admouendum.

Præparatio bilis non turgentis. Tertiò, si materia biliosa non turgeat, apparatur syrupo endiuiæ S. violarum, granatorum, endiuiæ compos. acetositatis

tatis, citri, acetositatis limonum, nenupharis, de papauere cum duplo aquæ, vel decocti endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, lactucæ & similium concocta hac bile.

Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistularis, tamarindis, *Purgatio.* rhabarbaro, & aliis dictis primo cap. lib. 1. ex quibus simplicibus & compositis variæ & multæ sunt formulæ, vt ♃. me- *Potio.* dullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an ℥. ß. infusionis ʒ. j. rhabarbari electi in aqua endiuiæ per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. iij. ß. syrupi vio- *Deco-* larum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat po- *ctum hor-* tus. Die sequenti aluus leniantur, & lauentur intestina clystere *dei loco* descripto cap præcedenti, aut simili, vel bibat ℥. iiij. decocti *clysteris.* hordei cum cortice cum vncia vna sacchari. Si omnino æger non possit bibere potum purgantem, vel eius ventriculus statim ipsum expellat, fiant boli, aut buccellæ, vt diximus cap. te superiori.

Quintò, refrigerantibus cor, iecur, & totum corpus in- *Altera-* ternis & externis, vt potu aquæ frigidæ in magna quantita- *tio.* te, obseruatis omnibus, quæ diximus cap. præcedenti, tertio genere remediorum. Nam in hac febri ardenti vtilior est & *Sumen-* magis necessarius, & hac mixtura: ♃. conseruæ violarum, *da.* nenupharis, acetosæ & rosarum an. ℥. j. conseruæ borragi- *Potus a-* nis ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & diarrhodonis *quæ frigi-* Abbatis an. ʒ. j. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro *dæ hic* coopertum, quo sæpe vtatur, præcipuè tempore sitis cum *vtilissi-* aqua hordei: vel ♃. julep rosati, & violati. an. ℥. iiij. syrupi a- *mus.* cetositatis citri ℥. ij. misce, & vtetur cum eadem, vel simili *Mixtura* aqua tempore sitis. Summo mane per aliquot dies accipiat *ad biben-* drachmas quatuor electuarij diatrion santalorum, vel diar- *dum.* rhodonis Abbatis, vel diamargaritonis frigidi, cum pauca *Electua-* aqua acetosæ, vel cichoreæ, vel hordei, vel pauco vino albo *ria, &c.* benè diluto. Syrupus, ex aqua, vel succo cucurbitæ valenter extinguit sitim & calorem febrilem. Hoc electuarium cor- *Electua-* roborat, refrigerat, & est suaue gustanti: ♃. sacchari dissolu- *rium sua-* ti in aqua rosata ℥. iiij. fiat electuarium in tabulis ponderan- *ue.* tibus ʒ. iij. si adderes pulueris margaritarum electarum, & ossis de corde cerui an. ʒ. j. esset magis cardiacum, quod omni tempore est vtile. Hæc enim confectio est bona, præsertim si cor afficiatur palpitatione, vel alio affectu, animi scilicet deliquio & simili: ♃. theriacæ de citro ℥. j. conseruæ acetosæ, & nenupharis ana. ℥. ß. confectionis de Hiacyntho *Confectio* ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & coralli rubri præ- *cardiaca.* parati ana. ʒ. j. foliorum auri numero iij. syrupi acetositatis

citri,

Aqua cordi admouenda. citri, q. s. misce, & fiat confectio. Dosis omni hora cochlearium vnum cum pauca aqua acetosæ, vel buglossæ. Admoueatur sæpe in die & omni tempore cordi epithema descriptum in fine secundi generis remediorum huius capitis, in æstate actu frigidum, & in hyeme tepidum: & bis in die admoueatur vnguentum cardiacum Gainerij, de quo capite præcedenti, aut simile. *Hepati. Obseruatio.* Hepati quoque bis in die admoueatur cerotum santalatum, vel vnguentum tepidum, & sæpe in die hoc, aut simile epithema: ℞. aquarum endiuiæ cichoreæ, & scariolæ an. ℥. iiij. aquæ absinthij ℥. ij. aceti albi cochlearium vnum, pulueris santalorum omnium, & pulueris diarrhodon Abbatis an. ʒ. j. misce, & fiat epithema pro hepate. Hæc non sunt admouenda hepati, nisi post vacuationes. Renibus, & spinæ admoueatur bis in die vnguentum, vel cerotum santalatum, quod habet vim refrigerandi.

Correctio symptomatum siccitatis & nigroris. Sexto, corrigentibus symptomata videlicet oris, & linguæ siccitatem, & nigrorem, capitis dolorem, & vigilias immodicas. Siccitas linguæ & oris, & nigror curantur continua ablutione facta aqua rosata cum pauco aceto rosato, vino albo, bene aqua diluto, lacte amygdalarum non decocto, & sine saccharo: humectantibus quoque, vt mucagine seminis psyllij & cydoniorum aqua rosarum extracta: & hac mixtura seu loch, *Confectio.* quæ sitim quoque extinguit, sæpe & parum ex ea transglutiendo: ℞. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum an. ℥. ß. sacchari candi violati puluerizati ℥. j. syrupi violarum q. s. misce, & fiat concoctio. *Doloris capitis.* Capitis doloris curatio tradita est cap. 3 primi libri, quamuis curata febre, illius causa curetur. Symptoma hoc, dolor scilicet, aliquando trahit ad se curationem ob sui magnitudinem. *Vigiliarum.* Vigiliæ immodicæ curantur, vt diximus cap. quarto prioris libri, emulsione scilicet seminis papaueris, syrupo papaueris, vnguento populeonis fronti admoto, & fotu seu lotione tibiarum ex decocto foliorum arundinis, lactucæ, salicis, myrtillorum, corticum papaueris albi, & similium: & hoc potu sumpto hora nona, vel decima post solis occasum: ℞. confectionis Alkermes ʒ. ß. syrupi papaueris ʒ. j. ß. aquæ nenupharis ℥ j. misce, & fiat potus.

Scholium.

Febris ardens conditio est febris. Ardens febris Latinis.] *Febris causans, aut ardens, non est differentia febris, sed conditio. Illa enim febris dicitur ardens, quæ habet magnum ardorem, & inexhaustam sitim, a-*

cut.

acut. sent. 17. & 1. epyd. com. 1. Et ideò synochos, tertiana continua, tertiana intermittens, & quartana continua, ardentes sunt. Dices, nónne Hippocr. 4. acut. quandam causam ex pituita salsa describit? Respondeo verum esse, illum tamen ad eum, qui ex bile fit reuocari: quia ex lib. de morbo & symp. omnis humor calidus biliosus est. Hoc cap. auctor de tertiana continua disputat. Quæ sicut & omnes aliæ continuæ, cum synocho conuenit in hoc, quod continua est tum in calore, putredine, & obstructione. Differt verò ab ea, quia in synocho, obstructio fit à plethora, at tertiana continua ab humore crasso, aut glutinoso. Tum synochos caret accessionibus, non autem continua. Febres ardentes curantur, ea ratione, qua synochos: primò mittentes sanguinem: secundo auferendo obstructionem: tertiò putredinem: & quartò febrem refrigerantes. Curationem tertianæ continuæ, de qua hic agit auctor, ex sequenti capite (vbi agit de tertiana exquisita) etiam intelliges: quoniam ambæ sunt eiusdem generis, fiunt enim à bile, cum hoc tamen discrimine, quòd in febre ardente humor faciens febrem intra vasa manet, at in intermittente fertur per carnes, aut habitum corporis. Solùm duo hoc in loco explicare volo breuiter: Primum, An in febribus continuis, sanguinis missio, in sola declinatione exerceri possit. Secundum, An febris lenticularis appellata, propter symptoma, postulet particularem curationem. Vt ergo à primo exordiar, respondeo, in febribus continuis quocunque tempore accessionis, posse nos vtiliter sanguinem mittere, dummodo sit in principio morbi. Id confirmo hac ratione. De sanguinis missione deliberamus, ex affectu postulante euacuationem omnium humorum, & absentia impedientium. Sed in febrium continuarium accessionibus, quocunque tempore illa duo reperiuntur, ergo licebit in quocunque tempore sanguinem mittere. Assumptionem probo, quia in quocunque tempore accessionis prædicta, est fluxio humorum ad focum, & robur virium. Imò melius est tempore quo viget accessio, sanguinem mittere: quia tunc solent fluere humores ad focum, in quo viget magis calor 1.1. method. Neque est par ratio in intermittentibus, quia cùm in his tempore accessionis, humor à natura expulsus extra venas, si in habitu corporis, sanguinis missione poterit remigrare ad venas, & ita ex intermittenti fieri continua. Vnde cùm in his habeamus prohibens, nempe motum naturæ contrarium, sanguinem mittimus tempore intermissionis. Dices, Galenus lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 20. scribit, in ipso die, in quo sanguinem mittimus, obseruandam esse inclinationem febris (vt statim addit) particularium circuituum declinationem. Respondeo, loqui Galenum de illis febribus, in quibus sanguinis missio in hora circuitus propriam habet indicationem. Secundum explicemus, de febre lenticulari (quam Tauardillo castellani, & nos Valentini vulgò appellamus, ob maculas in cute apparente similes pulicum morsibus) aliqui integros libros scripserunt, & ita

Omnes continuæ ardentes.

Curantur ardentes sicut synochos.

An in continuis sanguis sit mittendus in accessione.

An febris lenticularis habeat propriam curatione.

ita

ita postulabat integrum librum hæc disputatio, in quo nil aliud faciendum erat, nisi errores in illis contentos refutare. Quidam enim hanc febrem semipestilentem esse sunt, hoc est ortam ex putredine, & venenato humore: & ideò esse contagiosam, & habentem periculosa ac identia. Alij hanc febrem non pestilentem, sed quæ induxit naturam pestis appellant: & quod fiat à putredine, habente prauam qualitatem. Vnde omnes hi cōcedunt habere propriam curationem, tum propter maculas, tum quia sine alexipharmacis non cessat. Et ita quidam sanguinem mittunt ob plethoram, alij non ob virium imbecillitatem. Quidam purgant in principio, & alij non purgant. Quidam vtuntur cucurbitulis, frictionibus, & sudorem mouentibus: alij bene vtuntur cucurbitulis cum scarificatione, quia attrahunt ad cutem, & euacuant, non tamen sudorem mouentibus, neque vrinam, quia hæc cùm sint calida, augent feruorem humorum. Omnes in principio vtuntur alimentis frigidis & adstringentibus, quidam ob putredinem, quidam ob venenum, & alij ob seminarium, hoc est prauam qualitatem. Multi etiam in principio vtuntur alexipharmacis ex margaritis, & aliis adstringentibus constructis. Non vtuntur alimento tenui, quoniā inquiunt à prauitate humoris statim vires debilitātur. Hanc & multam aliam varietatem videbis, quæ ostendit eos ignorare morbum, & veram eius curationem. Breuiter ergo veritatem sic accipe. Hæc febris continua est, quia à principio vsque ad finem nunquam cessat: & putrida, vt ex calore, pulsu & vrina conspicimus. In eius principio solent apparere maculæ, in cute, quæ symptoma sunt in excretis. Non sunt autem exanthemata, quia non sunt tumores: vnde reuocare eas poterit ad vitiliginem. Hæ maculæ non fiunt ob feruorem, vt Vallesius & alij sentiunt, nescio enim vnde in hac febre feruor contingat, potissimum cùm ipsimet ab humore crasso pendere scribant, sed fiunt ab humore vi facultatis expultricis ad cutem delato, quia cùm putredo fit in humore crasso, sua acrimonia irritat. Tamen hoc symptoma, cùm non deiiciat vires, neque augeat affectum, non trahit ad se curationem ac proinde contemnendum. Solum enim ex eo colligimus, morbum esse mali molis, hoc est qui fit ex inæquali humore, qui non ita facilè coquitur. Non autem est signum putredinis venenatæ, quia tunc hæc febris multos interficeret: & excretionem veneni in cute videremus, quod non contingit, imò nulla sunt veneni signa. Dices, non est pestilens sed semipestilens. Quid mea, dicere febrem esse semipestilentem, est somnium & res ad libitum scripta: si enim putredo, quæ facit febrem, habet venenum, nónne erit pestilens? huius febris putredinem appellat Mercado putredinem sordidam, quasi putredo sit vlcus. Neque in cute apparentes maculæ, significant prauam qualitatem humoris nobis incognitam, quia hæc febris sine alexipharmacis vllis cessat. Iam si lenticulæ sunt symptoma, quod ad se non trahit curationem, cucurbi-

Varia sententia in essentia.

Varia sententia in curatione.

Propria sententia.

Non est morbus venenatus.

curbitula, sudorifica medicamenta, si iel ones, & alia nónne erunt inutilia? In principio enim morbi si applicentur, aut adhibeantur augendo obstructionem putredinem etiam augebunt 8. method. Si in principio, quando apparent, his non vtantur, quid proderunt? Curanda ergo erit febris hac lenticularis, sicut alia febris continua. Primò victum in ea instituentes habita ratione virtutis, & status morbi, absurdúmque est, & prater experientiam affirmare, vires in hac febre statim in principio, à prauitate humoris debilitari, cùm nos innumeros quos curauimus, decies aliquando, & plus in principio sanguinis missione euacuaue imus. Alimenta etiã adstringentia, qua exhibent, inspersa pulueribus ex margaritis & aliis lapidibus, & medicamentis adstringentibus maximè lædunt, obstructionem augendo. Iam statim in principio sanguis mittendus est, non ob plenitudinem, vt hi sentiunt, sed vt reuellamus humores fluentes ad focum. Sanguine misso, & curata fluxione, obstructionem veniendum est, eam aperientes attenuantibus medicamentis, constructis ex decocto borraginis, cicores cum radicibus, capillorum veneris, cum syrupis capillorum veneris, borraginis, oximelle, & similibus. Aperta obstructione, si natura rectè euacuat, nil est efficiendum: si verò non euacuat, aut diminutiuè euacuat, tunc oportet purgare. Et tandem potu aqua frigida febris curanda. Vsus Alexipharmacorum nullus est, imò hac quocunque tempore nocent, quia sunt crassa, & obstruentia, neque habent in hac febre qualitatem contrariam. Hac ratione curamus in hac Valentina ciuitate contemnentes lenticulas, ac si non essent, cum fœlici successu: quia exercemus ea, qua rei natura docet, & experientia (qua in ciuitate multa est) confirmat. Neque mirandum est multos in Bethica regione mori, cùm prauè curetur, imò tota medicorum curatio ex instituto videtur excogitata ad hominum perniciem. Quid de symptomatis in hac febre apparentibus? Hac febris cùm sit continua pro varia corporis dispositione, modò phrenitim, modò lethargum, modò alia symptomata inducit, qua non solùm in hac, sed & in aliis continuis febribus etiam euenire solent. Curatio huius febris. Curanda

De Tertiana exquisita. CAP. III.

EXquisita Tertiana, febris intermittens est, à sola bile flaua proueniens extra venas putrefacta, quare periculo caret, vt docent Hippocrates & Galenus Aphorismo 43. libri quarti, etiam si sit acutus morbus autore Galeno comment. 20. lib. 3. cuius contrarium tradere videtur comment. 30. lib. 5. aphor. in initio. Duplex est Tertiana syncera, prima vnica, altera duplex: vnica verò est, cùm tertio quoque die semel accessio fit. Altera duplex, scilicet ea cùm bis *Definitio Tertiana exquisita*

bis accessio exquisitæ bilis fit, vel quolibet de solius bilis accessio apparet.

Causa exquisita tertianæ. Externæ causæ sunt similes causis febris ardentis, quamuis minores, Galeno autore commen. 59. libr. 4. aph. Vtraque à flaua bile fit, interna est bilis flaua mota per corpus totum, & extra venas putrescens, autore Galeno eodem commentario.

Signa tertianæ exquisitæ. Hæc tertiana exquisita statim ab initio in singulis accessionibus affert rigorem vehementem pungentem, ac vulnerantem: quia mouetur acris humor per partes sentientes, & in hoc differt ab ardenti febre, in qua non accidit rigor, nisi ante crisim bonam, vel malam: bilis quoque vomitu, expellitur: Est in hac tertiana syncera ordo exactus, & æqualitas pulsuum, qui in augmento accessionum ad vehementiam, ac magnitudinem, atque frequentiam excitantur. In vigore urim inuehit magnam, post calor æqualiter per totum corpus diffunditur, & primò contractu sentitur plurimus, ac mordax, & statim à manu tangente vincitur. Et fermè semper desinit cum sudore accessio, quæ intra duodecim horas terminatur: si verò diuturnior ac longior fuerit accessio, non est exquisita tertiana. Vrina eius similis, est vrinæ eius, qui febre ardente corripitur.

Curatio. Curatur quatuor remediorum generibus. Primò, victu si-*Victus.* mili ardentis febris, per omnia ferè: quamuis hæc tertiana remissioribus egeat, & in ipsa accessione æger nullo modo sit nutriendus, Hippocr. autore aphor. 11. primi libri, nisi facultas esset imbecilla, aut natura ægri biliosissima parata ad hecticam, qua in re non solùm est cibus dandus in ipsa accessione, sed in eius tempore deteriori, in statu scilicet. Præter hæc ante ipsam accessionem, saltem per septem horas est nutriendus, & post ipsam: semper tamen sequi oportet, quod docet Hippocr. aph. 17. lib. in vigore tamen accessionis æger bibat copiosè aquam frigidam hordei cum syrupo violato; vel sacchoro, præsertim si bilis sit concocta: sudore enim superueniente statim finietur accessio, & etiam totus morbus. Somnus maximè nocet in principio accessionem, & in augmento minùs, & in vigore forsan nocebit, in declinatione maximè iuuat, in qua si noceat, est signum lethale, cum Galeno com. 1. lib. 2. aph.

Aduerte quãdo in accessione sibandus sit æger.

Signum lethale.

Secundò, apparantibus bilem, de quibus dictum est cap. superiori tertio remediorum, & 1. c. primi libri.

Præparatio. Tertiò, vacuantibus bilem in die post accessionem quar-*Purgatio.* tam, quæ solet esse status huius morbi, præsertim quando finitur in septem circuitibus, aliquando vnico, vel duobus circui

euitibus terminatur: intellige de vacuatione, quæ fit per inferiora. Nam in ipsa accessione non est facienda vacuatio ab arte, ne addamus laborem labori: per vomitum verò initio, & per sudorem in fine accessionum sæpe natura, & ars ipsam sequens solent euacuare. De medicamentis, quæ bilem purgant, simplicibus. & compositis dictum est cap. superiori quarto genere remediorum,& primo capit.1.libr.& in multis aliis locis, præcipuè 1.3.& 4.cap.primi libri. *Aduerte.*

Quartò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, renes, & totum corpus, internis, & externis dictis quinto genere auxiliorum, cap. præcedenti: quamuis hîc paulò mitiora conueniant. *Alteratio & corroboratio.*

Scholium.

EXquisita.] *Tertiana intermittens, ex bile putrescente in loco obstructionis fit. Dico in loco obstructionis, quia bilis flaua tenuis cùm sit, obstruere non potest: omnis enim obstructio ex Galeno fit à tribus causis, ab humore multo, crasso, aut lento. At bilis non potest esse multa, quia per multum Galenus 10. method. cap. 2. plethoram intelligit, quam bilis sola efficere non potest. Bilis etiam neque crassa est, neque glutinosa. Fit autem febris ex bile hac ratione, quando ab humore crasso aut lento obstructio est in aliqua vena, bilis adueniens perficit obstructionem, & cum ipsa abundet, putrefit non difflata, & hac ratione generat febrem. Est autem hac intermittens quia quando incipit putrefieri bilis in foco putredinis, expellitur extra vasa per sentientia membra: vbi putrefit omninò, & facit accessionem, quæ vt in plurimum sudore finitur. Dices, nónne bilis vitellina, & porracea possunt obstruere? Respondeo id concedendo, quia crassa sunt. Neque cùm Gal.1.de arte curatiua ad Glauc. scribit hanc febrem fieri ex concitata bile flaua, per concitatam bilem intelligit turgentem, sed bilem per habitum corporis motum. Signa febrium putrium in genere habes lib. 1. de diff. feb.cap.7. Signa verò Tertianæ exquisita, lib. 2. cap. 3. & 1. de arte curatiua ad Glauconem.* *Bilis flaua non obstruit.* *Obiectio. Solutio.*

Curatur quatuor remediorum generibus.] *Si vires constent vsque ad statum, tenui victu vtare, vt ptisana. Quòd si vires languidiores fuerint, victum augentes exhibebimus gallinæ pullum, aut gallinam. Post concoctionem crassiori victu vtemur, (cerebellis suum, pedibus, carne porcelli & aliis) vt probè hominis substantia, (quæ multum dissipata est) resartiatur. Tum quia hæc alimenta facilè corrumpi non possunt, imò qualitatem bilis retundunt. Quòd si vires sint languidæ, misce cum eis quæ obstructiones aperiunt, malua vtitur etiam Galenus lactuca, & atriplice, quæ frigida sunt. Ouis vtemur etiam* *Victus.*

ante coctionem decoctu cum pauco petroselino. Ex fructibus pira cocta cum pauco cinnamomo & saccharo optima sunt: pira enim refrigerant, cinnamomum adstrictionem corrigit, & saccharum aperit. Pruna etiam, & cerasa conceduntur, ex piscibus saxatiles: turdus, vilis, phichis, sparus. Vinum ante coctionem ob consuetudinem, aut vt sit aqua vehiculum conceddatur, ac proinde debet esse paucum. Post coctionem liberaliùs dandum, quia vrinam & sudorem mouet.

Secundò, apparantibus bilem.] *In Tertiana hi sunt affectus, calor, putredo, prohibita transpiratio, obstructio ab humore crasso; & fluxio humoris ad obstructionem: vnde curatio debet incipere à sanguinis missione. Multi imò omnes affirmant, Galenum in libro artis curatiua omisisse sanguinis missionem, & incepisse à refrigerantibus, propter febrem, quæ magna est. Decipiuntur tamen, quia ibi etiam consulti sanguinis missionem, vt qui indicationes intelligit, videre poterit. Ibi enim post quàm scripsit: contrariorum contraria esse remedia, quæ quod superat reprimant, quod autem deest sarciant. Flaua autem bilis humor, omnium qui in corpore sunt humorum, calidissimus ac siccissimus est, itaque exinaniendus est: hæc Galenus. Si bilis est exinanienda, quæ alia ratione quæso, nisi in principio sanguinis missione: & post coctionem purgatione? Dices in hac febre non sunt vires. Respondeo verum esse vires deficere ad euacuandum, non autem ad reuellendum. Quòd si adeò imbecilles sint, vt sanguinis missionem non ferant, multum refrigerantibus vtemur. Quæ acrimoniam bilis temperabunt, & sic retardabunt eius impetum. Ex Galeno enim 3. de san. tu. bilis cum impetu fluens perficere potest obstructionem, quæ si sensim moueatur, eam exterget.*

In tertiana Galenum sanguinem mittit.

Secundò, apparantibus bilem.] *Sedata fluxione humoris biliosi ad focum putredinis, quod ex coctione incipiente deprehendes: quo tempore iam incipit augmentum. Tunc non ad præparandam bilem, vt dicit auctor, sed ad curandam obstructionem veniendum est. Quæ curabitur syrupis refrigerantibus ob febrem, & aperientibus propter obstructionem qualia sunt syrupus endiuia, borraginis, acetositatis citri cum decocto hordei, cichorei, borraginis, & endiuia. Dices, in augmento non licet sanguinem mittere. Respondeo bene licere, quia tunc adhuc est fluxio, neque multum diuertimus naturam.*

Obstructio curatur. *Obiectio.* *Solutio.*

Purgatio. Tertiò, euacuantibus bilem.] *Aperta obstructione si natura non expurgat bilem, tunc eam purgabimus extra accessionem tamen, ne impediamus naturæ motum, qui ad externa fit. Considerare autem oportet motum humoris, qui si lateat, quia natura nullam tentauit euacuationem, tunc per intestina, per quæ solet communiter natura euacuare bilem, purgabimus. Per deiectionem purgat Galenus absinthio, quod deiectione, & per vrinas optimè euacuat, obstructiones aperit, ventriculique os roborat. Per vrinas purgat decoctum apij. Per*

sudorem

sudorem autem balneum dulcis aquæ, quod humectat corpus, & excrementa, per habitum corporis euacuat; refrigerat etiam ex accidenti, euacuatis calidis excrementis.

Quartò refrigerantibus.] *Si putredine euacuata intemperies aliqua calida remaneat in iecore, corrigenda est ea ratione, qua docet auctor in fine capitis superioris: omitte tamen descriptionem cardiacam ibi descriptam, quia continet aurum & alia inutilia.* *Refrigeratio iecoris.*

De Tertiana notha, seu spuria.

CAPVT IV.

Tertiana notha, seu spuria, est febris intermittens, quæ fit ex flaua bile vincente, & pituita pauciore: & hæc dicitur à barbaris maioris famæ: quia sæpius accidit: vel à bile flaua dominante, & atra bile pauciori, putridis extra venas, & per totum corpus: & hæc dicitur à barbaris minoris famæ, quia rarò accidit. Externæ causæ sunt omnes, quæ bilem simul, & pituitam gignunt, vt de ipsa agamus, quæ magis accidit. Sed vincentibus causis bilem generantibus vide, quæ diximus capite 2 huius libri, & capite sequenti de quotidiana, & ex iis compara tecum causas: notæ enim mixtæ sunt, non simplices, vt in syncera, & exquisita tertiana; aut in quotidiana pura: & ideò incipit accessio cum rigore mitiori, &. leuiori, quàm in exquisita tertiana: licet sit longior horror, sentiatúrque frigus actu, à frigidis enim humoribus humor syncerus, & vehemens fieri nequit. Longius etiam principium est accessionis, quemadmodum omnia tempora accessionis & etiam totius morbi: nam excedit duodecim horas, & quantò maior est accessio, tantò magis ex pituita gignitur: & quantò longior accessio, tantò totus morbus longior: aliquando enim incipit tertiana notha initio autumni, & finitur vere: exquisita verò longissima septem circuitibus iudicatur. Sitis in hac est minor, & sudor: quamuis aliquando ægroti sudent copiosè, quòd si frigidus sudor fuerit, maximam indicabit longitudinem. In ventre apparent obstructiones, aliquando in hepate, & aliquando in splene. Quòd si in membris durities aliqua fiat, hydropem indicat imminentem. Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu refrigerante, & humectante magis, quàm calfaciente & exiccante, habita ratione multitudinis vtriusque humoris, quæ per signa cognosci potest: ideóque Galen. primo artis curatiuæ ad Glauconem optimè miscet parum piperis cum cremore hordei non nimis tenui, quia morbus hic diuturnus est, durátque multos

Descriptio. *Causæ.* *Nota.* *Curatio.* *Victus.*

menses, aliquando sex: semper tamen nutriendus est æger extra ipsam accessionem vel in declinatione ipsius, nisi æger fuerit imbecillus, vt diximus capite præcedenti. Nutriatur ergo iure gallinæ teneræ, & carnibus arietinis cum hordeo excorticato, & paucis ciceribus nigris, vel radice petroselini. Nutriatur quoque carnibus ipsius gallinæ non solùm elixæ, sed etiam assatæ, & pullo gallinaceo, coturnice, perdice, & hædo, & frusto aliquo cuniculi. In initio cœnæ comedat cappares sine sale, & cum saccharo, vel senariones cum melle, & aceto, vel folia raphani, & similia. In fine verò cortices citri sacchato conditos, vel nucleos pini conditos etiam saccharo: & similia.

Cibus.

Potus. Potus sit aqua cinnamomi, vel aqua ceterach, seu scolopendriæ Græcorum, non officinarum, quia est lingua ceruina, & phillitis Dioscoridis, quæ astringit. Quod si appetentior vini sit, debet album parari, vel rubrum tenuis substantiæ. Somnus in primis tribus temporibus accessionis magis nocet, quàm in exquisita terriana. Motus & exercitatio extra ipsam accessionem moderata est vtilis, & necessaria, saltem frictio totius corporis.

De scolopendria.

Horroris & frigoris ablatio. Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem, qui sua longitudine, & vehementia solet ægrum cruciare: vt pannis lini secu calidis partibus extremis admotus, & parti ei, quæ inter testes, & anum interiacet. Oleo ex camomilla, vel lilio, vel rutæ bene calido illis partibus admoto mederi possumus. Pancum vinum, si bibatur, curat hunc rigorem cum horrore: & si sit cum infusione trium radicum plantaginis erit efficacius remedium. Aliqui in hoc genere remediorum laudant tria hepata ranarum cum pauco vino. Quæ si in initiis trium accessionum sumantur, solent curare hos vehementes horrores, & rigores.

Potus vini sedat rigorem.

Hepata ranarii.

Sectio venæ. Tertiò, secta vena cubiti dextra, si fuerint signa sanguinis (de quibus cap. 2 huius libri de febre ardenti diximus) sanguinisque copia extrahatur respondens plenitudini, naturæque ægri, inanito tamen ventriculo, & intestinis per hunc vel similem clysterem ℞. foliorum maluarum, & folio. violarum nigrarum an. m. j. furfuris & camomillæ. an. p. j. seminis carthami ʒ. ij. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. in quo dissolue diacatholiconis ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei violarum ℥. iij. olei camomillæ ℥. j. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster.

Clyster ante sectionem venæ.

Præparatio humorum. Quartò, apparantibus bilem cum pituita, quamuis habita ratione pituitæ quantitatis, vel qualitatis sint vel augenda, vel multis diebus sumenda calida hac, vel simili forma, vt ℞. syrupi de bizantiis, & endiuiæ composita an. ℥. iij. rhodomellis

domellis ℥ vj. misce. Item ♃. aquarum capilli veneris, cichoreæ, fœniculi, & endiuiæ an. ℥. vj. misce, vel earundem rerum ℔. ij. Hæc sumantur per sex dies, vel si opus fuerit pluribus his, donec paratus sit humor: quamuis ob sui diuersitatem non vnica sed pluribus vacuationibus indigeat, semper præcedentibus concoctionibus multis.

Quintò, vacuantibus materiam mixtam ea bile vincente, & pituita pauciori, vt ♃. diacatholiconis ʒ. vj. diaprunis solutiui ʒ. iij. diaphænicis ʒ. ij. rhodomellis ℥. j. decoctionis communis q. s. misce, & fiat potus. Vel ♃. pilularum aggregatiuarum ℥ j. optimi diagridij g̃. iij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Vel ♃. pilularum de rhabarbaro ℈. ij. agarici trochiscati ℈. j. optimi diagridij g̃. iiij. cum aqua borraginis fiant pilulæ septem, & aurentur. Aliqui hac notha tertiana affecti solo vomitu sunt liberati, vt vult Gal. primò de arte curatiua ad Glauconem, qui si sponte satis non excitatur, potest arte moueri, syrup. acetoso simp. cum decocto seminis raphani, & aliis similibus. Si tamen prior & vnica euacuatio non suffecerit, quemadmodum raro in his nothis tertianis sufficit, iterum corroboratis ventriculo, hepate, & corde, & refrigeratis per ea, quæ dicemus sexto sequenti genere remediorum, est humor concoquendus syrupis, & medicamētis iam dictis genere quarto præcedenti, vel hoc, aut simili medicamento: ♃. quinque radicum diureticarum, liquiritiæ an. ℥. j. capilli veneris, ceterac, cichoreæ, endiuiæ, scabiosæ, absinthij, borraginis an. m. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. iij. sacchari ℔. j. syrupi de bizanriis, & endiuiæ compositi an. ℥. iiij. trochiscorum de rhabarbaro ℥. ß. pulueris diarrhodonis Abbatis ʒ. ij. pulueris, cinnamomi ʒ j. misce, & fiat syrupus non perfectè decoctus. Dosis vnciæ sex quolibet die. Et qualibet hebdomada semel, vel bis fiat vacuatio per has pilulas: ♃. pilularum de rhabarbaro, & aggregatiuarum an. ʒ. j. fiant pilulæ xv. & aurentur, si non est pauper. Dosis tres. Si opus fuerit, adde cuilibet earum g̃. j. optimi diagridij, vel si non amat pilulas, vel non potest ipsas transglutire, ♃. diacatholiconis ℥ ij. diaprunis solutiui ℥. j. diaphœniconis ℥. ß. agarici trochiscati, & conseruæ borraginis an. ʒ. ij. rhomellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum cum aqua absinthij, vel buglossæ.

Sextò, refrigerantibus iecur, & totum corpus internis, & externis, & apientibus obstructiones venarum meseraicarum, hepatis, & lienis, si fuerint quæ in hac notha tertiana sæpe reperiuntur, præsertim quando est longa: quamuis ob-

Purgatio. Potio. Pilulæ. Alia pilula. Vomitus excitatio. Iteranda euacuatio. Præparatio secunda. Pilulæ. Cōfectio. Refrigerātia & aperientia.

Obstructio priùs curanda, quã vacuanda materia. structio curanda priùs sit, quàm vacuanda materia, imò sine eius curatione nunquam curabitur febris: apparente ergo obstructione fiat fotus in ipsa & toto ventre inferiori ex decocto quinque radicum diureticarum, camomillæ, seminis lini, fœnugræci, absinthij, præcedenti fotu hoc, vel irrigatione facta spongia bis in die vacuo ventriculo vngatur venter versus splenem hoc vnguento: ℞. olei de capparibus, & amygdalarum amararum an. ℥. j. ß. vtriusque dialthææ, vngueuti Aragon ana. ℥. ß. armoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum: adde pulueris trochiscorum de myrrha ʒ j.

Vnguentũ spleni admouẽdum.

Hepati. Hepati laboranti obstructione admoueatur hoc, aut simile vnguentum: ℞. olei amygdalarum amararum vnciam j. olei nardini ℥ ß. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. Et si opus fuerit vti non solùm externis dictis, sed aliis, & internis ad has obstructiones necessariis, vide quæ diximus capitibus 42. & 45. primi libri. Curatis his obstructionibus, atque euacuata iam materia, refrigeratio, & corroboratio per electuarium diarrhodon Abbatis facto per aliquot dies erit vtilis, & necessaria, sumptis quolibet die drachmis quatuor cum pauco vino albo aqua diluto. Et hepati admoueatur hoc, vel simile vnguentum, ℞. vnguenti santalati ℥ j. ß. olei nardini ℥. ß. pulueris diarrhodonis ℈ j. misce. Si ventriculus laborauit aliqua imbecillitate, ei admoueatur hoc, aut simile vnguentum: ℞. olei de absinthio ℥. j. olei laurini ℥. ß. pulueris gariophyllorum, cinnamomi, & rosatæ nouellæ an. ʒ. ß. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum. Et si opus fuerit, vide alia scripta c. 31. de imbecillitate ventriculi libri primi.

Refrigeratio & corroboratio. Hepati. Ventriculo.

Scholium.

Quæ sit tertiana notha. TErtiana notha.] *Tertiana notha, aut spuria, potest fieri à bile vitellina, quæ crassa est, & hæc rarò contingit: aut à permixtione humorum crassorum cum bile. Frequenter autem solet accidere ex permixtione pituitæ cum bile. Et ideò symptomata habet nõ bilis sincera, sed confusa & mixta, vt rectè docet auctor.*

Victus in morbis. Primò, victu refrigerante.] *Galenus in lib. 1. de art. cur. in morbis, inquit, victus ex morbi longitudine, & virium robore, virium robur ex pulsu cognoscimus: Morbi verò longitudinem, & breuitatem, ex humoris morbum facientis natura, & aliis symptomatis. Nam si humor sit pituitosus, longior erit morbus, quàm si sit biliosus. Tum si singulis accessionibus nulla fiat vacuatio, rigor sit exiguus, accessió-*

que

que perduret, signum est morbum esse longum: si contra res eueniat, breuiorem. Si ergo vires sunt robusta, & morbus coctu difficilis, inedia conducet. Quia hoc victu nec morbus augebitur, nec vires concident, qua ob robur sufficient, vsque ad morbi coctionem, quem vincent cùm non impediantur ab alimento. Quòd si vires sint languida, & morbus facilis coctionis, vtendum erit victu crassiori, quia etsi alimentum humorem augeat, cùm facilè coquatur, à viribus robustis vincetur. Hos duos modos solùm adducit Galenus, quia ex his facilè est tertium inuenire victum, qui in morbo contumaci, & viribus languidis imperandus est. Hic victus tertius mediocris esse debet: nec tam tenuis, ac in virtute robusta, nec tam crassus, vt in his, qui vires habent languidas, cum morbo facili coctu coniunctas. Corroborabimus ergo vires: sed non adeò vt malum augeamus, quod contumax est. Hinc colligemus quo victu sit vtendum in hac tertiana, quem ex longitudine morbi, & viribus debemus instituere. Quod difficile est, posse exactè prastare, cùm sint contraria indicationes, qua ex morbo, & virtute sumuntur. Consulentes enim vni, alteri officimus. Quantum enim inedia morbo est vtilis, tantùm deijcit vires, quas in hoc morbo oportet seruare, cùm debeant longiori tempore laborare. *Victus in tertiana.*

Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem.] *Radicem plantaginis proprietate valere contra rigorem, & horrorem, sentiunt multi: Quod ridiculum est, magis autem quod scribit auctor, de tribus hepatibus ranarum; quasi duo, aut quatuor non possent prodesse, si verum esset facultate occulta agere, ita vt ex ipsis vtilitas sequeretur.* *Aliqua medicamẽta cõtra horrorem irridentur.*

Tertiò, secta vena.] *In hac febre sicut in aliis putridis, supra dicta affectus sunt considerandi. Et cùm indicatio à febre non vrgeat: sicut in supradicta, proinde Galenus nullam mentionem fecit refrigerantium, & humectantium, incipienda ergo erit curatio ab obstructione fiente, siue ab humore, qui eius est causa. Hunc reuellemus mittentes sanguinem etsi non sint signa sanguinis, si tamen vires consentiant. Dices, hac febris non est magnus morbus, ergo non licebit in ea sanguinem mittere, cùm ex morbi magnitudine, & virium robore de hoc remedio deliberemus: Respondeo, verum esse, nos non mittere sanguinem propter magnum morbum prasentem, sed propter alios morbos graues imminentes.* *Sectio venæ.* *Obiectio.* *Solutio.*

Quartò, apparantibus bilem.] *Sanguine misso diuretica medicamenta propinabimus. Non quòd velimus vrinam ante coctionem mouere, hoc enim non est faciendum: sed quia diuretica aperientia sunt. Et ita propter obstructiones ea propinamus, dummodo non sint multum calida & sicca, ne febrem augeamus. Vtemur ergo syrupis bis oxymelle simplici, syrupo endiuia composito, borraginis, fumiterra, & aliis cum aquis quinque radicum, cichorii, borraginis. Si hac non sufficiunt potissimum hyeme & aliis temporibus, in quibus humor con-* *Diuretica medicamẽta.*

Apozemata. *Absinthium.* *tum ax est, uti poteris Apozematis: quæ sunt syrupi longi ex syrupis, aquis, trochiscis & alijs cōpositi. Licet etiam uti syrupo de absinthio, aut decocto, non ante septimum diem. Quia ante septimum diem cruditates multæ sunt in ventriculo, quæ ab absinthio impingentur ex 6. de san. tu. At cùm post septimum diem tenui victus ratione, humores sint cocti, utiliter tunc absinthio vtemur, quod roborat interna viscera, & deobstruit. Coctionem humoris iuuabimus quiete, quia in hac calor non mouetur ad externa, vt in exercitio. Fomentis etiam externis, vnguentes iecur, ventriculum & lienem oleo de absinthio vt calefiant, & roborentur.* *Balnea.* *Balnea ante coctionem inutilia sunt, tum quia in hac febre non est necessaria corporis humectatio: tum quia augent obstructiones: tum quia humores crassi à balneo non poterunt euacuari. Post coctionem non adeò audacter eo vtemur ac in tertiana exquisita, propter dictas causas: semel tamen & bis ipsum cōcedemus, vt melius humores coquantur. Clysteribus fortioribus uti oportet ex chamæmelo, ruta & alijs cum agarico, aut diaphœnicone, & hiera.*

Purgatio. Quintò, euacuantibus.) *Rectè purgat auctor. Aduerte tamen, quòd si materia impetum fecerit ad vrinæ meatus, tunc vtendum esse diureticis.* *Vomitus.* *Vomitus vtilissimus est, hic tamen non est ciendus, nisi nausea præcedat. Faciliùs autem est post cibum vomere, quia permiscentur excrementa cum alimentis.*

De Quotidiana. Cap. V.

Diuisio. *Causa.* QVotidiana febris duplex est, altera intermittens, quæ fit à pituita extra venas, & per totum corpus putrida, singulis diebus accidens: altera sine intermissione, quæ fit à pituita putrida in venis. Vtriusque febris causæ sunt alimenta pituitosa, vt pisces, herbæ frigidæ, legumina, & otium. *Signa.* Quotidiana intermittēs haud quaquam cum rigore primo statim die inuadit, sed temporis progressu, refrigeratio potiùs, quàm rigor occupat: & quantò pituita est frigidior, tantò maior est refrigeratio. Quare in ea, quæ ex acida, vel vitrea contingit pituita, erit maior, quàm in ea, quæ ex dulci, generatur. *Pulsus.* Pulsus, cùm primùm accessio fit, inordinatus est, & inæqualis, tardus, paruus, ac debilis. Neque in augmento magnitudo, velocitas motus, & frequentia quotidianæ accidunt: *Calor.* Calor illi non tam acris, ac in tertiana, neque multum, ac crebro spirare compellit, sed anhelitus expirationes humidæ, fumosæ, & multùm vaporosæ sunt. Tardè ac ægrè accenditur, ac tempus longum consumit, dum ad summum inualescendo peruenit. Non sitiunt ij, *Vrina.* vrinæ albæ, aquosæ, tenues, vel crassæ, aut turbulentæ. Nullus sudor in primis diebus erumpit, neque exacta quies apparet donec

ad

ad finem totius morbi deuentum fit. Spatium accessionum est decem & octo horarū, & quietis falsæ fæx. Has omnes notas, & plures alias scribit Galen. primo de arte curatiua ad Glauconem,& secundo de differentiis febrium, & secundo de crisibus. Sed quia Hispani,& qui habitant calidas regiones rarissimè his febribus exquisitis laborant, his prætermissis ad curationem ipsam accedo. *Spatium. Febris quotidiana rarissima apud nos. Curatio.*

Curatur quinque remediorum generibus. Primò, victu incidente,& extenuante,de quo capitibus septimo, & octauo, & aliis locis prioris libri dictum est, dummodò non nutriatur nisi in fine accessionis, & extra ipsam, nisi deficerent vires. Victus quoque non sit tenuis propter morbi longitudinem: nutriatur ergo iure columbi cum ciceribus, & radice petroselini, vel iure gallinæ cum eadem radice,& foliis raphani,vel perdice,vel turture & similibus cum pipere, cinnamomo, croco, & aliis aromatis. *Victus. Cibus.*

Potus sit aqua cinnamomi,vel radicis petroselini. *Potus.*

Secundò, corrigentibus rigorem, vel potius frigus oleis calidis spinæ toti admotis, vt rutæ, lauri, de lilio, de castoreo, & extremis apponantur panni bene calidi. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati, vel rubeæ trochiscatæ cum pauco vino, decoctionis rutæ, saluiæ, & abrotani est optimum remedium, in hoc præcipuè post 14. diem, & parum purgato corpore. *Frigoris correctio.*

Tertiò, concoquentibus pituitam medicamentis dictis primo cap. & aliis de morbis pituitosis prioris lib. per 8. vel 10. dies. *Cōcoctio.*

Quartò, vacuantibus pituitam exhibitis tempore falsæ quietis:de quibus dictum est cap. 1. & aliis prioris libri. Aliquando est vtilis vomitus in hac febre, præcipuè si natura indicauerit, quem decocto seminis raphani, & anethi cum oxymelle simp. poterimus prouocare. *Purgatio. Vomitorium.*

Quintò,corroborantibus ventriculum, & hepar: vt electuario rosatæ nouellæ, aromatico rosato Gabrielis, theriaca magna,mithridato,conserua acori,sticados. Dosis horum est ʒ.vna vsque ad ʒ. ij. cum vnciis duabus, vel tribus aquæ vel decocti fœniculi,anisi,petroselini,melissæ,& similium. *Corroboratio.*

Scholium.

QVotidiana febris duplex est.) *Quotidiana febris à pituita putrescente ortum habet. Cuius signa lege apud Galen. libro secundo de diff. feb. cap. 4. In hac febre (putrida cum sit) affectus* *Quotidiana.*

Signa. superius cap. 1. explicatos, considerare oportet, vt rectè curetur. Debemus enim incipere à causa obstructionis, quæ est humoris fluxio. An autem eam debeamus sanguinis missione auferre, nec ne, distinctione est opus. Si enim succi crudi in hac febre abundant, multi sint, & paucus sanguis cum ipsis permixtus, tunc non licet sanguinem mittere, quia non constant vires. Quòd si sanguis plurimus sit, & humores crudi plurimum non excedant sanguinem mittemus: quia est robur virium. Sanguine misso, cum obstructio fiat ab humore crasso, & glutinoso, inscindentibus, & vrinam mouentibus: (quæ vim habent aperiendi) vtendum erit in primis diebus (vt ait Gal. arcu. ad Glauc.) aut vt vertit Leonicenus, post primos dies. Acachia, Mena & alij primam lectionem sequantur: nos secundam. Quamuis enim vtraque lectio tolerari possit, secundam tamen elegimus. quia meliùs est primis diebus vti inedia, sic enim coquuntur humores in ventriculo contenti, & hac ratione post primos dies meliùs attenuabuntur. Extenuantia quibus vtendum est sunt oxymel, syrupus de stechade, rhodomel meliratum cum decocto fœniculi cichorei & similium. Circa flatû opus est ventriculi (vbi pituita generatur) rationem habere, ita vt in ipso rectè humores coquantur. Quietem ergo imperabimus, & exteriùs vngemus ventriculum corroborantibus, oleo irino, mastichino, de absinthio, nardino, & similibus: quæ calorem ventriculi augent, & ipsum constringunt: quod post coctionem faciendum est, sicut & vomitus post coctionem monendus, decoquentes semen radiculæ, & oxymel permiscentes. Post humoris coctionem, cum purgabimus diaphanicone, hiera & aliis. Victum ex cap. superiori instituès. Aduerte tamen in hac febre non esse multum calidis medicamentis vtendû, quia ex 4 de san. tu. in his, qui cruditatibus laborant, eas ad venas deducant maiores.

Curatio. An in quotidiana sit sãguis mittendus. Curatio obstructionum. Interpretatio loci Galeni. Ventriculi ratio habenda. Quies. Vnctio.

De Quartana. CAP. VI.

Diuisio. QVartana duplex est, quædam continua, quæ fit, ex atra bile putrescente in venis: altera intermittens, quæ fit ex atra bile extra venas, & per totum corpus putrescente. Et hæc duplex est, vna intermittens, quartana, cuius accessio accidit quarto quoque die, vel duplex, cuius duo circuitus fiunt in quinque diebus. Accessio primi respondet quarti diei accessione, & secundi accessio quinti diei accessioni, tertius verò est dies quietis tantum. *Causæ.* Cuius causæ sunt alimenta melancholica vt salsa omnia, carnes hircinæ, bubulæ, leporinæ, cerninæ, cochleæ, leg-umina, animi & corporis labores immodici, & aliarum febrium longitudo, præcipuè si fuerint sine ordine, & autumno. *Nota.* Hæc febris non statim, & primo die cum rigore vehementi, inuadit, sed talis est

est, qualis iis, qui frigescunt gelu vehementi, progrediente & adaucta febre vnà cum rigore augetur, inualescitque quotidie vsque ad totius morbi augmentum. Sensus rigoris non est pungentis, & stimulantis cutem, sicut in exquisita terțiana, sed inducentis algorem vehementem, & tanquam ossa frangentis. De differentia rigoris, tertianæ, & quartanæ vide Galenum 2. de differentiis febrium capit. 5. & 2. de crisibus capit. 3. Et si vis scire, an frigidi humores rigorem efficere valeant, vide commentarium doctissimi Valleriolæ capit. 5. libro de symptomatum causis. Pulsus in ea sunt satis tardi, ac in principio accessionum rari, & duri, in augmento, & vigore fiunt veloces, & frequentes: quamuis si conferantur cum pulsibus febrium biliosarum, & sanguinearum, sint tardiores & rariores: in hac enim paulatim humor veluti lapis, aut testa, aut os succenditur, & semel incensus diu conseruatur. Quare longiores sunt accessiones, & morbus longissimus est, ferè semper durat vnum annum, aliquando duos, & quandoque duodecim annos scimus durauisse: atra enim bilis, vehementer resistit, & tardè mouetur: ægri cutis dura est, & densa, & tempus, in quo fit frequentiùs est inæquale, autumnus videlicet, vrinæ ægrotantium sunt tenues, albæ, & aquosæ.

Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu humido, & parum calfaciente, vt iure arietis & gallinæ cum buglossa, & borragine, & aliis omnibus dictis capite nono prioris libri, dummodò æger sumat alimentum extra accessionem, nisi vires deficerent. Cauendum est, ne sint alimenta flatuosa, & melancholica, vt legumina salsa, & alia similia his. Potus sit vinum rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ, dilutum aqua decoctionis radicis buglossæ. Vtatur quiete corporis, & animi, & somno. Bis saltem in hebdomate venter hoc, aut simili clystere leniatur, & lubricetur: ℞. foliorum maluarum, mercurialis, borraginis & buglossæ an. m. j. epytimi ℥. ß. fulfuris ʒ p. prumorum damascenorum paria sex, fiat decoctum, de quo percolato accipe libram vnam semis, cui adde diacatholiconis ℥. j. confectionis medicaminis Hamec, ℥. ß. oleorum sesamini, & camomillæ, an. ℥ ij. butyri recentis ℥. j. misce, & fiat clyster. *Curatio. Victus. Qui cibi vitandi. Potus. Clyster.*

Secundò, si omnia fermè sanguinis signa adsint secta vena interna cubiti, dextri, & misso sanguine, qui plenitudini & viribus respondeat autore Galeno primo de arte curatiua ad Glauconem: quamuis in hac longissima febre sanguis parcè est mittendus. Aliqui lienis venam secant in hac *Sectio venæ.*

An secãda sit vena iecoraria sinistra. hac febre. Sauanarola vir doctissimus in ipsa coniunctione secat iecorariam signistram,& se multos laborantes quartana pristinæ saluti restituisse dicit.

Concoctio syrupi. Tertiò post tres menses ab initio febris concoquentibus, & apparantibus atram bilem,de quibus cap. 1 & 9. prioris libri dictum est. Sed propter tyrones : ♃. syrupi borraginis, & buglossæ, an. ℥ vij ſ. syrupi de fumo terræ simp & de epithymo. an. ℥. iiij. syrupi de scolopendria. ℥. iij. misce : & ♃. aquarum

Aqua vel decoctũ. augloſſæ,borraginis,scolopendriæ, & capilli veneris an. vncias decem, vel decocti horum libras tres semissem.

Purgatio. Potio. Quartò, materia aliquo modo apparata vacuanda est hoc, vel simili medicamento : ♃ diasenæ, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ. an. ℥. ß. pulueris epythimi, ʒ. ij. ß. decocti florum cordialium quod f. misce, & fiat potus, quem in secundo die quietis accipiat, si vnica sit quartana: si duplex, in die quietis, si verò continua, in die minoris laboris. Qui non possunt purgans liquidum bibere, vel statim ipsum

Pilulæ. euomunt, has aut similes pilulas hora consueta sumant : ♃. pilularum Indarum, & de fumo terræ an. ʒ. ß. optimi piagridij grana quinque, cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Post debitam vacuationem propter siccitatem à pilulis relictam loco iuris sine sale, bibat vncias sex decocti fructuum & florum cordialium vnciis duabus sacchari.

Admonitio. Sed quia hæc materia est heterogenea, & terrestris, non satis est vna præparatio, & purgatio, sed pluribus eget, dummodò inter eas corpus, & partes corroborentur medicamentis, quæ dicemus in quinto remediorum genere: hic tamen

Syrupus præparãs materiã secundo loco. syrupus est optimus, & probatus in huius materiæ præparatione: ♃. pimpinellæ, buglossæ, borraginis, lupulorum, ana. m. ij. capilli veneris, scolopendriæ, absyn thij, an. m. j. fiat decoctum : de quo percolato accipe ℔. ij, cui adde succorum sine residentia borraginis, endiuiæ, & fœniculi an. ℔. j. ſucci pomorum redolentium ℔. iiij. sacchari, quod f. misce, & fiat syrupus. Dosis vnciæ tres cum aqua, vel decocto scolopendriæ,& borraginis. Post cuius vsum fiat vacuatio hoc, aut simili medicamento, ♃. cassiæ fistularis recens extractæ ʒ. vj. diasenæ, & confectionis medicaminis Hamec, an. ʒ. iij. decocti florum cordialium facti in sero caprino addendo parum epithymi quod f. misce,& fiat potus. In hebdomada semel fiat vacuatio per hanc mixturam : ♃. diacatholiconis, diasenæ, an. ʒ. j. ß. confectionis medicaminis Hamec, ℥. j. pulueris epithymi ʒ. iij. conseruæ buglossæ. ʒ. vj. syrupi borraginis. quod

quod f. misce, & fiat confectio. Dosis cochlearia duo. Aliquando tamen initiis accessionum est conueniens vomitus ab arte factus, & à natura, quamuis hæc materia suo pondere aptiùs per inferiora expellatur, vt autor est Hippocr. 4. aphor. propter causas nobis occultas graui ascendit, & leue descendit. Priùs natura tentante bibat in initio accessionis vncias quatuor decocti seminis rhaphani, & anethi cum vncia vna oxymellis, vel infusionem, vel decoctum raphani cum virtute hellebori in oxymelle simpl. factum. *Cōfectio. Vomitus laudatur.*

Quintò, corroborantibus ventriculum, hepar, splenem, & totum corpus, vt conserua buglossæ, borraginis, cortice citri condito, electuario rosatæ nouellæ, electuario diamargaritonis frigido. Dosis drachmæ duæ cum aqua aut decocto, vel syrupo absinthij, vel de scolopendria. Hæc confectio est in hoc genere optima: ℞. confectionis Gentilis contra melancholiam, & conseruæ buglossæ an. ℥. j. conseruæ borraginis & corticis citri cum saccharo conditæ an. ℥. ß. pulueris lætitiæ Gal. & lætificantis Rhasis, & rosatis nouellæ an. ʒ. ij. syrupi de pomis q. f. misce, & fiat confectio. Dosis est omni hora cochlearium vnum cum aquis melissæ, & buglossæ. Si splen laborat obstructione, vel menses, vel hæmorrhoides suppressæ sint, considera, quæ diximus cap. 45. 52. & 56. *Corroboratio. Cōfectio. Corroboratio.*

Sextò, rigorem & frigus curantibus, quamuis hoc symptoma ob sui vehementiam aliquando post secundum genus auxiliorum sit admouendum, præcipuè mitioribus remediis, vt pannis benè calidis in initiis accessionum partibus extremis sæpe admotis, & spinæ similiter, malefactis oleis de lilio, de ruta, laurino, & de castoreo. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati cum pauco vino optimo curat rigorem, & frigus, & quandoque ipsam quattanam, maximè post debitam purgationem. Curat similiter hoc symptoma, & ipsam quartanam drachma vna pulueris seminis hypericonis, vel puluderis mille folij cum pauco vino optimo. Eandem vim habet drachma vna assæ fœtidæ. Hæc mixtura est optima in hoc: ℞. pulueris assæ fœtidæ, piperis longi, rutæ siccæ an. ℥. ij. mellis quod f. misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum vino optimo, vel aqua rorjs marini, vel saluiæ. Hic puluis est in hoc genere optimus. ℞. baccarum lauri ʒ. j. zinziberis, & radicis gentianæ an. ℈. ij. misce, & fiat puluis. Dosis scrupulus vnus cum vino albo optimo. Rigor, frigus, & alia cum quartana curantur, præsertim si extrema pannis, tegulis, & lateribus ignitis calefiant, & dorsum hoc vnguento benè calido vngatur: ℞. theriacæ magnæ *Curatio horroris. Vis theriacæ magnæ & mithridati. Cōfectio. Puluis. Vnguentum.*

gnæ ℥.ij.gariophyllorum,ſpicæ nardi an.ʒ.j.ß.olei antiqui,& optimi vini an. ℥.ij.ß.omnia prunis impoſita vaſe aliquo ferueant. Vnguentum Aragon in hoc genere laudatur. Quidam in hoc genere laudant drachmam vnam pulueris cranei humani cum vino optimo. Alij experientia longa curabant ſimul rigores, & quartanas ſucco plantaginis, & aqua. Multi liberati ſunt à rigore, frigore & quartana hoc medicamento: ℞.mithridati ℈.iiij.ſucci plantaginis ʒ.ij.miſce.Hoc auxilium ter in principiis acceſſionis exhibitum curat rigorem, frigus, & quartanam: ℞.ſucci radicis thapſi barbati, & vini albi odoriferi an.ʒ.ij.miſce. Expertum medicamentum in hoc genere eſt vnum os de corde cerui redactum in puluerem cum pauco decocto dictami, ſaluiæ, camedreos, & camepireos. Puluis oſſis leonis curat rigorem, & frigus quartanæ, vt quibuſdam placet. Granum vnum muſci cum vino eſt in hoc genere optimum, præſertim ſi naribus & ori admoueatur oleum rutæ. Hoc vnguentum eſt valentiſſimum in hoc genere: ℞. pulueris caſtorei, theriacæ magnæ.an.℈. v. myrrhæ,olei laurini an.℈.iiij. mellis deſpumati. ℔. ß.miſce, & fiat ad modum vnguenti, quo initio acceſſionis vngantur plantæ pedum, volæ manuum, tempora, frons, & pulſus, & nares: ſit benè calidum, & bibat drachmam vnam rubeæ tinctorum cum vino optimo. Succus calamenti, ſi bibatur ante acceſſionem, curat quartanam: animaduerte tamen, ne hæc nimis calida ante euacuationem exhibeantur, ne ex vna fiat duplex, vel ex intermittente continua. Timor magnus ab inimicis incuſſus curauit quartanam vnius anni. Quidam initio acceſſionis in flumen deiectus curatus fuit: quidam etiam ſubitò, & præter ſpem audiens tonitru artificiale à quartana liberatus eſt, hoc tamen prudenter fieri debet: nam etiam ſi gaudium magis poſſit interficere, quàm timor, tamen ipſe timor magis, quàm ira, quæ nullo modo poteſt occidere hominem, autore Galeno.

Curationes variæ. *Vnguentum.* *Admonitio.* *Vis timoris.*

Scholium.

QVartana duplex eſt.] *Cùm lien humore melancholico nutriatur, ipſum ex iecore attrahens, non eſt mirum, ſi quartana (quæ ex humore melancholico generatur) in venis lienis habeat focum, & principium. Signa quartanæ intermittentis, de qua hic agimus, pete ex lib.2.de diff.feb.cap.5.*

Focus in quartana.

Secundò ſi omnia fermè ſanguinis.] *Ex Galen. libr. 1. de arte curatiua ad Glau. quartanas ait per initia eſſe blandè tractandas.*

Nullum

Nullum enim medicamentum vehemens exhibendum est, quia hos *Interpre-*
tenue humoris capit, & reliquum incrassat. Neque vacuandum est, nisi *tatur lo-*
sanguis admodum exuperet. Vbi per exuperantiam sanguinis non est *cus Ga-*
quod intelligamus plethoram, qua in his, qui quartana laborant, non *leni.*
reperitur, sed in hominibus carnosis, & multo optimo sanguine abun-
dantibus: intelligimus ergo per abundantiam sanguinis, multum san- *Sangui-*
guinem melancholicum in venis contentum. Quando enim talis extat, *nis mis-*
sanguinem mittimus in principio propter causam sæpius dictam, quæ *sio.*
est fluxio humorum ad focum putredinis. Quòd si sanguis secta vena
egrediens flauus sit, tunc non est mittendus sanguis, imò sistendus: quia
cùm is, qui in venis continetur, non sit melancholicus, signum est, ipsum
non augere obstructionem, neque eius fuisse causam: imò ipsum oportet
seruare, vt iuuet humoris frigidi, & crassi concoctionem. Sanguinis mis- *Sangui-*
sio exercenda est ex brachio sinistro semper & ex basilica, si apparet *nis missio*
propter rectitudinem venarum, & natura. *ex qua*
Tertiò post tres menses.] *Gal. in quartana vtitur medicamen-* *vena.*
to, quod diatrion pipereon appellant, & diaspolitico appellato. Hæc ad *Medimē-*
extenuandos crassos humores exhibentur, compositiones eorum 4. de *ta quibus*
san. tu. scribit, vbi diaspolitici medicamenti duas tradit compositio- *Gal. at-*
nes: Vnam, qua magis mouet aluum, in qua par est portio nitri & alio- *tenuabat*
rum medicamentorum: Alteram verò ad magis attenuandum, quæ *melācho-*
minorem habet nitri portionem. Nos non solemus his medicamentis at- *liam.*
tenuare melancholicum succum, sed syrupis de fumo terræ, borraginis, *Præpa-*
endiuiæ compositi, de bizantiis & aliis. Cum decocto fumiterræ, radicis *ratio me-*
capparis, borraginis, tamarisci & similibus. *lāccholiæ.*
Quartò, materia.] *Coctione absoluta quando iam non est obstru-* *Purgatio.*
ctio, purgandum est ea ratione, qua docet auctor. Vomitu possumus *Vomitus*
etiam purgare post cibum, & sic si nil obstat vti possumus helleboro al- *cū helle-*
bo cum Gal decoquentes ipsum cum raphano, & præbere raphanum: *boro.*
hac enim ratione ipsum propinabant antiqui, facta prius totius cor-
poris præparatione, humectantes ipsum cibo, potu, quiete, & balneo.
Nam qui ipsum aliter propinant, ex instituto interficiunt. Iam si vo- *Theriaca*
mitionibus non sit assuetus æger potius oportebit per inferna purgare *Andro-*
quàm helleboro. Andromachi theriaca rectè purgat hunc humorem. *machi.*
Vtitur etiam Gal. medicamento ex succo cyrenaico: Cuius compositio- *Medica-*
nem tradit libro de rigore, fit enim ex succo cyrenaico & castoreo. *mentum*
Quo medicamento vtemur perfecta coctione, & facta purgatione, *ex succo*
quando aliquid humoris remanet, repetúntque paroxismi, neque libe- *cyrenai-*
ratus est homo à febre. Ab hoc enim medicamento quod relinquitur *co.*
humoris attenuatur & expurgatur. *Quibus*
Quintò corroborantibus.] *Antè coctionem frictionibus, exer-* *vtitur*
citationibus, & balneis vtitur Galen. Frictiones non debent esse *Gal. ante*
fortes, sed pingues. Exercitationes non vehementes, balnea pauca *coctionē.*

aut

aut quod melius erit, nulla. Salsamentis etiam vtitur, quæ sunt res sale conditæ, multa enim sale condiebant veteres, vt asparagos, & alia arborum germina. His ergo vtendum ob tenuandi vim quam habent: nam aliter sal crassarum est partium, & ideo probatur in quantum condimentum est. In morbi vigore, quies imperanda, & viscera fouenda vnguentes lienem oleo de absinthio, de capparibus radicum tamarisci, & similibus: vnguento etiam marciaton, & de agrippa, vel decocto radicis brioniæ, quæ maximè attenuat, vel oleo, in quo radices capparis, aut thamarisci sint decoctæ. His humor melancholicus maximè attenuabitur.

Medicamēta quædam dānantur. Sextò, rigorem.) *Hæc symptomata, si fiunt refrigerato corpore ab humore, & à retractione sanguinis & spiritus ad interna, quid faciet cranium humanum, succus plantaginis, os de corde cerui, aut os leonis?*

De Febribus compositis. CAP. VII.

Difficilis est descriptio febrium compositarum, difficilior earum tantùm cognitio, quod docet Galen. 1. de arte curatiua ad Glauconem, dicens: Paucæ febrer sunt, quæ ad sui dignotionem exquisitam die quarta indigeant: difficillima curatio, sua enim contraria natura, & longitudine hydropem, vel hecticam efficere solent. Sed antequàm de iis verba faciam, priùs oportet scire tertianam notham non esse adnumerandam inter has compositas febres; quamuis ex bile, & pituita constet: quia seruat motum bilis vincentis, siue sit vnica forma simplex actu, & potentia duæ, siue non. In aliis autem compositis, vt in hæmitritæo sunt duæ, vel plures formæ humorum actu, vel saltem hæ non seruant motum vnius humoris proprium. Harum compositarum febrium infinitæ fermè sunt species, quàm in primis omnia earum genera possint componi, & omnes etiam ex humoribus genitæ cum aliis, vt hectica putrida, & biliosa cum pituitosa, & melancholica: sed quia omnium complicatio, cōfusio, & compositio in præsentia non est tradenda, ne noster sermo prolixior fiat, tantùm agam de febris tertianæ, & quotidianæ compositione, cuius quatuor sunt complicationes autore Galen. capit. 7. lib. 2. de differentiis februm & capit. 9. libr. 2. de crisibus. Vna, quum tertiana, & quotidiana commiscentur, altera, quando tertiana intermittens quotidianæ continuæ coniungitur, & hæc propriè semitertiana dicitur, & hæmitritæus: tertia, quando quotidiana intermittens tertianæ continuæ miscetur: quarta, vbi quotidiana continua tertianæ continuæ coniungitur: semitertiana (autore

Diuisio.

tore

tore Galeno commentario de typis) alia est exigua, alia media, alia magna: prima spatio 24. horarum vertitur secunda 36. magna verò 48. quæ & continuæ febri propinqua est. Quidam volunt tres esse differentias, seu species hæmitritæi, maiorem scilicet, minorem & medium ponentes, apud quos maior est, quum continua biliosa, intermittenti melancholicæ coniungitur, minor quando biliosa continua quotidianæ intermittenti, medius, quando biliosa intermittens quotidianæ continuæ. Harum febrium causæ, & signa ex notitia simplicium febrium cognoscuntur, similiter & curatio. Considera itaque dicta capite de tertiana notha: nam eo ordine & ratione, qua cognoscitur & curatur illa, cognoscetur, & curabitur quæcunque alia febris composita: semper tamen formidandus est exitus harum febrium tanquàm suspectus, & maximè periculosus, præcipuè quando febris melancholica aliis coniungitur. Multos tamen laborantes hæmitritæo siue semitertiana sanaui post vacuationes factas pilulis de rhabarbaro, pilulis aggregatiuis, vel confectione diaphœnicon, præcedenti longa concoctione, & post auxilia interna & externa obstructionibus hepatis & splenis vtilibus remediis, nimirum confectione ex testudine & syrupo, quorum hæ sunt descriptiones. ℞. carnem vnius testitudinis benè coctam cum aqua hordei, pulueris electuarij resumptiui ℥ ß. cinnamomi electi ʒ.i. medullæ passularum, granorum pini, in aqua rosarum calida priùs infusorum, & amygdalarum dulcium sine cortice an. ℥ ß. sacchari dissoluti in aqua bug. ossæ q. s. misce, & fiat electuarium ad formam manus Christi. Dosis quolibet die summo mane vncia semis cum vnciis quinque huius syrup. ℞. melissæ, borraginis, cichoreæ. absinthij, ceterach, capilli vene. rostri porcini, scariolæ an. m. j. quinque radicum diureticarum, radicis buglossæ, liquiritiæ an ℥ j. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras octo, sacchari libras quatuor, trochiscorum de rhabarbaro vnciam semis, diarrhodon Abbatis ʒ. ij. misce, & fiat syrupus non perfectè decoctus.

Causa, signa, & curatio vnde petenda.

Quibus remediis curauerit autor febres.

Scholium.

Difficilis descriptio.] *Qui rectè cognoscit febres simplices, & methodum eas curandi, non ignorat, neque ignorabit compositarum febrium curationem.*

De Hectica. Cap. VIII.

Descri-ptio. HEctica febris est, quando calor præter naturam non solùm in spiritibus & humoribus, sed in partibus etiam solidis consistit, neque pendet ab humorum putredine, neque à calore spirituum, estque fixus ac confirmatus difficulterque soluitur, quemadmodum habitus. Fit ferme semper sensim, & longo tempore, ideóque non sentitur, vt inæqualis intemperies: raro tamen ob patientis affectionem, & agentis vehementiam, fit subitò, & rariùs non præcedentibus diaria & humerali febri, vt contingit in fulmine consumente ferrum intacto corio, & lana. Mœror ergo, ira, lassitudo, ieiunia, febres ardentes, & omnes diuturnæ febres hecticam generant. Initio difficulter cognoscitur, quæ in marasmum incidit, cognitu facillima est. Quare hectica quum cognoscitur, curari non potest. Quando verò est sanabilis, est *Signa.* incognita, ideóque non esse tres hecticæ species affirmo, vt Arabes & alij non pauci voluerunt: neque etiam quatuor humiditates cum Auicenna pono, nempe nomen non habentem, rorem, cambium, & gluten, ob quarum consumptionem *Error Arabum.* tres species constituuntur. Gal. tamen 7. Methodi quatuor siccitatis differentias recenset, à quibus forsan Arabes, & alij multi iuniores occasionem arripuerunt diuidendi hecticam in tres species: nos tamen cum Gal. duplicem esse tantùm credimus, primam fixam inhærentem partibus solidis, quæ omnes corporis humores calfacit, alteram, quæ hectica marasmodes, aut simpliciter marasmus nominatur. Hæc omnes corporis partes colliquat, & consumit, omnémque curationem respuit, vt diximus, cuius signa notissima sunt: alterius verò notæ deprehenduntur, ex calore tantum percepto à cibo & potu per duas horas, nam quemadmodum aqua calci infusa calorem excitat, ita cibi & potus humiditas à partibus solidis calorem occultum mouet, & elicit. Totius corporis siccitas, & ariditas & sordes in ipsis aridæ apparent, pinguedo in excrementis quoque videtur, & totius corporis extenuatio: non illa maxima, quæ in marasmo spectatur. Pulsus tenuis, durus, debilis, & frequens, & velocior est, qui augetur adhibito cibo, calóque, vt diximus, incenditur. Caliditas cum primum manus admouetur, debilis est, paulò post acris, & rodens erumpit; acriórque sentitur, quum diutius arteriam tetigeris. Si verò his præsentibus notis ventris profluuium superueniat, & pili defluant, mors propinqua est.

Curatio. § Hectica febris priusquam ad tabem deueniat, omni cona-*Victus.* tu curatur refrigerantibus, & humectantibus. Primò aëre ar-*Aër.* te parato (si naturalis reperiri non possit) violis, nenuphare, rosis,

rosis, aqua rosata, foliis salicis, lactuca & similibus. Cibis *Cibus.*
boni succi & facilibus concoctu, & paucis, præcipuè glutinantibus, qui substantiam difficilem dissolutu generant, quales sunt pedes animantium, præcipuè suilli vnius anni, & ranæ, testudines, cancri fluuiatiles, & limaces: hi tamen egent præparatione: quamuis limaces inter alimenta, quæ atram bilem generant, à Galen. numerantur, ideóque à multis eorum aqua, & ius magis laudatur. Modus præparandi tradetur. Nutriatur ergo iure gallinæ, & cremore hordei, & iure arietis. Nutriatur etiam pullo gallinaceo, gallina tenera, perdice attagene, cotutnice, turture, cuniculo paruo, vitulo assatis & elixis: ouis recentibus sorbilibus, piscibus paruis & saxatilibus, & anguilla, quæ in salubri aqua vixerit, si benè coquatur, eius tamen aqua est tutior. Lac laudatissimum & optimum alimentum est, nisi adsint, quæ eius vsum impediant, de quibus cap. 29. præcedentis libri de tabe: & hoc etiam cap. de his copiosus agetur. Et quia ob morbi longitudinem omnes fermè hectici carent appetitu cibi, oportet aliqua auxilia cap. 34. superioris libri in medium adducere, præsertim quæ huic febri non nocent, quales sunt succus malorum granorum acidulcium cum sacchato, & pauco cinnamomo, succus agrestæ, succus acetosæ. Alimentum *Leucophagum.*
etiam, quod fit ex oriza, pectore gallinæ, lacte caprino, (dicitur *manjar blanco*) vtile est. Aliquando in iis, atque aliis grauissimis morbis cum Hippocrate libr. 2. aphorismorum cibi mali præponuntur bonis, & ideo senex Rhases 10. ad Almansorem cap. de hectica præbet infirmis huiusmodi cibum ex hepatibus auium, ouis, croco & aceto simul frixis; laudat etiam intestina quadrupedum plena carnibus, quæ lucanicæ dicuntur, à nostris *longanizas*. Fructus, qui huic *Lucanica.*
febri conferunt, sunt pruna damascena, vuæ præsertim per aliquot dies suspensæ, acida cerasa, quæ dicuntur guindas, mora parum matura, mala punica acidulcia, & melones aliqui molliores, scilicet qui pepones dicuntur, & à barbaris bathecæ, refrigerant, humectant, & prosunt satis, nisi humida cum hectica coniungatur. Herbæ & olera bona sunt, vt lactuca, portulaca, cucurbita, borrago, spinachia & similia. Si æger *Si æger sit multum imbecillus.*
sit multum imbecillus, nutriatur rebus liquidis, vt iure optimo gallinæ & testudinis cum cremore hordei, vel emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum, vel succo acetosæ, vel agrestæ. Succus carnium refrigeratus aliqua ex rebus supradictis, & mixtus iuri optimus est, & maximè nutrit: aqua tamen carnium est concoctu facilior, maximè citissimé-

que nutrit: sed eget hæc aqua carnium refrigeratione, facta per ius, & alia superius dicta, ne calor febrilis augeatur. Fit aqua carnium hac ratione. ℞. pectus vnius gallinæ iuuenis, & pectus vnius capi diuide in partes minutas, deinde laua eas aqua rosata & buglossæ, vel malorum cydoniorum, si sit ventris profluuium, & filo suspende omnes has partes in vase vitreo paruo, cuius os bene occluda ut massa, post imponatur prædictum vas vitreum ollæ semiplenæ aqua feruenti, donec aqua exprimatur à carnibus supradictis. Obseruandum tamen est, ne carnes admodum siccatæ (à quibus omnis aqua per resudationem extracta fuit) ad se ipsam trahant. Huius aquæ quinque vel septem cochlearia præbenda sunt cum iuris pari quantitate, sexta quaque hora. Aliqui Medici satis eruditi & probati in maxima virium resolutione laudant aquam destillatitiam ex sanguine hominis iuuenis, & perfectè sani, dummodo extrahatur, cum primum fluit à vena secta & instrumento vitreo, & pauco igne. Quia superius diximus alimentum frigidum & humidum, glutinosum esse vtile, & necessarium hecticis, vt ex testudinibus, cancris fluuiatilibus, limacibus, & anguillis, de his omnibus, & horum præparatione verba facienda sunt. Nam anguilla genita ex putredine, vel per coniunctionem serpentis cum anguilla, est pessima, & si sequenti præparetur forma iuuabit multum. Diuisa ergo anguilla priùs semota eius pelle, & bene lota aqua rosata salsa imple eius carne præparata ventrem gallinæ iuuenis, & post cum sufficienti quantitate aquæ, & pauco hordeo excorticato concoquatur aqua, & anguilla, fiat aqua per distillationem instrumento vitreo, & igne pauco. Dosis vnciæ duæ cum pauco saccharo. Multi medici eruditi ex testudinibus, limacibus, & ranis parum decoctis cum herbis frigidis & humidis aquam per distillationem extractam non minùs, quam factam ex anguilla, & anguillam laudant in hac febre. Cancri fluuiatiles ex bona aqua electi vehementi lotione egent cum sale, furfure, & cineribus: deinde si aqua dulci lauentur & ex hordeo excorticato, sufficientique aquæ parte decoquantur perfectè, sunt optimi alimenti hecticis, & faciles concoctu. Testudines nemorales pauca egent præparatione, quamuis earum ius est facilius concoctu: limaces montani sunt meliores, & optimè nutriunt, si per aliquot dies non pascantur: post tamen saccharo, & far na nutriantur duobus tribúsue diebus, dummodo prius decoquantur aqua & pauco sale, postremò iure optimo gallinæ, vel arietis. Hac ratione præparati refrigerant

Aqua carnium. Eius præparatio.

Præparatio aquæ ex anguilla.

Ex cancris fluuiatilibus.

tant, humectant, & bonum sanguinem generant, nec difficiles sunt concoctu: quamuis aqua ex ipsis solis per distillationem expressa sit concoctu facilior, & eandem facultatem habeat, qua curatu fuit illustrissimus Marchio Zeneranus ab egregio doctore medico Dolesa Valentino. Inter omnia, quæ hanc febrem solent & possunt perfectiùs, & citiùs curare est lac, quia valenter nutrit, humectat, parum refrigerat, & facillimè concoquitur, humanum tamen est omnibus perfectius, atque vtilius ob similitudinem, huic bonitati proximum est asininum, deinde verò caprinum, & mox vaccinum, à quo butyrum extractum sit. Eligatur ergo iuuenis perfectè sana, optima prædita natura, vel sanguinea, à partu distans per duos vel tres menses: si tamen abhorret à lacte humano, vel si haberi non possit, eligetur lac asinæ nigræ iuuenis à partu distantis per duos, aut tres vel quatuor menses nutritæ hordeo, & herbis frigidis & humidis, aut lactuca, endiuia, cichorea & similibus: ante tamen lactis vsum aliqua sunt obseruanda priùs, ea scilicet, quæ ipsum dari prohibent, vt sunt primum catarrhus, & distillatio, & capitis dolor, secundùm febris putrida, tertium quibus hypochondria suspensa murmurant, quartum ventris profluuium. Quod verò lac quodcunque prædictis morbis maximè aduersetur, docuit Hipp. lib. 5. aphor. aph 64 lac inquit dare caput dolentibus malum, malum verò & febricitantibus, & quibus ilia suspensa murmurant, & siticulosis, malum autem & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones, & quibus sanguinis effusio multa accidit. Conuenit autem & tabidis dare, qui non valdè febricitant, & in febribus longis, & paruis, si nullum ex supradictis signis affuerit, & præter rationem absumptis: quod confirmat Gal. variis locis, præsertim commentario huius aphor. in quo demonstrat lac ab omnibus causis calidis celerrimè in nidorem fuliginosum verti: quamuis per se probum gignat succum aliquid habens flatulentum: si tamen asininum sit lac, nullam habet acrimoniam, quum omnibus sit humidius, Gal. autore lib. 4. de ratione victus in morbis acutis aph. 7. ideóque ventrem solum magis soluit, etiam si inter purgantia omnia medicamenta mitissimum tranquillissimúmque existat, & omni lacte sit humidius, ac proinde magis ventrem subducat, vt idem Gal. censet aph. 109. eiusdem lib. 4. de ratione victus in morbis acutis. A quibus Galen. locis & aliis, sumpsit Iacobus Syluius ansam purgandi affectos vere causo lacte asinæ cocto, quod, pace tanti viri, repugnat Hippocr. Gal. rationi, & experientiæ: quam

Laus aquæ ex limacibus. Historia.

Lactis præstantia.

Lac humanum.

Lac asininum.

Quæ prohibeant lac exhiberi.

Iacobi Syluij sententia non probatur.

quamuis lac sua humiditate, & facultate mitissima, & acrimoniæ experte minimè febribus ardentibus noceat, quia illius substantia facillimo negotio alteratur & corrumpitur, maximéque his & similibus morbis aduersatur, si per os sumitur, sed coctum minus: tempore namque Græcorum serum tutius aliis medicamentis acribus, & calidis purgabat: nostro tamen felicissimo tempore manna, rhabarbarum, cassia fistularis, tamarindi, & myrobalani saluberrimè purgant, & his, aliisque, & siciis morbis minimè nocent. Quando igitur nihil est, quod lactis vsum impediat, sugat æger ipsum ab vberibus fœminæ nutritæ rebus frigidis, & humidis, vel ter in die ventriculo vacuo, vel bibat primò lac caprinum, vel asininum ab ℥. ij. vsque ad ℥. vj. dummodò ne alteretur ab aëre, quia facillimè corrumpitur, cui semper adde parum sacchari, ne coaguletur in ventriculo, quod etiam valentius prohibetur à sale, vel melle, si æger non possit sugere ab vberibus lac, extrahatur in vas actu calidum, vt conseruetur naturalis calor. Quod si sumpto lacte sentiat acidos ructus, vel putredinem aliquam, abstineat ab eius vsu & nutriatur cremore hordei, & iure pulli gallinacei, vel gallinæ, & confectione ex testudine, de qua statim loquemur. Quamuis c. 29. de tabe descripta sit à nobis confectio ex testudine, tamen in præsentia maioris doctrinæ gratia, duas proponam conficiendi formas, quarum prima est minoris pretij: vl ℞. carnis testudinis aquaticæ optimæ aquæ decoctæ cum hordeo excorticato ℥. ij. medullæ vuarum passarum, & amygdalarum dulcium sine cortice. an. ℥. j. granorum pini aqua rosata calida priùs infusorum ℥. ß. pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. seminis papaueris & cinamomi electi an. ʒ. j. conseruæ borraginis ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua borraginis q. s. misce, & fiat electuarium ad formam manus Christi. Altera confectio est maioris pretij ad diuites: ℞. carnis testudinis nemoralis decoctæ cum iure hordei sine cortice ℥. ij. carnis pectoris gallinæ iuuenis, & capi. ana. ℥. j. pulueris electuarij resumptiui ℥. ß pulueris diarrhodon Abbatis, pulueris diamargaritonis frigidi an. ʒ. ij. gummi dragaganti, gummi Arabici, seminis papaueris albi, & seminis portulacæ, seminis lactucæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis bombacis an. ʒ. ., amygdalarum dulcium sine cortice, medullæ vuarum passarum an. ℥. j nucleorum pini in aqua rosata priùs calida infusorum ℥. ß. interioris cinamomi ʒ. . ß. sacchari dissoluti in aqua buglossæ. q. s. misce & fiat electuarium, ad formam manus Christi deauratum. Dosis hu

Fœlicitas nostrorū temporū.

Quæ impediāt lactis coagulationem.

Prior forma confectionis electuarium ex testudine.

Altera forma.

huius confectionis vncia semis cum vnciis sex cremoris hordei,& iure gallinæ, vel gallinacei cum testudine, & ranis. Solum electuarium resumptiuum recens est satis vtile hecticis. Dosis ℥.ß. cum iure prædicto, vel aliqua aqua ex superius dictis. Inter prandium, & cœnam vel quacunque hora ventriculo vacuo bibat aquam hordeaceam, qua semper in potu vtatur, nisi ventriculus admodum sit imbecillus, quia tunc vinum benè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi esset potus conuenientior.. Extra igitur mensam bibat aquam hordei cum hac mixtura: ℞. conseruæ violarum, rosarum, nenuphais & borraginis an. ℥.ij. corticis citri sacchato conditi. ℥. ß. quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis papaueris. an.ʒ. j. pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Dosis,cochlearia duo,vel tria.Iulep violarum, vel rosarum, syrupus de nenuphare, & de curcurbita extinguit sitim & totum corpus humectat, & exiccat. Refrigerant, & humectant hepar, & totum corpus clysteres ex solo lacte caprino, vel ouino: aut ex oleis, violaceo, nenupharis, & papaueris, aut ex hordei cremore, & si opus fuerit adde cassiam fistularem, vel butyrum recens. Hic clyster, vel similis est optimus: ℞. iuris pulli gallinacei, decoctionis hordei sine cortice, foliorum violarum & lactucæ ℥. x. cassiæ fistulæ præparatæ ℥. iij. mucilaginis seminis cydoniorum ʒ. iij vitellos ouorum ij. sacchari optimi ℥. ij. misce, & fiat clyster, si tamen adsit ventris profluuium, abstine ab iis. Vnguenta ex oleis, & rebus humectantibus & refrigerantibus spinæ, seu dorso, hepati, & pectori admota bis vt minimum in die ventriculo vacuo sunt vtilissima, & necessaria huic febri, inter quæ hoc vel simile est optimum: ℞. oleorum violatum nenupharis, rosarum & papaueris lotorum benè aqua rosata. an. ℥. j. mucilaginis seminis psilij, cydoneorum & althææ aqua rosata extractæ, ʒ. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, medullæ crurum vitulli an. ʒ iij. pulueris electuarij resumptiui, & pulueris diamargaritonis frigidi. an. ʒ. j. ß. ceræ q. s. misce,& fiat vnguentum. Balneum est huic morbo præsentissimum auxilium, præsertim si non coniungatur hecticæ catarrhus, febris putrida,obstructio & similes affectus, quibus multum nocet balneum, siue sit ex sola aqua frigida, siue ex tepida. Primum quamuis a Gal. laudatur 10. methodi contra Herophilum est suspectum, & aptum ad extinguendum calorem imbecillum hecticorum, & præter hoc sua intensa, & actuali frigiditate per accidens calfacit, & exsiccat internas partes, ideoque pi-

Electuarium resumptiuũ. *Potus.* *Conditũ.* *Extinguitia sitim.* *Clysterũ vtilitas.* *Clyster.* *Vnguẽtorũ vsus.* *Vnguentum.* *Balnei cõmoditas.* *Balneum ex aqua frigida cur noceat.*

nem venirent, nec calorem febris putridæ (quæ hectica superuenit) sentiremus. Hectica duobus modis fit: primò sequendo alios morbos, febres scilicet ardentes diarias, & inflammationes internas. Secundò incipiendo, & statim à principio. Quæ similem habet cum diaria generationem, ex causa aliqua procatarctica, ira, tristitia, exercitatione, aut lassitudine cum vstione, hoc secūdo modo rarò contingit: hectica homines calidissimos, & siccissimos tantum inuadens. Hectica duplex est, vna simplex, & altera composita. Simplex illa dicitur, in qua calor factus est in partibus sine humiditatis alicuius consumptione. Composita verò, quæ siccitatem aliquam morbosam habet coniunctam, quam hecticam marasmodem nominamus. Absoluta harum hecticarum cognitio ex lib. 1. de diff. feb. habenda est, hoc in loco de curatione febris hecticæ simplicis agere instituimus vnà cum auctore, hæc enim febris difficilè cognoscitur, quamuis faciliùs curatur.

Duobus modis fit Hectica. Primus. Secūdus. Hectica duplex.

Hectica febris priusquam ad tabem.] *Febris hectica cùm sit calor simplex, vnam habebit & simplicem curatoriam indicationem ab eo assumptam. Calor enim per contraria refrigerantia scilicet est auferendus. Debent autem refrigerantia, humectantia etiam esse, quia humiditas obtundit caloris vim. Tum quia, cùm calor sit in partibus solidis factus, oportebit prauidere, ne siccitas introducatur. Huius hecticæ curatio quamuis 10. method. à Galeno tradatur, breuiter tamen hoc in loco eam transferemus. Remedia ergo, quibus hectica curatur, aut foris applicantur, aut interiùs assumuntur. Foris applicanda sunt aër, medicamenta cuti admota, & balneum. Interius verò assumuntur cibus, potus, & aër inspiratus. De quibus agendum est incipientes à cibo vnà cum auctore. Alimenti qualitas, huic febri accommodata, debet esse frigida & humida, quia affectus est calidus, & qui exiccat corpus. Vnde ptisana accommodata est, alimenta etiam temperata alterata tamen rebus frigidis lactuca, succo aggresta, & similibus. Et cum in hac febre laborantibus magna fiat substantiæ dissipatio, & calor sit fixus in partibus, alimenta debent habere aliquam glutinositatem, ne dissipentur facilè à calore febrili, qua ratione vnà cum gallina testudinis partem coques, comedens ius & gallinam, non autem testudinem, quam nullus antiquorum commendauit, & difficilè coquitur. Inde colliges multo minus esse exhibenda illa alimenta, quæ solebant exhiberi, appellata electuaria in forma manus Christi, quia in his carnes testudinis, & frigidæ corruptis iam sunt. Poteris etiam extremitates animalium, cum carnibus facilis coctionis elixare, cum pauco petroselino: & hæc sufficiant de qualitate alimenti. Quantitatem ex robore facultatis concoctricis ventriculi habebis. Cùm enim in hectica languida sit facultas, oportebit parum, & sæpe cibare. Inter alimenta lac commendatur. Quale autem esse debet & qua ratione assumendum rectè docet auctor. Quæ impediunt lactis assumptionem*

Curatio alteratione fit. Refrigerantia. Sex remediis curatur hecticus. Alimenti. Damnātur alimenta. Quātitas alimenti. Lactis. Impediētia assumptionem.

Primum. hæc sunt. Primò, corruptio eius in ventriculo, quem deprehendemus
ex pulsu, & ructu. Ex pulsu, si inæqualis fiat, & paruus, à lactis assumptione, hic enim pulsus solet fieri affecto orificio ventriculi. Ex ructu
hoc modo. Si ructus sit acidus, & à frigiditate ventriculi, corruptum erit
Secundũ. lac, si nidorulentus & fumosus à calore. Secundò impedit lactis assumptionem febris putrida quia ab eius calore corrumpitur; & in vapores
Tertium. mutatur. Tertiò dolor capitis, quia vapores multi, qui à lacte, dum
Quartũ. coquitur, in ventriculo eleuantur, caput implent, ac grauant. Quartò,
hypochondria eleuata, ab aliqua inflammatione: vapores enim multi,
Quintũ. qui à lacte consurgunt, comprimunt tumorem. Quintò murmurantia
hypochondria, quia cùm murmur, seu rugitus fiat à flatu, augebitur à
Sextum. vaporibus lactis. Sextò, sitis, siticulosi enim calidum habent ventri-
Septimũ. culum, à quo lac corrumpetur. Septimò deiectiones biliosæ: quia hæ ca-
Octauũ. lorem arguunt, à quo similiter lac corrumpetur. Vltimò impeditur lactis exhibitio à profluuio aliquo sanguinis, qui præcessit. Hic enim refrigerauit corpus, ventriculus autem refrigeratus non poterit rectè con-
Potus. coquere lac. Potus sit cremor ptisanæ, aut decoctum hordei. Aër inspira-
Aër. tus sit frigidus, dummodò cutim non attingat. Sanguinis missionis, aut purgationis, nullam fecimus mentionem: quia in hectica nullus est affectus euacuationem postulans.

De remediis, quæ exteriùs applicantur, modò agendum est, incipientes ab aëre ambiente. Aër, etsi sit materia remedij, cùm sit materia nobis connata, proinde indicat, aut sui conseruationem, quando qualitatem habet morbo contrariam, aut sui ablationem ob alterationem contrariam, quando eius qualitas morbum fouet. In hectica ergo aër aut est temperatus, aut calidus, aut frigidus. Si temperatus est, non lædit: si sit calidus fugiendus est, qui calorem auget febrilem, aut alterandus aqua cum aceto mixta irrigantes cubiculum, in quo decumbit ægrotus, aut aqua per euripos cadente, aut aspergendo frigidas herbas, & flores, vt folia salicis, arundines, rosas, myrtos, & similia: si aër frigidus sit pro gratia est habendus, habens naturam morbo contrariam. Quòd si sit frigidissimus inspiratus remedium est, quia per trachæam arteriam, & pulmones cor petit, at per cutem non poterit ingredi sibi ipsi viam præcludens, frigiditate condensans cutem, & prohibens calidorum vaporum exhalationem. At proinde permittendum est, vt inspiretur: corpus autem vestibus operiatur, ne aër hic cutem suo
Epithemata. contactu alteret. Epithemata, aut medicamenta quæ cuti applicātur, debent esse frigida & humida, non autem astringentia, quæ ita sunt, quæ crassas habent partes, hæc enim non possunt penetrare. Difficile autem erit inuenire medicamenta refrigerantia sine adstrictione, pauca enim sunt. Inter omnia tamen vti debemus medicamento à Gal. 10. meth. de-
Vnguentũ refri- scripto, quod officinæ vnguentum refrigerans Galeni appellare solent. Hoc si potest parari, vt ex eo loco colligimus: ℞. olei rosati omphacini ℥. iiij.

℥.iiij. ceræ albæ & lotæ ℥. j. liquentur in duplici vase, deinde refrigerentur. Et vltimo loco agitanda illa in vase addatur tantum aquæ fontanæ, quantum imbibi possit: sed si tibi placet, inde parum aceti. Hoc medicamento vtitur Gal. ad Erysipelata, & ad vlcera pudendorum, maximè enim refrigerat, vt simplicia, quæ ipsum componunt, ostendunt. In primis oleum rosarum omphacinum duplici nomine est frigidum, & quia habet rosas permixtas, & quia factum est ex oliuis immaturis. Et quamuis cera solùm adhibeatur tanquam materia, lauatur tamen vt amittat acrimoniam, & calorem, quem ex melle contraxit. Liquatur autem cera cum oleo in duplici vase, ne ab igne aliquem concipiat calorem. Tandem additur aqua, vt magis refrigeret, & humectet. Dixi te posse addere parum aceti, propter penetrationem. Aduerte tamen, in officinis seruari medicamentum refrigerans Galeni à Mesue traditum: quod, vt distinguas à primo, opus erit, vt hoc modo schedulam perscribas: ℞. vnguenti refrigerantis Galeni ex 10. method. &c. Hoc vnguento debemus inungere regionem eam pectoris, quæ est supra cor, iecur, & totam spinam: ita tamen, vt cùm manifestè iam calefactum est, à corpore abstergamus ipsum, & de nouo fiat inunctio. Refrigerans Galeni.

Tertiò huic febri solet applicari balneum: hoc quatuor habet partes, prima solum continet aërem calidum, in quo vestes deponimus, in quo æger parum immorari debet, ne calore fiat substantiæ dissipatio: secunda est vbi lauatur æger, vt meatus aperiantur: tertia est lauacrum aquæ frigidæ: debet autem hectica laborans aqua tepida lauari vt caliditas balnei simul cum calore ægrotantis sit nutrimentum partibus solidis, quæ carnis tegumento destituuntur: ad hoc, vt cùm lauantur frigida non lædantur consumpto pauco calore, qui in eis est. Lotio autem frigida est febris remedium. Sic dicebat Galen. hectici nihil balneo iuuantur, nisi in frigida immergantur. Nec mirum, nam in lauacro tepido calor augetur, & vapor humidus, qui in corpore paucus est, multum augetur, qui mala frigida corrigit, fluxum coërcens, & calorem extinguens. Dices, Hippoc. 3. de rat. vic. in acut. sent. 59 balneum, inquit, non conuenire his, quibus vires languent, non ergo hectici sunt lauandi, languidi cùm sint. Respondeo, Hippocratem loqui de balneo euacuatorio, quod multos sudores mouet, quale hecticis non conuenit: bene tamen illud, quod ad refrigerandum calorem excedentem exhibetur. Iterum obiicies, hectici exiguum habent calorem, poterit ergo facilè extingui ab aqua frigiditate. Balnei partes quatuor. Prima. Secunda. Tertia. Lotio in frigida. Obiectio. Solutio.

Respondeo, verum hoc esse, sed propter metum non est omittendum remediũ, melius enim est cum periculo aliquid agere, quàm sincere certò hominem mori. Et quamuis Gal lib. 3. acut. scribit lãguidos non posse ad frigidam peruenire sine læsione: non proinde eam omittunt hectici, quia ibi loquitur de morbis acutis, exercétque methodum in pluritide. Quarta pars balnei est, in qua sudores absterguntur, hæc hecticis inuti- Obiectio. Explicatur Galenus. Quarta pars.

inuti

Nostra lotio. *inutilis est. Nos hecticos adhuc balnea non ducimus, sed eos in propriis cubiculis lauamus. Primum aqua tepida, & secundo perfundimus eos aqua frigida non actu, sed mixtione aquæ calidæ temperata, quæ comparatione alterius aqua frigida est. Sic Hipp. lib. 3. acutorum sent. 49. multas aquæ mixturas paratas habet. Præterea oportet maximè considerare, balneum multis causis omitti. Prima est interna inflāmatio,* *Prima causa balneū impediens.* *quia humores à balneo liquati ad ipsam confluent. Quòd si Hippocr. lib. 3. de ratione victus in fine, balneum concedat pleuriticis, & peripneumonicis, id intelligēdum est, post totius corporis euacuationem, quo tempore iam nil fluit ad partem affectam: imò tunc spiritus facilitatur, imminuitur inflammatio, & dolor mitescit.* *Secunda.* *Secunda est alicuius partis principis imbecillitas, propter quam facilè recipiet humores fluētes in balneo. Quòd si pars lāguida non sit princeps, tunc bene poterimus balneo uti, quia ad articulos & cutem solet natura cum cōmodo animalis expellere.* *Tertia.* *Tertia est plenitudo ad vires, vel ad vasa. Quia in plenitudine ad vires humores fusi, magis grauabunt, in plenitudine verò ad vasa rumpēt aliquam venam. Quarta est febris putrida. Quia hæc* *Quarta.* *obstructionē habet, quæ augebitur fusis humoribus. Quinta cruditas,* *Quinta.* *hæc enim à calore balnei ad venas attrahitur. Sexta est alui fluor.* *Sexta.* *Quæ duabus de causis balneum impedit. Prima est: quia cùm balneum ad cutem attrahat, impedit motum naturæ per aluum expellentis. Secunda est, quia balneum cùm humectandi vim habeat, fluxiliorē reddet aluum, & ideò hecticis diarrhea laborantibus interdicitur.* *Septima.* *Septima est alui densitas & constrictio: Quia à calore balnei, tenuiores fæcum portiones sursum ad hepar & alias partes ascendent.* *Octaua.* *Vltima causa vsum balnei impediens, est cibus & potus si parum ante assumpta sint, balneum enim ea cruda ad venas rapiet. Et ideò statim à balneo nil est sorbendum, priusquàm balnei perturbatio sit sedata.*

De febre pestilenti. CAP. IX.

Descriptio. PEstilens febris est febris epidemialis perniciosa, & venenosa, qua multi afficiuntur & pereunt vno tempore & vna regione, vel ciuitate aëris ratione, vel (vt autor est Gal. lib. de theriaca ad Pisonem) pestis quædam bellua existit non paucos interimens, ciuitates quoque totas depascens malè conficit: quippe praua quædam aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum respirationis necessitate periculum euitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt. Discrimen inter pestem epidemiam, & eudemum, siue endemium demonstrat Gal. com. 9. lib. 1. de ra. victus in morbis acutis, in quo docet Hippocratem in libr. de aëre, aqua, & lo-

cis

eis egisse de endomio morbo, & de epidemio in lib.epide. sed de peste nullum peculiarem librum confecit, quia vnum morbum ex epidemiis esse pestem, per libros epidemiorum monstrauit, & hac de causa 3 epidemiorum lib. pestilentes quasdam tempestates descripsit, vnde infert ex genere esse vulgarem morbum. Quamquam sunt multæ causæ pestis, tamen eas tantùm, quæ medico sunt necessariæ, recensebo. Fit itaque omnis pestilentia à putredine aëris autore Gal. 2. de differentiis febrium capit. 5. In pestilenti aëris constitutione inspiratio potissimum est causa, cur homines corripiantur peste: aër enim nos circunstans à putrescente euaporatione vitiatur, ab aquis videlicet putribus in lacubu, paludibus: à multitudine cadauerum. A vi etiam cœlesti sæpe fieri solet aliquando, aliquando ira Dei mittitur nostris peccatis infensi. Semper tamen dispositio humorum, qui sunt in nostro corpore est interna causa satis potens, & ideo in eadem ciuitate, vel domo aliqui afficiuntur peste, aliqui non, & affecti non omnes ab æquali causa moriuntur. Hinc etiam accidit, rarò tamen, vnum aëre nondum infesto peste laborare, quamuis pestis propriè non sit, sed peculiaris morbus venenatus & perniciosus. Lapsus magnus aëris ad calidum, & humidum est causa satis magna pestis & ideò Gal. 1. de temperamentis capit. 4. scribit, temperamentum aëris pessimum esse calidum & humidum. Qui etiam pleni sunt malis succis, & praua victus ratione vtuntur facilè in febres pestilentes incidunt. Inter omnia anni tempora exitum æstatis & initium autumni videmus maximè febribus pestilentibus conuenire. Indicia futuræ pestis sunt aër minus calidus, & humidus, multitudo exanthematum, & papularum, quæ à nostris Barbaris variolæ & morbilli dicuntur, multitudo etiam phrenitidis venenosæ, copia carbunculorum, multitudo etiam murium, & animalium quæ fiunt ex putredine. Si verò volucria aërem proprium fugiant, & in ipso pereant, præsentem constitutionem pestilentem ostendunt, & quum pisces fugiunt aquam & in ipso moriuntur, ab aqua esse ortam pestem dices. Notæ, quæ hominem pestilentia iam correptum demonstrant, plurimæ sunt, febris scilicet ab initio maxima, quamuis sæpe exteriora frigeant, & interiora ardeant, capitis grauitas, oris siccitas, vehemens sitis & vehemens angustia, difficultas spiritus, vomitus creber, oculorum aspectus toruus, ac varius, vigiliæ & deliria, aliquando propensio magna in somnum: inter ignotas est, si post aures, aut sub alis, aut circa inguina potissimum bubones cum febre parua, &

Causæ. *Externæ.* *Internæ.* *Signa.*

& magna oriantur, in aliis etiam partibus internis ad externas: si enim in collo appareat tumor præter naturam, cerebrum potissimè malè affici ostendit, si in alis, cor: si vero in inguinibus, iecur, quod Hippocr. 6. epidemiorum parte 2. aphor. 4. voluit dicens, abscessus veluti bubones signa sunt earum partium, vnde exuberant. Sed quum non semper appareant bubones, alias notas bene considera. Priusquam curationem præsentis pestis demonstremus, quo modo præcauenda sit ostendere conabimur, quod certissimo fiet, si ad longinquas & salubres regiones fugiamus, neque reditum laudabo, nisi post perfectam & integram aëris alterationem, & commutationem: semper tamen ad Dei iram placandam, cura animam tuam: sæpe enim corporis morbi ab animi morbis fieri solent, dicente Domino languido, quem sanauerat, vade, & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et alibi, Si oculus tuus, id est, anima tua simplex fuerit, totum corpus lucidum erit: nam propter peccata nostra iratus Deus pestem, & sua fulmina in nos mittit, vt in lege veteri scriptum est, & etiam in noua ante iudicij aduentum Seruatore nostro docente. Quare ieiuniis, precibus, & eleemosynis Dei iustitia placanda est. Anima igitur curata præcautio fiet victu conuenienti. Primò, aëre non montano, non propinquo aquis, aliisque rebus putridis, cadaueribus scilicet stercoribus, coriis, brassicis caulis, & aliis prauis arboribus. Eligatur ventus septentrionalis, vel orientalis, meridionalis enim est omnibus deterior, medius verò occidentalis. Habitatio quoque admodum propinqua centro, & cauernosa est passim. Rhadij solares optimi sunt, lunæ verò noxij, quia putredinem efficiunt autore Galen. 3. de diebus decretoriis. Aëris alteratio & emendatio summè necessaria est, non solùm in curanda peste, sed præcauenda, quod maximè vi solius ignis fieri solet, præsertim ex quercu, & aliis arboribus salubribus: habemus enim exemplum luis illius, quæ ex Æthiopia ad Græcos peruasit, quam Hipp. multis modis admirandus curauit igne per totam ciuitatem incenso, vt Galenus eius fidissimus interpres lib. de theriaca ad Pisonem scribit. Quanquam igitur ignis maximam habeat facultatem in aëre alterando, & puriore reddendo, multa tamen sunt calida, & frigida & temperata cardiaca, quæ aërem efficiunt salubrem, & illius qualitates prauas & contrarias tollunt. Calida ambra, moschus, thus, mastix, sandaracha Arabum, lignum aloës, mirrha, aloe, resina pini, resina cupressi, laudanum, iuniperus, aristolochia, nux muscata, gariophylli, gummi iuniperi, eben

Præcautio pestis. *Fuga.* *Animæ curatio.* *Victus.* *Aër.* *Sol.* *Luna.* *Aër.* *Historia.* *Aërem salubrem efficientia.* *Calida simplicia.*

ebenus, acorus, enula campana, squinantum, bdellium, vinum aromaticum, cortex citri, storax liquida, laurus, ocymum, been cinnamomum, crocus calamentum, cassia lignea, zedoaria, lilium album, dotonicum, melissa, menta, ros marinus & similia. Frigida, quæ aërem calidum alterant, & purgant sunt acetum, Karabe, rosa, labruscus, poma pyra, cydonia, corallus, santali, acetosa, viola cichorea, endiuia, nenuphar, balaustiæ, coriandrum, bolus armenius, terra sigillata, argentum, myrtus, malum granatum, cirragulus, arancia, limones, agresta & similia. Temperata cardiaca, quæ aërem puriorem reddunt, & pestilentem discutiunt, numerantur borrago, buglossa, margarita, carbunculus, hyacinthus, zaphyrus, & similia. Ex his & aliis cardiacis medicamentis multa cardiaca componuntur, vt theriaca magna, mithridatum, confectio Gentilis cordialis contra melancholiam, confectio de hyacintho, confectio ex granis tinctorum, quam alkermes nominat, hæc efficacissima multorum regum ac reginarum testimonio est probata, & à Valentinis omnibus maximè cognita, & frequenter probata, præsertim in quibus natura languet ob longum, vel valde acutum morbum spiritum vitalem dissipantem: quamuis Valentini ob magnam corporum raritatem, & aptitudinem ad caloris & spiritus dissolutionem, & hoc simili cardiaco medicamento magis egeant, & ideò ægri omnes illa semper amant, & postulant. Quare non sunt taxandi Medici, qui in hac regione sæpe iis vtuntur, neque quorundam, & Manardi ratio demonstrat coccum baphicam solùm astringere, & suo rubro colore sanguinem, & spiritum ratione similitudinis ad se magis distrahere & dissipare, quam cogendo firmare: quia rubra visa mouent sanguinem, & imaginatio per visum ad externas partes etiam sanguinem euocat, sed interiùs sumpta cardiaca sunt, corroborant cor, quod meliorem generabit spiritum. Neque multorum recentiorum ratio probat lapidem cyaneum, seu stellarum vomitu & deiectione purgare, & naturam turbare, humorésque melancholicos exagitare, nullius enim momenti est ratio: nam etiam si rhabarbarum, & lapis cyaneus largiùs sumpta purgantia sint, tamen si parcius sumantur, alia substantia, astringente & cardiaca corroborant, & purgatoria imbecilla non mouent corpus, præsertim si bene præparentur, vt in hac confectione alkermes lapis cyaneus sæpe lotus, & in electuario ex gemmis rhabarbarum paucæ quantitatis. Neque vera est multorum recentiorum etiam opinio dicentium, cardiaca omnia esse odora, licet quodcunque odorum sit cardiacum, ideo

Frigida. *Temperata.* *Laus cõfectionis alkermes.* *Manardus.* *De lapide cyaneo.* *Error recentiorum.*

Species cardiacorum. ideóque apud hos margarita non est cardiaca, neque lapides pretiosi, & sericum, aut similia: variæ enim sunt medicamentorum cardiacorum differentiæ & species. Prima eorum est, quæ temperatam obtinent naturam, quamuis Auerroes velit parum calida medicamenta temperatis magis corroborare. Secunda est illorum, quæ qualitates habent secundas corroborationis aptas, quales sunt stipricitas, odor bonus, vt in rosis, & moscho & similibus experimur. Tertia eorum, quæ à proprietate agunt: siue sint coniuncta qualitati manifestæ cardiacæ, vt in spica & croco reperitur proprietas cardiaca cum bono odore & stipricitate, siue per solam occultam vim agant, vt hyacinthus, margarita, & similes. Est tamen inter hæc cardiaca tertij modi discrimen: egent enim quæ à proprietate coniuncta manifestæ qualitati agunt, reductione de potentia ad actum, hoc est quod natiuus noster calor agat in ipsa, & cum in actum redacta sunt per euaporationem eorum vis, (quæ à quibusdam tertia vis dicitur) ad cor mouetur, ipsúmque corroborat: quæ verò sola proprietate, & occulta vi agunt, non egent reductione de potentia ad actum, sed tantùm eorum vis ad cor defertur, quæ à nonnullis medicis quarta facultas nominatur. Præter superiores modos medicamentorum, quæ per se primò corroborant, sunt etiam alij modi medicamentorum cardiacorum per accidens & secundariò, quæ remouent nocumenta, & qualitates veneficas à corde vacuando, vt lapis stellatus, & mirobalani: quæ facultate propria tertia à corde magis euacuant, aut in contrarium alterando per primas qualitates, aut corroborando simul, & prohibendo vaporum elationem, vt terra sigillata, & bolus armenus: aut incidendo, vt facit aqua raphani contra fungos, & acrimonium auferendo vt butyro facimus. Sunt etiam alia medicamenta cardiaca non per se, sed mediatè, & magis per accidens, quàm superiùs dicta, nempe quæ aliorum medicamentorum vires ad cor deferunt, vt pulegium, stechas & similia: & quæ prohibent aliorum medicamentorum solutionem, vt opium. Ex his igitur & aliis cardiacis compone medicamentum ad formam spheræ, quod dicitur pomum, vel trochiscos, qui supra ignem positi, aut dissoluti in aqua & aceto aërem putridum & fœtidum salubrem efficiunt: gumosa tamen magis amant ignem, & alia humida, & liquida per habitationem inspersa conferunt. Hoc pomum est optimum in pestilenti constitutione, quæ sit frigida: nempe: ℞. belzoin ʒ ß. storacis calamitæ ʒ.j. gariophyllorum, laudani optimi, ligni aloës, cinnamomi,

Med. Prima. · *Secunda.* · *Tertia.* · *Deferentia ad cor.*

Pomum in causa frigida.

mi, rosarum an. ʒ.ij. santalorum citrinorum corticum citri, anthus an. ʒ ß. thymiami, storacis liquidæ an ℥ j. mentæ siccæ, calami aromatici, macis, nucis muscatæ an. ʒ. ß. musci, ambræ, an. g̃. x. si fuerit diues. adde quantitatem ambræ, & musci: omnia misceantur, & cum mucilagine gummi dragaganti pauca, fiat pomum, vel duo poma perforata positis mosco & ambra in superficie. Hoc pomum aërem calidum pestilentem reddet salubrem vel saltem puriorem.

Pomum in causa calida.

♃. florum violarum, nenupharis, buglossæ, rosarum, citranguli, & spodij ан. ʒ. iij. corticum citri, macis, nucis muscatæ, storacis calamitæ, cardamomi, masticis splendidi, ligni aloes, cubebarum ana. ʒ. j. laudani ʒ j. S. musci & ambræ an. g̃ x. cum mucilagine dragaganti dissoluta in aqua rosarum fiat pomum, vel duo poma perforata. Ære bene alterato præsertim igne ex lauro, rore marino, calendula, iunipero & similibus.

Cibi.

Putredini resistentia.

Quæ nocens.

Secundò, cibis facilibus concoctu, boni sanguinis, & paucorum excrementorum, semper tamen iis sunt miscenda, quæ resistunt putredini, cuiusmodi sunt acetum, succus limonum, succus citri, succus granatorum, succus aggrestæ & acetosæ, & fructus acidi. Alij omnes præsertim humidi nocent. Nocet quoque lac, & quæ ex lacte fiunt, & magis si cibus comedatur. Nocent similiter alimenta, quæ pinguedine superabundant. Denique nocet ciborum multa quantitas, & varietas, & inordinatus sumendi modus, vt si cibus crassus præcedat tenuem, & prandio minimè concocto cœnet homo. Cibus igitur vtilis iis est panis boni tritici, carnes arietinæ. Hispanæ hœdinæ, vitulinæ, aues montanæ, pullus gallinaceus, gallina tenera, cuniculus paruus, lepus paruus, oua recentia & sorbilia, pisces parui, & saxatiles; & alij boni succi, vt lucium.

Potus.

Potus sit aqua optima fluuialis, vel fontana, & vinum album, aut rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ bene dilutum aqua. Aliqui in hac præcautione pro potu & cura laudant acetum, & succum granatorum acidulcium: sed ego his non pro potu, sed pro medicamento in parua quantitate ad futuram putredinem præcauendam vtor.

Somnus.

Somnus diurnus nocet, & magis inassuetis, sit breuis in die, & per duas horas à cibo, & in loco obscuro. Nocturnus sit pro hominis natura sex aut septem horarum: nam ex aphorismo quarto libri secundi, somnus, & vigilia si modum excesserint, vtrunque malum.

Quinque nocët, & totidem prosunt.

Inanitio & repletio immodica nocent, fames ergo & sitis magna mala sunt, & calidis natura pessima, quemadmodum plenitudo frigidis. Quare in hac præcautione & curatione quinque maximè nocent, fames, fatigatio, fructus, fœmina,

flatus, & alia quinque maximè iuuant phlebotomia, focus, fuga, frixio, fluxus, idcóque singulis diebus saltem semel ab stercoribus intestina sunt purganda clystere, aut suppositorio, si natura hoc non faciat. Animi perturbationes, calefaciunt, & spiritus motu impetuoso mouent, ac resoluunt, multum nocent, vt ira, tristitia, odium, & coitus, præsertim immodicus, & magis à cibo. Præter hanc debitam victus rationem ad præcauendam pestem necessaria est sanguinis missio, si vitium sit in sanguine. Sæpe etiam purgatio est vtilis, & necessaria in hac præcautione, præcipuè si fiat per pilulas Ruffi, quas multi Rhazis appellant, constant enim duabus partibus aloes, vna myrrhæ, & medietate croci, & vino albo Dosis est drachma semis ad drachmam vnam. Semel in hebdomada purgant sine violentia & putredinem impediunt. Aloes, & myrrha mortua corpora nulla putredine, & fœtore affecta conseruant, nedum viua. Hæ pilulæ sunt valentiores, & meliores multo, & à multis maximè probatæ, & expertæ. ℞. aloes hepaticæ ℥. iij. myrrhæ. ℥. ij. croci ℥. j. rhabarbari electi. ℥. j. ß. agarici ℥. ij. gariophyllorum. ℈. j. spicæ. ℈ j. ß corticeum citri ℥. j. seminis citri. ℈ ij. tormentillæ. ℥. ß. santalorum rubrorum, & granorum ribes, vel seminis acetosæ. ℥. ß. corallorum rubrorum ℥. ß. boli armenici præparati ℨ iij. priùs agarico inciso, & per sex horas in oximelle simp. infuso, & aliis omnibus in pulucrem redactis cum syrupo acetoso simplici fiant pilulæ septé pro drachma Dosis drachma semis ad drachmam vnam. Bolus armenus solus habet vim magnam in hac præcautione. Dosis est eius drachma semis ad drachmam vnam cum vino albo & aqua rosata. Hoc medicamento vsus fuit quidam Dux Mediolanensis, & omnes eius familiares, quorum nullus fuit peste affectus. Theriaca magna non solùm curat præsentem pestem, sed & generari prohibet. Dosis scrupulus vnus ad drachmam vnam cum aqua acetosæ, vel rosarum per horas quinque ante cibum, & per sex vel septem post cibum: nonnulli tamen credunt hanc theriacam afficere veneno sanos, & veneno affectos curare, quorum opinio mihi displicet: sed Gal. verba lib. de theriaca ad Pisonem, & auream de eius laudibus sententiam audi. In summa theriaca & extrinsecus apposita, & epota rabiosorum morsibus præsentanei medicaminis cuiusdam instar exactè opitulatur. Ceterùm nobis etiam in pestifera lue solùm hoc antidotum malo correptis prodesse adeò visum est, vt nullum aliud præsidium ad resistendum huic malo fuerit idoneum. Radix tormentillæ (quæ est species pantaphylli, dicitur vincens toxicum

Deiectio. *Animi perturbationes.* *Sectio venæ.* *Purgatio per pilulas.* *Pilulæ aliæ præstantiores.* *Boli Armenila.* *Historia.* *Theriaca magna.* *Refutatio quorundam.* *Theriacæ commendatio.* *Tormentilla.*

cum) est optima in hoc genere. Dosis cum vino, vel aqua rosarum, vel acetosæ est ℈.j. Radix dictami est etiam optima. Eandem habet vim scabiosa sola, vel cum aceto & pimpinella. Hæ pilulæ conducunt in hoc genere. ℞. xyloaloes ʒ. ß. tormentillæ ℈.ij. dictami ℈ j zedoariæ ʒ ß croci ʒ.j. ß. verbenæ ʒ j. cornu cerui ℈. ij. santalorum rubrorum ℈. j. corallorum rubrorum, seminis acetosæ an ʒ. ß. margaritarum electarum ʒ.j. boli armenici ʒ. iij. gemmarum, electuarij de gemmis an. ʒ. ß. cornu vnicorni ʒ. j. cum syrup. de acetositate citri fiant pilulæ in æstate, vel in hyeme cum syrupo de mentha. Dosis drachma seminis vsque ad drachmam vnam bis vel ter in hebdomada. Ex his, & similibus fieri possunt sacculi ad cor apti ad præcautionem, & ad curationem aptiores. Sola tractatio hyacinthi, smaragdi, zaphyri & carbunculi habet non paruam vim ad præcauendam pestem.

Dictamum. *Pilulæ.* *Scabiosa.* *Sacculi.*

Ephimera pestilens periculosior est aliis, vt aliqui viri eruditi tradunt, quoniam venenum vitali spiritui aduersatur, vt hellebori succus sanguini, & cerebrum felis humano cerebro, & cantharides vesicæ: ideóque si spiritus animæ feruens veneno afficiatur per se, & subitò peribit, neque hoc repugnat aphorismo 55. lib 4. ex inguinum videlicet tumoribus febres omnes malæ, præter diarias. Hæc igitur febris curatur statim, & summa cum festinatione medicamentis cardiacis internis & externis, & iis quæ spirituum calorem præter naturam extinguunt, & qualitati venenosæ resistunt: & tandem spirituum dissolutionem prohibent, & ipsos gignunt, qualia sunt primo ius gallinæ, & arietis, vel succus eius, vel aqua carnis cum succo agrestæ, vel acetosæ, vel succo limonum, vel citri etiam, si morbus acutissimus sit, egeátque per se victu tenuissimo. Aliquando tamen in io ustis & Castellanis solus succus granatorum cum sacchαro, & pauco pane loto est satis idoneum alimentum, vel succus limonum, & citri cum sacchαro, & pauco pane, vel pyra tosta, aut mala cydonia. Potus sit aqua hordei cum pauco vino albo optimo, vel aqua rosarum, vel acetosæ, vel buglossæ. Inter prandium & cœnam bibat aquam hordei cum julep rosato, & syrupo de citro, vel de limonibus, vel cum hoc condito. ℞. conseruæ acetosæ ℥. ij. conseruæ rosarum, & nenupharis an. ℥. j. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, pulueris radicis dictami, & boli armenici præparati. ana. ʒ ß. facchari, quod f. misce, & fiat conditum deauratum. Si diues sit, adde fragmentorum lapidum smaragdi, hyacinthi, Zaphiri. ℈. ß. Omni quoque hora iuuat multum hæc confectio. ℞. confectionis de

Curatio ciaria. *Spiritibus vitalis.* *Potus.* *Conditum.*

Cōfectio. hyacintho ℥. j. ß. confectionis Gentilis cordialis contra melancholiam, & conseruæ acetosæ. an. ʒ. vj. theriacæ magnæ. ʒ. ij. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, boli armenici præparati, pulueris radicis dictami, tormentillæ, & seminis acetosæ. an. ʒ. j. rasuræ cornu vnicorni, ossium de corde cerui. ana. ℈. j. ß. syrupi acetositatis citri, q. s. misce, & fiat confectio, adde lapidum pretiosorum ℈. ß. folia auri tria. Lapides hi, & alia multa vt sericum, os de corde cerui, & similia cardiaca corroborant, & spiritus puriores, & lucidiores reddunt à tota substantia, vel proprietate, vt nos contra quosdam iuniores superiùs docuimus, neque ratio quorundam

Defensio lapillorū. valida est. Græci hæc, & similia inter cardiaca non scribunt, igitur non sunt cardiaca, quemadmodum neque hæc ratio valet, cassia fistula, manna, rhabarbarum, mirobalani non scribuntur inter medicamenta purgantia à Græcis, ergo non

Epithima cordi. purgant: si magnes attrahit ferrum, & Karabe paleas, & pæonia collo appensa prohibet morbum comitialem fieri a tota substantia, & non à manifesta qualitate, poterunt quoque multa medicamenta non odora esse cardiaca. Admouenda sunt cordi sæpe, imò semper quæ calorem febris extinguunt, veneno resistunt, & ipsum cor corroborant in forma sacculi, vel vnguenti, vel liquida: vt ℞. aquæ rosarum, acetosæ, & buglossæ. an. ℥. iij. aquæ melissæ, & ocymi. ana. ℥. j. aquæ florum aranciorum ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. ij. trochiscorum de camphora ʒ. j. misce, & fiat epi-

Curatio putrida. thema ad cor. Putrida pestis, quæ ferme semper fit, curatur primò, victu diariæ pestis. Secundò sanguinis missione, si vi-

Victus. rium robur adsit, per sectionem vtriusque basilicæ simul, ne

Sectio venæ. sanguis venenosæ qualitatis particeps à parte dextra in sinistram fluat, extrahatúrque sanguinis copia plenitudini respondens. In aliis etiam morbis, vt in apoplexia sanguinea, in articulari & in phlegmone amborum restium fieri solet sanguinis missio ab vtroque brachio simul. Sed si tumor, vel carbunculus in hac febre fit post aurem, cephalica eiusdem partis est secanda: si verò sub ala, basilica eiusdem partis: si tumor fit in inguine, vena tibiæ, aut pedis interna eiusdem partis: si autem in ambabus auribus simul, vtraque cephali-

Quæ venæ secandæ. ca est inscindenda, & si sub duabus quoque, vtraque basilica simul etiam scindenda: si verò in vnoquoque fit inguine, venæ vtriusque pedis, aut tibiæ. Pari modo faciendum est, si simul fit bubo sub ala dextra, & inguine dextro, simul secabis

Scarificatio. basilicam dextram, & venam tibiæ, aut pedis dextri. Quando vires, & ætas prohibent in hac febre venæ sectionem

sangui

sanguinis est mittendus per cucurbitulas cum scarificatione seruata semper rectitudine.

Tertiò, purgatione siue concoctione, quia materia venenosa semper est turgida propriè & per se, vel ob eius læsionem: statim enim subitò cor lædit, quod doctissimus Manardus vult lib. 13. epist. 1. Malè igitur contrarium contra veritatem docuit Aloisius Mundella epistola decimasexta, sed quia huius febris materia fermè semper est biliosa, hoc aut simili medicamento vacuari poterit: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ana. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iiij. electuarii de succo rosarum. ʒ. iij. syrupi acetositatis citri ℥. j. aquæ acetosæ quod sufficit misce, & fiat potus. Vel ℞. pilularum de rhabarbaro. ʒ. j. fiant pilulæ 7. Ab hac purgatione quotidie & ante ipsam excrementa sunt depellenda saltem clystere leniente. *Purgatiò sine cōcoctione.* *Aloisius Mundellat.* *Potio.* *Pilulæ.* *Clyster.*

Quartò, corroborantibus & alterantibus, vt syrupis confectionibúsque, ac conditis, & electuariis cardiacis, de quibus dictum superiùs in præcautione & curatione diariæ pestilentis. Drachma vna theriacæ magnæ vsque ad duas est nobilissimum medicamentum, si detur cum vino, aut liquore cardiaco, ægroto mox lecto imposito, vestibus & stragulis operto, quo sudor erumpens sanitatis nuntius fuit sæpissime. Multi quoque antidotum celebre ad eundem vsum experti sunt, cuius variæ sunt descriptiones: sed ego magis eam laudo, qua doctissimi medici Germani sunt vsi, præcipuè Simon Riquinus Treuit summus Philosophus, & medicus Coloniæ in stupenda illa febre sudatoria priùs Britannica, deinde Germanica dicta, quæ sic habet, ℞. ouum, & reiecto eius albumine per foramen angustum adimpleatur croco, & igne lentissimè torreatur, donec cortex croceum præbeat colorem, postea ouum in pila contundatur minutissimè, & corticis reliquiæ non appareant: huic pulueri adde medietatem oui, seminis erucæ, radicis tormentillæ, dictami albi ana. ʒ. ij. seminis cardui benedicti, seminis acetosæ ana. ʒ. j. ß. nucis vomicæ ʒ. j. rasuræ cornu monoceruini, vel cerui (si primùm comparari non possit) ʒ. ß. theriacæ magnæ ad pondus omnium, deinde in mortario simul misceantur, & confundantur, vt formari possint trochisci, quorum dosis est drachma vna semis cùm pauco aceto. Omnes ferè, qui hoc antidoto diu vsi sunt, liberi à peste euaserunt. Hoc quoque medicamentum est præstantissimum in præcautione & curatione pestis, & expertum à multis principibus Germaniæ, *Corroboratio & alteratio.* *Antidotũ nobile.*

Confectio laudatissima. niæ consilio doctissimorum medicorum. ℞. rasuræ vnicorni, rasuræ eboris ana ʒ. j. xyloaloes, myrrhæ an. ʒ. j. ß. been albi, & rubri, doronici Romani an. ʒ. ß. agarici optimi per octo horas in aqua buglossæ macerati ʒ. j. zinziberis ℈. j. gentianæ. ʒ. j. ß. carpobalsami gr. xxv. rhabarbari electi ℥. j ß. corticum citri ℥. j. santalorum alborum, & citrinorum, an. ʒ. j. ß. ossis de corde cervi ʒ ß seminis citri ℈ ij. fragmentorum quatuor lapidum pretiosorum an. ʒ. j. limaturæ auri optimi ʒ. ß. pulueris liquiritiæ. ʒ. ij. coriandri præparati ʒ. iiij. conseruæ enulæ, conseruæ rosarum an. ℥. iiij. mellis. q. s. misce, & fiat confectio, adde syrupi acetositatis citri ℔. ß. conseruetur in vase argenteo, vel vitreo, & tanquam thesaurus habeatur: aduersatur enim non solùm pesti, sed vniuersis ferè venenis. Dosis in aurora drachma vna semis: hæc confectio est non minoris momenti, laudata & probata à multis sapientissimis medicis, eaque non pauci peste correpti, & ferè mortui ad sanitatem optimam sunt reuocati: in præcautione quoque est optima.

Confectio praclarissima. ℞. sanguinis anatis maris & fœminæ, anseris, hœdi, rutæ syluestris, seminis fœniculi, cymini, anethi, rapæ syluestris an. ʒ. iij. piperis albi, & longi, costi, anisi, cinnamomi ana ℥. ij. radicis gentianæ, trifolij, squinantij, thuris, rosarum siccarum ana. ʒ. iiij. agarici maris ʒ. ij. myrrhæ, spicæ nardi, an. ʒ. vj. benzoi, azari, ammoniaci an. ʒ. j. carpobalsami grana xxx. ireos, croci, reuponrici, zinziberis, masticis ana. ʒ. j. stœchados ʒ ß. fiat puluis ex his tenuissimus, & cum quadruplo melle fiat confectio, quæ conseruetur vase argenteo, vel vitreo tanquam res summa & ferè diuina ad pestem & venena alia, & præter hoc languentem ventriculum corroborat, flatúsque omnes valenter discutit.

Commoda. Dosis drachma vna vsque ad duas drachmas superioris medicamenti. Sed quia supradicta tria medicamenta calida satis sunt, ideóque febri nocent, necessaria præter illa erunt alia cardiaca frigida interna, & externa, de quibus superiùs dictum, & etiam cap. de febre ardenti, cap. 30. superioris lib. de palpitatione, & syncope.

Carbunculi curatio. Si carbunculus huic febri superuenerit, præter vacuationem per sectionem venæ eiusdem partis, purgationem debitam, cordis confirmationem, febris, & venenosæ qualitatis curationem iam dictam, chirurgus doctus omni arte trahat exteriùs venenum admouendo carbunculo animalia viua, gallum videlicet gallinaceum, vel gallinam, cucurbitulas, & sanguisugas, vt aliqui volunt, vel ignem actu, aut potentia, vt Angli faciunt.

Admonẽda.

Mixtura. Mixtura ex luteo oui & sale præcedenti incisione, habet facultatem mitem

attra

attrahendi & abstergendi. Panis si actu calidus, dum à furno educitur, carbunculo admoueatur, attrahit exteriùs venenum. Mixtura ex ficis siccis, & pulueris salis, ireos, & aloes habet magnam in hoc facultatem fermentum cum oleo, & sale est eiusdem facultatis. Idem efficit mixtura ex opoponaco, fermento, & sale. Cataplasma ex scabiosa, fermento & sale laudatur in hoc. Aliquando oportet ad valentiora procedere: postea tamen crusta inducta sensim, & non violenter est euellenda solo butyro, aut pinguedine suilla, non salita adhuc, vel cataplasmate ex radice althææ, butiro & pinguedine suilla nondum salsa: post crustam euulsam necessaria est vlceris purgatio, & carnis instauratio per medicamenta probata, cuiusmodi est mixtio ex sarcocolla & melle, vel diachylon, sine gummis, vel foliis ocymi, vel consolida maiori. Si fuerit cum hac febre tumor post aures, vel sub alis, vel in inguine aut in alia parte, habita prius debita, & iam superiùs dicta victus ratione, factísque necessariis vacuationibus, corde corroborata per ea, quæ superiùs dicta sunt, tumori sunt admouenda, quæ venenum exteriùs attrahunt: vt cucurbitulæ, & theriaca magna, quæ (Gal autore libello de theriaca ad Pisonem) non solum exteriùs sumpta, sed exteriùs admota est optimum remedium. Quidam medicus doctissimus & senex mixturam ex cantharidibus, butyro & fermento his venenosis tumoribus admouere solebat. Factæ post bullæ scindantur, extrahatúrque humor venenosus, & crusta, & tandem facta debita abstersione, & incarnatione vlcerum multos affectos pestilentibus bubonibus Deo auspice curauit.

Panis. Extrahẽtia venenum.

Crustæ euulsio. Carnis instauratio.

Medici cuiusdã curandi ratio.

Scholium.

PEstilens febris] *Morbi aut sunt epydemij, aut sporades: Epydemij à Latinis, populariter grassantes, vulgares, & communes appellari solent. Dicitur autem epydemius morbus ille, qui vnus existens multos efficit. Qui causam habet omnibus communem. Sporades morbi (à Latinis vocati sparsi) dicuntur, cùm multi morbi multos homines sparsim afficiunt, vt quando eodem tempore pleuritis, angina, dyssenteria, & simul alij distincti morbi infestare solent. Hi causam habent particularem, nempe victus rationem. Rursus morbus epydemius aut est eudemus, aut seruans nomen generis epydemius dicitur. Eudemus qui à Latinis dicitur patrius, regionalis, aut vernaculus, nil aliud est, quàm vnus morbus plures afficiens in vna regione: vt Ianuensibus fit tussis, & catarrhus: Neapolitanis podagra: & aliis tumores in collo. Epydemius morbus diuiditur in simpliciter epydemiũ*

Epydemius morbus. Sporades morbi. Eudemus morbus.

Simplici- ter epyde- mius. & pestem. Morbus epydemius simpliciter est vnus morbus multos afficiens, sed non interficiens multos: hac ratione pleuritis, dyssenteria, exanthemata, & alij huiusmodi populariter vagari solent: pestis verò

Pestis est epydimia perniciosa: epydimia, quia multos afficit, perniciosa verò, quia multos è medio tollit. Hi morbi pestilentes varij esse solent, carbunculus, febris, & alij similes. De morbis simpliciter epydimiis egit Hippocr. in libris epydemiou, in quibus etiam de peste egit, ac proinde ei particularem non dicauit librum. Cum pestis sit communis morbus, aliquando vnam solam regionem, aliquando plures inuadens: qualis fuit illa, quæ tempore Marci Antonij totam Babyloniam, Græciam, &

Causa pe stis. Romam inuasit. Habebit ergo causam communem ex libr. 2. de hominis natura sent. 3. & 1. epyd. in proœmio. Hæc causa communis est aër ambiens, quo omnes perpetuò vtimur. Proinde dicebat Galenus 1. de differen. febr. 5. pestilentem febrem inspiratione potius contrahi. Aër autem dicitur habere pestilentem conditionem duobus modis: primo, cùm habet prauam qualitatem, hoc est, putredinem, toto temperamento

Primus modus, quo aër dicitur habere pe stilentem cōditionē. nobis contrariam, quam venenatam dicimus. Hanc putredinem aër vel à se ipso contraxit, vel aliunde. A se ipso, quum ex vaporibus cum eo permixtis, & non putrefactis, aliqua eius pars ob prohibitam transpirationem putrescit praua putredine. Aliunde eam contrahit, quum vapores à terra, aqua lacustri, leguminibus, oleribus, fœtidis cloacis, aut à mortuis ominibus, putredinem habentibus venenatam, cum eo permiscentur. Aliqui, ex corporum cœlestium coniunctione hanc in aëre infectionem prouenire affirmant. Cùm scilicet

Quorūdā refutatio. Saturnus, Iupiter, & Mars: aut cùm Iupiter & Mars congreditur in humana domo & signo. Qui omittendi sunt tanquam architecti, in cœlo fabricantes domos sola intellectus operatione. Neque enim in cœli corporibus vis nobis contraria est, quæ creata sunt vt nobis seruirent, verum tamen est, hanc contagionem tam lethalem à cœlo prouenire,

Secundus modus. hoc est à Deo, vt peccata puniat. Quod temporibus Dauid regis euenisse in sacris bibliis legimus. Secundo modo dicitur aër habere pestilentem conditionem, quum calidus & humidus est: qua ratione 1. de tempe. Galen. calidam & humidam constitutionem aëris pestilētibus morbis obnoxiam scribit: & Hippoc. 2. epyd. par 1. sen. 1. in Cranone ex eadem constitutione carbunculos pestilentes factos testatur, erat enim

Obiectio. æstas cum pluuiarum multitudine. Dices, Nónne pestis habet putredinem

Solutio. prauam, qua ergo ratione aër calidus & humidus dicitur pestilēs? Respondeo, aërem calidum & humidum corpora nostra reddere calida & humida, in eisque humiditates augere, & hac ratione in plerisque

Triticum nec aqua faciūt pe stem. corporibus prauam generari putredinem, ex qua vapores eleuatos, & cum aëre permixtos similem in eo generare perniciem, & tunc tam esse causam pestis Si aër causa pestis est, errant ergo, qui triticum putrefactum, aut aquam pestem efficere sentiunt. Nam etiamsi in tritico,

aut

aut aqua possit esse putredo venenata, interficiet ea ratione, qua pestis, non tamen dicetur pestis, quia cum non sit causa communis, non inficiet multos. Quares, si aër est infectus, cur non afficit omnes, cùm omnes inspirent? Respondeo ad actionem non solùm requiri causa efficientis praesentiam, sed passi dispositionem: & cùm non omnia corpora sint disposita ad pestem, non omnia eam concipient. Corpora disposita sunt illa, qua habent aliquas obstructiones, aut excrementa ad putredinem parata, qualia corporibus calidis & humidis reperiri solent, qua contactu aëris putris facilè putrent. *Obiectio.* *Solutio.* *Corpora ad pestem disposita.*

Priùs quàm curationem præsentis pestis] *Pracautio corporis à peste in duobus consistit: primò in status aëris consideratione: secundò in corporis natura. Si aër caliditate, & humiditate pestem faciat, ipsum alterabimus refrigerantibus, & exiccantibus. Si aër iam habeat putredinem, in ciuitate, & domo ignem accendes ex tymo, pulegio, iunipero, cupresso, & aliis odoratis: qua caliditate rarefaciunt aërem, & siccitate humiditatem absumunt. Secundò considera corpus, nam si aër sit calidus, & humidus, & corpus similiter, hoc refrigerandum, & exsiccandum erit. Si corpus habeat dispositionem contrariam, frigidam scilicet & siccam, conserua ipsam. Si aër habeat prauam qualitatem, considera an corpus habeat firmam sanitatem, an lubricam: si habet firmam & integram sanitatem, tota pracautio consistet in expurgatione excrementorum, qua secundum naturam colliguntur. Sic quotidie alui sacramenta ducentur (si sponte non fluant) pilulis Rhasis, thamarindis, & cassia. Excrementa secunda coctionis, bilis, & melancholia cum facibus expurgantur. Vrina reddenda est, quia detenta acres emittit vapores. Vt excrementa tertia coctionis liberè euacuentur, oportet ab aëre frigido, aquis, & aliis astringentibus cauere, ne ab his cutis densetur. Si corpora habent suauitatem lubricam (est autem hac in corporibus plethoricis, & cacochimis) oportebit plethoram ipsam euacuare atque cacochimiam expurgare. Quòd si plethora coniuncta reperiatur in corpore cum aliqua cacochimia, tunc temporis vtrumque erit praestandum; primò igitur secabimus venam basilicam, & deinde corpus purgabimus à cacochimia. Si praua in corpore excrementa reperiantur, per conuenientes, & ad id à natura destinatas corporis regiones sunt educenda. Si sit in aliqua vena obstructio, eam aperire curabis. Si corpus non transpiret, & difflet ur, balneo aqua tepida cutis spiramenta rarefacies. Praeter hac omnia dicta opus etiam erit in rebus non naturalibus seruare mediocritatem. Cibi sint familiares, parum habentes excrementi, & extenuantes. Quòd si ex natura tales non sint, arte eos tales reddemus mixtis condimentis: Vinum sit tenue: Aqua pura: Animi pathemata fugienda. Exercitatio, & venus modum seruent. Tandem vtendum est rebus putredini contrariis, qualia sunt aromata. Quòd si aliquis consueuit vti theriaca, aut alio* *In duobus cōsistit pracautio à peste.* *Primò in aëre.* *Secundò in corpore.* *Cibi.* *Potus.*

morborum omnium nomina à nostris recentioribus medicis recepta, & ab antiquis prodita explicantur, quem hac in parte Fuchsius de omnibus bonis disciplinis non secus meritus lib. 5. cap. 8. de curandis morbis sequutus est: quamuis eruditissimus Franciscus Valleriola lib. 1. enarrationum suarum enarratione octaua demonstret variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus sæpe (vt præsenti hoc anno, qui est 1555.) apparere per modum quendam iudicij solent, non dici à Gal. exanthemata, neque esse herpetes, vt idem Manardus loco superiùs citato vult: sed missa nominum quæstione cum Valleriola herpetes morbillos non esse (pace

Diuisio. quod Manardi dixerim) affirmamus: quod optimè probat omnium bonorum autorum sententia. Sunt ergo duplicia hæc exanthemata, quædam sublimia, & cum tumore satis perspicuo, & apparente, præsertim circa augmentum & vigorem ipsorum, quæ dicuntur à barbaris medicis variolæ,

Lata. & ab Hispanis vulgari nomine dicuntur viruelas. Alia exanthemata sunt lata & sine sensili tumore, quæ barbaris medi-

Error Fuchsij. cis sunt morbilli, & Hispanis sarampion. Qua in re fallitur Leonarthus Fuchsius loco superiùs citato, & sensibus omnino repugnat, dicens, variolas latas esse, & morbillos sublimes: neque enim illud docet Gal. comm. 9. libr. vj. aphor. dicens pustulas, & tubercula, quæ fiunt ab humoribus calidis in acumen tendere, & altum petere, quæ verò à frigidiori, latæ sunt, & non admodum pruriunt, quia fiunt ab humore non acri, aut minùs acri, ideóque variolæ sanguineæ magis pruriunt, & sublimiores sunt iis, quæ à sanguine pituitoso fiunt. Morbilli tamen à biliosissimo fiunt sanguine, & ob id minimè petunt altum, nullúmque habent sensibilem tumorem, quemadmodum erysipelas: sanguis enim maximè biliosus in hac cutis affectione maculas, & pustulas publicum morsibus similes procreat lætas, & non sublimes, maiores tamen, latiores, & rubicundiores iis, quæ fiunt in pestilentibus, & maximis febribus ab Hispanis dicitur pulgon. Hi morbilli sponte in cute erumpentes breui tempore euanescunt, nulla relicta vlceratione. Quare nulla, postquàm perfectè eruperunt, egent curatione.

Causa. Fiunt papulæ sanguineæ, seu variolæ à menstruo sanguine materno saltem aliqua ex parte, si Arabibus credimus, qui (vt inquit Valleriola nostræ ætatis eruditissimus) pleniùs de his, & quantum ad substantiæ rationem, & curationem, quàm Græci tractauerunt. Auicenna præcipuè, qui Fen. prima quarti post febris pestilentis tractationem eximiam

egit

egit de variolis, & morbillis, indicans & à sanguinis, & humorum feruore hæc papularum genera nasci, & per modum cuiusdam crisis fieri, transmittente scilicet, quæ nostrum corpus regit, facultate in eximias corporis partes vitiatos succos: vbi etiam ostendit quibus temporibus, ætatibus, anni constitutionibus eueniant potissimum, & qua ratione persanari possint, idque profectò non minùs copiosè, quàm doctè. Atque hæc ipsa in præsentia de Auicenna, vt ostendam, non omnino, vt plerique nunc volunt, tanti viri dogma abiiciendum esse, sed sæpius amplectendum atque imitandum, vbi præsertim quid exacto iudicio illius methodum examinantibus rectè tractasse videatur, & vbi etiam apud Græcos & Latinos acuratam doctrinam non inueniamus. Morbilli verò à sanguine biliosissimo gignuntur, menstruo tamen aliqua ex parte & venenoso adiuuante in his, & variolis procreandis, aëre venenoso & praua victus ratione. Quare inter morbos epidemiales numerantur, & futuram pestem indicant, quando iis multi eodem tempore, eadem regione corripiuntur. Si quis dubitat, cur hoc papularum genere omnes, modò ad legitimam peruenerint ætatem, semel afficiantur, quamuis aliquando bis, vt ego vidi, & nonnunquam ter aliqui corripiantur, illi satisfaciet opinio quorundam Arabum, & aliorum, apud quos, vt diximus, menstruus sanguis est causa saltem aliqua ex parte huius mali: cùm omnes in vtero generentur ipso sanguine, ac nutriantur: nulla enim externa causa potest esse tam communis omnibus: sæpius tamen pueri, & aliquando iuuenes, rarissimè senes hoc morbo corripiuntur: natura enim corpus profundum expurgans senibus est imbecilior, pueris valentior, & illorum corpus magis rarum, paratúmque ad plures morbos ob intemperantiam victus, & natura non potest diu sanguinem prauum ferre. Deprehenditur hoc malum fiens, & factum vno ex viginti signis. Primum variolarum signum est dorsi dolor, ob sanguinis feruorem: vena enim magna ascendens admodum plena est, partésque ei proximas, & musculos compressione, pondere & calore dolore afficit, vt in plethora experimur. Secundum est nasi pruritus, ascendunt namque à sanguine efferuescente vapores acres. Tertium est timor in somno, hoc est insomnia illis sunt multa, & ipsos terrent, à toto enim corpore ascendunt vapores, & fumi imaginationem, cogitationem, memoriámque corrumpentes: quo fit vt dormientes sæpe clament. Quartum est partium sentientiam vehemens punctio, præsertim earum, quæ cuti subiacent: sanguis enim

Morbillorum origo.

Signa.

Dolor dorsi.

Pruritus nasi.

Timor in somno.

Punctio.

flatus, & alia quinque maximè iuuant phleborom:a, focus, fuga, frixio, fluxus, idcóque ſingulis diebus ſaltem ſemel ab ſtercoribus inteſtina ſunt purganda clyſtere, aut ſuppoſitorio, ſi natura hoc non faciat. Animi perturbationes, calefaciunt, & ſpiritus motu impetuoſo mouent, ac reſoluunt, multum nocent, vt ira, triſtitia, odium, & coitus, præſertim immodicus, & magis à cibo. Præter hanc debitam victus rationem ad præcauendam peſtem neceſſaria eſt ſanguinis miſſio, ſi vitium ſit in ſanguine. Sæpe etiam purgatio eſt vtilis, & neceſſaria in hac præcautione, præcipuè ſi fiat per pilulas Ruffi, quas multi Rhazis appellant, conſtant enim duabus partibus aloes, vna myrrhæ, & medietate croci, & vino albo Doſis eſt drachma ſemis ad drachmam vnam. Semel in hebdomada purgant ſine violentia & putredinem impediunt. Aloes, & myrrha mortua corpora nulla putredine, & fœtore affecta conſeruant, nedum viua. Hæ pilulæ ſunt valentiores, & meliores multo, & à multis maximè probatæ, & expertæ. ℞. aloes hepaticæ ʒ. iij. myrrhæ. ʒ. ij. croci ʒ. j. rhabarbari electi. ʒ. j. ß. agarici ʒ. ij. gariophyllorum. ℈. j. ſpicæ. ℈ j. ß corticum citri ʒ. j. ſeminis citri. ℈ ij. tormentillæ. ʒ. ß ſantalorum rubrorum, & granorum ribes, vel ſeminis acetoſæ. ʒ. ß. corallorum rubrorum ʒ. ß. boli armenici præparati ʒ iij. priùs agarico inciſo, & per ſex horas in oximelle ſimp. infuſo, & aliis omnibus in puluerem redactis cum ſyrupo acetoſo ſimplici fiant pilulæ ſeptẽ pro drachma Doſis drachma ſemis ad drachmam vnam. Bolus armenus ſolus habet vim magnam in hac præcautione. Doſis eſt eius drachma ſemis ad drachmam vnam cum vino albo & aqua roſata. Hoc medicamento vſus fuit quidam Dux Mediolanenſis, & omnes eius familiares, quorum nullus fuit peſte affectus. Theriaca magna non ſolùm curat præſentem peſtem, ſed & generari prohibet. Doſis ſcrupulus vnus ad drachmam vnam cum aqua acetoſæ, vel roſarum per horas quinque ante cibum, & per ſex vel ſeptem poſt cibum: nonnulli tamen credunt hanc theriacam afficere veneno ſanos, & veneno affectos curare, quorum opinio mihi diſplicet: ſed Gal. verba lib. de theriaca ad Piſonem, & auream de eius laudibus ſententiam audi. In ſumma theriaca & extrinſecus appoſita, & epota rabioſorum morſibus præſentanei medicaminis cuiuſdam inſtar exactè opitulatur. Ceterùm nobis etiam in peſtifera lue ſolùm hoc antidotum malo correptis prodeſſe adeò viſum eſt, vt nullum aliud præſidium ad reſiſtendum huic malo fuerit idoneum: Radix tormentillæ (quæ eſt ſpecies pantaphylli, dicitur vincens toxicum

Deiectio.
Animi perturbationes.
Sectio venæ.
Purgatio per pilulas.
Pilulæ aliæ præſtantiores.
Boli Armenii laus.
Hiſtoria.
Theriaca magna.
Refutatio quorundam.
Theriacæ commendatio.
Tormentilla.

cum

cum) est optima in hoc genere. Dosis cum vino, vel aqua rosarum, vel acetosæ est ʒ.j. Radix dictami est etiam optima. Eandem habet vim scabiosa sola, vel cum aceto & pimpinella. Hæ pilulæ conducunt in hoc genere. ℞. xyloaloes ʒ. ß. tormentillæ ℈.ij. dictami ℈ j zedoariæ ʒ ß croci ʒ.j. ß. verbenæ ʒ j. cornu cerui ℈. ij. s. ntalorum rubrorum ℈. j. corallorum rubrorum, seminis acetosæ an ʒ. ß. margaritarum electarum ʒ.j. boli armenici ʒ. iij. gemmarum, electuarij de gemmis an. ʒ. ß. cornu vnicorni ʒ. j. cum syrup. de acetositate citri fiant pilulæ in æstate, vel in hyeme cum syrupo de mentha Dosis drachma seminis vsque ad drachmam vnam bis vel ter in hebdomada. Ex his, & similibus fieri possunt sacculi ad cor apti ad præcautionem, & ad curationem aptiores. Sola tractatio hyacinthi, smaragdi, zaphyri & carbunculi habet non paruam vim ad præcauendam pestem. *Dictamum.* *Pilulæ.* *Scabiosa.* *Sacculi.*

Ephimera pestilens periculosior est aliis, vt aliqui viri eruditi tradunt, quoniam venenum vitali spiritui aduersatur, vt hellebori succus sanguini, & cerebrum felis humano cerebro, & cantharides vesicæ: ideóque si spiritus animæ seruiens veneno afficiatur per se, & subitò peribit, neque hoc repugnat aphorismo 55. lib 4. ex inguinum videlicet tumoribus febres omnes malæ, præter diarias. Hæc igitur febris curatur statim, & summa cum festinatione medicamentis cardiacis internis & externis, & iis quæ spirituum calorem præter naturam extinguunt, & qualitati venenosæ resistunt: & tandem spirituum dissolutionem prohibent, & ipsos gignunt, qualia sunt primo ius gallinæ, & arietis, vel succus eius, vel aqua carnis cum succo agrestæ, vel acetosæ, vel succo limonum, vel citri etiam, si morbus acutissimus sit, egeátque per se victu tenuissimo. Aliquando tamen in To ustis & Castellanis soles succus granatorum cum sacchato, & pauco pane loto est satis idoneum alimentum, vel succus limonum, & citri cum sacchato, & pauco pane, vel py. a rosta, aut mala cydonia. Potus sit aqua hordei cum pauco vino albo optimo, vel aqua rosarum, vel acetosæ, vel buglossæ. Inter prandium & cœnam bibat aquam hordei cum julep rosato, & syrupo de citro, vel de limonibus, vel cum hoc condito. ℞. conseruæ acetosæ ℥. ij. conseruæ rosarum, & nenupharis an. ℥. j. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, pulueris radicis dictami & boli armenici præparati ana. ʒ. ß. sacchari, quod s. misce, & fiat conditum deauratum. Si diues sit, adde fragmentorum lapidum smaragdi, hyacinthi, Zaphiri. ℈. ß. Omni quoque hora iuuat multum hæc confectio. ℞. confectionis de *Curatio ciaria.* *Spiritibus vitalis.* *Potus.* *Conditum.*

Cõfectio. hyacintho ℥. j. ß. confectionis Gentilis cordialis contra melancholiam, & conseruæ acetosæ. an. ℨ. vj. theriacæ magnæ. ʒ. ij. coralli rubri præparati, margatitarum electarum, boli armenici præparati, pulueris radicis dictami, tormentillæ, & seminis acetosæ. an. ʒ. j. rasuræ cornu vnicorni, ossium de corde cerui. ana. ℈. j. ß. syrupi acetositatis citri, q. s. misce, & fiat confectio, adde lapidum pretiosorum ℈. ß. folia auti ttia. Lapides hi, & alia multa vt sericum, os de corde cerui, & similia cardiaca corroborant, & spiritus puriores, & lucidiores reddunt à tota substantia, vel proprietate, vt nos contra quosdam iuniores superiùs docuimus, neque ratio quorundam

Defensio lapillorũ. valida est. Græci hæc, & similia inter cardiaca non scribunt, igitur non sunt cardiaca, quemadmodum neque hæc ratio valet, cassia fistula, manna, rhabarbarum, mirobalani non scribuntur inter medicamenta purgantia à Græcis, ergo non

Epithima cordi. purgant: si magnes attrahit ferrum, & Karabe paleas, & pæonia collo appensa prohibet morbum comitialem fieri à tota substantia, & non à manifesta qualitate, poterunt quoque multa medicamenta non odora esse cardiaca. Admouenda sunt cordi sæpe, imò semper quæ calorem febris extingunt, veneno resistunt, & ipsum cor corroborant in forma sacculi, vel vnguenti, vel liquida: vt ♃. aquæ rosarum, acetosæ, & buglossæ. an. ℥. iij. aquæ melissæ, & ocymi. ana. ℥. j. aquæ florum aranciorum ℥. ß. pulueris diamargatitonis frigidi ʒ. ij. trochiscorum de camphora ʒ. j. misce, & fiat epi-

Curatio putridæ. thema ad cor. Putrida pestis, quæ ferme semper fit, curatur primò, victu diariæ pestis. Secundò sanguinis missione, si vi-

Victus.

Sectio venæ. rium robur adsit, per sectionem vtriusque basilicæ simul, ne sanguis venenosæ qualitatis particeps à parte dextra in sinistram fluat, extrahatúrque sanguinis copia plenitudini respondens. In aliis etiam morbis, vt in apoplexia sanguinea, in articulari & in phlegmone amborum testium fieri solet sanguinis missio ab vtroque brachio simul. Sed si tumor, vel carbunculus in hac febre fit post autem, cephalica eiusdem partis est secanda: si verò sub ala, basilica eiusdem partis; si tumor fit in inguine, vena tibiæ, aut pedis interna eiusdem partis: si autem in ambabus auribus simul, vtraque cephali-

Quæ venæ secandæ. ca est inscindenda, & si sub duabus quoque, vtraque basilica simul etiam scindenda: si verò in vnoquoque fit inguine, venæ vtriusque pedis, aut tibiæ. Pari modo faciendum est, si simul fit bubo sub ala dextra, & inguine dextro, simul secabis basilicam dextram, & venam tibiæ, aut pedis dextri. Quanuires, & ætas prohibent in hac febre venæ sectionem

sangui-

ſanguinis eſt mittendus per cucurbitulas cum ſcarificatione ſeruata ſemper rectitudine.

Tertiò, purgatione ſine concoctione, quia materia vene noſa ſemper eſt turgida propriè & per ſe, vel ob eius læſionem: ſtatim enim ſubitò cor lædit, quod doctiſſimus Manardus vult lib. 13. epiſt. 1 Malè igitur contrarium contra veritatem docuit Aloiſius Mundella epiſtola decimaſexta, ſed quia huius febris materia fermè ſemper eſt bilioſa, hoc aut ſimili medicamento vacuati poterit: ♃. medullæ tamarindorum, & medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ ana. ℥. ß. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iiij. electuarii de ſucco roſarum. ʒ. iij. ſyrupi acetoſitatis citri ℥. j. aquæ acetoſæ quod ſufficit miſce, & fiat potus. Vel ♃. pilularum de rhabarbaro. ʒ. j. fiant pilulæ 7. Ab hac purgatione quotidie & ante ipſam excrementa ſunt depellenda ſaltem clyſtere leniente.

Purgatiò ſine cōcoctione.

Aloiſius Mundellat.

Potio.

Pilulæ.

Clyſter.

Quartò, corroborantibus & alterantibus, vt ſyrupis confectionibúſque, ac conditis, & electuariis cardiacis, de quibus dictum ſuperiùs in præcautione & curatione diariæ peſtilentis. Drachma vna theriacæ magnæ vſque ad duas eſt nobiliſſimum medicamentum, ſi detur cum vino, aut liquore cardiaco, ægroto mox lecto impoſito, veſtibus & ſtragulis operto, quo ſudor erumpens ſanitatis nuntius fuit ſæpiſſime. Multi quoque antidotum celebre ad eundem vſum experti ſunt, cuius variæ ſunt deſcriptiones: ſed ego magis eam laudo, qua doctiſſimi medici Germani ſunt vſi, præcipuè Simon Riquinus Treuit ſummus Philoſophus, & medicus Coloniæ in ſtupenda illa febre ſudatoria priùs Britannica, deinde Germanica dicta, quæ ſic habet, ♃. ouum, & reiecto eius albumine per foramen anguſtum adimpleatur croco, & igne lentiſſimè torreatur, donec cortex croceum præbeat colorem, poſtea ouum in pila contundatur minutiſſimè, & corticis reliquiæ non appareant: huic pulueri adde medietatem oui, ſeminis erucæ, radicis tormentillæ, dictami albi ana. ʒ. ij. ſeminis cardui benedicti, ſeminis acetoſæ ana. ʒ. j. ß. nucis vomicæ ʒ. j. raſuræ cornu monoceruini, vel cerui (ſi primùm comparari non poſſit) ʒ. ß. theriacæ magnæ ad pondus omnium, deinde in mortario ſimul miſceantur, & confundantur, vt formari poſſint trochiſci, quorum doſis eſt drachma vna ſemis cum pauco aceto. Omnes ferè, qui hoc antidoto diu vſi ſunt, liberi à peſte euaſerunt. Hoc quoque medicamentum eſt præſtantiſſimum in præcautione & curatione peſtis, & expertum à multis principibus Germaniæ,

Corroboratio & alteratio.

Antidotū nobile.

Confectio laudatissima. niæ consilio doctissimorum medicorum. ♃. rasuræ vnicorni, rasuræ eboris ana ʒ. j. xyloaloes, myrrhæ an ʒ. j. ß. been albi, & rubri, doronici Romani an. ʒ. ß. agarici optimi per octo horas in aqua buglossæ macerati ʒ. j. zinziberis ℈. j. gentianæ ʒ. j. ß. carpobalsami ℥. xxv. rhabarbari electi ℥ j ß. corticum citri ℥. j. santalorum alborum, & citrinorum, an. ʒ. j. ß. ossis de corde cer. ʒ j ß. seminis citri ℈ ij. fragmentorum quatuor lapidum pretiosorum an. ʒ. j. limaturæ auri optimi ʒ. ß. pulueris liquiritiæ, ʒ. ij. coriandri præparati ʒ. iiij. conseruæ enulæ, conseruæ rosarum an. ℥. iiij. mellis. q. s. misce, & fiat confectio, adde syrupi acetositatis citri ℔. ß. conseruetur in vase argenteo, vel vitreo, & tanquam thesaurus habeatur: aduersatur enim non solùm pesti, sed vniuersis ferè venenis. Dosis in aurora drachma vna semis: hæc confectio est non minoris momenti, laudata & probata à multis sapientissimis medicis, eaque non pauci peste correpti, & ferè mortui ad sanitatem optimam sunt reuocati: in præcautione quoque est optima.

Confectio præclarissima. ♃. sanguinis anatis maris & fœminæ, anseris, hœdi, rutæ syluestris, seminis fœniculi, cymini, anethi, rapæ syluestris an. ʒ. iij. piperis albi, & longi, costi, anisi, cinnamomi ana ℥. ij. radicis gentianæ, trifolij, squinantij, thuris, rosarum siccarum ana. ʒ. iiij. agarici maris ʒ. ij. myrrhæ, spicæ nardi, an. ʒ. vj. benzoi, azari, ammoniaci an. ʒ i. carpobalsami grana xxx. ireos, croci, reupontici, zinziberis, masticis ana. ʒ. j. stichados ʒ ß. fiat puluis ex his tenuissimus, & cum quadruplo melle fiat confectio, quæ conseruetur vase argenteo, vel vitreo tanquam res summa & ferè diuina ad pestem & venena alia, & præter hoc languentem ventriculum corroborat, flatúsque omnes valenter discutit. Dosis drachma vna vsque ad duas drachmas superioris medicamenti.

Commoda. Sed quia supradicta tria medicamenta calida satis sunt, ideóque febri nocent, necessaria præter illa erunt alia cardiaca frigida interna, & externa, de quibus superiùs dictum, & etiam cap. de febre ardenti, cap. 30. superioris lib. de palpitatione, & syncope.

Carbunculi curatio. Si carbunculus huic febri superuenerit, præter vacuationem per sectionem venæ eiusdem partis, purgationem debitam, cordis confirmationem, febris, & venenosæ qualitatis curationem iam dictam, chirurgus doctus omni arte trahat exteriùs venenum admouendo carbunculo animalia viua, gallum videlicet gallinaceum, vel gallinam, cucurbitulas, & sanguisugas, vt aliqui volunt, vel ignem actu, aut potentia, vt Angli faciunt.

Admouenda.

Mixtura. Mixtura ex luteo oui & sale præcedenti incisione, habet facultatem mitem

attra

attrahendi & abstergendi. Panis si actu calidus, dum à furno educitur, carbunculo admoueatur, attrahit exteriùs venenum. Mixtura ex ficis siccis, & pulueris salis, ireos, & aloes habet magnam in hoc facultatem fermentum cum oleo, & sale est eiusdem facultatis. Idem efficit mixtura ex opoponaco, fermento, & sale. Cataplasma ex scabiosa, fermento & sale laudatur in hoc. Aliquando oportet ad valentiora procedere: postea tamen crusta inducta sensim, & non violenter est euellenda solo butyro, aut pinguedine suilla, non salita adhuc, vel cataplasmate ex radice althææ, butiro & pinguedine suilla nondum salsa: post crustam euulsam necessaria est vlceris purgatio, & carnis instauratio per medicamenta probata, cuiusmodi est mixtio ex sarcocolla & melle, vel diachylon, sine gummis, vel foliis ocymi, vel consolida maiori. Si fuerit cum hac febre tumor post aures, vel sub alis, vel in inguine, aut in alia parte, habita prius debita, & iam superiùs dicta victus ratione, factísque necessariis vacuationibus, corde corroborata per ea, quæ superiùs dicta sunt, tumori sunt admouenda, quæ venenum exteriùs attrahunt: vt cucurbitulæ, & theriaca magna, quæ (Gal autore libello de theriaca ad Pisonem) non solum exteriùs sumpta, sed exteriùs admota est optimum remedium. Quidam medicus doctissimus & senex mixturam ex cantharidibus, butyro & fermento his venenosis tumoribus admouere solebat. Factæ post bullæ scindantur, extrahatúrque humor venenosus, & crusta, & tandem facta debita abstersione, & incarnatione vlcerum multos affectos pestilentibus bubonibus Deo auspice carauit.

Panis. Extrahentia venenum.

Crusta euulsio.

Carnis instauratio.

Medici cuiusdam curandi ratio.

Scholium.

PEstilens febris] *Morbi aut sunt epydemij, aut sporades: Epydemij à Latinis, populariter grassantes, vulgares, & communes appellari solent. Dicitur autem epydemius morbus ille, qui vnus existens multos efficit. Qui causam habet omnibus communem. Sporades morbi (à Latinis vacati sparsi) dicuntur, cùm multi morbi multos homines sparsim afficiunt, vt quando eodem tempore pleuritis, angina, dyssenteria, & simul alij distincti morbi infestare solent. Hi causam habent particularem, nempe victus rationem. Rursus morbus epydemius aut est eudemus, aut seruans nomen generis epydemius dicitur. Eudemus qui à Latinis dicitur patrius, regionalis, aut vernaculus, nil aliud est, quàm vnus morbus plures afficiens in vna regione: vt Ianuensibus fit tussis, & catarrhus: Neapolitanis podagra: & aliis tumores in collo. Epydemius morbus diuiditur in simpliciter epydemiū*

Epydemius morbus.

Sporades morbi.

Eudemus morbus.

Simpliciter epydemius.

& pestem. Morbus epydemius simpliciter est vnus morbus multos afficiens, sed non interficiens multos: hac ratione pleuritis, dyssenteria, exanthemata, & alij huiusmodi populariter vagari solent: pestis verò

Pestis

est epydimia perniciosa: epydimia, quia multos afficit, perniciosa verò, quia multos è medio tollit. Hi morbi pestilentes varij esse solent, carbunculi, febris, & alij similes. De morbis simpliciter epydimiis egit Hippocr. in libris epydemion, in quibus etiam de peste egit, ac proinde ei particularem non dicauit librum. Cum pestis sit communis morbus, aliquando vnam solam regionem, aliquando plures inuadens: qualis fuit illa, qua tempore Marci Antonij totam Babyloniam, Græciam, & Romam inuasit.

Causa pestis.

Habebit ergo causam communem ex libr. 2. de hominis natura sent. 3. & 1. epyd. in proœmio. Hæc causa communis est aër ambiens, quo omnes perpetuò vtimur. Proinde dicebat Galenus 1. de differen. febr. 5. pestilentem febrem inspiratione potius contrahi. Aër autem dicitur habere pestilentem conditionem duobus modis: primo, cùm habet prauam qualitatem, hoc est, putredinem, toto temperamento nobis contrariam, quam venenatam dicimus.

Primus modus, quo aër dicitur habere pestilentem cōditionē.

Hanc putredinem aër vel à se ipso contraxit, vel aliunde. A se ipso, quum ex vaporibus cum eo permixtis, & non putrefactis, aliqua eius pars ob prohibitam transpirationem putrescit praua putredine. Aliunde eam contrahit, quum vapores à terra, aqua lacustri, leguminibus, oleribus, fœtidis cloacis, aut à mortuis ominibus, putredinem habentibus venenatam, cum eo permiscentur.

Quorundā refutatio.

Aliqui, ex corporum cœlestium coniunctione hanc in aëre infectionem prouenire affirmant. Cùm scilicet Saturnus, Iupiter, & Mars: aut cùm Iupiter & Mars congreditur in humana domo & signo. Qui omittendi sunt tanquam architecti, in cœlo fabricantes domos sola intellectus operatione. Neque enim in cœli corporibus vis nobis contraria est, quæ creata sunt vt nobis seruirent, verumtamen est, hanc contagionem tam lethalem à cœlo prouenire, hoc est à Deo, vt peccata puniat. Quod temporibus Dauid regis euenisse in sacris bibliis legimus.

Secundus modus.

Secundo modo dicitur aër habere pestilentem conditionem, quum calidus & humidus est: qua ratione 1. de tempe. Galen. calidam & humidam constitutionem aëris pestilētibus morbis obnoxiam scribit: & Hippoc. 2. epyd. par. 1. sen. 1. in Cranone ex eadem constitutione carbunculos pestilentes factos testatur, erat enim æstas cum pluuiarum multitudine.

Obiectio.

Dices, Nónne pestis habet putredinem prauam, qua ergo ratione aër calidus & humidus dicitur pestilēs?

Solutio.

Respondeo, aërem calidum & humidum corpora nostra reddere calida & humida, in eisque humiditates augere, & hac ratione in plerisque corporibus prauam generari putredinem, ex quia vapores eleuatos, & cum aëre permixtos similem in eo generare perniciem, & tunc tam esse causam pestis.

Triticum nec aqua faciūt pestem.

Si aër causa pestis est, errant ergo, qui triticum putrefactum, aut aquam pestem efficere sentiunt. Nam etiamsi in tritico,

aut

aut aqua possit esse putredo venenata, interficiet ea ratione, qua pestis, non tamen dicetur pestis, quia cum non sit causa communis, non inficiet multos. Quares, si aër est infectus, cur non afficit omnes, cùm omnes eum inspirent? Respondeo ad actionem non solùm requiri causæ efficientis præsentiam, sed passi dispositionem: & cùm non omnia corpora sint disposita ad pestem, non omnia eam concipient. Corpora disposita sunt illa, quæ habent aliquas obstructiones, aut excrementa ad putredinem parata, qualia corporibus calidis & humidis reperiri solent, quæ contactu aëris putris facilè putrent. *Obiectio.* *Solutio.* *Corpora ad pestem disposita.*

Priùs quàm curationem præsentis pestis.] *Præcautio corporis à peste in duobus consistit: primò in status aëris consideratione: secundò in corporis natura. Si aër caliditate, & humiditate pestem faciat, ipsum alterabimus refrigerantibus, & exiccantibus. Si aër iam habeat putredinem, in ciuitate, & domo ignem accendes ex tymo, pulegio, iunipero, cupresso, & aliis odoratis: quæ caliditate rarefaciunt aërem, & siccitate humiditatem absumant. Secundò considera corpus, nam si aër sit calidus, & humidus, & corpus similiter, hoc refrigerandum, & exsiccandum erit. Si corpus habeat dispositionem contrariam, frigidam scilicet & siccam, conserua ipsam. Si aer habeat prauam qualitatem, considera an corpus habeat firmam sanitatem, an lubricam: si habet firmam & integram sanitatem, tota præcautio consistet in expurgatione excrementorum, quæ secundum naturam colliguntur. Sic quotidie alui sacramenta ducentur (si spontè non fluant) pilulis Rhasis, thamarindis, & cassia. Excrementa secundæ coctionis, bilis, & melancholia cum fæcibus expurgantur. Vrina reddenda est, quia detenta acres emittit vapores. Vt excrementa tertiæ coctionis liberè euacuentur, oportet ab aëre frigido, aquis, & aliis astringentibus cauere, ne ab his cutis densetur. Si corpora habent suauitatem lubricam (est autem hæc in corporibus plethoricis, & cacochimis) oportebit plethoram ipsam euacuare atque cacochimiam expurgare. Quòd si plethora coniuncta reperiatur in corpore cum aliqua cocochimia, tunc temporis vtrumque erit præstandum; primò igitur secabimus venam basilicam, & deinde corpus purgabimus à cacochimia. Si praua in corpore excrementa reperiantur, per conuenientes, & ad id à natura destinatas corporis regiones sunt educenda. Si sit in aliqua vena obstructio, eam aperire curabis. Si corpus non transpiret, & difflertur, balneo aquæ tepidæ cutis spiramenta rarefacies. Præter hæc omnia dicta opus etiam erit in rebus non naturalibus seruare mediocritatem. Cibi sint familiares, parum habentes excrementi, & extenuantes. Quòd si ex natura tales non sint, arte eos tales reddemus mixtis condimentis: Vinum sit tenue: Aqua pura: Animi pathemata fugienda. Exercitatio, & venus modum seruent. Tandem vtendum est rebus putredini contrariis, qualia sunt aromata. Quòd si aliquis consueuit vti theriaca, aut alia-* *In duobus cōsistit præcautio à peste.* *Primò in aëre.* *Secundò in corpore.* *Cibi.* *Potus.*

alexipharmaco, bene poterit eo uti præcautionis gratia: si verò non habuerit illud consuetum, omittendum erit. Quàm falsa sint, quæ hoc loco docet autor de cardiacis medicamentis, intelliges ex capite de syncope.

Non datur diaria pestilens. Epimera pestilens.] *Omnis febris pestilens ex Galen. lib. 1. de diff. feb. cap. 7. ex putredine est orta: ac proinde diaria pestilens non reperitur, quia, vt cap. 1. huius lib. probauimus, spiritus non possunt putrefieri. Aliqui existimant, bene dari pestilentem diariam, & respondent rationi supra dictæ: non omnem pestilentem febrem esse putridam, quia ex Galen. lib. 3. de præsagio ex pulsibus c. 4. datur pestilens hectica, at hectibaus non ea non fit ex putredine. Respondeo aliud esse febrem oriri ex putredine, & aliud esse putridam. Nam febris putrida est illa, quæ ortum habet ex putredine existente in humoribus cauitatis cordis. At febris ex putredine orta illa est, quæ ortum habet ex putredine, siue sit in cordis cauitate, siue in eius corpore. Et hac ratione hectica febris non est putrida, ortum tamen habet ex putredine, quàm ex fœtore anhelitus colligimus. Putret autem in ea substantia per corpus cordis dissipata, quæ ros dicitur, à cuius calore corpus cordis dispositum suscipit factam alterationem. Cùm autem hæc putredo sit venenata, & dispersa per corpus cordis, non est mirum, si hectica pestilens ita citò hominem interficiat corrumpendo temperamentum cordis, vt nullum medico aut remediis locum relinquat.*

Aliquorū ratio probans non omnē pestilentem esse putrem.

Solutio.

Putrida pestis quæ.] *Febrem putridam pestilentem hac ratione curabis. Cùm sit putrida, habebit affectus, quos 1. scholio diximus putridas febres habere. Et ita curatio est incipienda ab humore, qui fluit ad locum affectum. Vnde in principio sanguinem mittemus ex cuiuslibet brachij basilica: neque enim ambæ basilicæ simul sunt inscindendæ, vt autor voluit: præsertim cum eius ratio friuola sit: sectio enim venæ, ex quacunque parte fiat, per ipsam euacuat sanguinem, non autem eo replet partes vicinas.*

Sanguinis missio.

Purgatio. Tertiò, purgatione.] *Nunquam in principio licet purgare in febre pestilenti: quia ferè omnes, qui purgantur, moriuntur, & meritò: natura enim eo tempore aut expulsit humorem ad cutem, vel non, si expulsit, tam iuuanda est, neque impediendus est eius motus, qui ad externa fit, præsertim cum humor hic venenatus sit, & in motu ad interiora possit maximè lædere aliquid ex visceribus. Si natura non expulsit humorem, cum crudus sit, non poterit purgari: neque enim turget humor, cum sit firmatus in loco obstructionis. Dices, quando ergo erit purgandum? Facilis est responsio, cum purgatio post coctionem vtiliter fiat, si natura non euacuat. Dices, in hoc morbo, cùm humor sit venenatus, nunquam alterabitur à natura. Respondeo, verum esse non alterari ob nutritionem, sed vt ad excretionem aptus reddatur ea ratione, qua atram bilem (quæ etiam non potest nutrire) vincit. Hoc ex Galen. lib. 5. metho. c. 12. possumus probare: vbi describit quandam consitu*

Obiectio.

Solutio.

stitutionem pestilentem, in qua expurgato corpore vomitionibus & alui deiectionibus: tandem omnibus, qui euadebant, apparebant nigra exanthemata, octauo, & nono die: quæ erant reliquiæ sanguinis, qui in febre putruerat: quas veluti cin rem natura ad cutim trusit, sicut solet alia etiam supernacua expellere. Iam expurgationem corporis vomitionibus, & alui d i ctionibus factum, post coctionem sequutam fuisse, intelliges ex eo, quòd vtilis fuit. Si hoc ita est, poterit ergo humor venenatus coqui: & à natura v iliter expelli.

Quartò corrobo:ātibus.] *Quando humor venenatus (obstructionis causa) in h ic febre expellitur à natura ad cute, & facit carbonem: tunc opus est v i medicamentis interiùs assumptis, quæ sudore moueāt, & exteriùs attrahentibus. Sudorifica sunt, primò hæc cōfectio: ♃. confectionis de hyacintho & theriacæ magnæ an. ʒ.j. pului. scordij. ʒ. ß. decocti scordij, aut carlinæ, quæ est chamæleon albus, aut cori herbæ quantum suffi it, misce, & fiat potio. Hæc confectio habet compositionem ex hyacintho, quæ roborat interna, vt expellant ad cutem, habet theriacam & scordium, quæ venenis contrariantur, & tenues habent partes, quibus, cum decoctione dictarum herbarum mouetur humor ad exteriora: debet tamen æger vestibus & stragulis operiri. Aut possumus etiam vti confectione ad modum opiata, ♃. theriacæ magnæ. ʒ. iij. confectionis de hyacintho ʒ. ij. antidoti de sanguinibus Gal. ℥. ß. pulueris scordij ʒ. iij. conseruæ capillorum veneris & acetositatis citri an. ℥. ß. cum syrupo acetositatis citri fiat confectio, ex qua accipiat vsque ad ʒ. iij. cum decocto scordij, & cooperiatur. Confectio scordei à Fracastoreo descripta optima etiam est cum dictis decoctis. Exteriùs supra carbonem, vt attrahant [illegible], animalia viua, luteum oui cum sale, panem actu calidum, & alia, quæ tanquam imbecilla omittantur. oportet, ergo scarificare carbunculum: deinde ipsum lauare aqua salita: & tertiò apponendum causticum medicamentum: siue tale sit actu, vt est ignis, siue potentia, vt argentum, & vnguentum ægyptiacum. Vltimò crusta sensim amoueatur, & vlcus ad cicatricem perducatur. Et cùm in transitu humoris ad carbunculum detineatur humor in glandulis ex sua natura languidis, proinde fiunt bubones. Quibus opus est applicare etiam medicamenta, quæ attrahunt, qualia sunt cucurbitulæ. Emplastrum ex quatuor gummis opoponaco, serapino, ammoniaco, & euphorbio vtile est: d bent enim hæc misceri, & subigi cum oleo rutaceo, aut camom li, aut irino, & fieri emplastrum buboni applicandum.*

Quando apparet carbo. *Sudorifica medicamenta.* *Opiata.* *Applicanda supra carbonem.*

De Exanthematis. CAP. X.

Exanthemata Græcis, Plinio, & Latinis papulæ, sunt tumores, & affectus cutis sponte florentes, vt Manardus de re medica optimè meritus libro septimo epistolarum suarum epistola secunda est autor, quia *Descriptio.*

mor

morborum omnium nomina à nostris recentioribus medicis recepta, & ab antiquis prodita explicantur, quem hac in parte Fuchsius de omnibus bonis disciplinis non secus meritus lib. 5. cap. 8. de curandis morbis sequutus est: quamuis eruditissimus Franciscus Valleriola lib. 1. enarrationum suarum enarratione octaua demonstret variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus sæpe (vt præsenti hoc anno, qui est 1555.) apparere per modum quendam iudicij solent, non dici à Gal. exanthemata, neque esse herpetes, vt idem Manardus loco superiùs citato vult: sed missa nominum quæstione cum Valleriola herpetes morbillos non esse (pace *Diuisio.* quod Manardi dixerim) affirmamus: quod optimè probat omnium bonorum autorum sententia. Sunt ergo duplicia hæc exanthemata, quædam sublimia, & cum tumore satis perspicuo, & apparente, præsertim circa augmentum & vigorem ipsorum, quæ dicuntur à barbaris medicis variolæ, *Lata.* & ab Hispanis vulgari nomine dicuntur viruelas. Alia exanthemata sunt lata & sine sensili tumore, quæ barbaris medi- *Error Fuchsij.* cis sunt morbilli, & Hispanis sarampion. Qua in re fallitur Leonarthus Fuchsius loco superiùs citato, & sensibus omnino repugnat, dicens, variolas latas esse, & morbillos sublimes: neque enim illud docet Gal. comm. 9. libr. vj. aphor. dicens pustulas, & tubercula, quæ fiunt ab humoribus calidis in acumen tendere, & altum petere, quæ verò à frigidiori, latæ sunt, & non admodum pruriunt, quia fiunt ab humore non acri, aut minùs acri, ideóque variolæ sanguineæ magis pruriunt, & sublimiores sunt iis, quæ à sanguine pituitoso fiunt. Morbilli tamen à biliosissimo fiunt sanguine, & ob id minimè petunt altum, nullúmque habent sensibilem tumorem, quemadmodum erysipelas: sanguis enim maximè biliosus in hac cutis affectione maculas, & pustulas publicum morsibus similes procreat lætas, & non sublimes, maiores tamen, latiores, & rubicundiores iis, quæ fiunt in pestilentibus, & maximis febribus ab Hispanis dicitur pulgon. Hi morbilli sponte in cute erumpentes breui tempore euanescunt, nulla relicta vlceratione. Quare nulla, postquàm perfectè eruperunt, egent curatione.

Causa. Fiunt papulæ sanguineæ, seu variolæ à menstruo sanguine materno saltem aliqua ex parte, si Arabibus credimus, qui (vt inquit Valleriola nostræ ætatis eruditissimus) pleniùs de his, & quantum ad substantiæ rationem, & curationem, quàm Græci tractauerunt. Auicenna præcipuè, qui Fen. prima quarti post febris pestilentis tractationem eximiam

egit

egit de variolis, & morbillis, indicans & à sanguinis, & humorum feruore hæc papularum genera nasci, & per modum cuiusdam crisis fieri, transmittente scilicet, quæ nostrum corpus regit, facultate in eximias corporis partes vitiatos succos: vbi etiam ostendit quibus temporibus, ætatibus, anni constitutionibus eueniant potissimum, & qua ratione persanari possint, idque profectò non minùs copiosè, quàm doctè. Atque hæc ipsa in præsentia de Auicenna, vt ostendam, non omnino, vt plerique nunc volunt, tanti viri dogma abiiciendum esse, sed sæpius amplectendum atque imitandum, vbi præsertim quid exacto iudicio illius methodum examinantibus rectè tractasse videatur, & vbi etiam apud Græcos & Latinos acuratam doctrinam non inueniamus. Morbilli verò à sanguine biliosissimo gignuntur, menstruo tamen aliqua ex parte & venenoso adiuuante in his, & variolis procreandis, aëre venenoso & praua victus ratione. Quare inter morbos epidemiales numerantur, & futurum pestem indicant, quando iis multi eodem tempore, eadem regione corripiuntur. Si quis dubitat, cur hoc papularum genere omnes, modò ad legitimam peruenerint ætatem, semel afficiantur, quamuis aliquando bis, vt ego vidi, & nonnunquam ter aliqui corripiantur, illi satisfaciet opinio quorundam Arabum, & aliorum, apud quos, vt diximus, menstruus sanguis est causa saltem aliqua ex parte huius mali: cùm omnes in vtero generentur ipso sanguine, ac nutriantur: nulla enim externa causa potest esse tam communis omnibus: sæpius tamen pueri, & aliquando iuuenes, rarissimè senes hoc morbo corripiuntur: natura enim corpus profundum expurgans senibus est imbecilior, pueris valentior, & illorum corpus magis rarum, paratúmque ad plures morbos ob intemperantiam victus, & natura non potest diu sanguinem prauum ferre. Deprehenditur hoc malum fiens, & factum vno ex viginti signis. Primum variolarum signum est dorsi dolor, ob sanguinis feruorem: vena enim magna ascendens admodum plena est, partésque ei proximas, & musculos compressione, pondere & calore dolore afficit, vt in plethora experimur. Secundum est nasi pruritus, ascendunt namque à sanguine efferuescente vapores acres. Tertium est timor in somno, hoc est insomnia illis sunt multa, & ipsos terrent, à toto enim corpore ascendunt vapores, & fumi imaginationem, cogitationem, memoriámque corrumpentes: quo fit vt dormientes sæpe clament. Quartum est partium sentientiam vehemens punctio, præsertim earum, quæ cuti subiacent: sanguis enim

Morbillorum origo.

Signa.

Dolor dorsi.

Pruritus nasi.

Timor in somno.

Punctio.

Tensio. enim ardens, eiúsque fuliginosi, & ignei vapores cutem di-
Rubor. stendunt, doloremque pungentem efficiunt. Quintum, totius corporis pondus, & tensio a toto sanguine feruescente, partésque omnes corporis extendente. Sextum, faciei rubor, præsertim oculorum & maxillarum, quemadmodum in peripneumonia videmus. Septimum, lachrymæ ob vapores à sanguine ascendentes calidos, & acres, a quibus & humoribus aliis distillant lachrymæ. Octauum, sanguinis, & humorum
Feruor humorum. feruor, & calefactio per vniuersum corpus, qualis reperitur in synochis. Nonum, est frequens pandiculatio, quam halicem medici barbari ex Græcis, qui halin & halicin vocant,
Pandiculatio. nominarunt: de qua Hip aph 57. lib 7. & Gal. in comm. egerunt, quo in loco de pandiculatione & oscitatione fit sermo:
Fuchsius. quamuis Fuchsius dicat eos errare, qui pandiculationem vertunt halicin, cum anxietudinem significet, quam si habuerint sani, Gal. autore, semper præsentibus molestantur, & ab vno negotio, & actione ad aliam transeunt: eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes iacendi figuram euariant, quia semper præsens aggrauat eos. Hoc verò præcipuè illis euenire consueuit, quibus in ore ventriculi, (quem nos abutentes vocabulo sæpe solemus stomachum nominare) certa quædam humoris qualitas continetur ventriculo molesta, quæ neque plurima est, neque in ventriculi fluitat cauitate, sed eam ipsæ imbibere tunicæ: sed meo quidem iudicio, licet illud sentiat Fuchsius, Gal. in com. non solum de oscitatione, quæ chasma dicitur græcè, sed etiam de pandiculatione, quæ Græcis est halici, agit dicens: sed & oscitari, sicut pandiculari contenta aliqua in musculi, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes & oscitationes nominamus, vel humiditate flatuosa, vel spiritu vaporoso fieri, est à nobis demonstratum, sed & pandiculationem vocat Theodorus, & Marius Nizolius vir doctissimus: & teste Sebastino Corrado in literis omnibus, sed maximè Tullianis versatus conuertens Gal. expositionem linguarum Hip. halysmon, & halicin hæsitationem, & agitationem vocauit. Quin & Petrus Iacobus Steue linguarum omnium & rei medicæ peritus lib 2. epyd. sect. 6. aph. 29. contra sententiam Fuchsij halicin pandiculationem interpretatus est, ac vt Fuchsium non impedimus, quo minus anxietudinem conuertat, ita nos autoritate horum virorum pandiculationem verè appellabimus. Hic aphorismus secundi epidimion similis est aph. 57. lib. 7. aph. prætetquam quòd in calce aphorismi epidimion additur, aut lac, quod pandiculationi, seu

anxie

anxietudini, & oscitationi multum nocet, quum hæc symptomata à flatu, & frigidis humoribus fiant, & propterea vinum aqua temperatum ea cura, non lac. Quare adiectitiam esse illam partem fatemur: autore enim Gal. com. 34. lib. 6. aphor. quando in libris sapientis alicuius sermo inuenitur aliquis manifestò falsus, non sine ratione contingit legentes dubitare, & primò quidem sibi ipsis diffidere, quasi neque illa, quæ sint manifestè nocentibus, deinde suspicari, quod mendum fuerit interiectum. Sed his prætermissis redeamus ad signum nonum papularum. Tam igitur pandiculatio, quæ est, vt diximus, symptoma omnium musculorum, quàm oscitatio, quæ est eorum tantùm, quæ sunt iuxta maxillas (hæc symptomata à somno fiunt) quàm etiam anxietudo ægrorum, de qua diximus, indicant exanthemata ob vapores calidos acres, & multos à sanguine efferuescente musculos omnes acriter ferientes, imò etiam totum corpus. Decimum est palpitatio, seu concussio, quam barbari saltum appellant. Hæc differt maximè à conuulsione, tremore, & rigore, vt docet Gal. lib. 5. cap. 2. de symptomatum causis. Vndecimum est anhelitus compressio, à copia sanguinis & vaporis, & fumi crassi thoracem comprimentis. Duodecimum est vox rauca. Decimum tertium sputum crassum a nimio calore. Decimum quartum est capitis pondus, & grauitas. Decimum quintum dolor capitis non solùm cum grauitate, sed etiam pungens. Decimum sextum est cordis palpitatio, quæ Arabes caphan, & barbari tremorem cordis nominant. Fit à febre ardenti & ferme pestilenti. Decimum septimum est oris exsiccatio, & ariditas, quæ semper solet febres ardentes consequi. Decimum octauum est animi perturbationes, conuulsio, & syncope ob materiam venenosam cerebrum, neruos, & cor lædentem. Decimum nonum est dolor thoracis, & gutturis. Vigesimum est tremor pedum, præsertim si supra dorsum iaceat æger, nerui in tali accubitu sanguine & vaporibus impleti non liberè animalem spiritum suscipiunt: vnde tremor pedum fit, & non solum pedem, sed & aliarum partium, & aliquando totius corporis, vt ego vidi. Vigesimum primum est febris synochus putrida, & ardens, præsertim in morbillis, cuius febris principium, & augmentum occulta sunt: vigor tamen statim apparet, cùm sit tempus iudicij Rhases tamen breuitati studens, paucioribus notis demonstrat ortum variolarum, & morbillorum lib. 10. ad Almansorem; Cum, inquit, febris acuta, & conclusa pueris præcipuè, & iuuenibus euenire cœperit, & cum ea costarum dolor, nasi pruritus, & in somno timor

Palpitatio. Anhelitus compressio. Raucedo. Crassities sputi. Capitis grauitas. Dolor capitis pungens mul. Palpitatio cordis. Oris siccitas. Animi perturbatio. Dolor thoracis & laryngis. Tremor pedum. Febris synochus.

mor, & capitis grauitas, & occulorum rubor, & in corpore sentitur punctio, argumentum est ægro vel variolas, vel morbillos citò superuenturos, & libro diuisionum, hoc est aphorismorum, signum, inquit, generationis variolarum est febris acuta, caliditas conclusa, & vehementia doloris dorsi, & pruritus nasi, & timor in somno. Differt morbillus a variola, vt superiùs diximus, quia non habet sensibilem tumorem, lachrymæ etiam in origine morbillorum, sunt plures, & maiores, maior calor, maior respirandi difficultas, & dolor dorsi minor. Salutaria maximè omnium signa sunt febris, omnium symptomatum remissio, facilis egressus, denique omnia boni iudicij signa: mala & sæpe lethalia signa sunt duritties, color viridis, violaceus, difficilis & tarda eruptio: tarda suppuratio variolarum, frequens syncopa, & animi defectio, & si post illarum eruptionem subitò euanescant, malum indicant, & si contigua sibi sunt omnia variolarum tubercula, & fermè vnum efficiant, vel si vna variola supra aliam exoriatur, est signum noxium, & ostendit materiæ vitiosæ copiam. Peius etiam signum in hoc morbo erit, & lethalius, si colori viridi, violaceo, vel nigro tingantur, & si copiosius in thorace, & ventre, quam in cruribus & extremis partibus efflorescant, sunt noxiæ. Signum etiam in his lethale est vrina sanguinea, & deinde nigra, præsertim si facultatis defectus comitetur: omnes tamen, qui hoc laborant morbo, angina præfocati fermè semper pereunt, & aliquando ventris profluuio dysenterico, vt inferiùs de puero dicemus.

Reuocatio ad signa pauciora.

Discrimen.

Curatio. Duplex est curatio exanthematum ante eruptionem, & ab eruptione, prior vtriusque est necessaria, altera verò tantùm variolis, quæ ex sanguine non bilioso fiunt. Ante eruptionem curatur quatuor remediorum generibus.

Ante eruptionem victus. Primò, victu tenui parum refrigerante, & humorum motum prohibente, vt aëre parum frigido natura, vel arte parato, floribus, herbis, & aquis frigidis. Cibis frigidis, & pauci sanguinis, vt hordei cremore, lacte amygdalarum dulcium, cucurbita sacchato condita, succo malorum granatorum acidulcium, lentibus, pyris, pomis, & ●toneis assatis, & abstinentia carnium ouorum & vini. Potus sit aqua lentium bis coctarum. Omnia calida nocent, quare alimenta multum dulcia, & salsa, vt cete salsum, & similia malè à nostris fœminis Valentinis exhibentur, quod demonstrat senex Auenzoar: ipse enim puer cùm esset, absente patre medico laborans exanthematis ob esos pisces salsos, & sumptum mel

Cibus.

Potus.

con

consilio fœminarum in perniciosa symptomata incidit.

Secundò, auertentibus; vt sanguinis missione per venæ sectionem in ætate florentibus,& robore virium, vel per cucurbitulas cum scarificatione scapulis, aut natibus affixas, & per clementem & salubrem purgationem, quæ fiet cassia fistulari, tamarindis, manna, prunis damascenis, rhabarbaro, & mirobalanis, & non per vehementiora medicamenta, quæ dysenteriam concitare valeant, hoc enim symptoma perniciosum sæpe hunc morbum sequitur, quo multi pereunt, vt ego sæpe vidi, præsertim hoc anno 1555. inter alios Valentiæ obiit nobilis & magnificus Iacobus de Sylua puer, sex aut septem annos natus, qui cùm à variolis magnis & multis leuatus esset, & postea affectus morbillis ventris profluuio correptus periit, & patiebatur anhelitus, & respirandi difficultatem. Optimus quoque est hic clyster in hoc genere remediorum. ℞. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. hordei sine cortice: & furfuris an. p. j fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. diacatholiconis ℥. j. olei rosarum ℥ iij. sacchari rubri ℥. ß. misce, & fiat clyster. Suppositoria, seu glandes ex melle, sale, & oleo auxilia sunt, & necessaria etiam infantibus ante primum annum, & si oportuerit, adde parum pulueris hieris simplicis. Clysterem quoque paucæ quantitatis, & vis exhibere pueris, & infantibus solemus: auertentia tamen per sanguinis missionem, & purgationem nutrici, & non infanti conueniunt.

Auersio per sectionem venæ. *Purgatio sit clemens.* *Dysenteria timenda.* *Clyster.* *Suppositoria.* *Obserua.*

Tertiò, refrigerantibus cardiacis, vt syrupo granatorum, syrupo rosarum, de agresta, cydoniorum, myrtillorum, de acetositate limonum, de acetositate citri solis, vel cum decocto lentium bis decoctarum sæpe & omni hora exhibitis infantibus quantitate vnius cochlearij. grandioribus verò maiori: conserua etiam rosarum, violarum nenupharis, cydoniorum,& acetosæ, vel hac aut simili mixtura. ℞. theriacæ de citro,& limonatæ smaragdorum an. ℥. j. confectionis de hyacintho ʒ. iij. coralli rubri præparati ʒ. ij. conseruæ acetosæ,& rosarum an. ʒ. iiij. syrupi acetositatis citri q. s. misce, & fiat confectio. Si æger fuerit pauper. ℞. theriacæ de citro & limonatæ smaragdorum an. ℥. j. succi citrangulorum & malorum granatorum acidulcium an. ℥. ß. misce igne pauco.

Refrigeratio per cardiaca. *Cōserua.* *Cōfectio.* *Pauperi.*

Quartò, corroborantibus partes aliquibus, ne offendantur, affectasque curantibus, inter quas sæpius, & magis oculi, pulmones & intestina læduntur: statim ergo initio febris ante eruptionem exanthematum sæpe oculis instilletur hic, aut similis liquor frigidus actu. ℞. aquæ rosatæ ℥. iiij. semi-

Corroboratio. *Initio feb.*

D nis

nis cydoniorum, sumac. an. ℥. j. misce. Zaphirus lapis oculos suo tactu corroborat. Si incipiant eruptiones exanthematum, adde parum croci medicamentis repellentibus & parum aquæ fœniculi: si tamen oculi laborarint exanthematibus, summo studio prohibenda est eorum maturatio per exiccationem factam mixtura ex sale, camomilla, & furfure actu calidis, aut ex semine fœniculi, milio & ruta. Oculorum albugo, & cicatrix, ne visio pereat, curatur aqua corticum fabarum, syrupo rosarum, rhodomelle, puluere sacchari candi, puluere ossis sepiæ & aliis, de quibus capite 18. & 19. superioris lib. Thorax, & pulmones corroborantur ab initio, & semper loch ex lentibus, cuius duæ sunt præcipuæ descriptiones, prior hæc. ♃. farinæ, vel pulueris lentium. ℥. iij. seminis papaueris ℥. j. conseruæ rosarum ℥. ij. iulep rosati ℥. ß. misce, & fiat loch: altera est in vsu apud Valentinos. ♃. lentium p. ij. vuatum passarum sine granis. p. j. seminis papaueris. ℥. ij. rosarum ℥. ß fiat decoctum ad pondus lib. 1. cui percolato adde sacchari candi lib. ß. Pulueris dragaganti frigidi ℥. ij. misce, & igne pauco fiat loch, de quo accipiat sensim transgluriendo, vt ab vna via in aliam permeent. Intestina corroborantur clystere ex solo lacte, in quo lapides igniti extincti sint, vel calybs. Si ventris profluuium adsit, adde pulueris dragaganti, masticis, sanguinis draconis. an. ℥. j. & si hoc non satis fuerit, illa necessaria erunt, quæ cap. 36. 37. & 38. superioris libri diximus. Naribus quoque ne impediatur capitis purgatio, & refrigeratio, sunt admouenda oleum violaceum, amygdalarum dulcium, sesaminum, vnguentum rosatum, & ad maiorem purgationem succus betæ, vel maioranæ cum aqua rosarum est bonus. Vlcera narium curantur tersione per mulsam, rhodomel, oximel simplex, & post per vnguentum lithargyrij cum pauco puluere tuthiæ præparatæ, vel consule doctum chirurgum. Apparantibus exanthematis, si natura probè illa excreuerit, nullam oportet facere medicinam iuxta aphorismum vigesimumprimum Hippocratis libri primi, quæ indicantur, aut iudicata sunt integrè neque mouere, neque nouare siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere oportet, victus tamen est permutandus: nam omnia, quæ non impediant eruptionem, & ipsam facilem reddant, sunt necessaria, vt aër calidus, victus tenuis, aperiens, & mouens ad cutem humores, vt est ius ex ciceribus, foliis raphani, petroselini, & croco, & similibus. Potus sit aqua hordei, & caricarum. Inspicere res rubras, & puniceas summè necessarium, propter imaginationem enim feruntur

Visum corroborans. *Quando oculi laborant variolis.* *Quibus curatur albugo.* *Corroborātia thoracem.* *Loch lentiū, cuius duæ sunt descriptiones.* *Intestinorum corroboratio.* *Narium auxilia.* *Post eruptionem.* *Victus.* *Aër.* *Cibus.* *Potus.* *Inspectio rerum rubrarum.*

ad cutem humores. Aliqui inuoluunt infantes pannis puniceis, quod non damno, sed primum magis laudo. Quòd si natura in expellendis humoribus tardior, aut imbecillior sit, ipsaque exanthemata difficulter egrediantur, & modò eminealit, modò aspectum fugiant, est signum perniciosum: si id ob magnam plenitudinem aduenit, sanguinis missio fiat secta vena iecoraria, vel ab scapulis sanguis mittatur per cucurbitulas cum scarificatione: hæc enim vacuatio non impedit opus *Quando* naturæ, quemadmodum ea, quæ fit secta vena. Deinde, *sanguis* etiam, si non præcesserit sanguinis missio, plenitudo non est, *vacuandus.* & robur virium, hoc, aut simili medicamento vtere, quod tollit obstructiones clementer, humoréſque ad summam cutem ducit. *Optimũ auxilium cùm natura tardà est in educendo ad cutem.* ℞. caricas xv. seminis fœniculi, apij, laccæ, an. ʒ. ij. lentium sine corticibus ℥. j. ß gummi dragaganti, rosarum, santalorum, seminis cydoniorum an. ʒ. ij. decoquatur in libris viij. aquæ ad medietatem, cui percolato adde croci in puluerem redacti. ʒ. ij. Dosis bis in die vncia vna. Hoc medicamentum est etiam expertum, & optimum huic generi. ℞. laccæ ablutæ ʒ. vj. lentium sine cortice ʒ. viij. gummi dragaganti ʒ. iij. decoquantur in ℥. viij. aquæ ad medietatem. Dosis omni hora est cochlearium vnum præsertim ventriculo vacuo. Si ei adderes syrupi de duabus radicibus, & cap. Ve. an. ℥. ij. melius saperet, & valeret. *Suffitus.* Suffitus rerum redolentium calidarum trahit quoque humores ad cutem. Inuoluere etiam totum corpus pannis calidis suffitu rerum calidarum ducit ad cutem humores. Post integram exanthematum eruptionem, & maturationem est necessaria puris euacuatio, *Euacuatio, & exsiccatio.* & exsiccatio: ruptis igitur exanthematibus acu aurea, vel argentea perfectiùs, & citiùs exsiccabuntur, & in futurum paruæ remanebunt cicatrices: pus enim, si diutiùs permanserit, magnam efficiet cauitatem, maioréſque cicatrices apparebunt. Hoc medicamento desiccantur exanthemata. ℞. salis, farinæ fabarum, & lentium an. p. j. farinæ orobi, lithargirij, cerusæ an p. ß. misce. Exsiccantur similiter fotu solius salis, quo auxilio vtuntur nostræ fœminæ in desiccandis exanthematibus, etiam non facta arte incisione: quamuis *Laudatur incisio.* si, vt dixi, fiat, multò minores cicatrices, & vestigia apparebunt. Sed si cupis exanthematum vestigia tollere, & faciem pristino nitori restituere, lege, quæ diximus cap. 22 inter alia *Ad vestigia tollenda.* oleum roris marini (optimum fit in oppido de Octinent, & alijs Valentinæ ditionis oppidis) & balsamum in hoc sunt sæpè probata. *Mixtura optima.* Mixtura ex optimo melle, ex puluere ossis sæpiæ, & puluere sacchari candi sæpè admota locis affectis

Spuma maris. omnes cicatrices, & maculas tollit. Eandem vim habet spuma maris. Post balneum frequens laua sæpe faciem, & alias partes affectas cicatricibus, & signis aqua calida cum farina *Aqua præstantissima.* orizæ, furfure, & amido, & curabis. Hæc aqua calida eundem præstabit vsum, si ex sæpe calida lauentur partes: & radicis serpentariæ lib.j. foliorum, florum, & corticum fabarum viridium. m. iij. succi saponariæ ℥. iij. aquæ rosarum, & succi limonum an. ℥. iij. misce, & fiat ex his aqua per distillationem. Idem præstat hoc medicamentum. ℞. pinguedinis gallinæ ℥. j. gummi draganti, & arabici, florum fabarum an. ℥. j. ß. fiat decoctum in aqua decocti furfuris, quo reseruato in vitreo *Medicamentum optimũ, quod dicitur.* vase laua partes has saltem bis in die. Hoc quoque medicamentum est optimum in hoc genere remediorum. ℞. lithargirij bene loti, cineris radicum cannarum, ossium canis, vel leonis, farinæ cicerum, & orizæ, seminum melonum, cucurbitæ, been, costi an. ℥. ß. misceantur omnia, & cum muscilaginibus fœnugræci, seminis lini, & pauco melle fiat mixtura, quæ à nostris fœminis dicitur muda, qua sæpè faciem, & alias partes his maculis laborantes prima nocte & summo mane lotas aliqua ex supradictis aqua, vel solo decocto furfuris proculdubio curauit, Deoque auspice, cui laus & gloria sempiterna tribuenda est.

Scholium.

EXanthemata Græcis.] *Quamuis exanthema sit nomen generale, omnes cutis efflorescentias comprehendens speciatim, per* *Febres in variolis & morbillis.* *exanthemata, variolas & morbillos intelligimus. Sunt ergo duæ febres, quarum vna synochos est, & altera tertiana continua: quæ eam habent naturam & constitutionem, vt celerem habeant motum, & statim crisi finiantur, ita vt synochos humorem expellat ad cutem, qui facit variolas, quæ sunt tumores à nostris appellati pigota: tertiana verò efficit morbillos, tumores latos & leuatos parum, qui à nostris pallola dicuntur. Humor autem in his febribus neque est permixtus cum sanguine menstruo, neque est venenatus: sed aut est sanguis, aut bilis: quæ talem putredinem conceperunt, quæ citò vincitur, & expellitur: ita vt illos tumores efficiat. Inter hos tumores est discrimen: morbilli enim sunt tumores sicci, & qui non veniunt ad suppurationem: bene tamen variolæ, in quibus statim hu-* *Discrimẽ inter hæc.* *mor mutatur in pus: & sic vlcera multa efficit. Inde colliges, malum esse humorem, & recurrere ad interna, quia facit in ventriculo, intestinis, & aliis partibus multa vlcera quæ lethalissima sunt, quia ex*

psis lyenteria, & alia symptomata eueniunt. Quem mecum non habemus in morbillis. Harum febrium curatio, cùm sint putres, ab obstructione fiente erit inchoanda, ac proinde in principio sanguinem mittimus. Et cùm natura statim vincens humorem in foco existentem efflorescentias faciat, aut veriùs tumores: proinde his apparentibus oportebit cessare à missione sanguinis, & motum naturæ iuuare. Quod præstabimus potu, alimentis, & medicamentis astringentibus, roborantes partes internas. Sic potus est secundum ius lentium quod astringit. Alimenta sunt pyra, malum granatum & similia. Nos solemus malum granatum totum contundere, succúmque exprimere, cui permiscemus croci parum & syrupum de agresta, quod interdiu propinamus sæpe. Medicamenta sunt syrupi astringentes, & alia similia. Vnde videbis errare Amatum, & qui illum sequuntur in his exanthematis vtentes rebus sudorem mouentibus: hæc enim aperiunt meatus internos, & sic imminet periculum, ne humor ad interiora recurrat. Hoc autem timemus, non quia humor in transitu exulceret, vt omnes video sentire, humor enim benignus est, & à natura victus: sed ne fiant in solitis partibus internis tumores, quos variolas appellamus. Atque hæc sufficiant. Sitque laus, gloria, & honor Omnipotenti Deo semper. Curatio. Quibus iuuetur motus naturæ. Alimenta. Medicamenta.

F I N I S.

MEDICA DISPVTATIO.

An cannabis, & aqua, in qua mollitur, possint aërem inficere.

CVM febrium tam multarum, tamque grauium, quæ proximo autumno Valentiam inuaserunt, caufam eruditissimi medici scrutarentur, in eam opinionem quidam inciderunt, vt hæc omnia detrimenta quæ non solùm ad Valentiam, sed etiam oppida finitima redussent, ad congeries aquarum, in quibus cannabis emolliretur, referrent, qua sententia intellecta meam vt proferrem, iusserunt, grauissimi inquisitores nostri, quorum familiæ ego medicus præpositus sum. Quibus vt libentissimè parerem, qui sentirem, volui declarare. Cannabem igitur, & aquam in qua infunditur atque mollitur, aërem inficere atque corrumpere qui censent, ex ingrato odore demonstrare conantur, qui effectus à putredine cùm sit, maximam vim affert ad aërem alterandum, quo alterato necesse est morbos procreari. Quod argumentum videtur Galenus in libello de theriaca ad Pi-

sonem Hippocratis exemplo confirmare his verbis. Quamobrem inquit Hippocratem illum multis modis admirandum laudo, qui luem illam ex Æthiopia Græcos inuadentem non aliter curauerit, quàm aëris mutatione, & alteratione, ne talis ampliùs inspiretur. Præterea Auicenna sententia prima, quarto libro, tractatu secundo, capite primo visus est, velle aërem infici posse ab aqua, in qua cannabis maceraretur his verbis: Putredo accidit aut propter cibum malum, quum est præparatus, vt putrefiat illud, quod generatur ab eo propter malitiam suæ substantiæ, aut proprerea quod velociter recipit corruptionem, quanuis sit bonæ substantiæ, sicut lac: aut quia aquosus nutrimenti mali remouens sanguinem à substantia sua, sicut illud, quod generatur à fructibus humidis, valde tardis ad digerendum, aut quoniam ex illis est, qui non conuertuntur ad sanguinem bonum, imò remanet humor malus, frigidus, quem abhorret calor innatus, & putrefacit illum, sicut ille, qui generatur à cacumine, & citrulo, pyris & similibus, aut propter malitiam artificij eius, aut horæ ipsius, aut ordinis eius, secundum quod scis: aut propter oppilationem prohibentem respirationem, & euacuationem propter complexionem corporis malam, cùm non potest digestionem facere bonam: aut propter dispositiones extrinsecus ex aëribus malis, sicut est aër pestilentiæ, & aër lacunarum & locorum infusorum, in quibus huiusmodi res madefiunt, vt linum, & spartum paulò post alias fermè putredinis causas scribit Auicenna, motum videlicet, & balneum à cibo, & solem in æstare, & alimenta calida in secunda mensa. Sed omnibus iis argumentis aduersatur experientia, cui magna fides habenda est autore Galeno libris prioribus de simplicium medicamentorum facultate: sunt enim vrbes, & oppida multa in Hispania saluberrima, in quibus magna cannabis copia seritur, & emollitur, Setabis, videlicet, Tarraco, Alcagnicium, Requena, Vrielum, Vilanoua, Infantium, & de Alcarras (sunt hæc oppidorum nomina) in quibus & plerisque aliis homines, & sanitate, & senectute fruuntur. Contra verò plurima oppida vidimus febribus vexata, in quibus nullus cannabis cultus est. Imò Valentia anno 1523 & 1530. maxima peste fuit correpta, quo tempore ne serebatur quidem cannabis, nedum macerabatur: ab anno tamen 1530. ad hæc vsque tempora magna vis cannabis alitur, & mollitur, nec pestilens constitutio genita est. Verùm his experimentis multæ subiunguntur rationes, quarum prima est non solùm non alte

Experiẽtia docet aquã cãnabis nõ inficere aërem.

Ratio cõfirmãs experiẽtia.

alterare aërem, sed putredinem noxiam expellere, & superare quæ posset in aqua gigni. Atque vt hoc intelligentiùs expediatur, quid de cannabe scripserint physici, & medici veteres, videndum erit. Dioscorides ergo libr. 3. cap. 141 duplicem esse cannabem asseruit, vnam syluestrem, quæ inflammationes lenit, tumores discutit, tophos articulorum, lapidosásque durities dissipat, & funibus texendis est apta: alteram verò satiuam, cuius semen maiori copia sumptum genitale semen extinguit, eiúsque succus auribus instillatus earum dolores curat. Plinius verò libro 19. capit. 9. dicit, eam integratum habere odorem, quando seritur, & quando vellitur, cuius semen Italorum est cibus, & post libr. 20. cap. 23. dicit cannabis in syluis nata est nigriore filo & asperiore, semen eius extinguere geniturami virorum dicitur, succus vermiculos aurium, & quodcunque intrauerit eiicit, sed cum dolore capitis: tantaque vis ei est, vt aquæ infusus eam coagulare dicatur. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta, item podagras, & similes impetus. Galenus post Hippocratem medicorum facilè princeps 1. de alimentorum facultatibus cap de semine cannabis, asserit quosdam ipsum contusum cum aliis tragematibus, id est, bellariis secundæ mensæ potus gratia comedere: & libro 7. de facultatibus simplicium medicamentorum eadem, quæ Dioscorides scribit, additque, flatus eo dissipari. Cuius ergo tanta vis, vt est hæc omnia, quæ ab his autoribus scribuntur, efficiat, credi non facilè potest, aërem infici ab eo posse, sed nec inficere posse credendum est, cùm gramina omnia, & herbæ noxiæ ipsius vicinitate pereant. Quòd si hæ vires cannabi tribuuntur, non tantum putrefaciet aquam, quantum, quæ fit putredinem excutiet. Vires autem hæ cannabis, quæ calidissima & siccissima est, ac planè ignea, & ab scriptoribus proditæ sunt, & eas experimur quotidie. Tam acri ergo facultate prædita cùm sit, agricolæ, vt ea vti possint, in aquis mergunt, vt humilitate & frigiditate contrariis qualitatibus eius vis vinci possit, quæ in pugna tam remissæ sunt vires harum qualitatum, vt cùm neutra superet alteram, putredo noxia gigni non possit: quæ tamen caliditate & humiditate superante generatur. Ingratum verò odorem esse, & caput eo offendi ex Plinio scimus: non tamen valde putrem: nec enim id vllus autor affirmauit, nec ratione confirmari potest, sed cùm tanta sit eius acrimonia, tamque ignea eius facultas, potest offendere non solum odoratum, sed caput etiam ipsum at hoc ad gignendos morbos populares, quales isti volebant,

Dioscori. quid de cannabe.

Plinius.

Galenus.

Enecat herbas.

Ratio validissima.

satis esse non constitit, nec vlla ratione demonstrarunt. Neque locus ex Galeno indicat veram esse illorum sententiam, neque eo vti potuerunt, nisi ostensum fuisset, aërem cannabis aquam posse infici, nam alioqui infecto aëri sola eius mutatione, & alteratione mederi possumus. De Auicennæ autoritate ita iudico, vt contra nihil faciat, cùm in ea nulla cannabis fiat mentio, & si vera esset, loca, in quibus spartum emollitur, essent insalubria, quod experientiæ aduersatur, cum oppidum del Villar regni Valentini sit saluberrimum: infunditur tamen semper spartum. Præterea si in his omnibus esset credendum Auicennæ, alimenta mali succi, vt fructus ab eo dicti, & etiam lac optimi succi, & alia multa vt exercitationes balneum, calida alimenta à cibo essent omnino prohibenda. Scio ego temperatam regionem esse omnium saluberrimam, quam non possident Valentini, vt Ledesma eruditissimus credebat: scio & hanc paratam esse ad morbos humidos, & pituitosos, quanuis ferè omnes sint biliosi, & propterea multi apoplexia pereunt, plurimi morbo comitiali perimuntur: sed tamen hæc omnia non conuincunt ad cannabis lacunas causam morborum esse reiiciendam. Sed his omnibus omissis non esse hæc curanda vellem, sed dico regionem hanc non iis, sed aliis circumfusis aquis totam alterari, ideoque pars, quæ ad mare pertinet, est insalubrior, vt domus regia, & omnes domus, à via Saguntina vsque ad mare non salubri loco sunt: sunt enim humiliores, nam loca montana salubria sunt magis. Si ingratus censetur ab his odor cannabis, multo magis brutorum, & vermium, quibus nostra Valentia sæpissime est plena: si ingratus est odor cannabis, multò grauior est odor excremenrorum corporis humani, quorum vacuatione carere non possumus, at multò magis iis abundant, quia cloacæ innumeræ sæuam exhalant graueolentiam, & semper apertæ sunt. Si principes ciuitates, & domus saluberrimas amant, & vaporum graueolentium expertes, eligant loca temperata, & alta, & à mari, & aliis aquis stagnantibus multùm distantia, in quibus nulla arbor, nullaque herba aërem aliquando inficiant, qualis sunt nux, ficus, sambucus, helleborus, eruca & brassica. Sed cùm ex his intelligi possit, pestilentium morborum aliò referendam fuisse causam, plures rationes non addam, cùm tamen adiungi possint & rationi, & experientiæ consentaneæ.

In Auicennam.

Temperata omnium saluberrima.

Valentia quibus morbis obnoxia.

INDEX

INDEX RERVM, AC VERBORVM.

A

B

Con

Histo

Lapi

Q

R

S

Verti

FINIS INDICIS.

IHS